NAZIONALE
R. BIBLIOTECA
CENTRALE V. E. II
8
44 B
M
9
ROMA

Digitized by Google

CATECHISMVS,

Ex Decreto Concilii Tridentini,

AD PAROCHOS.

Pii V. Pont. Max. iuſſu editus.

Romæ, in ædibus Populi Romani,
apud Paulum Manutium,
M D LXIX.

Cum priuilegio Pii V. Pont. Max. & Philippi Hiſpaniarum Regis, per uniuerſam Neapolitanam & Mediolanenſem ditionem.

PII V. PONT. MAX.
PRIVILEGIVM.

8.44 B.9

MOTV proprio &c. Paſtorali officio cupientes quam diligentiſſime poſſumus diuina adiuuante gratia fungi, & ea, quæ ſacro Tridentino Concilio ſtatuta,& decreta fuerunt , exequi, curauimus, ut a delectis aliquot Theologis in hac alma Vrbe componeretur Catechiſmus: quo Chriſti fideles de eis rebus quas eos noſſe, profiteri,& ſeruare oporteret, Parochorum ſuorum diligentia edocerētur,qui liber cũm,Deo iuuante, perfectus,in lucem edendus ſit; prouidẽdum duximus,ut quam diligentiſſime,et fideliſſime imprimatur.itaque in hac alma Vrbe eũ potiſſimũ imprimi uoluimus dilecti filij Pauli Manutij diligentia, qui alios eccleſiaſticos libros hic imprimere ſolet. Quia uero,ſi alibi imprimeretur euenire poſſet, ut non pari fide, ac diligentia talis argumenti liber imprimeretur; ob hanc cauſam,& quia etiã indemnitati,ut æquum eſt,conſultum uolumus ipſius Manutij, qui in eo imprimendo magnos ſumptus fecit,et multũ laboris ſuſcepit; Vniuerſis,et ſingulis librorũ impreſſoribus, et bibliopolis tã extra,quam intra Italiam, ſub excommunicationis latę ſententię pœna,noſtris uero,& Sanctę Romanę Eccleſię tẽporali ditioni immediate, mediateue ſubiectis, etiã ſub pœna quingentorum ducatorũ auri,fiſco noſtro applicandorum,& amiſ-

ſionis librorum, ipſo facto etiam ſine declaratione cuiuſquam Iudicis incurrenda, inhibemus, & inter dicimus ne quis prædictum Catechiſmum latinum, aut in uulgarem ſermonem translatum, intra quin quennium proximum poſſit imprimere, uel ab alijs impreſſum uendere, ac ne poſt quinquẽnium quidẽ abſque licentia noſtra, & Sedis Apoſtolicæ: Man dantes dilectis filijs noſtris Camerario, & Vicario Vrbis, necnõ Gubernatori, Senatori, Cameræ Apo ſtolicæ cauſarũ Auditori, & alijs Vrbis ordinarijs Iudicibus, Legatiſq., Vicelegatis, Gubernatoribus, et Poteſtatibus terrarũ Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, Baricelliſq. earundẽ, ac uenerabilibus fratribus ſin gularum extra terras prædictas ciuitatum Archi-epiſcopis, & Epiſcopis, eorumq. Vicarijs, ut, quo ties ipſius Pauli nomine requiſiti fuerint, ei effica-cis defenſionis præſidio aſſiſtentes præmiſſa omnia, & ſingula cõtra inobedientes, & cõtrauenientes ad executionem cenſurarum, & pœnarũ prædictarum, omni, et quacũque appellatione remota, procedãt, et quilibet eorum procedat, inuocato etiam, ſi opus fuerit, auxilio brachij ſæcularis. Quia uero difficile eſſet hanc noſtram cedulam originalem ad ſingula loca deferri: uolumus quod de eius tenore, quod ad prohibitionem noſtram huiuſmodi attinet, credi de beat exemplis in ipſis libris imprimendis, quodque præſentis noſtri Motus proprij, etiam abſque illius regiſtratura, ſola ſignatura ſufficiat, & ubique fidẽ faciat in iudicio & extra, quacumque regula, ſiue conſtitutione Apoſtolica contraria non obſtante:

Non

Nō obſtantibus cōſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis , priuilegijs quoque , indultis quibuſcumque alijs in contrarium fortaſſe facientibus.

Placet Motu proprio M.

Dat.Romæ , apud Sanctum Marcum , ſeptimo Kalend.Octobr. anno primo.

PHILIPPVS.

DEI GRATIA REX CASTELLAE, Aragonum , utriuſque Siciliæ , Hieruſalem , Vngariæ,Dalmatiæ,Croatiæque etc.

DON PERAFANNVS de Ribera Dux de Alcala , & in hoc regno præ-, dictæ Maieſtatis Vicerex , Locumtenens & Capitaneus generalis &c.

Magnifico uiro Paulo Manutio regio fideli dilecto gratiam regiam & bonam uoluntatem . Cum per ſuā Sanctitatem,ut fuit nobis expoſitum,tibi commiſſum & iniunctum fuerit , ut , expenſis Populi Romani , Catechiſmum , nouum Breuiarium , ſeu Miſſale, & alios libros nouos imprimi cures : ſupplicatumque propterea nobis fuerit pro tui parte , quatenus regiæ et catholicæ Maieſtatis nomine tibi concederemus,per aliquod temporis ſpatium,uidelicet per annos quindecim libros prædictos , et quoſcūque alios nouos , necnon cōplures in melius redactos,aut cum nouis commentarijs , declarationibus , ſeu poſtillis , uel traductos in Latinum ſeu

uulgare

uulgare eloquium, ſeu in quamcumque linguam, impreſſos tamē in Vrbe ſub nomine Populi Romani, in præſenti Regno imprimi nō poſſe, nec extra Vrbē impreſſos in Regnū immitti, nec alio modo exemplari, & quouis modo imprimi facere, & in Regno prędicto uēdi, uel quouis modo cōtractari, niſi tantummodo per te, uel tuos heredes & ſucceſſores ac alios tui, uel tuorum heredum prædictorū parte, dicto tempore annorum quindecim perdurante. Nos autem attenta cauſa prædicta, & quod ſuper hac conceſſione fuimus ſuæ Sanctitatis nomine requiſiti, ea propter tenore pręſentium de certa noſtra ſcientia, deliberate, & conſulto, ac ex gratia ſpeciali prædictæ Maieſtatis nomine, cum deliberatione et aſſiſtētia regij Collateralis Cōcilij, ſtatuimus, & decernimus, quod per annos quindecim a die Dat. præſentium in antea numerādos, nemini liceat in hoc Regno libros iam dictos imprimere, aut exemplari, & imprimi facere, nec extra dictā Vrbem impreſſos ī hoc prędictum Regnū immittere, aut aliquo pacto contractare, abſque ſpeciali permiſſione prædicti Pauli Manutij, uel dictorum ſuorum heredum, & ſuceſſorum dicto tempore annorum quindecim perdurante: Volentes & decernentes expreſſe, quod ſiquis contra prædictam noſtram ordinationē attentare præſumpſerit, ipſo facto inccurrat in pœnam ducatorum trecentorum, tibi, & tuis prædictis heredibus & ſucceſſoribus pro tertia parte applicandorum, & pro alia tertia parte Regio fiſco, & pro reliqua alia accuſatori, ac libri

ac librî operū prædictorum in hoc Regno, aut per exemplum in quouis alio loco extra dictā Vrbem impreſſi,& in Regnum ipſum immiſſi,deuoluātur, & ſint tui, uel dictorum tuorum heredum,& ſucceſſorum . Mandantes propterea per has eaſdē omnibus & ſingulis officialibus,& ſubditis Regijs maioribus, & minoribus,quocumque nomine nuncupatis,titulò, officio,auctoritate, poteſtate, & iuriſdictione fungentibus,præſentibus & futuris, ad quos, ſeu quē ſpectabit,& præſentes peruenerint, ſeu fuerint quomodolibet pręſentatæ,unicuique in ſua iuriſdictione,quatenus tibi,ſeu alteri legitimæ perſonæ pro tui parte, præſtēnt, & præſtari faciāt omne auxilium, conſilium,& fauorem opportunū, & neceſſarium ſuper confiſcatione dictæ pœnæ & executione dictorum librorum ī caſibus præmiſſis tibi deuolutorum,adeo quod pro prædictis ad nos recurſum habere tibi neceſſe non ſit:& ſi ſecus factum fuerit, ſtatim incurrant iram & indignationem Regiam, & pœnam ducatorum auri mille, præſentibus regio ſigillo a tergo impreſſis, præſentanti ſingulis uicibus remanſuris.

Datum Neapoli,die ultimo menſis Maij,

M D L X V I.

PHILIPPVS Hiſpaniarum Rex &c. Noſtri ſemper inſtituti fuit,ijs fauere, qui religioni, ac rei litterariæ promouēdæ labore,ſumptuque ſuo incūbunt, quorum in numero doctum, ac fidelem dilectū no-

ſtrum

ſtrum Paulum Manutium eſſe accepimus. is cum ſignificari nobis curauerit,ſe Catechiſmum latina, italicaque lingua conſcriptum, & ſuos in M.Tullij Ciceronis epiſtolas,quas familiares appellant,commentarios in ſocietate P.R. typis ſuis ad communẽ omnium piorum, & ſtudioſorũ utilitatem edere ſe paratum eſſe: at uereri ne alij poſtea, ſumpto inde exemplo,alibi eos edentes,& uendentes laboris ac ſumptus, diligentiæq. ſuæ fructum intercipiant: dignus nobis uiſus eſt,cui nos, pro noſtra uirili,proſpicere, ac conſulere debeamus. Itaque his litteris noſtris ſancimus, & iubemus; ut ne quis Typographus, Bibliopola, Librarius,aut alius quiuis Catechiſmum & commentarios antedictos Romæ in ſocietate P.R.ab ipſo Manutio editos, & impreſſos a die impreſſionis ad annos ſex,in uniuerſa Mediolanenſi ditione noſtra, eo inuito, imprimere, aut alibi impreſſos clam, palam ue in eam inferre, & uendere audeat. Si quis contra, quam his litteris noſtris ſanctum, iuſſum ue eſt, fecerit; illum continuo pœnam ſcutatorum aureorum ter centum ac amiſſionis librorum omnium ſubire uolumus: quos cum eius pecuniæ tertia parte Manutio,reliquę uero dimidiam partem fiſco noſtro,alteram accuſatori aſſignari & attribui mandamus per eum magiſtratum, cuius poteſtati ſubiectus fuerit is, qui contra feciſſe reperietur. In quorum &c.

Dat.Mediolani, M. D. LXVI, menſe Octob.

CATECHISMVS Ex Decreto Concilij Tridentini, AD PAROCHOS, Sanctiss. D. N. P. Quinti iuſſu editus.

E*A est humanæ mentis, & intelligentiæ ratio, ut, cum alia multa, quæ ad diuinarum rerum cognitionem pertinent, ipſa per ſe, magno adhibito labore, et diligentia, inueſtigauerit, ac cognouerit, maximam tamen illorum partem, quibus æterna ſalus comparatur, cuius rei in primis cauſa homo conditus, atque ad imaginem & ſimilitudinem Dei creatus eſt, naturæ lumine illuſtrata cognoſcere, aut cernere numquam potuerit. Inuiſibilia quidem Dei, ut docet Apoſtolus, a crea*
tura mundi per ea, quæ facta ſunt, intellecta, con- Rom.1
ſpiciuntur; ſempiterna quoque eius uirtus, & diuinitas: uerum myſterium illud, quod abſconditum eſt a ſæculis, & generationibus, ita humanam in-
telligentiam ſuperat, ut, niſi manifeſtum fuiſſet Ad Col.1
ſanctis, quibus uoluit Deus fidei munere notas facere diuitias gloriæ ſacramenti huius in gentibus, quod eſt Chriſtus, nullo ſtudio homini ad eam ſa-
pientiam aſpirare licuiſſet. Cum autem fides ex Rom.10

auditu concipiatur, perſpicuum eſt, quam neceſſaria ſemper fuerit ad æternam ſalutem conſequendam, doctoris legitimi fidelis opera, ac miniſteriũ:

Rom.10 ſiquidem dictum eſt; Quo modo audient ſine prædicante? quo modo uero prædicabunt, niſi mittantur? & quidem ab ipſius mundi origine, clementiſſimus

Heb.1 ac benigniſſimus Deus ſuis numquam defuit, ſed multifarie, multisque modis locutus eſt Patribus in prophetis, eisque pro temporum condicione ad

Pſal.49 Hebr.1 cæleſtem beatitudinem certum, ac directum iter monſtrauit. Sed quoniam prædixerat, daturum ſe doctorem iuſtitiæ in lucem gentium, ut eſſet ſalus

2.Pet.1 eius uſque ad extremum terræ, nouiſſime locutus eſt nobis in Filio, quem etiam, uoce e cælo delapſa a magnifica gloria, iuſſit ut omnes audirent, eiuſ-

Ephe.4 que præceptis obtemperarent. Deinde uero Filius alios dedit apoſtolos, alios prophetas, alios Paſtores, & doctores, qui uerbum uitæ annunciarent, ne circumferremur tamquam paruuli, fluctuantes omni uento doctrinæ, ſed, firmo fidei fundamento adhærentes, coædificaremur in habitaculum Dei, in ſpiritu ſancto.

Verba Paſtorum Eccleſiæ tamquam Dei uerba recipienda.

Ac ne quis uerbum auditus Dei ab Eccleſiæ miniſtris, tamquam uerbum hominum, ſed, ſicut uere eſt, uerbum Chriſti acciperet, ille ipſe Saluator noſter tantã auctoritatẽ eorum magiſterio tribuendam eſſe ſtatuit, ut diceret: Qui uos audit, me audit;

Luc.10 & qui uos ſpernit, me ſpernit. quod quidẽ non de ijs tantũ, quibuscũ ſermo habebatur, intelligi uoluit,

uerum

uerum de omnibus etiam, qui legitima ſucceſſione docendi munus obirent, quibus ſe omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi affuturum eſſe pollicitus eſt. At uero, cum hæc diuini uerbi prædicatio numquam intermitti in Eccleſia debeat, tum certe hoc tempore maiori ſtudio, & pietate elaborandum eſt, ut ſana, & incorrupta doctrina, tamquam pabulo uitæ, fideles nutriantur, & confirmentur. exierunt enim falſi prophetæ in mundum, de quibus dixit Dominus: Non mittebam prophetas, & ipſi currebant: non loquebar ad eos, & ipſi prophetabant, ut uarijs doctrinis, & peregrinis Chriſtianorũ animos deprauarent. Qua in re illorum impietas, omnibus Satanæ artibus inſtructa, tam longe progreſſa eſt, ut nullis fere certis finibus contineri poſſe uideatur. ac, niſi Saluatoris noſtri præclara illa promiſſione niteremur, qui ſe adeo ſtabile Eccleſiæ ſuæ fundamentum poſuiſſe affirmauit, ut portæ Inferi aduerſus eam præualere numquam poſſint: maxime uerendum eſſet, ne hoc tempore, tot undique hoſtibus obſeſſa, tot machinis tentata, & oppugnata, concideret.

Matth. 28 — 1. Ioan. 4 — Hier. 23 — Matth. 16

Nam ut omittamus nobiliſſimas prouincias, quæ olim ueram, & catholicam religionem, quam a maioribus acceperant, pie, & ſancte retinebant, nunc autem derelinquentes uiam rectam, errauerunt, atque in eo ſe maxime pietatem colere palam profitentur, quod a patrum ſuorum doctrina quam longiſſime receſſerunt; nulla tam remota regio, aut

Quo aſtu hæretici ſi it uſi ad impia dogmata infundēda.

tam munitus locus, nullus Chriſtianæ reipub. angulus inueniri poteſt, quo hæc peſtis occulte irrepere non tentarit. Qui enim fidelium mentes corrumpere ſibi propoſuerunt, cum fieri nullo modo poſſe intelligerent, ut cum omnibus coram colloquerentur, & in eorum aures uenenatas uoces infunderent, idem alia ratione aggreſſi, multo facilius, ac latius impietatis errores diſſeminarunt. Nam, præter illa ingentia uolumina, quibus catholicam fidem euertere conati ſunt, a quibus tamen cauere, cum apertam hæreſim continerent, non magni fortaſſe laboris, ac diligentiæ fuit, infinitos etiam libellos conſcripſerunt: qui cum pietatis ſpeciem præſeferrent, incredibile eſt, quam facile incautos ſimplicium animos deceperint. Quamobrem Patres œcumenicæ Tri-
Trid. Syn. *dentinæ Synodi, cum tanto, & tam pernicioſo huic malo ſalutarem aliquam medicinam adhibere maxime cuperent, non ſatis eſſe putarunt, grauiora catholicæ doctrinæ capita contra noſtri temporis hæreſes decernere, ſed illud præterea ſibi faciendum cenſuerunt, ut certam aliquam formulam & rationem Chriſtiani populi ab ipſis fidei rudimentis inſtituendi, traderent; quam in omnibus eccleſiis illi ſequerentur, quibus legitimi Paſtoris, & doctoris munus obeundum eſſet. Multi quidem adhuc in hoc ſcriptionis genere cum magna pietatis & doctrinæ laude uerſati ſunt: ſed tamen Patribus uiſum eſt maxime referre, ſi liber*

ſanctæ

ſanctæ Synodi auctoritate ederetur, ex quo Parochi, uel omnes alij, quibus docendi munus impoſitum eſt, certa præcepta petere, atque depromere ad fidelium ædificationem poſſint; ut quemadmodum unus eſt Dominus, una fides, ita etiam una ſit tradendæ fidei, ad omniaque pietatis officia populum Chriſtianum erudiendi, communis regula, atque præſcriptio.

Ergo, cum multa ſint, quæ ad hanc rationem pertinere uideantur, nemo exiſtimet, illud ſanctæ Synodo propoſitum fuiſſe, ut omnia Chriſtianæ fidei dogmata, uno libro comprehenſa, ſubtiliter explicarentur: quod ab ijs fieri ſolet, qui ſe profitentur uniuerſæ religionis inſtitutionem, & doctrinam tradere: id enim & infiniti pene operis fuiſſet, & inſtituto minus conuenire perſpicuum eſt: ſed quoniam Parochos, ſacerdotesque, animarum curatores, earum rerum cognitione inſtruendos ſuſcepit, quæ paſtoralis muneris maxime propriæ ſunt, & ad fidelium captum accommodatæ, ea tantum in medium afferri uoluit, quæ hac in re pium Paſtorum ſtudium, ſi in difficilioribus diuinarum rerum diſputationibus non ita uerſati fuerint, adiuuare poſſent. Quæ cum ita ſint, ante quam ad ea ſingillatim tractanda accedamus, quibus huius doctrinæ ſumma continetur, inſtitutæ rei ordo poſtulat, ut pauca quædam exponantur, quæ Paſtores conſiderare, ſibique ante oculos proponere in primis Catechiſmus cur editus.

debent; ut ſciant, quonam, ueluti ad finem, omnia eorum conſilia, labores, ſtudia referenda ſint, quoue pacto id, quod uolunt, facilius conſequi, & efficere poſſint. Illud igitur primum uidetur eſſe, ut ſemper meminerint, omnem Chriſtiani hominis ſcientiam hoc capite comprehēdi, uel potius, quem-
Ioan.17 *admodum Saluator noſter ait, Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum Deum, &, quem miſiſti, Ieſum Chriſtum. Quamobrem in eo præcipue eccleſiaſtici doctoris opera uerſabitur, ut fi-*
1.Cor.2 *deles ſcire ex animo cupiant Ieſum Chriſtum; & hunc crucifixum: ſibique certo perſuadeant, atque intima cordis pietate & religione credant, aliud*
Act.4 *nomen non eſſe datum hominibus ſub cælo, in quo oporteat nos ſaluos fieri: ſiquidem ipſe propitiatio*
1.Ioan.2 *eſt pro peccatis noſtris. At uero quia in hoc ſcimus, quoniam cognouimus eum, ſi mādata eius ob ſeruemus; proximum eſt, et cū eo, quod diximus, maxime coniunctum, ut ſimul etiam oſtēdat, uitam a fidelibus non in otio & deſidia degendam eſſe, ue-*
1.Ioan.2 *rum oportere, ut, quemadmodum ipſe ambulauit, ita & nos ambulemus, ſectemurque omni ſtudio iuſtitiam, pietatem, fidem, charitatem, manſuetu-*
Ad Tit.2 *dinem: dedit enim ſemet ipſum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorū operum, quæ Apoſtolus Paſtoribus præcipit, ut loquantur,*
Matth.22 *& exhortentur. Cum autem Dominus, ac Saluator noſter non ſolum dixerit, ſed etiam exemplo ſuo demon-*

demonſtrarit, legem, & prophetas ex dilectione pendere; Apoſtolus deinde confirmarit, charitaté eſſe finem præcepti, ac legis plenitudinem; dubitare nemo poteſt, hoc tamquam præcipuum munus, omni diligentia curandum eſſe, ut fidelis populus ad immenſam Dei erga nos bonitatem amandam excitetur, ac diuino quodam ardore incenſus, ad ſummum illud & perfectiſſimum bonum rapiatur; cui adhærere, ſolidam, & ueram felicitatem eſſe is plane ſentiet, qui illud Prophetæ dicere poterit: Quid enim mihi eſt in cælo, & a te quid uolui ſuper terram? Hæc nimirum eſt uia illa excellentior, quam idem Apoſtolus demonſtrauit, cum omnem doctrinæ, & inſtitutionis ſuæ rationem ad charitatem, quæ núquam excidit, dirigeret. Siue enim credendum, ſiue ſperandum, ſiue agendú aliquid proponatur, ita in eo ſemper charitas Domini noſtri commendari debet, ut quiuis perſpiciat, omnia perfectæ Chriſtianæ uirtutis opera non aliunde, quam a dilectione, ortum habere, neque ad alium finem, quam ad dilectionem, referenda eſſe. 1. Tim. 1 Rom. 13 Pſal. 72 1. Cor. 12 1. Cor. 13

Cum autem in omni re tradenda plurimum interſit, utrum hoc, an illo modo aliquid doceas; tum uero hoc in Chriſtiani populi inſtitutione maximi momenti exiſtimandum eſt. Obſeruanda eſt enim audientium ætas, ingenium, mores, condicio; ut qui docendi munus exercet, omnia omnibus efficiatur; ut & omnes Chriſto lucrifaciat, & ſe ipſum fidelem miniſtrum, & diſpenſatorem probare poſ- Catechiſmi doctrina ad captum cuiuſque accommodanda. 1. Cor. 9 1. Cor. 4

Matth.25 *ſit, ac ueluti ſeruus bonus, & fidelis, dignus ſit, qui ſuper multa conſtituatur a Domino. Neque uero unius tantum generis homines fidei ſuæ commiſſos eſſe arbitretur, ut præſcripta quadam, & certa docendi formula erudire, atque ad ueram pietatem inſtituere æque omnes fideles poſſit: ſed cum alij, ueluti modo geniti, infantes ſint, alij in Chri-*
1.Pet.2 *ſto adoleſcere incipiant, nonnulli uero quodam mo*
1.Cor.3 *do confirmata ſint ætate, neceſſe eſt diligenter conſi-*
Heb.5 *derare quibus lacte, quibus ſolidiore cibo opus ſit,*
Eph.4 *ac ſingulis ea doctrinæ alimenta præbere, quæ ſpiritum augeant, donec occurramus omnes in unitatem fidei, et agnitionis filij Dei in uirum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Id uero*
Rom.1 *Apoſtolus in ſe ipſo omnibus obſeruandum iudicauit, cum dixit, ſe Græcis, & barbaris, ſapientibus, & inſipientibus debitorem eſſe; ut uidelicet intelligerent, qui ad hoc miniſterium uocati ſunt, ita in tradendis fidei myſterijs, ac uitæ præceptis, doctrinam ad audientium ſenſum, atque intelligentiã accommodari oportere; ut, cum eorum animos, qui*
Tren.4 *exercitatos ſenſus habẽt, ſpirituali cibo expleuerint ne interim paruulos fame perire patiantur, ut qui panem petant, & non ſit qui frangat eis. Neque uero cuiuſquam ſtudium in docẽdo retardari debet, propterea quod interdum neceſſe ſit auditorem earum rerum præceptis inſtrui, quæ leuiores, & humiliores uidentur, nec ſine moleſtia ab ijs potiſſimum tractari ſolent, quorum animus in ſublimium*

rerum

rerum contemplatione uerſatur, ac conquieſcit. Nã ſi ipſa æterni patris ſapientia in terras deſcendit, ut in carnis noſtræ humilitate cæleſtis uitæ præcepta nobis traderet; quem non compellat charitas Chriſti, ut paruulus fiat in medio fratrum ſuorum, et tamquam nutrix fouens filios ſuos ita cupide proximorum ſalutem deſideret, ut, quod de ſe ipſo Apoſtolus teſtatur, eis uelit non ſolum euangelium Dei, ſed etiam animam tradere? 1. Theſſ. 2 1. Theſſ. 2

Omnis autem doctrinæ ratio, quæ fidelibus tradenda ſit, uerbo Dei continetur, quod in ſcripturam, traditionesque diſtributum eſt. itaque in harum rerum meditatione Paſtores dies, noctesq. uerſabuntur, memores illius D. Pauli admonitionis, quam ad Timotheum ſcriptam, omnes, quicumque animarum curæ præpoſiti ſunt, ad ſe pertinere exiſtimabunt. eſt autem hæc admonitio in hũc modũ. Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ: eſt enim omnis ſcriptura diuinitus inſpirata utilis ad docendũ, ad arguendũ, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia, ut perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus. Sed quoniam, quæ diuinitus tradita fuerunt, multa ſunt, & uaria, ut nec ita facile aut animo comprehendi, aut etiam, mente cõprehenſa, memoria teneri poſſint, ut, cum ſe obtulerit docẽdi occaſio, eorũ parata ſit et prõpta explicatio; ſapientiſſime maiores noſtri totã hanc uim, & rationẽ ſalutaris doctrinæ, in quattuor hæc capita redactam, diſtribuerũt, apoſtolorum Symbolum, Sacramenta,

Doctrina fidei catholicę cõtinetur ſcriptura & traditionib. tum de Symbolo, ſacramẽtis, Decalogo, oratione Dominica

2. Tim. 3

1. Tim. 4

Sacramenta, Decalogum, Dominicam orationem. nam omnia, quæ Chriſtianæ fidei diſciplina tenēda ſunt, ſiue ad Dei cognitionem, ſiue ad mundi creationem & gubernationem, ſiue ad humani generis redemptionem ſpectent, ſiue ad bonorum præmia, & malorum pœnas pertineant, Symboli doctrina continentur. Quæ autem ſigna ſunt, & tamquam inſtrumenta ad diuinam gratiam conſequendam, hæc ſeptem ſacramentorum doctrina complectitur. Iam uero quæ ad leges referuntur, quorum finis eſt
1.Tim.1 *charitas; Decalogo deſcripta ſunt. Quidquid denique ab hominibus optari, ſperari, ac ſalutariter peti poſſit, id Dominica precatione comprehenditur. Quare ſequitur, ut, explanatis quattuor his quaſi communibus ſacræ ſcripturæ locis, nihil fere ad eorum intelligentiam, quæ Chriſtiano homini diſcenda ſunt, deſiderari poſſit. Itaque uiſum eſt monere Parochos, ut, quoties uſu uenerit, ut aliquem interpretentur euangelij, uel quemuis alium diuinæ ſcripturæ locum, intelligant, eius loci, quicumque is fuerit, ſententiam cadere ſub unum aliquod quattuor illorum capitum, quæ diximus, quo, tamquam ad eius doctrinæ fontem, quod explicandum ſit, confugient: exempli cauſa, ſi explanandum ſit illud euangelium primæ do-*
Luc.21 *minicæ aduentus: Erunt ſigna in ſole, & luna, &c. quæ ad eam rationem pertinent, tradita ſunt illo Symboli articulo, Venturus eſt iudicare uiuos, & mortuos. quibus inde aſſumptis, Paſtor*

De fide

ſtor una eademque opera fidelem populum & Symbolum, & euangelium docebit. Quare in omni docendi, & interpretandi munere, hanc conſuetudinem tenebit dirigendi omnia ad prima illa quattuor genera, ad quæ referri uniuerſam diuinæ ſcripturæ uim, atque doctrinam diximus.

Docendi autem ordinem eum adhibebit, qui & perſonis, & tempori accõmodatus uidebitur: nos Patrum auctoritatem ſecuti, qui initiandis Chriſto domino, & in eius diſciplina inſtituendis hominibus, a fidei doctrina initium fecerunt, operæpretiũ duximus, quæ ad fidem pertinent, prius explicare. Sed quoniam in diuinis litteris multiplex eſt fidei ſignificatio, hic de ea loquimur, cuius ut omnino aſſentimur ijs, quæ tradita ſunt diuinitus. Hanc autem ad ſalutem conſequendam eſſe neceſſariam, nemo iure dubitabit, præſertim cum ſcriptum ſit: Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Cum enim finis, qui ad beatitudinem homini propoſitus eſt, altior ſit, quam ut humanæ mentis acie perſpici poſſit, neceſſe ei erat, ipſius a Deo cognitionem accipere. Hæc uero cognitio nihil aliud eſt, niſi fides: cuius uirtus efficit, ut id ratum habeamus, quod a Deo traditum eſſe ſanctiſſimæ matris Eccleſiæ auctoritas comprobarit. nulla enim fidelibus poteſt accidere dubitatio in ijs, quorum Deus auctor eſt, qui eſt ipſa ueritas. ex quo intelligimus, quantum inter hanc fidem, quam Deo habemus, interſit, & illam, quam humanæ hiſtoriæ ſcriptoribus Heb. 11

ribus adhibemus. Fides autem, quamquam late pateat, & magnitudine, ac dignitate differat, (eſt enim ſic in ſacris litteris, Modicæ fidei, quare du-
Matth. 14 *bitaſti? &, Magna eſt fides tua: &, Adauge nobis*
Luc. 17 Matth. 15 *fidem: item, Fides ſine operibus mortua: &, Fi-*
Gal. 5 *des, quæ per charitatem operatur) tamen eſt idem*
Iacobi 2 *genere, & diuerſis fidei gradibus eadem definitio-*
Marco 16 *nis uis, & ratio conuenit. Quam uero fructuoſa ſit, & quantam ex ea utilitatem capiamus, in articulorum explicatione dicetur. Quæ igitur primum Chriſtiani homines tenere debent, illa ſunt, quæ fidei duces doctoresque ſancti apoſtoli, diuino ſpiritu afflati, duodecim ſymboli articulis diſtinxerunt: nam cum mandatum a Domino accepiſſent, ut pro ipſo legatione fungentes, in uniuerſum mundum proficiſcerentur, atque omni creaturæ euan-*
1. Cor. 1 *gelium prædicarent, Chriſtianæ fidei formulam componẽdam cenſuerunt, ut ſcilicet id ipſum omnes ſentirent, ac dicerent, neque ulla eſſent inter eos ſchiſmata, quos ad fidei unitatem uocaſſent, ſed eſſent perfecti in eodem ſenſu, & in eadẽ ſententia. Hanc autem Chriſtianæ fidei, & ſpei profeſſionem, a ſe compoſitam, apoſtoli Symbolum appellarunt; ſiue quia ex uarijs ſententijs, quas ſinguli in commune contulerunt, conflata eſt; ſiue quia ea ueluti nota, et teſſera quadam uterentur, qua deſertores, et ſubintroductos falſos fratres, qui euangelium adulterabant, ab ijs, qui uere Chriſti militiæ ſacramento ſe obligarent, facile poſſent internoſcere.*

CREDO

De ſimbolo

CREDO IN DEVM. *Cum multa in Chriſtiana religione fidelibus proponantur, quorum ſingillatim, uel uniuerſe certam, & firmam fidem habere oportet, tum uero illud primo, ac neceſſario omnibus credendum eſt, quod ueluti ueritatis fundamentum ac ſumma de diuinæ eſſentiæ unitate, & trium perſonarum diſtinctione, earumq. actionibus, quæ præcipua quadam ratione illis attribuuntur, Deus ipſe nos docuit. Huius myſterij doctrinam breuiter in Symbolo apoſtolorum comprehenſam eſſe, Parochus docebit. Nam ut maiores noſtri, qui in hoc argumento, pie, & accurate uerſati ſunt, obſeruauerunt, in tres potiſſimum partes ita diſtributum uidetur, ut in una, diuinæ naturæ prima perſona, & mirum creationis opus deſcribatur; in altera, ſecūda perſona, et humanæ redemptionis myſterium; in tertia, tertia item perſona, caput, & fons ſanctitatis noſtræ, uarijs, & aptiſſimis ſententijs concludatur. Eas autem ſententias, ſimilitudine quadam a Patribus noſtris frequenter uſurpata, articulos appellamus. Vt enim corporis membra articulis diſtinguuntur: ita in hac fidei confeſſione, quidquid diſtincte, & ſeparatim ab alio nobis credendum eſt, recte, & appoſite articulum dicimus.*

CREDO IN DEVM PATREM OMNIPOTENTEM, CREATOREM CAELI ET TERRAE.

His uerbis ea ſententia ſubiecta eſt: certo credo,

ac ſine ulla dubitatione profiteor Deum patrẽ, primam ſcilicet Trinitatis perſonam, qui ſua omnipotenti uirtute cælum ipſum, & terram, & omnia, quæ cæli, & terræ ambitu continentur, ex nihilo condidit, & condita tuetur, ac regit: neque ſolum eum corde credo, & ore confiteor, uerum ſummo ſtudio, ac pietate ad illum, ueluti ſummum, & perfectiſſimum bonum, contendo. Hæc igitur ſit breuis quædam primi huius articuli comprehenſio. Sed quoniam magna myſteria in ſingulis fere uerbis latent, ea nunc diligentius Parocho perpendenda ſunt: ut, quantum Dominus permiſerit, ad eius maieſtatis gloriam contemplandam cum timore, & tremore fidelis populus accedat.

Verbi huius, credo, in materia fidei euangelicæ acceptio, & profeſſio.

Igitur credendi uox hoc loco, putare, exiſtimare, opinari, non ſignificat, ſed, ut docent ſacræ litteræ, certiſſimæ aſſenſionis uim habet, qua mens Deo, ſua myſteria aperienti, firme, conſtanterque aſſentitur. Quamobrem is credit, (quod ad huius loci explicationem attinet) cui aliquid ſine ulla hæſitatione certum, & perſuaſum eſt. Neque uero exiſtimare quiſquam debet, fidei notitiam minus certam eſſe, quod ea non cernantur, quæ nobis credenda fides proponit. etenim diuinum lumen, quo ea percipimus, tametſi rebus perſpicuitatem non afferat, nos tamen de his dubitare non ſinit. 2.Cor.4 *Deus enim, qui dixit de tenebris lucem ſplendeſcere, ipſe illuxit in cordibus noſtris, ut non ſit nobis opertum euangelium, ſicut iis, qui pereunt. Iam uero, ex*

iis

ijs, quæ dicta ſunt, conſequitur, eum, qui cæleſti hac fidei cognitione præditus eſt, inquirendi curioſitate liberum eſſe. Deus enim cum iuſſit nos credere, non diuina iudicia ſcrutanda, eorumque rationem, & cauſam perquirendam nobis propoſuit, ſed immutabilem fidem præcepit, quæ efficit, ut animus in æternæ ueritatis notitia conquieſcat. Ac profecto cum Apoſtolus teſtetur; Deus uerax eſt, omnis autem homo mendax; ſi arrogantis, & impudentis hominis eſt, graui, ac ſapienti uiro aliquid affirmanti fidem non habere, ſed præterea urgere, ut, quod dixerit, rationibus, aut teſtibus probetur: cuius temeritatis, atque adeo ſtultitiæ fuerit, Dei uoces audientem, cæleſtis, ac ſalutaris doctrinæ rationes requirere? fides itaque, ſecluſa omni non ſolum ambiguitate, ſed etiam demonſtrandi ſtudio, tenenda eſt. Verum illud præterea doceat Parochus, eum, qui dicit CREDO, *præterquam quod intimum mentis ſuæ aſſenſum declarat, qui interior fidei actus eſt, debere id, quod animo incluſum habet, aperta fidei profeſſione præſeferre, ſummaque alacritate palam fateri, ac prædicare. Oportet enim fideles eum ſpiritum habere, quo fretus Propheta dixit; Credidi propter quod locutus ſum: imitari apoſtolos, qui ad principes populi reſponderunt; Non poſſumus, quæ uidimus, & audiuimus, non loqui: diui Pauli præclara illa uoce excitari; Non erubeſco euangeliũ: uirtus. n. Dei eſt in ſalutem omni credendi. Itẽ*

Rom. 3

Pſal. 115

Act. 4

Rom. 1

quo

quo maxime huius ſententiæ ueritas confirmatur:
Rom.10 *Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.*

IN DEVM. *Hinc iam Chriſtianæ ſapientiæ dignitatem, & præſtantiam, ex eaque, quantum diuinæ bonitati debeamus, cognoſcere licet, quibus datum eſt, ſtatim ad rei præſtantiſſimæ, maximeq. expetendæ cognitionem quaſi fidei gradibus aſcendere. In hoc enim multum inter ſe differunt Chriſtiana philoſophia, & huius ſæculi ſapientia, quod hæc quidem naturalis tantum luminis ductu ab effectibus, & ab ijs, quæ ſenſibus percipiuntur, paulatim progreſſa, non niſi poſt longos labores uix tandem inuiſibilia Dei contemplatur, primamque omnium rerum cauſam & auctorem agnoſcit, atque intelligit: contra uero illa humanæ mentis aciem ita exacuit, ut in cælum nullo labore penetrare poſſit, atque diuino ſplendore colluſtrata, primú quidem æternum ipſum luminis fontem, deinde quæ infra ipſum poſita ſunt, intueri; ut nos uocatos eſſe*
1.Pet.2 *de tenebris in admirabile lumen, quod eſt apud apoſtolorum Principem, cum ſumma animi iucunditate experiamur, & credentes exultemus lætitia inenarrabili. Recte igitur fideles primo ſe in Deum*
Hiere 32 *credere profitentur, cuius maieſtatem ex Hieremiæ*
1.Tim.6 *ſententia incomprehenſibilem eſſe dicimus: Lucem enim, ut ait Apoſtolus, inhabitat inacceſſibilem, quem nullus hominum uidit, ſed nec uidere poteſt.*
Exod. 33 *cum enim ad Moyſem loqueretur, Non uidebit me,*
inquit,

de Simbolo

inquit, homo, & uiuet. Nam ut mens noſtra ad Deum, quo nihil eſt ſublimius, perueniat, neceſſe eſt eam omnino a ſenſibus abſtractam eſſe; cuius rei facultatem in hac uita naturaliter non habemus. Sed quamuis hæc ita ſint, non reliquit tamẽ Deus, ut inquit Apoſtolus, ſemetipſum ſine teſtimonio bene faciens, de cælo dans pluuias, et tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda hominum. Quæ cauſa fuit philoſophis nihil abiectum de Deo ſentiendi, &, quidquid corporeum, quidquid concretum, & admiſtum eſt, ab eo longiſſime remouendi; cui etiam bonorum omnium perfectam uim, & copiam tribuerunt, ut ab eo, tamquam a perpetuo quodam, & inexhauſto fonte bonitatis, ac benignitatis, omnia ad omnes creatas res, atquẽ naturas perfecta bona dimanent; quem ſapientẽ, ueritatis auctorem, & amantem, iuſtum, beneficentiſſimum, & alijs nominibus appellauerunt, quibus ſumma, & abſoluta perfectio continetur; cuius immenſam, & infinitam uirtutem, omnem complentem locum, & per omnia pertinentem eſſe dixerunt. Hoc ex diuinis litteris longe melius conſtat, & illuſtrius, ut illo loco, Spiritus eſt Deus: item, Eſtote uos perfecti, ſicut & Pater ueſter cæleſtis perfectus eſt: tum, Omnia nuda, & aperta ſunt oculis eius: & illud, O altitudo diuitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei: deinde, Deus uerax eſt: &, Ego ſum uia, & ueritas, & uita: præterea, Iuſtitia plena eſt dextera tua: denique, Aperis tu

Act. 14. · Ioan. 4. · Matth. 5 · ad Heb. 4 · Rom. 11 · Rom. 3 · Ioan. 14

Pſal.47 *manum tuam, & imples omne animal benedictio-*
Pſal.144 *ne: poſtremo, Quo ibo a ſpiritu tuo, & quo a fa-*
Pſal.138 *cie tua fugiam? &, Si aſcendero in cælum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum, ades: ſi ſumpſero pẽnas meas diluculo, & habitauero in extremis ma-*
Hiere.23. *ris &c. &, Nunquid non cælum, & terram ego impleo, dicit Dominus? Magna, & præclara hæc ſunt, quæ de Dei natura ſacrorum librorum auctoritate conſentanea, & conſequentia ex rerum effectarũ inueſtigatione philoſophi cognouerũt. quamquam in eo etiam cæleſtis doctrinæ neceſſitatem cognoſcimus, ſi animaduertamus, fidem non ſolum hoc præſtare, quemadmodum ſupra dictum eſt; ut, quæ uiri tantũ ſapientes lõgo ſtudio conſecuti ſunt, ea rudibus quoque, & imperitis hominibus ſtatim pateant, atque in promptu ſint; uerum ut rerum notitia, quæ fidei diſciplina comparatur, multo certior, atque ab omni errore purior in mentibus noſtris inſideat, quam ſi eas ipſas res, humanæ ſcientiæ rationibus comprehenſas, animus intelligeret. Sed quanto præſtantior diuini numinis cognitio cenſenda eſt, ad quam non communiter omnibus naturæ contemplatio, ſed proprie credentibus fidei lumen aditum pateſecit? hæc autem Symboli articulis continetur, qui nobis diuinæ eſſentiæ unitatem, et trium perſonarum diſtinctionem, tum uero ipſum Deum eſſe ultimum hominis finem aperiunt, a quo*
Heb.11 *cæleſtis, æternæque beatitudinis poſſeſſio expectanda ſit: ſiquidem a diuo Paulo dicimus, Deum inquiren-*

quirentibus ſe remuneratorem eſſe. Hæc quanta ſint, & an eius generis ſint bona, ad quæ humana cognitio aſpirare potuerit, multo ante eundem Apoſtolum Iſaias propheta his uerbis oſtendit: A ſæculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non uidit, Deus, abſque te, quæ præparaſti expectantibus te. 1. Cor. 2 Iſa. 64

Sed ex iis, quæ diximus, unum etiã Deum eſſe, non plures Deos, confitendum eſt. nam cum Deo ſummam bonitatem, & perfectionem tribuamus; fieri non poteſt, ut id, quod ſummum, atque abſolutiſſimum eſt, inueniatur in pluribus. Quod ſi cui aliquid ad ſummum deeſt, eo ipſo imperfectus eſt: quare nec Dei natura illi conuenit. hoc autem multis ſacrarum litterarum locis comprobatur: ſcriptum eſt enim: Audi Iſrael: Dominus Deus noſter, Deus unus eſt. Præterea eſt Domini iuſſum: Non habebis Deos alienos coram me. deinde per Prophetam ſæpe admonet: Ego primus, & ego nouiſſimus, & abſque me non eſt Deus. Apoſtolus etiam palam teſtatur: Vnus Dominus, una fides, unum baptiſma. Neque uero nos moueat, quod interdum ſacræ litteræ Dei nomen creatis etiam naturis imponunt. Nam quod prophetas, & iudices deos appellarunt, non gentium more factum eſt, quæ ſibi plures deos ſtulte, & impie finxerunt, ſed quadam loquendi conſuetudine ſignificare uoluerunt excellentem aliquam uirtutem, uel functionem, quæ Dei munere illis conceſſa ſit,

Vnum ſolum Deũ eſſe, non plures. Deuter. 6 Exod. 20 Eſa. 48 41 Eph 4

Deum igitur natura, ſubſtantia, eſſentia unum, quemadmodum ad confirmãdam ueritatem in Symbolo Niceni Concili dictum eſt, Chriſtiana fides credit, & profitetur, ſed altius etiam aſcendens ita unum intelligit, ut unitatem in trinitate, & trinitatem in unitate ueneretur: de quo nobis myſterio nũc dicere incipiendũ eſt. ſequitur enim in Symbolo, PATREM. *ſed quoniam Patris uox non una ratione Deo tribuitur, illud prius declarandum erit, quæ ſit magis propria huius loci ſignificatio. Deum nonnulli etiam, quorum tenebris fides lucem non attulit, æternam ſubſtantiam eſſe intellexerunt, a qua res ortæ eſſent, & cuius prouidentia omnia gubernarentur, ſuumque ordinem, & ſtatum conſeruarent. Ex humanis igitur rebus ducta ſimilitudine, quemadmodum eum, a quo familia propagata eſt, cuiusque conſilio, & imperio regitur, patrem uocabant: ita hac ratione factum eſt, ut Deum, quem omnem rerum opificem, & rectorem agnoſcebant, Patrem appellari uoluerunt. eodem nomine ſacræ etiam litteræ uſæ ſunt, cum de Deo loquentes uniuerſorum creationem, poteſtatem, admirabilemque prouidentiam ei tribuendam*
Deute. 32 *indicarent. legimus enim: Numquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, & creauit te?*
Malach. 2 *& alibi: Numquid non pater unus omnium noſtrum? Numquid non Deus unus creauit nos? At uero multo frequentius, & peculari quodam no-*
Rom. 8 *mine, præſertim in noui teſtamenti libris, Deus pater*

de ſimbolo

ter Chriſtianorum dicitur, qui non acceperunt ſpiritum ſeruitutis in timore, ſed acceperunt ſpiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamant, Abba pater: eam enim charitatem dedit nobis pater, ut filij Dei nominemur, & ſimus: quod ſi filij, & heredes, heredes quidem Dei, coheredes autem Chriſti, qui eſt primogenitus in multis fratribus, nec confunditur uocare nos fratres. Siue igitur communem creationis, & prouidentiæ, ſiue præcipuam ſpiritualis adoptionis cauſam ſpectes, merito fideles Deum patrem ſe credere profitentur.

1. Ioan. 3
Rom. 8
Hebr. 2

Verũ præter eas notiones, quas explicauimus, Patris nomine audito, ad altiora myſteria mentem erigendam eſſe Parochus docebit. Quod enim in luce illa inacceßibili, quam inhabitat Deus, magis reconditum, & abſtruſum eſt, quodque humana ratio, & intelligentia non conſequi, aut ne ſuſpicari quidem poterat, id Patris uocabulo diuina oracula nobis aperire incipiunt. Indicat autem hoc nomen, in una diuinitatis eſſentia non unam tantum perſonam, ſed perſonarum diſtinctionem credendam eſſe. Tres enim ſunt in una diuinitate perſonæ, Patris, qui a nullo genitus eſt; Filij, qui ante omnia ſæcula a patre genitus eſt; Spiritus ſancti, qui itidem ab æterno ex patre, & filio procedit. Atqui pater eſt in una diuinitatis ſubſtantia, prima perſona, qui cum unigenito filio ſuo & ſpiritu ſancto unus eſt Deus, unus eſt Dominus, non in unius ſingularitate perſonæ, ſed in

Pia meditatio circa nomen pater ĩ diuinis: & de perſonarũ proprietatibus.

[library stamp]

unius Trinitate ſubſtantiæ. Iam uero hæ tres perſonæ, cum in ijs quidquam diſſimile, aut diſpar cogitare nefas ſit, ſuis tantummodo proprietatibus diſtinctæ intelliguntur. Pater ſiquidem ingenitus eſt: Filius a patre genitus: Spiritus ſanctus ab utroque procedit. Atque ita trium perſonarum eandem eſſentiam, eandem ſubſtantiam confitemur; ut in confeſſione ueræ, ſempiternæque deitatis, et in perſonis proprietatẽ, et in eſſentia unitatem, et in Trinitate æqualitatem pie, & ſancte colendam credamus. Nam quod patris primam eſſe perſonam dicimus, hoc non ita accipiendũ eſt, perinde ac ſi aliquid in Trinitate prius aut poſterius, maius aut minus cogitemus. abſit enim hæc a fidelium mentibus impietas, cũ eãdem æternitatem, eandem gloriæ maieſtatem in tribus perſonis Chriſtiana religio prædicet. Sed patrem propterea quod ipſe ſit principium ſine principio, primam eſſe perſonam, uere, et ſine ulla dubitatione affirmamus; quæ quidẽ uti patris proprietate diſtincta eſt, ita in unam illã præcipue hoc conuenit, quod filium ab æterno genuerit: ſemper enim Deum ſimul & patrem fuiſſe, nobis ſignificatur, cum Dei, & patris nomina coniuncta in hac confeſſione pronunciamus. Verum quoniam in nullius rei, quã huius omnium altiſſimæ, ac difficillimæ notitia, atque explicatione, aut periculoſius uerſari, aut grauius errare poſſumus; doceat Parochus, religioſe retinenda eſſe eſſentiæ, & perſonæ propria uocabula, quibus hoc myſterium ſignificatur, &

ſciant fideles unitatem eſſe in eſſentia, diſtinctionem autem in perſonis. Sed hæc ſubtilius exquirere nihil oportet, cum meminerimus illius uocis: Qui ſcrutator eſt maieſtatis, opprimetur a gloria: ſatis enim uideri debet, quod fide certum, & exploratum habeamus, nos a Deo (cuius oraculis non aſſentiri, extremæ ſtultitiæ, atque miſeriæ eſt) ita edoctos eſſe. Docete, inquit, omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, et ſpiritus ſácti. rurſus, tres ſunt, qui teſtimonium dant in cælo, pater, uerbum, & ſpiritus ſanctus, & hi tres unum ſunt. Oret tamen aßidue, ac precetur Deum, & patrem, qui uniuerſa ex nihilo condidit, diſponitque omnia ſuauiter, qui dedit nobis poteſtatem filios Dei fieri, qui Trinitatis myſterium humanæ menti patefecit: oret, inquam, ſine intermißione, qui diuino beneficio hæc credit, ut aliquando in æterna tabernacula receptus dignus ſit, qui uideat, quæ tanta ſit Dei patris fœcunditas, ut ſe ipſum intuens, atque intelligens, parem et æqualem ſibi filium gignat; quoue modo duorum idem plane & par charitatis amor, qui ſpiritus ſanctus eſt, a patre & filio procedens, genitorem, & genitum æterno, atque indiſſolubili uinculo inter ſe connectat; atque ita diuinæ trinitatis una ſit eſſentia, & trium perſonam perfecta diſtinctio.

Proue. 23

Matth. 28

1. Ioan. 5

OMNIPOTENTEM. *Solét ſacræ litteræ multis nóminibus Dei ſummá uim, et imméſam maieſtaté explicare, ut oſtendát quáta religione et pietate illius*

ſanctiſſimum numen colendum ſit: ſed in primis doceat Parochus, illi omnipotentem uim frequentiſſi-
Gen. 17. *me tribui. Ipſe enim de ſe dicit, Ego dominus omnipotens. & rurſus Iacob, cum filios ad Ioſeph mitteret, ita illis precatus eſt: Deus autē meus omni-*
Gen. 43 *potens faciat uobis eum placabilem. deinde uero in*
Apoc. 1 *Apocalypſi ſcriptum eſt, Dominus Deus, qui eſt, & qui erat, & qui uenturus eſt omnipotens. et ali-*
Luc. 1 *bi, Dies magnus Dei omnipotentis appellatur.*
Nonnumquā etiam pluribus uerbis illud idem ſi-
Num. 11 *gnificari ſolet. Atque huc pertinet, quod dicitur: Non erit impoſſibile apud Deum omne uerbum.*
Sap. 12 *Numquid manus Domini inualida eſt? item, Subeſt tibi, cum uolueris, poſſe. & alia generis eiuſdē. ex quibus uarijs dicendi formis id percipitur, quod uno omnipotentis uerbo comprehendi perſpicuum eſt. Intelligimus autem hoc nomine, nihil eſſe, nihil animo, & cogitatione fingi poſſe, quod Deus efficere nequeat. etenim non ſolum hæc, quæ tametſi maxima ſunt, aliquo tamen modo in cogitationem noſtram cadunt, efficiendi poteſtatem habet, nimirum, ut omnia ad nihilum recidant, atque ut plures mundi ex nihilo repente exiſtāt, uerum etiam multa maiora in illius poteſtate ſita ſunt, quæ humanæ menti, et intelligentiæ ſuſpicari non licet. Neq. uero, cum omnia Deus poſſit, mentiri tamen, aut fallere, aut falli, aut peccare, aut interire, aut ignorare aliquid poteſt. hæc enim in eam naturā cadūt, cuius imperfecta actio eſt: Deus uero, cuius perfe-*

ctiſſima ſemper eſt actio, ideo hæc non poſſe dicitur, quia, poſſe ea, infirmitatis eſt, non ſummæ, & infinitæ omnium rerum poteſtatis, quam ille habet. Ita igitur Deum omnipotentem eſſe credimus, ut ab eo tamen longe omnia abeſſe cogitemus, quæ perfectæ eius eſſentiæ maxime coniuncta, & conuenientia non ſunt.

Fides de omnipotentia Dei, quam neceſſaria & utilis.

Recte autem, ſapienterque factum Parochus oſtendat, ut, prætermiſſis alijs nominibus, quæ de Deo dicuntur, hoc unum nobis credendum in Symbolo proponeretur. Nam cum Deum omnipotentem agnoſcimus, ſimul etiam fateamur neceſſe eſt, eum omnium rerum ſcientiam habere, omnia item eius ditioni, & imperio ſubiecta eſſe. Cum uero, omnia ab eo fieri poſſe, non dubitemus; cōſequens omnino eſt, ut cetera etiam explorata de illo habeamus; quæ ſi deſint, quo modo omnipotens ſit, prorſus intelligere non poſſumus. Præterea nulla res tam ad fidem, & ſpem noſtrā confirmandam ualet, quam ſi fixum in animis noſtris teneamus, nihil non fieri a Deo poſſe. quidquid enim deinceps credere oporteat, quamuis magnum, & admirabile ſit, rerumque ordinem, ac modum ſuperet, illi tamen facile humana ratio, poſtquam Dei omnipotentis notitiam perceperit, ſine ulla hæſitatione aſſentitur: quin potius, quo maiora ſint, quæ diuina oracula doceant, eo libentius fidem eis habendam eſſe exiſtimat. Quod ſi boni etiam aliquid expectandum ſit, numquam animus rei magnitudine,

quam

quam exoptat, frangitur, ſed erigit ſeſe, atque confirmat, ſæpe illud cogitans, nihil eſſe, quod ab omnipotenti Deo effici non poſſit. Quare hac fide præcipue munitos nos eſſe oportet, uel cum admiranda aliqua opera ad proximorum uſum, & utilitatem edere cogimur, uel cum a Deo precibus impetrare aliquid uolumus. Alterum enim ipſe Dominus docuit, cum apoſtolis incredulitatem obijciens diceret: Si habueritis fidem, ſicut

Matth. 17 granum ſinapis; dicetis monti huic, tranſi hinc illuc; & tranſibit; & nihil impoſſibile erit uobis.

Iacob. 1 De altero autem ſanctus Iacobus ita teſtatus eſt: Poſtulet in fide nihil hæſitans. qui enim hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui a uento mouetur, & circumfertur. non ergo æſtimet homo ille, quod accipiat aliquid a Domino. Multa præterea hæc fides commoda, atque utilitates nobis præbet, in primis uero ad omnem animi modeſtiam, & humilitatem nos inſtituit: ſic

1. Pet. 5 enim inquit Princeps apoſtolorum: Humiliamini ſub potenti manu Dei. Monet etiam non eſſe trepidandum, ubi non ſit timor, ſed unum Deum timendum eſſe, in cuius poteſtate nos ipſi, noſtraque omnia poſita ſint. ait enim Saluator noſter:

Luc. 12 Oſtendam uobis, quem timeatis. Timete eum, qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam.

Vtimur deinde hac fide ad immenſa erga nos Dei beneficia cognoſcenda, & celebranda. Nam

qui Deum omnipotentem cogitat, tam ingrato animo eſſe non poteſt, quin ſæpius exclamet: Fecit mihi magna, qui potens eſt. Luc 1 Sed quod patrem omnipotentem in hoc articulo uocamus, neminem eo errore duci oportet, ut arbitretur ita illi hoc nomen tributum eſſe, ut filio etiam, & ſpiritui ſancto commune non ſit. Nam quemadmodum Deum patrem, Deum filium, Deum ſpiritum ſanctum, neque tamen tres Deos, ſed unum Deum eſſe dicimus: ita æque patrem, ac filium, & ſpiritum ſanctum omnipotentem, neque tamen tres omnipotentes, ſed unum omnipotentem eſſe confitemur. At uero, præcipua quadam ratione, patrem, quia omnis originis fons eſt, hoc nomine uocamus, uti etiam filio, qui æternum patris uerbum eſt, ſapientiam, & ſpiritui ſancto, quia utriuſque amor eſt, bonitatem tribuimus; quamuis hæc, & alia huiuſmodi nomina communiter in tribus perſonis, ex catholicæ fidei regula, dicantur.

Creatorem caeli, et terrae.

Quam neceſſarium fuerit, omnipotentis Dei cognitionem paulo ante fidelibus tradi, ex ijs quæ nunc de uniuerſorum creatione explicanda erunt, perſpici poteſt. Tanti enim operis miraculum facilius creditur, quod nullus de immenſa creatoris poteſtate dubitandi locus relinquitur. Deus enim nō ex materia aliqua mundum fabricatus eſt, ſed ex

nihilo

nihilo creauit, idque nulla ui, aut neceſſitate coactus, ſed ſua ſponte, & uoluntate inſtituit. Neq. uero ulla alia fuit cauſa, quæ illum ad opus creationis impelleret, niſi ut rebus, quæ ab ipſo effectæ eſſent, bonitatem ſuam impertiretur. nam Dei natura, ipſa per ſe beatiſsima, nullius rei indigens eſt,

Pſal. 15 *ut inquit Dauid: Dixi domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Quemadmodum autem ſua bonitate adductus, quæcumque uoluit, fecit: ita non exemplum aliquod, aut formam, quæ extra ſe poſita eſſet, cum uniuerſa conderet, ſecutus eſt; uerũ quia rerum omniũ exemplar diuina intelligentia continetur, id ſummus artifex in ſe ipſo intuens, ac ueluti imitatus, ſumma ſapientia, & infinita uirtute, quæ ipſius propria eſt, rerum uniuerſitatem initio procreauit: Ipſe*

Pſal. 148 *enim dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Verum cæli, & terræ nomine, quidquid cælum, & terra complectitur, intelligendum eſt.*

Pſal. 8 *Nam præter cælos, quos opera digitorũ eius Propheta appellauit, ſolis etiam ſplendorem, lunæque & ceterorum ſiderum ornatum addidit, atque, ut eſſent in ſigna, & tempora, & dies, & annos, ita cælorum orbes certo, & conſtanti curſu temperauit, ut nihil perpetua eorum conuerſione mobilius, nihil mobilitate illa certius uideri poſsit.*

De creatione Angelorum, mundi ui- *Præterea ſpiritualem naturam, innumerabileſque angelos, qui Deo miniſtrarent, atque adſiſterent, ipſe ex nihilo creauit, quos deinde admirabili*

rabili gratiæ ſuæ, & poteſtatis munere auxit, atque ornauit. Nam cum illud ſit in diuinis litteris, Diabolum in ueritate non ſtetiſſe: perſpicuum eſt, eum, reliquoſque deſertores angelos ab ortus ſui initio gratia præditos fuiſſe. de quo ita eſt apud ſanctum Auguſtinum: Cum bona uoluntate, ideſt, cum amore caſto, quo illi adhærent, angelos creauit, ſimul in eis & condens naturam, & largiēs gratiam. Vnde ſine bona uoluntate, hoceſt Dei amore, numquam ſanctos angelos fuiſſe credendum eſt. Quod autem ad ſcientiam attinet, extat illud ſacrarum litterarum teſtimonium: Tu domine mi rex ſapiens es, ſicut habet ſapientiam angelus Dei, ut intelligas omnia ſuper terram. Poteſtatem denique eis tribuit diuinus Dauid illis uerbis: Potentes uirtute, facientes uerbum illius. atque ob eam rem ſæpe in ſacris litteris uirtutes, & exercitus Domini appellantur. Sed quamuis omnes ij cæleſtibus donis ornati fuerint, plurimi tamen, qui a Deo parente, & creatorem ſuo defecerunt, ex altiſſimis illis ſedibus deturbati, atque in obſcuriſſimum terræ carcerem incluſi, æternas ſuperbiæ ſuæ pœnas luunt: de quibus Princeps apoſtolorum ſcribit in hunc modum: Angelis peccantibus nō pepercit, ſed rudentibus Inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reſeruari.

ſibilis, & ipſius hominis.

Ioan.8

Auguſtin. lib. 22. de Ciuit. Dei cap. 9

2. Reg. 14

Pſal. 102

2. Pet. 2

At uero terram etiam ſuper ſtabilitatem ſuam fundatam Deus uerbo ſuo iuſſit in media mundi parte conſiſtere, effecitque ut aſcenderent montes, & deſcenderent

Pſal. 103

deſcenderent campi in locum, quem fundauit eis: ac, ne aquarum uis illam mundaret, terminum poſuit, quem non tranſgredientur, neque conuertentur operire terram. Deinde non ſolum arboribus, omnique herbarum, & florum uarietate conueſtiuit, atque ornauit, ſed innumerabilibus etiam animantium generibus, quemadmodum antea aquas, & aera, ita etiam terras compleuit. Poſtremo, ex limo terræ hominem ſic corpore affectum, & cõſtitutum effinxit, ut non quidem naturæ ipſius ui, ſed diuino beneficio immortalis eſſet, & impaſſibilis. Quod aũt ad animam pertinet, eum ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam formauit, liberumq. ei arbitrium tribuit: omnes præterea motus animi, atque appetitiones ita in eo tẽperauit, ut rationis imperio numquam non parerent. Tum originalis iuſtitiæ admirabile donum addidit, ac deinde ceteris animantibus præeſſe uoluit: quæ quidem facile erit Parochis ad fideliũ inſtitutionem ex ſacra Geneſis hiſtoria cognoſcere. Hæc igitur de uniuerſorum creatione, cæli, & terræ, uerbis intelligenda
Pſal.88 *ſunt: quæ omnia breuiter quidem Propheta complexus eſt illis uerbis: Tui ſunt cæli, et tua eſt terra: orbem terræ, & plenitudinem eius tu fundaſti: ſed multo etiam breuius Patres Niceni Concilij, additis in Symbolo duobus illis uerbis, uiſibilium, & inuiſibilium ſignificauerunt. Quæcumque enim rerum uniuerſitate comprehenduntur, atque a Deo creata eſſe confitemur, ea uel ſub ſenſum cadunt,*

dunt, & uiſibilia dicuntur, uel mente, & intelligentia præcipi a nobis poſſunt, quæ inuiſibilium nomine ſignificantur. Nec uero ita Deum creatorem, atque effectorem omnium credere oportet, ut exiſtimemus, perfecto, abſolutoque opere, ea, quæ ab ipſo effecta ſunt, deinceps ſine infinita eius uirtute conſtare potuiſſe. Nam quemadmodú, omnia ut eſſent, creatoris ſumma poteſtate, ſapientia, & bonitate effectum eſt; ita etiam, niſi conditis rebus perpetua eius prouidentia adeſſet, atque eadem ui, qua ab initio conſtitutæ ſunt, illas conſeruaret, ſtatim ad nihilum reciderent. atque id ſcriptura declarat, cum inquit: Quo modo poſſet Sap.11 aliquid permanere, niſi tu uoluiſſes, aut, quod a te uocatum non eſſet, conſeruaretur? Non ſolum autem Deus uniuerſa, quæ ſunt, prouidentia ſua tuetur, atpue adminiſtrat, uerum etiam, quæ mouentur, & agunt aliquid, intima uirtute ad motum, atque actionem ita impellit, ut, quamuis ſecundarum cauſarum efficientiam non impediat, præueniat tamen, cum eius occultiſſima uis ad ſingula pertineat, & quemadmodum ſapiens teſtatur: Attingat a fine uſque ad finem fortiter, Sap.8 & diſponat omnia ſuauiter. Quare ab Apoſtolo dictum eſt, cum apud Athenienſes enunciaret Deum, quem ignorantes colebant: Non longe eſt Act.17 ab unoquoque noſtrum. in ipſo enim uiuimus, & mouemur, & ſumus. Atque hæc de primi articuli explicatione ſatis fuerint; ſi tamen illud etiá admo

nuerimus

nuerimus, creationis opus omnibus ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis perſonis commune eſſe. Ná hoc loco, ex apoſtolorum doctrina, patrem creatorem
Ioan.1 cæli, & terræ confitemur: in ſcripturis ſacris legi-
Gen.1 mus de filio, Omnia per ipſum facta ſunt: & de Spiritu ſancto, Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas:
Pſal.32 & alibi, Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum.

ET IN IESVM CHRISTVM, FILIVM EIVS VNICVM, DOMINVM NOSTRVM. Mirificam, & uberrimam eſſe utilitatem, quæ ex huius articuli fide, & confeſſione confluxit ad hu-
1. Ioan.4 manum genus, & illud ſancti Ioannis teſtimonium oſtendit: Quiſquis confeſſus fuerit, quoniam Ieſus eſt filius Dei, Deus in eo manet, & ipſe in Deo: & beatitudinis præconium declarat, quod a Chriſto domino tributum eſt Principi apoſtolorum. Beatus es
Matth. 16 Simon Bariona, quia caro, & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus, qui in cælis eſt. Hoc enim fundamentum firmiſſimum eſt noſtræ ſalutis, ac redemptionis. Sed quoniam admirabilis huius utilitatis fructus maxime ex feliciſſimi illius ſtatus ruina intelligitur, in quo Deus primos homines collocarat; incumbat in hanc curam Parochus, ut fideles communium miſeriarum, & ærumnarum
Gen.2 cauſam cognoſcant. Cum enim a Dei obedientia deſciuiſſet Adam, interdictumque uiolaſſet illud, Ex omni ligno paradiſi comede, de ligno autem ſcientiæ boni, & mali ne comedas: in quocumque enim die

die comederis ex eo, morte morieris: in ſummam illam incidit calamitatem, ut ſanctitatem; & iuſtitiam, in qua conſtitutus fuerat, amitteret, & reliqua ſubiret mala, quæ ſancta Tridentina Synodus uberius explicauit. Propterea uero peccatum, & peccati pœnam in uno Adam non conſtitiſſe commemorabunt, ſed ex eo, tamquam ex ſemine, & cauſa, ad omnem poſteritatem iure permanaſſe. Cum igitur ex altiſſimo dignitatis gradu concidiſſet noſtrum genus, ſubleuari inde, & in priſtinum locum reſtitui nullo modo poterat hominum aut angelorum uiribus: quare reliquum erat illud ruinæ, & malorum ſubſidium, ut Dei filij infinita uirtus, aſſumpta carnis noſtræ imbecillitate, infinitam tolleret peccati uim, & nos reconciliaret Deo in ſanguine ſuo. Huius autem redemptionis fides, & confeſſio hominibus ad ſalutem conſequendam neceſſaria eſt, ſemperque fuit, quam Deus initio præmonſtrauit. nam in illa damnatione humani generis, quæ ſtatim peccatum conſecuta eſt, oſtenſa etiam ſpes redemptionis eſt illis uerbis, quibus proprium Diabolo damnum, quod ex liberatione hominũ facturus erat, denunciauit: Inimicitias ponam inter te, & mulierem, ſemen tuum, & ſemen illius: ipſa conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo eius. Et deinceps eandem promiſſionem ſæpe confirmauit, maioremque ſui conſilij ſignificationem ijs præſertim hominibus dedit, quibus uoluit ſingularem beneuolentiam præſtare. inter ceteros uero, Conc. Trident.

D cum

cum patriarchæ Abrahæ ſæpenumero hoc myſterium ſignificaſſet, tum eo tempore apertius declarauit, cum ille Dei iuſsis obediēs, filium ſuum uni
Gen. 22 cum Iſaac immolare uoluit: ait enim: Quia feciſti hanc rem, & non peperciſti filio tuo unigenito, benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cæli, & uelut arenam, quæ eſt in littore maris. poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum tuorum, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, quia obediſti uoci meæ. Ex quibus uerbis facile colligi poterat, ex progenie Abrahæ futurum, qui omnibus ab immaniſſima Satanæ tyrannide libertatis ſalutem afferret. illum autē Dei filium, natum ex ſemine Abrahæ, ſecundum carnem fore neceſſe erat. Non ita multo poſt Dominus, ut eiuſdem promiſſionis memoria conſeruaretur, idem fœdus
Gen. 28 cum Iacob Abrahæ nepote ſanciuit. nā cum ille in ſomnis uidit ſcalā ſtantem ſuper terrā, & cacumen illius tāgens cælos, angelos quoque Dei aſcēdentes & deſcendentes per eā, ut teſtatur ſcriptura; audiuit etiā Dominum innixum ſcalæ, dicentē ſibi: Ego
Gen. 28 ſum dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Iſaac. terram, in qua dormis, tibi dabo, & ſemini tuo: eritq. ſemē tuum quaſi puluis terræ. Dilataberis ad orientem, & occidentem, & ſeptentrionē, et meridiem, & benedicentur in te, et in ſemine tuo cūctæ tribus terræ. Neque poſtea deſtitit Deus, eadē ſui promiſſi memoria renouāda, & generi Abrahā, et multis præterea hoīnibus Saluatoris expectationem

tionem cōmouere: ſiquidem Iudæorum republica, & religione conſtituta, notior populo ſuo fieri cœpit. nam & mutæ res ſignificarunt, & homines prædixerunt, quæ, & quanta nobis bona ſaluator ille, & redemptor noſter Chriſtus Ieſus allaturus eſſet. Ac prophetæ quidem, quorum mens cæleſti lumine illuſtrata fuit, filij Dei ortum, admirabilia opera, quæ homo natus efficit, doctrinam, mores, conſuetudinem, mortem, reſurrectionem, ceteraq. eius myſteria, hæc omnia, quaſi tum adeſſent, palam docentes, populo prænunciarunt; ita ut, ſi futuri, & præteriti temporis tollatur diuerſitas, nihil iam inter prophetarum prædicta, & apoſtolorum prædicationem, nihil inter ueterum patriarcharum fidem, & noſtram intereſſe uideamus. Sed iam de ſingulis articuli partibus dicendum uidetur.

IESVS, proprium eſt nomen eius, qui Deus, & homo eſt, quod ſaluatorem ſignificat, non quidem fortuito, aut hominum iudicio, & uoluntate, ſed Dei conſilio, & præcepto illi impoſitum. Angelus enim Mariæ matri ita annunciauit: Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius Ieſum. Luc. 1 Ac deinde Ioſeph uirginis ſponſo non ſolum, ut eo nomine puerum appellaret, præcepit, ſed etiam, cur ita nominandus eſſet, declarauit: ait enim: Ioſeph, fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: Matth. 1 quod enim in ea natum eſt, de ſpiritu ſancto eſt:

pariet autem filium, et uocabis nomen eius Ieſum: ipſe enim ſaluum faciet populũ ſuum a peccatis eorum. Ac multi quidem hoc nomine fuerunt in diuinis litteris. nam idem nomen Naue filio fuit, qui Moyſi ſucceſſit, & populum a Moyſe ex Aegypto liberatum, in terram promiſſionis, quod illi negatum fuerat, deduxit. Eodem etiam nomine Ioſedec, ſacerdotis filius appellatus eſt. Sed quanto uerius ſaluatorem noſtrum hoc nomine appellandum exiſtimabimus; qui non uni alicui populo, ſed uniuerſis omnium ætatum hominibus, non quidem fame, aut Aegyptiaco, uel Babylonico dominatu oppreſſis, ſed in umbra mortis ſedentibus, & duriſſimis peccati, & Diaboli uinculis obſtrictis, lucem, libertatem, & ſalutem dederit; qui eis cæleſtis regni ius, & hereditatem acquiſiuerit; qui eos Deo patri reconciliauerit. in illis Chriſtum dominum adumbratum uidemus, a quo ijs beneficijs, quæ diximus, cumulatum eſt genus humanum. Quæ præterea nomina prædicta ſunt Dei filio diuinitus imponenda, ad unum hoc Ieſus nomen referũtur. cum enim cetera ſalutem, quam nobis daturus erat, aliqua ex parte attingerent, hoc ipſum uniuerſæ ſalutis humanæ uim, rationemq. complexum eſt.

Ieſus chriſtus rex, ſacerdos, & propheta ſupremus. *Ieſus nomini Chriſti etiam nomen additum eſt, quod unctum ſignificat, & honoris, et officij nomen eſt, nec unius rei proprium; ſed cõmune multorum. nam ueteres illi Patres noſtri chriſtos appellabant ſacerdotes, & reges, quos Deus propter muneris dignitatem*

dignitatem ungi præceperat. Sacerdotes enim ij ſunt, qui populum aſſiduis precibus Deo commendant, qui ſacrificia Deo faciunt, qui pro populo deprecantur. Regibus autem populorum gubernatio commiſſa eſt; ad eosque pertinet maxime, legum auctoritatem, innocentium uitam tueri, & nocentium audaciam ulciſci. Quoniá igitur utraque harum functionum Dei maieſtatem referre in terris uidetur, ideo qui uel ad regium, uel ad ſacerdotale munus obeundú delecti erant, unguento ungebantur. Prophetas etiá ungendi mos fuit, qui Dei immortalis interpretes, & internuncij cæleſtia arcana nobis aperuerunt, atque ad emendandos mores ſalutaribus præceptis, & futurorum prædictione hortati ſunt. At uero cum Ieſus Chriſtus, Saluator noſter, in mundum uenit, trium perſonarum partes, & officia ſuſcepit, prophetæ, ſacerdotis, ac regis, atque ob eas cauſas Chriſtus dictus eſt, & unctus ad illorum munerum functionem, nõ quidem alicuius mortalis opera, ſed cæleſtis patris uirtute, non terreno unguento, ſed ſpirituali oleo, quippe cum in ſanctiſſimam eius animam ſpiritus ſancti plenitudo, gratiaque, & omnium donorum uberior copia effuſa ſit, quam ulla alia creata natura capere potuerit. atque id præclare Propheta oſtendit, cum redemptorem ipſum affatus diceret: Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Idem etiam, ac multo apertius Iſaias Pſal. 44 Iſa. 61

ijs uerbis demonſtrauit: Spritus Domini ſuper me, eo quod unxerit Dominus me, ad annunciandũ manſuetis miſit me. Itaque Ieſus Chriſtus ſummus propheta, & magiſter fuit, qui nos Dei uolun tatem docuit, & a cuius doctrina orbis terrarum patris cæleſtis cognitionem accepit: quod ei nomẽ præclarius, ac præſtantius conuenit, quod omnes quicumque prophetæ nomine dignati ſunt, eius diſcipuli fuerunt, atque ob illam præcipue causã miſſi, ut prophetam hunc, qui ad ſaluandos omnes uen turus erat, prænunciarent. Chriſtus item ſacerdos fuit, non quidem ex ordine, ex quo in ueteri le-
Pſal. 109 *ge leuiticæ tribus ſacerdotes extiterunt, uerum ex illo, de quo Dauid propheta cecinit: Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedec.*
Heb. 5. 7 *Cuius rei argumentum Apoſtolus ad Hebræos ſcri bens, accurate perſecutus eſt. ſed Chriſtum, non ſo lum ut Deus, uerum ut homo, ac noſtræ naturæ particeps eſt, regem etiam agnoſcimus; de quo*
Luc. 1 *angelus teſtatus eſt: Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Quod quidem Chriſti regnum ſpirituale eſt, atque æternum, in terriſque inchoatur, in cælo perficitur. Ac regis quidem officia admirabili prouidentia ſuæ præſtat Eccleſiæ: ipſe eam regit, ipſe ab hoſtium impe tu, atque inſidijs tuetur: ipſe ei leges præſcribit: ipſe non ſolum ſanctitatem, iuſtitiam largitur, uerum etiam ad perſeuerandum facultatem, & uires præbet. quamquam autem huius regni finibus*

tam

tam boni, quam mali contineantur, atque adeò omnes homines iure ad illud pertineant: ij tamen præ cæteris ſummam regis noſtri bonitatem, & beneficentiam experiuntur; qui ex eius præceptis integram, atque innocentem uitam degunt. neque uero hoc illi regnū hereditario aut humano iure obtigit, tametſi genus a clariſſimis regibus duceret, ſed rex fuit, propterea quod Deus in illum hominē contulit quidquid poteſtatis, amplitudinis, dignitatis hominis natura capere poſſet. Illi igitur totius mūdi regnum tradidit, eique omnia, quod iam fieri cœptū eſt, plene, perfecteque in die iudicij ſubijcietur.

FILIVM EIVS VNICVM. *His uerbis altiora myſteria de Ieſu credenda, & contemplanda, fidelibus proponuntur, nimirum filium dei eſſe, & uerum deum, ſicut pater eſt, qui eum ab æterno genuit. præterea illum diuinæ Trinitatis ſecundam perſonam aliis duabus omnino æqualem confitemur. nihil enim impar, & diſſimile in diuinis perſonis aut eſse, aut fingi animo debet, cum unam omnium eſsentiam, uoluntatem, poteſtatem agnoſcamus. quod cum multis pateat diuinæ ſcripturæ oraculis, tum præclariſſime illud oſtendit ſancti Ioannis teſtimoniū: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum.* Ioan. 1 *Sed cum Ieſum filium Dei eſse audimus, nihil terrenum, aut mortale de eius ortu cogitandum eſt: neque rum ortum illum, quo ab omni æternitate pater filium genuit, quem ratione percipere atq. perfectè*

intelligere nullo modo poſſumus, conſtanter crede-re, & ſumma animi pietate colere debemus, ac ue-luti myſterij admiratione obſtupefacti, illud cum
Iſa.53 *Propheta dicere, Generationem eius quis enarra-bit? Hoc igitur credendum eſt, filium eiuſdem eſſe naturæ, eiuſdem poteſtatis, & ſapientiæ cum pa-tre, ut in Symbolo Niceno explicatius cõfitemur: ait enim: Et in Ieſum Chriſtum, filium eius uni-genitum, & ex patre natum ante omnia ſæcula, Deum de Deo, lumen de lumine; Deum uerum de Deo uero, genitum non factum, conſubſtantialem patri, per quē omnia facta ſunt. Ex omnibus aũt, quæ ad indicandum modum, rationemque æternæ generationis ſimilitudines afferuntur; illa propius ad rem uidetur accedere, quæ ab animi noſtri cogi-*
1.Ioan.1 *tatione ſumitur. quamobrem ſanctus Ioannes fi-lium eius Verbum appellat. Vt enim mens noſtra, ſe ipſam quodam modo intelligens, ſui effingit ima-ginem, quam Verbum theologi dixerũt: ita Deus, quantum tamen diuinis humana conferri poſſunt, ſe ipſum intelligens, Verbum æternum generat. etſi præſtat contemplari, quod fides proponit, & ſincera mente Ieſum Chriſtum uerum Deum, & uerum hominem credere, & confiteri, genitum qui-dem, ut Deum, ante omnium ſæculorum ætates, ex patre; ut hominem uero, natum in tempore, ex matre Maria uirgine. & quamquam duplicem eius natiuitatem agnoſcamus, unum tamen filium eſſe credimus. Vna enim perſona eſt, in quam di-*

uina, & humana natura conuenit. Et quod ad diuinam generationem attinet, nullos aut fratres, aut coheredes habet, cum ipſe patris unicus filius, nos uero homines figmentum, et opus manuum eius ſimus. At ſi humanum ortum conſideremus, multos ille non ſolum fratrum nomine appellat, ſed fratrum etiam loco habet, ut una cum eo paternæ hereditatis gloriam adipiſcantur. ij ſunt, qui fide Chriſtum dominum receperunt, & fidem, quam nomine profitentur, re ipſa, & charitatis officijs præſtant. quare primogenitus in multis fratribus ab Apoſtolo uocatur. Rom. 8

DOMINVM NOSTRVM. *Multa ſunt, quæ de Saluatore noſtro in ſacris litteris dicuntur: quorum alia, ut Deus eſt, alia, ut homo, ipſi conuenire perſpicuum eſt; quoniam a diuerſis naturis diuerſas earum proprietates accepit. Igitur uere dicimus Chriſtum eſſe omnipotentem, æternum, immenſum: quod a diuina natura habet. rurſus de illo dicimus, paſſum, mortuum eſſe, reſurrexiſſe: quæ naturæ hominum conuenire nemo dubitat. Verum, præter hæc, quædam alia utrique naturæ cõgruũt, ut hoc loco, cum Dominum noſtrum dicimus. Igitur ſi ad utramque naturam hoc nomen referatur, merito Dominus noſter prædicandus eſt. Nam quemadmodum ipſe æternus Deus eſt, uti pater; ita omnium rerum æque dominus eſt, ac pater. & quemadmodum ipſe & pater non eſt alius, atque alius Deus, ſed idem plane Deus; ita ipſe,*

& pater non eſt alius, atque alius dominus. Sed recte etiam multis rationibus, ut homo eſt, Dominus noſter appellatur. Ac primum quidem, quoniam ipſe redemptor noſter fuit, atque a peccatis nos liberauit, iure hanc poteſtatem accepit, ut uere Dominus noſter eſſet, ac diceretur. ita enim
Philip.2 *Apoſtolus docet: Humiliauit ſemetipſum, factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine* IESV *omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei*
Matth.28 *patris. Atque ipſe de ſe poſt reſurrectionem, Data eſt, inquit, mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra. Ob eam quoque rem Dominus dicitur, quod in una perſona duæ naturæ; diuina, & humana, coniunctæ ſint. hac enim admirabili coniunctione meruit, ut quamuis pro nobis mortuus non eſſet, tamē dominus cōſtitueretur communiter quidem omniū rerum, quæ conditæ ſunt, præcipue autem fideliū, qui illi parent, atq. ſummo animi ſtudio inſeruiunt.*

Quantū homo Chriſtianus Chriſto debeat. *Quod igitur reliquum eſt, Parochus fidelē populum ad eam rationē cohortabitur, ut ſciat æquiſſimum eſſe, præ ceteris hominibus nos, qui ab eo nomen inuenimus, Chriſtianique uocamur, &, quāta ille in nos beneficia contulerit, ignorare non poſſimus, ob id maxime, quod eius munere hæc omnia fide intelligimus; æquum eſſe, inquam, nos ipſos,*

non

De ſymbolo

non ſecus ac mancipia, redemptori noſtro, et domino in perpetuum addicere, et cōſecrare. Et quidem, cū baptiſmo initiaremur, ante eccleſiæ fores id profeſſi ſumus. declarauimus enim, nos Satanæ, & mundo renunciare, & Ieſu Chriſto totos nos tradere. Quod ſi, ut Chriſtianæ militiæ adſcriberemur, tum ſancta, & ſollemni profeſſione nos ipſos Domino noſtro deuouimus: quo ſupplicio digni erimus, ſi, poſtquam eccleſiá ingreſſi ſumus, Dei uoluntaté, & leges cognouimus; poſtquam ſacramentorum gratiá percepimus; ex mundi, & diaboli præceptis, ac legibus uixerimus: perinde ac ſi, cum baptiſmo abluti ſumus, mundo, et Diabolo, nō Chriſto domino, ac redemptori, nomen dediſſemus? Sed cuius animū amoris facibus non incendat tanti domini tam benigna, & propēſa in nos uoluntas, qui, tametſi nos in poteſtate ſua, & dominatu ueluti ſeruos ſanguine ſuo redemptos habeat, ea tamē charitate cōplectitur, ut nō ſeruos uocet, ſed amicos, ſed fratres? Hæc profecto iuſtiſſima cauſa eſt, atq; haud ſcio an omnium ſit maxima, cur eū perpetuo debeamus dominū noſtrum agnoſcere, uenerari, et colere. Ioan. 15

QVI CONCEPTVS EST DE SPIRITV SANCTO, NATVS EX MARIA VIRGINE.

Maximo quidem & ſingulari beneficio humanum genus a Deo affectum eſſe, qui nos e duriſſimi tyranni ſeruitute in libertatem uindicarit, ex ÿs, quæ ſuperiori articulo declarata ſunt, intelligere fideles poſſunt. At uero ſi conſilium etiam, et rationé, qua potiſſi-

potiſſimum id efficere uoluit, nobis ante oculos ponamus, profectò nihil diuina in nos beneficentia, ac bonitate illuſtrius, nihil magnificentius eſſe uidebitur. Eius igitur myſterij magnitudinem, quod nobis tamquam ſalutis noſtræ præcipuũ caput ſacræ litteræ conſiderandum ſæpiſſime proponunt, Parochus à tertij articuli explicatione oſtẽdere incipiet: cuius hanc eſſe ſententiam docebit, nos credere, & confiteri, eum ipſum Ieſum Chriſtum, unicum dominum noſtrum, Dei filium, cum pro nobis humanam carnem ſuſcepit in utero uirginis, non ex uirili ſemine, ut alij homines, ſed ſupra omnem naturæ ordinem ſpiritus ſancti uirtute conceptum eſſe, ita ut eadem perſona Deus permanẽs, quod ex æternitate erat, homo fieret, quod ante non erat. Ea autem uerba ita accipienda eſſe, ex ſacri Concilij Conſtantinopolitani confeſſione plane perſpicitur: ait enim: Qui propter nos homines, et propter noſtrã ſalutem deſcẽdit de cælis, & incarnatus eſt de ſpiritu ſancto ex Maria uirgine, & homo factus eſt. Atque id etiam ſanctus Ioannes Euangeliſta explicauit, ut qui ex ipſius Domini Saluatoris pectore altiſſimi huius myſterij cognitionem hauſiſſet. nam cum diuini uerbi naturam
Ioan. 1 declaraſſet illis uerbis: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum: ad extremum concluſit: Et uerbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Verbum enim, quod diuinæ naturæ hypoſtaſis eſt, ita humanam

naturam

naturam aſſumpſit, ut una, & eadem eſſet diuinæ, & humanæ naturæ hypoſtaſis, ac perſona: quo factum eſt, ut tam admirabilis coniunctio utriuſque naturæ actiones, & proprietates conſeruaret, atque, ut eſt apud ſanctum Leonem magnum illum S. Leo. PP. *Pontificem, Nec inferiorem conſumeret glorificatio, nec ſuperiorem minueret aſſumptio.*

Sed quoniam prætermittenda non eſt uerborum explanatio, doceat Parochus, cum dicimus, Dei filium ſpiritus ſancti uirtute conceptum eſſe, unam hanc diuinæ Trinitatis perſonam incarnationis myſterium non confeciſſe. Quamuis enim unus filius humanam naturam aſſumpſerit, tamen omnes diuinæ Trinitatis perſonæ, pater, filius, & Spiritus ſanctus, huius myſterij auctores fuerunt. ſiquidem illa Chriſtianæ fidei regula tenẽda eſt; Omnia quæ Deus extra ſe in rebus creatis agit, tribus perſonis communia eſſe, neque unam magis quam aliã, aut unam ſine alia agere. Quod autem una perſona ab alia procedat, hoc unum omnibus commune eſſe non poteſt. nam filius a patre tantum generatur, ſpiritus ſanctus a patre, & filio procedit. quidquid uero extra illas ab ipſis proficiſcitur, tres perſonæ ſine ullo diſcrimine agunt, atque ex hoc genere filij Dei incarnatio cenſenda eſt. Quamquam uero hæc ita ſe habeant, ſolent tamen ſacræ litteræ earũ rerum, quæ omnibus perſonis communes ſunt, aliam alijs tribuere; quemadmodum ſummam omnium rerum poteſtatem patri, ſapientiam filio,

ſpiritus

ſpiritui ſancto amorem adſcribunt. Et quoniam diuinæ incarnationis myſterium ſingularem, atque immenſam Dei erga nos benignitatem declarat, ob eam rem peculiari quadã ratione hoc opus ſpiritui ſancto tribuitur. In hoc myſterio quædam ſupra naturæ ordinem, quædam naturæ ui effecta eſſe animaduertimus. Nam, quod ex puriſſimo uirginis matris ſanguine Chriſti corpus formatum credimus, in eo naturam humanam agnoſcimus: cum illud omnium hominum corporibus cõmune ſit, ut ex matris ſanguine formentur. Quod uero & naturæ ordinem, & humanam intelligentiam ſuperat, illud eſt, ſimul atque beata uirgo angeli uer-
Luc. 1 bis aſſentiens dixit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum uerbum tuum: ſtatim ſanctiſſimum Chriſti corpus formatum, eique anima rationis cõpos coniuncta eſt; atque ita in ipſo temporis articulo perfectus Deus, & perfectus homo fuit. Hoc autem nouum fuiſſe, atque admirabile ſpiritus ſancti opus, nemo dubitare poteſt, cum, ſeruato naturæ ordine, nullum corpus, niſi intra præſcriptum temporis ſpatium, hominis anima informari queat. Deinde uero illud accedit, maxima admiratione dignum, quod, ut primum cum corpore anima coniuncta fuit, ipſa etiam diuinitas cum corpore, & anima copulata eſt. quare ſimul corpus formatum, atque animatum eſt, corpori, & animæ diuinitas coniuncta. ex quo fit, ut eodem temporis puncto perfectus Deus, & perfectus homo eſſet,

&

De Symbolo

& uirgo ſanctiſſima uere, & proprie mater Dei, & hominis diceretur, quod eodem momēto Deum, & hominem concepiſſet. Hoc autem ab angelo ei ſignificatum eſt, cum ait: Ecce concipies in utero, Luc.1 & paries filium, & uocabis nomen eius IESVM: hic erit magnus, & filius altiſſimi uocabitur. Et euentu comprobatum eſt, quod Iſaias prædixit: Ecce uirgo concipiet, et pariet filium. Idem quoque Iſa.7 Eliſabeth, cum ſpiritu ſancto repleta filij Dei conceptionem intellexiſſet, his uerbis declarauit: Vnde hoc mihi, ut ueniat mater Domini mei ad me? Luc.1 Sed quemadmodum Chriſti corpus ex puriſſimis integerrimæ uirginis ſanguinibus ſine ulla uiri opera, ut antea diximus, uerum ſola ſpiritus ſancti uirtute formatum eſt: ita etiam, ut primum cōceptus eſt, illius anima uberrimam ſpiritus Dei copiam, atque omnem chariſmatum abundantiam accepit. neque enim, ut alijs hominibus, qui ſanctitate, & gratia ornantur, ipſi ad menſuram, ut teſtatur ſanctus Ioannes, dat Deus ſpiritum, ſed omnem Ioan.3 gratiam tam affluenter in eius animam infundit, ut Ioan.1 de plenitudine eius nos omnes acceperimus. Neque tamen filium Dei adoptiuum appellare licet, quamuis ſpiritum illum habuerit, quo ſancti homines filiorum Dei adoptionem conſequuntur. nam cum natura filius Dei ſit, adoptionis gratiam, aut nomen in eum conuenire nullo modo exiſtimandum eſt. Hæc ſunt, quæ de admirabili conceptionis myſterio explicanda uiſa ſunt. ex quibus ut ſalutaris

fructus

fructus ad nos redundare poßit, illa in primis fideles memoria repetere, ac ſæpius cogitare cum animis ſuis debent, Deum eſſe, qui humanam carnem aſſumpſit; ea uero ratione hominem factum, quam mente nobis aſſequi non licet, nedum uerbis explicare; ob eum denique finem hominem fieri uoluiſſe, ut nos homines filij Dei renaſceremur. Hæc cum attente conſiderauerint, tum uero omnia myſteria, quæ hoc articulo continentur, humili ac fideli animo credant, & adorent, nec curioſe, quod ſine periculo uix umquam fieri poteſt, illa inueſtigari, ac perſcrutari uelint.

NATVS EX MARIA VIRGINE. *Hæc altera eſt huius articuli pars, in qua explicanda Parochus diligenter uerſabitur, cum fidelibus credendum ſit, Ieſum dominum non ſolum conceptum ſpiritus ſancti uirtute, ſed etiam ex Maria uirgine natum, & in lucem editum eſſe. cuius myſterij fides quanta cum lætitia, & iucunditate animi meditanda ſit, angeli uox, qui primus feliciſsimum nuncium mundo attulit, declarat: ait enim: Ecce*
Luc. 2 *euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Tum ex illius cæleſtis militiæ can-*
Luc. 2 *tico; Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis; quod angeli cecinerunt, facile eſt intelligere. Hinc etiam ampliſsimum illud*
Gen. 22 *Dei promißum ad Abraham impleri cœptū eſt, cui dictum eſt, fore aliquando, ut in eius ſemine omnes gentes benedicerentur. Maria enim, quam uere*

matrem

matrem Dei prædicamus, & colimus, quod eam perſonam, quæ ſimul Deus, & homo erat, peperit, a Dauide rege originem duxit. Sed quemadmodum conceptio ipſa naturæ ordinem prorſus uincit: ita in ortu nihil nõ diuinum licet contemplari. Præterea, quo nihil admirabilius dici omnino, aut cogitari poteſt, naſcitur ex matre ſine ulla maternæ uirginitatis diminutione. & quo modo poſtea ex ſepulcro clauſo, & obſignato egreſſus eſt, atque ad diſcipulos clauſis ianuis introiuit: uel, ne a rebus etiam, Ioan. 20
quas natura quotidie fieri uidemus, diſcedatur, quo modo ſolis radij concretá uitri ſubſtantiá penetrát, neque frangunt tamen, aut aliqua ex parte lædunt: ſimili, inquam & infinitis partibus altiori modo Ieſus Chriſtus ex materno aluo, ſine ullo maternæ uirginitatis detrimento, editus eſt. ipſius enim incorruptam, & perpetuam uirginitatem uerißimis laudibus celebramus. Quod quidem ſpiritus ſancti uirtute effectum eſt, qui in filij conceptione, & partu, matri ita aſſuit, ut ei & fœcunditatem dederit, & perpetuam uirginitatem conſeruarit. Solet interdum Apoſtolus Chriſtum Ieſum nouiſſimum 1. ad Co-
Adam appellare, eumque primo Adam conferre. rin. c. 5.
nam ut in primo omnes homines moriuntur, ita in ſecundo omnes ad uitá reuocantur: atque ut Adá, quod ad naturalem condicionem pertinet, humani generis parens fuit, ita Chriſtus gratiæ, & gloriæ auctor eſt. Ad eum modum nobis etiam licet uirginem matrem cum Eua ita conferre, ut priori

Euæ ſecunda Eua, quæ eſt Maria, reſpondeat; quemadmodum ſecundum Adam, hoceſt Chriſtum, primo Adam reſpondere oſtendimus. Eua enim, quia ſerpenti fidem habuit, maledictum, & mortem in humanum genus inuexit: & Maria poſtquam angelo credidit, Dei bonitate effectum eſt, ut benedictio, & uita ad homines perueniret. Propter Euam naſcimur filij iræ: a Maria Ieſum Chriſtum accepimus, per quem filij gratiæ regeneramur. Euæ dictum eſt: In dolore paries filios; Maria hac lege ſoluta eſt, ut quæ, ſalua uirginalis pudicitiæ integritate, ſine ullo doloris ſenſu, ut antea dictum eſt, Ieſum filium Dei peperit. (Gen. 3)

(Prophetię & figuræ conceptionis & natiuitatis Ieſu Chriſti) *Cum igitur tanta, & tam multa ſint admirande huius conceptionis, & natiuitatis ſacramenta, diuinæ prouidentiæ conſentaneum fuit, ut ea multis figuris, & araculis ſignificarentur. Quare huc pertinere ſancti doctores intellexerunt multa, quæ in uarijs ſacræ ſcripturæ locis legimus, præcipuè uero Portam illam ſanctuarij, quam Ezechiel clauſam uidit: item lapidem de monte ſine manibus abſciſſum, ut eſt apud Danielem, qui factus eſt magnus mons, & impleuit uniuerſam terram: deinde Aaron uirgam, quæ una inter uirgas principum Iſrael germinauit: & rubum, quem Moyſes uidit ardere, & non comburi. Multis uerbis ſanctus Euágeliſta Chriſti natiuitatis hiſtoriam deſcripſit. qua de re nihil eſt quod plura a nobis dicantur, cum ea lectio Parocho in promptu ſit. Danda autem illi* (Ezech. 44; Dan. 2; Num. 17; Exod. 3; Luc. 2; Rom. 15)

eſt

de ſimbolo

eſt opera, ut hæc myſteria, quæ ad doctrinam noſtram ſcripta ſunt, infixa animo, & mentibus fidelium hæreant; primum quidem, ut tanti beneficij commemoratione aliquã gratiam eius auctori Deo referant; deinde ut eximium hoc, & ſingulare humilitatis exemplum eis ante oculos ad imitandum proponat. Quid enim nobis utilius, atque ad animorum noſtrorum ſuperbiam, & elationem comprimendam accõmodatius eſſe poteſt, quam ſæpius cogitare, Deum ita ſeſe humiliare, ut cũ hominibus gloriam ſuam communicet, & hominum infirmitatem, fragilitatemq. aſſumat; Deum hominẽ fieri, ſummamq. illam, & infinitã maieſtatem homini miniſtrare, ad cuius nutũ columnæ cœli, ut inquit ſcriptura, contremiſcunt, & pauent, eumq. in terra naſci, quem in cœlis angeli adorant? Quid igitur, cum hæc Deus noſtra cauſa faciat, quid, inquam, nos, ut illi obſequamur, facere oportet? quam libenti, atque alacri animo debemus omnia humilitatis officia amare, amplecti, præſtare? Videant fideles quã ſalutari doctrina Chriſtus naſcens nos inſtituat, antequam uocẽ aliquam emittere incipiat. Naſcitur egenus: naſcitur ut peregrinus in diuerſorio: naſcitur in uili præſepio: naſcitur media hieme. ita enim ſcribit ſanctus Lucas: Factum eſt, cum eſſent ibi, impleti ſunt dies, ut pareret, & peperit filium ſuũ primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eũ in præſepio, quia non erat ei locus in diuerſorio. Potuit ne Euãgeliſta humilioribus uerbis omnẽ Luc. 2

cæli, & terræ maieſtatem, & gloriam includere? Neque uero ſcribit, non fuiſſe locum in diuerſorio, ſed ei non fuiſſe, qui dicit: Meus eſt orbis terræ, &
Pſal.49 *plenitudo eius. Quod etiá alius euangeliſta teſtatus*
Ioan. 1 *eſt: In propria uenit, & ſui eum non receperunt.*

Incarnationis filii Dei myſterium quãto pietatis ſtudio recolẽdum.

Hæc cum fideles ſibi ante oculos propoſuerint; tum uero cogitẽt, Deum carnis noſtræ humilitatẽ, & fragilitatem ſubire uoluiſſe, ut humanum genus in altiſſimo dignitatis gradu collocaretur. Nam illud unum ſatis declarat excellentẽ hominis dignitatem, & præſtantiam, quæ illi diuino beneficio tributa eſt, quod homo fuerit, qui idẽ uerus, & perfectus Deus ſit: ut iam gloriari nobis liceat, filium Dei os noſtrum, & carnem noſtram eſſe; quod beatiſſimis illis ſpiritibus non licet: nuſquam e-
Heb.2 *nim, ut eſt apud Apoſtolum, angelos apprehẽdit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Præterea cauendum eſt, ne maximo noſtro malo eueniat, ut, quẽadmodum illi in diuerſorio Bethlehem locus, ubi naſceretur, defuit, ita etiam, quando iam in carne non naſcitur, locũ in cordibus noſtris inuenire non poſſit, ubi in ſpiritu naſcatur. hoc enim, cum ſalutis noſtræ cupidiſſimus ſit, uehementer optat. nam ut ille ſpiritus ſancti uirtute ſupra naturæ ordinem homo factus, & natus eſt, ſanctuſque, atque adeo*
Ioan. 1 *ſanctitas ipſa fuit: ita nos oportet, non ex ſanguinibus, neque ex uoluntate carnis, ſed ex Deo na-*
Ad Roman. 6.7. *ſci, ac deinde ueluti nouam creaturam in nouitate ſpiritus ambulare, ſanctitatem illam, ac mentis*

integri

integritatem cuſtodire, quæ homines ſpiritu Dei regeneratos maxime decet. hac enim ratione ſanctæ huius filij Dei conceptionis, & natiuitatis imaginem aliquam in nobis ipſis exprimemus, quam fideli animo credimus, & credentes Dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt, ſuſpicimus, & adoramus. 1. ad Corint. 2

PASSVS SVB PONTIO PILATO, CRVCIFIXVS, MORTVVS, ET SEPVLTVS.

Quantã habeat neceſſitatẽ huius articuli cognitio, & quam diligenter Parochus curare debeat, ut fideles dominicæ paſſionis memoriam ſæpiſſime animo repetat, docet Apoſtolus, qui nihil aliud ſe ſcire teſtatus eſt, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Quare in hoc argumento omne ſtudium, & opera adhibenda eſt, ut quammaxime illuſtretur, fidelesque tanti beneficij commemoratione excitati totos ſe ad Dei erga nos amorem, & bonitatem ſuſpiciendam conuertant. Fides itaque priore articuli parte (nam altera poſtea dicetur) illud nobis credendum proponit, Chriſtum dominum, cum Pontius Pilatus Tiberij Cæſaris iuſſu Iudæam prouinciam adminiſtraret, cruci affixum eſſe. nam captus, irriſus, uarijs iniuriarum, & cruciatuum generibus affectus, demum in crucem ſublatus eſt. Nec uero cuiquam dubitandum eſt, eius animam, quod ad inferiorem partem attinet, ab ijs cruciatibus liberam non fuiſſe. nam quod humanam naturam uere aſſumpſit, neceſſe eſt fateri, animo etiam 1. ad Corint. 2

Matth.26 *grauiſſimum dolorem ſenſiſſe. quare inquit: Tri-*
Mar.14 *ſtis eſt anima mea uſque ad mortem. Nam etſi perſonæ diuinæ humana natura coniuncta fuit, tamen propter eam coniunctionem nihilo minus paſſionis acerbitatem ſenſit, quam ſi ea coniunctio facta non fuiſſet, cum in una Ieſu Chriſti perſona, utriuſque naturæ, diuinæ, & humanæ, proprietates ſeruatæ ſint: atque idcirco, quod erat paſſibile et mortale, paſſibile & mortale permanſit; rurſus uero, quod impaſſibile, & immortale erat, qualem eſſe diuinam naturam intelligimus, ſuam proprietatem retinuit. Quod autem hoc loco tam diligenter obſeruari uidemus, Ieſum Chriſtum eo tempore paſſum eſſe, quo Pontius Pilatus Iudæam prouinciam procuraret, id ea re factum eſſe docebit Parochus, quia tantæ rei, & tam neceſſariæ cognitio exploratior omnibus eſſe poterat, ſi rei geſtæ certum, quod &*
1.ad Timoth.6 *ab Apoſtolo Paulo factum legimus, tempus deſcriberetur: tum etiam, quia iis uerbis declaratur, illam Saluatoris prædictionem exitu comprobatam*
Matth.20 *eſſe: Tradent, inquit, eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum.*

Cur Chriſtus in ligno mortē perpeſſus. *Sed quod potiſſimum in ligno crucis mortē pertulit, hoc etiam diuino conſilio tribuendum eſt, ut ſcilicet, unde mors oriebatur, inde uita reſurgeret. ſerpens enim, qui in ligno primos parentes uicerat, uictus eſt a Chriſto in ligno crucis. Plures eius rei afferri rationes poſſunt, quas ſancti Patres latius perſecuti ſunt, ut oſtendamus conſentaneum fuiſſe,*

redemptorem noſtrum mortem crucis potiſſimum ſubire. Verum ſatis eſſe Parochus admoneat, ſi fideles credant illud genus mortis a Saluatore delectum eſſe, quod quidem ad humani generis redemptionem aptius, atque accommodatius uideretur, quemadmodum certe nullum turpius, atque indignius eſſe potuit. Non ſolum enim apud Gentiles crucis ſupplicium execrandum, & dedecoris, ignominiaeq. pleniſſimum ſemper exiſtimatum eſt, uerũ etiam in lege Moyſis maledictus homo appellatur, qui pendet in ligno. Neque uero Parochus huius articuli hiſtoriam praetermittet, quae diligentiſſime a ſanctis euangeliſtis expoſita eſt, ut ſaltẽ ſumma eius myſterij capita, quae ad confirmandã fidei noſtrae ueritatem magis neceſſaria uidentur, fideles cognita habeant. Hoc enim articulo, ueluti fundamento quodam, chriſtiana religio, & fides nititur; eoque poſito, reliqua omnia recte conſtituta ſunt. Nam ſi quid aliud humanae menti, & intelligentiae difficultatem affert; certe crucis myſteriũ omnium difficillimum exiſtimandum eſt, uixque percipi a nobis poteſt, ſalutem noſtram ex cruce ipſa, & ex eo, qui pro nobis ligno illi affixus eſt, pendere. Sed in hoc, ut docet Apoſtolus, ſummam Dei prouidentiã licet admirari: Nam quia in Dei ſapientia non cognouit mundus per ſapientiam Deum, placuit Deo per ſtultitiã praedicationis ſaluos facere credentes. Quare mirandum non eſt, ſi prophetae ante Chriſti aduentum, apoſtoli poſt eius mortem, & reſurrectionem

Deut 21
Ad Gal. 3

1. ad Corint. 1

ctionem tantopere laborarunt, ut hominibus perſuaderent, hunc eſſe mundi redemptorem, eoſque in crucifixi poteſtatem, atque obedientiam redigerent. Quare Dominus, cum nihil tam ab humana ratione remotum eſſet, quam crucis myſterium, ſtatim poſt peccatum numquam deſtitit tum figuris, tum prophetarum oraculis filij ſui mortem ſignificare. Atque ut de figuris pauca quædam attingamus, Abel primum, qui fratris inuidia occiſus eſt, deinde Iſaac ſacrificium, præterea Agnus, quẽ Iudæi, cum e terra Aegypti egrederentur, immolarunt, tum ſerpens æneus, quem Moyſes in deſerto exaltauit, Chriſti domini paſſionis, ac mortis figuram præmonſtrabant. Quod autem ad prophetas pertinet, quam multi extiterint, qui de ea uaticinati ſunt, id uero multo notius eſt, quam ut explicari hoc loco oporteat. Sed præ ceteris, ut Dauidem omittamus, qui omnia præcipua redemptionis noſtræ myſteria in pſalmis complexus eſt, Iſaiæ oracula tam aperta, & clara ſunt, ut recte dici queat, eum potius rem geſtam expoſuiſſe, quã futuram prædixiſſe.

Gen. 4
Gen. 22
Exod. 12
Num. 21
Ioan. 3
D. Hiero.

MORTVVS, ET SEPVLTVS: His uerbis Parochus credendum explicabit, Ieſum Chriſtum, poſtquam crucifixus eſt, uere mortuum, ac ſepultum eſſe. Neque uero ſine cauſa hoc ſeparatim fidelibus credendum proponitur, cum non defuerint, qui eum in cruce mortuum negarent. illi igitur errori hanc fidei doctrinam ſancti apoſtoli merito op-

ponendam

ponendam cenſuerũt: de cuius articuli ueritate dubitandi nullus nobis locus re inquitur nam omnes euangeliſtæ cõſentiunt, Ieſum ſpiritũ emiſiſſe. Præterea, cum Chriſtus, uerus, & perfectus homo fuerit, uere etiam mori potuit: moritur autem homo, cum anima ſeparatur a corpore. Quare cũ Ieſum mortuum eſſe dicimus, id ſignificamus, eius animam a corpore diuiſam eſſe: neque tamen concedimus diuinitatem ſeiunctam a corpore: quin potius cõſtanter credimus, et confitemur, anima eius a corpore diuiſa, diuinitatẽ tum corpori in ſepulcro, tum animæ apud inferos coniunctam ſemper fuiſſe. Decebat autem filium Dei mori, ut per mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium, ideſt Diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam uitam obnoxij erant ſeruituti. Sed illud in Chriſto domino ſingulare fuit, quod tunc mortuus eſt, cum ipſe mori decreuit, & mortem non tam aliena ui illatam, quam uoluntariam obijt. Nec uero mortem ſolum, ſed locum etiam, & tempus, in quo moreretur, ipſe ſibi cõſtituit. ita enim Iſaias ſcripſit: Oblatus eſt, quia ipſe uoluit. Atque idem Dominus de ſe ante paſſionem dixit: Ego pono animam meam, ut iterum ſumam eam: nemo tollit eam a me, ſed ego pono eam a me ipſo: poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Quod autem ad tempus, & locum attinet, cum Herodes eius uitæ inſidiaretur, ipſe inquit: Dicite uulpi illi, ecce eijcio dæmonia,

Match. 27 Mar. 15 Luc. 23 Ioan. 19

Ad Heb. 2

Iſa. 53

Ioan. 10

Luc. 13

et die conſumor: uerumtamen oportet me hodie, & cras, & ſequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Hieruſalem. Ille igitur nihil inuitus, aut coactus fecit, ſed ipſe ſeſe uolens obtulit, atque inimicis ſuis obuiam procedẽs dixit: Ego ſum: et ſponte ſua ea omnia ſupplicia pertulit, quibus illum iniuſte, & crudeliter affecerunt: quo quidem nihil ad commouendos animi noſtri ſenſus maiorem uim habere poteſt, cum pœnas, tormentaque eius omnia cogitatione perpendimus. Nam ſi quiſpiam noſtra cauſa omnes dolores patiatur, non quos ipſe ſua uoluntate ſuſcipiat, ſed quos uitare nequeat; hoc uero haud magni beneficij loco a nobis ponetur: uerum ſi noſtro tantũ nomine mortem, quam defugere poterat, libenter occũbat, profecto hoc beneficij genus tantum eſt, ut omnem non ſolum referendæ, ſed etiam habendæ gratiæ facultatem uel gratiſſimo cuique eripiat. ex quo Ieſu Chriſti ſumma, & eximia charitas, eiuſque diuinum, & immenſum in nos meritum perſpici poteſt.

Ioan. 18

Sepulturę chriſti cur expreſſa mentio, & quid de illius paſſione meditandum.

Iam uero quod ſepultum fuiſſe confitemur, hoc quidem ueluti articuli pars non conſtituitur, quod nouam aliquam difficultatem habeat, præter ea, quæ iam de morte dicta ſunt. Nam ſi Chriſtum mortuum credimus, facile etiam nobis perſuaderi poteſt, eum ſepultum eſſe. Verum hoc additũ eſt, primum, ut minus dubitare de morte liceat; cum maximo argumento ſit, aliquem mortuum eſſe, ſi eius corpus ſepultum probemus: deinde, ut reſur-

de Symbolo

rectionis miraculum magis declaretur, atque eluceat. neque uero hoc ſolum credimus, Chriſti corpus ſepultum eſſe, ſed illud præcipue his uerbis credendum proponitur, Deum ſepultum eſſe: quemadmodum ex fidei catholicæ regula uerißime etiam dicimus, Deum mortuum, & ex uirgine natum eſſe. nam cum diuinitas nunquam diuiſa fuerit a corpore, quod in ſepulcro conditum eſt; recte confitemur Deum ſepultum eſſe. Ac de genere quidem, & loco ſepulturæ illa Parocho ſatis erunt, quæ a ſanctis euangeliſtis dicta ſunt. Duo uero in primis obſeruanda ſunt, alterum, Chriſti corpus in ſepulcro nulla ex parte corruptum eſſe; de quo Propheta ita uaticinatus erat: Non dabis ſanctum tuum uidere corruptionem. Alterum eſt, quod ad omnes huius articuli partes attinet, ſepulturam ſcilicet, paßionem etiã, et mortem Chriſto Ieſu, ut homini, non ut Deo cõuenire. nam pati, & mori, in humanã tantum naturam cadunt; quamuis Deo etiam hæc omnia tribuantur; quoniam de illa perſona, quæ ſimul perfectus Deus, perfectus homo fuit, recte dici perſpicuũ eſt. His cognitis, ea de Chriſti paßione, & morte Parochus explicabit, ex quibus tanti myſterij immenſitatem ſi non comprehendere, contemplari ſaltem fideles poßint. Ac primum quidem conſiderandum eſt, quis ille ſit, qui hæc omnia patitur. Et quidem nullis uerbis eius dignitatem explicare, aut mente comprehendere poſſumus. Sanctus Ioannes uerbum eſſe dicit, quod erat apud Deum;

Matth 27
Mar. 15
Luc. 23
Ioan. 19
Pſal. 15
Act. 2
Ioan. 1

Apoſtolus

Ad Heb. 1 Apoſtolus magnificis uerbis deſcribit in hunc modum: Eſſe eum, quem Deus conſtituit heredem uniuerſorum, per quem fecit & ſecula: qui eſt ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius, qui portat omnia uerbo uirtutis ſuæ. Hic igitur purgationem peccatorum faciens, ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis. Atque ut uno uerbo complectamur, patitur Ieſus Chriſtus, Deus & homo: patitur creator pro ijs, quos ipſe condidit: patitur dominus pro ſeruis: patitur is, per quem angeli, homines, cæli, elementa facta ſunt, ille, inquam, in quo, per quem, & ex quo ſunt omnia. Quare mirandum non eſt, ſi, eo tot paſſionum tormentis commoto, Matth. 27 totum etiam ædificium concuſſum eſt. nam, ut in- Luc. 23 quit ſcriptura, Terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt: tenebræ etiam factæ per uniuerſam terram; & ſol obſcuratus eſt. Quod ſi mutæ etiam res, & ſenſu carentes creatoris ſui paſſionem luxerunt: cogitent fideles quibus lacrymis ipſi, tamquā uiui lapides huius ædificij, dolorē ſuum declarare debeant.

Paſſionis Chriſti cauſa, & de grauitate relabentium.

Iam uero cauſæ etiā paſſionis exponendæ ſunt, ut eo magis diuinæ erga nos charitatis magnitudo, & uis appareat. Si quis igitur quærat, quæ cauſa fuerit cur filius Dei acerbiſſimam paſſionem ſubierit, hanc potiſſimum fuiſſe inueniet, præter hereditariam labem primorum parentum, uitia, & peccata, quæ homines a mundi origine uſque ad hanc diem admiſerunt, ac deinceps uſque ad conſummationem ſæculi admiſſuri ſunt. hoc enim in paſſione,

&

& morte filius dei, ſaluator noſter, ſpectauit, ut omnium ætatum peccata redimeret, ac deleret, & pro eis patri abunde, cumulateque ſatisfaceret. Illud etiam accedit ad augendam rei dignitatem, quod non ſolum Chriſtus pro peccatoribus paſſus eſt, ſed etiam pœnarum omnium, quas pertulit, peccatores, & auctores, & miniſtri fuerũt: de quo Apoſtolus admonet, ita ad Hebræos ſcribens: Recogitate eum, qui talem ſuſtinuit a peccatoribus aduerſus ſemetipſum cõtradictionẽ, ut ne fatigemini animis ueſtris deficientes. Atque hac culpa omnes teneri iudicandum eſt, qui in peccata ſæpius prolabũtur. nam cum peccata noſtra Chriſtum dominum impulerint, ut crucis ſupplicium ſubiret; profecto qui flagitijs, & ſceleribus uolutantur, rurſus, quod in ipſis eſt, crucifigunt in ſemetipſis filium Dei, & oſtentui habẽt. Quod quidem ſcelus eo grauius in nobis uideri poteſt, quam fuerit in Iudæis, quod illi, eodem Apoſtolo teſte, Si cognouiſſent, numquam dominum gloriæ crucifixiſſent: nos autem & noſſe eum profitemur; & tamen, factis negantes, quodam modo uiolentas ei manus uidemur inferre. Sed a patre etiam, & a ſemetipſo Chriſtum dominum traditum eſſe ſacræ litteræ teſtantur: ait enim apud Iſaiam: Propter ſcelus populi percuſſi eum. Et paulo ante idem propheta, cum Dominum plagis, & uulneribus affectum, ſpiritu Dei plenus uideret, dixit: Omnes nos quaſi oues errauimus: unuſquiſque in uiam ſuam declinauit, &

Ad Hebr.

Heb. 6

1. ad Corint. 2

Iſa. 53.

poſuit

poſuit Dominus in eo iniquitatem omnium noſtrûm

Iſa.53 *De filio autem ſcriptum eſt: Si poſuerit pro pecca-to animam ſuam, uidebit ſemen longæuum. Sed eandem rem Apoſtolus grauioribus etiam uerbis expreſſit, cum tamen ex altera parte uellet oſten dere, quantum nobis de immenſa dei miſericordia*

Rom.8 *& bonitate ſperare liceat: ait enim: Qui etiam proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omni-bus tradidit illam, quo modo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Sequitur nunc, ut, quanta fuerit paſſionis acerbitas, Parochus doceat. quam-quam ſi memoria teneamus, ſudorem Domini fa-*

Luc.22 *ctum ut guttas ſanguinis decurrentis in terram, cum ille tormenta, & cruciatus animo præciperet, quibus paulo poſt afficiẽdus erat; facile ex eo unuſ quiſque intelliget, nihil ad illum dolorem addi po-tuiſſe. nam ſi malorum imminentium cogitatio tam acerba fuit, id quod ſanguinis ſudor declara-uit; quid ipſam perpeſſionem fuiſſe exiſtimandum eſt? Sed tamen Chriſtum dominum ſummis tum animi, tum corporis doloribus affectum eſſe con-ſtat. Ac primum quidem nulla fuit eius corporis pars, quæ grauiſſimas pœnas non ſenſerit. nam & pedes, & manus clauis cruci affixæ, caput ſpinis compunctum, & arundine percuſſum, facies ſpu-tis fœdata, alapis cæſa, totum corpus flagellis uer beratum eſt. Prӕteea omnium & generum, & ordinum homines conuenerunt in unum aduerſus*

Pſal.2 *Dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Gentes.*

imen

enim & Iudæi paſſionis ſuaſores, auctores, miniſtri fuerunt: Iudas eum prodidit, Petrus negauit, ceteri omnes deſeruerunt. Iam uero in cruce ipſa acerbitatem ne, an ignominiam, an utrumque ſimul queremur? Ac profecto nullum aut turpius genus mortis, aut acerbius excogitari eo potuit, quo affici non niſi nocentiſſimi, & ſceleratiſſimi homines conſueuerunt, & in quo ſummi doloris, & cruciatus ſenſum mortis diuturnitas uehementiorem efficiebat. Augebat autē pœnarum magnitudinem ipſa Chriſti Ieſu corporis conſtitutio, & habitus; quod quidem cum ſpiritus ſancti uirtute formatū eſſet: multo perfectius, & temperatius fuit quam aliorū hominum corpora eſſe poſſunt; atque ideo acriorem quoque ſentiendi uim habuit, & grauius tormenta illa omnia perpeſſum eſt. Quod uero ad intimū animi dolorem pertinet, nemo dubitare poteſt, quin ſummus in Chriſto fuerit. ſanctis .n. hominibus, quicumque ſupplicia, & cruciatus pertulerunt, non defuit animæ ſolatium diuinitus datum, quo recreati, tormentorum uim æquo animo ferre poſſent: immo uero in cruciatibus plerique intima lætitia efferebantur: ait enim Apoſtolus: Gaudeo in paſſionibus pro uobis: & adimpleo ea, quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea pro corpore eius, quod eſt Eccleſia. & alibi: Repletus ſum conſolatione: ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra. Verum Chriſtus dominus amariſſimæ paſſionis calicem, quem bibit, nulla ſuauitate

Matth.26 Mar 14 Luc.22

Ad Col.1

2.ad Co.7

permiſta

permiſſa temperauit. humanæ enim naturæ, quam aſſumpſerat, ſentire omnia tormenta permiſit, non ſecus, ac ſi homo, non etiam Deus, fuiſſet.

Reliquum modo eſt, ut commoda etiam, & bona, quæ ex paſſione Domini percepimus, a Parocho accurate explicentur. Primum igitur Domini paſſio, peccati liberatio fuit. nam, ut eſt apud
Apoc. 1 *ſanctum Ioannem, Dilexit nos, & lauit nos a peccatis noſtris in ſanguine ſuo. & Apoſtolus inquit: Conuiuificauit uos, donans uobis omnia delicta,*
Ad Col. 2 *delens quod aduerſum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipſum tulit de medio, affigens illud cruci. Deinde a dæmonis tyrannide nos eripuit. ipſe enim Dominus inquit:*
Ioan. 12 *Nunc iudicium eſt mundi: nunc princeps huius mundi eijcietur foras: & ego, ſi exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipſum. Pœnam præterea peccatis noſtris debitam perſoluit. Tum uero, quia nullum gratius, & acceptius Deo ſacrificium afferri potuit, patri nos reconciliauit, eumque nobis placatum, & propitium reddidit. Poſtremo, quoniam peccata ſuſtulit, cælorum etiam aditum, communi humani generis peccato interclusum, no-*
Heb. 10 *bis patefecit. Atque id Apoſtolus ſignificauit illis uerbis: Habemus fiduciam in introitu ſanctorum in ſanguine Chriſti. Neque uero in ueteri lege huius myſterij figura, & imago quædam defuit. nam illi, quibus interdictum erat, ne in patriam ante*
Num. 35. *ſummi ſacerdotis mortem reuerterentur, hoc ſignifica-*

De Symbolo

ficabant, nemini, quamuis iuſte, & pie uixiſſet, aditum in cæleſtem patriam patere, antequam ſummus ille, atque æternus ſacerdos Chriſtus Ieſus mortem obiret: qua quidem obita, ſtatim cæli fores patuerunt ijs, qui ſacramentis expiati, fideque, ſpe, & charitate præditi, paſſionis eius participes ſiūt. Hæc autem omnia maxima, & diuina bona Parochus docebit ex Domini paſſione ad nos perueniſſe: primum quidem, quia eſt integra, atque omnibus numeris perfecta ſatisfactio, quam admirabili quadā ratione Ieſus Chriſtus pro peccatis noſtris Deo patri perſoluit. Neque uero pretium, quod pro nobis perſoluit, debitis noſtris par ſolum, & æquale fuit, uerum ea longe ſuperauit. Deinde ſacrificium Deo acceptiſſimum fuit; quod cum illi filius in arca crucis obtulit, patris iram, atque indignationem prorſus mitigauit. atque hoc nomin- Apoſtolus uſus eſt, cum inquit: Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. Præterea redemptio, de qua eſt apud apoſtolorum Principem: Non corruptibilibus auro, uel argento redempti eſtis de uana ueſtra conuerſatione paternæ traditionis; ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti, & incontaminati. Et Apoſtolus docet; Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Verum, præter hæc immenſa beneficia, illud etiam uel maximum cōſecuti ſumus, ut in hac una paſſione, omnium uirtutum

Ad Eph. 5

1. Pet. 1

Ad Gal. 3

clariſſima exempla habeamus. nam & patiétiam, & humilitatem, & eximiam charitatem, & manſuetudinem, & obedientiam, & ſummam animi conſtantiam non ſolum in perferendis propter iuſtitiam doloribus, ſed etiam in morte oppetenda ita oſtendit, ut uere dicere poſſimus, ſaluatorem noſtrum, quæcumque uitæ præcepta toto prædicationis ſuæ tempore uerbis nos docuit, ea omnia uno paſſionis die in ſe ipſo expreſſiſſe. Atque hæc breuiter de Chriſti domini ſaluberrima paßione et morte dicta ſunt. Vtinam uero hæc myſteria in animis noſtris aßidue uerſentur, & una cum Domino pati, & mori, & ſepeliri diſcamus; ut deinde, abiecta omni ſorde peccati, ad nouam uitam cum illo reſurgentes, aliquando tandem, ipſius gratia, & miſericordia, digni ſimus, qui cæleſtis regni, & gloriæ participes efficiamur.

DESCENDIT AD INFEROS, TERTIA DIE RESVRREXIT A MORTVIS.

Maxime quidem refert noße gloriam ſepulturæ domini noſtri Ieſu Chriſti, de qua proxime dictum eſt; ſed plus intereſt fidelis populi, cognoſcere illuſtres triumphos, quos ex deuicto Diabolo, & ſpoliatis inferorum ſedibus deportauit: de quibus, ſimulque de reſurrectione dicendum eſt. qui locus etſi ſeparatim per ſe recte tractari poßit; nos tamen, ſanctorum patrum auctoritatem ſecuti, eum cum deſcenſu ad inferos coniungendum putauimus. Eius igitur priori parte hoc nobis credendum proponitur,

tur, Chriſto iam mortuo, eius animam ad inferos deſcendiſſe, ibique tamdiu manſiſſe, quamdiu eiuſdem corpus in ſepulchro fuit. His autem uerbis ſimul etiam confitemur, eandem Chriſti perſonam eo tempore & apud inferos fuiſſe, & in ſepulcro iacuiſſe. Quod quidem cum dicimus, nemini mirum uideri debet: propterea quod, ut ſæpe iam docuimus, quamuis anima a corpore diſceſſerit, nunquam tamen diuinitas uel ab anima, uel a corpore ſeparata eſt.

Sed quoniam articuli explanationi plurimum lucis afferre poteſt, ſi Parochus prius doceat, quid hoc loco inferorum uocabulo intelligendum ſit, monere oportet, inferos hoc loco pro ſepulcro non accipi, ut quidem non minus impie, quam imperite putauerunt: ſuperiori enim articulo, Chriſtum dominum ſepultum eſſe, edocti ſumus: nec nulla cauſa erat, cur in fide tradenda alio, & quidem obſcuriori loquendi genere idem a ſanctis apoſtolis repeteretur: uerum inferorum nomen abdita illa receptacula ſignificat, in quibus animæ detinentur, quæ cæleſtē beatitudinem non ſunt conſecutæ. Ita uero ſacræ litteræ hanc uocem multis in locis uſurparunt: nam apud Apoſtolum legimus: In nomine Ieſu omne genu flecti cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. & in Actis apoſtolorum diuus Petrus teſtatur: Chriſtum dominum ſuſcitatum ſolutis doloribus Inferni. Neque tamen ea receptacula unius, & eiuſdem generis

De multiplici Inferni, ſignificatione: ubi & de Purgatorio animarum.

Ad Phil. 2

Act. 2

ſunt omnia. eſt enim teterrimus, & obſcuriſſimus carcer, ubi perpetuo, & inextinguibili igne damnatorum animæ ſimul cum immundis ſpiritibus torquentur, qui etiam gehenna, abyſſus, & propria

Apoc.21 *ſignificatione Infernus uocatur. Præterea eſt purgatorius ignis, quo piorum animæ ad definitum tempus cruciatæ expiantur, ut eis in æternam patriam ingreſſus patere poſſit, in quam nihil coinquinatum ingreditur. Ac de huius quidem doctrinæ ueritate, quam & ſcripturarum teſtimonijs, & apoſtolica traditione confirmatam eſſe ſancta Concilia declarant, eo diligentius, & ſæpius Parocho diſſerendum erit, quod in ea tempora incidimus, quibus homines ſanam doctrinam non ſuſtinent. Tertium poſtremo receptaculi genus eſt, in quo animæ ſanctorum ante Chriſti domini aduentum excipiebantur; ibique ſine ullo doloris ſenſu, beata redemptionis ſpe ſuſtentati, quieta habitatione fruebantur. Horũ igitur piorum animas, qui in ſinu Abrahæ Saluatorem expectabant, Chriſtus dominus ad inferos deſcendens liberauit. Nec uero exiſtimandum eſt, eum ſic ad inferos deſcendiſſe; ut eius tãtummodo uis ac uirtus, non etiam anima, eo peruenerit: ſed omnino credendum eſt, ipſam animam re, & præſentia ad inferos deſcen-*

Pſal.15 *diſſe: de quo extat firmiſſimum illud Dauidis teſtimonium: Nõ derelinques animam meam in Inferno. Verum etſi Chriſtus ad inferos deſcendit, nihil de eius ſumma poteſtate detractum eſt: neque*

eius

De Symbolo

eius ſanctitatis ſplendor macula aliqua aſperſus: cum potius hoc facto uerißima eſſe omnia, quæ de illius ſanctitate celebrata erant, eumque filium Dei eſſe, quemadmodum antea tot prodigijs declarauerat, apertißime comprobatum ſit. id quod facile intelligemus, ſi cauſas, cur Chriſtus, & alij homines in ea loca uenerint, inter ſe conferamus. Ceteri enim omnes captiui deſcenderant: ipſe uero inter mortuos liber, & uictor, ad profligandos dæmones, a quibus illi ob noxam incluſi, & constricti tenebantur, deſcendit. Præterea alij omnes, qui deſcenderunt, partim pœnis acerbißimis torquebantur, partim uero, ut alio doloris ſenſu carerent, tamen Dei aſpectu priuati & ſpe beatæ gloriæ, quam expectabant, ſuſpenſi torquebantur. At Chriſtus dominus deſcendit, non ut aliquid pateretur, uerum ut ſanctos, & iuſtos homines ex miſera illius cuſtodiæ moleſtia liberaret, eiſque paſſionis ſuæ fructum impertiret. Quod igitur ad inferos deſcendit; nulla prorſus de ſumma eius dignitate, & poteſtate diminutio facta eſt. Pſal. 87

His expoſitis, docendum erit propterea Chriſtum dominum ad inferos deſcendiſſe, ut, ereptis dæmonum ſpolijs, ſanctos illos patres, ceteroſque pios e carcere liberatos ſecum adduceret in cælum. quod ab eo admirabiliter, ſummaque cum gloria perfectum eſt. Statim enim illius aſpectus clariſſimam lucem captiuis attulit, eorumque animas immenſa lætitia, gaudioque impleuit: quibus etiam Quibus de cauſis Christ⁹ ad inferos deſcenderit.

optatiſſimam beatitudinem, quæ in Dei uiſione conſiſtit; impertiuit. quo facto; id comprobatum eſt, quod latroni promiſerat illis uerbis: Hodie mecum eris in paradiſo. Hanc uero piorum liberationem Oſeas tanto ante prædixerat in hunc modum: Ero mors tua, o mors: morſus tuus ero inferne. Hoc etiam ſignificauit Zacharias propheta, cum ait: Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti uinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua. Id ipſum denique expreſsit Apoſtolus illis uerbis: Expolians principatus, & poteſtates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in ſemetipſo. Verum, ut huius myſterij uim melius intelligamus, ſæpe illud memoria repetere debemus, pios homines non ſolum qui poſt aduentum Domini in lucem editi erát, ſed qui illud poſt Adam anteceſſerát, uel qui uſque ad finem ſæculi futuri ſunt, eius paſsionis beneficio ſalutem conſecutos eſſe. Quamobrem ante quam ille moreretur, ac reſurgeret, cæli portæ nemini umquam patuerunt: ſed piorum animæ, cum e uiuis exceſsiſſent, uel in ſinum Abrahæ deferebantur, uel, quod etiam nunc ijs contingit, quibus aliquid diluendum, & perſoluendum eſt, Purgatorij igne expiabantur. Eſt illa præterea cauſa, cur deſcenderit ad Inferos Chriſtus dominus, ut ibi etiá, quemadmodum in cælo, & in terris, uim ſuam, poteſtatemque declararet, & omnino, ut in nomine eius omne genu flecteretur cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. Quo loco quis ſummam

Luc. 23

Oſe. 13

Zach. 9

Ad Col. 2

Ad Phil. 2

De ſimbolo

Dei benignitatem in genus humanum non admiretur, & obſtupeſcat, qui non modo pro nobis acerbiſſimam mortem ſubire, ſed infimas etiam terræ partes penetrare uoluerit, ut ſibi cariſſimas animas, inde ereptas, ad beatitudinem traduceret?

De glorioſo reſurrectionis Chrī myſterio.

Sequitur altera articuli pars: in qua explicanda quantum laborare Parochus debeat, declarant illa Apoſtoli uerba: Memor eſto, dominum Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe a mortuis. (2. ad Timot. 2) Quod enim Timotheo præcipit, idem etiam reliquis animarum curatoribus præceptum eſſe dubitandum non eſt. Ea autem articuli eſt ſententia: Poſtquam Chriſtus dominus ſexta feria, hora diei nona, in cruce ſpiritum emiſit, & eadem diei ueſpere ſepultus eſt ab eius diſcipulis, qui Pilati præſidis permiſſu corpus Domini e cruce depoſitum in propinqui horti monumentum nouum intulerunt; tertio a morte die, qui fuit dominicus, ſummo mane illius anima corpori iterum coniuncta eſt: atque ita is, qui triduum illud mortuus fuerat, ad uitam, ex qua moriens diſceſſerat, rediit, & ſurrexit. Sed reſurrectionis uoce non illud ſolum intelligendum eſt, Chriſtum a mortuis excitatum eſſe; quod multis alijs commune fuit, ſed ſua ui, ac uirtute reſurrexiſſe; quod proprium in illo fuit, & ſingulare. Neque enim natura patitur, nec ulli homini conceſſum eſt, ut ſe ipſum poſſit uirtute ſua a morte ad uitam reuocare. Hoc uero ſummæ Dei

poteſtati tantummodo reſeruatum eſt, ut ex illis
2 Cor. 13 *Apoſtoli uerbis intelligimus: Etſi crucifixus eſt ex infirmitate, ſed uiuit ex uirtute Dei. quæ quoniam neque a Chriſti corpore in ſepulcro, neque ab anima, cum ad inferos deſcendiſſet, ſeiuncta umquam fuit, diuina uis tum in corpore inerat, qua animæ iterum coniungi, tum in anima, qua ad corpus denuo reuerti poſſet: qua & licuit ſua uirtute reuiuiſcere, atque a mortuis reſurgere. Id uero*
Pſal. 97 *Dauid ſpiritu Dei plenus prædixit his uerbis: Saluauit ſibi dextera eius, & brachium ſanctum eius. Deinde ipſe Dominus diuino oris ſui teſtimonio cō-*
Ioan. 10 *firmauit: Ego pono animam meam, ut iterum ſumam eam; & poteſtatem habeo ponendi eam, &*
Ioan. 2 *iterum ſumendi eam. Iudæis etiam ad confirmandam doctrinæ ueritatem dixit: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quod quidem tametſi de templo illo magnifice ex lapidibus ſtructo intelligerent; ille tamen, ut ſcripturæ uerbis eodem in loco declaratum eſt, dicebat de tem-*
Ioan. 2 *plo corporis ſui. Quamuis autem in ſcripturis interdum legamus, Chriſtum dominum a patre ſuſcitatum eſſe: hoc ad eum, ut ad hominem, referendum eſt: quemadmodum illa rurſus ad eundem, ut Deum, ſpectant, quibus ſignificatur, eum ſua uirtute reſurrexiſſe.*

Ad Col. 1 *Sed illud etiam præcipuum Chriſti fuit, quod*
Apocal. 1 *ipſe primus omniū hoc diuino reſurrectionis beneficio affectus eſt. nam in ſcripturis & primogeni-*

de Simbolo

tus ex mortuis, & primogenitus mortuorum uocatur. Atque, ut eſt apud Apoſtolum, Chriſtus reſurrexit a mortuis, primitiæ dormientium: quoniã quidem per hominẽ mors, et per hominem reſurrectio mortuorum: & ſicut in Adã omnes moriuntur, ita et in Chriſto omnes uiuificabuntur. Vnuſquiſque autem in ſuo ordine, primitiæ Chriſtus: deinde ij, qui ſunt Chriſti. Quæ quidẽ uerba de perfecta reſurrectione interpretanda ſunt, quã ad immortalem uitam, omni prorſus moriendi neceſſitate ſublata, excitamur. Atque in eo genere Chriſtus dominus primum locum obtinet. nam ſi de reſurrectione loquimur, hoc eſt de reditu ad uitam, cui iterum moriendi neceſſitas adiuncta eſt; ante Chriſtum multi alij a mortuis excitati ſunt: qui omnes tamen ea conditione reuixerunt, ut eis iterum moriendum eſſet: at Chriſtus dominus ita reſurrexit morte ſubacta, & oppreſſa, ut mori amplius non poſſet: quod quidem apertiſſimo illo teſtimonio confirmatur: Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur: mors illi ultra non dominabitur. Quod uero articulo additur, TERTIA DIE, Parocho explanãdũ erit, ne fideles arbitretur, totos ipſos tres dies Dominum in ſepulcro fuiſſe: nã quod integrum naturalem diem, partemque tum antecedentis, tum conſequentis diei in ſepulcro conditus eſt, ob eam rem uerisſime dicitur triduo in ſepulcro iacuiſſe, ac tertia die a mortuis ſurrexiſſe. Vt autem diuinitatem ſuam declararet, reſurrectionem ad finem ſaeculi

[Margin: 1.Cor.15; Ad Ro.6]

differre noluit. rurſus uero, ut eum uere hominem, uereque mortuum eſſe crederemus, non ſtatim poſt mortem, ſed tertio die reuixit: quod temporis ſpatium ad ueram mortem comprobandam ſatis eſſe uidebatur.

Patres primæ Conſtátinopolitanæ Synodi huic loco addiderunt, SECVNDVM SCRIPTVRAS. Quod quidem ab Apoſtolo acceptum, in fidei Symbolum propterea tranſtulerunt, quod reſurrectionis myſterium maxime neceſſarium eſſe, idem Apo- 1. Ad Corin. 15 ſtolus docuerit ijs uerbis; Si Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt ergo prædicatio noſtra, inanis eſt fides ueſtra; & ſi Chriſtus non reſurrexit, uana eſt fides ueſtra: adhuc enim eſtis in peccatis ueſtris. S. Auguſt. Quare D. Auguſtinus, cum huius articuli fidem Luc. 18 admiraretur, ita ſcripſit: Non magnum eſt credere, quia mortuus eſt Chriſtus. hoc & Pagani, & Iudæi, & omnes iniqui credunt: hoc omnes credunt, quia mortuus eſt: fides Chriſtianorum reſurrectio Chriſti eſt: hoc pro magno habemus, quia credimus eum reſurrexiſſe. ex quo factum eſt, ut frequentiſſime Dominus de ſua reſurrectione locutus ſit: ac numquam fere de paſſione ſua cum diſcipulis collocutus eſt, quin de reſurrectione loque- Luc. 18 retur. quare cum dixiſſet; Filius hominis tradetur gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conſpuetur, &, poſtquam flagellauerint, occident eum: ad extremum addidit, Et tertia die reſurget. & cum Iudæi ab eo peterent, ut aliquo ſigno, & miraculo

miraculo doctrinam ſuā comprobaret, reſpondit, nullum aliud ſignum eis datum iri, quam Ionæ pro phetæ ſignum. ſicut enim fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus, & tribus noctibus; ſic futurum affirmauit, filium hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Luc. 11 Matth. 12

Verum, ut huius articuli uim, & ſenſum melius perſpiciamus, tria nobis inueſtiganda, & cognoſcenda ſunt: Primum quidem, quare neceſſe fuerit Chriſtum reſurgere: deinde, qui reſurrectio nis finis, & ſcopus ſit, & quæ ab ea utilitate, & commoda in nos ſint profecta. Quod igitur ad primum attinet, neceſſe fuit eum reſurgere, ut Dei iuſtitia oſtenderetur, a quo maxime decebat eum extolli, qui, ut illi obtemperaret, depreſſus, atque omni ignominia affectus erat. Hanc Apoſtolus cauſam attulit, cum ad Philippenſes inquit: Humiliauit ſemet ipſum factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum. Præterea, ut fides noſtra confirmaretur, ſine qua hominis iuſtitia conſtare non poteſt. illud enim maximo argumento eſſe debet, Chriſtum filium Dei fuiſſe, quod ſua uirtute a mortuis reſurrexit. Deinde ut ſpes noſtra aleretur, atque ſuſtentaretur. Cum enim Chriſtus reſurrexerit, certa ſpe nitimur fore, ut nos etiam reſurgamus: ſiquidē membra capitis ſui condicionē conſequātur, neceſſe eſt. ita enim Apoſtolus argumentationē concludere uidetur, cum ad Corinthios, & Theſſalonicēſes ſcribit. De neceſſitate, filii, & utilitate reſurrectionis Ieſu Chriſti. Ad Phil. 2 1. Cor. 15 1. Theſ. 4 1. Pet. 1

ſcribit. & a Principe apoſtolorum Petro dictum eſt: Benedictus Deus, & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſecundum miſericordiam ſuam magna regenerauit nos in ſpem uiuam per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis in hereditatem incorruptibilem. Poſtremo ob eam etiam rem Domini reſurrectionem neceſſariam fuiſſe docendum eſt, ut ſalutis, & redemptionis noſtræ myſterium abſolueretur. Chriſtus enim morte ſua nos a peccatis liberauit; reſurgens uero præcipua uobis bona reſtituit, quæ peccando amiſeramus. Quare eſt apud Apoſtolum dictum: Chriſtus traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Ne quid igitur humani generis ſaluti deeſſet, quemadmodum illum mori, ita reſurgere etiam oportuit. Ex ijs uero, quæ hactenus dicta ſunt, perſpicere poſſumus, quantum utilitatis Chriſti domini reſurrectio fidelibus attulerit. In reſurrectione enim, Deum eſſe immortalem, plenum gloria, mortis & Diaboli uictorem, agnoſcimus: quod de Chriſto Ieſu ſine ulla dubitatione credendum, & confitendum eſt. Deinde Chriſti reſurrectio nobis etiam corporis reſurrectionem peperit: tum quia eius myſterij efficiens cauſa fuit; tum quia ad Domini exemplum reſurgere omnes debemus. Nam quod ad corporis reſurrectionem attinet, Apoſtolus ita teſtatur: Per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum: quæcumque enim Deus in redẽptionis noſtræ myſterio

Ad Ro.4

1. Cor.15

egit

de Simbolo

egit, ad omnia Chriſti humanitate, tamquam efficienti inſtrumento, uſus eſt. Quare eius reſurrectio inſtrumentum quoddam fuit ad reſurrectionem noſtram efficiendam: exemplar uero dici poteſt; quoniam Chriſti domini reſurrectio omnium eſt perfectiſſima: ac quemadmodũ Chriſti corpus reſurgens ad immortalem gloriam immutatum eſt, ita noſtra etiam corpora, quæ prius imbecilla, & mortalia fuerant, gloria, & immortalitate ornata reſtituentur. Vt enim Apoſtolus docet, Saluatorem expectamus, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ. Hoc etiam de anima in peccatis mortua dici poteſt: cui quo pacto Chriſti reſurrectio exemplar proponatur, idem Apoſtolus his uerbis oſtendit. Quo modo Chriſtus ſurrexit a mortuis per gloriam patris; ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. ſi enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus. Et paucis interiectis, inquit: Scientes quod Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi ultra non dominabitur. quod enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel; quod autem uiuit, uiuit Deo. Ita & uos exiſtimate, uos mortuos quidem eſſe peccato, uiuentes autem Deo in Chriſto Ieſu.

Ad Phil. 3

Ad Ro. 6

Duo igitur a Chriſti reſurrectione exempla petere debemus. Alterum eſt, ut, poſtquam peccati maculas eluimus, nouum uitæ genus inſtituamus;

Quæ ex Chriſti reſurrectione exempla ſumenda.

in quo morum integritas, innocentia, ſanctitas, modeſtia, iuſtitia, beneficentia, humilitas eluceant. Alterum eſt, ut in eo uitæ inſtituto ita perſeueremus, ut, adiuuante Domino, a iuſtitiæ uia, quam ſemel ingreſſi fuerimus, non excidamus. Neque uero Apoſtoli uerba id ſolum demonſtrant, Chriſti reſurrectioné ad reſurrectionis exemplum nobis proponi; uerum etiam reſurgendi uirtutem nobis præbere, uireſque, & ſpiritum largiri, quo in ſanctitate, & iuſtitiæ permaneamus, ac Dei præcepta ſeruemus, declarant. nam quemadmodum ex eius morte nõ ſolum peccatis moriendi exéplum capimus, ſed uirtutem etiam haurimus, qua peccatis moriamur: ita eius reſurrectio ad iuſtitiam conſequendam nobis uires affert, ut deinde pie, & ſancte Deum colentes, in nouitate uitæ ambulemus, ad quam reſurgimus. Hoc enim maxime reſurrectione ſua Dominus effecit, ut qui antea una cum illo peccatis, & huic ſæculo mortui eramus, cum illo etiam ad nouam uitæ inſtitutionem, & diſciplinam reſurgeremus. Huius reſurrectionis quæ potiſſimum ſigna obſeruanda ſint, Apoſtolus nos admonet. Nam cum inquit: Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens: plane oſtendit, eos, qui uitá, honores, otium, diuitias ibi maxime, ubi Chriſtus eſt, habere cupiunt; uere cum Chriſto ſurrexiſſe. Cum uero addit: Quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram: alteram etiam hanc ueluti notam appo-

Ad Col. 3

appoſuit, qua perſpicere poſsimus, num uere cum Chriſto ſurrexerimus. ut enim corporis affectioné & ualetudinem guſtus indicare ſolet: ita, ſi, quæcumque ſunt uera, quæcumque pudica, quæcumq. iuſta, quæcumque ſancta, alicui ſapiant, isque cæleſtium rerum iucunditatem intimo mentis ſenſu percipiat, hoc maximo argumẽto eſſe poteſt, eum, qui ita affectus ſit, ad nouam, & ſpiritualem uitã una cum Chriſto Ieſu ſurrexiſſe. Ad Philip.4

ASCENDIT AD CAELOS, SEDET AD DEXTERAM DEI PATRIS OMNIPOTENTIS. Dauid propheta, cum beatam, & glorioſam Domini aſcenſionem ſpiritu Dei plenus contemplaretur: omnes ad eum triumphum ſumma lætitia, & gaudio celebrandum illis uerbis hortatur, cum inquit: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in uoce exultationis: aſcendit Deus in iubilatione. ex quo intelliget Parochus, maximo ſtudio hoc myſterium explicandum eſſe, ſibique diligenter curandum, ut fideles illud non ſolum fide, & mente percipiant, ſed, quoad eius fieri poterit, iuuante Domino, factis etiam, & uita exprimere ſtudeant. Quod igitur ad ſexti articuli explanationem attinet, in quo potiſſimum de diuino hoc myſterio agitur, a priori eius parte incipiendum eſt, &, quæ eius ſit uis, atque ſententia, aperiendum. De Chriſto enim Ieſu illud etiam fideles ſine ulla dubitatione credere oportet, eum, perfecto iam & abſoluto redemptionis Pſal.46

noſtræ

noſtræ myſterio, ut homo eſt, in cælum corpore,
& animo aſcendiſſe. nam, ut Deus eſt, numquam
ab eo abfuit, ut qui diuinitate ſua loca omnia com-
pleat. Aſcendiſſe autem ſua uirtute, doceat, non
4. Reg. 2 aliena ui ſublatum, quemadmodum Elias, qui
Dan. 14 igneo curru in cælum euectus eſt: uel Habacuc pro
Act. 8 pheta, uel Philippus diaconus, qui diuina uirtute
per aerem delati, longinqua terrarum ſpatia per-
mearunt. Neque uero ſolum, ut Deus, præpotenti
diuinitatis uirtute in cælos aſcendit, ſed etiam, ut
homo eſt. Quamuis enim naturali ui id fieri non po
tuerit, tamen uirtus illa, qua beata Chriſti anima
prædita erat, corpus, ut libuit, mouere potuit:
corpus uero, quod iam gloriam adeptum erat, mo-
uentis animæ imperio facile parebat. Atque hac
ratione, ut Deus, & ut homo eſt, Chriſtum in cæ-
lum ſua uirtute aſcendiſſe credimus. In altera ar-
ticuli parte hæc ſunt: Sedet ad dexteram patris.
quo loco tropum, ideſt uerbi immutationem licet
animaduertere, frequentem in diuinis litteris, cum
humanas affectiones, & membra, ad noſtram in-
telligentiam accommodantes; Deo tribuimus. ne-
que enim, cum ſpiritus ſit, quidquam in eo corpo-
reum cogitari poteſt. Sed quoniam in humanis re-
bus ei maiorem honorem tribui exiſtimamus, qui
ad dexteram collocatus eſt; eandem rem ad cæleſtia
etiam transferentes, ad explicandam Chriſti glo-
riam, quam ut homo præ ceteris omnibus adeptus
eſt, eum in patris dextera eſſe confitemur. Sedere

autem hoc loco non ſitum, & figuram corporis ſignificat, ſed eam regiæ ſummæque poteſtatis, ac gloriæ firmam & ſtabilem poſseſſionem, quam a patre accepit, declarat: de quo ait Apoſtolus: Suſcitans illum a mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cæleſtibus ſupra omnem principatum, & poteſtatem, & uirtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non ſolum in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro: & omnia ſubiecit ſub pedibus eius. Ex quibus uerbis apparet, hanc gloriam adeo propriam, & ſingularem Domini eſſe, ut nulli prætere a conuenire poſſit. Quamobrem alio loco teſtatur: Ad quem autem angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis? Sed articuli ſenſum Parochus latius explanabit, aſcenſionis hiſtoriam perſequens, quam ſanctus Lucas euangeliſta in actis apoſtolorum admirabili ordine deſcripſit. In cuius explicatione illud primum obſeruare oportebit, cetera omnia myſteria ad aſcenſionem, tamquam ad finem, referri, in eoque omnium perfectionem, & abſolutionem contineri. nam, ut ab incarnatione Domini omnia religionis noſtræ myſteria initium habent; ita aſcenſione eius peregrinatio concluditur. Præterea, alia Symboli capita, quæ ad Chriſtum dominum pertinent, ſummam eius humilitatem, & contemptionem oſtendunt. neque enim abiectius, aut humilius quidquam cogitari poteſt, quam quod filius Dei pro nobis humanam naturam, & imbecillitatem aſſumpſerit

Eph. 1

Heb. 1

Act. 1

pſerit, patique, & mori uoluerit: At uero, quod tum ſuperiori articulo a mortuis reſurrexiſſe, nunc uero in cælum aſcendiſſe, & ad Dei patris dexteram ſedere confitemur, nihil ad eius ſummam gloriam, diuinamque maieſtatem declarandam magnificentius dici, aut admirabilius poteſt.

Chriſti in cælũ aſcẽſionis cauſa, & quæ nobis inde beneficia.

Iam his expoſitis accurate docendum eſt, cuius rei cauſa Chriſtus dominus in cælos aſcenderit. Primum enim aſcendit, propterea quod eius corpori, quod immortalitatis gloria in reſurrectione donatum fuerat, non terrenæ huius, & obſcuræ habitationis locus, ſed altiſſimum, & ſplendidiſſimum cæli domicilium conueniret: nec uero ſolum ut eius gloriæ, & regni ſolium potiretur, quod ſanguine meruerat, uerum etiam ut ea, quæ ad ſalutem noſtram pertinebant, curaret: deinde, ut regnum ſuum non eſſe ex hoc mundo, re ipſa comprobaret: nam mundi regna, terrena, & fluxa ſunt, magniſque opibus, & carnis potentia nituntur: Chriſti uero regnum non terrenum, quale Iudæi expectabant, ſed ſpirituale, & æternum. itemq. eius opes, & diuitias ſpirituales eſſe ipſe oſtendit, cum ſuam ſedem in cælis collocauit. in quo quidem regno illi ditiores, & omnium bonorum copia affluentiores exiſtimandi ſunt, qui ea, quæ Dei ſunt, diligentius quærunt. nam & ſanctus Iacobus teſtatur, Deum elegiſſe pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & heredes regni, quod repromiſit Deum diligentibus ſe. Sed illud etiam Dominus noſter

Ioan. 18

Iacob. 2

noſter in cœlum aſcẽdens efficere uoluit, ut nos eum aſcendentem mente, & deſiderio proſequeremur. nam quemadmodum morte, & reſurrectione ſua moriendi, & reſurgendi ſpiritu exemplum nobis reliquerat, ita aſcenſu nos docet, atque inſtruit, ut Heb. 11
in terris poſiti, in cœlum nos cogitatione conferamus; confitentes nos peregrinos, & hoſpites eſſe Eph. 2
ſuper terram, ac patriam inquirẽtes ciues eſſe ſanctorum, & domeſticos Dei. Noſtra enim, ut idem Phil. 3
inquit Apoſtolus, conuerſatio in cœlis eſt. Iam uero uim, & magnitudinem inexplicabilium bonorum, quæ in nos Dei benignitas effundit, diuinus Dauid, Apoſtolo interprete, multo ante cecinerat Pſal. 67
illis uerbis: Aſcẽdens in altum captiuam duxit ca Eph 4
ptiuitatem, dedit dona hominibus. Nã decimo die ſpiritum ſanctum dedit, cuius uirtute, atque ubertate compleuit præſentem illam fidelium multitudinem: & uere tum magnifica illa promiſſa perſol Act. 1
uit: Expedit uobis, ut ego uadam. ſi enim non abie- Ioan. 16
ro, paracletus non ueniet ad uos: ſi autem abiero, mittam eum ad uos. Aſcendit etiam in cœlum ex Hebr. 9
Apoſtoli ſententia, ut appareat nunc uultui Dei pro nobis, & apud patrem aduocati officio fungatur. Filioli mei, inquit ſanctus Ioannes, hæc ſcribo 1. Ioan. 2
uobis, ut non peccetis: ſed &, ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Nec uero quidquam eſt, unde fideles maiorem lætitiam, & animi iucunditatẽ capere debeãt,

quam Ieſum Chriſtum patronum cauſæ, ac deprecatorem ſalutis noſtræ conſtitutum eſſe, cuius ſit apud æternum patrem ſumma gratia, & au-
Ioan. 14 ctoritas. Parauit denique nobis locum, quod etiam ſe facturum promiſerat, atque omnium noſtrum nomine caput ipſe Ieſus Chriſtus uenit in cæleſtis gloriæ poſſeſſionem: nam in cælum abiens, portas, quæ Adami peccato intercluſæ fuerant, patefecit, nobiſque uiam muniuit, qua ad cæleſtem beatitudinem perueniremus; quemadmodum ipſe in cena diſcipulis futurum prædixerat. quod quidem ut rei etiam euentu aperte comprobaret, piorum animas, quas ab inferis eripuerat, ſecum in æternæ beatitudinis domicilium introduxit. Hanc cæleſtium munerum admirabilem copiam ſalutaris illa commodorum ſeries conſecuta eſt. primum.n. fidei noſtræ merito maximus cumulus acceſſit: nam fides earum rerum eſt, quæ ſub aſpectum non cadunt, atque ab hominum ratione, ac intelligentia remotæ ſunt. Quare ſi Do-
Ioan.10 minus a nobis non diſceſſiſſet, fidei noſtræ meritum minueretur: ſiquidem a Chriſto domino beati prædicantur, qui non uiderunt, & crediderunt. Præterea Chriſti in cælum aſcenſus ad confirmandam ſpem in cordibus noſtris magnum momentum habet. nam quoniam Chriſtum hominem in cælum aſcendiſſe, & humanam naturam in dextera Dei patris collocaſſe credimus, magna in ſpe ſumus, fore, ut nos etiam, eius membra, illuc

aſcendamus, atque ibi cum capite noſtro coniungamur: quod ipſe Dominus his uerbis teſtatus eſt: Pater, quod dediſti mihi, uolo, ut, ubi ſum ego, & illi ſint mecum. Deinde hoc quoque uel maximum beneficium conſecuti ſumus, quod amorem noſtrũ ad cælum rapuit, ac diuino ſpiritu inflammauit: nam uerißime dictum eſt, ibi cor noſtrum eſſe, ubi theſaurus noſter eſt. Ac profectò, ſi Chriſtus dominus in terris uerſaretur, omnis noſtra cogitatio in ipſo hominis aſpectu, & conſuetudine defixa eſſet; & illũ dumtaxat hominẽ ſpectaremus, qui nos tantis beneficijs afficeret, eumque terrena quadam beneuolentia proſequeremur: uerum in cælum aſcendens, amorem noſtrum ſpiritualem reddidit, effecitque, ut, quem nunc abſentem cogitamus, eũ, ut Deum, ueneremur, & diligamus. Id autem partim Apoſtolorum exemplo intelligimus, quibus dum præſens affuit Dominus, humano fere ſenſu de illo iudicare uidebantur; partim uero ipſius Domini teſtimonio confirmatum eſt, cum inquit: Expedit uobis, ut ego uadam. Nam imperfectus ille amor, quo Chriſtum Ieſum præſentem diligebant, diuino amore perficiendus erat, idque ſpiritus ſancti aduentu: quare ſtatim addit: Si enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos. Accedit etiam, quod in terris domum ſuam, ideſt Eccleſiam, amplificauit, quæ ſpiritus ſancti uirtute, & ductu gubernaretur: eius uero uniuerſæ inter homines Paſtorem, & ſum-

Ioan. 17

Matth. 6

Ioan. 16

Eph. 4 mum antiſtitem Petrum, apoſtolorum principem, reliquit. tum uero dedit quoſdam quidem apoſtolos, quoſdam autem prophetas, alios uero euangeliſtas, alios autem paſtores, & doctores: atque ita ad dexteram patris ſedens, alijs, atque alijs diuerſa dona ſemper impertitur. nam teſtatur Apoſtolus, unicuique noſtrum datam eſſe gratiá
Eph. 4 ſecundum menſuram donatione Chriſti. Ad extremum uero, quod antea de mortis, & reſurrectionis myſterio docuimus, idem etiam de aſcenſu fidelibus cogitandum eſt. quamuis enim Chriſti paſſioni ſalutem, & redemptionem noſtram debeamus, qui merito ſuo aditum iuſtis ad cælum aperuit: tamen eius aſcenſus non ſolum ueluti exemplar nobis propoſitum eſt, quo alte ſpectare, & ſpiritu in cælum aſcendere diſcamus, ſed diuinam etiam uirtutem, qua id efficere poſſimus, largitus eſt.

INDE VENTVRVS EST IVDICARE VIVOS, ET MORTVOS. Tria ſunt domini noſtri Ieſu Chriſti ad ſuá Eccleſiam decorandam, & illuſtrandam inſignia officia, & munera, redemptionis, patrocinij, & iudicij: cum autem ſuperioribus articulis, ab eo genus humanum paſſione, & morte redemptum eſſe, aſcenſu etiam in cælum noſtram cauſam, & patrocinium in perpetuum ſuſceptum conſtet: ſequitur, ut eius iudicium hoc articulo declaretur: cuius articuli ea uis eſt, & ratio, ſummo illo die Chriſtum dominum de uniuerſo hominum genere iudicaturum eſſe. Sacræ enim

litteræ

De ſimbolo

litteræ duos filijs Dei aduentus eſſe teſtantur, alterum, cum ſalutis noſtræ cauſa, carnem aſſumpſit, & homo in uirginis aluo effectus eſt: alterum, cum in conſummatione ſæculi ad iudicandos omnes homines ueniet, hic aduentus in ſacris litteris dies Domini appellatur: de quo Apoſtolus ait: Dies Domini, ſicut fur in nocte, ita ueniet. & Saluator ipſe: De die autem illa, & hora nemo ſcit. Ac de ſummo iudicio ſatis ſit illa auctoritas Apoſtoli: Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Plena enim eſt ſacra ſcriptura teſtimoniorum; quæ paſſim Parochis occurrent, ad rem non ſolum comprobandam, ſed etiam fidelium oculis ſubijciendam; ut, quemadmodum a mundi initio dies ille Domini, quo humanam carnem induit, omnibus optatiſſimus ſemper fuit, quod in eo myſterio liberationis ſuæ ſpem poſitam haberent; ita deinceps poſt filij Dei mortem, & aſcenſum in cælum, alterum diem Domini uehementiſſimo ſtudio deſideramus, expectátes beatam ſpem, & aduentú gloriæ magni Dei.

1. Theſſ 5
Matth. 24
Mar. 13
2. Cor. 1

Sed duo tempora Parochis ad rei explicationé obſeruanda ſunt, in quibus unicuique neceſſe eſt in conſpectum domini uenire, & ſingularum cogitationum, actionum, uerborum denique omnium rationem reddere, demumque iudicis præſentem ſubire ſententiam. Primum eſt, cum unuſquiſque noſtrum migrat e uita: nam ſtatim ad Dei tribunal

De duplici ad nos aduentu Domini & de neceſſitate generalis iudicij.

 ſiſtitur,

ſiſtitur, ibiq. de omnibus iuſtiſſima quæſtio habetur, quæcumque aut egerit, aut dixerit, aut cogitarit umquam. atque hoc priuatim iudicium uocatur. Alterum uero, cum uno die, atque uno in loco omnes ſimul homines ad tribunal iudicis ſtabunt, ut, omnibus omnium ſæculorum hominibus inſpectantibus, & audientibus, ſinguli, quid de ipſis decretum, et iudicatum fuerit, cognoſcant: cuius ſententiæ pronunciatio impijs, & ſceleſtis hominibus non minima futura eſt pœnarum, & ſuppliciorum pars. Rurſus uero pij, & iuſti non paruum ex ea præmium fructumq. percepturi ſunt, cum, qualis quiſque in hac uita fuerit, apparebit. hoc autem generale iudicium appellatur: de quo illud neceſſario oſtendendum eſt, quæ cauſa fuerit, cur, præter priuatum de ſingulis, alterum etiam de uniuerſis hominibus iudicium exerceretur. nam cum uel ipſis hominibus mortuis interdum ſuperſtites ſint filij parentum imitatores, reliqui ſint libri, diſcipuli, exemplorum, orationum, actionem amatores, ac propugnatores, quibus rebus ipſorum mortuorum præmia, & pœnas augeri neceſſe eſt; cum hæc uel utilitas, uel calamitas ad plurimos pertinens, non prius finem habitura ſit, quá extremus ueniat mundo dies; æquum erat de uniuerſa hac recte, aut perperam factorum, dictorumq. ratione perfectá quæſtioné haberi: quod fieri non poterat, niſi facto communi omnium hominum iudicio. Accedit etiam, quod, cum piorum fama ſæpe lædatur, impij uero

inno-

innocentiæ laude commendentur: diuinæ iuſtitiæ ratio poſtulat, ut pij ereptam iniuria apud homines exiſtimationem in publico uniuerſorum hominum conuentu, & iudicio recuperent. deinde uero boni, & mali homines, quæcumque in uita egerunt, cum non ſine corporibus egerint; omnino ſequitur, ut benefacta, ſiue malefacta ad corpora etiá pertineant, quæ actionum ipſarum inſtrumentum fuerunt. Maxime igitur conueniebat, corporibus una cum eorũ animis debita æternæ gloriæ præmia, aut ſupplicia impertiri: quod quidem neque ſine omnium hominum reſurrectione, neque ſine generali iudicio fieri poterat. Poſtremo, quoniá in aduerſis, & ſecundis hominum rebus, quæ promiſcue nonnumquam bonis & malis eueniunt, probandum erat, nihil nõ infinita Dei ſapientia, & iuſtitia geri, ac gubernari; par fuit non ſolum bonis præmia, improbis ſupplicia in futuro ſæculo conſtitui, uerum etiam publico, ac generali iudicio decerni; quo omnibus notiora, & illuſtriora fierent; atque ut Deo iuſtitiæ, & prouidentiæ laus ab omnibus tribueretur, pro iniuſta illa querela, qua ſancti etiam uiri deplorare interdum, ut homines, ſolebant, cum improbos ualentes opibus, & honoribus florentes animaduerterent. nam Propheta, Mei, inquit, pene moti ſunt pedes, pene effuſi ſunt greſſus mei; quia zelaui ſuper iniquos pacem peccatorum uidens. Et paulo poſt: Ecce ipſi peccatores, & abundantes in ſæculo, obtinuerunt diuitias: & dixi: Ego

Pſal.72.

Ergo ſine cauſa iuſtificaui cor meum: & laui inter innocentes manus meas: & fui flagellatus tota die: & caſtigatio mea in matutinis. Atq. hæc frequens querela multorum fuit. Ergo neceſſe erat, ut generale iudicium exerceretur: ne forte homines dicerent,

Iob 22 *Deum circa cardines cæli perambulantem non curare terrena.* Hæc autem ueritatis formula, iure una ex duodecim fidei Chriſtianæ articulis conſtituta eſt, ut, ſi quorum animi in prouidentia & iuſtitia Dei nutarent, huius doctrinæ ratione confirmarentur. Præterea, propoſito iudicio pios recreari, impios terreri oportebat; ut, cognita Dei iuſtitia, illi ne deficerent, hi a malis, æterni ſupplicij metu, atque expectatione, reuocarentur.

Matth. 24 Quare Dominus, & ſaluator noſter, cum de extremo die loqueretur, declarauit futurum aliquando generale iudicium; ſignaque aduentantis eius temporis deſcripſit; ut, cum illa uiderimus, finem ſæculi prope eſſe intelligamus. Ac deinde in cælum aſcendens angelos miſit, qui apoſtolos, eius abſentia mærentes, his uerbis conſolarentur:

Act. 1 *Hic Ieſus, qui aſſumptus eſt a uobis in cælum, ſic ueniet, quémadmodum uidiſtis eum euntem in cælum.*

Chriſtus cur iudex omniũ futurus. Et de præcedentibus iudicij ſignis, deq. forma, ſẽtẽtia, modo.

Verum, Chriſto domino non ſolum ut deo, ſed etiam ut homini hoc iudicium datum eſſe, ſacræ litteræ declarant. quamuis enim iudicandi poteſtas omnibus ſanctæ Trinitatis perſonis communis ſit; præcipue tamen filio eam tribuimus; quod ipſi quoque ſapientiam conuenire dicimus. Quod autẽ

ut

De simbolo

ut homo mundum iudicaturus ſit, Domini teſtimonio confirmatur, qui inquit: Sicut pater habet uitã in ſemet ipſo, ſic dedit et filio habere uitã in ſemet ipſo, & poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt: Decebat autem maxime a Chriſto domino hoc iudicium exerceri, ut, cum de hominibus decernendum eſſet, illi corporeis oculis iudicẽ uidere, & auribus ſententiam, quæ proferebatur, audire poſſent, & omnino iudicium illud ſenſibus percipere. Ac præterea æquiſſimum erat, ut homo ille, qui iniquiſſimis hominum ſententijs condemnatus fuerat, omnium deinde iudex ſedere ab omnibus conſpiceretur. Quamobrem apoſtolorum Princeps, cum in Cornelij domo ſumma Chriſtianæ religionis capita expoſuiſſet, docuiſſetque Chriſtum a Iudæis in ligno ſuſpenſum, atque occiſum, tertia uero die ad uitam reſurrexiſſe, ſubiunxit: Et præcepit nobis, prædicare populo, & teſtificari, quia ipſe eſt, qui conſtitutus eſt a Deo iudex uiuorum, & mortuorum. Sed tria hæc præcipua ſigna iudicium anteceſſura eſſe, ſacræ litteræ declarant, prædicationem euangelij per uniuerſum orbem, diſceſſionem, Antichriſtum. ait enim Dominus: Prædicabitur hoc euangelium regni in uniuerſo orbe, in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc ueniet conſummatio: & Apoſtolus nos admonet, ne ab aliquo ſeducamur, quaſi inſtet dies Domini: quoniam, niſi uenerit diſceſſio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, iudicium non fiet.

Ioan. 5

Act. 10

Matth 24

2. Theſ. 2.

fiet.

fiet. Quæ autem iudicij forma, & ratio futura ſit, Parochis ex Danielis oraculis, tum ex ſanctorum euangeliorum, & Apoſtoli doctrina facile erit cognoſcere. Præterea, ſententia, quæ a iudice pronuncianda ſit, diligentius hoc loco expendẽda erit; Chriſtus enim, ſaluator noſter, lætis oculis pios a dextera ſtantes intuens, ita de illis iudicium ſumma cum benignitate pronunciabit: Venite benedicti patris mei: poſſidete regnum, quod paratum eſt uobis a conſtitutione mundi. Quibus uerbis nihil iucundius audiri poſſe illi intelligent, qui ea cum impiorum damnatione contulerint, ac cum animo ſuo cogitauerint, ijs uerbis pios & iuſtos homines a laboribus ad quietem, a lacrymarum ualle ad ſummum gaudium, a miſerijs ad perpetuam beatitudinem; quá illi charitatis officijs promeriti fuerint, uocari. Deinde ad eos, qui a ſiniſtra ſtabunt, conuerſus, ſuam iuſtitiam in eos effundet his uerbis: Diſcedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo, & angelis eius. Prioribus illis uerbis, Diſcedite a me, maxima pœna ſignificatur, qua impij plectendi erunt, cum a Dei aſpectu quamlongiſſime eijcientur; neque ulla ſpes eos conſolari poterit, fore aliquando, ut tanto bono perfruantur. atque hæc quidem a theologis pœna damni appellata eſt, quod ſcilicet impij apud inferos diuinæ uiſionis luce perpetuo carituri ſint. Quod uero additur, Maledicti; mirum in modum auget illorum miſeriam, & calamitates. ſi enim, cum

Matth. 25 (margin, beside "ma cum benignitate pronunciabit")

Matth. 25 (margin, beside "det his uerbis")

De ſimbolo

cũ a diuina præſentia expellendi eſſent, aliqua ſaltem benedictione digni haberentur, hoc profecto magno eis ſolatio eſſe potuiſſet. at quoniam nihil eiuſmodi ipſis expectandum eſt, quod calamitatem leuiorem faciat, iure optimo; cum expellentur, diuina iuſtitia eos omni maledictione perſequetur. Sequitur deinde, In ignem æternum. quod quidem alterum pœnarum genus, pœnam ſenſus theologi uocarunt: propterea quod ſenſu corporis percipiatur, ut in uerberibus, & flagellis, alioue grauiore ſuppliciorum genere; inter quæ, dubitari non poteſt, ignis tormenta ſummum doloris ſenſum efficere. cui malo cum accedat, ut perpetuum tempus duraturum ſit; ex eo oſtenditur, damnatorum pœnam omnibus ſupplicijs cumulandam eſſe. atque hoc magis declarant uerba illa, quæ in extrema ſententiæ parte poſita ſunt: Qui paratus eſt Diabolo, & angelis eius. Cum enim ita comparatum ſit ut omnes moleſtias leuius feramus, ſi calamitatis noſtræ ſocium aliquem, & conſortem habeamus, cuius prudentia, atque humanitate aliqua ex parte iuuari poſſimus: quæ tandem erit damnatorum miſeria, quibus in tantis ærumnis a perditiſſimorum dæmonum ſocietate diuelli numquam licebit? Et hæc quidem ſententia in impios iuſtiſſime a domino Saluatore noſtro feretur; ut, qui omnia ueræ pietatis opera neglexerint, & eſurienti, ac ſitienti nec cibum, nec potum miniſtrauerint, hoſpitem non exceperint, nudum

Matth. 25.

non

non operuerint, aut in carcere incluſum, ægrumq; non uiſitarint. Hæc ſunt, quæ Paſtores fidelis populi auribus ſæpiſſime inculcare debent. nam huius articuli ueritas fide cõcepta maximam uim habet ad frenãdas prauas animi cupiditates, atque a peccatis homines abſtrahendos. Quare in Eccleſiaſtico dictum eſt: In omnibus operibus tuis memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis. Ac profecto uix quiſquam adeo præceps in ſcelera feretur, quem illa cogitatio ad pietatis ſtudium non reuocet, fore aliquando, ut ei apud iuſtiſſimum iudicem omnium non ſolum factorum, dictorumque, ſed occultiſsimarum etiam cogitationum ratio reddenda, & pro meritis pœna perſoluenda ſit. Iuſtus uero ad colendam iuſtitiam magis ac magis incitetur, ac ſumma lætitia efferatur, neceſſe eſt, quamuis etiam in egeſtate, infamia, cruciatibus uitam degat, cum animum ad eum diem refert, quo poſt ærumnoſæ huius uitæ certamina uictor uniuerſis hominibus audientibus declarabitur, & diuinis, atque illis quidem æternis honoribus, in cœleſtem patriam receptus, afficietur. Quod igitur reliquum eſt, hortari fideles oportet, ut optime uiuendi rationem comparent, ad omne pietatis ſtudium ſe exerceant, quo poſsint aduentantem magnum illum diem Domini maiore cum ſecuritate animi expectare, atque adeo, ut filios decet, cum ſumma cupiditate expetere.

Eccle. 7

CREDO

CREDO IN SPIRITVM SANCTVM.

Hactenus, quæ ad primam, & ſecundã ſanctæ Trinitatis perſonam pertinebant, quantum propoſiti argumenti ratio poſtulare uidebatur, expoſita ſunt: ſequitur nunc, ut illa etiam, quæ in Symbolo de tertia perſona, hoc eſt de ſpiritu ſancto traduntur, explicentur. Qua in re declaranda omne ſtudium, & diligentiã Paſtores adhibebunt: cum homini Chriſtiano non magis liceat hanc partem ignorare, uel de ea minus recte ſentire, quam de alijs ſuperioribus articulis exiſtimandũ ſit. Quare Apoſtolus non permiſit Epheſios quoſdam ſpiritus ſancti perſonam ignorare; a quibus cum quæſiſſet, an ſpiritum ſanctum accepiſſent, cumq; illi, nec ſi ſpiritus ſanctus quidem eſſet, ſe ſcire reſpondiſſent, ſtatim rogauit: In quo ergo baptizati eſtis? quibus uerbis ſignificauit, diſtinctam huius articuli notitiam fidelibus maxime neceſſariam eſſe: ex qua eum præcipue fructum capiunt, quod, cum attente cogitant, ſe, quidquid habent, ſpiritus ſancti munere, & beneficio conſecutos eſſe; tum uero de ipſis modeſtius, & humilius ſentire, & in Dei præſidio omnem ſpem ponere incipiunt: qui primus homini Chriſtiano gradus ad ſummam ſapientiam, & felicitatem eſſe debet. Act. 19

Huius igitur articuli explanationem a ui, & notione, quæ hoc loco ſpiritus ſancti uocabulo ſubiecta eſt, exordiri oportebit. nam cum illud æque de patre, & filio rectiſſime dicatur; (uterque De propria ſpiritus ſancti ſignificatione.

enim

enim ſpiritus eſt, & ſanctus (ſi quidem Deum ſpiritum eſſe confitemur) deinde uero hac uoce angeli etiam, & piorum animæ ſignificentur; cauendum eſt, ne populus uerbi ambiguitate in errorem inducatur. Quare docendum eſt in hoc articulo, ſpiritus ſancti nomine tertiam Trinitatis perſonam intelligi: quo modo in ſacris litteris tum ueteris nonnunquam, tum noui teſtamenti frequenter ac-
Pſal 50 cipitur. nam Dauid precatur: Et ſpiritum ſanctum tuum ne auferas a me. In libro ſapientiæ le-
Sap. 9 gimus: Senſum tuum quis ſciet, niſi tu dederis ſapientiam, & miſeris ſpiritum ſanctum tuum de al
Eccle. 1 tiſſimis? & alibi: Ipſe creauit illam in ſpiritu ſan-
Math 28 cto. In nouo uero teſtamento iubemur baptizari in
Matth. 1 nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Et ſan-
Luc. 1 ctiſſimam uirginem de ſpiritu ſancto concepiſſe le-
Ioan. 1 gimus. Tum uero a ſancto Ioanne ad Chriſtum mittimur: qui nos ſpiritu ſancto baptizat; ac plurimis præterea alijs in locis ea uox legentibus occurrit. Verum nemo mirari debet, tertiæ perſonæ, quemadmodum primæ, & ſecundæ, proprium nomen tributum non eſſe. nam ſecunda perſona ideo proprium nomen habet, & filius dicitur, quia eius æternus a patre ortus proprie generatio uocatur, ut in ſuperioribus articulis explicatum eſt. Vt igitur ortus ille, generationis nomine ſignificatur: ita perſonam, quæ emanat, proprie filium appellamus, &, a qua emanat, patrem. Nunc cum tertiæ perſonæ productioni

proprium

de ſimbolo

proprium nomen impoſitum non ſit, ſed ſpiratio, & proceſſio appelletur; ſequitur, ut etiam perſona, quæ producitur, ſuo nomine careat. Nullum autem proprium nomen eius emanatio habet: propte rea quod nomina, quæ Deo tribuuntur, a rebus creatis mutuari cogimur: in quibus quoniam nullam aliam naturæ, & eſſentiæ communicandæ rationem, quam generandi uirtute, agnoſcimus, ob eam cauſam ſit, ut rationem, qua ſe ipſum totum Deus ui amoris communicat, proprio uocabulo exprimere non poſſimus. Quare communi SPIRITVS SANCTI *nomine tertia perſona appellata eſt. quod quidem illi maxime conuenire ex eo intelligimus, quia ſpiritualem uitam in nos infundit, ac ſine eius ſanctiſſimi muneris afflatu nihil æterna uita dignum efficere poßumus.*

Verum, explicata uocabuli ſignificatione, docendus in primis erit populus, ſpiritum ſanctum æque ac patrem & filium Deum eſſe, eidem æqualem, æque omnipotentem, æternum, & infinitæ perfectionis, ſummum bonum, ac ſapientiſſimum, eiuſdemq. cum patre, & filio naturæ. Quod quidē illius uocis, IN, *cum dicimus, Credo in ſpiritum ſanctum, proprietas ſatis indicat, quæ, ad exprimendam fidei noſtræ uim, ſingulis Trinitatis perſonis appoſita eſt. Atque id etiam aperta ſacrarū litterarum teſtimonia confirmant: nam cum ſanctus Petrus in Actis apoſtolorum dixißet: Anania, cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te*

Spiritum ſanctum cū Patri & filio in omnibus æqualē eſſe.

Act. 5.

ſpiritui ſancto? mox inquit: Non es mentitus hominibus, ſed Deo: quem prius ſpiritum ſanctum appellauerat, eundem ſtatim Deum uocat. Apoſtolus etiam ad Corinthios, quem Deum dixerat, ſpiritum ſanctum eſſe interpretatur. Diuiſiones, inquit, operationum ſunt, idem uero Deus,
1. Cor. 12 *qui operatur omnia in omnibus. Deinde ſubiungit: Hæc autem omnia operatur unus, atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout uult. Præterea in Actis apoſtolorum, quod uni Deo prophetæ tri-*
Iſa. 6 *buunt, ille ſpiritui ſancto adſcribit. dixerat enim Iſaias: Audiui uocem Domini dicentis. Quem mittam? & dixit mihi: Vade, & dices populo huic: Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude: ne forte uideat oculis ſuis,*
Act. 28 *& auribus ſuis audiat. Quæ uerba cum Apoſtolus citaret, Bene, inquit, ſpiritus ſanctus locutus eſt per Iſaiam prophetam. Deinde uero cum ſcriptura ſpiritus ſancti perſonam cum patre & filio coniungit, ut cum patris, & filij, & ſpiritus ſancti nomen in baptiſmo adhiberi præcipit, nullus nobis de huius myſterij ueritate dubitandi locus relinquitur. nam ſi pater Deus eſt, & filius Deus: omnino fateri cogimur, etiam ſpiritum ſanctum, qui cum eis pari honoris gradu coniungitur, Deum eſſe. Accedit autem, quod is, qui in nomine cuiuſuis rei creatæ baptizatur, nullum ex eo fructum*
1. Cor. 1 *conſequi poteſt. Nunquid in nomine Pauli, inquit, baptizati eſtis? ut oſtenderet hoc eis nihil ad cōparandam*

randam ſalutem profuturum eſſe. Cum igitur baptizemur in nomine ſpiritus ſancti, eum eſſe Deum fateri oportet. Sed hunc eundem trium perſonarum ordinem, quo ſpiritu ſancti diuinitas comprobatur, licet animaduertere tum in epiſtola Ioannis: Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo, pater, uerbum, & ſpiritus ſanctus, & hi tres unum ſunt: tum ex præclaro illo ſanctæ Trinitatis elogio, quo diuinæ laudes & pſalmi concluduntur, Gloria patri, & filio, & ſpiritui ſancto. Poſtremo, quod ad eam ueritatem confirmandam maxime pertinet, quæcumque Dei propria eſſe credimus, ea ſpiritui ſancto conuenire ſacræ litteræ teſtantur. Quare illi templorum honorem tribuunt, ut cum Apoſtolus ait: An neſcitis, quoniam membra ueſtra tẽplum ſunt ſpiritus ſancti? Item ſanctificationem, & uiuificationem; & ſcrutari profunda Dei; & per prophetas loqui; & ubique eſſe: quæ omnia diuino tantum numini tribuenda ſunt. Sed illud præterea fidelibus accurate explanandum eſt, ſpiritũ ſanctũ ita Deum eſſe, ut eum tertiã perſonam in diuina natura a patre, & filio diſtinctam, & uolũtate productam confiteri oporteat. nam, ut alia ſcripturarũ teſtimonia omittatur, baptiſmi forma, quam Saluator noſter docuit, apertiſſime oſtendit ſpiritũ ſanctũ tertiã eſſe perſonã, quæ in diuina natura per ſe cõſtet, & ab aliis diſtincta ſit. Quod etiã Apoſtoli uerba declarant, cũ inquit: Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti, & charitas Dei, & cõmunicatio ſancti

1.Ioan.5

1.Cor.6
2.Theſſ.
Ioan.6
2.Cor.3
1.Cor.2

Matth.28

2.Cor.13

 ſpiritus

ſpiritus ſit cum omnibus uobis, Amen. Idem uero
multo apertius demonſtrant, quæ Patres in Con-
ſtantinopolitano primo Concilio hoc loco ad confu
tandam impiam Macedonij amentiam addiderunt,
& in SPIRITVM SANCTVM DOMINVM,
& uiuificantem, qui ex patre, filioque procedit; qui
cum patre & filio ſimul adoratur, & conglorifica
tur; qui locutus eſt per prophetas. Quod igitur ſpi
ritum ſanctum Dominum confitentur, in eo decla-
rant, quantum angelis antecellat; qui tamen no-
biliſſimi ſpiritus a Deo conditi ſunt, illos enim om-
Heb. 1 nes ſanctus Paulus teſtatur eſſe adminiſtratorios
ſpiritus, in miniſterium miſſos propter eos, qui he
reditatem capiunt ſalutis. VIVIFICANTEM
uero appellant, quod anima cum Deo coniuncta
magis uiuit, quam corpus animæ coniunctione ali-
tur, ac ſuſtinetur. Quoniam uero ſpiritui ſancto ſa
cræ litteræ hanc animæ cum Deo cõiunctionem tri
buunt, rectiſſime uiuificantem ſpiritum ſanctum
uocari perſpicuum eſt. Iam uero quod ſequitur,
Qui ex patre, filioque procedit, docendi ſunt fide-
les, ſpiritum ſanctum a patre, & filio, tamquam
ab uno principio, æterna proceſſione procedere. id
enim eccleſiaſtica regula, a qua Chriſtiano non li-
cet aberrare, credendum nobis proponit, & diui-
narum litterarum & Conciliorum auctoritate con-
firmatur. nam Chriſtus dominus, cũ de ſpiritu ſan-
Ioan. 16 cto loqueretur, dixit: Ille me clarificauit, quia de
meo accipiet. Hoc idem ex eo colligitur, quod in

ſcripturis

De ſimbolo

ſcripturis ſacris ſpiritus ſanctus nonnunquam ſpiritus Chriſti, interdum ſpiritus patris appellatur: modo a patre, modo a filio mitti dicitur, ut æque a patre, & filio procedere non obſcure ſignificetur. Qui ſpiritum Chriſti non habet, inquit ſanctus Paulus, hic non eſt eius. Et idem ſpiritum Chriſti uocat, cum ad Galatas inquit: Miſit Deus ſpiritum filij ſui in corda ueſtra, clamantem Abba pater. Apud ſanctum Matthæū ſpiritus patris appellatur: Non uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri. Et Dominus in cena inquit: Paracletus, quem ego mittam uobis ſpiritum ueritatis, qui a patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me. Tum alibi eundem ſpiritum ſanctum a patre mittendum affirmat his uerbis: Quem mittet pater in nomine meo. Ex quibus uerbis cum proceſſionem ſpiritus ſancti intelligamus, perſpicuum eſt, eundem ab utroque procedere. Hæc ſunt, quæ de ſpiritus ſancti perſona tradenda erunt.

Io. 14.15 Rom. 8 Gal. 4 Matth. 10 Ioan. 15 Ioan. 14

De admirandis ſpiritus ſancti effectibus & donis.

Docere præterea oportebit, quoſdam eſſe ſpiritus ſancti admirabiles affectus, & ampliſſima quædam munera, quæ ab ipſo, tamquam a perenni bonitatis fonte, oriri, & manare dicuntur. Quamuis enim ſanctiſſimæ Trinitatis opera, quæ extrinſecus fiunt, tribus perſonis communia ſint: ex ijs tamen multa ſpiritui ſancto propria tribuuntur, ut intelligamus illa in nos a Dei immenſa charitate proficiſci. nam cum ſpiritus ſanctus a diuina uoluntate, ueluti amore inflammata, procedat; perſpici

 poteſt,

poteſt, eos effectus, qui proprie ad ſpiritum ſanctum referuntur, a ſummo erga nos Dei amore oriri. Quare ex eo conſequitur, ut ſpiritus ſanctus DONVM appelletur. nam doni uocabulo ſignificatur id, quod benigne, & gratuito, nulla ſpe remunerationis propoſita, donatur. Ac proinde quęcũque bona, & beneficia a Deo in nos collata ſunt,
1. Cor. 4 (quid autem habemus, quod a Deo, ut inquit Apoſtolus, non acceperimus?) ea nobis ſpiritus ſancti conceſſu, & munere data eſſe, pio, & grato animo agnoſcere debemus. Eius autem plures effectus ſunt. nam ut mundi creationem, creatarumque rerum propagationem, & gubernationem omittamus, de quibus in primo articulo commemorauimus; uiuificationem ſpiritui ſancto proprie tribui,
Ezec. 37 paulo ante demonſtratum eſt, & Ezechielis teſtimonio confirmatur: Dabo, inquit, uobis ſpiritum, & uiuetis. Præcipuos tamen, & maxime proprios ſpiritus ſancti effectus Propheta enumerat:
Iſa. 11 Spiritum ſapientiæ, & intellectus, ſpiritum conſilij, & fortitudinis, ſpiritum ſcientiæ, & pietatis, & ſpiritum timoris Domini. quæ dona ſpiritus ſancti uocantur. interdum autem ſpiritus ſancti nomen
S August. eis tribuitur. Quare ſapienter D. Auguſtinus monet, Animaduertendum eſſe, cum in ſacris litteris huius uocis SPIRITVS SANCTI mentio fit, ut dijudicare poſſimus, tertiamne Trinitatis perſonã, an eius effectus, atque operationes ſignificet. nam hæc duo eodem interuallo diſtinguenda ſunt, quo

etiam

etiam creatorem a rebus creatis differre credimus. Atque hæc eo diligentius explicanda ſunt, quod ex hiſce ſpiritus ſancti donis, Chriſtianæ uitæ præcepta haurimus, ſentireque poſſumus, an ſpiritus ſanctus in nobis ſit. Verum, præ ceteris eius ampliſſimis muneribus, gratia illa prædicanda eſt, quæ nos iuſtos facit, ſignatque ſpiritu promiſſionis ſanctos, qui eſt pignus hereditatis noſtræ. hæc enim mentem noſtram arctiſſimo amoris uinculo Deo iungit: ex quo fit, ut ſummo pietatis ſtudio accenſi, nouam uitam inſtituamus, ac naturæ diuinæ participes effecti, filij Dei nominemur, & uere ſimus. Eph. 1 1. Ioan. 3

CREDO SANCTAM ECCLESIAM CATHOLICAM. Quanta diligentia curare Paſtores debeant, ut huius noni articuli ueritatem fidelibus explicent, ſi duo potiſſimum conſiderātur, facile cognoſci poterit. Primum enim, teſte ſancto Auguſtino, prophetæ planius, & apertius de Eccleſia, quam de Chriſto, locuti ſunt, cum in eo multo plures errare, ac decipi poſſe, quam in incarnationis ſacramento, præuiderent. Neque enim defuturi erant impij, qui ad ſimiæ imitationem, quæ ſe hominem eſſe fingit, ſolos ſe catholicos eſſe profiterentur, & catholicam Eccleſiam apud ſe tantum, non minus nefarie, quam ſuperbe affirmarent. Deinde, ſi quis hanc ueritatem firmo animo conceptam habuerit, facile horrendum hæreſis periculum effugiet. Non enim, ut quiſque primum in fide peccarit, hæreticus dicendus eſt, S. Auguſt.

ſed qui, Eccleſiæ auctoritate neglecta, impias opiniones pertinaci animo tuetur. Cum igitur fieri nõ poſsit, ut aliquis ſe hæreſis peſte commaculet, ſi ijs fidem adhibeat, quæ in hoc articulo credenda proponantur; curent omni ſtudio Paſtores, ut fideles, cognito hoc myſterio, contra aduerſarij artes muniti, in fidei ueritate perſeuerent. Pendet autem hic articulus a ſuperiori: quia cum iam demonſtratum ſit, ſpiritum ſanctum omnis ſanctitatis fontem, & largitorem eſſe, nunc ab eodem Eccleſiam ſanctitate donatam confitemur.

Quid proprie nomine Eccleſiæ Chriſtianis intelligendũ & quæ myſteria cõtineat.

Ac quoniam Eccleſiæ uocem Latini a Græcis mutuati, poſt diuulgatum euangelium ad res ſacras trãſtulerunt; quam uim habeat hoc uocabulum, aperiendum eſt. Significat autem Eccleſia euocationem: uerum ſcriptores poſtea uſurparunt pro concilio, & concione. Neque uero refert, utrum populus ille ueri Dei, an falſæ religionis cultor extiterit. in Actis enim de Epheſino populo ſcriptum eſt, cum ſcriba turbas ſedaſſet, dixiſſe,

Act. 19

Si quid autem alterius rei quæritis, in legitima Eccleſia poterit abſolui. Legitimam uocat Eccleſiam populum Epheſinum, Dianæ cultui addictum. Neque ſolum gentes, quæ Deum nõ nouerunt, ſed etiã malorum, & impiorum hominum concilia interdum Eccleſia nominantur.

Pſal. 25

Odiui, inquit Propheta, Eccleſiam malignantium, & cum impijs non ſedebo. Communi uero deinde ſacrarum ſcripturarum conſuetudine hæc uox ad remp. Chriſtianam, fideliumque

de ſimbolo

fideliumque tantum congregationes ſignificandas uſurpata eſt; qui ſcilicet ad lucem ueritatis, & Dei notitiam per fidem uocati ſunt, ut, reiectis ignorátiæ, & errorum tenebris, Deum uerum, & uiuum pie, & ſancte colant, illique ex toto corde inſeruiant. Atque, ut unico uerbo hæc res tota abſoluatur, Eccleſia, ut ait ſanctus Auguſtinus, S. Auguſt. *eſt populus fidelis per uniuerſum orbem diſperſus. Nec uero leuia myſteria in hoc uocabulo continentur. etenim in euocatione, quam Eccleſia ſignificat, ſtatim diuinæ gratiæ benignitas, & ſplendor elucet, intelligimuſque Eccleſiam ab alijs rebus publicis maxime differre. illæ enim humana ratione, & prudentia nituntur: hæc autem Dei ſapientia, & conſilio conſtituta eſt. uocauit enim nos intimo quidem ſpiritus ſancti afflatu, qui corda hominum aperit, extrinſecus autem Paſtorum & prædicatorum opera, ac miniſterio. Præterea, ex hac uocatione quis nobis finis propoſitus eſſe debeat, nimirum æternarum rerum cognitio, & poſſeſſio, is optime perſpiciet, qui animaduerterit, cur olim fidelis populus ſub lege poſitus, ſynagoga, ideſt congregatio diceretur. nam, ut docet ſanctus Auguſtinus, hoc ei nomen impoſitum eſt, quia pecudum more, quibus magis congregari conuenit, terrena, & caduca tantum bona ſpectaret. quare merito Chriſtianus populus, non ſynagoga, ſed Eccleſia dicitur: quia, terrenis, & mortalibus rebus contemptis, cæleſtes, & æternas tantummodo conſe*

ctatur

ctatur. Multa præterea nomina, quæ plena ſunt myſterijs, ad Chriſtianam rempub. ſignificandam traducta ſunt. nam & domus, & ædificium Dei ab Apoſtolo uocatur. Si tardauero, inquit ad Ti-
1.Tim.3 *motheum, ut ſcias quo modo oporteat te in domo Dei conuerſari, quæ eſt Eccleſia Dei uiui, columna, & firmamentum ueritatis. Domus autem Eccleſia idcirco appellatur, quia ſit ueluti una familia, quã unus pater familias moderatur, & in qua eſt bonorum omnium ſpiritualium cõmunio. Dicitur etiam grex ouium Chriſti, quarum ille oſtium eſt, & Paſtor. Vocatur ſponſa Chriſti. Deſpondi uos uni uiro uirginem caſtam exhibere Chriſto, inquit Apo-*
2.Co.11 *ſtolus ad Corinthios. Idem ad Epheſios: Viri dili-*
Eph.5 *gite uxores ueſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam. Ac de matrimonio: Sacramentum hoc, inquit, magnum eſt, ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia. Dicitur denique Eccleſia corpus Chriſti,*
Eph.1 *ut ad Epheſios, & Coloſſenſes licet uidere. Et hæc*
Ad col.1 *ſingula plurimum ualent ad fideles excitandos, ut ſe dignos immenſa Dei clementia, & bonitate præbeant, qui eos, ut populus Dei eſſet, elegit.*

Eccleſia cur Militãs, & Triumphans dicatur & quoſnam cõplectatur.

His uero explicatis, neceſſe erit ſingulas Eccleſiæ partes enumerare, earũque differentias docere, quo magis Deo dilectæ Eccleſiæ naturam, proprietates, dona, & gratias populus percipiat, & ob eam cauſam ſanctiſſimum Dei numen laudare numquam intermittat. Eccleſiæ autem duæ potiſſimum ſunt partes: quarum altera Triumphans, altera

altera Militans uocatur. Triumphans eſt, cœtus il le clariſſimus, & feliciſſimus beatorum ſpirituum, & eorum, qui de mundo, de carne, de iniquiſſimo dæmone triumpharunt, & ab huius uitæ moleſtijs liberi, ac tuti, æterna beatitudine fruuntur: Militans uero Eccleſia eſt, cœtus omnium fidelium, qui adhuc in terris uiuūt: quæ ideo Militans uocatur, quod illi cum immaniſſimis hoſtibus, mundo, carne, Satana perpetuum ſit bellum. Neque idcirco tamen duas eſſe Eccleſias cenſendū eſt: ſed eiuſdem Eccleſiæ, ut antea diximus, partes duæ ſunt, quarum una anteceſsit, & cæleſti patria iam potitur: altera in dies ſequitur, donec aliquando cum Saluatore noſtro coniuncta, in ſempiterna felicitate conquieſcat. Iam in Eccleſia Militanti duo ſunt hominum genera, bonorum, & improborum: & improbi quidem eorundem ſacramentorum participes eandem quoque, quam boni, fidem profitentur, uita ac moribus diſſimiles: boni uero in Eccleſia dicuntur ij, qui non ſolum fidei profeſſione, & communione ſacramentorum, ſed etiam ſpiritu gratiæ, & charitatis uinculo inter ſe coniuncti, & colligati ſunt: de quibus dicitur: Cognouit Dominus, qui ſunt eius. Poſſunt uero 2.Tim.2 etiam homines aliquibus coniecturis opinari, quinam ſint, qui ad hunc piorum hominum numerum pertineant, certo autem ſcire minime poſſunt. Quare exiſtimandum non eſt, Chri- Matth.18 ſtum ſaluatorem de hac Eccleſiæ parte locutum

eſſe,

eſſe, cum ad Eccleſiam nos remiſit, eique ut parea mus præcepit. nam cum illa ſit incognita; cui certum eſſe poterit, ad cuius iudicium confugiendum, & cuius auctoritati obtemperandum ſit? Bonos igitur, & improbos Eccleſia complectitur, quemadmodum & diuinæ litteræ, & ſanctorum uirorum Eph. 4 *ſcripta teſtantur: In quam ſententiam ſcriptum eſt illud Apoſtoli; Vnum corpous, et unus ſpiritus.*

Eccleſia quibus figuris & ſimilitudinibus deſignata, & quinã ab ea excludantur. *Hæc autem Eccleſia nota eſt, urbique ſupra mõtem ſitæ comparata, quæ undique conſpicitur. nam cum illi ab omnibus parendum ſit, cognoſcatur neceſſe eſt. Neque bonos tantum, ſed malos etiam complectitur, ut multis parabolis euangelium docet; ueluti cum regnum cælorum, ideſt Militantem Eccleſiam, ſimile eſſe ſagenæ in mare miſſæ cõmemorat;* Matth. 13 *uel agro, in quo zizania ſuperſeminata ſunt;* Matth. 3 *uel areæ, in qua frumentum cum paleis continetur;* Luc. 3 *uel decem uirginibus partim fatuis, partim prudentibus.* Matth. 25 *Sed multo ante etiã in arca Noe,* Gen 7 *quia non ſolum munda, ſed etiam immũda animantia concludebantur, huius Eccleſiæ figuram, & ſimilitudinem licet intueri. Quamuis autem, bonos, & malos ad Eccleſiam pertinere, catholica fides uere, & conſtanter affirmet: ex iiſdem tamen fidei regulis fidelibus explicandum eſt, utriuſque partis diuerſam admodum rationem eſſe. ut enim paleæ cum frumento in area confuſæ ſunt, uel interdum membra uarie intermortua corpori coniuncta: ita etiam mali in Eccleſia continentur: ex quo*

ſit

de Simbolo.

fit, ut tria tantummodo hominum genera ab ea excludantur, primo infideles, deinde hæretici & ſchiſmatici, poſtremo excommunicati: ethnici quidem quod in Eccleſia numquam fuerunt, neque eam umquam cognouerunt, nec ullius ſacramenti participes in populi Chriſtiani ſocietate facti ſunt; hæretici uero, atque ſchiſmatici, quia ab Eccleſia deſciuerunt. neque enim illi magis ad Eccleſiam ſpectant, quam transfugæ ad exercitum pertineant, a quo defecerunt. non negandum tamen, quin in Eccleſiæ poteſtate ſint, ut qui ab ea in iudicium uocentur, puniantur, & anathemate damnentur. Poſtremo etiam excommunicati; quod Eccleſiæ iudicio ab ea excluſi, ad illius communionem non pertineant, donec reſipiſcant. De ceteris autem quamuis improbis, & ſceleratis hominibus, adhuc eos in Eccleſia perſeuerare dubitandum non eſt: idque fidelibus tradendum aſſidue, ut, ſi forte Eccleſiæ antiſtitum uita flagitioſa ſit, eos tamen in Eccleſia eſſe, nec propterea quidquã de eorum poteſtate detrahi, certo ſibi perſuadeãt. Verum uniuerſæ etiam Eccleſiæ partes Eccleſiæ nomine ſignificari ſolẽt, ut cum Apoſtolus Eccleſiam, quæ eſt Corinthi, Galatiæ, Laodicenſium, Theſſalonicenſium nominat, priuatas etiam fidelium familias Eccleſias uocat: nam Priſcæ, & Aquilæ domeſticam Eccleſiam ſalutari iubet. item alio in loco, Salutant uos, inquit, in domino multum Aquila, & Priſcilla cum domeſtica ſua Eccleſia. Ad Philemonem etiam ſcibens

2.Cor. 1
1.Cor. 16
Coloſ. 4
1.Theſſ. 1
Rom. 16
1. Cor. 16

eandem

eandem uocem uſurpauit. Interdum quoque Eccleſiæ nomine eius præſides, ac Paſtores ſignificatur: Si te non audierit, inquit Chriſtus, dic Eccleſiæ. Quo in loco præpoſiti Eccleſiæ deſignatur. Sed locus etiá, in quem populus ſiue ad concioné, ſiue alicuius rei ſacræ cauſa conuenit, Eccleſia appellatur. Præcipue uero in hoc articulo Eccleſia bonorum ſimul, & malorum multitudinem, nec præſides ſolum, ſed eos etiam, qui parere debent, ſignificat.

Matth. 18

Eccleſiæ catholicæ proprietates & prærogatiuæ, deq; eius uiſibili ſupremo capite Pontifice Romano.

Aperiendæ autem ſunt fidelibus huius Eccleſiæ proprietates, ex quibus licebit agnoſcere, quanto beneficio a Deo affecti ſint, quibus contigerit in ea naſci, atque educari. Prima igitur proprietas in Symbolo Patrum deſcribitur, ut una ſit: Vna enim, inquit, eſt columba mea, una eſt ſpecioſa mea. Vocatur autem una tanta hominum multitudo, quæ tam longe, lateque diffuſa eſt ob eas cauſas, quæ ab Apoſtolo ad Epheſios ſcripta ſunt: unum enim dominum, unam fidem, unum baptiſma tantum eſſe prædicat: Vnus eſt etiá eius rector, ac gubernator, inuiſibilis quidem Chriſtus, quem æternus pater dedit caput ſuper omné Eccleſiam, quæ eſt corpus eius; uiſibilis autem is, qui Romanam cathedram, Petri apoſtolorum Principis legitimus ſucceſſor, tenet: de quo fuit illa omniú patrum ratio, & ſententia conſentiens, hoc uiſibile caput ad unitatem Eccleſiæ conſtituendam, & conſeruandam neceſſarium fuiſſe: quod præclare

Cant. 6
Eph. 4
Eph. 1

& uidit, & ſcripſit ſanctus Hieronymus, & contra Iouinianum his uerbis: Vnus eligitur, ut, capite conſtituto, ſchiſmaticis tollatur occaſio. Et ad Damaſum: Faceſſat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cũ ſucceſſore Piſcatoris, & diſcipulo crucis loquor. Ego nullum primum, niſi Chriſtum, ſequens, beatitudini tuæ, ideſt cathedræ Petri, communione conſocior: ſuper illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus eſt: Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnãte diluuio. Quod & longe antea ab Irenæo probatur, & Cypriano, qui de unitate Eccleſiæ loquens ait. Loquitur Dominus ad Petrum: Ego Petre dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Super unum ædificat Eccleſiam: & quamuis apoſtolis omnibus, poſt reſurrectionem ſuam, parẽ poteſtatem tribuat, & dicat; Sicut miſit me pater, & ego mitto uos: accipite ſpiritum ſanctum: tamen, ut unitatem maifeſtaret, unitatis eiuſdem originem, ab uno incipientem, auctoritate ſua diſpoſuit, &c. Optatus deinde Mileuitanus ait: Ignorantiæ tibi adſcribi non poteſt, ſcienti in urbe Roma, Petro primo cathedram epiſcopalem eſſe collatam, in qua ſederit omnium apoſtolorum caput Petrus; in quo uno cathedræ unitas ab omnibus ſeruaretur, ne ceteri apoſtoli ſingulas ſibi quiſq. defenderẽt: ut iã ſchiſmaticus, & præuaricator eſſet, qui contra ſingularem cathedram alteram collocaret.

S. Hiero.

B. Cypria.

Optatus.

Poſt

Poſt uero Baſilius ſic ſcriptum reliquit : Petrus collocatus eſt in fundamento : dixit enim : Tu es Chriſtus filius Dei uiui : & uiciſſim audiuit ſe eſſe petram. licet enim petra eßet, non tamen petra erat ut Chriſtus, nam Chriſtus uere immobilis petra : Petrus uero propter petram. Dignitates enim ſuas Deus largitur alijs : ſacerdos eſt, & facit ſacerdotes : petra eſt, & petram facit : & quæ ſua ſunt, largitur ſeruis ſuis. Poſtremo uero ſanctus
S. Ambr. *Ambroſius ait : Si quis obijciat, Eccleſiam, uno capite, & ſponſo Ieſu Chriſto contentam, præterea nullum requirere ; in promptu reſponſio eſt. Vt enim Chriſtum dominum ſingulorum ſacramentorum non ſolum auctorem, ſed intimum etiam præbitorem habemus : (nam ipſe eſt qui baptizat, & qui abſoluit, & tamen is homines ſacramentorum externos miniſtros inſtituit) ſic Eccleſiæ, quam ipſe intimo ſpiritu regit, hominem ſuæ poteſtatis uicarium, & miniſtrum præfecit. nam cum uiſibilis Eccleſia, uiſibili capite egeat : ita Saluator noſter Petrum uniuerſi fidelium generis caput, & paſtorem conſtituit, cum illi oues ſuas paſcendas uerbis ampliſſimis commendauit, ut qui ei ſucceſſiſſet, eandem plane totius Eccleſiæ regendæ, & gubernandæ poteſtatem habere uoluerit. Vnus præterea, idemque eſt ſpiritus, inquit Apoſtolus ad*
1. Cor. 12 *Corinthios, qui fidelibus gratiam, perinde atque anima corporeis membris uitam, impertitur. Ad*
Eph. 4 *quam unitatem ſeruandam cum Epheſios hortaretur*

retur, inquit: Sollicitiſeruare unitatem ſpiritus in uinculo pacis: unum corpus, & unus ſpiritus. Quemadmodum enim humanum corpus multis conſtat membris, eaque ab una anima aluntur, quæ oculis uiſum, auribus auditum, & alijs ſenſibus diuerſas uires ſubminiſtrat: ita corpus Chriſti myſticum, quod eſt Eccleſia, ex multis fidelibus compoſitum eſt. Vna quoque eſt ſpes, ut in eodem loco idem Apoſtolus teſtatur, ad quam uocati ſumus; ſiquidem omnes eandem rem, nempe æternam & beatam uitam, ſperumus. Vna eſt denique fides, quæ omnibus tenenda eſt, ac præſeferenda. Non ſint, inquit, Apoſtolus, in uobis ſchiſmata: atque unum baptiſma, quod quidem eſt Chriſtianæ fidei ſacramẽtum. Altera proprietas Eccleſiæ eſt, ut ſit ſancta: quod a Principe apoſtolorum accepimus eo loco: Vos autem genus electum, gens ſancta. Appellatur autem ſancta, quod Deo conſecrata, dedicataque ſit. ſic enim cetera huiuſcemodi, quamquã corporea ſint, ſancta uocari conſueuerunt, cum diuino cultui addicta, & dedicata ſunt. cuius generis ſunt in lege ueteri uaſa, ueſtes, & altaria: in qua primogeniti quoque, qui Deo altiſſimo dedicabantur, ſancti ſunt appellati. Nec mirũ cuiquã uideri debet, Eccleſiam dici ſanctam, tametſi multos peccatores continet. ſancti enim uocantur fideles, qui populus Dei effecti ſunt, qui ſe, ſide, & baptiſmate ſuſcepto, Chriſto conſecrarunt: quamquam in multis offendunt, &, quæ polliciti ſunt, non

Eph. 4
1. Cor. 1
1. Pet. 2

præſtant. quemadmodum etiam, qui artem aliquam profitentur, etſi artis præcepta non ſeruent, nomen tamen artificum retinent. Quare D. Pau-
1. Cor. 1 *lus Corinthios ſanctificatos, & ſanctos appellat: in quibus nonnullos fuiſſe perſpicuum eſt, quos, ut carnales, & grauioribus etiam nominibus acriter obiurgat. Sancta etiam dicenda eſt, quod ueluti corpus cũ ſancto capite Chriſto domino, totius ſanctitatis fonte, coniungitur, a quo ſpiritus ſancti*
S. Auguſt. *charismata, & diuinæ bonitatis diuitiæ diffunduntur. Præclare ſanctus Auguſtinus, interpretans uerba illa prophetæ, Cuſtodi animam meam, quoniam ſanctus ſum; Audeat, inquit, & corpus Chriſti, audeat & unus ille homo, clamans a finibus terræ, cum capite ſuo, & ſub capite ſuo dicere, ſanctus ſum: accepit enim gratiam ſanctitatis, gratiam baptiſmi, & remiſſionis peccatorum. Ac*
Gal. 3 *paulo poſt: Si Chriſtiani omnes, & fideles, in Chriſto baptizati, ipſum induerunt, ſicut Apoſtolus dicit: Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis: ſi membra ſunt facti corporis eius, & dicunt ſe ſanctos non eſſe, capiti ipſi faciunt iniuriá, cuius membra ſancta ſunt. Accedit etiam, quod ſola Eccleſia legitimum ſacrificij cultum, & ſalutarem habet ſacramentorum uſum: per quæ, tamquam efficacia diuinæ gratiæ inſtrumẽta, Deus ueram ſanctitatem efficit; ita ut, quicumque uere ſancti ſunt, extra hanc Eccleſiam eſſe non poſſint. Patet igitur, Eccleſiam eße ſanctam, ac ſanctam quidem*

dem, quoniam corpus eſt Chriſti, a quo ſanctificatur, cuiuſque ſanguine abluitur. Tertia proprietas Eccleſiæ ea eſt, ut Catholica, nempe uniuerſalis, uocetur: quæ appellatio uere illi tributa eſt: quoniam, ut teſtatur ſanctus Auguſtinus, A ſolis ortu uſque ad occaſum unius fidei ſplendore diffunditur. Neque enim, ut in humanis rebuspub. aut hæreticorum conuentibus, unius tantum regni terminis, aut uno hominum genere Eccleſia definita eſt, uerum omnes homines, ſiue illi barbari ſint, ſiue Scythæ, ſiue ſerui, ſiue liberi, ſiue maſculi, ſiue fœminæ, charitatis ſinu complectitur. Quare ſcriptum eſt: Redemiſti nos Deo in ſanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & feciſti nos Deo noſtro regnum. De Eccleſia dicit Dauid: Poſtula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuã terminos terræ. Item: Memor ero Raab, & Babylonis ſcientium me. & : Homo natus eſt in ea. Præterea omnes fideles, qui ab Adam in hunc uſque diem fuerunt, quiue futuri ſunt, quamdiu mundus extabit, ueram fidem profitentes, ad eandem Eccleſiam pertinent: quæ ſuper fundamento apoſtolorum fundata eſt, ac prophetarum: qui omnes in illo lapide angulari Chriſto, qui fecit utraque unum, & pacem ijs, qui prope, & ijs, qui longe, annunciauit, conſtituti ſunt, & fundati. Vniuerſalis etiam ob eam cauſam dicitur, quod omnes, qui ſalutem æternam conſequi cupiunt,

S.Auguſt. Apoc.5 Pſal.2 Pſal.86 Eph.2

eam tenere, & amplecti debeant, non ſecus ac qui arcam, ne diluuio perirent, ingreſſi ſunt.

Eccleſiæ ueræ a falſa dignoſcẽdæ certiſſima regula.

Hæc igitur ueluti certiſſima regula tradẽda eſt, qua uera, & falſa Eccleſia iudicetur: ſed ex origine etiam, quam reuelata gratia ab apoſtolis ducit, Eccleſiæ ueritatem agnoſcimus: ſiquidem eius doctrina ueritas eſt, non recens, neque nunc primum orta, ſed ab apoſtolis iam olim tradita, & in omnẽ orbem terrarum diſſeminata. ex quo fit, ut nemo dubitare poſſit, impias hæreticorum uoces longe a ueræ Eccleſiæ fide abeſſe, cum doctrinæ Eccleſiæ, quæ ab apoſtolis ad hanc diẽ prædicata eſt, aduerſentur. Quare, ut omnes intelligerent, quænam eſſet Eccleſia catholica, Patres in Symbolo illud diuinitus addiderunt, APOSTOLICAM. *Etenim ſpiritus ſanctus, qui Eccleſiæ præſidet, eam non per aliud genus miniſtrorum, quam per apoſtolicum, gubernat. Qui ſpiritus primum quidem apoſtolis tributus eſt, deinde uero ſumma Dei benignitate ſemper in Eccleſia mãſit. Sed quemadmodum hæc una Eccleſia errare non poteſt in fidei, ac morum diſciplina tradẽda, cum a ſpiritu ſancto gubernetur: ita ceteras omnes, quæ ſibi Eccleſiæ nomen arrogant, ut quæ Diaboli ſpiritu ducantur, in doctrinæ, & morum pernicioſiſſimis erroribus uerſari neceſſe eſt. Sed quoniam magnam uim habent figuræ ueteris teſtamenti ad excitandos fidelium animos, reuocandamque rerum pulcherrimarum memoriam, cuius rei potiſſimum cauſa apoſtoli his*

uſi

uſi ſunt; illam quoque doctrinæ partem, quæ magnas utilitates habet, Parochi non prætermittent. In his autem illuſtrem ſignificationem habet arca Noe: quæ ob eam rem tantum diuino iuſſu conſtructa eſt, ut nullus dubitandi locus relinquatur, quin Eccleſiam ipſam ſignificet; quam Deus ſic conſtituit, ut, quicumque per baptiſmum illam ingrederetur, ab omni mortis æternæ periculo tuti eſſe poſſent; qui uero extra illam eſſent, quemadmodum ijs euenit, qui in arcam recepti non ſunt, ſuis ſceleribus obruerentur. Alia figura eſt, magna illa ciuitas Hieruſalem, cuius nomine ſcripturæ ſæpius ſanctam Eccleſiã ſignificant. Nimirum in illa ſolum offerre Deo ſacrificia licebat: quia in ſola etiã Dei Eccleſia, neque extra eam uſquam, uerus cultus, uerumque ſacrificium reperitur, quod Deo placere ullo modo poßit. Iam, illud etiam extremo loco de Eccleſia docendum erit, quanam ratione nos credere Eccleſiam, ad articulos fidei pertineat. nã etſi quiuis ratione, & ſenſibus percipit, Eccleſiã, ideſt hominum conuentum in terris eſſe, qui Chriſto domino addicti, & conſecrati ſunt, neque ad eam rem animo concipiendam fide opus eſſe uideatur; cum nec Iudæi, nec Turcæ quidem de eo dubitent: tamen illa myſteria, quæ In ſancta Dei Eccleſia contineri partim declaratum eſt, partim in ſacramento ordinis explicabitur, mens fide tantummodo illuſtrata, non ullis rationibus conuicta, intelligere poteſt. Cum igitur hic articulus non minus, quam Gen. 6

ceteri, intelligentiæ noſtræ facultatem, & uires ſuperet; iure optimo cõfitemur, nos Eccleſiæ ortum, munera, & dignitatem non humana ratione cognoſcere, ſed fidei oculis intueri. Neque enim homines huius Eccleſiæ auctores fuerunt, ſed Deus ipſe immortalis, qui eam ſuper firmiſſimam petram ædificauit, teſte Propheta; Ipſe fundauit eam altiſſimus: quam ob cauſam hereditas Dei, & Dei populus appellatur. Nec poteſtas, quam accepit, humana eſt, ſed diuino munere tributa: quare, quemadmodum naturæ uiribus comparari non poteſt; ita etiam fide ſolum intelligimus, in Eccleſia claues regni cælorum eſſe, eique poteſtatem peccata remittendi, excõmunicandi, uerumque Chriſti corpus conſecrandi traditam; deinde ciues, qui in ea morantur, non habere hic ciuitatem permanentem, ſed futuram inquirere. Vnam igitur Eccleſiam ſanctam, & catholicam eſſe, neceſſario credendum eſt. tres enim Trinitatis perſonas, Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, ita credimus, ut in eis fidem noſtram collocemus. Nunc autem, mutata dicendi forma, ſanctam, & non, in ſanctam Eccleſiam, credere profitemur: ut, hac etiam diuerſa loquendi ratione, Deus omnium effector a creatis rebus diſtinguatur, præclaraque illa omnia, quæ in Eccleſiam collata ſunt, beneficia diuinæ bonitati accepta referamus.

Pſal.86

Heb. 13

SANCTORVM COMMVNIONEM. *Cum ſanctus Ioannes euangeliſta de diuinis myſterijs ad*

fideles

fideles ſcriberet, cur eos in illis erudiret, han rationem attulit: Vt & uos, inquit, ſocietatem habeatis nobiſcum, & ſocietas noſtra ſit cum patre, & cum filio eius Ieſu Chriſto. Hæc ſocietas in cõmunione ſanctorum ſita eſt, de qua in hoc articulo ſermo habetur. utinam uero in eo explicando eccleſiarum præſides, Pauli, & aliorum apoſtolorum diligentiam imitarentur. eſt enim non ſolum quædam ſuperioris articuli interpretatio, doctrinaque uberrimorum fructuum, ſed etiam, quis uſus myſteriorum eſſe debeat, quæ Symbolo continentur, declarat. omnia enim eius rei cauſa perueſtiganda ſunt, ac percipienda, ut in hanc tam amplam, & beatam ſocietatem ſanctorum admittamur, admiſſique conſtantiſſime perſeueremus, cum gaudio gratias agentes Deo patri, qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine. In primis igitur fideles docendi ſunt, hunc articulum eſſe illius, qui de una ſancta Eccleſia catholica antea poſitus eſt, ueluti explicationem quandam. unitas enim ſpiritus, a quo illa regitur, efficit, ut, quidquid in eum collatum eſt, commune ſit. omnium enim ſacramentorum fructus ad uniuerſos fideles pertinet: quibus ſacramentis, ueluti ſacris uinculis, Chriſto connectuntur, & copulantur, & maxime omnium baptiſmo: quo, tamquam ianua, in Eccleſiam ingredimur. Hac autem ſanctorum communione, ſacramentorum communionem intelligi debere, Patres in Symbolo ſignificant illis uerbis: Confiteor

1. Ioan. 1

Ad Col. 1

unum baptiſma.Baptiſmum nero in primis Eucharistia, & deinceps cetera ſacramenta conſequuntur. nam etſi hoc nomen omnibus ſacramentis conuenit, cum Deo nos coniungant, illiuſque participes, cuius gratiam recipimus, efficiant; magis tamen proprium eſt Euchariſtiæ,quæ hanc efficit cõmunionem. Sed alia etiam commuuio in Eccleſia
1. Cor.13 *cogitanda eſt. Quæcũque enim pie,ſancteq. ab uno ſuſcipiuntur,ea ad omnes pertinent,&, ut illis proſint, charitate, quæ non quærit, quæ ſua ſunt, efficitur.*
S.Ambr. *Id uero cum S. Ambroſÿ teſtimonio comprobatur, qui locũ illum pſalmi explanans, Particeps ego ſum omnium timentium te, ita inquit: Sicut membrum particeps eſſe dicimus totius corporis, ſic coniunctum omnibus timentibus Deum. Quare Chriſtus eam nobis orandi formam præ-*
Matth.6 *ſcripſit, ut diceremus, Panem noſtrum, non meum; ac reliqua eius generis, non nobis tantum, ſed omnium ſaluti, & commodis proſpicientes, At uero hæc bonorum communicatio, membrorum humani corporis aptiſſima ſimilitudine in ſacris litteris*
1.Cor.12 *ſæpe demonſtratur. nam in corpore multa ſunt mẽbra: ſed etſi multa ſunt, unum tamen corpus conſtituunt, in quo ſingula proprio, non autem omnia eodem munere funguntur. Nec uero omnia eandem dignitatem habent, aut æque utiles, & decoras functiones exequuntur; nullique ſuum, ſed totius corporis commodum, atque utilitas propoſita eſt. Omnia deinde tam apta inter ſe, & con-*
nexa

de Simbolo

nexa ſunt, ut, ſi unum aliquod dolore afficitur, cetera item naturæ cognatione, & conſenſu doleát: ſi contra bene affectum eſt, communis ſit omnibus ille iucunditatis ſenſus. Atque hæc eadem in Eccleſia licet contemplari: in qua etſi diuerſa ſunt membra, nēpe uariæ nationes, Iudæorum, Gentiū, liberi, & ſerui, pauperes, & diuites; cum tamē baptiſmo initiantur, unum corpus cum Chriſto fiunt, cuius ille caput eſt. Vnicuique præterea in hac Eccleſia ſuum munus aſſignatum eſt. ut enim alij in ea apoſtoli, alij doctores, omnes uero publicæ utilitatis cauſa ſunt conſtituti: ita aliorum eſt, præeſſe, ac docere; aliorum item, parere, & ſubiectos eſſe. At uero tot, tantiſque muneribus, ac bonis diuinitus collatis illi fruuntur, qui in charitate uitam Chriſtianam degunt; iuſtique, & cari Deo ſunt. Membra uero mortua, nimirum homines ſceleribus obſtricti, & a Dei gratia alienati, hoc quidem bono non priuantur, ut huius corporis membra eſſe deſinant; ſed cum ſint mortua, fructum ſpiritualem, qui ad iuſtos, & pios homines peruenit, non percipiunt. tametſi, cum in Eccleſia ſunt, ad amiſſam gratiam, uitamque recuperandam ab ijs adiuuantur, qui ſpiritu uiuunt, & eos fructus capiunt, quorum expertes eſſe dubitari non poteſt, qui omnino ab Eccleſia ſunt præciſi. Nec uero tantum communia ſunt ea dona, quæ homines caros Deo, ac iuſtos reddunt, ſed gratiæ etiam gratis datæ, in quibus numerantur

ſcientia, prophetia, donum linguarum, ac miraculorum, & cetera huius generis: quæ dona malis etiam hominibus, non priuatæ, ſed publicæ utilitatis cauſa, ad ædificandam Eccleſiam conceduntur. nam ſanitatis gratia, non illius, qui ea præditus eſt, ſed ægroti curandi cauſa tributa eſt. Ac nihil tandem a uere Chriſtiano homine poſſidetur, quod ſibi cum ceteris omnibus commune eſſe non exiſtimare debeat. quare ad ſubleuandam indigen
1. Ioan. 5 *tium miſeriam prompti, ac parati eſſe debent. nã qui huiuſmodi bonis ornatus eſt, ſi uiderit fratrem ſuum egere, nec illi ſubuenerit, is Dei charitatem non habere plane conuincitur. Quæ cum ita ſe habeant; ſatis conſtat, eos, qui in hac ſancta communione ſunt, quadam felicitate perfrui, & ue-*
Pſal. 83 *re illud dicere poſſe: Quam dilecta tabernacula tua Domine uirtutum: concupiſcit, & deficit anima mea in atria Domini: & beati, qui habitant in domo tua Domine.*

REMISSIONEM PECCATORVM. *Nemo eſt, qui cum uideat, hunc articulum de remiſſione peccatorum, in ceteris fidei articulis numeratum eſſe, dubitare poſſit, eo non ſolum diuinum aliquod myſterium, ſed etiam ad ſalutem comparandam maxime neceſſarium contineri. nam antea declaratum eſt, ſine certa eorum fide, quæ in Symbolo credenda proponuntur, nemini ad Chriſtianam pietatem aditum patere. Verum ſi id, quod per ſe omnibus notum eſſe debet, aliquo etiam teſti-*

monio

monio cõfirmandum uideatur, ſatis illud erit, quod Saluator noſter paulo ante aſcenſum in cælũ de ea re teſtatus eſt, cum diſcipulis ſenſum aperuit, ut intelligerent ſcripturas: Oportebat, inquit, Chriſtum pati, & reſurgere a mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pænitentiam, & remiſſionem peccatorum in omnes gentes incipientibus ab Hieroſolyma. Quæ uerba ſi Parochi animaduerterint, facile intelligent, cum cetera, quæ ad religionem pertinent, fidelibus tradenda ſint, tum uero præcipue huius articuli diligenter explicãdi magnam eis a Domino neceſſitatem impoſitam eſſe. Munus igitur Parochi erit, quod ad hunc locum attinet, docere, non ſolum peccatorum remiſſionem in catholica Eccleſia reperiri; de qua Iſaias prædixerat: Populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas: ſed etiam poteſtatem peccata remittendi in ea eſſe: qua ſi rite, & ſecundum leges a Chriſto domino præſcriptas ſacerdotes utantur, uere peccata remitti, & condonari credendum eſt. Hæc autem uenia, cum primum fidem profitentes ſacro baptiſmo abluimur, adeo cumulate nobis datur, ut nihil aut culpæ delendum, ſiue ea origine cõtracta, ſiue quid propria uoluntate omiſſum, uel commiſſum ſit, aut pœnæ perſoluendum relinquatur. Verum per baptiſmi gratiam nemo tamen ab omni naturæ infirmitate liberatur: quin potius, cum unicuique aduerſus concupiſcentiæ motus, quæ nos ad peccata incitare non deſinit,

Luc. 24

Iſa. 23

pugnandum

pugnandum ſit, uix ullum reperias, qui uel tã acri ter reſiſtat, uel tam uigilanter ſalutem ſuam tueatur, ut omnes plagas uitare poſſit.

Cum igitur neceſſe fuerit, in Eccleſia poteſtatẽ ni eſſe peccata remittendi; alia etiam ratione, quam babtiſmi ſacramento, claues regni cælorum illi concreditæ ſunt, quibus poſſint unicuique pœnitenti, etiam ſi uſque ad extremũ uitæ diem peccaſſet, delicta condonari. Clariſſima huius rei teſtimonia in ſacris litteris habemus: nam apud ſanctum Mat-
Matth. 16 *thæum Dominus ita ad Petrum loquitur: Tibi dabo claues regni cælorum: & quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatum et in cælis; et qnodcumque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis.*
Matth. 18 *Item: Quæcumque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo: & quæcumque ſolueritis ſuper terram: erunt ſoluta & in cælo. Deinde ſanctus Ioannes teſtatur, Dominum, cum inſufflaſſet*
Ioan. 20 *apoſtolis, dixiſſe: Accipite ſpiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt. Neque uerò exiſtimandum eſt, hanc poteſtatem certis quibuſdã peccatorum generibus definitã eſſe. nullum enim tam nefarium facinus uel admitti, uel cogitari poteſt, cuius remittendi poteſtatem ſancta Eccleſia nõ habeat: quemadmodum etiam nemo adeò improbus, & ſceleſtus fuerit, quem ſi erratorum ſuorum uere pœniteat, certa ei ueniæ ſpes propoſita eſſe non debeat. Sed neque hæc eadem poteſtas ita cricum-*

ſcribitur

ſcribitur, ut præfinito ſolum aliquo tempore ea uti liceat. nam quacumque hora peccator ad ſanitatem redire uoluerit, reijciendum non eſſe docuit Saluator noſter, cum Principi apoſtolorum interroganti quoties peccatoribus ignoſcendum eſſet, an ſepties, reſpondit, Non ſepties, ſed uſque ſeptuagies ſepties. Verum ſi miniſtros diuinæ huius poteſtatis ſpectemus, ea minus late patere uidebitur. Dominus enim non omnibus, ſed Epiſcopis tãtum, & ſacerdotibus tam ſancti muneris poteſtatem dedit. Idem etiam cenſendum erit, quod ad rationẽ eius poteſtatis exercendæ pertinet. nam per ſacramenta ſolum, ſi eorum forma ſeruetur, peccata remitti poſſunt: aliter uero nullũ ius a peccatis ſoluendi Eccleſiæ datum eſt. ex quo ſequitur, tum ſacerdotes, tum ſacramenta ad peccata condonanda ueluti inſtrumenta ualere: quibus Chriſtus dominus auctor ipſo, et largitor ſalutis remiſſionem peccatorum, & iuſtitiam in nobis efficit. Et autem fideles cæleſte hoc munus, quod ſingulari in nos Dei miſericordia Eccleſiæ donatum eſt, magis ſuſpiciãt, atque ad eius uſum, & tractationem ardentiori pietatis ſtudio accedant, conabitur Parochos huius gratiæ dignitatem, & amplitudinem demõſtrare. ea autem ex hoc potiſſimum perſpicitur, ſi, cuius uirtutis ſit peccata remittere, & homines ex iniuſtis iuſtos reddere, diligenter expoſitum fuerit. Conſtat enim, infinita, & immenſa Dei ui hoc effici; quã eandem in excitandis mortuis, & in mundi Matth. 18

creatione

creatione neceſſariam eſſe credimus. Quod ſi etiã, ut Auguſtini ſententia confirmatur, maius opus exiſtimandum eſt, aliquem ex impio pium facere, quam cælum, & terram ex nihilo creare, cum ipſa creatio non niſi ex infinita uirtute poſſit exiſtere: conſequens eſt, ut multo magis peccatorum remiſſio infinitæ poteſtati tribuenda ſit. quare uerißimas eſſe priſcorum Patrum uoces agnoſcimus, quibus confitentur, ab uno Deo peccata hominibus cõdonari, neque ad alium auctorem, quam ad ſummam eius bonitatem, & potentiam, tam mirificum opus
Iſa.43 *referendum eſſe: Ego ſum, inquit ipſe Dominus per Prophetã, ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas. Nam ſcelerum remittendorum eadem ratio uidetur eſſe, quam in pecunia debita ſeruare oportet. Quemadmodum igitur a nemine, niſi a creditore, pecunia, quæ debetur, remitti poteſt: ita, cum*
Matth.6 *uni Deo peccatis obſtricti ſimus, (ſiquidem quotidie oramus, Dimitte nobis debita noſtra) perſpicuum eſt, a nemine, præter illum, debita nobis condonari poſſe. Hoc uero admirabile, & diuinum munus, antequam Deus homo fieret, nulli creatæ naturæ impertitum eſt. Primus omnium Chriſtus, ſaluator noſter, ut homo, cum idem uerus Deus eſ-*
Matth.9 *ſet, hoc munus a cæleſti patre traditum accepit.*
Mar.2 *Vt ſciatis, inquit, quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: Surge, tolle grabatum tuum, & uade in domum tuam. Cum igitur homo factus eſſet, ut hominibus*

hanc

bant peccatorum ueniam largiretur, priuſquam in cælum aſcenderet, ut ibi ad dexteram Dei in perpetuum ſederet, eam poteſtatem Epiſcopis, & preſbyteris in Eccleſia conceſſit: quamquam, ut antea docuimus, Chriſtus ſua auctoritate, ceteri, ut eius miniſtri, peccata dimittunt. Quamobrem ſi, quæ infinita uirtute effecta ſunt, maxime admirari, & ſuſcipere debemus: ſatis intelligimus, prætioſiſſimum hoc munus eſſe, quod Chriſti domini benignitate Eccleſiæ donatum eſt: ſed ipſa etiam ratio, qua Deus, clementiſſimus pater, mundi peccata delere conſtituit, animos fidelium ad huius beneficij magnitudinem contemplandam uehementer excitabit: ſanguine enim unigeniti filij ſui ſcelera noſtra expiari uoluit, ut pœnam, quam nos pro peccatis commeruimus, ultro ille perſolueret, iuſtuſque pro iniuſtis damnaretur, innocens pro reis morte acerbiſſima afficeretur. Quare cum animo cogitabimus, nos non corruptibilibus auro, & argento redemptos eſſe, ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti, & incontaminati: facile ſtatuemus, nihil nobis ſalubrius contingere potuiſſe hac remittendi peccata poteſtate, quæ inexplicabilem Dei prouidentiam, ſummamque erga nos charitatem oſtendit. Ex hac autem cogitatione maximus fructus ad omnes perueniat, neceſſe eſt. nam qui Deum mortali aliquo peccato offendit, quidquid meritorum ex Chriſti morte, & cruce conſecutus eſt, ſtatim amittit, & omnino paradiſi aditu,

quem

quę prius interclusum Saluator noſter paſſione ſuâ omnibus patefecit, prohibetur. Quod quidem cum in mentem uenit, facere non poſſumus, quin humanæ miſeriæ conſideratio uehementer ſollicitos nos habeat. Verum ſi animum ad hanc admirabilem poteſtatem referamus, quæ Eccleſiæ diuinitus tributa eſt; & huius articuli fide confirmati, oblatá unicuique facultatem credamus, ut poſſit diuina ope adiutus in priſtinum dignitatis ſtatum reſtitui: tunc uero cogimur ſummo gaudio, & lætitia exultare, & immortales Deo gratias agere. Ac profecto, ſi grata, & iucunda medicamenta uideri ſolent, quæ nobis medicorum arte, & induſtria, cum graui aliquo morbo laboramus, parantur: quanto iucundiora eſſe debent ea remedia, quæ Dei ſapientia ad animorum curationem, atque adeo ad uitam reparandam inſtituit? cum præſertim non quidem dubiam ſalutis ſpem, ut medicinæ illæ, quæ corporibus adhibentur, ſed certiſſimá iis, qui ſanari cupiũt, ſalutem afferant.

Beneficiũ remiſſionis peccatorũ quanto ſtudio ſuſcipiendum.

Erunt igitur fideles hortandi, poſtquam tam ampli, & præclari muneris dignitatem cognouerint, ut illud etiam ſtudeant ad ſuum commodum religioſe conuertere. Vix enim fieri poteſt, ut qui re utili, & neceſſaria non utatur, eam contemnere non exiſtimetur; præſertim uero cum Dominus hanc poteſtatẽ remittendi peccata ea re tradiderit Eccleſiæ, ut omnes hoc ſalutari remedio uterentur. nam quemadmodum nemo ſine baptiſmo expiari

poteſt:

De ſimbolo

poteſt: ita, quicumque baptiſmi gratiam, mortiferis ſceleribus amiſſam, recuperare uoluerit, ad aliud expiationis genus, nimirum pœnitentiæ ſacramentum, confugiat neceſſe eſt. Verum hoc loco admonendi ſunt fideles, ne, tam ampla ueniæ facultate propoſita, quam etiam nullius temporis termino definiri declarauimus, uel ad peccandum faciliores, uel ad reſipiſcendum tardiores reddantur, in altero enim cum iniurioſi, & contumelioſi in hác diuinam poteſtatem manifeſte deprehendantur, indigni ſunt, quibus Deus miſericordiam ſuá impertiatur: in altero uero magnopere uerendum eſt, ne morte præoccupati, fruſtra peccatorum remiſſionem confeſſi fuerint, quam tarditate & procraſtinatione merito amiſerunt. Ifa. 40 Ioan. 1

CARNIS RESVRRECTIONEM.

Magná huius articuli uim eſſe ad fidei noſtræ ueritatem ſtabiliendá id maxime oſtẽdit, quod diuinis litteris non ſolum credendus fidelibus proponitur, ſed multis etiam rationibus confirmatur. quod quidem cum in aliis Symboli articulis uix fieri uideamus, intelligi poteſt, hoc ueluti firmiſſimo fundamento ſalutis noſtræ ſpem nixam eſſe. nam, ut Apoſtolus ratiocinatur: Si mortuorum reſurrectio non eſt, neque Chriſtus reſurrexit: quod ſi Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra, inanis eſt & fides ueſtra. In eo igitur explicando Parochus non minus operæ, & ſtudij ponet, quam in eo euertendo multorum impietas laborarit. ma- 1 Tim. 1

gnas enim & præclaras utilitates ex ea cognitione ad fidelium fructum redundare, paulo poſt demonſtrabitur: Sed hoc in primis attendere oportebit, reſurrectionem hominum in hoc articulo, carnis reſurrectionem appellari. quod quidem ſine cauſa factum non eſt: nam docere uoluerunt Apoſtoli id, quod neceſſario ponendum eſt, animam eſſe immortalem. quare ne quis forte eam ſimul cum corpore interiſſe, utrumque uero in uitam reuocari exiſtimaret, cum animam plurimis ſacrarũ litterarum locis immortalem eſſe plane conſtet, ob eam rem carnis tantum ſuſcitandæ mentio in articulo facta eſt. & quamquam ſæpe etiam in ſacris ſcripturis caro integrum hominem, ut eſt apud Iſaiam, Omnis
Iſa. 40 caro fenum; & apud ſanctum Ioannem, Et uer-
Ioan. 1 bum caro factũ eſt, ſignificet: hoc tamen loco carnis uox corpus declarat: ut duarum partium, animæ & corporis, quibus homo conſtat, alteram tantum, nempe corpus corrumpi, & in puluerem terræ, ex qua compactum eſt, redire, animam uero incorruptam manere intelligamus. At uero, cum nemo, niſi mortuus fuerit, ad uitam reuocetur; anima proprie non dicitur reſurgere. Carnis quoque mentio facta eſt, illius hæreſis confutandæ cau-
Tim. 1 ſa, quæ, uiuo Apoſtolo, Hymenæi, et Phileti fuit; qui aſſerebant, cum de reſurrectione in ſcripturis ſacris ageretur, non de corporea, ſed de ſpirituali, qua a morte peccati ad uitam innocentem reſurgitur, accipiendum eſſe. Itaque his uerbis planum

fit,

ſit, eum errorem tolli, & ueram corporis reſurrectionem confirmari.

Verum Parochi partes erunt, hanc ueritatem illuſtrare exemplis ex ueteri, nouoque teſtamento, & ex omni eccleſiaſtica hiſtoria depromptis. alij enim ab Elia, & Eliſeo in ueteri teſtamento, alij, præter eos, quos Chriſtus dominus a morte excitauit, a ſanctis apoſtolis, alijsque permultis ad uitam reuocati ſunt: quæ reſurrectio multorum huius articuli doctrinam confirmat. ut enim plures a morte excitatos credimus: ita uniuerſos ad uitam reuocatum iri credendum eſt. quin etiam præcipuus fructus, quem nos ex huiusmodi miraculis capere debemus, ille eſt, ut ſummam fidem huic articulo tribuamus. Sunt multa teſtimonia, quæ Parochis, qui in ſacris litteris mediocriter uerſati ſunt, facile occurrent. Illuſtriora uero loca ſunt in ueteri quidem teſtamento, quæ leguntur apud Iob, cum ait, ſe in carne ſua conſpecturum Deum ſuum: & apud Danielem de ijs, qui in puluere terræ dormiunt, alios in uitam æternam, alios in opprobrium ſempiternum euigilaturos: in nouo autem teſtamento, quæ ſanctus Matthæus refert de diſputatione, quam Dominus cum Sadducæis habuit: præterea, quæ euangeliſtæ narrant de extremo iudicio. Atque huc etiam referenda ſunt, quæ Apoſtolus, ad Corinthios, & ad Theſſalonicenſes ſcribens, accurata oratione diſſeruit. Sed quamuis hoc fide certiſſimum ſit; multum

Carnis reſurrectio exemplis ſcripturæ, & teſtimonijs comprobatur.

Iob 16

Dan. 12

Matth. 22

1. Cor. 15

1. Theſ. 4

tamen proderit, uel exemplis, uel rationibus oſten dere, id, quod fides credendum proponit, a natura, aut ab humana mentis intelligentia nõ abhorrere. itaque Apoſtolus quærenti quo modo reſurgerent
1. Cor. 15 *mortui, ſic reſpondit: Inſipiens tu quod ſeminas, non uiuificabitur, niſi prius moriatur; & quod ſe minas, non corpus, quod futurum eſt, ſeminas, ſed nudum granum, ut puta tritici, aut alicuius cete- rorum: Deus autem dat illi corpus ſicut uult. & paulo poſt inquit: Seminatur in corruptione, ſur- get in incorruptione. Ad eam ſimilitudinem mul-*
S. Gregorius *tas præterea adiungi poſſe, ſanctus Gregorius oſten dit: Lux enim, inquit, quotidie quaſi moriendo oculis ſubtrahitur, & rurſus quaſi reſurgendo re- uocatur: & arbuſta uiriditatem amittunt, & rur ſus quaſi reſurgendo reparantur; & ſemina pu- treſcendo moriuntur, & rurſum germinando re- ſurgunt. Rationes illæ præterea, quæ ab eccleſiaſti cis ſcriptoribus afferuntur, ſatis ad eam rem pro- bandam accommodatæ uideri poſſunt. Ac primũ quidem, cum animæ immortales ſint, & tamquã pars hominis ad humana corpora naturalem pro- penſionem habeant, eas a corporibus ſeiunctas per petuo manere, præter naturam exiſtimandum eſt. Quoniam uero, quod naturæ aduerſatur, ac uio- lentum eſt, diuturnum eſſe non poteſt; conſenta- neum fore uidetur, ut denuo cum corporibus iun- gantur: ex quo etiam ſequitur, ut corporum reſur rectio futura ſit. quo quidem argumentandi gene-*

de ſimbolo

re Saluator ipſe noſter uſus eſt, cum aduerſus Sadducæos diſputans, ex animarum immortalitate corporum reſurrectionem concluſit. Deinde, cum malis ſupplicia, bonis præmia a iuſtiſſimo Deo ſint propoſita; ex illis uero quamplurimi, ante quam debitas pœnas perſoluant, ex his magna ex parte nullis affecti uirtutis præmijs e uita decedant: neceſſe eſt iterum animas cum corporibus coniungi, ut pro ſceleribus, aut recte factis corpora, quibus ueluti peccati ſocijs homines utuntur, una cum anima pœna, aut præmio afficiantur. qui locus diligentiſſime tractatus eſt a ſancto Chryſoſtomo in homilia ad populum Antiochenum. Quare Apoſtolus, cum de reſurrectione diſſereret, Si in hac uita, inquit, tantum in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Quæ quidem uerba nemo ad animæ miſeriam referri exiſtimabit; quæ cum immortalis ſit, quamuis corpora non reſurgerent, in futura tamen uita beatitudine frui poſſet; uerum de toto homine intelligenda ſunt. niſi enim corpori debita pro laboribus præmia redd antur; neceſſe eſt, ut, qui, quemadmodum apoſtoli, tot ærumnas, & calamitates in uita perpeſſi ſunt, omniū ſint miſerrimi. Idem uero multo apertius docet ad Theſſalonicenſes his uerbis: Gloriamur in eccleſiis Dei pro patientia ueſtra, & fide in omnibus perſecutionibus ueſtris, & tribulationibus, quas ſuſtinetis in exemplum iuſti iudicij Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimi

S. Chryſoſtomus.

1. Cor. 15

2. Theſ. 1

ſi tamen iuſtum eſt apud Deum tribuere tribulationem ijs, qui uos tribulant, & uobis, qui tribulamini, requiem nobiſcum in reuelatione domini Ieſu de cælo, cum angelis uirtutis eius in flamma ignis dantis uindictam ijs, qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt euangelio domini noſtri Ieſu Chriſti. Adde etiam, non poſſe homines, quam diu anima a corpore ſeiuncta eſt, plenã felicitatem, & bonis omnibus cumulatam adipiſci. Vt enim quælibet pars, a toto ſeparata, imperfecta eſt: ita etiã anima, quæ corpori non eſt adiuncta: ex quo ſequitur, ut illi ad ſummam felicitatem nihil deſit, corporum reſurrectionem neceſſariam eſſe.

De uaria reſurgentium condicione. *His igitur, atque alijs huiuſmodi rationibus Parochus fideles in hoc articulo erudire poterit. Explicare præterea diligenter oportebit ex Apoſtoli doctrina, quinam ad uitam ſuſcitandi ſint. nam ad*
1.Cor.15 *Corinthios ſcribens, Sicut in Adam, inquit, omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes uiuificabuntur. Omni itaque malorum, bonorumque diſcrimine remoto, omnes a mortuis, quamquam non omnium*
Ioan.5 *par condicio futura eſt, reſurgent, qui bona fecerunt, in reſurrectionem uitæ, qui uero mala egerũt, in reſurrectionem iudicij. Cum autem omnes dicimus, tam eos intelligimus, qui aduentante iudicio mortui iam erunt, quam eos, qui morientur. Huic enim ſententiæ, quæ aſſerit omnes morituros eſſe, nemine excepto, Eccleſiam acquieſcere, ipſamque ſententiam magis ueritati conuenire, ſcriptum re-*

liquit ſanctus Hieronymus. idem ſentit & ſanctus Auguſtinus. Neque uero huic ſententiæ repugnant Apoſtoli uerba, ad Theſſalonicenſes ſcripta: Mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi: deindè nos, qui uiuimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aera. nam ſanctus Ambroſius, cum ea explanaret, ita inquit: In ipſo raptu mors præueniet, & quaſi per ſoporem, ut egreſſa anima in momento reddatur: cum enim tollentur, morientur, ut peruenientes ad Dominum, præſentia Domini recipiat animos, quia cum Domino mortui eſſe non poſſunt. Eademq. ſententia comprobatur ſancti Auguſtini auctoritatè in libro de Ciuitatè Dei. Cum uero multum referat, nobis certo perſuaderi, hoc ipſum, atque adeo idem corpus, quod uniuſcuiuſque proprium fuit, quamuis corruptum ſit, & in puluerem redierit, tamen ad uitam ſuſcitandum eſſe; illud etiã Parochus accurate explicandũ ſuſcipiet. Hæc Apoſtoli eſt ſententia, cum inquit: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem: ea uoce, Hoc, proprium corpus aperte demonſtrans. Iob etiam de eo clariſſime uaticinatus eſt: Et in carne mea, inquit, uidebo Deum, quem uiſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius. Hoc idem colligitur ex ipſius reſurrectionis definitione. eſt enim reſurrectio, auctore Damaſceno, ad eum ſtatum, unde cecideris, reuocatio. Denique, ſi conſideremus, cuius rei

S. Hieronymus, & Auguſt.

1. Theſ. 4

S. ambr.

1. Cor. 15

Iob 19

Damaſcenus.

cauſa reſurrectionem futuram paulo ante demonſtratum eſt; nihil erit, quod cuiuſquam animű hac in re dubium facere poſſit. Idcirco autem corpora excitanda eſſe docuimus, ut referat unuſquiſq; propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Hominem igitur ex ipſo corpore, cuius opera uel Deo, uel Dæmoni ſeruiuit, reſurgere oportet; ut eű eodem corpore triumphi coronas, & præmia conſequatur, aut pœnas, & ſupplicia miſerrima perferat. Neque uero corpus tantum reſurget, ſed quidquid ad illius naturæ ueritatem, atque ad hominis decus, & ornamentum pertinet, reſtituendum eſt.

1.Cor.5

S.Auguſt. Præclarum ea de re ſancti Auguſtini teſtimonium legimus: Nihil tunc uitij, inquit, in corporibus exiſtet: ſi aliqui plus pinguedine obeſi, & craſſi extiterint, non totam corporis molem aſſument; ſed, quod illam habitudinẽ ſuperabit, reputabitur ſuperfluum: & e diuerſo, quæcumque uel morbus, uel ſeniű confecit in corpore, reparabitur per Chriſtum uirtute diuina, ut, ſi aliqui propter macrorem fuerint graciles, quia Chriſtus non ſolum nobis corpus reparabit, ſed quidquid per miſeriă huius uitæ fuerit nobis ademptum. Item alio loco:

S.Auguſt. Non reſumet homo capillos, quos habuerit, ſed quos docuerit, iuxta illud: Omnes capilli capitis ueſtri numerati ſunt, qui ſecundum diuinam ſapiẽtiam ſunt reparãdi. In primis uero, quoniam membra ad ueritatem humanæ naturæ pertinent, ſimul reſtituẽtur omnia. Qui enim uel ab ipſo ortu oculis

Matth.

capti

De Symbolo

capti ſunt, uel ob aliquem morbum lumina amiſerunt, claudi, atque omnino manci, & quibuſuis membris debiles, integro, ac perfecto corpore reſurgent. aliter enim animæ deſiderio, quæ ad corporis coniunctionem propenſa eſt, minime ſatisfactũ eſſet: cuius tamen cupiditatem in reſurrectione explendam eſſe, ſine dubitatione credimus. Præterea ſatis conſtat, reſurrectionem æque, ac creationem, inter præcipua Dei opera numerari. Quemadmodum igitur omnia a Deo initio creationis perfecta fuerunt; ita etiam in reſurrectione futurum omnino affirmare oportet. Neque id de martyribus ſolum fatendum eſt, de quibus ſanctus Auguſtinus ita teſtatur: Non erunt abſque illis membris: non enim poſſet illa mutilatio non eſſe corporis uitium: alioquin, qui capite truncati ſunt, deberent ſine capite reſurgere. uerumtamen extabunt in eorundem membrorum articulis gladij, cicatrices refulgentes ſuper omne aurum, & lapidem pretioſum, ueluti & cicatrices uulnerum Chriſti: quod de improbis quoque ueriſſime dicitur, etſi illorum culpa membra amputata fuerint. nam quo plura membra habebunt, tanto acerbiori dolorum cruciatu conficientur. quare illa membrorum reſtitutio nõ ad eorum felicitatem, ſed ad calamitatem, ac miſeriam eſt redundatura; cum merita non ipſis mẽbris, ſed perſonæ, cuius corpori coniuncta ſunt, adſcribantur. nam ijs, qui pœnitentiam egerunt, ad præmium, illis uero, qui eandem contempſerint,

rint, ad ſupplicium reſtituentur. Hæc uero ſi a Parochis attente conſiderentur, numquam eis rerum & ſententiarum copia deerit ad excitandos, inflammandoſque pietatis ſtudio fidelium animos: ut uitæ huius moleſtias, & ærumnas cogitantes, beatam illam reſurrectionis gloriam, quæ iuſtis, & pijs propoſita eſt, auide expectent.

Sequitur nunc, ut fideles intelligant, ſi ea ſpectemus, quæ corpori ſubſtantiam conſtituunt, quamuis illud ipſum, atque idem corpus a mortuis reuocari oporteat, quod antea extinctum fuerat, longe aliam tamen, & diuerſam eius condicionem fore. ut enim cetera omittamus, in eo maxime reſurgentium corpora omnia a ſe ipſis differét, quod, cum antea mortis legibus ſubiecta eſſent, poſtea quam ad uitam ſuſcitata fuerint, ſublato bonorũ, malorumque diſcrimine immortalitatem aſſequentur. Quam quidem admirabilem naturæ reſtitutionem inſignis Chriſti uictoria meruit, quam de morte reportauit, quemadmodum ſacrarum ſcripturarum teſtimonia nos admonent: ſciptum eſt

Iſa. 25 emim: Præcipitabit mortem in ſempiternum. &

Oſ. 13 alibi: Ero mors tua, o mors. quod explicans Apo

1. Cor. 15 ſtolus, inquit: Nouiſſima inimica deſtruetur mors,

Apoc. 21 & apud ſanctum Ioannem legimus: Mors ultra non erit. Decebat autem maxime, Chriſti domini merito, quo mortis imperium euerſum eſt, peccatum Adæ longo interuallo ſuperari. Idem etiam diuinæ iuſtitiæ conſentaneum fuit, ut boni beata uita

perpetuo

perpetuo fruerentur; mali uero ſempiternas pœnas Apoc.9
luentes, quærerent mortem, & non inuenirent;
optarent mori, & mors fugeret ab eis. Atque hæc
quidem immortalitas bonis, maliſque communis
erit. Habebunt præterea ſanctorum rediuiua cor-
pora inſignia quædam, & præclara ornamenta,
quibus multo nobiliora futura ſint, quam umquam
antea fuerint. Præcipua uero ſunt quatuor illa, quæ
dotes appellantur, ex Apoſtoli doctrina a Patri-
bus obſeruatæ. earum primo eſt impaſſibilitas, mu
nus ſcilicet, & dos, quæ efficiet, ne moleſti aliquid
pati, ulloue dolore, aut incommodo affici queant.
nihil enim aut frigorum uis, aut flammæ ardor, aut
aquarum impetus obeſſe eis poterit. Seminatur, 1 Cor.15.
inquit Apoſtolus, in corruptione, ſurget in incor-
ruptione. Quod autem impaſſibilitatem potius,
quam incorruptionē ſcholaſtici appellarint, ea cau
ſa fuit, ut, quod eſt proprium corporis glorioſi, ſi
gnificarent. non enim impaſſibilitas illis communis
eſt cum damnatis, quorum corpora, licet incorru-
ptibilia ſint, æſtuare tamen poſſunt, atque algere,
uariiſque cruciatibus affici. Hanc conſequitur cla-
ritas, qua ſanctorum corpora, tamquā ſol, fulgebūt.
ita enim apud ſanctum Matthæum teſtatur Salua- Matth.13
tor noſter: Iuſti, inquit, fulgebunt ſicut ſol in regno Matth.17
patris eorū. Ac ne quis de eo dubitaret, ſuæ transfi Philipp.3
gurationis exemplo declarauit. Hanc interdū Apo
ſtolus gloriā, modo claritatem appellat. Reforma
bit, inquit, corpus humilitatis noſtræ cōfiguratum

corpori

1. Cor. 15 *corpori claritatis ſuæ: & rurſum: Seminatur in*
Exod. 34 *ignobilitate, ſurget in gloria. Huius etiam gloriæ*
2. Cor. 3 *imaginem quãdam uidit populus Iſrael in deſerto, cum facies Moyſis ex colloquio, & præſentia Dei ita colluceret, ut in eam filij Iſrael oculos intendere non poſſent. Eſt uero claritas hæc fulgor quidam ex ſumma animæ felicitate ad corpus redundans, ita ut ſit quædam communicatio illius beatitudinis qua anima fruitur: quo modo etiã anima ipſa beata efficitur, quod in eam pars diuinæ felicitatis deriuetur. Hoc uero munere non æque omnes, perinde ac primo, ornari credendum eſt. erunt quidem ſanctorum corpora omnia æque impaſſibilia, ſed eundem ſplendorem non habebunt. nam, ut teſta-*
1. Cor. 15 *tur Apoſtolus, Alia claritas ſolis, alia claritas lunæ, & alia claritas ſtellarum: ſtella enim a ſtella differt in claritate: ſic & reſurrectio mortuorum. Cum hac dote coniuncta eſt illa, quam agilitatem uocant, qua corpus ab onere, quo nunc premitur, liberabitur: facillimeque, in quamcumque partem anima uoluerit, ita moueri poterit, ut ea motione nihil celerius eſſe queat, quemadmodum aperte ſanctus Auguſtinus in libro de Ciuitate Dei, & Hie-*
1 Co. 15 *ronymus in Iſaiam, docuerunt. Quare ab Apoſtolo dictum eſt: Seminatur in infirmitate, ſurgit in uirtute. His uero addita eſt, quæ uocatur ſubtilitas, cuius uirtute corpus animæ imperio omnino ſubijcietur, eique ſeruiet, & ad nutum præſto erit:*
1 Cor. 15 *quod ex illis Apoſtoli uerbis oſtenditur: Seminatur,*

De ſimbolo

*tur, inquit, corpus animale, ſurget corpus ſpiritua*le. *Hæc fere ſunt præcipua capita, quæ in huius articuli explicatione tradenda erunt.*

Vt autem fideles ſciant, quem fructum ex tot, tantorumque myſteriorum cognitione capere poſſint; primum declarare oportebit, maximas a nobis Deo gratias agendas eſſe, qui hæc ſapientibus abſconderit, & reuelauerit paruulis. Quot enim uiri, uel prudentiæ laude præſtantes, uel ſingulari doctrina prædit, in hac tam certa ueritate, cæci plane fuerunt? Quod igitur nobis illa patefecerit, quibus ad eam intelligentiam adſpirare non licebat, eſt quod ſummam eius benignitatem, & clementiam perpetuis laudibus celebremus. Deinde magnus etiam ille fructus ex huius articuli meditatione conſequetur, quod ſcilicet in eorum morte, qui nobis neceſſitudine, uel beneuolentia coniuncti ſunt, facile tum alios, tum nos ipſos conſolabimur. quo quidem genere conſolationis Apoſtolum uſum eſſe conſtat, cum ad Theſſalonicenſes de dormientibus ſcriberet. Sed in omnibus etiam aliјs ærumnis, & in calamitatibus, futuræ reſurrectionis cogitatio ſummam nobis doloris leuationē afferet; quemadmodum ſancti Iob exemplo didicimus, qui una hac ſpe afflictum, & mærentem animum ſuſtentabat, fore aliquando, ut in reſurrectione dominum Deum ſuum conſpiceret. Præterea, hoc plurimum ualebit ad perſuadendum fidelibus populis, ut rectam uitam, integram, ab omnique prorſus peccati labe

Quā ſalutares ex articulo Reſurrectionis capiantur fruct⁹.

Matth. 11

1. Theſ. 4

Iob 19

labe puram agere quamdiligentiſſime curent. Si enim cogitauerint, ingentes illas diuitias, quæ reſurrectionem conſequuntur, ipſis propoſitas eſſe, facile ad uirtutis, & pietatis ſtudia allicientur. Contra uero nulla res maiorem uim habitura eſt ad comprimendas animi cupiditates, hominesque a ſceleribus auocandos, quam ſi ſæpius admoneantur, quibusnã malis, & cruciatibus improbi afficiendi ſunt, qui extremo illo die procedent in reſurrectionem iudicij.

Ioan. 5. VITAM AETERNAM. *Sancti apoſtoli, duces noſtri, Symbolum, quo fidei noſtræ ſumma continetur, æternæ uitæ articulo claudi, & terminari uoluerunt; tum quia poſt carnis reſurrectionem nihil aliud fidelibus expectandum eſt, niſi æternæ uitæ præmium; tum uero, ut perfecta illa felicitas, et bonis omnibus cumulata, nobis ſemper ante oculos uerſaretur, doceremurq. in ea mentem, & cogitationes noſtras omnes defigendas eſſe. Quare Parochi erudiendis fidelibus nũquam intermittet, præmijs æternæ uitæ propoſitis, eorum animos accendere; ut, quæcumque uel difficillima Chriſtiani nominis cauſa ſubeunda eſſe docuerint, facilia, atque adeo iucunda exiſtiment, promptioresque ad parendum Deo, & alacriores reddantur. Sed quoniam ſub his uerbis, quæ ad beatitudinem noſtram declarandam hoc loco uſurpantur, plurima myſteria in occulto latent, ea ſic aperiẽda ſunt, ut, quantum cuiuſque ingenium ferat, omnibus patere poſſint. Admonendi igitur ſunt fideles, hic uocibus,*

Vitam

Vitam æternam, non magis perpetuitatem uitæ, cui etiam dæmones, ſceleratique homines addicti ſunt, quàm in perpetuitate beatitudinem, quæ beatorum deſiderium expleat, ſignificari. Atque ita intelligebat legis peritus ille, qui à Domino ſaluatore noſtro, quid ſibi faciendum eſſet, ut uitam Luc. 18 *æternam poſſideret, in euangelio quæſiuit: perinde ac ſi diceret: Quænam mihi præſtanda ſunt, ut ad eum locum, ubi perfecta felicitate frui liceat, perueniam? In hunc uero ſenſum ſacræ litteræ hæc uerba accipiunt, ut multis in locis licet animaduertere. Hoc uero potiſſimum nomine ſumma illa beatitudo appellata eſt, ne quis exiſtimaret eam in rebus corporeis, & caducis, quæ æternæ eſſe non poſſunt, conſiſtere. Neque enim hæc ipſa beatitudinis uox ſatis explicare poterat, quod quærebatur: præſertim cum non defuerint homines inanis cuiuſdam ſapientiæ opinione inflati, qui ſummum bonum in iis rebus ponerent, quæ percipiuntur ſenſibus. hæc enim pereunt, & ueteraſcunt: beatitudo uero nullo temporis termino definienda eſt. quin potius terrena hæc longiſſime à uera felicitate abſunt: à qua is quammaxime recedit, qui mundi amore, & deſiderio tenetur. ſcriptum eſt enim:* 1. Ioan. 2 *Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo ſunt. ſi quis diligit mundum, non eſt charitas Patris in eo. & paulo poſt: Mundus tranſit, & concupiſentia eius. Hæc igitur Parochi fidelium mentibus imprimenda diligenter curabunt,*

ut mor

ut mortalia contemnere, nullamque in hac uita, in qua non ciues, ſed aduenæ ſumus, felicitatem obtineri poſſe, in animum inducant. Quamquam hic etiam ſpe beati merito dicemur, ſi abnegantes impietatem, ac ſæcularia deſideria, ſobrie, & iuſte, & pie uixerimus in hoc ſæculo, expectantes beatã ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Hæc autem cũ permulti, qui ſibi ipſi ſapientes uidebantur, minus intelligerent, & in hac uita felicitatem quærendam putarent, ſtulti facti ſunt, & in maximas calamitates inciderunt. Sed illud præterea ex ui huius nominis, Vitam æternam, percipimus, ſemel adeptam felicitatem amitti numquam poſſe, ut falſo nonnulli ſuſpicati ſunt, nam felicitas ex omnibus bonis ſine ulla mali admiſtione cumulatur: quæ cum hominis deſiderium expleat, in æterna uita neceſſario conſiſtit. neque enim poteſt beatos non magnopere uelle, ut illis bonis, quæ adeptus eſt, ſibi perpetuo frui liceat. Quare, niſi ea poſſeſſio ſtabilis, & certa ſit, maximo cruciatu timoris angatur, neceſſe eſt.

Ad Tit. 2

De inenarrabili ſanctorũ gloria, & de præmijs eſſentialib⁹ & accidẽtalibus.

Verum, quanta ſit beatorum, qui in cæleſti patria uiuunt, felicitas, ea quæ ab ipſis tantum, præterea nemine, comprehendi poſſit, hæ ipſæ uoces, cum uitam beatam dicimus, ſatis demonſtrant: nam cum ad rem aliquam ſignificãdam eo nomine utimur, quod cum multis alijs commune eſt, facile intelligimus deeſſe propriam uocem, qua res illa plane exprimatur. Cum igitur felicitas ijs uocibus decla-

De ſymbolo

declaretur, quæ non magis in beatos, quã in omnes, qui perpetuo uiuant, recte conueniunt, hoc nobis argumento eſſe poteſt, altiorem, & præſtantiorem quandam rem eſſe, quam ut proprio uocabulo perfecte ſignificare eius rationem poſſimus. nam etſi plurima alia nomina cæleſti huic beatitudini in ſacris litteris tribuuntur, cuiuſmodi ſunt, regnum Dei, Chriſti, cælorum, paradiſus, ſancta ciuitas, noua Hieruſalem, domus patris: tamen perſpicuũ eſt, nullum ex ijs ad eius magnitudinem explicandam ſatis eſſe. Quare Parochi hoc loco oblatam ſibi occaſionem non prætermittent, fideles tam amplis præmijs, quæ uitæ æternæ nomine declarantur, ad pietatem, & iuſtitiam, & omnia Chriſtianæ religionis officia inuitandi. Conſtat enim, uitam in maximis bonis, quæ natura expetuntur, numerari ſolere. atqui hoc potiſſimum bono, cum uitam æternam dicimus, beatitudo definitur. Quod ſi exigua hæc, & calamitoſa uita, quæ tot, & tam uarijs miſerijs ſubiecta eſt, ut mors uerius dicenda ſit, nihil magis amatur, nihil aut carius, aut iucundius eſſe poteſt: quo tandem animi ſtudio, qua contentione æternam illam uitam quærere debemus, quæ defunctis omnibus malis perfectam & abſolutam bonorum omnium rationẽ coniunctam habet? nam, ut ſancti Patres tradiderunt, æternæ uitæ felicitas, omnium malorum liberatione, & bonorum adeptione definienda eſt. De malis clariſſima ſunt ſanctarum litterarum teſtimonia: ſcriptum eſt

Apoc. 7. enim in Apocalypſi: Non eſurient, neque ſitient amplius; neque cadet ſuper illos ſol, neque ullus æſtus. & rurſus: Abſterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor: neque dolor erit ultra, quæ prima abierunt. Iam uero beatorum immenſa gloria, innumeraque ſolidæ lætitiæ, & uoluptatis genera futura ſunt: cuius gloriæ magnitudinem cum animus noſter capere, aut illa in animos noſtros penetrare nullo modo poſſit, neceſſe eſt, nos in illam, nempe in gaudium Domini, introire; ut eo circumfuſi, mentis deſiderium cumulate expleamus. Quamuis autem, ut ſanctus Auguſtinus ſcribit, facilius mala, quibus carituri ſumus, quam bona, ac uoluptates, quas hauſuri ſumus, numerari poſſe uideantur: danda tamen erit opera, ut, quæ fideles ſummæ illius felicitatis adipiſcēdæ cupiditatem inflammare poterunt, breuiter, & dilucide explicentur. Sed illa in primis diſtinctione uti oportebit, quam a grauiſſimis diuinarū rerum ſcriptoribus accepimus: ij enim duo bonorū genera eſſe ſtatuunt: quorum alterum ad beatitudinis naturam pertinet; alterum ipſam beatitudinem conſequitur. quare illa eſſentialia, hæc uero acceſſoria bona, docendi cauſa, appellarūt. Ac ſolida quidem beatitudo, quam eſſentialem communi nomine licet uocare, in eo ſita eſt, ut Deum uideamus, eiusq. pulchritudine fruamur, qui eſt omnis bonitatis, ac perfectionis fons, & principium. Hæc eſt uita

S. Auguſ. (margin note)

æterna

æterna, inquit Chriſtus dominus, ut cognoſcant te ſolum Deum uerũ, et quem miſiſti Ieſum Chriſtũ. quam ſententiam ſanctus Ioannes uidetur interpretari, cum ait: Cariſsimi, nunc filij Dei ſumus: & nondum apparuit, quid erimus: ſcimus quoniam, cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam uidebimus eum ſicuti eſt. Significat enim beatitudinem ex ijs duobus conſtare; tum quod Deus intuebimur, qualis in natura ſua, ac ſubſtantia eſt; tum quod ueluti Dij efficiemur: nam qui illo fruuntur, quamuis propriam ſubſtantiam retineant, admirabilem tamen quandam, & prope diuinam formam indunnt, ut Dij potius, quam homines uideantur. Hoc autem cur ita fiat, ex eo perſpicuum eſt, quod unaquæque res uel ex eius eſſentia, uel ex eius ſimilitudine, & ſpecie cognoſcitur. At quoniam nihil eſt Dei ſimile, cuius ſimilitudinis adiumento ad perfectam eius notitiam peruenire poſſimus: conſequens eſt, ut eius naturam, & eſſentiam uidere nemini liceat, niſi hæc eadem diuina eſſentia ſe nobis coniunxerit. atque id Apoſtoli uerba illa ſignificant: Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nam quod inquit, In ænigmate; interpretatur ſanctus Auguſtinus, in ſimilitudine ad Deum intelligendũ accommodata. Quod etiam ſanctus Dionyſius aperte oſtendit, cum affirmat, nulla inferiorum ſimilitudine ſuperiora percipi poſſe. neque enim ex alicuius rei corporeæ ſimilitudine, eius

Ioan. 17

1. Ioan. 3.

1. Cor. 13

S. Auguſt.

S. Dionyſius Areopagita.

quæ corpore careat, eſſentia, & ſubſtantia cognoſci poteſt; cum præſertim neceſſe ſit, rerum ſimilitudines minus concretionis habere, & magis ſpirituales eſſe, quam res ipſas, quarum imaginem referunt: quemadmodum in omnium rerum cognitione facile experimur. quoniam uero fieri non poteſt, ut alicuius rei creatæ ſimilitudo æque pura, & ſpiritualis, ac Deus ipſe eſt, reperiatur: ita fit, ut ex nulla ſimilitudine diuinam eſſentiã perfecte intelligere poſſimus. Accedit etiam, quod omnes creatæ res certis perfectionis terminis circumſcribuntur: at Deus infinitus eſt, neque ullius rei creatæ ſimilitudo eius immenſitatem capere poteſt. Quocirca una illa ratio diuinæ ſubſtantiæ cognoſcendæ relinquitur, ut ea ſe nobis coniungat, & incredibili quodam modo intelligentiam noſtrã altius extollat, atque ita idonei ad eius naturæ ſpeciem contemplandam reddamur. id uero lumine gloriæ aſſequemur, cum eo ſplendore illuſtrati, Deum lumen uerum in eius lumine uidebimus. nam beati Deum præſentem ſemper intuentur: quo quidem dono, omnium maximo, & præſtantiſſimo, diuinæ eſſentiæ participes effecti, uera, & ſolida beatitudine potiuntur: quam nos ita credere debemus, ut, eam Dei benignitate cum certa ſpe nobis expectandam eſſe, in Symbolo Patrum definitum ſit: ait enim: Expecto reſurrectionem mortuorum, & uitam uenturi ſæculi. Diuina hæc plane ſunt, neque ullis uerbis explicari, aut cogitatione comprehendi

a nobis

a nobis poſſunt. Verum licet aliquam huius beatitudinis imaginem in iis etiam rebus, quæ ſenſu percipiuntur, cernere. Nam quemadmodum ferrum, admoto igni, ignem concipit, & quamuis eius ſubſtantia non mutetur, fit tamen, ut diuerſum quippiam, nimirum ignis eſſe uideatur: eodem modo, qui in cæleſtem illam gloriam admiſſi ſunt, Dei amore inflammati, ita afficiuntur, cum tamen id, quod ſunt, eſſe non deſinant, ut multo magis diſtare ab iis, qui in hac uita ſunt, merito dici poſſint, quam ferrum candens ab eo, quod nullam caloris uim in ſe contineat. ut igitur rem paucis cõplectamur, ſumma illa, & abſoluta beatitudo, quam eſſentialem uocamus, in Dei poſſeſſione conſtituenda eſt. Quid enim ei ad perfectam felicitatem deeſſe poteſt, qui Deum optimum, & perfectiſſimum poſſidet? Verum ad illam tamen quædam accedunt ornamenta, omnibus beatis communia; quæ quoniã ab humana ratione minus remota ſunt, uehementius quoque animos noſtros commouere, & excitare ſolent. Huius generis eá ſunt, de quibus Apoſtolos ad Romanos uidetur intelligere, Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum. nam gloria quidem beati perfruentur, non illa ſolum, quam tandem eſſentialem beatitudinem, uel cum eius natura maxime coniunctam eſſe oſtendimus; ſed ea etiam, quæ conſtant ex clara, & aperta notitia, quam ſinguli de alterius eximia, & præſtanti dignitate habituri ſunt. At uero quãtus

ille honor exiſtimandus eſt, qui eis a Domino tribuitur, cum non amplius ſerui, ſed amici, fratres, ac filij Dei uocentur? quare ita electos ſuos amãtiſſimis, & honorificentiſſimis uerbis Saluator noſter
Matth. 25 compellabit; Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum uobis regnum. ut merito liceat excla-
Pſal. 138 mare: Nimis honorificati ſunt amici tui Deus. Sed laudibus etiam a Chriſto domino, coram patre cæleſti, & angelis eius celebrabuntur. Præterea, ſi hoc commune omnibus hominibus deſiderium natura ingenuit honoris, qui a uiris ſapientia præſtãtibus habeatur, quod eos locupletiſſimos uirtutis ſuæ teſtes fore exſtiment; quantum beatorum gloriæ acceſſurum putamus, quod alius alium ſummo honore proſequetur? Infinita eſſet omnium oblectationum enumeratio, quibus beatorum gloria cumulata erit, ac ne cogitatione quidem fingere eas poſſumus: ſed tamen hoc fidelibus perſuaſum eſſe debet, quæcunque nobis iucunda in hac uita contingere, uel etiam optari queant, ſiue ea ad mentis cognitionem, ſiue ad corporis perfectum habitum pertineant, earum rerum omnium copijs beatam cæleſtium uitam circumfluere: quamuis hoc altiore quodam modo, quam oculus uidit, aut auris au-
1. Cor. 2 diuit, aut in cor hominis aſcendit, fieri Apoſtolus affirmat. nam corpus quidem, quod antea craſſum, & concretum erat, cum in cælo, detracta mortalitate, tenue, & ſpirituale effectum fuerit, nullis
Luc. 12 amplius alimentis indigebit: anima autem æterno

gloria

Teſtrobelo

gloriæ pabulo, quod magni illius conuiuij auctor tranſiens omnibus miniſtrabit, cum ſumma uolu-ptate exſaturabitur. Quis uero pretioſas ueſtes, aut regales corporis ornatus deſiderare poterit, ubi nullus harum rerum uſus futurus ſit, omneſque im-mortalitate, & ſplendore amicti, & ſempiternæ gloriæ corona ornati erunt? Sed ſi amplæ etiam, & magnificæ domus poſſeſſio ad humanam felici-tatem pertinet; quid cælo ipſo, quod Dei claritate undique colluſtratur, uel amplius, uel magnificen-tius cogitari poteſt? Quare Propheta, cum eius domicilij pulchritudinem ſibi ante oculos poneret, & ad beatas illas ſedes perueniendi cupiditate ar-deret, Quam dilecta, inquit, tabernacula tua Do- Pſal. 83
mine uirtutum: concupiſcit, & deficit anima mea in atria Domini: cor meum, & caro mea exulta-uerunt in Deum uiuum. Atque, ut hic ſit omnium fidelium animus, hæc communis omnium uox, quemadmodum Parochi uehementer optare, ita etiam omni ſtudio curare debent. nam, In domo Ioan. 14
patris mei, inquit Dominus, manſiones multæ ſunt; in quibus maiora, & minora præmia, ut quiſque promeritus erit, reddentur. Qui enim 2. Cor. 9
parce ſeminat, parce metet: & qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Quare non ſolum ad eam beatitudinem fideles excitabunt, uerum etiam eius conſequendæ cer-tam rationem hanc eſſe frequenter monebunt, ut fide, & charitate inſtructi, & in oratione, &

ſacramẽtorum ſalutari uſu perſeuerantes, ad omnia benignitatis officia in proximos ſe exerceant. ita enim Dei miſericordia fiet, qui beatam illam gloriam diligentibus ſe præparauit, ut aliquando im-
Iſa. 32 pleatur, quod dictum eſt per Prophetam: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.

DE SACRAMENTIS.

CVM OMNIS Chriſtianæ doctrinæ pars ſcientiam, diligentiamque deſiderat: tum ſacramentorum diſciplina, quæ & Dei iuſſu neceſſaria, & utilitate uberrima eſt, Parochi facultatem, & induſtriam poſtulat ſingularem; ut eius accurata, ac frequenti perceptione fideles tales euadant, quibus præſtantiſſimæ, ac ſanctiſſimæ res digne & ſalutariter impertiri poſſint, & ſacerdotes ab illa diuini interdicti regula non diſcedant:
Matth. 7 Nolite ſanctum dare canibus, neque mittatis margaritas ueſtras ante porcos.

Principio igitur, quoniam uniuerſe de toto genere ſacramentorum agendum eſt, ab ipſius nominis ui, atque notione oportet incipere, eiuſque ambiguam ſignificationem explanare; ut, quæ huius uerbi ſententia hoc loco propria ſit, facilius intelligatur. Quare docendi ſunt fideles, ſacramenti nomen, quod ad propoſitam rem attinet, aliter a

profanis

profanis, quam a ſacris ſcriptoribus, acceptum eſſe. nam alij auctores ſacraméti nomine obligatio nem illá ſignificari uoluerunt, cum iurati aliquo ſer uitutis uinculo obſtringimur, ex quo iuſiurandum, quo ſe milites fidelẽ operam reip. præſtaturos pollicentur, ſacramentú militare dictum eſt. atque hæc frequẽtiſſima huius uocabuli ſignificatio apud illos uidetur fuiſſe. Verum apud Latinos patres, qui res diuinas ſcriptis tradiderunt, ſacramenti nomen aliquam rem ſacram, quæ in occulto latet, declarat, quemadmodum Græci, ad eandem rem ſignificandam, myſterij uocabulo uſi ſunt. in eam uero ſententiam ſacramenti uocem accipiendam eſſe intelli gimus, cum ad Epheſios ſcribitur: Vt notum face ret nobis ſacramentum uoluntatis ſuæ. Deinde ad Timotheum: Magnum eſt pietatis ſacramentum. Præterea in libro ſapientiæ: Neſcierunt ſacramen ta Dei. Quibus in locis, & alijs multis, licet animaduertere, ſacramentum nihil aliud, niſi rem ſacram, abditam, atque occultam, ſignificare. Quare Latini doctores ſigna quædam ſenſibus ſubiecta, quæ gratiam, quam efficiunt, ſimul etiam declarant, ac ueluti ante oculos ponunt, ſacramenta commode appellari poſſe exiſtimarunt. Quamquam, ut D. Gregorio placet, ob id ſacramenta dici poſſunt, quod diuina uirtus ſub rerum corporearum tegumentis occulte ſalutem efficiat. Nec uero quiſquam putet hoc uocabulum nuper in Eccleſiá inductum eſſe. nam qui ſanctos Hieronymum, & Augu-

Ad Eph. 1

1. Tim. 3

Sap. 2

D. Grego

Auguſtinum legerit; facile perſpiciet, antiquos religionis noſtræ ſcriptores ad eam, de qua loquimur, rem demonſtrandam ſæpiſſime ſacramenti nomine, interdum uero etiam Symboli, uel, myſtici ſigni, uel ſacri ſigni uoce uſos eſſe. Atque hæc de ſacramenti nomine dicta ſint: quod quidem ueteris etiam legis ſacramentis conuenit: de quibus nihil opus eſt Paſtoribus præcepta tradere, cum ea euangelij lege, & gratia ſublata ſint.

De propria ui, atque natura ſacramenti.

Verum, præter nominis notionem, quæ hactenus declarata eſt, rei etiam uis, & natura diligenter inueſtigánda, &, quid ſacramentum ſit, fidelibus aperiendum eſt. Sacramenta enim ex genere earum rerum eſſe, quibus ſalus & iuſtitia comparatur, dubitare nemo poteſt. Sed cum multæ rationes ſint, quæ ad hanc rem explicandam aptæ, & accommodatæ uideantur, nulla tamen planius, & dilucidius eam demonſtrat, quam definitio a

D. Aug.

D. Auguſtino tradita, quam deinde omnes doctores ſcholaſtici ſecuti ſunt: Sacramentum, inquit ille, eſt ſignum rei ſacræ: uel, ut alijs uerbis, in eandem tamen ſententiam, dictum eſt, ſacramentum eſt inuiſibilis gratiæ uiſibilis ſignum, ad noſtram iuſtificationem inſtitutum. Quæ quidem definitio ut magis pateat, ſingulæ eius partes Paſtoribus exponendæ erunt. Atque in primis docere oportebit, rerum omnium, quæ ſenſibus percipiuntur, duo eſſe genera. aliæ enim ob id inuentæ ſunt, ut aliquid ſignificent: aliæ non alterius rei ſignificandæ,

ſed

ſed ſua tantum cauſa effectæ ſunt: quo in numero omnes pene res, quæ natura cõſtãt, haberi poſſunt. At uero in priori genere uocabula rerum, ſcriptura, uexilla, imagines, tubæ, & alia huiuſcemodi permulta ponẽda ſunt. nam ſi ex uocabulis uim ſignificandi detraxeris, ſublata uidetur eſſe cauſa, quamobrem uocabula inſtituerentur. Hæc igitur ſigna propriè dicuntur. illud enim ſignum eſſe ſanctus Auguſtinus teſtatur, quod præter rem, quam ſenſibus obijcit, efficit etiam, ut ex ſe alterius rei cognitionem capiamus: ſicut ex ueſtigio, quod terræ impreſſum intuemur, tranſiſſe aliquem, cuius ueſtigium apparet, facile cognoſcimus. Quæ cum ita ſe habeant; ſacramentum ad hoc rerum genus, quæ ſignificãdi cauſa inſtitutæ ſunt, referri, perſpicuum eſt: ſiquidem ſpecie quadam, & ſimilitudine id nobis declarat, quod Deus in animis noſtris ſua uirtute, quæ ſenſu percipi non poteſt, efficit. Baptiſmus enim, (ut, quod docetur, exemplo notius fiat) cum, adhibitis certis, & ſollẽnibus uerbis, aqua extrinſecus abluimur, hoc ſignificat; ſpiritus ſancti uirtute omnem peccati maculam, & turpitudinem interius elui, & animas noſtras præclaro illo cæleſtis iuſtitiæ dono augeri, atq. ornari: ſimulq. ea corporis ablutio, ut poſtea ſuo loco explicabitur, illud in animo efficit, quod ſignificat. Sed ex ſcripturis etiã aperte colligitur, ſacramentũ inter ſigna numerandũ eſſe. Apoſtolus.n. de circũciſione, ueteris legis ſacramẽto, quæ Abrahã patri omniũ credentiũ data erat,

S. Auguſt.

Rom.4 erat, ita ad Romanos ſcribit: Et ſignum acepit
Rom.6 circumciſionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei. Et alio loco, cum affirmat nos omnes, qui baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizatos eſſe, li-
Rom 6 cet cognoſcere, baptiſmum huius rei ſignificationem habere, nimirum, ut ait idem Apoſtolus, nos cõſepultos eſſe cum illo per baptismum in mortem. Neque uero parum proderit, ſi fidelis populus ſacramenta ad ſigna pertinere intellexerit. ita enim fiet, ut, quæ illis ſignificantur, continentur, atque efficiuntur, ſancta, & auguſta eſſe facilius ſibi perſuadeat; cognitaque eorum ſanctitate, ad diuinã erga nos beneficentiam colendam, ac uenerandam magis excitetur.

Sacramentũ eſſe rei ſacræ ſignũ, quo modo intelligendum.

S. Auguſt.

Sequitur nunc, ut uerba illa, REI SACRAE, quæ eſt altera definitionis pars, explicentur. quod quidem ut commode fieri poſſit, paulo altius repetenda ſunt, que de ſignorum uarietate ſanctus Auguſtinus acute, & ſubtiliter diſputauit. Quædam enim ſigna naturalia dicuntur, quæ præter ſe ipſa alterius rei notitiam (quod omnibus ſignis commune eſſe, antea demonſtratum eſt) in animis noſtris gignunt, ueluti fumus, ex quo ſtatim ignem adeſſe intelligitur. atque hoc ſignum ob eam cauſam naturale appellandum eſt, quod fumus non uoluntate ignem ſignificat, ſed rerum uſus efficit, ut, ſi quis fumum tantum uidet, naturam ſimul et uim ignis, qui adhuc latet, ſubeſſe, mente, & cogitatione percipiat. Quædam uero ſigna natura non conſtant,

ſtant, ſed conſtituta, atque ab hominibus inuenta ſunt, ut & colloqui inter ſe, & alijs animi ſui ſenſa explicare, uiciſſimque aliorum ſententiam, & conſilia poſſent congnoſcere. Hæc autem quam uaria, & multiplicia ſint, ex eo licet animaduertere, quod nonnulla ad oculorum, pleraquè ad aurium ſenſum, reliqua ad ceteros ſenſus pertinent. nam cum aliquid alicui innuimus, &, exempli cauſa, ſublato uexillo quippiá declaramus; ſatis conſtat, eam ſignificationem ad oculos tantú referri: quemadmodum tubarum, tibiarum, aut citharæ ſonus, qui non ſolum delectádi, ſed plerumque ſignificandi cauſa funditur, ad aurium iudicium ſpectat: quo quidem præcipue ſenſu uerba etiam accipiuntur, quæ ad exprimendas intimas animi cogitationes maximam uim habent. Verum, præter illa ſigna, quæ hominum conſenſu, & uoluntate conſtituta eſſe, hactenus diximus, alia quædam ſunt diuinitus data, quorum tamen non unum genus eſſe omnes conſentiunt. Alia enim ſigna ob eam tantum rem a Deo hominibus commendata ſunt, ut aliquid ſignificarent, uel admonerent: cuiuſmodi fuerunt, legis purificationes, panis azymus, & alia permulta, quæ ad Moſaici cultus cærimonias pertinebant: alia uero Deus inſtituit, quæ nõ ſignificandi modo, ſed efficiendi etiam uim haberent. atque in hoc poſteriori ſignorum genere ſacramenta nouæ legis numeranda eſſe, liquido apparet, ſigna enim ſunt diuinitus tradita, non ab hominibus inuenta, quæ

rei cuiuſpiam ſacræ, quam declarant, efficientiam in ſe continere certo credimus. Sed quemadmodum ſigna in multiplici uarietate eſſe oſtendimus; ita etiam res ſacra non unius modi exiſtimanda eſt. Quod uero ad propoſitam ſacramenti definitionem attinet: diuinarum rerum ſcriptores, ſacræ rei nomine Dei gratiam, quæ nos ſanctos efficit, ac omniũ diuinarum uirtutum habitu exornat, demonſtrant. huic enim gratiæ propriam ſacræ rei appellationẽ tribuendam merito putarunt, quippe cum eius beneficio animus noſter Deo conſecretur, & coniungatur. Quare, ut explicatius, quid ſacramentum ſit, declaretur, docendum erit, rem eſſe ſenſibus ſubiectam, quæ ex Dei inſtitutione ſanctitatis, & iuſtitiæ tum ſignificandæ, tum efficiendæ uim habet: ex quo ſequitur, ut facile quiuis poſſit intelligere, imagines ſanctorum, cruces, & alia id generis, quamuis ſacrarum rerum ſigna ſint, non ideo tamen ſacramenta dicenda eſſe. Huius autem ueritatis doctrinam facile erit omnium ſacramentorum exemplo comprobare, ſi, quod antea de baptiſmo admonuimus, cum dicebamus ſollemnẽ illam corporis ablutionem ſignum eſſe, & efficientiam habere rei ſacræ, quæ interius ſpiritus ſancti ui fieret, idem etiam in aliis ſacramentis exercere aliquis uelit. Iam uero hiſce myſticis ſignis, quæ a Deo inſtituta ſunt, illud etiam præcipue conuenit, ut ex Domini inſtitutione non unam aliquam rem, ſed plures ſimul ſignificent. Quod in ſingulis

ſacramentis

ſacramentis licet cognoſcere, quæ non ſolum ſanƈti tatem, & iuſtitiam noſtram, ſed prætcrea duo alia cum ipſa ſanƈtitate maxime coniunƈta declarant, Chriſti ſcilicet redemptoris paſſionem, quæ ſanƈtitatis cauſa eſt, & uitam æternam, cæleſtemque beatitudinem, ad quam ſanƈtitas noſtra, tamquam ad finem, referri debet. Quod quidem cum in omnibus ſacramentis perſpici poſſit, merito ſacri doƈtores unicuique ſacramentorum triplicem ſignificandi uim ineſſe tradiderunt; tum quia alicuius rei præteritæ memoriam afferat; tum quia aliam præſentem indicet, ac demonſtret; tum quia aliam futuram prænunciet. Neque uero exiſtimandum eſt, hoc ita ab illis doceri, ut etiam ſanƈtarum ſcripturarum teſtimonio non probetur. nam cum Apoſtolus ait: Quicumque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus: plane oſtendit, Rom. 6 *idcirco baptiſmum ſignum dicendum eſſe, quod Dominicæ paſſionis & mortis nos admoneat. Deinde cum inquit: Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, ut, quo modo Chriſtus ſurrexit a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus: ex his uerbis perſpicuũ eſt, baptiſmum ſignum eſſe, quo cæleſtis gratia in nos infuſa declaratur: cuius munere nobis datum eſt, ut, nouam uitam inſtituentes, omnia ueræ pietatis officia facile, & libenti animo exequamur. Poſtremo cum addit: Si enim complantati faƈti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul &* Rom. 6

reſurrectionis erimus: apparet, baptiſmum uitæ etiam æternæ, quam per illum conſecuturi ſumus, non obſcuram ſignificationem dare. Sed præter hæc quæ commemorauimus, uaria ſignificandi genera, & rationes, ſæpe etiam euenit, ut ſacramentum non unam tantum rem præſentem, ſed plures demonſtret, ac notet. id uero ſanctiſsimum Eucharistiæ ſacramentum intuentibus facile eſt intelligere, quo ueri corporis, & ſanguinis Domini præſentia, necnon gratia, quam non impure ſacra myſteria ſumentes percipiunt, deſignatur. Ex ijs igitur, quæ dicta ſunt, Paſtoribus argumenta deeſſe non poterunt, quibus oſtendant, quanta diuinitatis potentia, quot arcana miracula ſacramentis nouæ legis inſint; ut ea ſumma cum religione colenda, & ſuſcipienda eſſe, omnibus perſuadeant.

Sacramenta, præſertim legis euangelicæ, cur inſtituta.

Verum ad rectum ſacramentorum uſum docendum nihil accommodatius uideri poteſt, quam diligenter cauſas exponere, cur ſacramenta inſtitui oportuerit. Plures autem numerari ſolent: quarum prima eſt, humani ingenij imbecillitas. ſiquidem natura ita comparatum uidemus, ut ad earum rerum notitiam, quæ mente, atque intelligentia comprehenſæ ſunt, niſi per ea, quæ obliquo ſenſu percipiuntur, nemini adſpirare liceat. Vt igitur, quæ occulta Dei uirtute efficiuntur, facilius intelligere poſſemus, idem ſummus rerum omnium artifex ſapientiſſime fecit, ut eam ipſam uirtutem aliquibus ſignis, quæ ſub ſenſum cadunt, pro ſua in

nos

nos benigntate declarare. nam, ut præclare a ſan cto Chryſoſtomo dictum eſt; ſi homo corporis concretione caruiſſet, nuda ipſa bona, neque illis integumentis inuoluta, ei oblata eſſent: quoniã uero anima corpori coniuncta eſt, omnino opus fuit, ut rerum, quæ ſentiuntur, adminiculo ad ea intelligenda uteretur. Altera uero cauſa eſt, quod animus noſter haud facile cõmouetur ad ea, quæ nobis promittuntur, credenda. Quare Deus a mundi exordio quæ facere inſtituerat, uerbis quidẽ frequentiſſime indicare conſueuit; interdum uero, cum opus aliquod inſtitueret, cuius magnitudo promiſſo fidẽ abrogare poſſet, alia etiam ſigna, quæ nonnumquã miraculi ſpeciem haberent, uerbis adiunxit. nam cum Deus Moyſen ad Iſraelitici populi liberationem mitteret; ille uero, ne Dei quidem præcipientis auxilio fretus, timeret, ne onus ſibi grauius imponeretur, quam ut ſuſtinere poſſet; aut ne populus diuinis oraculis, & dictis fidem non adiungeret; Dominus promiſſionem ſuam multa ſignorum uarietate firmauit. Quemadmodum igitur in ueteri teſtamento Deus fecerat, ut magni alicuius promiſſi cõſtantiam ſignis teſtificarentur: ita etiam in noua lege Chriſtus, ſaluator noſter, cũ nobis peccatorum ueniam, cæleſtem gratiam, ſpiritus ſancti cõmunicationem pollicitus eſt, quædam ſigna oculis, & ſenſibus ſubiecta inſtituit, quibus eum quaſi pignoribus obligatum haberemus, atque ita fidelem in promiſsis futurũ dubitare numquam poſſemus.

S. Chryſ.

Exod. 3

Exod. 4

Tertia cauſa fuit, ut illa tãquam remedia, ut ſcribit ſanctus Ambroſius, atque euangelici Samaritani medicamenta ad animarum ſanitatem uel recuperandam, uel tuendam præſto eſſent. Virtutem enim, quæ ex paſſione Chriſti manat, hoc eſt gratiam, quam ille nobis in ara crucis meruit, per ſacramenta, quaſi per alueum quendam, in nos ipſos deriuare oportet. aliter uero nemini ulla ſalutis ſpes reliqua eſſe poterit. Quare clementiſſimus Dominus ſacramenta, uerbo ſuo et promiſſione ſancita, relinquere in Eccleſia uoluit, per quæ paſſionis ſuæ fructum nobis re ipſa cõmunicari ſine dubitatione crederemus; ſi modo unuſquiſque noſtrum ad ſe eam creationem pie, & religioſe admoueret.

Sed quarta etiam cauſa accedit, cur ſacramentorum inſtitutio neceſſaria uideri poſſit; ut ſcilicet notæ quædam, & ſymbola eſſent, quibus fideles internoſcerentur; cum præſertim nullus hominum D. Augu. *cœtus queat, ut etiam a D. Auguſtino traditum eſt, ſiue ueræ, ſiue falſæ religionis nomine, quaſi unum corpus coagmentari, niſi aliquod uiſibilium ſignorum fœdere coniungantur. Vtrumque igitur præſtant nouæ legis ſacramenta, quæ & Chriſtianæ fidei cultores ab infidelibus diſtinguunt, et ipſos fideles ſancto quodam uinculo inter ſe connectunt.*

Præterea, aliam etiam iuſtiſſimam fuiſſe cauſam ſacramenta inſtituendi, ex illis Apoſtoli uer- Rom.10 *bis, Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem, oſtendi poteſt. Sacramentis enim*

fidem

de sacramentis

ſidem noſtram in hominum conſpectu profiteri, & notam facere uidemur. Quare ad baptiſmum accedentes, palam teſtamur, nos credere, eius aquæ uirtute, qua in ſacramento abluimur, ſpiritualem animæ purgationem fieri. Magnam deinde uim habent ſacramenta non ſolum ad fidem in animis noſtris excitandam, & exercendam, ſed etiam eam charitatem inflámandam, qua amare inter nos debemus; cum, arctiſsimo nos uinculo colligatos, & unius corporis membra effectos eſſe, ex ſacrorum myſteriorum communione, recordamur. Poſtremo, quod in Chriſtianæ pietatis ſtudio plurimi faciendum eſt, humanæ mentis ſuperbiam edomant, ac comprimunt, noſque ad humilitatem exercent; dum ſenſibilibus elementis ſubijcere nos cogimur, ut Deo obtemperemus, a quo antea impie defeceramus, ut mundi elementis ſeruiremus. Hæc ſunt, quæ potiſſimum de ſacramenti nomine, natura, inſtitutione, fideli populo tradenda eſſe uiſa ſunt: quæ poſteaquam a Paſtoribus accurate expoſita fuerint, docere deinceps oportebit, quibus ex rebus ſingula ſacramenta conſtent, quæque ſint illorum partes, ac præterea qui ritus, & cærimoniæ additæ illis fuerint.

Primum igitur explicandű eſt, rem ſenſibilem, quæ ſupra in ſacramenti definitione poſita eſt, non unam tantum eſſe, quamuis unum ſignum conſtitui credendum ſit. Duo enim ſunt, ex quibus quodlibet ſacramentum conficitur: quorum alterum

De materia ſacramentorű, eorumq. cærimonijs.

ille honor exiſtimandus eſt, qui eis a Domino tribuitur, cum non amplius ſerui, ſed amici, fratres, ac filij Dei uocentur? quare ita electos ſuos amatiſſimis, & honorificentiſſimis uerbis Saluator noſter
Matth. 25 compellabit; Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum nobis regnum. ut merito liceat excla
Pſal. 138 mare: Nimis honorificati ſunt amici tui Deus. Sed laudibus etiam a Chriſto domino, coram patre cæleſti, & angelis eius celebrabuntur. Præterea, ſi hoc commune omnibus hominibus deſiderium natura ingenuit honoris, qui a uiris ſapientia præſtātibus habeatur, quod eos locupletiſſimos uirtutis ſuæ teſtes fore exſtiment; quantum beatorum gloriæ acceſſurum putamus, quod alius alium ſummo honore proſequetur? Infinita eſſet omnium oblectationum enumeratio, quibus beatorum gloria cumulata erit, ac ne cogitatione quidem fingere eas poſſumus: ſed tamen hoc fidelibus perſuaſum eſſe debet, quæcunque nobis iucunda in hac uita contingere, uel etiam optari queant, ſiue ea ad mentis cognitionem, ſiue ad corporis perfectum habitum pertineant, earum rerum omnium copijs beatam cæleſtium uitam circumfluere: quamuis hoc altiore quodam modo, quam oculus uidit, aut auris au
1. Cor. 2 diuit, aut in cor hominis aſcendit, fieri Apoſtolus affirmat. nam corpus quidem, quod antea craſſum, & concretum erat, cum in cælo, detracta mortalitate, tenue, & ſpirituale effectum fuerit, nullis
Luc. 12 amplius alimentis indigebit: anima autem æterno
gloria

gloriæ pabulo, quod magni illius conuiuij auctor tranſiens omnibus miniſtrabit, cum ſumma uolu-ptate exſaturabitur. Quis uero pretioſas ueſtes, aut regales corporis ornatus deſiderare poterit, ubi nullus harum rerum uſus futurus ſit, omneſque immortalitate, & ſplendore amicti, & ſempiternæ gloriæ corona ornati erunt? Sed ſi amplæ etiam, & magnificæ domus poſſeſſio ad humanam felicitatem pertinet; quid cælo ipſo, quod Dei claritate undique colluſtratur, uel amplius, uel magnificentius cogitari poteſt? Quare Propheta, cum eius domicilij pulchritudinem ſibi ante oculos poneret, & ad beatas illas ſedes perueniendi cupiditate arderet, Quam dilecta, inquit, tabernacula tua Do- Pſal. 83
mine uirtutum: concupiſcit, & deficit anima mea in atria Domini: cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum uiuum. Atque, ut hic ſit omnium fidelium animus, hæc communis omnium uox, quemadmodum Parochi uehementer optare, ita etiam omni ſtudio curare debent. nam, In domo Ioan. 14
patris mei, inquit Dominus, manſiones multæ ſunt; in quibus maiora, & minora præmia, ut quiſque promeritus erit, reddentur. Qui enim 2. Cor. 9
parce ſeminat, parce metet: & qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Quare non ſolum ad eam beatitudinem fideles excitabunt, uerum etiam eius conſequendæ certam rationem hanc eſſe frequenter monebunt, ut fide, & charitate inſtructi, & in oratione, &

ſacramẽtorum ſalutari uſu perſeuerantes, ad omnia benignitatis officia in proximos ſe exerceant. ita enim Dei miſericordia fiet, qui beatam illam gloriam diligentibus ſe præparauit, ut aliquando im-
Iſa. 32 pleatur, quod dictum eſt per Prophetam: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.

DE SACRAMENTIS.

CVM OMNIS Chriſtianæ doctrinæ pars ſcientiam, diligentiamque deſiderat: tum ſacramentorum diſciplina, quæ & Dei iuſſu neceſſaria, & utilitate uberrima eſt, Parochi facultatem, & induſtriam poſtulat ſingularem; ut eius accurata, ac frequenti perceptione fideles tales euadant, quibus præſtantiſſimæ, ac ſanctiſſimæ res digne & ſalutariter impertiri poſſint, & ſacerdotes ab illa diuini interdicti regula non diſcedant:
Matth. 7 Nolite ſanctum dare canibus, neque mittatis margaritas ueſtras ante porcos.

Principio igitur, quoniam uniuerſe de toto genere ſacramentorum agendum eſt, ab ipſius nominis ui, atque notione oportet incipere, eiuſque ambiguam ſignificationem explanare; ut, quæ huius uerbi ſententia hoc loco propria ſit, facilius intelligatur. Quare docendi ſunt fideles, ſacramenti nomen, quod ad propoſitam rem attinet, aliter a

profanis

profanis, quam a ſacris ſcriptoribus, acceptum eſſe. nam alij auctores ſacraméti nomine obligationem illá ſignificari uoluerunt, cum iurati aliquo ſeruitutis uinculo obſtringimur, ex quo iuſiurandum, quo ſe milites fidelē operam reip. præſtaturos pollicentur, ſacramentū militare dictum eſt. atque hæc frequētiſſima huius uocabuli ſignificatio apud illos uidetur fuiſſe. Verum apud Latinos patres, qui res diuinas ſcriptis tradiderunt, ſacramenti nomen aliquam rem ſacram, quæ in occulto latet, declarat, quemadmodum Græci, ad eandem rem ſignificandam, myſterij uocabulo uſi ſunt. in eam uero ſententiam ſacramenti uocem accipiendam eſſe intelli- Ad Eph. 1 gimus, cum ad Epheſios ſcribitur: Vt notum facere nobis ſacramentum uoluntatis ſuæ. Deinde ad Timotheum: Magnum eſt pietatis ſacramentum. 1. Tim. 3 Præterea in libro ſapientiæ: Neſcierunt ſacramen- Sap. 2 ta Dei. Quibus in locis, & alijs multis, licet animaduertere, ſacramentum nihil aliud, niſi rem ſacram, abditam, atque occultam, ſignificare. Quare Latini doctores ſigna quædam ſenſibus ſubiecta, quæ gratiam, quam efficiunt, ſimul etiam declarant, ac ueluti ante oculos ponunt, ſacramenta commode appellari poſſe exiſtimarunt. Quam- D. Grego quam, ut D. Gregorio placet, ob id ſacramenta dici poſſunt, quod diuina uirtus ſub rerum corporearum tegumentis occulte ſalutem efficiat. Nec uero quiſquam putet hoc uocabulum nuper in Eccleſiá inductum eſſe. nam qui ſanctos Hieronymum, &

Augu-

Auguſtinum legerit; facile perſpiciet, antiquos religionis noſtræ ſcriptores ad eam, de qua loquimur, rem demonſtrandam ſæpiſſime ſacramenti nomine, interdum uero etiam Symboli, uel, myſtici ſigni, uel ſacri ſigni uoce uſos eſſe. Atque hæc de ſacramenti nomine dicta ſint: quod quidem ueteris etiam legis ſacramentis conuenit: de quibus nihil opus eſt Paſtoribus præcepta tradere, cum ea euangelij lege, & gratia ſublata ſint.

De propria ui, atque natura ſacramenti.

Verum, præter nominis notionem, quæ hactenus declarata eſt, rei etiam uis, & natura diligenter inueſtiganda, &, quid ſacramentum ſit, fidelibus aperiendum eſt. Sacramenta enim ex genere earum rerum eſſe, quibus ſalus & iuſtitia comparatur, dubitare nemo poteſt. Sed cum multæ rationes ſint, quæ ad hanc rem explicandam aptæ, & accommodatæ uideantur, nulla tamen planius, & dilucidius eam demonſtrat, quam definitio a D. Auguſtino tradita, quam deinde omnes doctores ſcholaſtici ſecuti ſunt. Sacramentum, inquit ille, eſt ſignum rei ſacræ: uel, ut alijs uerbis, in eandem tamen ſententiam, dictum eſt, ſacramentum eſt inuiſibilis gratiæ uiſibilis ſignum, ad noſtram iuſtificationem inſtitutum. Quæ quidem definitio ut magis pateat, ſingulæ eius partes Paſtoribus exponendæ erunt. Atque in primis docere oportebit, rerum omnium, quæ ſenſibus percipiuntur, duo eſſe genera. aliæ enim ob id inuentæ ſunt, ut aliquid ſignificent: aliæ non alterius rei ſignificandæ,

D. Aug.

sed

ſed ſua tantum cauſa effectæ ſunt: quo in numero omnes pene res, quæ natura cõſtát, haberi poſſunt. At uero in priori genere uocabula rerum, ſcriptura, uexilla, imagines, tubæ, & alia huiuſcemodi permulta ponẽda ſunt. nam ſi ex uocabulis uim ſignificandi detraxeris, ſublata uidetur eſſe cauſa, quamobrem uocabula inſtituerentur. Hæc igitur ſigna proprie dicuntur. illud enim ſignum eſſe ſanctus Auguſtinus teſtatur, quod præter rem, quam ſenſibus obijcit, efficit etiam, ut ex ſe alterius rei cognitionem capiamus: ſicut ex ueſtigio, quod terræ impreſſum intuemur, tranſiſſe aliquem, cuius ueſtigium apparet, facile cognoſcimus. Quæ cum ita ſe habeant; ſacramentum ad hoc rerum genus, quæ ſignificãdi cauſa inſtitutæ ſunt, referri, perſpicuum eſt: ſiquidem ſpecie quadam, & ſimilitudine id nobis declarat, quod Deus in animis noſtris ſua uirtute, qua ſenſu percipi non poteſt, efficit. Baptiſmus enim, (ut, quod docetur, exemplo notius fiat) cum, adhibitis certis, & ſollẽnibus uerbis, aqua extrinſecus abluimur, hoc ſignificat; ſpiritus ſancti uirtute omnem peccati maculam, & turpitudinem interius elui, & animas noſtras præclaro illo cæleſtis iuſtitiæ dono augeri, atq. ornari: ſimulq. ea corporis ablutio, ut poſtea ſuo loco explicabitur, illud in animo efficit, quod ſignificat. Sed ex ſcripturis etiã aperte colligitur, ſacramentũ inter ſigna numerandũ eſſe. Apoſtolus.n. de circũciſione, ueteris legis ſacramẽto, quæ Abrahã patri omniũ credentiũ data erat,

S. Auguſt.

Rom.4 erat, ita ad Romanos ſcribit: Et ſignum acepit
Rom.6 circumciſionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei. Et alio loco, cum affirmat nos omnes, qui baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizatos eſſe, li-
Rom 6 cet cognoſcere, baptiſmum huius rei ſignificationem habere, nimirum, ut ait idem Apoſtolus, nos cõſepultos eſſe cum illo per baptismum in mortem. Neque uero parum proderit, ſi fidelis populus ſacramenta ad ſigna pertinere intellexerit. ita enim fiet, ut, quæ illis ſignificantur, continentur, atque efficiuntur, ſancta, & auguſta eſſe facilius ſibi perſuadeat; cognitaque eorum ſanctitate, ad diuinã erga nos beneficentiam colendam, ac uenerandam magis excitetur.

Sacramentũ eſſe rei ſacræ ſignũ, quo modo intelligendum.

Sequitur nunc, ut uerba illa, REI SACRAE, quæ eſt altera definitionis pars, explicentur. quod quidem ut commode fieri poſſit, paulo altius repetenda ſunt, que de ſignorum uarietate ſanctus Auguſtinus acute, & ſubtiliter diſputauit. Quædam enim ſigna naturalia dicuntur, quæ præter ſe ipſa

S.Auguſt. alterius rei notitiam (quod omnibus ſignis commune eſſe, antea demonſtratum eſt) in animis noſtris gignunt, ueluti fumus, ex quo ſtatim ignem adeſſe intelligitur. atque hoc ſignum ob eam cauſam naturale appellandum eſt, quod fumus non uoluntate ignem ſignificat, ſed rerum uſus efficit, ut, ſi quis fumum tantum uidet, naturam ſimul et uim ignis, qui adhuc latet, ſubeſſe, mente, & cogitatione percipiat. Quædam uero ſigna natura non conſtant,

ſtant, ſed conſtituta, atque ab hominibus inuenta ſunt, ut & colloqui inter ſe, & alijs animi ſui ſenſa explicare, uiciſſimque aliorum ſententiam, & conſilia poſſent congnoſcere. Hæc autem quam uaria, & multiplicia ſint, ex eo licet animaduertere, quod nonnulla ad oculorum, pleraquē ad aurium ſenſum, reliqua ad ceteros ſenſus pertinent. nam cum aliquid alicui innuimus, &, exempli cauſa, ſublato uexillo quippiā declaramus; ſatis conſtat, eam ſignificationem ad oculos tantū referri: quemadmodum tubarum, tibiarum, aut citharæ ſonus, qui non ſolum delectādi, ſed plerumque ſignificandi cauſa funditur, ad aurium iudicium ſpectat: quo quidem præcipue ſenſu uerba etiam accipiuntur, quæ ad exprimendas intimas animi cogitationes maximam uim habent. Verum, præter illa ſigna, quæ hominum conſenſu, & uoluntate conſtituta eſſe, hactenus diximus, alia quædam ſunt diuinitus data, quorum tamen non unum genus eſſe omnes conſentiunt. Alia enim ſigna ob eam tantum rem a Deo hominibus commendata ſunt, ut aliquid ſignificarent, uel admonerent: cuiuſmodi fuerunt, legis purificationes, panis azymus, & alia permulta, quæ ad Moſaici cultus cærimonias pertinebant: alia uero Deus inſtituit, quæ nō ſignificandi modo, ſed efficiendi etiam uim haberent. atque in hoc poſteriori ſignorum genere ſacramenta nouæ legis numeranda eſſe, liquido apparet, ſigna enim ſunt diuinitus tradita, non ab hominibus inuenta, quæ
rei

rei cuiuſpiam ſacræ, quam declarant, efficientiam in ſe continere certo credimus. Sed quemadmodum ſigna in multiplici uarietate eſſe oſtendimus; ita etiam res ſacra non unius modi exiſtimanda eſt. Quod uero ad propoſitam ſacramenti definitionem attinet: diuinarum rerum ſcriptores, ſacræ rei nomine Dei gratiam, quæ nos ſanctos efficit, ac omniũ diuinarum uirtutum habitu exornat, demonſtrant. huic enim gratiæ propriam ſacræ rei appellationẽ tribuendam merito putarunt, quippe cum eius beneficio animus noſter Deo conſecretur, & coniungatur. Quare, ut explicatius, quid ſacramentum ſit, declaretur, docendum erit, rem eſſe ſenſibus ſubiectam, quæ ex Dei inſtitutione ſanctitatis, & iuſtitiæ tum ſignificandæ, tum efficiendæ uim habet: ex quo ſequitur, ut facile quiuis poſſit intelligere, imagines ſanctorum, cruces, & alia id generis, quamuis ſacrarum rerum ſigna ſint, non ideo tamen ſacramenta dicenda eſſe. Huius autem ueritatis doctrinam facile erit omnium ſacramentorum exemplo comprobare, ſi, quod antea de baptiſmo admonuimus, cum dicebamus ſollemnẽ illam corporis ablutionem ſignum eſſe, & efficientiam habere rei ſacræ, quæ interius ſpiritus ſancti ui fieret, idem etiam in aliis ſacramentis exercere aliquis uelit. Iam uero hiſce myſticis ſignis, quæ a Deo inſtituta ſunt, illud etiam præcipue conuenit, ut ex Domini inſtitutione non unam aliquam rem, ſed plures ſimul ſignificent. Quod in ſingulis

ſacramentis licet cognoſcere, quæ non ſolum ſancti tatem, & iuſtitiam noſtram, ſed prætcrea duo alia cum ipſa ſanctitate maxime coniuncta declarant, Chriſti ſcilicet redemptoris paſſionem, quæ ſanctitatis cauſa eſt, & uitam æternam, cæleſtemque beatitudinem, ad quam ſanctitas noſtra, tamquam ad finem, referri debet. Quod quidem cum in omni bus ſacramentis perſpici poſſit, merito ſacri doctores unicuique ſacramentorum triplicem ſignificandi uim ineſſe tradiderunt; tum quia alicuius rei præ teritæ memoriam afferat; tum quia aliam præſen tem indicet, ac demonſtret; tum quia aliam futuram prænunciet. Neque uero exiſtimandum eſt, hoc ita ab illis doceri, ut etiam ſanctarum ſcripturarum teſtimonio non probetur. nam cum Apoſto lus ait: Quicumque baptizati ſumus in Chriſto Ie Rom. 6
ſu, in morte ipſius baptizati ſumus: plane oſtendit, idcirco baptiſmum ſignum dicendum eſſe, quod Dominicæ paſſionis & mortis nos admoneat. Deinde cum inquit: Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, ut, quo modo Chriſtus ſurrexit a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus: ex his uerbis perſpicuũ eſt, baptiſmum ſignum eſſe, quo cæleſtis gratia in nos infuſa declaratur: cuius munere nobis datum eſt, ut, nouam uitam inſtituentes, omnia ueræ pietatis officia facile, & libenti animo exequamur. Poſtremo cum addit: Si enim complan- Rom. 6
tati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſur-

reſurrectionis erimus: apparet, baptiſmum uitæ etiam æternæ, quam per illum conſecuturi ſumus, non obſcuram ſignificationem dare. Sed præter hæc quæ commemorauimus, uaria ſignificandi genera, & rationes, ſæpe etiam euenit, ut ſacramentum non unam tantum rem præſentem, ſed plures demonſtret, ac notet. id uero ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum intuentibus facile eſt intelligere, quo ueri corporis, & ſanguinis Domini præſentia, necnon gratia, quam non impure ſacra myſteria ſumentes percipiunt, deſignatur. Ex iis igitur, quæ dicta ſunt, Paſtoribus argumenta deeſſe non poterunt, quibus oſtendant, quanta diuinitatis potentia, quot arcana miracula ſacramentis nouæ legis inſint; ut ea ſumma cum religione colenda, & ſuſcipienda eſſe, omnibus perſuadeant.

Sacramenta, præſertim legis euangelicæ, cur inſtituta.

Verum ad rectum ſacramentorum uſum docendum nihil accommodatius uideri poteſt, quam diligenter cauſas exponere, cur ſacramenta inſtitui oportuerit. Plures autem numerari ſolent: quarum prima eſt, humani ingenii imbecillitas. ſiquidem natura ita comparatum uidemus, ut ad earum rerum notitiam, quæ mente, atque intelligentia comprehenſæ ſunt, niſi per ea, quæ obliquo ſenſu percipiuntur, nemini adſpirare liceat. Vt igitur, quæ occulta Dei uirtute efficiuntur, facilius intelligere poſſemus, idem ſummus rerum omnium artifex ſapientiſſime fecit, ut eam ipſam uirtutem aliquibus ſignis, quæ ſub ſenſum cadunt, pro ſua in

nos

de ſacramētis

nos benignitate declarare. nam, ut præclare a ſancto Chryſoſtomo dictum eſt; ſi homo corporis concretione caruiſſet, nuda ipſa bona, neque illis integumentis inuoluta, ei oblata eſſent: quoniā uero anima corpori coniuncta eſt, omnino opus fuit, ut rerum, quæ ſentiuntur, adminiculo ad ea intelligenda uteretur. Altera uero cauſa eſt, quod animus noſter haud facile cōmouetur ad ea, quæ nobis promittuntur, credenda. Quare Deus a mundi exordio quæ facere inſtituerat, uerbis quidē frequentiſſime iudicare conſueuit; interdum uero, cum opus aliquod inſtitueret, cuius magnitudo promiſſo fidē abrogare poſſet, alia etiam ſigna, quæ nonnumquā miraculi ſpeciem haberent, uerbis adiunxit. nam cum Deus Moyſen ad Iſraelitici populi liberationem mitteret; ille uero, ne Dei quidem præcipientis auxilio fretus, timeret, ne onus ſibi grauius imponeretur, quam ut ſuſtinere poſſet; aut ne populus diuinis oraculis, & dictis fidem non adiungeret; Dominus promiſſionem ſuam multa ſignorum uarietate firmauit. Quemadmodum igitur in ueteri teſtamento Deus fecerat, ut magni alicuius promiſſi cōſtantiam ſignis teſtificarentur: ita etiam in noua lege Chriſtus, ſaluator noſter, cū nobis peccatorum ueniam, cæleſtem gratiam, ſpiritus ſancti cōmunicationem pollicitus eſt, quædam ſigna oculis, & ſenſibus ſubiecta inſtituit, quibus eum quaſi pignoribus obligatum haberemus, atque ita fidelem in promiſſis futurū dubitare numquam poſſemus.

S. Chryſ.

Exod. 3

Exod. 4

de sacramentis

ſidem noſtram in hominum conſpectu profiteri, & notam facere uidemur. Quare ad baptiſmum accedentes, palam teſtamur, nos credere, eius aquæ uirtute, qua in ſacramento abluimur, ſpiritualem animæ purgationem fieri. Magnam deinde uim habent ſacramenta non ſolum ad fidem in animis noſtris excitandam, & exercendam, ſed etiam eam charitatem inflámandam, qua amare inter nos debemus, cum, arctiſſimo nos uinculo colligatos, & unius corporis membra effectos eſſe, ex ſacrorum myſteriorum communione, recordamur. Poſtremo, quod in Chriſtianæ pietatis ſtudio plurimi faciendum eſt, humanæ mentis ſuperbiam edomant, ac comprimunt, noſque ad humilitatem exercent: dum ſenſibilibus elementis ſubijcere nos cogimur, ut Deo obtemperemus, a quo antea impie defeceramus, ut mundi elementis ſeruiremus. Hæc ſunt, quæ potiſſimum de ſacramenti nomine, natura, inſtitutione, fideli populo tradenda eſſe uiſa ſunt: quæ poſteaquam a Paſtoribus accurate expoſita fuerint, docere deinceps oportebit, quibus ex rebus ſingula ſacramenta conſtent, quæque ſint illorum partes, ac præterea qui ritus, & cærimoniæ additæ illis fuerint.

Primum igitur explicandũ eſt, rem ſenſibilem, quæ ſupra in ſacramenti definitione poſita eſt, non unam tantum eſſe, quamuis unum ſignum conſtitui credendum ſit. Duo enim ſunt, ex quibus quodlibet ſacramentum conficitur: quorum alterum

De materia ſacramentorũ, eorumq. cærimonijs.

materiæ rationem habet, atque elemẽtum dicitur: alterum formæ uim, & uerbum communi uocabulo appellatur: ſic enim a Patribus accepimus. qua in re notum eſt, atque apud omnes peruulgatum illud ſancti Auguſtini teſtimonium: Accedit uerbũ ad elementum, & fit ſacramentum. Rei igitur ſenſibilis nomine tum materiam, ſiue elementum intelligunt, ut in ſacramento baptiſmi aquam, confirmationis chriſma, & extremæ unctionis oleum, quæ omnia ſub aſpectum cadunt: tũ præterea uerba, quæ formæ rationem habent, atque ad aurium ſenſum pertinent. Apoſtolus uero utrumque aperte indicauit, cum inquit: Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſe ipſum tradidit pro ea, ut illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in uerbo uitæ. Quo in loco materia, & forma ſacramenti exprimitur. Addenda autem erant uerba ad materiam, ut apertior, clariorque rei, quæ gerebatur, ſignificatio fieret. Verba enim inter omnia ſigna maximam uim habere perſpicuum eſt; ac, ſi ipſa deſint, plane obſcurum erit, quidnam materia ſacramentorum deſignet, ac demonſtret. Nam, ut in baptiſmo licet uidere, cum aqua non minus refrigerandi, quam abluendi uim habeat, & utriuſque rei ſymbolum eſſe poſſit, niſi uerba addantur: utrũ horum in baptiſmo ſignificet, aliquis fortaſſe coniectura aliqua diiudicabit: nemo autem ea de re quippiam certi affirmare audebit: at cum uerba adhibentur, ſtatim intelligimus, abluendi uim, & ſigni-

S. Auguſt.

Ad Eph. 5

ſignificationem habere.

In hoc autem noſtra ſacramenta antiquæ legis ſacramentis plurimum præſtant, quod in illis admini ſtrandis nulla, quod quidem acceperimus, definita forma ſeruaretur; quo etiam fiebat, ut incerta admodum, & obſcura eſſent: noſtra uero formam uerborum ita præſcriptam habent, ut, ſi forte ab ea diſcedatur, ſacramenti ratio conſtare non poſſit: ob eamque rem clariſſima ſunt, ac nullum relinquunt dubitandi locum. Hæ igitur ſunt partes, quæ ad naturam, & ſubſtantiam ſacramentorum pertinent, & ex quibus unumquodque ſacramentum neceſſario conſtituitur. His accedunt cærimoniæ: quæ tametſi prætermitti ſine peccato non poſſunt, niſi aliud facere ipſa neceſſitas cogat; tamen, ſi quando omittantur, quoniam rei naturam non attingunt, nihil de uera ſacramenti ratione imminui credendum eſt. Ac merito quidem a primis uſque Eccleſiæ temporibus illud ſemper ſeruatum eſt, ut ſacramenta ſollemnibus quibuſdam cærimoniis miniſtrarentur. Primum enim maxime decuit, ſacris myſteriis eum religionis cultum tribuere, ut ſancta ſancti tractare uideremur. præterea, quæ ſacramento efficiuntur, cærimoniæ ipſæ magis declarant, ac ueluti ante oculos ponunt, & earum rerum ſanctitatem in animos fidelium altius imprimunt. Deinde uero mentes illorum, qui eas intuentur, & diligenter obſeruant, ad ſublimium rerum cogitationem erigunt, fidemque in eis, & charita-

té excitant: quo maior cura, et diligentia adhibéda erit, ut fideles uim cærimoniarú, quibus ſingula ſacraméta cõficiuntur, cognitá, et perſpectá habeant.

De neceſſitate, numero, & utilitate ſacramentorum.

Sequitur, ut ſacramentorum etiam numerus explicetur. quæ quidem cognitio hanc utilitaté affert, quod populus eo maiori pietate omnes animi ſui uires ad laudandam, & prædicandam Dei erga nos ſingularem beneficentiam conuertet, quo plura ſalutis, ac beatæ uitæ adiumenta nobis diuinitus parata eſſe intellexerit. Catholicæ igitur Eccleſiæ ſacramenta, quemadmodum ex ſcripturis probatur, & Patrum traditione ad nos peruenit, & conciliorum teſtatur auctoritas, ſeptenario numero definita ſunt. Cur autem neque plura, neque pauciora numerentur, ex ijs etiam rebus, quæ per ſimilitudinem a naturali uita ad ſpiritualem transferuntur, probabili quadam ratione oſtendi poterit. Homini enim ad uiuendum, uitamque conſeruandam, & ex ſua, reique publicæ utilitate traducendam, hæc ſeptem neceſſaria uidentur; ut ſcilicet in lucem edatur, augeatur, alatur; ſi in morbum incidat, ſanetur; imbecillitas uirium reficiatur; deinde, quod ad remp. attinet, ut magiſtratus numquam deſint, quorum auctoritate, & imperio regatur; ac poſtremo, legitima ſobolis propagatione ſe ipſum & humanum genus conſeruet. Quæ omnia quoniam uitæ illi, qua anima Deo uiuit, reſpondere ſatis apparet, ex ijs facile ſacramentorum numerus colligetur. Primus enim eſt Baptiſmus,

ſmus, ueluti ceterorum ianua, quo Chriſto renaſcimur: deinde Confirmatio; cuius uirtute fit, ut diuina gratia augeamur, & roboremur. baptizatis enim iam apoſtolis, ut D. Auguſtinus teſtatur, inquit Dominus, Sedete in ciuitate, donec induamini uirtute ex alto. Tum Euchariſtia, qua, tamquam cibo uero cœleſti, ſpiritus noſter alitur, & ſuſtinetur. de ea enim dictum eſt a Saluatore: Caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus uere eſt potus. Sequitur quarto loco Pœnitentia; cuius ope ſanitas amiſſa reſtituitur, poſtquam peccati uulnera accepimus. Poſtea uero extrema Vnctio, qua peccatorum reliquiæ tolluntur, et animi uirtutes recreantur: ſiquidem D. Iacobus, cum de hoc ſacramento loqueretur, ita teſtatus eſt: Et ſi in peccatis ſit, remittentur ei. Sequitur Ordo, quo publica ſacramentorum miniſteria perpetuo in Eccleſia exercendi, ſacraſque omnes functiones exequendi poteſtas traditur. Poſtremo additur matrimonium, ut ex maris & feminæ legitima, & ſancta coniunctione filij ad Dei cultum, & humani generis conſeruationem procreentur, & religioſe educentur.

D. Auguſt. | Luc. 24 | Ioan. 6 | Iacob 5

Illud uero maxime animaduertendum eſt, quamuis omnia ſacramenta diuinam, & admirabilem uirtutem in ſe contineāt, tamen non parem omnia, & æqualem neceſſitatem, aut dignitatem, aut unam, eandemque ſignificandi uim habere. Atque ex iis tria ſunt, quæ tametſi non eadem ratione, tamen præ ceteris neceſſaria dicuntur. baptiſmum

Ne præſtantia & differentia ſacramentorum, & eorum auctore.

Ioan. 3 *enim unicuique ſine ulla adiunctione neceſſariũ eſſe, Saluator his uerbis declarauit: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei. Pænitentia uero illis tantummodo neceſſaria eſt, qui ſe poſt baptiſmum aliquo mortali peccato obſtrinxerunt. neque enim æternum exitium effugere poterunt, niſi eos admiſſi peccati rite pænituerit. Ordo præterea, etſi non ſingulis fidelibus, toti tamen Eccleſiæ omnino neceſſarius eſt. Verũ ſi dignitas in ſacramentis ſpectetur, Euchariſtia ſanctitate, & myſteriorũ numero, ac magnitudine longe ceteris antecellit. quæ omnia facilius intelligentur, cum ſuo loco ea, quæ ad ſingula ſacramenta pertinent, explicabuntur. Deinceps uidendum eſt, a quo hæc ſacra, & diuina myſteria acceperimus. neque enim dubitandum eſt, quin præclari alicuius muneris dignitas, eius, a quo donum ipſum profectum eſt, dignitate, & præſtantia quammaxime augeatur. Sed ea quæſtio difficilem explicationem habere non poteſt. Nam cum Deus ſit, qui homines iuſtos efficiat; ipſa uero ſacramenta iuſtitiæ adipiſcendæ mirifica quædam inſtrumenta ſint: patet, unum eundemque Deum in Chriſto iuſtificationis & ſacramentorum auctorem agnoſcendum eſſe. Præterea, ſacramenta eam uim, & efficientiam continent, quæ ad intimam animam penetrat. Cum uero unius Dei potentiæ proprium ſit, in corda & mentes hominum illabi; ex hoc etiã perſpicitur, ſacramenta a deo ipſo per Chriſtũ inſti-*

tuta

tuta eſſe; quemadmodum, ab eo quoque intus diſpenſari, certa, & conſtanti fide tenendum eſt. hoc enim teſtimonium de illo ſe accepiſſe ſanctus Ioan. affirmat, cū ait: Qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: ſuper quem uideris ſpiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt, qui baptizat in ſpiritu ſancto. Sed quamuis Deus ſacramentorum auctor, & diſpenſator ſit, ea tamen non per angelos, uerum per homines miniſtrari in Eccleſia uoluit. non minus enim miniſtrorum officio, quam materia, & forma, ad ſacramenta conficienda opus eſſe, perpetua ſanctorum Patrum traditione confirmatum eſt. Atque hi quidem miniſtri, quoniam in ſacra illa functione non ſuam, ſed Chriſti perſonam gerunt, ea re fit, ut, ſiue boni, ſiue mali ſint, modo ea forma, & materia utantur, quam ex Chriſti inſtituto ſemper Eccleſia catholica ſeruauit, idque facere proponant, quod Eccleſia in ea adminiſtratione facit, uere ſacramenta conficiant, & conferant: ita ut gratiæ fructum nulla res impedire poſſit, niſi, qui ea ſuſcipiunt, ſe ipſos tanto bono fraudare, & ſpiritui ſancto uelint obſiſtere. Hanc uero in Eccleſia certam, & exploratā ſententiam ſemper fuiſſe, ſanctus Auguſtinus in ijs diſputationibus, quas aduerſus Donatiſtas conſcripſit, clariſſime demonſtrauit. Quod ſi etiam ſcripturæ teſtimonia quærimus; ipſum Apoſtulum, his uerbis loquentem, audiamus: Ego, inquit, plantaui; Apollo rigauit: ſed Deus incremētum dedit: neque enim

Ioan. 1
S. Auguſt.
1. Cor. 3

enim, qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementũ dat Deus. Ex quo loco ſatis intelligitur; quemadmodum arboribus nihil obeſt eorum improbitas, quorum manu ſatæ ſunt; ita nihil uitij aliena culpa contrahi illis poſſe, qui malorum hominum miniſterio Chriſto inſiti ſunt. Quare, ut ex D. Ioannis euangelio ſancti Patres noſtri docuerunt, Iudas etiam Iſcariotes plures baptizauit: ex
S. Auguſt. *quibus tamen neminem iterum baptizatum fuiſſe legimus: ita ut præclare D. Auguſtinus ſcriptum reliquerit: Dedit baptiſmum Iudas, & non baptizatum eſt poſt Iudam: dedit Ioannes, & baptizatũ eſt poſt Ioannem: quia, ſi datum eſt a Iuda, baptiſma Chriſti erat: quod autem a Ioanne datum eſt, Ioannis erat: nõ Iudam Ioanni, ſed baptiſmũ Chriſti, etiam per Iudæ manus datum, baptiſmo Ioãnis, etiam per manus Ioannis dato, recte præponimus.*
Act. 19

Sacramenta nouæ legis impura conſciẽtia miniſtrare, quã pernicioſum ipſis miniſtris, & de eorũ effectu.

Neque uero Paſtores, alij ue ſacramentorum miniſtri, cum hæc audiunt, ſatis ſibi eſſe arbitrentur, ſi, poſthabita morum integritate, ac conſcientiæ munditia, illud tantum cogitent, quo modo ſacramenta ab illis rite miniſtrentur. id enim etſi diligenter curandum eſt, in hoc tamen omnia, quæ ad eam functionem pertinent, poſita non ſunt. Meminiſſe autem ſemper debent, ſacramenta diuinã quidem uirtutem, quæ illis ineſt, numquam amittere, at uero impure ea miniſtrantibus æternam perniciem, & mortem afferre. Sancta enim, quod ſemel atque iterum ac ſæpius admonere oportet, ſancte, & re-

De sacramentis

& religioſe tractanda ſunt. Peccatori, ut eſt apud Prophetam; dixit Deus: Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? tu uero odiſti diſciplinam. Quod ſi homini peccatis contaminato minus licet de rebus diuinis agere: quantum ab eo ſcelus concipi exiſtimandú erit, qui ſibi multorum ſcelerum conſcius eſt, nec tamen ſacra myſteria polluto ore conficere, uel in fœdas manus ſumere, contrectare, atque alijs porrigere, & miniſtrare uereatur? cú præſertim apud ſanctú Dionyſium ſcriptum ſit, malis ſymbola (ita enim ſacramenta appellat) ne contingere quidem permiſſum eſſe. Sanctitatem igitur ſacrarum rerú miniſtri in primis ſectentur, pure ad ſacraméta miniſtranda accedát, atque ita ſe ad pietaté exerceát, ut ex eorum frequenti tractatione, & uſu uberiorem in dies gratiam, adiuuante Deo, conſequátur. Pſal. 49 S. Diony.

Sed iam, his rebus explicatis, docendum erit, quinam ſacramentorum effectus ſit: id enim ſacramenti definitioni, quæ ſupra tradita eſt, non parú lucis allaturum uidetur. hi autem duo præcipue numerantur. Ac principem quidem locú merito gratia illa obtinet, quam uſitato a ſacris doctoribus nomine iuſtificantem uocamus. ita enim Apoſtolus apertiſſime nos docuit, cum inquit; Chriſtú dilexiſſe Eccleſiam, & ſe ipſum tradidiſſe pro ea, ut illá ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in uerbo. Quo auté pacto tanta res, & tá admirabilis per ſacramétú efficiatur, ut, quemadmodum S. Auguſtini Ad Eph. 5 D. Auguſt.

ſententia

ſententia celebratum eſt, Aqua corpus abluat, et cor tangat; id quidem humana ratione, atque intelligentia comprehendi non poteſt. Conſtitutū enim eſſe debet, nullam rem ſenſibilem ſuapte natura ex ui præditam eſſe, ut penetrare ad animam queat. At fidei lumine cognoſcimus, omnipotētis Dei uirtutem in ſacramentis ineſſe, qua id efficiant, quod ſua ui res ipſæ naturales præſtare nō poſſunt. Quo circa, ne ulla umquam huius effectus dubitatio in animis fidelium reſideret, cum miniſtrari ſacramēta cœptum eſt, uoluit clementiſſimus Deus, quid illa interius efficerent, miraculorū ſignificationibus declarare; ut eadem perpetuo interius fieri cōſtantiſſime crederemus, quamuis longe a noſtris ſenſi-
Matth 3 bus remota eſſent. Itaque, ut omittamus, Saluato-
Mar. 1 re noſtro in Iordane baptizato, cælos apertos eſſe,
Luc. 3 & ſpiritum ſanctum columbæ ſpecie apparuiſſe; ut admoneremur, eius gratiam, cum ſalutari fonte abluimur, in animā noſtram infundi: ut hoc inquā omittamus, (magis enim ad baptiſmi ſanctificationem, quā ſacramenti adminiſtrationem pertinet)
Act. 2 nonne legimus, cum Pentecoſtes die apoſtoli ſpiritum ſanctum acceperunt, quo deinde ad prædicandam fidei ueritatem, adeundaque pro Chriſti gloria pericula alacriores, & fortiores fuerunt, tunc, facto repente de cælo ſonitu, tamquam aduenietis ſpiritus uehementis, apparuiſſe illis diſpertitas linguas quaſi ignis? ex quo intellectum eſt, ſacramento confirmationis eundem nobis ſpiritum tribui,

eaſque

eaſque uires addi, quibus poſſimus carni, mundo, & Satanæ, perpetuis ſcilicet hoſtibus noſtris, fortiter repugnare, & reſiſtere. Atque hæc miracula, quoties apoſtoli ſacramenta iſta miniſtrarent, initio naſcẽtis Eccleſiæ aliquandiu uiſa ſunt, donec, firmata iam fide, & corroborata, fieri deſierunt.

De excellentia ſacramentorum nouæ legis ad uetera comparatorũ, & de charactere.

Ex ijs igitur, quæ de priori ſacramentorum effectu, gratia ſcilicet iuſtificante, demonſtrata ſunt, illud etiam plane conſtat, excellentiorem, & præſtantiorem uim ſacramẽtis nouæ legis ineſſe, quam olim ueteris legis, ſacramenta habuerunt: quæ cum infirma eſſent, egenaque elementa, inquinatos ſanctificabant ad emundationem carnis, non animæ. quare, ut ſigna tantum earum rerum, quæ myſterijs noſtris efficienda eſſent, inſtituta ſunt. At uero ſacramenta nouæ legis, ex Chriſti latere manantia, qui per ſpiritum ſanctum ſemet ipſum obtulit immaculatum Deo, emundant conſcientiam noſtrã ab operibus mortuis ad ſeruiendum Deo uiuenti, atque ita eam gratiam, quam ſignificant, Chriſti ſanguinis uirtute operantur. Quocirca ſi ea cum antiquis ſacramentis conferamus, præterquam quod plus efficaciæ habent, & utilitate uberiora, & ſanctitate auguſtiora eſſe inuenientur. Alter uero ſacramentorum effectus non quidem omnibus communis, ſed trium tantummodo proprius, baptiſmi, confirmationis, & ordinis ſacri, eſt character, quem animæ imprimunt. nam cum Apoſtolus ait: Vnxit nos Deus, qui & ſignauit nos, & dedit

Ad Heb. 9

2. Cor. 1

dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris: uoce illa, Signauit, non obſcure characterem deſcripſit; cuius proprium eſt, aliquid ſignare, & notare. Eſt autem character ueluti inſigne quoddã animæ impreſſum, quod deleri numquam poteſt, eique perpe-
S. August. tuo inhæret: de quo ita apud S. Auguſtinum ſcriptum eſt: An minus forte ſacramenta Chriſtiana, quam corporalis hæc notã, qua ſcilicet miles inſignitur, poterunt? illa namque militi, ad militiam, quam deſeruiſſet, reuertenti, non noua imprimitur, ſed antiqua cognoſcitur, & approbatur. Iam uero character hoc præſtat, tum ut apti ad aliquid ſacri ſuſcipiendum uel peragendum efficiamur, tum ut aliqua nota alter ab altero internoſcatur. Ac baptiſmi quidem charactere utrumque conſequimur, ut ad alia ſacramenta percipienda reddamur idonei, & eo præterea fidelis populus a gentibus, qui fidem non colunt, diſtinguatur. Idem autem in charactere confirmationis, & ſacri ordinis licet cognoſcere: quorũ altero ueluti Chriſti milites ad eius nominis publicam confeſſionem, & propugnationem, ac contra inſitum nobis hoſtem, & ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus armamur, atque inſtruimur, ſimulque ab ijs, qui nuper baptizati, tamquam modo geniti infantes ſunt, diſcernimur; alter uero tum poteſtatẽ ſacramenta conficiendi, & miniſtrãdi coniunctam habet; tum eorum, qui eiuſmodi poteſtate præditi ſunt, a reliquo fidelium cœtu diſtinctionem oſtendit. Tenenda igitur eſt catholicæ Ec-

clesiæ

cleſiæ regula, qua docemur, tria hæc ſacramenta characterem imprimere, neque ullo umquam tempore iteranda eſſe.

Hæc ſunt, quæ generatim de ſacramentis tradẽda erunt. in cuius argumenti explicatione, Paſtores duo potiſſimũ efficere omni ſtudio conẽtur. Primũ eſt, ut fideles intelligant, quanto honore, et cultu, & ueneratione hæc diuina, et cæleſtia munera digna ſint: alterum uero, ut, quoniã a clementiſſimo Deo ad communem omniũ ſalutẽ propoſita ſunt, ijs pie & religioſe utantur, atque ita Chriſtianæ perfectionis deſiderio exardeſcant, ut, ſi pænitentiæ præſertim et Euchariſtiæ ſaluberrimo uſu aliquãdiu careant, plurimum damni ſe feciſſe exiſtiment. Hæc autem facile Paſtores aſſequi poterunt, ſi, quæ de ſacramentorũ diuinitate, et fructu ſupra dicta ſunt, auribus fidelium ſæpius inculcabunt: primum a Domino, ſaluatore noſtro, a quo nihil niſi perfectiſſimũ proficiſci poteſt, inſtituta eſſe: præterea, cum miniſtrantur, ſpiritus ſancti intima cordis noſtri permeantis efficaciſſimũ nomen præſto eſſe: deinde, admirabili, & certa curandarum animarum uirtute prædita eſſe: tum, per ea immenſas illas Dominicæ paſsionis diuitias ad nos deriuari. Poſtremo uero oſtendent, totum Chriſtianum ædificium firmiſſimo quidem lapidis angularis fundamento inniti, uerum, niſi uerbi Dei prædicatione, & ſacramentorum uſu undique fulciatur, magnopere uerendum eſſe, ne magna ex parte labefactatũ concidat.

ut enim

ut enim per ſacramenta in uitam ſuſcipimur: ita hoc ueluti pabulo alimur, conſeruamur, augemur.

DE BAPTISMI SACRAMENTO.

Ex ijs quidem, quæ hactenus de ſacramentis uniuerſe tradita ſunt, cognoſci poteſt, quam neceſſarium ſit ad Chriſtianæ religionis uel doctrinam percipiendam, uel pietatem exercendam, ea intelligere, quæ de illorum ſingulis credenda catholica Eccleſia proponit: ſed, ſi quis diligentius Apoſtolum legerit, ſine dubitatione ita ſtatuet, perfectam baptiſmi cognitionem a fidelibus magnopere requiri: adeo non ſolum frequenter, ſed grauibus uerbis & ſpiritu Dei plenis, eius myſterij memoriā renouat, diuinitatē commendat, atque in eo redemptoris noſtri mortem, ſepulturam, & reſurrectionem nobis ante oculos tum ad contēplandum, tum ad imitandum conſtituit. Quare Paſtores numquam ſe ſatis multam operam, & ſtudium in huius ſacramenti tractatione collocaſſe arbitrentur: uerum, præter eos dies, in quibus more maiorū diuina baptiſmi myſteria potiſſimum explananda eſſent, in ſabbatho magno Paſchæ, & Pentecoſtes, quo tempore Eccleſia ſumma cum religione, maximisque cærimonijs hoc ſacramentum celebrare conſueuerat, alijs etiam diebus occaſionem captent de hoc argumento diſſerendi. Atque illud in primis tempus maxime opportunum ad eam rem uideri poterit, ſi

rit, ſi

de Baptismo

rit, ſi interdum, cum baptiſmus alicui miniſtrandus ſit, fidelis populi multitudinem conueniſſe animaduerterint. tunc enim facilius multo erit, ſi minus liceat omnia capita, quæ ad hoc ſacramentum attinent, perſequi, unum ſaltem, aut alterum docere, cum fideles earum rerum doctrinam, quam auribus percipiunt, ſimul etiam ſacris baptiſmi cæremoniis expreſſam uident, pioque & attento animo contemplantur. Ex quo deinde fiet, ut unusquisque, iis rebus admonitus, quas in alio geri uideat, ſecum recordetur, qua ſe ſponſione Deo obligauerit, cum baptiſmo initiatus eſt; ſimulque illud cogitet, an uita, & moribus talem ſe præbeat, qualem ipſa Chriſtiani nominis profeſſio pollicetur. Vt igitur, quæ docenda erunt, dilucide exponantur; quænam ſit baptiſmi natura, & ſubſtantia, aperiendum eſt; ſi prius tamen ipſius uocis ſignificatio explicetur.

Ac baptiſmus quidem græcum eſſe nomen nemo ignorat: quod etſi in ſacris litteris non ſolum eam ablutionem, quæ cum ſacramento coniuncta eſt, ſed etiam omne ablutionis genus, quod aliquando ad paſſionem translatum eſt, ſignificat; tamen apud Eccleſiæ ſcriptores non quamuis corporis ablutionem declarat, ſed eam, quæ cum ſacramento coniungitur, nec ſine præſcripta uerborum forma miniſtratur. qua quidem ſignificatione Apoſtoli ex Chriſti domini inſtituto frequentiſſime uſi ſunt.

Alia quoque nomina ad eandem rem ſignificandam ſancti Patres uſurparunt. Sacramentum enim

N fidei

fidei appellari, quod illud ſuſcipientes, uniuerſam D. Auguſt. *Chriſtianæ religionis fidem profiteantur, D. Augustinus teſtatur. Alij uero, quia fide corda noſtra illuminantur, quam in baptiſmo profitemur, hoc ſacramentum Illuminationem uocarunt. nam & Hebr. 10 Apoſtolus ita inquit: Rememoramini priſtinos dies, in quibus illuminati magnum certamen ſuſtinuiſtis paſſionum: tempus nimirum, quo baptizati erant, ſignificans.* S.Chryſ. *Chryſoſtomus præterea in oratione, quam ad baptizatos habuit, tum expurgationem, qua per baptiſmum expurgamus uetus fermentum, ut ſimus noua conſperſio, tum ſepulturam, tum plantationem, tum crucem Chriſti nominat: quarum omnium appellationum cauſam ex epiſtola ad Romanos ſcripta licet colligere.* S. Diony. *Cur autem D. Dionyſius principium ſanctiſſimorum mandatorum uocauerit, perſpicuum eſt: cum hoc ſacramentum ueluti ianua ſit, qua in Chriſtianæ uitæ ſocietatem ingredimur, atque ab eo diuinis præceptis obtemperãdi initium facimus. Atque hæc de nomine breuiter exponenda erunt.*

Baptiſmi pro ſacraměto ſumpti definitio, materia forma, effectus. *Quod autem ad rei definitionem attinet, etſi multa ex ſacris ſcriptoribus afferri poſſunt, illa tamen aptior, & commodior eſſe uidetur, quã ex uerbis Domini apud Ioannẽ, et Apoſtoli ad Epheſios licet intelligere. nam cũ Saluator dicat: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei: et Apoſtolus, cum de Eccleſia loqueretur: Mundans eam lauacro aquæ in uerbo:*

ita ſit ut recte, & appoſite definiatur, baptiſmum
eſſe ſacramentum regenerationis per aquam in uer
bo. Natura enim ex Adam filij iræ naſcimur, per
baptiſmum uero in Chriſto filij miſericordiæ rena- Ioan. 1
ſcimur: ſiquidem dedit hominibus poteſtatem fi-
lios Dei fieri, iis qui credunt in nomine eius, qui
non ex ſanguinibus, neque ex uoluntate carnis, ne-
que ex uoluntate uiri, ſed ex Deo nati ſunt. Sed
quibuſcumque tandem uerbis baptiſmi naturam
explicare contigerit, docendus erit populus, hoc ſa
cramentum confici ablutione, cui ex Domini Salua
toris inſtituto certa, & ſollemnia uerba neceſſario
adhibentur, quemadmodũ ſemper ſancti Patres do
cuerunt. quod apertiſſimo illo D. Auguſtini teſtimo D. Augu.
nio demonſtratur: Accedit uerbum ad elementũ,
& fit ſacramẽtũ. Id uero eo diligẽtius monere opor
tebit, ne forte fideles in eum errorẽ inducantur, ut
exiſtimẽt, quod uulgo dici ſolitum eſt, aquã ipſam,
quæ ad conficiendum baptiſmũ in ſacro fonte aſſer
uatur, ſacramentum eſſe. tunc enim ſacramẽtũ ba
ptiſmi dicendũ eſt, cum aqua ad abluendũ aliquem
additis uerbis, quæ a Domino inſtituta ſunt, re ipſa
utimur. Iam uero, quoniam ſingula ſacramẽta ex
materia, & forma conſtitui initio diximus, cum ge
neratim de omnibus ſacramentis ageretur, iccirco,
quæ utraque ſit in baptiſmo, a Paſtoribus declarã
dum erit. Materiam igitur, ſiue elementum huius
ſacramenti, eſſe omne naturalis aquæ genus, ſiue
ea maris ſit, ſiue fluuij, ſiue paludis, ſiue putei,

aut fontis, quæ ſine ulla adiunctione aqua dici ſo-
Ioan.3 *let. nã & Saluator docuit: Niſi quis renatus fue-*
rit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnũ
Ad Eph.5 *Dei. et Apoſtolus inquit, Eccleſiam lauacro aquæ*
1.Ioan.5 *mundatam eſſe. Et in B. Ioannis epiſtola ſcriptum*
legimus: Tres ſunt, qui teſtimonium dant in terra,
ſpiritus, aqua, & ſanguis. Quod etiam alijs ſacra
rum litterarum teſtimonijs comprobatur. Quod
Matth.3 *uero a Ioanne Baptiſta dictum eſt, uenturum eſſe*
Dominum, qui baptizaret in ſpiritu ſancto, et igne;
id quidem nullo modo de baptiſmi materia intelli-
gendum eſt; ſed uel ad intimum ſpiritus ſancti effe
ctum, uel certe ad miraculum referri debet; quod
Act.2 *die Pentecoſtes apparuit, cum ſpiritus ſanctus e cæ*
lo in apoſtolos ignis ſpecie delapſus eſt: de quo a-
lio loco Chriſtus dominus noſter prædixit: Ioan-
Act.1 *nes quidem baptizauit aqua: uos autem baptiza-*
bimini ſpiritu ſancto non poſt multos hos dies.

Figuræ, et prophetæ ant quæ baptiſmi. *Verum idem quoque a Domino tum figuris, tum*
prophetarum oraculis ſignificatum eſſe, ex diuinis
ſcripturis animaduertimus. Diluuium enim, quo
Gen.6 *mundus purgatus eſt, quod multa malitia hominũ*
eſſet in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta
eſſet ad malum, huius aquæ figuram, & ſimilitudi-
1.Petr.3 *nem geſſiſſe, apoſtolorum Princeps in priori epi-*
ſtola oſtendit. Et maris rubri tranſitum eiuſdem
1.Cor.10 *aquæ ſignificationem habuiſſe, D. Paulus, ad Co-*
4.Reg.5 *rinthios ſcribens, expoſuit. ut interim omittamus*
Ioan.5 *tum Naaman Syri ablutionem, tum probaticæ*

piſcinæ

piſcinæ admirabilem uim, & alia id genus multa, in quibus huius myſterij ſymbolum ineſſe facile apparet. De prædictionibus autem dubitare nemo poteſt, quin aquæ illæ, ad quas tam liberaliter Iſaias propheta omnes ſitientes inuitat, uel quas e templo egredientes Ezechiel in ſpiritu uidit, tum præterea fons ille, quem domui Dauid habitantibus Hieruſalem paratum in ablutionem peccatoris, et menſtruatæ Zacharias prænunciauit, ad ſalutarem baptiſmi aquam indicandam atque exprimendã pertineant. Quantum uero baptiſmi naturæ, & uirtuti conſentaneum fuerit, ut eius propria materia aqua inſtitueretur, pluribus quidem rationibus D. Hieronymus ad Oceanum ſcribens demonſtrauit: ſed quòd ad hunc locum attinet, Paſtores docere in primis poterunt, quoniam hoc ſacramentum omnibus ſine ulla exceptione ad conſequendam uitam neceſſarium erat, iccirco aquæ materiam, quæ numquam non præſto eſt, atque ab omnibus facile parari poteſt, maxime idoneam fuiſſe. Deinde aqua effectũ baptiſmi maxime ſignificat: ut enim aqua ſordes abluit, ita etiam baptiſmi uim, atque efficientiam, quo peccatorum maculæ eluuntur, optime demonſtrat. Accedit illud, quod, quemadmodum aqua refrigerandis corporibus aptiſſima eſt, ſic baptiſmo cupiditatũ ardor magna ex parte reſtinguitur. Illud uero animaduertendũ eſt, quamuis aqua ſimplex, que nihil aliud admiſtum habet, materia apta ſit ad hoc ſacramẽtum conficiendum

Iſa. 55
Ezech. 47
Zach. 13
D. Hiero.

dum, quoties ſcilicet baptiſmi miniſtrandi neceſſitas incidat, tamen ex apoſtolorum traditione ſemper in catholica Eccleſia obſeruatum eſſe, ut, cum ſollemnibus cærimonijs baptiſmus conficitur, ſacrum etiam chriſma addatur, quo baptiſmi effectũ magis declarari perſpicuum eſt. Docendus quoque erit populus, etſi aliquando incertum eſſe poteſt, utrum hæc an illa uera aqua ſit, qualem ſacramenti perfectio requirat, hoc tamen pro certo habendum eſſe, nũquam ex alia materia, quàm ex aquæ naturalis liquore, baptiſmi ſacramentum ulla ratione confici poſſe.

Quam ſit neceſſaria formæ baptiſmi cognitio.

Sed duarum partium, ex quibus baptiſmus conſtare debet, poſtquam altera, hoceſt materia, diligenter explicata fuerit, ſtudebunt Paſtores eadem diligentia formam etiam tradere; quæ eſt altera eius pars maxime neceſſaria. In huius autem ſacramenti explicatione, eo maiori cura, & ſtudio elaborandum putabunt, quod tam ſancti myſterij notitia non ſolum ſua ſponte fideles uehementer delectare poteſt, quod quidem in omni diuinarum rerũ ſcientia communiter euenit, uerum etiam ad uſus fere quotidianos ſummopere expetẽda eſt. Cum enim ſæpe incidat tempora, quemadmodum ſuo loco planius dicetur, in quibus tum ab alijs de populo, tum ſæpiſſime a mulierculis baptiſmum miniſtrari oportet; ita fit, ut promiſcue omnibus fidelibus ea, quæ ad huius ſacramenti ſubſtantiam pertinent, cognita, & perſpecta eſſe debeant. Quare dilucidis

De Baptiſm

& apertis uerbis, quæ facile percipi ab omnibus poſſint, Paſtores docebunt, hanc eſſe perfectam, & abſolutam baptiſmi formam, Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Ita enim a Domino, & Saluatore noſtro traditum eſt; cum apoſtolis apud Matthæum præcepit: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Matth. 28

Ex illo autem uerbo, Baptizantes, catholica Eccleſia, diuinitus edocta, optime intellexit, in huius ſacramenti forma actionem miniſtri exprimendam eſſe: quod quidem fit, cum dicitur: Ego te baptizo. Ac quoniam, præter miniſtros, tum illius perſonam, qui baptizatur, tum principalem cauſam, quæ baptiſmum efficit, ſignificare oportebat, idcirco illud pronomen, TE, & diſtincta diuinarum perſonarum nomina adduntur, ut abſoluta ſacramenti forma ijs uerbis concludatur, quæ modo expoſita ſunt: Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Neque enim ſola filij perſona, de quo a Ioanne ſcribitur: Hic eſt, qui baptizat: ſed ſimul omnes ſanctæ Trinitatis perſonæ ad baptiſmi ſacramentum operantur. Ioan. 1

Quod autem, In nomine, non, In nominibus, dictum eſt: hoc plane declarat unam Trinitatis naturam, & diuinitatem. etenim hoc loco nomen, ad perſonas non refertur, ſed diuinam ſubſtantiam, uirtutem, & poteſtatem, quæ una & eadem eſt in tribus perſonis, ſignificat. Sed in hac forma, quam integram, & per-

 fectam

fectam eſſe oſtendimus, obſeruandum eſt, quædam prorſus neceſſaria eſſe, quæ ſi omittantur, ſacramentum confici non poteſt; quædam uero non ita neceſſaria, ut, ſi deſint, ſacramenti ratio non conſtet: cuiuſmodi eſt uox illa, Ego: cuius uis in uerbo BAPTIZO *continetur: immo uero in eccleſiis Græcorum uariata dicendi ratione prætermitti con ſueuit: propterea quod nullam fieri oportere miniſtri mētionem iudicarunt: ex quo factum eſt, ut in baptiſmo hac forma paſſim utantur: Baptizatus ſeruus Chriſti in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti: a quibus tamen perfecte ſacramentum miniſtrari, ex Concilij Florentini ſententia, & definitione apparet; cum his uerbis ſatis explicetur id, quod ad baptiſmi ueritatem attinet, nimirum ablutio, quæ tunc re ipſa peragitur. Quod ſi etiam aliquando tempus fuiſſe dicendum eſt, cum apoſtoli*
Act. 2 *in nomine tantum domini Ieſu Chriſti baptizarēt:*
Act. 8 *id quidem ſpiritus ſancti afflatu eos feciſſe, exploratum nobis eſſe debet; ut initio naſcentis Eccleſiæ Ieſu Chriſti nomine prædicatio illuſtrior fieret, diuinaque, & immenſa eius poteſtas magis celebraretur. Deinde uero rem penitus introſpicientes, facile intelligemus, nullam earum partium in ea forma deſiderari, quæ ab ipſo Saluatore præſcripta ſunt: qui enim Ieſum Chriſtum dicit, ſimul etiam patris perſonam, a quo unctus, & ſpiritum ſanctum, quo unctus eſt, ſignificat. Quamquam dubium fortaſſe uideri poteſt, an huiuſmodi forma apo-*

ſtoli

de Baptismo

ſtoli aliquem baptizauerint; ſi Ambroſii, & Baſilij, ſanctiſſimorum, & grauiſſimorum Patrum, auctoritatem ſequi uolumus; qui ita baptiſmum in nomine Ieſu Chriſti interpretati ſunt, ut dixerint, ijs uerbis ſignificari baptiſmum, non qui a Ioanne, ſed qui a Chriſto domino traditus eſſet, tametſi a cõmuni, & uſitata forma, quæ diſtincta trium perſonarum nomina continet, apoſtoli non diſcederet. Atque hoc loquẽdi genere Paulus etiam in epiſtola ad Galatas uſus uidetur, cum inquit: Quicumque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis: ut ſignificaret, in fide Chriſti, nec alia tamen forma, quam idem Saluator & Dominus noſter ſeruandam præceperat, baptizatos eſſe. S. Ambr. & Baſilius Ad Gal. 3

Hactenus igitur de materia, & forma, quæ ad baptiſmi ſubſtantiam maxime pertinent, fideles docere ſatis fuerit. Quoniam uero in hoc ſacramento conficiendo legitimæ etiam ablutionis rationem ſeruari oportet; iccirco eius quoque partis doctrina a Paſtoribus tradẽda eſt, atque ab eis breuiter explicandum; communi Eccleſiæ more & conſuetudine receptum eſſe, ut baptiſmus uno aliquo ex tribus modis confici poſſet. nam qui hoc ſacramento initiari debet, uel in aquam mergitur, uel aqua in eos infunditur, uel aquæ aſperſione tinguntur. Ex his autem ritibus quicumque ſeruetur, baptiſmum uere perfici credendum eſt. aqua enim in baptiſmo adhibetur ad ſignificandam animæ ablutionem, quam efficit: quare baptiſmus ab Apoſtolo Ad Eph. 5

lauacrum

lauacrum appellatus eſt. Ablutio autem non magis fit, cum aliquis aqua mergitur, quod diu a primis temporibus in Eccleſia obſeruatũ animaduertimus; quam uel aquæ effuſione, quod nunc in frequenti uſu poſitum uidemus, uel aſperſione, quem-
Act. 2 *admodum a Petro factum eſſe colligitur, cum uno die tria millia hominum ad fidei ueritatem traduxit, & baptizauit. Vtrum uero unica, an trina ablutio fiat; nihil referre exiſtimandum eſt: utrouis enim modo & antea in Eccleſia baptiſmũ uere confectum eſſe, & nunc cõfici poſſe, ex D. Gregorij*
S. Gregorius. *Magni epiſtola, ad Leandrum ſcripta, ſatis apparet. Retinendus eſt tamen a fidelibus is ritus; quem unuſquiſque in ſua eccleſia ſeruari animaduerterit.*

Atque illud præcipue monere oportet, non quamlibet corporis partem, ſed potiſſimum caput, in quo omnes tum interiores, tum externi ſenſus uigent, abluendum, ſimulque ab eo, qui baptizat, non ante, aut poſt ablutionem uerba ſacramenti, quæ formam continẽt, ſed eodem tempore, quo ablutio ipſa peragitur, pronuncianda eſſe. His expoſitis, conueniet præterea docere, atque in memoriam fidelium reducere, baptiſmum, quemadmodum & reliqua ſacramenta, a Chriſto domino inſtitutum eſſe. Hoc igitur Paſtores frequenter docebunt, explicabũtq; duo diuerſa tempora baptiſmi notanda eſſe; alterum, cum Saluator eum inſtituit; alterum, cum lex de eo ſuſcipiendo ſancita eſt. Ac, quod ad primum attinet, tunc a Domino hoc ſacramentum

inſtitutum

inſtitutum eſſe perſpicitur, cū ipſe a Ioanne bapti-zatus ſanctificandi uirtutem aquæ tribuit: teſtantur enim ſanctus Gregorius Nazanzenus, & Auguſtinus, eo tempore aquæ uim generandi in ſpiritualem ſcilicet uitā datā eſſe. Et alio loco ita ſcriptum reliquit: Ex quo Chriſtus in aqua mergitur, ex eo omnia peccata abluit aqua. Et alibi: Baptizatur Dominus, nō mundari indigens, ſed tactu mūdæ carnis aquas mundans, ut uim abluendi habeant. Atque ad eam rem illud maximo argumento eſſe potuit, quod tunc ſanctiſſima Trinitas, in cuius nomine baptiſmus conficitur, numen ſuum præſens declarauit: Vox enim patris audita eſt: filij perſona aderat: & ſpiritus ſanctus in columbæ ſpecie deſcendit: præterea cæli aperti ſunt, quo nobis iam per baptiſmum licet aſcendere. Quod ſi quis ſcire cupiat, quanam ratione tanta, et tam diuina uirtus a Domino aquis tributa ſit: id quidē humanam intelligentiam ſuperat: hoc uero ſatis percipi a nobis poteſt, baptiſmo a Domino ſuſcepto, ſanctiſſimi, & puriſſimi eius corporis tactu aquam ad baptiſmi ſalutarem uſum conſecratā eſſe, ita tamen, ut hoc ſacramentum, etſi ante paſſionem inſtitutum fuerit, a paſſione tamen, quæ omnium Chriſti actionum tamquam finis erat, uim, & efficientiam duxiſſe, credendum ſit. Sed de altero etiam, quo ſcilicet tēpore lex de baptiſmo lata fuerit, nullus dubitandi locus relinquitur. nam inter ſacros ſcriptores cōuenit, poſt Domini reſurrectionem, cū apoſtolis

B. Gregorius Nazanzen. & S. Auguſt.

Matth. 3
Mar. 1
Luc. 3

Marc. 16

Matth. 28 *apoſtoli præcepit; Euntes docete omnes gentes baptizãtes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti: ex eo tempore omnes homines, qui ſalutem æternam conſecuturi erant, lege de baptiſ*
1. Petr. 1 *mo teneri cœpiſſe. Quod quidem ex apoſtolorum Principis auctoritate colligitur, cum inquit: Rege-*
Ad Eph. 5 *nerauit nos in ſpem uiuam per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis. Idemq. ex illo Pauli loco; Se ipſum tradidit pro ea, ut illam ſanctificaret; (cum de Eccleſia loqueretur) mundans eã lauacro aquæ in uerbo; licet cognoſcere. uterque enim baptiſmi obligationem ad tempus, quod mortem Domini cõ*
Ioan. 3 *ſecutum eſt, uidetur retuliſſe: ut dubitandum nullo modo ſit, uerba etiam illa Saluatoris: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei: id ipſum tempus ſpectaſſe, quod poſt paſſionem futurum erat. Ex his igitur, ſi accurate à Paſtoribus tractentur, haud dubium eſſe poteſt, quin fideles maximam in hoc ſacramento dignitatem agnoſcant, ac ſumma animi pietate uenerẽtur: præſertim uero cũ cogitarint, præclara illa, & ampliſſima munera, quæ, cum Chriſtus dominus baptizaretur, miraculorum ſignificationibus declarata ſunt, ſingulis, cum baptizantur, intima*
4. Reg. 6 *ſpiritus ſancti uirtute donari, atque impertiri. Vt enim ſi, quemadmodum Eliſei puero contigit, nobis oculi ita aperirentur, ut cæleſtes res intueri poſſemus, nemo adeo communi ſenſu carere putandus eſſet, quem diuina baptiſmi myſteria in maximam*

admira

De Baptiſmo

admirationem nõ traducerent: cur idem etiam euẽturum non exiſtimemus, cum a Paſtoribus huius ſacramenti diuitiæ ita expoſitæ fuerint, ut eas fideles ſi non corporis oculis, at mentis acie, fidei ſplendore illuminatæ, contemplari queant?

Iam uero, a quibus miniſtris hoc ſacramentum conficiatur non utiliter modo, ſed neceſſario, tradendũ uidetur: tum ut ij, quibus præcipue hoc munus commiſſum eſt, illud ſanctè, & religioſe curare ſtudeãt: tum ut ne quis, tamquã fines ſuos egreſſus, in alienam poſſeſsionem intempeſtiue ingrediatur, uel ſuperbe irrumpat; cum in omnibus ordinem ſeruãdum eſſe Apoſtolus admoneat. Doceantur igitur fideles triplicem eſſe eorum ordinem: ac in primo quidem Epiſcopos, & ſacerdotes collocandos eſſe; quibus datum eſt, ut iure ſuo, non extraordinaria aliqua poteſtate, hoc munus exerceant. ijs enim in apoſtolis præceptum eſt a Domino; Euntes baptizate: quamuis Epiſcopi, ne grauiorem illã docendi populi curam deſerere cogerentur, baptiſmi miniſterium ſacerdotibus relinquere ſoliti eſſent. Quod uero ſacerdotes iure ſuo hanc functionem exerceant, ita ut præſente etiam Epiſcopo miniſtrare baptiſmum poſſint, ex doctrina Patrum, & uſu Eccleſiæ conſtat: nam cum ad Euchariſtiã conſecrandam inſtituti ſint; quæ eſt pacis & unitatis ſacramentum: conſentaneum fuit, poteſtatem ijs dari omnia illa adminiſtrandi; per quæ neceſſario huius pacis, & unitatis quilibet particeps fieri poſſet.

Qui proprij miniſtri baptiſmi.

1. Cor. 4

Matth. 28

poſſet. Quod ſi aliquãdo Patres ſacerdotibus, ſine Epiſcopi uenia, baptizãdi ius permiſſum nõ eſſe dixerunt; id de eo baptiſmo, qui certis anni diebus ſollemni cærimonia adminiſtrari cõſueuerat, intelligendum uidetur. Secũdum miniſtrorum locum obtinent Diaconi; quibus, ſine Epiſcopi, aut ſacerdotis conceſſu, non licere hoc ſacramẽtum adminiſtrare, plurima ſanctorũ Patrum decreta teſtãtur. Extremus ordo illorum eſt, qui, cogente neceſſitate, ſine ſollemnibus cærimonijs baptizare poſſunt: quo in numero ſunt omnes, etiá de populo, ſiue mares, ſiue feminæ, quãcumque illi ſectam profiteãtur. nam & Iudæis quoque, & infidelibus, & hæreticis, cũ neceſſitas cogit, hoc munus permiſſum eſt; ſi tamẽ id efficere propoſitũ eis fuerit, quod Eccleſia catholica in eo adminiſtrationis genere efficit. Hæc autem cum multa ueterum Patrum, & Conciliorũ decreta confirmarunt; tũ uero a ſacra Tridentina Synodo anathema in eos ſancitũ eſt, qui dicere audeãt, baptiſmũ qui etiã datur ab hæreticis in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, cũ intentione faciẽdi quod facit Eccleſia, nõ eſſe uerũ baptiſmũ. In quo profecto ſummam Domini noſtri bonitatẽ, et ſapiẽtiã licet admirari. nã cum hoc ſacramẽtũ neceſſario ab omnibus percipiendũ ſit; quemadmodum aquã eius materiam inſtituit, qua nihil magis cõmune eſſe poteſt; ſic neminem ab eius adminiſtratione excludi noluit; quãuis, ut dictum eſt, non omnibus liceat ſollemnes cærimonias adhibere: non quidem

Cõc. Triden.

quòd ritus, aut cærimoniæ plus dignitatis, ſed quòd minus neceſſitatis, quã ſacramentũ, habeant. Neque uero, hoc munus ita omnibus promiſcue permiſſum eſſe, fideles arbitrentur, quin ordinẽ aliquẽ miniſtrorũ ſtatuere maxime deceat. mulier enim ſi mares adſint, laicus itẽ præſente clerico, tum clericus coram ſacerdote, baptiſmi adminiſtrationẽ ſibi ſumere non debent. Quanquam obſtetrices, quæ baptizare cõſueuerunt, improbandæ nõ ſunt, ſi interdum, præſente aliquo uiro, qui huius ſacramenti conficiendi minime peritus ſit, quod alias uiri magis proprium officium uideretur, ipſæ exequantur.

Accedit autẽ ad eos miniſtros, qui, ut hactenus declaratũ eſt, baptiſmũ cõficiunt, aliud etiam miniſtrorũ genus, qui ad ſacrã, & ſalutarẽ ablutionem celebrandã ex uetuſtiſſima catholicæ Eccleſiæ conſuetudine adhiberi ſolent. ij nunc patrini, olim ſuſceptores, ſpõſores, ſeu fideiuſſores, cõmuni uocabulo, a rerũ diuinarum ſcriptoribus uocabãtur. De quorum numero, quoniã ad omnes fere laicos pertinet, accurate a Paſtoribus agendũ erit; ut fideles intelligant, quæ potiſſimum ad illud recte perficiẽdum neceſſaria ſint. In primis uero explicare oportet, quæ cauſa fuerit, cur ad baptiſmum præter ſacramenti miniſtros patrini etiã, et ſuſceptores adiũgerentur. quod quidẽ optimo iure factũ eſſe, omnibus uidebitur, ſi meminerint, baptiſmũ eſſe ſpiritualem regenerationem, per quã filij Dei naſcimur. de ea enim ita loquitur D. Petrus: Sicut modo geniti infantes 1. Pet. 2

De patrinis baptizandorũ.

rationabiles, ſine dolo lac concupiſcite: Vt igitur, poſtquam aliquis in hanc lucem editus eſt, nutrice, et pædagogo indiget, quorum ope, atque opera educetur, ac doctrina, et bonis artibus erudiatur: ita etiam neceſſe eſt, ut, qui ex baptiſmi fonte uitam ſpiritualem uiuere incipiunt, alicuius fidei, & prudentiæ committantur, a quo Chriſtianæ religionis præcepta haurire, ad omnemque pietatis rationem inſtitui poſſint, atque ita paulatim in Chriſto adoleſcere, donec tandem uiri perfecti, iuuante Domino, euadant; cum præſertim Paſtoribus, qui publicæ parochiarum curationi præpoſiti ſunt, tantum temporis non ſuperſit, ut priuatam illam curam pueros in fide erudiendi ſuſcipere poſſint. Huius autem uetuſtiſſimæ conſuetudinis præclarum teſtimonium a D. Dionyſio habemus; cum inquit: Diuinis noſtris ducibus (ſic enim apoſtolos uocat) in mentē uenit, & uiſum eſt ſuſcipere infantes, ſecundum iſtum ſanctum modum, quod naturales parentes pueri eum cuidam docto in diuinis, ueluti pædagogo traderent, ſub quo, ſicut ſub diuino patre, & ſaluationis ſanctæ ſuſceptore, reliquum uitæ puer degeret. Eandem uero ſententiam confirmat Higinij auctoritas. Quamobrem ſapientiſſime a ſancta Eccleſia conſtitutum eſt, ut non ſolum is, qui baptizat, cum baptizato, ſed etiam ſuſceptor cum eo, quem ſuſcipit, & cum eius ueris parentibus affinitate deuinciantur; ita ut legitima nuptiarum fœdera inter hos omnes iniri non poſsint, atque inita diriman-

S.Dionyſ.

Higinius papa.

De Baptiſmo

dirimantur. Præterea docere oportet fideles, quæ ſint ſuſceptoris partes: etenim hoc munus adeo negligenter in Eccleſia tractatur, ut nudum tantum huius functionis nomen relictum ſit: quid autem ſancti in eo contineatur, ne ſuſpicari quidem homines uideantur. Hoc igitur uniuerſe ſuſceptores ſemper cogitent, ſe hac potiſſimũ lege obſtrictos eſſe, ut ſpirituales filios perpetuo commẽdatos habeãt, atque in ijs, quæ ad Chriſtianæ uitæ inſtitutionem ſpectant, curent diligenter, ut illi tales ſe in omni uita præbeant, quales eos futuros eſſe ſollemni cærimonia ſpoponderũt. Audiamus quid ea de re ſanctus Dionyſius ſcribat, uerba ſponſoris exprimens. S. Diony. Spondeo puerum inducturum, cum ad ſacram intelligentiam uenerit, ſedulis adhortationibus meis, ut abrenunciet contrarijs omnino, profiteatur, peragatque diuina, quæ pollicetur. Item diuus Auguſtinus, D. Augu. Vos, inquit, ante omnia tam uiros, quam mulieres, qui filios in baptiſmatu ſuſcepiſtis, moneo, ut cognoſcatis, fideiuſſores apud Deum extitiſſe pro illis, quos uiſi eſtis de ſacro fonte ſuſcipere. Ac profecto decet maximè, eum, qui aliquod officium ſuſcepit, in eo diligenter exequẽdo numquam defatigari; & qui ſe alterius pædagogum, & cuſtodem profeſſus eſt, minime pati illum eſſe deſertum, quem ſemel in fidem, & clientelam ſuam recepit, donec illum opera, & præſidio ſuo egere intellexerit. Quæ autem filijs ſpiritualibus tradenda ſint, paucis D. Auguſtinus comprehendit, cum de hoc D. Augu.

O ipſo

ipſo ſuſceptorum officio loqueretur: ait enim: Debent eos admonere, ut caſtitatem cuſtodiant, iuſtitiam diligant, charitatem teneant, et ante omnia Symbolum, & orationem Dominicam eos doceant; Decalogum etiam, & quæ ſint prima Chriſtianæ religionis rudimenta. Quæ cum ita ſe habeant; facile intelligimus, cuinam hominum generi ſanctæ huius tutelæ adminiſtratio committenda non ſit, nimirum ijs, qui eam gerere aut fideliter nolint, aut ſedulo, & accurate non queant. Quocirca, præter naturales parentes, quibus non licet eam curationem ſuſcipere, ut ex eo magis appareat, quantum hæc ſpiritualis educatio a carnali diſtet, hæretici in primis, Iudæi, infideles ab hoc munere omnino prohibendi ſunt, ut qui in ea cogitatione, & cura ſemper uerſentur, ut fidei ueritatem mendacijs obſcurent, atque omnem Chriſtianam pietatẽ euertant. Plures quoque ne baptizatum de baptiſmo ſuſcipiant, ſed ut unus tantum, ſiue uir, ſiue mulier, uel ad ſummum unus, & una, Tridentino Concilio ſtatutum eſt; tum quia diſciplinæ, atque inſtitutionis ordo a multitudine magiſtrorum perturbari poterat; tũ quia prouidere oportebat, ne inter plures eiuſmodi affinitates coniungerentur, quæ impedirent, quo minus legitimo matrimonij uinculo hominũ inter homines ſocietas latius diffunderetur.

Quam neceſſaria baptiſmi ſuſceptio tã adultis, aquàm infantibus.

Sed cum ceterarum rerum cognitio, quæ hactenus expoſitæ ſunt, fidelibus utiliſſima habenda ſit; tum uero nihil magis neceſſarium uideri poteſt,

poteſt, quam ut doceamur, omnibus hominibus baptiſmi legem a domino præſcriptam eſſe, ita ut, niſi per baptismi gratiam Deo renaſcantur, in ſempiternam miſeriam, & interitum a parentibus, ſiue illi fideles, ſiue infideles ſint, procreentur. Igitur ſæpius a Paſtoribus explicandum erit, quod apud Euangeliſtam legitur: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei. Quam legem non ſolum de iis, qui adulta ætate ſunt, ſed etiam de pueris infantibus intelligendam eſſe, idque ab apoſtolica traditione Eccleſiam accepiſſe, communis Patrum ſententia & auctoritas confirmat. Præterea, credendum eſt, noluiſſe Chriſtum dominum baptiſmi ſacramentum, & gratiam pueris denegari de quibus dicebat: Sinite paruulos, & nolite prohibere ad me uenire; talium eſt enim regnum cælorum. quos amplexabatur, ſuper quos manus imponebat, quos benedicebat. Deinde, cum legimus, totam aliquam familiam a Paulo baptizatam eſſe, ſatis apparet, pueros etiam, qui in illorum numero erant, ſalutari fonte ablutos eſſe. Deinde circumciſio, quæ figura fuit baptismi, eum morem maxime commendat. Pueros enim octauo die circumcidi ſolitos, nemo eſt, qui ignoret. Ac quibus circumciſio manu facta in expoliatione corporis carnis proderat, iiſdem baptiſmum, qui eſt circumciſio Chriſti non manu facta, prodeſſe perſpicuum eſt. Poſtremo, ut Apoſtolus docet, ſi unius

Ioan. 3
Matth. 19
Marc. 10
1. Cor. 3
Gen. 21
Leuit. 12
Luc. 1. 2
Coloſ. 2
Rom. 5

delicto mors regnauit per unum; multo magis abũ
dantiam gratiæ, & donationis, & iuſtitiæ accipiẽ
tes, in uita regnabunt per unum Ieſum Chriſtum.
Cum itaque per Adæ peccatum pueri ex origine
noxam contraxerint; multo magis per Chriſtum
dominum poſſunt gratiam, & iuſtitiam conſequi,
ut regnent in uita: quod quidem ſine baptiſmo
fieri nullo modo poteſt. Quare docebunt Paſtores,
infantes omnino baptizandos, & deinde paulatim
teneram ætatem Chriſtianæ religionis præceptis
ad ueram pietatem informandam eſſe. nam, ut a ſa
piente præclare dictum eſt; Adoleſcens iuxta uiã
ſuam, etiam cum ſenuerit, non recedet ab ea. Ne-
que enim dubitare licet, quin fidei ſacramẽta, cum
abluuntur, accipiant; non quia mentis ſuæ aſſen-
ſione credant; ſed quia parentum fide, ſi parẽtes
fideles fuerint, ſin minus, fide (ut D. Auguſtini
D.Augu. uerbis loquamur) uniuerſæ ſocietatis ſanctorum
muniuntur. etenim ab ijs omnibus recte dicimus
eos baptiſmo offerri, quibus placet ut offerantur,
& quorum charitate ad communionẽ ſancti ſpiri-
tus adiunguntur. Hortandi autem ſunt magnopere
fideles, ut liberos ſuos, cum primũ id ſine periculo
facere liceat, ad eccleſiam deferendos, & ſollemni
bus cærimonijs baptizandos curent. nam cum pue
ris infantibus nulla alia ſalutis comparandæ ra-
tio, niſi eis baptiſmus præbeatur, relicta ſit; fa-
cile intelligitur, quam graui culpa illi ſeſe obſtrin-
gant, qui eos ſacramenti gratia diutius, quam
neceſſitas

neceſſitas poſtulet, carere patiantur; cum præſertim, propter ætatis imbecillitatem, infinita pene uitæ pericula illis impendeant. Diuerſam uero rationem in iis ſeruandam eſſe, qui adulta ætate ſunt, & perfectum rationis uſum habent, qui ſcilicet ab infidelibus oriuntur, antiquæ Eccleſiæ conſuetudo declarat. nam Chriſtiana quidem fides illis proponenda eſt, atque omni ſtudio ad eam ſuſcipiendam cohortandi, alliciendi, inuitandi ſunt. quod ſi ad dominum Deum conuertantur; tũ uero monere oportet, ne ultra tempus, ab Eccleſia præſcriptum, baptiſmi ſacramentum differant. nam cum ſcriptum ſit; Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: docendi ſunt, perfectam conuerſionem in noua per baptiſmũ generatione poſitam eſſe; præterea, quo ſerius ad baptiſmum ueniunt, eo diutius ſibi carendum eſſe ceterorum ſacramentorum uſu, & gratia, quibus Chriſtiana religio colitur, cum ad ea ſine baptiſmo nulli aditus patere poſſit: deinde etiam maximo fructu priuari, quem ex baptiſmo percipimus: ſiquidem non ſolum omnium ſcelerum, quæ antea admiſſa ſunt, maculam & ſordes baptiſmi aqua prorſus eluit, ac tollit, ſed diuina gratia nos ornat: cuius ope, & auxilio in poſterum etiam peccata uitare poſſumus, iuſtitiáque & innocentiam tueri: qua in re ſummam Chriſtianæ uitæ conſtare facile omnes intelligunt. Sed quamuis hæc ita ſint: nõ conſueuit tamẽ Eccleſia baptiſmi ſacramentũ huic hominum generi ſtatim

tribuere, ſed ad certum tempus differendum eſſe conſtituit. neque enim ea dilatio periculum, quod quidem pueris imminere ſupradictum eſt, coniunctum habet cum illis, qui rationis uſu præditi ſunt, baptiſmi ſuſcipiendi propoſitum, atque conſilium & male actæ uitæ pænitentia ſatis futura ſit ad gratiam, & iuſtitiam, ſi repentinus aliquis caſus impediat, quo minus ſalutari aqua ablui poſſint. Contra uero hæc dilatio aliquas uidetur utilitates afferre. Primum enim, quoniam ab Eccleſia diligenter prouidendum eſt, ne quis ad hoc ſacramentum ficte, & ſimulato animo accedat, eorum uoluntas, qui baptiſmum petunt, magis exploratur, atque perſpicitur. cuius rei cauſa in antiquis Concilijs decretum legimus, ut qui ex Iudæis ad fidem catholicam ueniunt, antequam baptismus illis adminiſtretur, aliquot menſes inter catechumenos eſſent: deinde, ut fidei doctrina, quam profiteri debent, & Chriſtianæ uitæ inſtitutionibus erudiuntur perfectius. Præterea, maior religionis cultus ſacramento tribuitur, ſi conſtitutis tantum Paſchæ, & Pentecoſtes diebus, ſollemni cærimonia baptiſmum ſuſcipiant. Sed interdum tamen baptiſmi tempus iuſta aliqua & neceſſaria cauſa differendum non eſt, ueluti ſi uitæ periculum inſtare uideatur, ac præſertim ſi illi abluendi ſint, qui iam fidei myſteria plene perceperint. quod quidem Philippum, & apoſtolorum Principem feciſſe ſatis conſtat, cum alter Candacis reginæ eunuchum, alter

Act.8.& 10

Cornelium, nulla interpoſita mora, ſed ſtatim ut ſe fidem amplecti profeſſi ſunt, baptizauit.

Docẽdum præterea, & populo explicandũ erit, quo modo affecti eſſe debent, qui baptizandi ſunt. in primis itaque opus eſt, ut uelint, propoſitumque illis ſit, baptiſmum ſuſcipere. nam cùm unuſquiſque in baptiſmo peccato moriatur, & nouam uitæ rationem, & diſciplinam ſuſcipiat; æquum eſt, nõ inuito cuiquam, aut recuſanti, ſed illis tantum, qui ſponte ſua, & libenti animo accipiunt, baptiſmum præberi. Quare ex ſancta traditione ſemper ſeruatum animaduertimus, ut nemini baptiſmus miniſtretur, niſi prius interrogatus fuerit, an uelit baptizari. Nec uero in pueris quoque infantibus eam uoluntatem deeſſe exiſtimandum eſt, cum Eccleſiæ uoluntas, quæ pro illis ſpondet, obſcura eſſe non poſſit. Præterea, amentes, & furioſos, qui cum aliquando compotes mentis eſſent, in inſaniam deinde inciderunt, ut qui eo tempore nullam baptiſmi ſuſcipiendi uoluntatem habeant, niſi uitæ periculum immineat, baptizandos non eſſe: cum autem in uitæ diſcrimine uerſantur, ſi, ante quam furere inciperent, eius uoluntatis ſignificationem dederunt, abluendi ſunt; ſin minus, a baptiſmi adminiſtratione abſtinendum eſt. Idemque iudicium de dormientibus fieri debet. quod ſi in mentis poteſtate numquam fuerunt, ita ut nullum rationis uſum habuerint; eos in fide Eccleſiæ non ſecus, ac pueros, qui ratione carent,

baptizandos eſſe, Eccleſiæ auctoritas, & conſuetudo ſatis declarat. Verum, præter baptiſmi uoluntatem, fides etiam ea ratione, qua de uoluntate dictum eſt, ad conſequendam ſacramenti gratiam maxime neceſſaria eſt. etenim Dominus, & Saluator noſter docuit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Deinde ut quemlibet admiſſorum ſcelerum, & male actæ uitæ pæniteat, atque ut idem in poſterum a peccatis omnibus abſtinere ſtatuat, opus eſt. aliter enim, qui ita baptiſmum peteret, ut tamen peccandi conſuetudinem nollet emendare, omnino repellēdus eſſet. nihil enim baptiſmi gratiæ, & uirtuti adeo repugnat, quam eorum mens, & conſilium, qui nullum umquam peccandi finem ſibi conſtituunt. Cum itaque baptiſmus ob eam rem expetendus ſit, ut Chriſtum induamus, & cum eo coniungamur; plane conſtat, merito a ſacra ablutione reijciendum eſſe, cui in uitijs, & peccatis perſeuerare propoſitum eſt, præſertim uero, quia nihil eorum, quæ ad Chriſtum, & Eccleſiam pertinent, fruſtra ſuſcipiendum eſt: inanemque baptiſmum, ſi iuſtitiæ, & ſalutis gratiam ſpectemus, in eo futurum eſſe, ſatis intelligimus, qui ſecundum carnem ambulare, non ſecundum ſpiritum, cogitat: etſi, quod ad ſacramentum pertinet, perfectam eius rationem ſine ulla dubitatione conſequitur, ſi modo, cum rite baptizatur, in animo habeat id accipere, quod a ſancta Eccleſia adminiſtratur. Quamobrē Princeps apoſtolorū.

Marc. 16

magnæ

De Baptiſmo

magnæ illi hominum multitudini, qui, ut ait ſcriptura, compuncti corde, ab eo, & a reliquis apoſtolis, quid ſibi faciendum eſſet, quæſiuerant, ita reſpondit: Pænitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque ueſtrum. & alio loco, Pænitemini, inquit, & conuertimini, ut deleantur peccata ueſtra. Item beatus Paulus, ad Romanos ſcribens, aperte oſtendit, ei, qui baptizatur, omnino moriendum eſſe peccatis: quare nos monet, ne exhibeamus membra noſtra arma iniquitatis peccato, ſed exhibeamus nos Deo, tamquam ex mortuis uiuentes. Hæc uero ſi fideles ſæpe meditati fuerint, primum quidem ſummam Dei bonitatem uehementer admirari cogentur, qui nihil tale merentibus, tam ſingulare, & diuinum baptiſmi beneficium ſola ſua miſericordia adductus tribuit: deinde, cum ſibi ante oculos proponent, quam aliena eſſe debeat ab omni crimine eorum uita, qui tanto munere ornati ſunt; illud etiam in primis a Chriſtiano homine requiri facile intelligent, ut quotidie tam ſancte & religioſe traducere uitam ſtudeant, perinde ac ſi ea ipſa die baptiſmi ſacramentum, & gratiam conſecuti eſſent. quamquam ad inflammandos ueræ pietatis ſtudio animos nihil magis proficiet, quam ſi Paſtores accurata oratione explicauerint, quinam ſint baptiſmi effectus.

Act. 2
Act. 3
Rom. 6

De his igitur quoniam ſæpe agendum eſt, ut fideles magis perſpiciant, ſe in altiſſimo dignitatis gradu poſitos eſſe, nec ſe ab eo deijci ullis aduerſarij inſidijs

Concupiſcentia in renatis nō adſcribitur culpæ

inſidijs, uel impetu, ullo umquam tempore patiantur; hoc primum tradere oportet, peccatum, ſiue a primis parentibus origine contractum, ſiue a nobis ipſis commiſſum, quamuis etiam adeo nefarium ſit, ut ne cogitari quidem poſſe uideatur, admirabili huius ſacramenti uirtute remitti, & condonari. Id uero multo ante ab Ezechiel prænunciatum eſt, per quem dominus Deus ita loquitur: Effundam ſuper uos aquam mundam, & mũdabimini ab omnibus inquinamentis ueſtris. Et Apoſtolus ad Corinthios, poſt longam peccatorum enumerationem, ſubiecit: Et hæc quidẽ fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Atque hanc doctrinam perpetuo a ſancta Eccleſia traditam eſſe, perſpicuum eſt. Sanctus enim Auguſtinus in libro, quem de baptiſmo paruulorum conſcripſit, ita teſtatur: Generante carne tantum contrahitur peccatum originale: regenerantẽ autem ſpiritu, non ſolum originalium, ſed etiam uoluntariorum peccatorum ſit remiſſio. Et ſanctus Hieronymus ad Oceanum, Omnia, inquit, in baptiſmate condonata ſunt crimina. Ac ne dubitare amplius ea de re cuiquam liceret, poſt aliorum Conciliorum definitionem, ſacra etiam Tridentina Synodus idem declarauit, cum anathema in eos decreuit, qui aliter ſentire auderent, quiue aſſeuerare non dubitarent, quamuis peccata in baptiſmo remittantur, ea tamen prorſus non tolli, aut radicitus euelli; ſed

Ezе.36 · 1.Cor.6 · D.Auguſt. · S.Hiero.

ſed quodam modo abradi, ita ut peccatorum radices animo infixæ adhuc remaneant. Namque, ut eiuſdem ſanctæ Synodi uerbis utamur, in renatis nihil odit Deus: quia nihil damnationis eſt his, qui uere conſepulti ſunt cum Chriſto per baptiſma in mortem: qui non ſecundum carnem ambulant, ſed ueterem hominem exuentes, & nouum, qui ſecundum Deum creatus eſt, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti ſunt. Ac fateri quidem oportet, ſicut eodem loco ipſius Synodi auctoritate decretum eſt, in baptizatis concupiſcentiam uel fomitem remanere: ſed illa uere peccati rationem non habet. nam ex diui quoque Auguſtini ſententia, in paruulis baptizatis concupiſcentiæ reatus abſoluitur, ad agonem relinquitur. atque idem alibi teſtatur: Concupiſcentiæ reatus in baptiſmate ſoluitur, ſed infirmitas manet. concupiſcentia enim, quæ ex peccato eſt, nihil aliud eſt, niſi animi appetitio, natura ſua rationi repugnans: qui tamen motus ſi uoluntatis conſenſum, aut negligentiam coniunctam nō habeat, a uera peccati natura longe abeſt. Ac cum D. Paulus inquit; Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces; ex his uerbis non ipſam concupiſcendi uim, ſed uoluntatis uitium intelligi uoluit. Eandem doctrinam tradit D. Gregorius, ita ſcribens: Si qui ſunt qui dicant peccata in baptiſmo ſuperficie tenus dimitti, quid eſt hac prædicatione infidelius? cum per

Trid. Syn.

D. Augu.

Rom. 7

D. Greg.

fidei

inſidijs, uel impetu, ullo umquam tempore patiantur; hoc primum tradere oportet, peccatum, ſiue a primis parentibus origine contractum, ſiue a nobis ipſis commiſſum, quamuis etiam adeo nefarium ſit, ut ne cogitari quidem poſſe uideatur, admirabili huius ſacramenti uirtute remitti, & condonari. Id uero multo ante ab Ezechiel prænunciatum eſt, per quem dominus Deus ita loquitur: Effundam ſuper uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis ueſtris. Et Apoſtolus ad Corinthios, poſt longam peccatorum enumerationem, ſubiecit: Et hæc quidẽ fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Atque hanc doctrinam perpetuo a ſancta Eccleſia traditam eſſe, perſpicuum eſt. Sanctus enim Auguſtinus in libro, quem de baptiſmo paruulorum conſcripſit, ita teſtatur: Generante carne tantum contrahitur peccatum originale: regenerantẽ autem ſpiritu, non ſolum originalium, ſed etiam uoluntariorum peccatorum fit remiſſio. Et ſanctus Hieronymus ad Oceanum, Omnia, inquit, in baptiſmate condonata ſunt crimina. Ac ne dubitare amplius ea de re cuiquam liceret, poſt aliorum Conciliorum definitionem, ſacra etiam Tridentina Synodus idem declarauit, cum anathema in eos decreuit, qui aliter ſentire auderent, quiue aſſeuerare non dubitarent, quamuis peccata in baptiſmo remittantur, ea tamen prorſus non tolli, aut radicitus euelli; ſed

 Eze. 36 · 1. Cor. 6 · D. Auguſt. · S. Hiero.

ſed quodam modo abradi, ita ut peccatorum radices animo infixæ adhuc remaneant. Namque, ut eiuſdem ſanctæ Synodi uerbis utamur, in renatis nihil odit Deus: quia nihil damnationis eſt his, qui uere conſepulti ſunt cum Chriſto per baptiſma in mortem: qui non ſecundum carnem ambulant, ſed ueterem hominem exuentes, & nouum, qui ſecundum Deum creatus eſt, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti ſunt. Ac fateri quidem oportet, ſicut eodem loco ipſius Synodi auctoritate decretum eſt, in baptizatis concupiſcentiam uel fomitem remanere: ſed illa uere peccati rationem non habet. nam ex diui quoque Auguſtini ſententia, in paruulis baptizatis concupiſcentiæ reatus abſoluitur, ad agonem relinquitur. atque idem alibi teſtatur: Concupiſcentiæ reatus in baptiſmate ſoluitur, ſed infirmitas manet. concupiſcentia enim, quæ ex peccato eſt, nihil aliud eſt, niſi animi appetitio, natura ſua rationi repugnans: qui tamen motus ſi uoluntatis conſenſum, aut negligentiam coniunctam nō habeat, a uera peccati natura longe abeſt. Ac cum D. Paulus inquit: Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces; ex his uerbis non ipſam concupiſcendi uim, ſed uoluntatis uitium intelligi uoluit. Eandem doctrinam tradit D. Gregorius, ita ſcribens: Si qui ſunt qui dicant peccata in baptiſmo ſuperficię tenus dimitti, quid eſt hac prædicationę infidelius? cum per fidei

Trid. Syn.

D. Augu.

Rom. 7

D. Greg.

fidei ſacramentum anima, peccatis radicitus abſoluta, ſoli Deo inhæreat. Atque ad eam rem demonſtrandam Saluatoris noſtri teſtimonio utitur, cum apud ſanctum Ioannem ait: Qui lotus eſt, non indiget, niſi ut pedes lauet, ſed eſt mũdus totus. Quod ſi cui expreſſam huius rei figuram, & imaginem libet intueri, proponat ſibi ad contemplandum Naaman Syrij leproſi hiſtoriam, qui cũ ſepties Iordanis aqua ſe abluiſſet, teſtante ſcriptura, ita a lepra mundatus eſt, ut eius caro, caro pueri uideretur. Quare baptiſmi propriùs effectus eſt, peccatorum omnium, ſiue originis uitio, ſiue noſtra culpa contracta ſint, remiſſio: cuius rei cauſa a Domino, & Saluatore noſtro inſtitutum eſſe, clariſſimis uerbis apoſtolorum Princeps, ut alia teſtimonia omittamus, explicauit, cum inquit: Pænitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque ueſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum.

Ioan. 13

4. Reg. 5

Act. 2

Per baptiſmum non ſolum pręcedentia peccata, ſed illorũ etiam pœnas remitti: & cur non reſtituatur ſtatus naturæ integræ.

Iam uero, in baptiſmo non ſolum peccata remittuntur, ſed peccatorum etiam, & ſcelerum pœnæ omnes a Deo benigne condonantur. nam, etſi omnibus ſacramẽtis hoc commune eſt, ut per illa uirtus paſſionis Chriſti domini communicetur; de ſolo tamen baptiſmo dictum eſt ab Apoſtolo, nos per ipſum Chriſto cõmori, & ſepeliri. ex quo ſancta Eccleſia ſemper intellexit, ſine maxima ſacramenti iniuria fieri non poſſe, ut ei qui baptiſmo expiandus ſit, eiuſmodi pietatis officia, quæ uſitato nomine ſancti Patres opera ſatisfactionis uocarunt, imponantur

imponantur. Nec uero, quæ hoc loco traduntur, ueteris Eccleſiæ cõſuetudini aduerſãtur: quæ olim Iudæis, cũ baptizarentur, præcipiebat, ut quadraginta continuos dies ieiunarent. neque enim illud inſtitutum ad ſatisfactionem pertinebat; ſed qui baptiſmum percepiſſent, ea ratione admonebãtur, ut ſacramenti dignitatem uenerantes, ieiuniis, & orationibus aliquandiu ſine intermiſſione operam darent. Sed quamquam in baptiſmo pœnas peccatorum condonari exploratum eſſe debet: ab eo tamẽ pœnarum genere, quæ ciuilibus iudicijs ob graue aliquod ſcelus perſoluẽdæ ſunt, nemo liberatur; ita ut, qui morte dignus ſit, per baptiſmum a pœna, quæ legibus conſtituta eſt, eripiatur. tametſi uehementer laudanda eſſet eorum Principum religio, & pietas, qui eam quoque animaduerſionem, ut Dei gloria in ſuis ſacramentis illuſtrior fieret, ſontibus remitterent, ac condonarent. Efficit præterea baptiſmus poſt huius uitæ curriculum, pœnarum omnium, quæ originale peccatum conſequuntur, liberationem: ſiquidẽ merito mortis Domini factum eſt, ut hæc conſequi poſſemus. Baptiſmo autem, ut ſupra dictum eſt, ei cõmorimur. Si enim, ut inquit Apoſtolus, complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus. Rom. 6.

Quod ſi quærat aliquis, cur ſtatim poſt baptiſmum in hac etiam mortali uita his incõmodis nõ careamus, atque ad perfectum illum uitæ gradum, in quo Adam primus humani generis parens ante

pecca-

peccatum collocatus fuerat, ſacræ ablutionis uirtute non transferamur; id quidem duabus potiſſimum de cauſis factum eſſe, reſpondebitur. Quarum prima eſt, quod nobis, qui per baptiſmum Chriſti corpori coniuncti, atque eius membra effecti ſumus, plus aliquid dignitatis tribuendum non erat, quam ipſi capiti noſtro tributum eſſet. Cum igitur Chriſtus dominus, etſi ab initio ortus ſui gratiæ, & ueritatis plenitudinem habuit, tamen humanæ naturæ fragilitatem, quam ſuſcepit, non antea depoſuit, quam paſſionis tormenta, & mortem pertulit, ac deinde ad immortalis uitæ gloriam reſurrexit: quis miretur, cum uideat fideles, qui iam per baptiſmum cæleſtis iuſtitiæ gratiam adepti ſunt, adhuc tamen caduco, & fragili corpore ueſtiri, ut, poſtquam multis laboribus pro Chriſto perfuncti, & morte obita denuo ad uitam reuocati fuerint, tandem digni ſint, qui cum Chriſto æuo ſempiterno perfruantur? Altera uero cauſa, cur in nobis poſt baptiſmum infirmitas corporis, morbus, dolorum ſenſus, concupiſcentiæ motus relinquatur, illa eſt, ut ſcilicet tamquam ſegetem, & materiam uirtutis haberemus, ex qua deinde uberiorem gloriæ fructum, atque ampliora præmia conſequeremur. nam cum patienti animo uitæ incommoda omnia toleramus, prauaſque animi noſtri affectiones ſub rationis imperium diuina ope ſubijcimus, certa ſpe niti debemus, fore, ut, ſi cum

Apoſtolo bonum certamen certauerimus, curſum 2. Tim. 6
conſummauerimus, fidem ſeruauerimus, repoſi-tam quoque iuſtitiæ coronam reddat nobis Domi-nus in illa die iuſtus iudex. Sic uero etiam cum filijs Iſrael uidetur Dominus egiſſe: quos etſi ab Aegyptiorum ſeruitute, Pharaone, atque eius exercitu in mare demerſo, liberauit, tamen non ſtatim in beatam illam promiſſionis terram in-troduxit, ſed prius in multis, uarijsque ca-ſibus exercuit; ac deinde, cum eos in promiſſæ terræ poſſeſſionem miſiſſet, ceteros quidem inco-las e patrijs ſedibus exturbauit; quaſdam uero na-tiones reliquas fecit, quas delere non potuerunt, ut populo Dei bellicæ uirtutis, & fortitudinis exer-cendæ occaſio numquam deeſſet. Huc accedit, quod, ſi per baptiſmum, præter dona cæleſtia, qui-bus anima ornatur, corporis etiam bona tribueren-tur, dubitari merito poſſet, ne multi, præſen-tis potius uitæ commoda, quam futuræ ſperatam gloriam conſectantes, ad baptiſmum uenirent; cum tamen non falſa hæc, & incerta, quæ uidentur, ſed uera, atque æterna, quæ non uidentur, bona Chri- 2. Cor. 4
ſtiano homini ſemper propoſita eſſe debeant. Sed in-terim tamen huius uitæ condicio, quæ miſeriarum plena eſt, ſuis uoluptatibus, & lætitiis non caret. Quid .n. nobis, qui iam per baptiſmum, ueluti pal-mites, inſiti ſumus in Chriſtum, iucūdius aut opta-bilius eſſe poteſt, quam, cruce in humeros noſtros ſublata, eum ducem ſequi, nulliſque aut laboribus

defatigari

defatigari, aut periculis retardari, quo minus ad præmium ſupernæ uocationis Dei omni ſtudio contendamus, alij uirginitatis lauream, alij doctrinæ, & prædicationis coronam, alij martyrij palmam, alij alia uirtutũ decora a Domino accepturi? Quæ quidem præclara laudis inſignia nemini darentur, niſi prius nos ipſos in huius ærumnoſæ uitæ ſtadio exercuiſſemus, atque in acie inuicti ſtetiſſemus.

De eximiis baptiſmi fructibus. *Sed ut ad baptiſmi effectus oratio redeat, exponendum erit, huius ſacramenti uirtute nos non ſolum a malis, quæ uere maxima dicenda ſunt, liberari, uerum etiam eximijs bonis, & muneribus augeri. Animus enim noſter diuina gratia replētur; qua iuſti, & filij Dei effecti, æternæ quoque ſalutis heredes inſtituimur. nam, ut ſcriptum eſt,* Mar. 16 *qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit:* Ad Eph 5 *mundatamque Eccleſiam lauacro aquæ, in uerbo Apoſtolus teſtatur. Eſt autem gratia, quemadmodum Tridentina Synodus ab omnibus credendum, pœna anathematis propoſita, decreuit, non ſolum per quam peccatorum fit remiſſio, ſed diuina qualitas in anima inhærens, ac ueluti ſplēdor quidam, & lux, quæ animarum noſtrarum maculas omnes delet, ipſasq. animas pulchriores, & ſplendidiores reddit. Atque id ex ſacris litteris aperte colligitur, cum gratiam effundi dicant, eamque ſpiritus ſancti pignus ſoleant appellare. Huic autem additur nobiliſſimus omnium uirtutum comitatus, quæ in animam cum gratia diuinitus infunduntur. Quare,*

cum

cum Apoſtolus ad Titum ait: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis ſpiritus ſancti; quem effudit in nos abunde per Ieſum Chriſtum, ſaluatorem noſtrum: D. Auguſtinus uerba illa, Abunde effudit, explanans, Nimirum, inquit, ad remiſſionem peccatorum, & copiam uirtutum. Iam uero per baptiſmum etiam Chriſto capiti tamquam membra copulamur, & connectimur. Quemadmodum igitur a capite uis manat, qua ſingulæ corporis partes ad proprias functiones apte exequendas mouentur: ita etiam ex Chriſti domini plenitudine in omnes, qui iuſtificantur, diuina uirtus, & gratia diffunditur: quæ nos ad omnia Chriſtianæ pietatis officia habiles reddit. Neque uero mirum cuiquam uideri debet, ſi, cum tanta uirtutum copia inſtructi, & ornati ſimus, tamen non ſine magna difficultate, & labore pias honeſtasque actiones inchoamus, uel certe abſoluimus: id enim ob eam rem non euenit, quod uirtutes, a quibus actiones ipſæ proficiſcuntur, Dei beneficio nobis donatæ non ſint; ſed quoniam poſt baptiſmum acerrima cupiditatis pugna aduerſus ſpiritum relicta eſt: in qua tamen contentione animo frangi, aut debilitari Chriſtianum hominem non decet; cum Dei benignitate freti optima ſpe niti debeamus, fore, ut quotidiana recte uiuendi exercitatione, quæcumque pudica ſunt, quæcumque iuſta, quæcumque ſancta, eadem etiam facilia, & iucunda uideantur: hæc libenter cogitemus, hæc Ad Titũ 3 D. Auguſt. Ad Phil. 4

alacri animo agamus, ut Deus pacis ſit nobiſcum. Præterea, per baptiſmum conſignamur charactere, qui ex anima deleri numquam poteſt: de quo, nihil eſt, ut plura hoc loco differantur; cum liceat ex iis, quæ ſupra dicta ſunt, cum uniuerſe de ſacramentis ageretur, ſatis multa, quæ ad hoc argumentum pertinent, in hunc locum transferre.

Sed quoniam ex characteris ui, & natura ab Eccleſia definitum eſt, baptiſmi ſacramentum nulla ratione iterandum eſſe; ea de re fideles, ne aliquando in errores inducantur, ſæpe, & diligenter a Paſtoribus admonendi erunt. Hoc uero docuit Apoſtolus, inquiens: Vnus Dominus, una fides, unum baptiſma. Deinde cum Romanos hortatur, ut mortui per baptiſmum in Chriſto cauerent, ne uitam, quam ab illo accepiſſent, amitterent, cum inquit: Quod enim Chriſtus mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: hoc uidetur aperte ſignificare, ſicut ille mori iterum non poteſt, ita nobis denuo mori per baptiſmum non licere. Quare ſancta etiam Eccleſia, ſe unum baptiſmum credere, palam profitetur. quod quidem rei naturæ, & rationi uehementer cōſentaneum eſſe, ex eo intelligitur, quod baptiſmus eſt quædā ſpiritualis regeneratio. Quemadmodum igitur naturali uirtute ſemel tantum generamur, & in lucem edimur; atque, ut D. Auguſtinus ait, uterus non poteſt repeti: ſic etiam una eſt ſpiritualis generatio, nec baptiſmus ullo umquā tempore iterandus eſt. Neque uero quiſquā putet

eum ab Eccleſia iterari, cùm, adhibita huiuſmodi uerborum formula, aliquem ablui, de quo incertū eſt, an baptizatus prius fuerit: Si baptizatus es, te iterū nō baptizo: ſi uero nōdum baptizatus es, ego te baptizo in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. ita.n. nō impie iterari, ſed ſancte cum adiunctione baptiſmū adminiſtrari, dicendum eſt. Qua in re tamen diligenter a Paſtoribus aliqua prouidenda ſunt, in quibus fere quotidie non ſine maxima ſacramenti iniuria peccatur. neque enim deſunt, qui nullum ſcelus admitti poſſe arbitrentur, ſi quemuis ſine delectu cum adiunctione illa baptizent. quare ſi infans ad eos deferatur, nihil prorſus quærendum putant, an is prius ablutus fuerit; ſed ſtatim ei baptiſmum tribuunt: quin etiam, quamuis exploratum habeant, domi ſacramentum adminiſtratum eſſe, tamen ſacram ablutionem in Eccleſia, adhibita ſollemni cærimonia, cum adiunctione repetere non dubitant. quod quidem ſine ſacrilegio facere non poſſunt: & eam maculam ſuſcipiunt, quam diuinarum rerum ſcriptores Irregularitatem uocant. nam ea baptiſmi forma, ex Alexandri Papæ auctoritate, in illis tantum permittitur, de quibus, re diligenter perquiſita, dubium relinquitur, an baptiſmum rite ſuſceperint: aliter uero numquam fas eſt, etiam cum adiunctione baptiſmum alicui iterum adminiſtrare. Præter cetera uero, quæ ex baptiſmo conſequimur, illud ueluti extremum eſt, quo reliqua omnia

re iteratio baptismi quatiter si sit dubium an rite baptizati sint

uidentur referri, quod ſcilicet cæli aditum, propter peccatum prius interclusum, unicuique noſtrum patefacit. Hæc autem, quæ in nobis baptiſmi uirtute efficiuntur, ex iis plane intelligi poſſunt, quæ in Saluatoris baptiſmo contigiſſe, euangelica auctoritas confirmauit. Etenim cæli aperti ſunt, & ſpiritus ſanctus columbæ ſpecie in Chriſtum dominum deſcendens apparuit. ex quo ſignificatum eſt, eis, qui baptizantur, diuini numinis chariſmata impertiri, & cælorum ianuam reſerari; non quidem ut, ſimul atque baptizati ſunt, ſed ut magis opportuno tempore ingrediantur in illam gloriam, cum omnium miſeriarum expertes, quæ in beatam uitam cadere non poſſunt, pro mortali condicione immortalitatem aſſequentur. Atque hi quidem ſunt baptiſmi fructus: quos, ſiquidem ſacramenti uim ſpectemus, æque ad omnes pertinere dubitari non poteſt: ſin autem, quo quiſque animo affectus ad illum ſuſcipiendum acceſſerit, conſideremus; plus minuſue cæleſtis gratiæ, & fructus ad unum aliquem, quam ad alium, peruenire, omnino fateri oportet.

Matth. 3 Marc. 1 Luc. 3.

De precationibus, ritibus, & cærimoniis baptiſmi.

Reſtat nunc, ut, quæ de huius ſacramenti precationibus, ritibus, & cærimoniis tradenda ſint, aperte, & breuiter explicetur. Nam quod Apoſtolus de linguarum dono admonuit, cum inquit: Sine fructu eſſe, ſi, quæ aliquis loquitur, a fidelibus non intelligantur: idem fere ad ritus, & cærimonias transferri poteſt. imaginem enim, & ſignifica-

De Baptiſmo

ſicationem earum rerum præſeferunt, quæ in ſacramento geruntur. quod ſi illorum ſignorum uim, & poteſtatem fidelis populus ignoret; non magna admodum cærimoniarum utilitas futura eſſe uidebitur. Danda eſt igitur Paſtoribus opera; ut eas fideles intelligant, certoque ſibi perſuadeant, ſi minus neceſſariæ ſint, plurimi tamen faciendas, magnoq. in honore eſſe oportere. Id uero tum inſtituentium auctoritas, qui ſine controuerſia ſancti apoſtoli fuerunt, tum finis, cuius cauſa cærimonias adhiberi uoluerunt, ſatis docet. ita enim ſacramentū maiori cum religione, ac ſanctitate adminiſtrari, ac ueluti ante oculos poni præclara illa, & eximia dona, quæ in eo continentur, & in animos fideliū immenſa Dei beneficia magis imprimi, perſpicuum eſt. Sed omnes cærimoniæ, & precationes, quibus in baptiſmi adminiſtratione Eccleſia utitur, ad tria capita redigendæ ſunt, ut in eis explicandis certus ordo a Paſtoribus ſeruari poſſit, & quæ tradita ab illis fuerint, auditorum memoria facilius retineantur. Ac primum quidem illarum genus eſt, quæ, antequam accedatur ad baptiſmi fontem, ſeruantur: alterum earum, quæ, cum ad ipſum fontem uentum eſt, adhibentur: tertium earum, quæ, peracto iam baptiſmo, addi ſolent. In primis igitur aqua paranda eſt, qua ad baptiſmum uti oportet. Conſecratur enim baptiſmi fons, addito myſticæ unctionis oleo. neque id omni tempore fieri permiſſum eſt: ſed more maiorum, feſti quidam dies,

qui omnium celeberrimi, & ſanctiſſimi optimo iure habendi ſunt, expectantur, in quorum uigilijs ſacræ ablutionis aqua conficitur: quibus etiam tantum diebus, niſi neceſſitas aliter facere coegiſſet, in ueteris Eccleſiæ more poſitum fuit, ut baptiſmus adminiſtraretur. Sed quamuis Eccleſia hoc tempore propter communis uitæ pericula eam conſuetudinem retinendam non iudicarit; tamen ſollemnes illos dies Paſchæ, & Pentecoſtes, quibus baptiſmi aqua conſecranda eſt, ſumma cum religione adhuc obſeruauit. Poſt aquæ conſecrationem, alia deinceps, quæ baptiſmum antecedunt, explicare oportet: afferuntur enim, uel etiam adducuntur, qui baptiſmo initiandi ſunt, ad eccleſiæ fores, atque ab eius introitu omnino prohibentur; quod indigni ſint, qui domum Dei ingrediantur, ante quam a ſe turpiſſimæ ſeruitutis iugum repulerint, & totos ſe Chriſto domino, eiuſque iuſtiſſimo imperio addixerint. Tum uero ſacerdos ab eis exquirit, quidnam ab Eccleſia petant. quo cognito, primum eos Chriſtianæ fidei doctrina, quam in baptiſmo profiteri debent, inſtituit: id autem Catechiſmo efficitur. cuius inſtitutionis morem a Domini Saluatoris præcepto manaſſe, nemo dubitare poteſt; cum ipſe
Marc. 16 *apoſtolis iuſſerit: Ite in mundum uniuerſum, et do*
Matth. 28 *cete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, et filij, & ſpiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia, quæcumque mandaui uobis. Ex quo licet cognoſcere, baptiſmum non eſſe adminiſtrandum, priuſquam*

priuſquam ſumma ſaltem religionis noſtræ capita exponantur. Quoniam uero Catechiſmi ratio ex multis interrogationibus conſtat, ſi is, qui inſtituitur, adulta ætate fuerit; ad ea, quæ rogantur, ipſe per ſe reſpondet; ſi autem infans ſit, pro illo ſponſor rite reſpondet, ſollemnemque ſponſionem facit. Sequitur Exorciſmus, qui ad expellendum diabolum, eiuſque uires frangendas, & debilitandas, ſacris, & religioſis uerbis ac precationibus conficitur. Accedunt ad Exorciſmum aliæ cærimoniæ; quarum ſingulæ, ut quæ myſticæ ſint, propriam, atque illuſtrem ſignificationem habent. nam cum ſal in illius os, qui ad baptiſmum adducendus eſt, inſeritur, hoc ſignificari perſpicuum eſt, eum fidei doctrina, & gratiæ dono conſecuturum eſſe, ut a peccatorum putredine liberetur, ſaporemque bonorum operum percipiat, & diuinæ ſapientiæ pabulo delectetur. Obſignantur præterea ſigno crucis frons, oculi, pectus, humeri, aures: quæ omnia declarant, baptiſmi myſterio ſenſus baptizati aperiri, ac roborari, ut Deum excipere, præceptaque eius intelligere, ac ſeruare poſſit. Poſtea uero illi nares, & aures ſaliua liniuntur: ſtatimque ad baptiſmi fontem mittitur: ut, quemadmodum cæcus ille euangelicus, quem Dominus iuſſerat oculos luto illitos ſiloes aqua abluere, lumen recuperauit; ita etiam intelligamus ſacræ ablutionis eam uim eſſe, ut menti ad cæleſtem ueritatem perſpiciendam lumē afferat. His peractis, ad Ioan. 9

baptiſmi fontem ueniunt, ibique aliæ cærimoniæ, & ritus adhibentur; ex quibus Chriſtianæ religionis ſummam licet cognoſcere. Sacerdos enim, ter conceptis uerbis, eum, qui baptizandus eſt, interrogat. Abrenuncias Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius? At ille, aut eius nomine patrinus, ad ſingulas interrogationes, reſpondet: Abrenuncio. Igitur qui Chriſto nomen daturus eſt, hoc primum ſancte, & religioſe polliceri debet, ſe diabolum, & mundum deſerere, ac nullum umquam tempus fore, in quo utrumque, ueluti hoſtem teterrimum, non deteſtetur. Deinde ad ipſum baptiſmi fontem conſiſtens, interrogatur a ſacerdote hoc modo: Credis in Deum patrē omnipotentem? Cui ille reſpondet: Credo. Atque ita deinceps de reliquis Symboli articulis rogatus, fidem ſuam ſollemni religione profitetur. quibus ſane duabus ſponſionibus omnem Chriſtianæ legis uim, & diſciplinam contineri perſpicuum eſt. Sed cum iam baptiſmum adminiſtrare oportet, quærit ſacerdos ab eo qui baptizandus eſt: Num baptizari uelit? quo quidē per ſe, uel eius nomine, ſi infans ſit, patrino annuente, ſtatim in nomine patris, & filij, et ſpiritus ſancti, ſalutari aqua eum abluit. Quemadmodum enim homo, ſua uoluntate ſerpenti obediens, merito damnatus eſt: ita Dominns neminem ad ſuorum numerum, niſi uoluntarium militem, adſcribi uoluit; ut diuinis iuſſis ſponte obtēperans, æternam ſalutem conſequeretur. Iam poſtquam

quam baptiſmus abſolutus eſt, ſacerdos ſummum baptizati uerticem chriſmate perungit: ut intelligat ſe ab eo die Chriſto capiti tamquam membrum coniunctum eſſe, atque eius corpori inſitum; & ea re Chriſtianum a Chriſto, Chriſtum uero a chriſmate appellari. Quid uero chriſma ſignificet, ex iis ſatis intelligi, quæ tunc ſacerdos orat, D. Ambroſius teſtatur. Induit poſtea ſacerdos baptizatum ueſte alba, dicens: Accipe ueſtem candidã, quam immaculatam perferas ante tribunal domini noſtri Ieſu Chriſti, ut habeas uitam æternam. Infantibus uero, qui ueſtitu non utuntur, iiſdem uerbis album ſudariolum datur: quo ſymbolo ſignificari ſancti Patres docent tum reſurrectionis gloriam, ad quã per baptiſmum naſcimur; tum nitorẽ, et pulchritudinem, qua, dilutis peccatorum maculis, anima in baptiſmo ornatur; tum innocentiam, atque integritatem, quam in omni uita baptizatus ſeruare debet. Et deinde cereus ardens in manum traditur: qui oſtendit, fidem charitate inflammatam, quam in baptiſmo accepit, bonorum operum ſtudio alendam, atque augendam eſſe. Ad extremum uero nomen baptizato imponitur: quod quidem ab aliquo ſumendum eſt, qui, propter excellentem animi pietatem, & religionem in ſanctorũ numerum relatus eſt: ita enim facile fiet, ut quiuis nominis ſimilitudine ad uirtutis, & ſanctitatis imitationem excitetur; ac præterea, quem imitari ſtudeat, eum quoque precetur, & ſperet ſibi aduocatum ad D. Ambr.

ſalutem tum animi tum corporis defendendam uen turum eſſe. Quare reprehendendi ſunt, qui gentilium nomina, & eorum præcipue, qui omnium ſceleratiſſimi fuerunt, tam diligenter cõſectantur, & pueris imponunt: cum ex eo intelligi poſſit, quã ti Chriſtianæ pietatis ſtudiũ faciendum exiſtiment, qui impiorum hominum memoria tantopere delectari uidentur, ut uelint fidelium aures huiuſmodi profanis nominibus undique circumſonare. Hæc de baptiſmi ſacramento ſi a Paſtoribus explanata fuerint, nihil eorum fere prætermiſſum eſſe uidebitur, quæ ad hanc cognitionem maxime pertinere exiſtimanda ſunt. Demonſtratum eſt enim, quid ipſum baptiſmi nomen ſignificet; quæ ſit eius natura, & ſubſtantia; tum, ex quibus partibus conſtet. Dictum eſt, a quo inſtitutus fuerit; qui miniſtri ad conficiendum ſacramentum neceſſarij ſint, quosue tamquam pædagogos ad ſuſtentandam baptizati imbecillitatẽ adhibere oporteat. Traditum eſt etiam, quibus, & quemadmodum animo affectis baptiſmus adminiſtrari debeat; quæ ſit eius uirtus, & efficientia: poſtremo, qui ritus, & cærimoniæ ſeruentur, quantum propoſita ratio poſtulabat, ſatis copioſe explicatum eſt. Quæ omnia ob eam præcipue cauſam docẽda eſſe Paſtores meminerint, ut fideles in hac cura, & cogitatione perpetuo uerſentur; ut in ijs, quæ adeo ſancte, & religioſe ſpoponderunt, cum baptiſmo initiati ſunt, fidem ſeruent, atque eam uitam inſtituant, quæ ſan-

de Confirmatione

ſanctiſſimæ Chriſtiani nominis profeſſioni reſpondeat.

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

SI in ſacramento Confirmationis explicando Paſtorũ diligentia requirenda unquam fuit; nunc certe opus eſt, illud quammaxime illuſtrare; cũ in ſancta Dei Eccleſia hoc ſacramẽtũ a multis omnino prætermittatur; pauciſsimi uero ſint, qui diuinæ gratiæ fructum, quẽ deberent, ex eo capere ſtudeant. Quare fideles ita de huius ſacramenti natura, ui, dignitate, tum in die Pentecoſtes, quo præcipue die adminiſtrari ſolet, tum alijs etiã diebus, cum id Paſtores commode fieri poſſe iudicauerint, docendi erunt, ut intelligant, non ſolum negligendum non eſſe, ſed ſumma cum pietate, & religione ſuſcipiendum; ne ipſorũ culpa, maximoq. malo eueniat, ut fruſtra in eos diuinum hoc beneficiũ collatum eſſe uideatur. Sed ut a nomine initium ſumatur, Confirmationem ab Eccleſia hoc ſacramentum iccirco uocari, docendum eſt: quoniam, qui baptizatus eſt, cum ab Epiſcopo ſacro chriſmate ungitur, additis ſollemnibus illis uerbis; Signo te ſigno crucis: & confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti; niſi aliud ſacramenti efficientiam impediat, nouæ uirtutis robore firmior, atq; adeo perfectus Chriſti miles eſſe incipit. In Confirmatione autem ueram et propriã

ſacramenti

ſacraméti rationé catholica Eccleſia ſemper agno-
S. Melch. papa. *uit: quod & Melchiades Pontifex, & plures etiã*
S. Clemẽs papa. *alij ſanctiſſimi, & uetuſtiſſimi Pontifices aperte*
declarant. Ac ſanctus Clemens eius ueritatis do-
ctrinam grauiori ſententia comprobare nõ potuit:
ait enim: Omnibus feſtinandum eſt ſine mora rena
ſci Deo, & demum ab Epiſcopo conſignari, ideſt
ſeptiformem gratiam ſpiritus ſancti percipere: cũ
alioqui perfectus Chriſtianus nequaquam eſſe poſ
ſit is, qui iniuria, & uoluntate, non autem neceſ-
ſitate compulſus, hoc ſacramentum prætermiſerit,
ut a B. Petro accepimus, & ceteri apoſtoli, præ-
cipiente Domino, docuerunt. Hanc uero eandem
fidem doctrina ſua confirmarunt, qui eodem ſpiritu
pleni pro Chriſto ſanguinem profuderunt, Vrba-
nus, Fabianus, Euſebius, Romani Pontifices, qué
admodum ex eorum decretis licet perſpicere. Acce
dit præterea ſanctorum Patrum conſentiens aucto
S.Diony. *ritas: inter quos Dionyſius Areopagita, Athena*
rum Epiſcopus, cum diceret, qua ratione hoc ſa-
crum unguentum conficere, eoque uti oporteret,
ita inquit: Baptizatum ſacerdotes induunt ueſte
congrua munditiæ, ut ad Pontificem ducant: ille
uero ſacro, atque prorſus diuino unguento baptiza
tum ſignans, ſacratiſſimæ communionis participé
Euſebius Cæſarienſis. *facit. Euſebius quoque Cæſarienſis tantum huic ſa*
cramento tribuit, ut dicere non dubitarit; Noua
tum hæreticum ſpiritum ſanctum promereri nõ po-
tuiſſe; quia, cum baptizatus eſſet, in graui ægri-
tudine

De Confirmatione

tudine ſignaculo chriſmatis nõ eſt ſignatus. Sed clariſſima habemus huius rei teſtimonia tum a D. Ambroſio in eo libro, quem de ijs, qui initiantur, inſcripſit; tum a D. Auguſtino in libris, quos aduerſus Petiliani Donatiſtæ epiſtolas edidit: quorum uterque adeo de huius ſacramenti ueritate nihil dubitari poſſe exiſtimauit, ut eam ſcripturæ etiam locis doceat, ac confirmet. Quare alter quidem uerba illa Apoſtoli; Nolite contriſtare ſpiritum ſanctum Dei; in quo ſignati eſtis: alter uero, quod in pſalmis legitur; Sicut unguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron; tum illud eiuſdem Apoſtoli, Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis; ad confirmationis ſacramentum referri teſtatus eſt. Quamuis autem a Melchiade dictum ſit; baptiſmũ confirmationi maxime coniunctum eſſe: non idem tamen ſacramentum, ſed ab altero longe diſiunctum, exiſtimandum eſt: conſtat enim, uarietatem gratiæ, quã ſingula ſacramenta tribuunt, & rei ſenſibus ſubiectæ, quæ ipſam gratiam ſignificat, efficere, ut uaria quoque, & diuerſa ſacramẽta ſint. Cum igitur baptiſmi gratia homines in nouam uitam gignantur; confirmationis autem ſacramento, qui iam geniti ſunt, uiri euadant, euacuatis, quæ erant paruuli: ſatis intelligitur, quantum in naturali uita generatio ab incremento diſtat, tantundem inter ſe differre baptiſmum, qui regenerandi uim habet, & confirmationem, cuius uirtute

S. Ambro. D. Augu. Ad Eph. 4 Pſal. 132 Rom. 5 S. Melch. Papa. 1. Cor. 13

fideles

fideles augeſcunt, & perfectum animi robur aſſumunt. Præterea, quoniam nouum atque diſtinctum ſacramenti genus conſtituendum eſt, ubi animus in nouam aliquam difficultatem incurrit; facile perſpici poteſt, quemadmodum baptiſmi gratia ad mentem fide informandam indigemus, ita etiam maxime conducere, fidelium animos alia gratia cõfirmari, ut nullo pœnarum, ſuppliciorum, mortis periculo, aut metu a ueræ fidei confeſſionẽ deterreantur. quod quidem cum ſacro Confirmationis chriſmate efficiatur, ex eo aperte colligitur, huius ſacramenti rationem a baptiſmo diuerſam eſſe. Quare Melchiades Pontifex utriuſque diſcrimen accurata oratione perſequitur, ita ſcribens: In baptiſmate homo ad militiam recipitur, & in Confirmatione coarmatur ad pugnam. In fonte baptiſmatis ſpiritus ſanctus plenitudinem tribuit ad innocẽtiã, Cõfirmationẽ autem perfectionem ad gratiam miniſtrat: in baptiſmo regeneramur ad uitã, poſt baptiſmum ad pugnam confirmamur: in baptiſmo abluimur, poſt baptiſmũ roboramur: regeneratio per ſe ſaluat in pace baptiſmũ recipiẽtes, Confirmatio armat, atque inſtruit ad agones. Verum hæc iam nõ ſolũ ab alijs Concilijs tradita, ſed præcipue a ſacra Synodo Tridẽtina decreta ſunt; ut iã de ijs nõ ſolũ aliter ſẽtire, ſed ne dubitare quidẽ ullo modo liceat.

S. Melch. Papa.

Trid. Syn.

De origine, auctore, materia, & for

Quoniam uero ſupra demonſtratum eſt, quam neceſſarium eſſet, communiter de omnibus ſacramentis docere, a quonam ortum habuerint; idem etiam

De Confirmatione

etiam de Confirmatione tradere oportet; ut fideles huius ſacramenti ſanctitate magis afficiantur. Igitur à Paſtoribus explicandum eſt, Chriſtum dominum non ſolum eius auctorem fuiſſe, ſed, ſancto Fabiano Pontifice Romano teſte, chriſmatis ritum, & uerba, quibus in eius adminiſtratione catholica Eccleſia utitur, præcepiſſe. quod quidem ijs facile probari poterit, qui Confirmationem ſacramentum eſſe confitetur; cum ſacra omnia myſteria humanæ naturæ uires ſuperent, nec ab alio, quam a Deo, poſſint inſtitui. Iam uero, quæ ſint eius partes, ac primum quidem de materia dicendum eſt. Hæc autem Chriſma appellatur: quo nomine, a Græcis accepto, etſi profani ſcriptores quodlibet unguenti genus ſignificant, illud tamen, qui res diuinas tradunt, communi loquendi conſuetudine ad illud tantummodo unguentum accommodarunt, quod ex oleo, & balſamo, ſollemni Epiſcopi conſecratione, conficitur. Quare duæ res corporeæ permiſtæ, Confirmationis materiam præbent. quæ quidem diuerſarum rerum compoſitio quemadmodum multiplicem ſpiritus ſancti gratiam, quæ confirmatis tribuitur, declarat, ita etiam ipſius ſacramenti excellentiam ſatis oſtendit. Quod autem ea ſit huius ſacramenti materia, cum ſancta Eccleſia, & Concilia perpetuo docuerunt, tum a ſancto Dionyſio, & compluribus alijs grauiſſimis Patribus traditum eſt, in primiſq. a Fabiano Pontifice, qui apoſtolos chriſmatis cōfectionem a Domino accepiſſe, nobiſque

ma ſacramenti Cōfirmationis.
S. Fab. Papa.

S. Dionyſ.
S. Fab. Papa.

nobisque reliquiſſe teſtatus eſt. Neque vero ulla alia materia, quam chriſmatis, aptior uideri poterat ad illud declarandum, quod hoc ſacramento efficitur. Oleum enim, quod pingue ſit, & natura ſua manet, ac diffluat, gratiæ plenitudinem exprimit;
Pſal.132 quæ per ſpiritum ſanctum a Chriſto capite in alios
Pſal.44 redundat, atque effunditur, ſicut unguentum, quod deſcendit in barbam Aaron, uſque in oram
Ioan.1 ueſtimenti eius. Vnxit enim eum Deus oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis; ac de plenitudine eius nos omnes accepimus. Balſamum uero, cuius odoratus iucundiſſimus eſt, quid aliud ſignificat, quam fideles, cum ſacramento confirmationis perficiuntur, eam uirtutum omnium ſuauitatem effundere,
2. Cor.2 ut illud Apoſtoli queant dicere; Chriſti bonus odor ſumus Deo? Habet præterea balſamum eam uim, ut, quidquid eo circumlitum fuerit, putreſcere non ſinat. quod quidem ad huius ſacramenti uirtutem ſignificandam ualde accommodatum uidetur; cum plane conſtet, fidelium animos cæleſti gratia, quæ in confirmatione tribuitur, præparatos, facile a ſcelerum contagione defendi poſſe. Conſecratur autem chriſma ſollemnibus cærimonijs ab Epiſcopo. Ita enim ſaluatorem noſtrum docuiſſe in extrema cena, cum chriſmatis conficiendi rationem apoſto
S.Fab.pa-pa. lis commendaret, Fabianus Pontifex, ſanctitate, & martyrij gloria clariſſimus, tradidit. Quamquam, cur ita fieri debuerit, ratione etiam oſtendi poteſt. etenim in plerisque alijs ſacramentis Chriſtus ita
eorum

De Confirmatione

eorum materiam inſtituit, ut ſanctitatem quoque illi tribuerit. nõ ſolum enim aquam elementum baptiſmi eſſe uoluit, cum inquit: Niſi quis renatus Ioan.3 fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnũ Dei: ſed cum ipſe baptizatus eſt, efficit ut ea deinceps ui ſanctificãdi prædita eſſet. quare dictum a S. Chryſoſtomo: Aqua baptiſmi purgare pecca- S.Chryſ. ta credentium non poſſet, niſi tactu Dominici corporis ſanctificata fuiſſet. Quoniam igitur Dominus hanc Confirmationis materiam uſu ipſo, & tractatione non ſacrauit, neceſſarium eſt, ut ſanctis, & religioſis precationibus conſecretur: neque ad alium ea confectio, niſi ad Epiſcopum, pertinere poteſt; qui eiuſdem ſacramenti ordinarius miniſter inſtitutus eſt. Sed explicanda erit præterea altera pars, ex qua ſacramentum conſtituitur, forma ſcilicet, & uerba, quæ ad ſacram unctionem adhibentur: monendique fideles, ut in hoc ſacramento ſuſcipiendo, tum maxime, cum ea pronunciari animaduertunt, ad pietatem, fidem, & religionem animos excitent, ne quid cæleſti gratiæ impedimenti eſſe poſſit. His igitur uerbis Confirmationis forma abſoluitur: SIGNO TE SIGNO CRVCIS, ET CONFIRMO TE CHRISMATE SALVTIS, IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITVS SANCTI. Sed tamen, ſi ad ueritatem rationem quoque reuocemus, idem facile probari poteſt. etenim ſacramenti forma ea omnia continere debet, quæ ipſius ſacramẽti

naturam, & ſubſtantiam explicant. Atqui maxime hæc tria in Confirmatione obſeruanda ſunt; diuina poteſtas, quæ ut principalis cauſa in ſacramẽto operatur; tum robur animi, & ſpiritus, quod per ſacram unctionem fidelibus ad ſalutem tribuitur; deinde ſignum, quo notatur is, qui in certamen Chriſtianæ militiæ deſcenſurus eſt. Ac primum quidem uerba illa: In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti: quæ extremo loco poſita ſunt: alterum ea; Confirmo te chriſmate ſalutis: quæ in medio ſunt: tertium, quæ in principio formæ locantur; Signo te ſigno crucis: ſatis declarant. Quamquam, ſi etiam ratione aliquâ probari non poſſit, hanc eſſe huius ſacramenti ueram, & abſolutam formam, Eccleſiæ catholicæ auctoritas, cuius magiſterio ita ſemper edocti fuimus, non patitur nos ea de re quidquam dubitare.

Quis proprius ſacramenti Cõfirmationis miniſter: & de patrinis.

Docere etiam Paſtores debent, quibus potiſſimum huius ſacramenti adminiſtratio commiſſa ſit. Nam cum multi ſint, ut eſt apud Prophetam, qui currant, neque tamen mittantur; neceſſe eſt, qui ueri, & legitimi eius miniſtri ſint, tradere, ut fidelis populus Confirmationis ſacramentum, & gratiam conſequi poſſit. Solum itaque Epiſcopum huius ſacramenti conficiendi ordinariam poteſtatem habere, ſacræ litteræ oſtendunt. nam in Actis apoſtolorum legimus; cum Samaria uerbum Dei accepiſſet, Petrum, & Ioannem ad eos miſſos eſſe, qui orauerunt pro ipſis, ut acciperent ſpiritum

ſanctum

ſanctum. nondum enim in quemquam illorum uenerat, ſed baptizati tantum erant. Quo in loco licet uidere, eum, qui baptizauerat, quod tantum eſſet Diaconus, confirmandi poteſtatem nullam habuiſſe, ſed munus illud perfectioribus miniſtris, hoc eſt apoſtolis, reſeruatum eſſe. Quin etiam, ubicumque ſacræ ſcripturæ huius ſacramenti mentionem faciunt, idem obſeruari poteſt. neque ad eam rem demonſtrandam deſunt ſanctorum Patrum, atque Pontificum, Vrbani, Euſebij, Damaſi, Innocentij, Leonis, clariſſima teſtimonia; quemadmodum ex eorum decretis perſpicuum eſt. D. quoq; Auguſtinus grauiter queritur de corrupta Aegyptiorum, & Alexandrinorum conſuetudine, quorum ſacerdotes audebant Confirmationis ſacramentum adminiſtrare. Ac iure quidem hoc factum eſſe, ut eiuſmodi munus ad Epiſcopos deferretur, hac ſimilitudine poſſunt Paſtores declarare. Vt enim in extruendis ædificijs, etſi fabri, qui inferiores miniſtri ſunt, cementa, calcem, ligna, & reliquam materiam parant, atque componunt, abſolutio tamē operis ad architectum ſpectat: ita etiam hoc ſacramentum, quo ueluti ſpirituale ædificium perficitur, a nullo alio, niſi a ſummo ſacerdote, adminiſtrari opus erat. Additur uero etiam patrinus, quemadmodum in baptiſmo fieri demonſtratum eſt. Nam ſi, qui gladiatoriam dimicationem ſubeunt, alicuius indigent, cuius arte, & conſilio doceantur, qui ictibus, ac petitionibus

Vrb. pap. Euſebius. Damaſus. Innocentius. Leo. D. Auguſt.

ſaluis ipſis, conficere aduerſarium poßint: quanto magis fideles, cum ſacramento Confirmationis, quaſi firmiſſimis armis tecti, ac muniti, in ſpiritua le certamen, cui æterna ſalus propoſita eſt, deſcen dunt, ducis, ac monitoris indigebunt? Recte igi tur ad huius quoque ſacramenti adminiſtrationem patrini aduocádi ſunt, quibuscum eadem ſpiritua lis affinitas coniungitur, quæ legitima nuptiarum fœdera impedit, ut antea docuimus, cùm de patri nis ageretur, qui ad baptismum adhibendi ſunt. Sed quoniam ſæpe euenit, ut fideles in hoc ſacramẽ to ſuſcipiendo aut præpropera feſtinatione, aut diſ ſoluta quadam negligentia, & cúctatione utantur; (nam de ijs, qui ad eum impietatis gradú uenerút, ut illud contemnere, & aſpernari audeant, nihil eſt quod dicamus) aperiendum eſt etiam Paſtoribus, qui, qua ætate, quo pietatis ſtudio præditi eſſe de beant, quibus Confirmationẽ dare oportet. Atque illud in primis docendum eſt, hoc ſacramentum eiuſ modi neceſſitatem nõ habere, ut ſine eo ſaluus quis eſſe non poſſit. quamquam uero neceſſarium nõ eſt, a nemine tamen prætermitti debet: ſed potius ma xime cauendum eſt, ne in re ſanctitatis plena, per quam nobis diuina munera tam large impertiun tur, aliqua negligentia committatur: quod enim omnibus communiter ad ſanctificationẽ Deus pro poſuit, ab omnibus etiam ſummo ſtudio expeten dum eſt. Ac ſanctus quidem Lucas, cú admirabilẽ illá ſpiritus ſancti effuſionem deſcriberet, ita inquit:

De Confirmatione

Et factus eſt repẽte de cælo ſonus tanquam adue- Act. 2
nientis ſpiritus uehementis; & repleuit totam do-
mum. Deinde, paucis interiectis: Et repleti ſunt
omnes ſpiritu ſancto. Ex quibus uerbis licet intelli
gere, quoniam domus illa ſanctæ Eccleſiæ figurã,
& imaginem gerebat, ad omnes fideles Confir-
mationis ſacramentum, cuius initium ab eo die du
ctum eſt, pertinere. Atque id etiam ex ipſius ſa-
cramenti ratione facile colligitur. illi enim ſacro
chriſmate confirmari debent, quibus ſpirituali in-
cremento opus eſt, & qui ad perfectum chriſtianæ
religionis habitum perducendi ſunt. at nulli id non Conc.
maxime conuenit. ut enim hoc ſpectat natura, ut,
qui in lucem eduntur, adoleſcant, atque ad perfe
ctam ætatem perueniant, etiam ſi interdum, quod
uult, minus aſſequatur: ita communis omnium
mater catholica Eccleſia uehementer optat, ut in
eis, quos per baptiſmum regenerauit, chriſtiani
hominis forma perfecte abſoluatur. id autem quo-
niam myſticæ unctionis ſacramento efficitur, per-
ſpicuum eſt, eam ad uniuerſos fideles æque pertine
re. in quo illud obſeruandum eſt, omnibus quidem
poſt baptiſmum Confirmationis ſacramentũ poſſe
adminiſtrari; ſed minus tamen expedire hoc fieri,
ante quam pueri rationis uſum habuerint. quare ſi
duodecimus annus non expectãdus uideatur; uſque
ad ſeptimum certe hoc ſacramentum differre, maxi
me conuenit. neque enim Confirmatio ad ſalutis ne-
ceſſitatem inſtituta eſt, ſed ut eius uirtute optime

inſtructi, & parati inueniremur, cum nobis pro Chriſti fide pugnandum eſſet: ad quod ſane pugnæ genus pueros, qui adhuc uſu rationis carent, nemo aptos eſſe iudicarit. Ex his igitur efficitur, ut, qui adulta iam ætate confirmandi ſunt, ſiquidem huius ſacramenti gratiam, & dona conſequi cupiant, eos non ſolum fidem, & pietatem afferre, ſed grauiora etiam peccata, quæ admiſerunt, ex animo dolere oporteat. Qua in re elaborandum eſt, ut peccata etiam prius confiteantur, & Paſtorum cohortatione ad ieiunia, & alia pietatis opera Conc. Aur. *ſuſcipienda incitentur, admoneanturque, laudabilem illam antiquæ Eccleſiæ conſuetudinem renouandam eſſe, ut non niſi ieiuni hoc ſacramentum ſuſciperent. quod quidem fidelibus facile perſuaderi poſſe, exiſtimandum eſt, ſi huius ſacramenti dona, admirabilesque effectus intellexerint.*

Itaque Paſtores docebunt, Confirmationem hoc cum ceteris ſacramentis commune habere, ut, niſi impedimentum aliquod inferatur, nouam gratiam tribuat. etenim hæc ſacra, & myſtica ſigna eiuſmodi eſſe, demonſtratum eſt, quæ gratiam declarant, atque efficiunt. Sed præter hæc, quæ cum alijs communia cenſenda ſunt, primum quidem illud proprie Confirmationi tribuitur, quod baptiſmi gratiam perficit. qui enim per baptiſmum Chriſtiani effecti ſunt, quaſi infantes modo geniti teneritatem adhuc & mollitiem quandam ha-

bent

De confirmatione

bent; ac deinde chriſmatis ſacramento aduerſus omnes carnis, mundi, & diaboli impetus robuſtiores fiunt; & eorum animus in fide omnino confirmatur ad confitendum, & glorificandum nomen domini noſtri Ieſu Chriſti; ex quo etiam nomen ipſum inuentum eſſe nemo dubitarit. Neque enim, ut quidam non minus imperite, quam impie finxerunt; Confirmationis uocabulum ab eo deducitur, quod olim, qui infantes baptizati erant, cum iam adulti eſſent, ad Epiſcopum adducebantur, ut fidem Chriſtianam, quam in baptiſmo ſuſceperant, confirmarēt: ita ut Confirmatio nihil a catecheſi differre uideatur. cuius conſuetudinis nullum probatum teſtimonium afferri poteſt; ſed ab eo nomē rei impoſitum eſt, quod huius ſacramēti uirtute Deus in nobis id confirmat, quod baptiſmo operari cœpit, noſque ad Chriſtianæ ſoliditatis perfectionem adducit: nec uero confirmat ſolum, ſed auget etiam: de quo Melchiades ita teſtatur; Spiritus ſanctus, qui ſuper aquas baptiſmi ſalutifero deſcendit illapſu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam; in Confirmatione augmētum præſtat ad gratiam; deinde non auget modo, ſed admirabili quadam ratione auget. Hoc autem pulcherrime indumenti translatione ſcriptura ſignificauit, atque expreſſit: ait enim Dominus ſaluator, cum de hoc ſacramento loqueretur: Sedete in ciuitate, quoad uſque induamini uirtute ex alto.

Cōc.Trid.

S. Melch papa.

Luc.24

Quod ſi paſtores uoluerint diuinã huius ſacramenti efficientiam oſtendere; (hoc uero ad cõmouẽdos fidelium animos maximam uim habiturum eſſe, dubitari non poteſt) ſatis erit, quid ipſis apoſtolis euenerit, explicare. Illi *enim ante paſſionem, uel ſub ipſam paſſionis horam adeo infirmi, & remiſſi fuerunt, ut, cum Dominus comprehenſus eſt, ſtatim ſe in fugam coniecerint; Petrus uero, qui Eccleſiæ petra, & fundamentum deſignatus erat, & ſummam conſtantiam excelſique animi magnitudinem præſetulerat, unius mulierculæ uoce perterritus, ſe Ieſu Chriſti diſcipulum eſſe, non ſemel aut iterum ſed tertio negauerit; ac poſt reſurrectionem omnes propter metum Iudæorum incluſi domi ſe continue*
Act. 2 *rint. At uero in die Pentecoſtes tanta ſpiritus ſancti uirtute omnes repleti ſunt, ut, dum euangelium, quod eis commiſſum erat, non ſolũ in Iudæorum regione, ſed uniuerſo orbe audacter, & libere diſpergerent, nihil ſibi felicius accidere poſſe exiſtima-*
Act. 5 *uerint, quam quod digni haberẽtur, qui pro Chriſti nomine contumeliam, uincula, tormenta, cruces perferrent. Habet præterea Confirmatio eam uim, ut characterem imprimat: quo fit, ut nulla umquam ratione iterari poſſit: quod etiam in baptiſmo ſupra obſeruatum eſt: ac de ſacramento ordinis quoque ſuo loco planius exponetur. Hæc igitur ſi a Paſtoribus ſæpe, & accurate explicata erunt; uix fieri poterit, quin fideles, cognita huius ſacramenti dignitate, atque utilitate, illud ſum-*

De Confirmatione

ſumma cum diligentia ſancte, & religioſe ſuſcipere ſtudeant. Reſtat nunc, ut aliqua etiam de ritibus & cærimonijs, quibus in hoc ſacramento adminiſtrando catholica Eccleſia utitur, breuiter perſtringantur. quæ explicatio quanto uſui futura ſit, Paſtores intelligent, ſi quæ antea dicta ſunt, cum hic locus tractaretur, repetere uoluerint. Qui igitur confirmantur ſacro chriſmate, in fronte unguntur: nam hoc ſacramento ſpiritus ſanctus in animos fidelium ſeſe infundit, in eisque robur, & fortitudinem auget, ut in ſpirituali certamine uiriliter pugnare, & nequiſſimis hoſtibus reſiſtere queát. Quocirca declaratur, eos nullo metu, aut uerecundia, quarum affectionum ſigna maxime in frōte ſolent apparere, a libera Chriſtiani nominis confeſſione abſterrendos eſſe. Præterea nota illa, qua Chriſtianus a ceteris ueluti miles inſignibus quibusdā ab alijs diſtinguitur, in illuſtriori corporis parte imprimenda erat. Sed illud quoque ſollemni religione in Eccleſia Dei ſeruatum eſt, ut in Pentecoſte Act. 2 præcipue hoc ſacramentum adminiſtraretur; quod hoc maxime die apoſtoli ſpiritus ſancti uirtute roborati, & confirmati ſint; cuius diuini facti recordatione fideles admonerentur, quæ, quantaq. myſteria in ſacra unctione cogitanda eſſent. Deinde uero, qui unctus, & confirmatus eſt, ut meminerit ſe tamquam fortem athletam paratum eſſe oportere ad omnia aduerſa inuicto animo pro Chriſti nomine ferenda, manu leuiter in maxilla ab

Epiſcopo cæditur. Poſtremo autem pax ei datur, ut intelligat ſe gratiæ cæleſtis plenitudinem, & pacem, quæ exuperat omnem ſenſum, conſecutum
Phil.4 eſſe. Atque hæc ſumma eorum ſit, quæ de chriſmatis ſacramento a Paſtoribus non tam quidem nudis uerbis, & oratione, quam inflammato quodam pietatis ſtudio explicanda ſunt, ut ea in animis, intimiſque fidelium cogitationibus inſerere uideantur.

DE EVCHARISTIAE SACRAMENTO.

Qvemadmodum ex omnibus ſacris myſterijs, quæ nobis tamquam diuinæ gratiæ certiſſima inſtrumenta Dominus ſaluator noſter commendauit, nullum eſt, quod cum ſanctiſſimo Eucharistiæ ſacramento comparari queat: ita etiam nulla grauior alicuius ſceleris animaduerſio a Deo metuenda eſt, quam ſi res omnis ſanctitatis plena, uel potius quæ ipſum ſanctitatis auctorem, et fontem continet, neque ſancte, neque religioſe a fidelibus tractetur. id uero Apoſtolus & ſapienter uidit, et de eo nos aperte admonuit. nam cũ declaraſſet, quãto illi ſcelere obſtricti eſſent, qui corpus Do-
1.Cor.11 mini nõ diiudicarent, ſtatim ſubiecit: Ideo inter uos multi infirmi et imbecilles, & dormiũt multi. Vt igitur fidelis populus, cũ cæleſti huic ſacramento diuinos honores tribuendos eſſe intellexerit, & gratias

uberes

De Eucharistia

uberes fructus capiat, & iuſtiſſimam Dei iram effugiat, illa omnia à Paſtoribus diligentiſſime exponenda erunt, quæ eius maieſtatem magis illuſtrare poſſe uideantur. Qua in re opus erit, ut Pauli apoſtoli rationem ſecuti, qui ſe, quod à Domino acceperat, Corinthiis tradidiſſe profeſſus eſt, in primis huius ſacramenti inſtitutionem fidelibus explicent. ita uero geſtam rem eſſe, ex Euangeliſta perſpicue colligitur. Cum enim Dominus dilexiſſet ſuos, in finem dilexit eos. cuius quidem amoris ut diuinum aliquod, atque admirabile pignus daret, ſciens horam iam aduenisse, ut tranſiret ex hoc mũdo ad Patrem; ne ullo umquam tempore a ſuis abeſſet, inexplicabili conſilio, quod omnem naturæ ordinem, & condicionem ſuperat, perfecit. Etenim celebrata cum diſcipulis agni paſchalis cena, ut figura ueritati, umbra corpori cederet, panem accepit, Deoque gratias agens benedixit, ac fregit, deditque diſcipulis ſuis, & dixit: Accipite, & manducate: Hoc eſt corpus meum, quod pro uobis traditur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem accepit poſtquam cenauit, dicens: Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine: hoc facite, quotieſcumque bibetis, in meam commemorationem. Huius ergo admirabilis ſacramenti dignitatem, atque excellentiam, cum ſacri ſcriptores fieri nullo modo poſſe intelligerent, ut uno uocabulo demonſtrarent, pluribus eam nominibus exprimere conati ſunt. interdum enim

Ioan. 13

Matth. 26
Marc 4
Luc. 22

1. Cor. 11

Euchariſtiam appellant: quod uerbum uel bonam gratiam; uel gratiarum actionem latine reddere poſſumus. Ac recte quidem, bona gratia, dicendum eſt; tum quia uitam æternã, de qua ſcriptum
Rom. 6. eſt, Gratia Dei uita æterna, præſignificat; tum quia Chriſtum dominum, qui uera gratia, atque omnium chariſmatum fons eſt, in ſe continet. Nec uero minus apte gratiarum actionem interpretamur: ſiquidem cum hanc puriſſimam hoſtiam immolamus, immenſas quotidie gratias pro uniuerſis in nos beneficijs Deo agimus, atque in primis pro eius gratiæ tam excellenti bono, quam nobis hoc ſacramento tribuit. Sed id ipſum etiam nomen cum ijs, quæ a Chriſto domino geſta eſſe in hoc myſterio
Marc. 26 inſtituendo legimus, optime conuenit. Etenim pa-
Marc. 14
Luc. 22 nem accipiens fregit, ac gratias egit. Dauid quo-
1. Cor. 11 que cum huius myſterij magnitudinem contempla
Pſal. 100 retur, ante quam carmen illud pronunciaret; Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors & miſerator Dominus, eſcam dedit timentibus ſe; gratiarum actionem præponendam exiſtimauit, cum inquit: Confeſſio, & magnificentia opus eius. Frequenter etiam nomine ſacrificij declaratur: de quo myſterio paulo poſt latius dicendum erit. Vocatur præterea communio: quod uerbum ex illo Apoſtoli loco ſumptum eſſe liquet, ubi ait: Calix benedictio
1. Cor. 10 nis, cui benedicimus, nonne cõmunicatio ſanguinis
Damaſcenus. Chriſti eſt? et panis, quẽ frangimus, nõne participatio corporis Domini eſt? Nam, ut Damaſcenus ex-
pla-

De Eucharistia

planauit, hoc ſacramentū Chriſto nos copulat, atq; eius carnis, & deitatis participes efficit, noſq; inter nos in eodem Chriſto conciliat, ac coniungit; & ueluti unum corpus coagmentat. Ex quo factum eſt, ut ſacramentum etiam pacis, & charitatis diceretur; ut intelligeremus, quam indigni ſint Chriſtiano nomine, qui inimicitias exercent, odiaque, diſſidia, & diſcordias, ut teterrimas fidelium peſtes, omnino exterminandas eſſe: cum præſertim quotidiano religionis noſtræ ſacrificio, nihil nos ſtudioſius ſeruare quam pacem, & charitatem, profiteamur. Sed uiaticum etiam frequenter a ſacris ſcriptoribus appellatur; tū quia ſpiritualis cibus eſt, quo in huius uitæ peregrinatione ſuſtentamur; tū quia uiam nobis ad æternam gloriam, & felicitatem munit. Quare ex ueteri Eccleſiæ catholicæ inſtituto ſeruari uidemus, ut nemo fidelium ſine hoc ſacramento e uita excedat. Ac uetuſtiſſimi quidē Patres, Apoſtoli auctoritatem ſecuti, cenæ etiam nomine ſacram Euchariſtiam interdum uocarunt, quod i illo nouiſſimæ cenæ ſalutari myſterio a Chriſto domino ſit inſtituta. Neque uero propterea a cibo, aut potione Euchariſtiam conficere, aut ſumere licet; quod ab apoſtolis ſalutariter introducta conſuetudo, quemadmodum ueteres ſcriptores memoriæ prodiderunt, perpetuo retenta, ac ſeruata eſt, ut a ieiunis tantum perciperetur. Sed, explicata nominis ratione, docendum erit, hoc uerum eſſe ſacramentum, atque unum ex ſeptem illis, quæ

1. Cor. 11

Aug. A.

D. Aug.

ſancta Eccleſia ſemper religioſe coluit, ac ueneratã eſt: nam cum calicis conſecratio fit, myſterium fidei appellatur. Præterea, ut infinita pene ſacrorum ſcriptorum teſtimonia omittamus, qui hoc inter uera ſacramenta numerandum eſſe, perpetuo ſenſerunt; ex ipſa ratione, & natura ſacramenti idem conuincitur. etenim in eo ſigna ſunt externa, & ſenſibus ſubiecta: habet deinde gratiæ ſignificationem, & efficientiam. præterea de Chriſti inſtitutione neque euangeliſtæ, neque Apoſtolus dubitãdi locum relinquunt. Quæ omnia cum in unum conueniant ad ſacramenti ueritatem confirmandam: nullis alijs argumentis opus eſſe perſpicitur. Sed illud diligenter Paſtoribus obſeruandum eſt, multa in hoc myſterio eſſe, quibus aliquando ſacramenti nomen ſacri ſcriptores tribuerunt. interdum enim & conſecratio, & perceptio, frequenter uero & ipſum Domini corpus, & ſanguis, qui in Euchariſtia continetur, ſacramentum uocari conſueuit. ait enim D. Auguſtinus, ſacramentum hoc duobus conſtare, uiſibili ſcilicet elementorum ſpecie, & inuiſibili carne, & ſanguine ipſius domini noſtri Ieſu Chriſti. Atque ad eundem modum hoc ſacramentum adorandum eſſe, nimirum corpus & ſanguinem Domini intelligentes, affirmamus. Verum hæc omnia minus proprie ſacramenta dici perſpicuum eſt. Ipſæ autem panis & uini ſpecies ueram & abſolutam huius nominis rationem habent. Sed quantum hoc ſacramentum à

D. Auguſt.

reliquis

reliquis omnibus differat, facile colligitur. nam cetera ſacramenta materiæ uſu perficiuntur, dum ſcilicet alicui adminiſtrari ea contingit. Baptiſmus enim ſacramenti naturam tunc adipiſcitur, cum re ipſa homo aqua abluitur: at uero ad Euchariſtiæ perfectionem ſatis eſt ipſius materiæ conſecratio: utrumque enim ſacramẽtum eſſe non deſinit, quamuis in pyxide aſſeruetur. Deinde in conficiendis alijs ſacramentis nulla fit materiæ, atque elementi in aliam naturam mutatio. Etenim baptiſmi aqua, aut chriſmatis oleum, cum illa ſacramenta adminiſtrantur, priorem aquæ, & olei naturam non amittunt: in Euchariſtia uero, quod panis, & uinum ante conſecrationem erat, confecta conſecratione uere eſt corporis & ſanguinis Domini ſubſtantia. Licet autem duo ſint alementa, panis ſcilicet, & uinum, ex quibus integrum Euchariſtiæ ſacramentum conficitur: non tamen plura ſacramenta, ſed unum tantum eſſe, Eccleſiæ auctoritate docti confitemur: aliter enim ſeptenarius ſacramẽtorum numerus, quemadmodum ſemper traditum, atque a Concilijs, Lateranenſi, Florentino, & Tridentino, decretum eſt, conſtare non poterit: nam cum huius ſacramenti gratia unũ corpus myſticum efficiatur, ut ſacramentum ipſum rei, quam efficit, conueniat; unũ eſſe oportet, atque unũ quidẽ, nõ quia indiuiduum ſit, ſed quia unius rei ſignificationem habet. Nam quẽadmodum cibus, et potio, quæ duæ diuerſæ res ſunt, ad unã tantum rem adhibẽtur, ut

ſcilicet

De Eucharistia

ſcilicet uires corporis reficiantur: ita etiam duas illis diuerſas ſacramenti ſpecies reſpondere, conſentaneum fuit, quæ cibum ſpiritualem ſignificarent, quo mentes ſuſtinentur, & recreantur. Quare a Domino ſaluatore dictum eſt: Caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus uere eſt potus. Sed diligenter explicandum eſt, quid Euchariſtiæ ſacramentum ſignificet: ut fideles ſacra myſteria oculis intuentes, ſimul etiam diuinarum rerum contemplatione animum paſcant. Tria uero ſunt, quæ nobis hoc ſacramento indicantur. Primum, eſt Chriſti domini paſſio, quæ iá præterijt: ipſe enim docuit; Hoc facite in meam commemorationem: & Apoſtolus teſtatus eſt; Quotieſcumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec ueniat. Alterum eſt diuina, & cæleſtis gratia, quæ præſens ad animam alendam & conſeruandam hoc ſacramento tribuitur. Quemadmodum enim baptiſmo in nouam uitá gignimur; Confirmatione roboramur; ut Satanæ repugnare, & palam Chriſti nomen profiteri poſſimus; ita Euchariſtiæ ſacramento alimur, ac ſuſtentamur. Tertium eſt, quod futurum prænunciat, æternæ iucunditatis, & gloriæ fructus, quem in cæleſti patria ex Dei promiſſione capiemus. Hæc igitur tria, quæ inſtantis, præteriti, & conſequentis temporis uarietate diſtingui perſpicuum eſt, ſacris myſterijs ita ſignificantur, ut totum ſacramentum, quamuis ex diuerſis ſpeciebus conſtet, ad ſingula

Ioan. 6

Luc. 22

1. Cor. 11

horum

horum declaranda, tamquam ad unius rei ſignificationem, referatur. Sed in primis cognoſcenda eſt a Paſtoribus huius ſacramẽti materia; tum ut ipſi rite illud poſſint conficere; tum etiam ut fideles admoneantur, cuius rei ſymbolum ſit, atque eius rei, quam ſignificat, ſtudio, & deſiderio exardeſcant. Duplex itaque eſt huius ſacramẽti materia, altera panis ex tritico confectus, de qua primo agetur; de altera poſtea dicendum erit. Nam, ut docent euangeliſtæ Matthæus, Marcus, & Lucas, Chriſtus dominus panem in manus accepit, benedixit, & fregit, dicens; Hoc eſt corpus meum. Apud Ioannem quoque idem Saluator noſter ſe ipſum panẽ appellauit, cum inquit: Ego ſum panis uiuus, qui de cælo deſcendi. Cum autem uaria ſint panis genera, uel quia materia differunt, ut cum alius ex tritico, alius ex ordeo, aut ex leguminibus, ceteriſq. terræ fructibus cõfectus eſt; uel quia diuerſis qualitatibus præditi ſunt: (uni enim fermentum additur, alter uero fermẽti omnino expers eſſe poteſt) quod ad primum attinet, Saluatoris uerba oſtendunt, panem ex tritico confici oportere. communi enim loquendi conſuetudine, cum panis abſolute dicitur, panem ex tritico intelligi ſatis conſtat. Id etiam ueteris teſtamenti figura declaratur, præceptum enim a Domino fuerat, ut panes propoſitionis, qui hoc ſacramẽtum ſignificabant, ex ſimila cõficerentur. Sed quemadmodum nullus panis, niſi triticeus, apta ad ſacramentum materia putandus eſt:

Matth. 26
Mar. 14.
Luc 22.
Ioan. 10.
Leuit. 24.

(hoc enim apoſtolica traditio nos docuit, & Eccleſiæ catholicæ auctoritas firmauit. ita etiam ex iis,
Matth. 26 quæ Chriſtus dominus geſſit, azymum eſſe debere,
Mar. 14 facile intelligitur: ipſe enim primo azymorum die,
Luc. 22 quo nihil fermentati domi habere Iudæis licebat, hoc ſacramentum confecit, atque inſtituit. Quod ſi quis Ioannis euangeliſtæ auctoritatem opponat, qui hæc omnia ante feſtum diem Paſchæ acta eſſe commemorat; ea ratio facile diſſolui poteſt. Etenim quem primum azymorum diem ceteri euangeliſtæ appellarũt, quod feria quinta ueſperi dies feſti azymorum inciperent, quo tempore Saluator noſter
Ioan. 13 Paſcha celebrauit; eum ipſum diem Ioannes pridie Paſchæ fuiſſe deſcribit; ut qui diei naturalis ſpatium, quod ab oriente Sole inchoatur, in primis no-
D. Chryſ. tandum exiſtimarit. Quapropter diuus etiã Chryſoſtomus primum azymorum diem interpretatur eum diem, quo ad ueſperam azyma comedenda eſſent. Sed azymi panis conſecratio quantum con-
1. Cor. 5. ueniat integritati, & mentis munditiæ, quã fideles ad hoc ſacramentum afferre debent, ab Apoſtolo docemur, cum inquit: Expurgate uetus fermentũ; ut ſitis noua conſperſio; ſicut eſtis azymi: etenim Paſcha noſtrũ immolatus eſt Chriſtus: itaque epulemur non in fermento ueteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, ſed in azymis ſinceritatis, & ueritatis. Neque tamen ea qualitas adeo neceſſaria exiſtimanda eſt, ut, ſi illa pani deſit, ſacramẽtum confici nõ poſſit: utrumque enim panis genus

De Eucharistia

ueram & propriam panis rationem, & nomē habet: Quamquam nemini licet priuata auctoritate, uel potius temeritate laudabilem eccleſiæ ſuæ ritum immutare: atque eo minus id facere Latinis ſacerdotibus permiſſum eſt, quibus præterea Pontifices Max. præceperunt, ut ex azymo tantum ſacra myſteria conficerent. Atque hæc de altera huius ſacramenti materia expoſuiſſe ſatis ſit: in quo tamen illud animaduertendum eſt, quam multa materia ad ſacramentum conficiendum uti oporteat, definitum non eſſe; cum illorum etiam certus numerus definiri nequeat, qui aut poſſint, aut debeant ſacra myſteria percipere. Supereſt, ut de altera huius ſacramenti materia, & elemento dicatur. eſt autem uinum ex uitis fructu expreſſum, cui modicum aquæ permiſtum ſit: nam Dominum ſaluatorem uino in huius ſacramenti inſtitutione uſum eſſe, catholica Eccleſia ſemper docuit; cum ipſe dixerit; Non bibam a modo de hoc genimine uitis uſque in diem illum. Quo in loco Chryſoſtomus, De genimine, inquit, uitis, quæ certe uinum, non aquam, produxit. Ut tanto ante illorum hæreſim, qui aquam ſolam in hiſce myſterijs adhibendam ſenſerunt, conuellere uideretur. Aquam uero, Dei Eccleſia uino ſemper admiſcuit; primum, quod id a Chriſto domino factum eſſe, & Conciliorum auctoritate, & ſancti Cypriani teſtimonio comprobatur; deinde, quod ſanguinis, & aquæ, quæ ex eius

Matth. 26
Mar. 14.
S. Chryſ.
S. Cypria.

latere exierunt, hac permiſtione memoria renouatur. Tum uero aquæ, ut in Apocalypſi legimus,
Apoc. 17 populum deſignant: quare aqua uino admiſta fidelis populi cum Chriſto capite coniunctionem ſignificat. atque hoc ex apoſtolica traditione perpetuo ſancta Eccleſia ſeruauit. Sed quamuis aquæ admiſcendæ ita graues rationes ſint, ut eá ſine mortali peccato prætermittere non liceat; ea tamen ſi deſit, ſacramentum conſtare poteſt. Illud autem Sacerdotibus animaduertendum eſt, quemadmodum in ſacris myſterijs aquam uino adhibere oportet, ſic etiam modicam infundendam eſſe. nam eccleſiaſticorum ſcriptorum ſententia, & iudicio,
Honorius Papa. aqua illa in uinum conuertitur. quare de eo Honorius Pontifex ita ſcribit: Perniciosus in tuis partibus inoleuit abuſus, uidelicet, quod maior quantitas aquæ in ſacrificio, quam uini, adhibetur: cum, ſecundum conſuetudinem rationabilem Eccleſiæ generalis, longe plus uini, quám aquæ, adhibendum ſit. Huius igitur ſacramenti hæc duo tantum elementa ſunt: ac merito pluribus decretis ſancitum eſt, ne quid aliud præter panem, & uinum, quod nonnulli facere non uerebantur, offerre liceat. Sed iam uidendum eſt, hæc duo panis, & uini ſymbola quam apta ſint ad eas res declarandas, quarum ſacramenta eſſe credimus, & confitemur: Primum enim Chriſtum nobis ſignificant, ut uera eſt hominú uita. ipſe enim Dominus ait: Caro mea uere eſt
Ioan. 6 cibus, & ſanguis meus uere eſt potus. Cum igitur

corpus

de Eucharistia

corpus Chriſti domini uitæ æternæ alimentum illis præbeat; qui eius ſacramentum pure, & ſancte ſuſcipiunt; recte ijs potiſſimum rebus conficitur, quibus hæc uita continetur: ut fideles facile poſſint intelligere, pretioſi corporis, & ſanguinis Chriſti communione mentem, animumque ſaturari. Nonnihil etiam hæc ipſa elementa ad id ualent, ut eam cognitionem accipiant homines, eſſe in ſacramento corporis, & ſanguinis Domini ueritatem. nam cum panem, & uinum in humanam carnem & ſanguinem ui naturæ quotidie immutari animaduertamus, facilius adduci poſſumus hac ſimilitudine, ut credamus, panis, & uini ſubſtantiam in ueram Chriſti carnem, uerumque eius ſanguinem cæleſti benedictione conuerti. Affert etiam aliquid adiumenti hæc admirabilis elementorum mutatio ad adumbrandum, quod fit in anima. Vt enim, etſi nulla extrinſecus panis, & uini mutatio apparet, tamen eorum ſubſtantia in carnē, & ſanguinē Chriſti uere tranſit: ita etiam, tametſi in nobis nihil immutatum uidetur, interius tamē ad uitam renouamur, dum ueram uitam Euchariſtiæ ſacramento accipimus. Accedit ad hæc, quod, cum unum Eccleſiæ corpus ex multis mēbris cōpoſitum ſit, nulla re magis elucet ea coniūctio, quā panis uiniq. elementis: panis enim ex multis granis cōficitur, & uinū ex multitudine racemorum exiſtit. atque ita nos, cum multi ſimus, huius diuini myſterij uinculo arctiſſime colligari, & tamquam unum corpus effici declarant.

Euchariſtiæ conficiendę forma, & illius effectus admirandi.

Sequitur nunc, ut de forma, qua ad conſecrandum panem uti oporteat, agatur, non quidem eius rei cauſa, ut hæc myſteria fideli populo, niſi neceſſitas cogat, tradantur; (eos enim, qui ſacris initiati non ſunt, de his erudiri neceſſarium non eſt) ſed ne, formæ ignoratione, in ſacramento conficiendo a ſacerdotibus turpiſſime peccetur. itaque a ſanctis euangeliſtis, Matthæo, & Luca, itemque ab

Matth. 26 Mar. 14 Luc. 12 1. Cor. 10

Apoſtolo docemur, illam eſſe formam, HOC EST CORPVS MEVM. *ſcriptum eſt enim: Cenantibus illis accepit Ieſus panem, & benedixit, ac fregit, deditque diſcipulis ſuis, & dixit: Accipite, & manducate: Hoc eſt corpus meum. Quæ quidem conſecrationis forma cum a Chriſto domino ſeruata ſit, ea perpetuo catholica Eccleſia uſa eſt. Prætermittenda ſunt hoc loco ſanctorum Patrum teſtimonia, quæ infinitum eſſet enumerare, & concilij Florentini decretum, quod omnibus patet, atque in promptu eſt; cum præſertim ex illis Saluatoris uerbis; Hoc facite in meam commemorationem; idem liceat cognoſcere: nam quod Dominus faciendum præcepit, non ſolum ad id, quod egerat, ſed etiam ad ea, quæ dixerat, referri debet, atque ad uerba maxime pertinere intelligendum eſt, quæ non minus efficiendi, quam ſignificandi cauſa prolata erant. Sed ratione etiam id facile perſuaderi poteſt: nam forma ea eſt, qua illud ſignificatur, quod in hoc ſacramēto efficitur. cum autem hæc uerba id, quod fit, ſignificent, ac declarent, hoceſt panis conuer-*

ſionem

De Eucharistia

ſionẽ in uerum Domini noſtri corpus; ſequitur, formam in illis ipſis uerbis conſtituendam eſſe. in quá ſententiam, quod ab Euangeliſta dictum eſt, Benedixit, licet accipere. perinde enim uidetur intelligendum, ac ſi dixiſſet, accipiens panem benedixit, dicens; Hoc eſt corpus meum. Quamuis enim Euágeliſta uerba illa, Accipite, & comedite, præpoſuerit: illis tamen non materiæ conſecrationẽ, ſed uſum tantúmodo ſignificari, perſpicuum eſt. quare a ſacerdote quidem omnino proferri debent, ſed ad ſacramentum conficiendum neceſſaria non ſunt: quemadmodum etiam profertur coniunctio illa, ENIM, in corporis, & ſanguinis conſecratione: aliter enim fiet, ut, ſi hoc ſacramentum nemini adminiſtrandum ſit, confici non oporteat, aut non poſsit quidem; cum tamen dubitare non liceat, quin ſacerdos, prolatis ex more, atque inſtituto ſanctæ Eccleſiæ uerbis Domini, aptam panis materiam uere conſecret; quamuis deinde cõtingat, ut nulli umquam ſacra Euchariſtia adminiſtretur. Iam uero, quod ad uini, quæ eſt altera huius ſacramenti materia, conſecrationem attinet; ob eandem cauſam, quam ſupra commemorauimus, opus eſt, ut ſacerdos eius formam cognitam, & perſpectam habeat. Eam igitur his uerbis comprehendi, certo credendum eſt; Hic eſt calix ſanguinis mei, noui, & æterni teſtamenti, myſterium fidei, qui pro uobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Ex quibus uerbis plura quidem a ſacris Matth. 26

ſcripturis colliguntur: quædam uero in Eccleſia ex apoſtolica traditione conſeruata ſunt. nam quod dicitur: Hic eſt calix: a D. Luca, & ab Apoſtolo ſcriptum eſt. Quod uero ſequitur: Sanguinis mei, uel ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro uobis & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum: partim a D. Luca, partim a D. Matthæo dictum eſt. Verba autem illa, Aeterni, & Myſterium fidei, ſancta traditio, catholicæ ueritatis interpres & cuſtos, nos docuit. Verum de hac forma nemo dubitare poterit, ſi, quod antea dictum eſt de forma conſecrationis, quæ ad panis elementum adhibetur, hoc etiam loco attendatur: conſtat enim, iis uerbis, quæ uini ſubſtantiam in ſanguinem Domini conuerti ſignificant, huius elementi formam contineri. Quare cum uerba illa hoc aperte declarent, perſpicuum eſt, aliam formam conſtituendam nõ eſſe. Exprimunt autem præterea quoſdam effuſi ſanguinis in paſſione Domini admirabiles fructus, qui ad hoc ſacramentum maxime pertinent. Vnus eſt aditus ad æternam hereditatem, quæ noui, atque æterni teſtamenti iure ad nos uenit. Alter eſt aditus ad iuſtitiam per myſterium fidei: Ieſum enim per fidem in ſanguinem eius propitiatorem Deus propoſuit, ut ipſe ſit iuſtus, & iuſtificans eum, qui ex fide eſt Ieſu Chriſti. Tertius eſt, remiſſio peccatorum. Quoniam uero hæc ipſa conſecrationis uerba plena myſteriorũ ſunt, aptiſſimeq. ad rem cõueniunt, diligẽtius perpẽdere ea oportet.

Luc. 22. 1. Cor. 11 Luc. 22 Matth. 26

De Eucharistia

Quod uero dicitur; Hic eſt calix ſanguinis mei; ſic intelligendum eſt: Hic eſt ſanguis meus, qui hoc calice continetur. Recte autem, & appoſite, dum ſanguis hic, ut eſt fidelium potus, conſecratur, calicis mentio facienda eſt: neque enim ſanguis huiuſmodi potionem ſatis ſignificare uideretur, niſi uaſe aliquo exceptus eſſet. Sequitur deinde; Noui teſtamenti: quod quidem ob eam rem additum eſt, ut intelligeremus Chriſti domini ſanguinem non figura, quemadmodum in ueteri teſtamento fiebat, (de eo enim apud Apoſtolum ad Hebræos legimus; Sine ſanguine teſtamentum dedicatum non eſſe) ſed uere, & re ipſa hominibus tradi; quod ad nouum teſtamentum pertinet: quare Apoſtolus inquit: Ideo noui teſtamenti mediator eſt Chriſtus, ut, morte intercedente, repromiſſionem accipiant, qui uocati ſunt, æternæ hereditatis. Verbum uero, Aeterni, ad hereditatem æternam, quæ Chriſti domini, æterni teſtatoris, morte ad nos iure peruenit, referendum eſt. Quod ſubiungitur, Myſterium fidei: non rei ueritatem excludit, ſed, quod occulte latet, atque ab oculorum ſenſu remotiſſimum eſt, certa fide credendum eſſe ſignificat. Diuerſa uero hiſce uerbis ſententia hoc loco ſubiecta eſt ab ea, quam habent, cũ baptiſmo etiam tribuuntur: nam quod ſanguinem Chriſti, ſub uini ſpecie latentem, fide cernimus, myſterium fidei dicitur: at baptiſmus, quoniam uniuerſam Chriſtianæ fidei profeſſionem complectitur, a nobis fidei ſacramentum, a Græcis myſte-

Heb. 9.

myſterium iure appellatur. Quamquam alia etiam ratione ſanguinem Domini, fidei myſterium dicimus, quod ſcilicet in eo maxime plurimum difficultatis, & negotij humana ratio experiatur, cum nobis fides credẽdum proponit, Chriſtum dominũ uerum Dei filium, ſimulque Deum, & hominem, mortem pro nobis pertuliſſe; quæ quidem mors ſanguinis ſacramento deſignatur. Quapropter apposite hoc loco potius, quam in conſecratione corporis, paſſio Dominica commemoratur, his uerbis; Qui effundetur in remiſſionem peccatorum. Sanguis enim, ſeparatim conſecratus, ad paſſionẽ Domini, & mortem, & paſſionis genus ante omnium oculos ponendum, maiorem uim & momentum habet. Sed uerba illa, quæ adduntur; Pro uobis, &

Matth. 26 *pro multis; a Matthæo, & Luca, ſingula a ſingu-*

Luc. 22 *lis ſumpta ſunt: quæ tamen ſancta Eccleſia, ſpiritu Dei inſtructa, ſimul coniunxit: pertinent autem ad paſſionis fructum, atque utilitatem declarandam. nam ſi eius uirtutem inſpiciamus; pro omnium ſalute ſanguinem a Saluatore effuſum eſſe fatendum erit; ſi uero fructum, quem ex eo homines percepe rint, cogitemus; non ad omnes, ſed ad multos tantum eam utilitatem peruenire, facile intelligemus. Cum igitur, Pro uobis, dixit; uel eos, qui aderant, uel delectos ex Iudæorum populo, quales erant diſcipuli, excepto Iuda, quibuſcum loquebatur, ſignificauit. Cum autem addidit; Pro multis; reliquos electos ex Iudæis, aut gentibus*

intelligi uoluit: Recte ergo factum eſt, ut, pro uniuerſis, non diceretur: cum hoc loco tantummodo de fructibus paſſionis ſermo eſſet, quæ ſalutis fructũ delectis ſolum attulit. Atque huc ſpectant uerba illa Apoſtoli; Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata. Et quod Dominus apud Ioannem inquit; Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, ſed pro his, quos dediſti mihi, quia tui ſunt. Plurima alia in huius conſecrationis uerbis latent myſteria: quæ Paſtores aſſidua rerum diuinarum meditatione, & ſtudio ipſi per ſe, iuuante Domino, facile aſſequentur. Hebr. 9 Ioan. 17

Sed iam ad earum rerũ explicationem oratio reuertatur: quæ ut à fidelibus ignorentur, nullo modo cõmittendum eſt. Ac quoniam Apoſtolus admonet, grauiſſimum ſcelus admitti ab iis, qui non diiudicant corpus Domini: hoc in primis doceãt Paſtores, animũ atque rationem à ſenſibus omni ſtudio auocandam eſſe: ſi enim fideles ea tantum in hoc ſacramẽto cõtineri ſibi perſuaſerint, quæ ſenſibus percipiũt; in ſummã impietatem adducantur, neceſſe eſt; cum nihil aliud, præter panis, ac uini ſpeciem, oculis, tactu, odoratu, guſtu ſentientes, panem tantummodo, ac uinum in ſacramẽto eſſe iudicauerint. Curandum igitur eſt, ut fideliũ mentes, quam maxime fieri poteſt, à ſenſuum iudicio abſtrahantur, atque ad immenſam Dei uirtutem, & potentiam contemplandam excitentur. Tria enim ſunt maxime admiranda, atque ſuſcipienda, quæ in hoc ſacramento 1. Cor. 11

uerbis conſecrationis effici, fides catholica ſine ulla dubitatione credit, ac confitetur. Primum eſt, uerum Chriſti domini corpus, illud idem, quod natum ex uirgine, in cælis ſedet ad dexteram Patris, hoc ſacramento contineri. Alterum eſt, nullam in eo elementorum ſubſtantiam remanere; quamuis nihil magis a ſenſibus alienum, & remotum uideri poßit. Tertium eſt, quod ex utroque facile colligitur, & ſi uerba conſecrationis id maxime exprimunt, accidentia, quæ aut oculis cernuntur, aut alijs ſenſibus percipiuntur, ſine ulla re ſubiecta eſſe, mira quadam, atq; inexplicabili ratione. Ac panis quidē, et uini accidentia omnia licet uidere: quæ tamen nulli ſubſtantiæ inhærēt, ſed per ipſa conſtant: cum panis, & uini ſubſtantia in ipſum Domini corpus & ſanguinē ita mutetur, ut panis, & uini ſubſtātia omnino eſſe deſinat. Verum, ut prius de primo agatur, conētur Paſtores explicare, quam perſpicua, & clara ſint Saluatoris noſtri uerba, quæ corporis eius ueritatem in ſacramento demonſtrāt.

Matth. 26 nam cum inquit: Hoc eſt corpus meum: Hic eſt
Marc. 14 ſanguis meus: nemo, qui modo ſanæ mentis ſit, igno
Luc. 22 rare poteſt, quid nobis intelligendum ſit; præſertim cum de humana natura ſermo habeatur: quam in Chriſto uere fuiſſe, catholica fides dubitare nemi-

S. Hilar. nē patitur; ut uir ſanctiſſimus, atque doctiſſimus Hilarius præclare ſcripſerit, de ueritate carnis & ſanguinis Chriſti, cū ex ipſius Domini profeſſione, & fide noſtra, caro eius uere ſit cibus, relictum nō eſſe

ambigendi

De Eucharistia

ambigendi locum. Verum alter præterea locus a Paſtoribus enucleandus eſt: ex quo aperte licet cognoſcere, uerum Domini corpus, & ſanguinem in Euchariſtia contineri. nam Apoſtolus poſteaquã commemorauit, panem, & uinum a Domino conſecratum, & ſacra myſteria apoſtolis ſuis adminiſtrata eſſe, ſubiungit: Probet autẽ ſe ipſum homo, ac 1.Cor. 11 *ſic de pane illo edat, & de calice bibat: qui.n.manducat, & bibit indigne, iudiciũ ſibi manducat, & bibit, non diiudicans corpus Domini. Quod ſi, ut hæretici dictitant, nihil aliud in ſacramento uenerandum eſſet præter memoriam & ſignum paſſionis Chriſti; quid opus erat tam grauibus uerbis fideles hortari, ut ſe ipſos probarent? Graui enim illa,* IVDICII, *uoce declarauit Apoſtolus, nefarium aliquod ſcelus ab eo admitti, qui impure ſumens corpus Domini, quod in Euchariſtia occulte latet, ab alio ciborum genere non diſtinguit. quod etiam ſupra in eadem epiſtola uberius explicauit Apoſtolus his uerbis: Calix benedictionis, cui be-* 1.Cor.10 *nedicimus, non ne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? & panis, quẽ frangimus, non ne participatio corporis Domini eſt? Quæ quidẽ uerba uerã corporis et ſanguinis Chriſti domini ſubſtantiã demõſtrãt.*

Hæc igitur ſcripturæ loca a Paſtoribus explicãda erunt, atque in primis docendum, nihil in eis dubij, aut incerti relictum eſſe; præſertim cum hæc Eccleſiæ Dei ſacroſancta auctoritas interpretata ſit: ad cuius ſententiæ cognitionem duplici uia &

ratione

ratione poſſumus peruenire. Prima eſt, cum Patres, qui ab initio Eccleſiæ, atque omni deinceps ætate floruerunt, & eccleſiaſticæ doctrinæ optimi teſtes ſunt, conſidimus. hi uero ſummo cõſenſu omnes huius dogmatis ueritatem apertiſſime tradiderunt. quorum ſingula teſtimonia afferre, quoniam operoſi laboris eſſet, ſatis erit pauca notare, uel indicare potius, ex quibus iudicium de ceteris facile fie-
D.Ambr. ri poterit. Primus igitur D. Ambroſius fidem ſuam proferat, qui in libro de ijs, qui initiantur myſterijs, teſtatus eſt, uerum Chriſti corpus in hoc ſacramento ſumi, ſicut uerum ex uirgine ſumptum eſt; idque certiſſima fide tenendum eſſe. & alio loco docet, ante conſecrationem panem ibi eſſe, poſt conſecrationem autem carnem Chriſti.
D.Chryſ. Accedat alter teſtis D. Chryſoſtomus, non minoris fidei, & grauitatis: qui quidem cum multis alijs locis hanc ipſam ueritatem profitetur, & docet, tum uero præcipue homilia 60. de ijs, qui ſacra myſteria impure ſumunt, itemque homilia 44. & 45. in ſanctum Ioannem: ait enim: Pareamus Deo, neque contradicamus; licet uel cogitationibus, uel oculis noſtris uideatur aduerſari; quod dicitur: ipſius enim ſermo infallibilis eſt: ſenſus noſter facile ſeducitur. His uero omni ex parte
S. Auguſt. te conſentiunt, quæ D. Auguſtinus, acerrimus catholicæ fidei propugnator, ſemper docuit, atque in primis titulum pſalmi 33. explanans: ſcribit enim: Portare ſe in manibus ſuis, homini impoſ-

impoſſibile eſt, ſolique Chriſto conuenire poteſt: ferebatur enim ille in manibus ſuis, quando commendans ipſum corpus ſuum ait, Hoc eſt corpus meũ. Ac Cyrillus præterea, Iuſtinus, & Irenæus adeo aperte lib. 4. in Ioannẽ ueram Domini carnem in hoc ſacramento eſſe affirmat, ut eius uerba nullis poſſint fallacibus, & captioſis interpretationibus obſcurari. Quod ſi Paſtores alia etiam Patrum teſtimonia requirent, facile erit ſanctos Dionyſium, Hilarium, Hieronymum, Damaſcenum addere, innumerabileſque alios, quorum de hac re grauiſſimas ſententias, doctorum, & piorum hominũ induſtria, & labore in unum congeſtas, paſſim legimus. Altera reſtat uia, qua ſanctæ Eccleſiæ iudicium in iis, quæ ad fidem pertinent, inueſtigare liceat, contrariæ ſcilicet doctrinæ, & opinionis damnatio. At uero conſtat, ſemper corporis Chriſti ueritatẽ in ſancto Euchariſtiæ ſacramento, ita per uniuerſam Eccleſiam diffuſam, et diſſeminatam eſſe, & conſentienti uoluntate ab omnibus fidelibus receptam, ut, cum ante quingentos annos Berengarius id negare auſus eſſet, ibique ſignum tantummodo eſſe aſſereret, ſtatim in Vercellenſi Concilio, quod Leonis IX. auctoritate conuocatum fuerat, omnium ſententiis cõdemnatus, ipſe hæreſim ſuam anathemati addixerit. qui poſtea cum ad eandem impietatis inſaniam rediiſſet, tribus aliis Conciliis, Turonenſi, et duobus Romanis, quorum alterũ Nicolaus II, alterũ Gregorius VII, Pontifices Max.

S. Cyrill. Iuſtinus, & Irenæ.

conuocarunt, damnatus eſt. Eam poſtea ſententiam
Cõc. Lat. Innocentius III. in Concilio Lateranenſi magno
Cõc. Flo. cõfirmauit: ac deinceps a Florẽtina, et Tridentina
Trid. Synodis eiuſdem ueritatis fides apertius declarata,
ac ſtabilita eſt. Hæc igitur ſi paſtores diligenter expoſuerint; (ut nihil dicamus de ijs, qui erroribus obcæcati, nihil magis, quam ueritatis lucem, oderunt) & infirmos confirmare, & piorum mentes ſumma quadam lætitia, & uoluptate afficere poterũt; cum præſertim fidelibus dubitare nõ liceat, quin inter ceteros fidei articulos huius etiã dogmatis fides comprehendatur. nam cum Dei ſummam omnium rerum poteſtatem credũt, & confitẽtur; credant etiam neceſſe eſt, poteſtatem ei non defuiſſe maximi huius operis efficiendi, quod in Euchariſtiæ ſacramento admiramur, & colimus. Deinde cum credunt ſanctam Eccleſiam catholicam; neceſſario ſequitur, ut ſimul credant eam eſſe, quã explicauimus, huius ſacramenti ueritatem. Sed nihil eſt profecto, quod ad piorum iucunditatem, & fructum addi poſſit, cum huius altiſſimi ſacramenti dignitatem contemplantur. Primum enim intelligunt, quanta ſit euangelicæ legis perfectio, cui datum eſt, id re ipſa habere, quod ſignis tantum
S. Diony. & figuris Moſaicæ legis tempore adumbratum fuerat. Quare diuinitus dictum eſt a Dionyſio, Eccleſiam noſtram mediam eſſe inter ſynagogam, & ſupremam Hieruſalem, ac propterea utriuſque participem. Ac profecto ſatis mirari fideles

num-

De Eucharistia

numquam potuerũt ſanctæ Eccleſiæ perfectionem, eiusque gloriæ altitudinem; cum inter eam & cæleſtem beatitudinem unus tantum gradus intereſſe uideatur. Hoc enim nobis cum cælitibus commune eſt, ut utrique Chriſtum Deum, & hominem præſentem habeamus: ſed quo uno gradu ab eis diſtamus, illi præſentes beata uiſione perfruuntur; nos præſentem, & tamen ab oculorum ſenſu remotum, ſacrorum myſteriorum admirabili integumento ſe occultantem, firma, & conſtanti fide ueneramur. Præterea, fideles hoc ſacramento Chriſti Saluatoris noſtri perfectiſſimam charitatem experiuntur: eius enim bonitatem maxime decuit, naturam, quam a nobis ſumpſerat, a nobis numquam ſubtrahere, sed, quantum fieri poſſet, eſſe, uerſarique nobiſcum uelle: ut illud omni tempore uere, & proprie dictum uideretur: Deliciæ meæ, eſſe cum filijs hominum. Prouer. 8

Iam uero hoc loco a Paſtoribus explicãdum eſt, non ſolum uerum Chriſti corpus, & quidquid ad ueram corporis rationem pertinet, ueluti oſſa, & neruos, ſed etiam totum Chriſtum in hoc ſacramento contineri. Docere autem oportet, Chriſtum nomen eſſe Dei & hominis, unius ſcilicet perſonæ, in quo diuina, & humana natura coniuncta ſit. quare utramque ſubſtantiam, & quæ utriuſque ſubſtantiæ conſequentia ſunt, diuinitatem, & totam humanam naturam, quæ ex anima, & omnibus corporis partibus, & ſanguine etiam conſtat, De concomitantia partiũ corporis chriſti in hoc sacramento.

latere exierunt, hac permiſtione memoria renouatur. Tum uero aquæ, ut in Apocalypſi legimus,
Apoc.17 *populum deſignant: quare aqua uino admiſta fidelis populi cum Chriſto capite coniunctionem ſignificat. atque hoc ex apoſtolica traditione perpetuo ſancta Eccleſia ſeruauit. Sed quamuis aquæ admiſcendæ ita graues rationes ſint, ut eá ſine mortali peccato prætermittere non liceat; ea tamen ſi deſit, ſacramentum conſtare poteſt. Illud autem Sacerdotibus animaduertendum eſt, quemadmodum in ſacris myſterijs aquam uino adhibere oportet, ſic etiam modicam infundendam eſſe. nam eccleſiaſticorum ſcriptorum ſententia, & iudicio, aqua illa in uinum conuertitur. quare de eo Honorius Pontifex ita ſcribit: Perniciosus in tuis partibus inoleuit abuſus, uidelicet, quod maior quantitas aquæ in ſacrificio, quam uini, adhibetur: cum ſecundum conſuetudinem rationabilem Eccleſiæ generalis, longe plus uini, quam aquæ, adhibendum ſit. Huius igitur ſacramenti hæc duo tantum elementa ſunt: ac merito pluribus decretis ſancitum eſt, ne quid aliud præter panem, & uinum, quod nonnulli facere non uerebantur, offerre liceat. Sed iam uidendum eſt, hæc duo panis, & uini ſymbola quam apta ſint ad eas res declarandas, quarum ſacramenta eſſe credimus, & confitemur. Primum enim Chriſtum nobis ſignificant, ut uera eſt hominú uita. ipſe enim Dominus ait: Caro mea uere eſt*
Honorius Papa.
Ioan.6 *cibus, & ſanguis meus uere eſt potus. Cum igitur*

corpus

corpus Chriſti domini uitæ æternæ alimentum illis præbeat, qui eius ſacramentum pure, & ſancte ſuſcipiunt; recte iis potiſſimum rebus conficitur, quibus hæc uita continetur: ut fideles facile poſſint intelligere, pretioſi corporis, & ſanguinis Chriſti communione mentem, animumque ſaturari. Nonnihil etiam hæc ipſa elementa ad id ualent, ut eam cognitionem accipiant homines, eſſe in ſacramento corporis, & ſanguinis Domini ueritatem. nam cum panem, & uinum in humanam carnem & ſanguinem ui naturæ quotidie immutari animaduertamus, facilius adduci poſſumus hac ſimilitudine, ut credamus, panis, & uini ſubſtantiam in ueram Chriſti carnem, uerumque eius ſanguinem cæleſti benedictione conuerti. Affert etiam aliquid adiumenti hæc admirabilis elementorum mutatio ad adumbrandum, quod fit in anima. Vt enim, etſi nulla extrinſecus panis, & uini mutatio apparet, tamen eorum ſubſtantia in carnẽ, & ſanguinẽ Chriſti uere tranſit: ita etiam, tametſi in nobis nihil immutatum uidetur, interius tamẽ ad uitam renouamur, dum ueram uitam Euchariſtiæ ſacramento accipimus. Accedit ad hæc, quod, cum unum Eccleſiæ corpus ex multis mẽbris cõpoſitum ſit, nulla re magis elucet ea coniũctio, quã panis uiniq. elementis: panis enim ex multis granis cõficitur, & uinũ ex multitudine racemorum exiſtit. atque ita nos, cum multi ſimus, huius diuini myſterii uinculo arctiſſime colligari, & tamquam unum corpus effici declarant.

Euchariſtiæ conficiende forma, & illius effectus admirandi.

Sequitur nunc, ut de forma, qua ad conſecrandum panem uti oporteat, agatur, non quidem eius rei cauſa, ut hæc myſteria fideli populo, niſi neceſſitas cogat, tradantur; (eos enim, qui ſacris initiati non ſunt, de his erudiri neceſſarium non eſt) ſed ne, formæ ignoratione, in ſacramento conficiendo a ſacerdotibus turpiſſime peccetur. itaque a ſanctis euangeliſtis, Matthæo, & Luca, itemque ab

Matth. 26 Mar. 14 Luc. 12 1. Cor. 10

Apoſtolo docemur, illam eſſe formam, HOC EST CORPVS MEVM. ſcriptum eſt enim: Cenantibus illis accepit Ieſus panem, & benedixit, ac fregit, deditque diſcipulis ſuis, & dixit: Accipite, & manducate: Hoc eſt corpus meum. Quæ quidem conſecrationis forma cum a Chriſto domino ſeruata ſit, ea perpetuo catholica Eccleſia uſa eſt. Prætermittenda ſunt hoc loco ſanctorum Patrum teſtimonia, quæ infinitum eſſet enumerare, & concilij Florentini decretum, quod omnibus patet, atque in promptu eſt; cum præſertim ex illis Saluatoris uerbis; Hoc facite in meam commemorationem; idem liceat cognoſcere. nam quod Dominus faciendum præcepit, non ſolum ad id, quod egerat, ſed etiam ad ea, quæ dixerat, referri debet, atque ad uerba maxime pertinere intelligendum eſt, quæ non minus efficiendi, quam ſignificandi cauſa prolata erant. Sed ratione etiam id facile perſuaderi poteſt. nam forma ea eſt, qua illud ſignificatur, quod in hoc ſacraméto efficitur. cum autem hæc uerba id, quod fit, ſignificent, ac declarent, hoceſt panis conuer-

De Eucharistia

ſionē in uerum Domini noſtri corpus; ſequitur, formam in illis ipſis uerbis conſtituendam eſſe. in quã ſententiam, quod ab Euangeliſta dictum eſt, Benedixit, licet accipere. perinde enim uidetur intelligendum, ac ſi dixiſſet, accipiens panem benedixit, dicens; Hoc eſt corpus meum. Quamuis enim Euãgeliſta uerba illa, Accipite, & comedite, præpoſuerit: illis tamen non materiæ conſecrationē, ſed uſum tantùmodo ſignificari, perſpicuum eſt. quare a ſacerdote quidem omnino proferri debent, ſed ad ſacramentum conficiendum neceſſaria non ſunt: quemadmodum etiam profertur coniunctio illa, ENIM, in corporis, & ſanguinis conſecratione: aliter enim fiet, ut, ſi hoc ſacramentum nemini adminiſtrandum ſit, confici non oporteat, aut non poßit quidem; cum tamen dubitare non liceat, quin ſacerdos, prolatis ex more, atque inſtituto ſanctæ Eccleſiæ uerbis Domini, aptam panis materiam uere conſecret: quamuis deinde cõtingat, ut nulli umquam ſacra Euchariſtia adminiſtretur. Iam uero, quod ad uini, quæ eſt altera huius ſacramenti materia, conſecrationem attinet, ob eandem cauſam, quam ſupra commemorauimus, opus eſt, ut ſacerdos eius formam cognitam, & perſpectam habeat. Eam igitur his uerbis comprehendi, certo credendum eſt: Hic eſt calix ſanguinis mei, noui, & æterni teſtamenti, myſterium fidei, qui pro uobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Ex quibus uerbis plura quidem a ſacris

Matth. 26

1. Cor. 11

Luc. 22

Marc. 14

ſcripturis colliguntur: quædam uero in Eccleſia ex apoſtolica traditione conſeruata ſunt. nam quod di-
Luc. 22. citur: Hic eſt calix: a D. Luca, & ab Apoſtolo
ſcriptum eſt. Quod uero ſequitur: Sanguinis mei,
1. Cor. 11 uel ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro uobis &
pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum:
Luc. 22 partim a D. Luca, partim a D. Matthæo dictum
Matth. 26 eſt. Verba autem illa, Aeterni, & Myſterium fidei, ſancta traditio, catholicæ ueritatis interpres & cuſtos, nos docuit. Verum de hac forma nemo dubitare poterit, ſi, quod antea dictum eſt de forma conſecrationis, quæ ad panis elementum adhibetur, hoc etiam loco attendatur: conſtat enim, iis uerbis, quæ uini ſubſtantiam in ſanguinem Domini conuerti ſignificant, huius elementi formam contineri. Quare cum uerba illa hoc aperte declarent, perſpicuum eſt, aliam formam conſtituendam nõ eſſe. Exprimunt autem præterea quoſdam effuſi ſanguinis in paſſione Domini admirabiles fructus, qui ad hoc ſacramentum maxime pertinent. Vnus eſt aditus ad æternam hereditatem, quæ noui, atque æterni teſtamenti iure ad nos uenit. Alter eſt aditus ad iuſtitiam per myſterium fidei: Ieſum enim per fidem in ſanguinem eius propitiatorem Deus propoſuit, ut ipſe ſit iuſtus, & iuſtificans eum, qui ex fide eſt Ieſu Chriſti. Tertius eſt, remiſſio peccatorum. Quoniam uero hæc ipſa conſecrationis uerba plena myſteriorũ ſunt, aptiſſimeq; ad rem cõueniunt, diligẽtius perpẽdere ea oportet.

de Eucharistia

Quod uero dicitur; Hic eſt calix ſanguinis mei; ſic intelligendum eſt: Hic eſt ſanguis meus, qui hoc calice continetur. Recte autem, & appoſite, dum ſanguis hic, ut eſt fidelium potus, conſecratur, calicis mentio facienda eſt: neque enim ſanguis huiuſmodi potionem ſatis ſignificare uideretur, niſi uaſe aliquo exceptus eſſet. Sequitur deinde; Noui teſtamenti: quod quidem ob eam rem additum eſt, ut intelligeremus Chriſti domini ſanguinem non figura, quemadmodum in ueteri teſtamento fiebat, (de eo enim apud Apoſtolum ad Hebræos legimus; Sine ſanguine teſtamentum dedicatum non eſſe) ſed uere, & re ipſa hominibus tradi: quod ad nouum teſtamentum pertinet: quare Apoſtolus inquit: Ideo noui teſtamenti mediator eſt Chriſtus, ut, morte intercedente, repromiſſionem accipiant, qui uocati ſunt, æternæ hereditatis. Verbum uero, Aeterni, ad hereditatem æternam, quæ Chriſti domini, æterni teſtatoris, morte ad nos iure peruenit, referendum eſt. Quod ſubiungitur, Myſterium fidei: non rei ueritatem excludit, ſed, quod occulte latet, atque ab oculorum ſenſu remotiſſimum eſt, certa fide credendum eſſe ſignificat. Diuerſa uero hiſce uerbis ſententia hoc loco ſubiecta eſt ab ea, quam habent, cũ baptiſmo etiam tribuuntur. nam quod ſanguinem Chriſti, ſub uini ſpecie latentem, fide cernimus, myſterium fidei dicitur. at baptiſmus; quoniam uniuerſam Chriſtianæ fidei profeſſionem complectitur, a nobis fidei ſacramentum, a Græcis myſte-

Heb. 9.

myſterium iure appellatur. Quamquam alia etiam ratione ſanguinem Domini, fidei myſterium dicimus, quod ſcilicet in eo maxime plurimum difficultatis, & negotij humana ratio experiatur, cum nobis fides credẽdum proponit, Chriſtum dominũ uerum Dei filium, ſimulque Deum, & hominem, mortem pro nobis pertuliſſe; quæ quidem mors ſanguinis ſacramento deſignatur. Quapropter appoſite hoc loco potius, quam in conſecratione corporis, paſſio Dominica commemoratur, his uerbis: Qui effundetur in remiſſionem peccatorum. Sanguis enim, ſeparatim conſecratus, ad paſſionẽ Domini, & mortem, & paſſionis genus ante omnium oculos ponendum, maiorem uim & momentum habet. Sed uerba illa, quæ adduntur: Pro uobis, &
Matth. 26 pro multis: a Matthæo, & Luca, ſingula a ſingu-
Luc. 22 lis ſumpta ſunt: quæ tamen ſancta Eccleſia, ſpiritu Dei inſtructa, ſimul coniunxit: pertinent autem ad paſſionis fructum, atque utilitatem declarandam, nam ſi eius uirtutem inſpiciamus; pro omnium ſalute ſanguinem a Saluatore effuſum eſſe fatendum erit: ſi uero fructum, quem ex eo homines perceperint, cogitemus: non ad omnes, ſed ad multos tantum eam utilitatem peruenire, facile intelligemus. Cum igitur, Pro uobis, dixit: uel eos, qui aderant, uel delectos ex Iudæorum populo, quales erant diſcipuli, excepto Iuda, quibuſcum loquebatur, ſignificauit. Cum autem addidit: Pro multis: reliquos electos ex Iudæis, aut gentibus

intelligi

De Eucharistia

intelligi uoluit: Recte ergo factum eſt, ut, pro uniuerſis, non diceretur; cum hoc loco tantummodo de fructibus paſſionis ſermo eſſet, quæ ſalutis fructũ delectis ſolum attulit. Atque huc ſpectant uerba illa Apoſtoli; Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata. Et quod Dominus apud Ioannem inquit; Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, ſed pro his, quos dediſti mihi; quia tui ſunt. Plurima alia in huius conſecrationis uerbis latent myſteria; quæ Paſtores aſſidua rerum diuinarum meditatione, & ſtudio ipſi per ſe, iuuante Domino, facile aſſequentur.

Hebr. 9

Ioan. 17

Sed iam ad earum rerũ explicationem oratio reuertatur; quæ ut a fidelibus ignorentur, nullo modo cõmittendum eſt. Ac quoniam Apoſtolus admonet, grauiſſimum ſcelus admitti ab iis, qui non diiudicant corpus Domini; hoc in primis doceat Paſtores, animũ atque rationem a ſenſibus omni ſtudio auocandam eſſe: ſi enim fideles ea tantum in hoc ſacramẽto cõtineri ſibi perſuaſerint, quæ ſenſibus percipiũt; in ſummã impietatem adducantur, neceſſe eſt; cum nihil aliud, præter panis, ac uini ſpeciem, oculis, tactu, odoratu, guſtu ſentientes, panem tantummodo, ac uinum in ſacramẽto eſſe iudicauerint. Curandum igitur eſt, ut fideliũ mentes, quam maxime fieri poteſt, a ſenſuum iudicio abſtrahantur; atque ad immenſam Dei uirtutem, & potentiam contemplandam excitentur. Tria enim ſunt maxime admiranda, atque ſuſcipienda, quæ in hoc ſacramento

1. Cor. 11

uerbis conſecrationis effici, fides catholica ſine ulla dubitatione credit, ac confitetur: Primum eſt, uerum Chriſti domini corpus, illud idem, quod natum ex uirgine, in cælis ſedet ad dexteram Patris, hoc ſacramento contineri. Alterum eſt, nullam in eo elementorum ſubſtantiam remanere; quamuis nihil magis a ſenſibus alienum, & remotum uideri poßit. Tertium eſt, quod ex utroque facile colligitur, & ſi uerba conſecrationis id maxime exprimunt; accidentia, quæ aut oculis cernuntur, aut alijs ſenſibus percipiuntur, ſine ulla re ſubiecta eſſe, mira quadam, atq; inexplicabili ratione. Ac panis quidé, et uini accidentia omnia licet uidere: quæ tamen nulli ſubſtantiæ inhærét, ſed per ipſa conſtant: cum panis, & uini ſubſtantia in ipſum Domini corpus & ſanguiné ita mutetur, ut panis, & uini ſubſtátia omnino eſſe deſinat. Verum, ut prius de primo agatur, conétur Paſtores explicare, quam perſpicua, & clara ſint Saluatoris noſtri uerba, quæ
Matth.26 *corporis eius ueritatem in ſacramento demonſtrát.*
Marc.14 *nam cum inquit: Hoc eſt corpus meum: Hic eſt*
Luc.22 *ſanguis meus: nemo, qui modo ſanæ mentis ſit, ignorare poteſt, quid nobis intelligendum ſit; præſertim cum de humana natura ſermo habeatur: quam in Chriſto uere fuiſſe, catholica fides dubitare nemi-*
S.Hilar. *né patitur; ut uir ſanctiſſimus, atque doctiſſimus Hilarius præclare ſcripſerit, de ueritate carnis & ſanguinis Chriſti, cú ex ipſius Domini profeſſione, & fide noſtra, caro eius uere ſit cibus, relictum nõ eſſe*
ambigendi

ambigendi locum. Verum alter præterea locus a Paſtoribus enucleandus eſt; ex quo aperte licet cognoſcere, uerum Domini corpus, & ſanguinem in Euchariſtia contineri: nam Apoſtolus poſteaquã commemorauit, panem, & uinum a Domino conſecratum, & ſacra myſteria apoſtolis ſuis adminiſtrata eſſe, ſubiungit: Probet autẽ ſe ipſum homo, ac ſic de pane illo edat, & de calice bibat: qui.n.manducat, & bibit indigne, iudiciũ ſibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini. Quod ſi, ut hæretici dictitant, nihil aliud in ſacramento uenerandum eſſet præter memoriam & ſignum paſſionis Chriſti; quid opus erat tam grauibus uerbis fideles hortari, ut ſe ipſos probarent? Graui enim illa, IVDICII, uoce declarauit Apoſtolus, nefarium aliquod ſcelus ab eo admitti, qui impure ſumens corpus Domini, quod in Euchariſtia occulte latet, ab alio ciborum genere non diſtinguit. quod etiam ſupra in eadem epiſtola uberius explicauit Apoſtolus his uerbis: Calix benedictionis, cui benedicimus, non ne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? & panis, quẽ frangimus, non ne participatio corporis Domini eſt? Quæ quidẽ uerba uerã corporis et ſanguinis Chriſti domini ſubſtantiã demõſtrãt.

1.Cor. 11

1.Cor. 10

Hæc igitur ſcripturæ loca a Paſtoribus explicanda erunt, atque in primis docendum, nihil in eis dubij, aut incerti relictum eſſe; præſertim cum hæc Eccleſiæ Dei ſacroſancta auctoritas interpretata ſit: ad cuius ſententiæ cognitionem duplici uia &

ratione poſſumus peruenire. Prima eſt, cum Patres, qui ab initio Eccleſiæ, atque omni deinceps ætate floruerunt, & eccleſiaſticæ doctrinæ optimi teſtes ſunt, conſulimus. hi uero ſummo cõſenſu omnes huius dogmatis ueritatem apertiſſime tradiderunt. quorum ſingula teſtimonia afferre, quoniam operoſi laboris eſſet, ſatis erit pauca notare, uel indicare potius, ex quibus iudicium de ceteris facile fie-
D.Ambr. *ri poterit. Primus igitur D. Ambroſius fidem ſuam proferat, qui in libro de ijs, qui initiantur myſterijs, teſtatus eſt, uerum Chriſti corpus in hoc ſacramento ſumi, ſicut uerum ex uirgine ſumptum eſt; idque certiſſima fide tenendum eſſe. & alio loco docet, ante conſecrationem panem ibi eſſe, poſt conſecrationem autem carnem Chriſti.*
D.Chryſ. *Accedat alter teſtis D. Chryſoſtomus, non minoris fidei, & grauitatis: qui quidem cum multis alijs locis hanc ipſam ueritatem profitetur, & docet, tum uero præcipue homilia 60. de ijs, qui ſacra myſteria impure ſumunt, itemque homilia 44. & 45. in ſanctum Ioannem: ait enim: Pareamus Deo, neque contradicamus; licet uel cogitationibus, uel oculis noſtris uideatur aduerſari; quod dicitur: ipſius enim ſermo infallibilis eſt: ſenſus noſter facile ſeducitur. His uero omni ex par-*
S. Auguſt. *te conſentiunt, quæ D. Auguſtinus, acerrimus catholicæ fidei propugnator, ſemper docuit, atque in primis titulum pſalmi 33. explanans: ſcribit enim: Portare ſe in manibus ſuis, homini impoſ-*

impoſſibile eſt, ſolique Chriſto conuenire poteſt: ferebatur enim ille in manibus ſuis, quando commendans ipſum corpus ſuum ait, Hoc eſt corpus meũ. Ac Cyrillus præterea, Iuſtinus, & Irenæus adeo aperte lib. 4. in Ioannẽ ueram Domini carnem in hoc ſacramento eſſe affirmat; ut eius uerba nullis poſſint fallacibus, & captioſis interpretationibus obſcurari. Quod ſi Paſtores alia etiam Patrum teſtimonia requirent, facile erit ſanctos Dionyſium, Hilarium, Hieronymum, Damaſcenum addere, innumerabilesque alios, quorum de hac re grauiſſimas ſententias, doctorum, & piorum hominũ induſtria, & labore in unum congeſtas, paſſim legimus. Altera reſtat uia, qua ſanctæ Eccleſiæ iudicium in iis, quæ ad fidem pertinent, inueſtigare liceat, contrariæ ſcilicet doctrinæ, & opinionis damnatio. At uero conſtat, ſemper corporis Chriſti ueritatẽ in ſancto Euchariſtiæ ſacramento, ita per uniuerſam Eccleſiam diffuſam, et diſſeminatam eſſe, & conſentienti uoluntate ab omnibus fidelibus receptam, ut, cum ante quingentos annos Berengarius id negare auſus eſſet, ibique ſignum tantummodo eſſe aſſereret, ſtatim in Vercellenſi Concilio, quod Leonis IX. auctoritate conuocatum fuerat, omnium ſententiis cõdemnatus, ipſe hæreſim ſuam anathemati addixerit. qui poſtea cum ad eandem impietatis inſaniam rediiſſet, tribus aliis Conciliis, Turonenſi, et duobus Romanis, quorum alterũ Nicolaus II, alterũ Gregorius VII, Pontifices Max. conue-

S. Cyrill. Iuſtinus, & Irenæ.

De Eucharistia

numquam potuerũt ſanctæ Eccleſiæ perfectionem, eiusque gloriæ altitudinem; cum inter eam & cæleſtem beatitudinem unus tantum gradus intereſſe uideatur. Hoc enim nobis cum cælitibus commune eſt, ut utrique Chriſtum Deum, & hominem præſentem habeamus: ſed quo uno gradu ab eis diſtamus, illi præſentes beata uiſione perfruuntur; nos præſentem, & tamen ab oculorum ſenſu remotum, ſacrorum myſteriorum admirabili integumento ſe occultantem, firma, & conſtanti fide ueneramur. Præterea, fideles hoc ſacramento Chriſti Saluatoris noſtri perfectiſſimam charitatem experiuntur: eius enim bonitatem maxime decuit, naturam, quam a nobis ſumpſerat, a nobis numquam ſubtrahere, ſed, quantum fieri poſſet, eſſe, uerſarique nobiſcum uelle: ut illud omni tempore uere, & proprie dictum uideretur: Deliciæ meæ, eſſe cum filijs hominum. Prouer. 8

De concomitantia partiũ corporis chriſti in hoc ſacramento.

Iam uero hoc loco a Paſtoribus explicãdum eſt, non ſolum uerum Chriſti corpus, & quidquid ad ueram corporis rationem pertinet, ueluti oſſa, & neruos, ſed etiam totum Chriſtum in hoc ſacramento contineri. Docere autem oportet, Chriſtum nomen eſſe Dei & hominis, unius ſcilicet perſonæ, in quo diuina, & humana natura coniuncta ſit. quare utramque ſubſtantiam, & quæ utriuſque ſubſtantiæ conſequentia ſunt, diuinitatem, & totam humanam naturam, quæ ex anima, & omnibus corporis partibus, & ſanguine etiam conſtat,

complectitur: quæ omnia in ſacramento eſſe credendum eſt. nam cum in cælo tota humanitas diuinitati in una perſona & hypoſtaſi cõiuncta ſit; nefas eſt ſuſpicari, corpus, quod in ſacramento ineſt, ab eadem diuinitate ſeiunctum eſſe. In quo tamen Paſtores animaduertant, neceſſe eſt, non omnia eadem ratione, aut uirtute in hoc ſacramento contineri. Quædam enim ſunt, quæ ex ui, & efficientia conſecrationis in ſacramento eſſe dicimus. nam cum uerba illa efficiant, quidquid ſignificant, id eſſe in ſacramento ex ui ſacraméti, diuinarum rerum ſcriptores appellarunt, quod uerborum forma exprimitur. ita ſi contingeret, ut aliquid ab alijs rebus omnino ſeiunctum eſſet, id ſolum, quod forma ſignificaret, in ſacramento eſſe, cetera non item eſſe docuerunt. quædam uero in ſacramento continentur, quod illis rebus coniuncta ſint, quæ forma exprimuntur. nam cum forma, quæ ad panem conſecrandum adhibetur, corpus Domini ſignificet, cum dicitur; Hoc eſt corpus meum: ipſum Chriſti domini corpus ex ui ſacraméti in Euchariſtia erit. At quia corpori ſanguis, anima, & diuinitas coniungitur, hæc quoque in ſacramento erunt omnia, non quidem ex cõſecrationis uirtute, ſed ut ea, quæ corpori coniuncta ſunt. Atque hæc ex concomitantia in ſacramento eſſe dicuntur: qua ratione totum Chriſtum in ſacramento eſſe perſpicuum eſt. ſi enim duo aliqua inter ſe re ipſa coniunguntur: ubi uniũ ſit, ibi alterum etiá eſſe neceſſe eſt. Sequitur itaque

de Eucharistia

totum Chriſtum uſqueadeo tam in panis, quam in uini ſpecie contineri, ut, quemadmodum in panis ſpecie non corpus modo, ſed etiam ſanguis, & totus Chriſtus uere ineſt, ſic contra in uini ſpecie non ſolum ſanguis, ſed corpus, & totus Chriſtus uere inſit. Sed quamquam hæc ita ſe habere, omnibus fidelibus certum & perſuaſiſſimum eſſe debet: optimo tamen iure inſtitutum eſt, ut ſeparatim duæ cõſecrationes fierent. Primo enim, ut paſſio Domini, in qua ſanguis a corpore diuiſus eſt, magis referatur: cuius rei cauſa in conſecratione ſanguinem effuſum eſſe meminimus. Deinde maxime conſentaneum fuit, ut quoniam ſacramento ad alendam animam utendum nobis erat, tamquam cibus & potus inſtitueretur, ex quibus perfectum corporis alimentum conſtare perſpicuum eſt. Neque uero illud prætermittendum, non ſolum in utraque ſpecie, ſed in quauis utriuſque ſpecici particula totũ Chriſtum contineri. ſic enim Auguſtinus ſcriptum reliquit: Singuli accipiunt Chriſtum dominum, & in ſingulis portionibus totus eſt, nec per ſingulos minuitur, ſed integrum ſe præbet in ſingulis. Atque id præterea ex euangeliſtis facile colligi poteſt. neque enim credendum eſt, ſingula panis fruſta propria uerborum forma a Domino conſecrata eſſe, ſed eadem ſimul omnem panem, qui ad ſacra myſteria conficienda, atque apoſtolis diſtribuenda ſatis futurus eſſet. id quod de calice factum eſſe apparet, cum ipſe dixit: Accipite, & diuidite inter uos.

D. Auguſ.

Luc. 22.

Hactenus quæ explicata ſunt, eo pertinēt, ut oſtendant Paſtores, uerum Chriſti corpus, & ſanguinem in Euchariſtiæ ſacramento contineri. Nunc, quod alterum erat propoſitū, docebunt, etiā panis et uini ſubſtantiam in ſacramento poſt conſecrationem nō remanere. Hoc uero quamuis maximam admirationem merito habere poſſit, tamen cum eo, quod prius demonſtratum eſt, neceſſario coniungitur. Etenim ſi eſt uerum Chriſti corpus ſub panis, & uini ſpecie poſt conſecrationem; omnino neceſſe eſt, cum ibi antea non eſſet, hoc uel loci mutatione, uel creatione, uel alterius rei in ipſum conuerſione factum eſſe. At uero fieri non poſſe conſtat, ut corpus Chriſti in ſacramento ſit, quod ex uno in alium locum uenerit. ita enim fieret, ut a cæli ſedibus abeſſet: quoniam nihil mouetur, niſi locum deſerat, a quo mouetur. Creari autem corpus Chriſti minus credibile eſt, ac ne in cogitationem quidem cadere hoc poteſt. relinquitur ergo, ut in ſacramento ſit corpus Domini, quod panis in ipſum conuertatur. quare nulla panis ſubſtantia remaneat, neceſſe eſt. Hac ratione adducti Patres, & maiores noſtri, in
Lat. Cōc. *Concilijs, Lateranenſi magno, & Florentino, hu-*
Eugen.4 Decr. *ius articuli ueritatem apertis decretis confirma-*
Trid. Syn. *runt: a Tridentina uero Synodo explicatius ita definitum eſt: Si quis dixerit in ſacroſancto Euchariſtiæ ſacramento remanere ſubſtantiam panis, & uini, una cum corpore, & ſanguine domini noſtri Ieſu Chriſti: anathema ſit. Hæc uero ex teſtimonijs*

ſcriptu-

ſcripturarum facile fuit colligere; primum, quod in eius ſacramenti inſtitutione ipſe Dominus dixit; Hoc eſt corpus meum. uocis enim, HOC, *ea uis eſt, ut omnem rei præſentis ſubſtantiã demonſtret. quod ſi panis ſubſtantia remaneret, nullo modo uere dici uideretur; Hoc eſt corpus meum. Deinde Chriſtus dominus apud Ioannem, Panis, inquit, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi uita; panem uidelicet carnem ſuam uocans. Ac paulo poſt ſubiecit. Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis uitam in uobis. & rurſus: Caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus uere eſt potus. Cum ergo tam claris, & perſpicuis uerbis carnem ſuam panem, & cibum uerum, ſanguinem item uerum potum nominauerit; ſatis uidetur declaraſſe, nullam in ſacramento ſubſtantiam panis, & uini remanere. Atque hanc perpetuo ſanctorum Patrum conſentientem fuiſſe doctrinam, qui eos euoluerit, facile intelliget. D. quidem Ambroſius ita ſcribit:* Tu *forte dicis: meus panis eſt uſitatus: ſed panis iſte, panis eſt ante uerba ſacramentorum: ubi acceſſerit conſecratio, de pane fit caro Chriſti. Quod quidẽ ut facilius probare poſſet, uaria deinde affert exẽpla, & ſimilitudines. Alibi uero, cum uerba illa interpretaretur; Omnia, quæcumque Dominus uoluit, fecit in cælo, & in terra; Licet, inquit, figura panis, & uini uideatur, nihil tamen aliud, quam caro Chriſti, & ſanguis, poſt conſecrationem creden-*

Matth. 26
Mar. 14
Luc. 22
I. Cor. 11
Ioan. 6
D. Ambr.

dum eſt. Atque eiſdem fere uerbis eandem ſenten-
S.Hilar. *tiam ſanctus Hilarius exponens; docuit, quamuis extrinſecus panis, & uinum uideatur, uere tamen corpus, & ſanguinem Domini eſſe. Sed moneat Paſtores hoc loco, mirandum non eſſe, ſi poſt conſecrationem panis etiam uocetur. hoc enim nomine Euchariſtia appellari conſueuit; tum quia panis ſpeciem habeat; tum quia naturalem alendi, & nutriendi corporis uim, quæ panis propria eſt, adhuc retineat. Eam autem eſſe ſacrarum litterarum conſuetudinem; ut res ita appellet, cuiuſmodi eſſe uideantur, ſatis oſtendit, quod in Geneſi dictum eſt;*
Gen. 18 Act. 1 *tres uiros Abrahæ apparuiſſe, qui tamen tres angeli erant. Et duo illi, qui apoſtolis, aſcendente in cælum Chriſto domino, apparuerunt, cum eſſent angeli, uiri dicuntur. Difficillima eſt omnino huius myſterij explicatio; ſed tamen conabuntur Paſtores, ijs, qui magis in diuinarum rerum cognitione profecerunt, (nam qui adhuc imbecilliores ſunt, uerendum eſſet, ne rei magnitudine opprimerentur) conabuntur, inquam, tradere huius admirabilis conuerſionis modum: quæ ita fit, ut tota panis ſubſtantia diuina uirtute in totã corporis Chriſti ſubſtantiam, totaque uini ſubſtantia in totam ſanguinis Chriſti ſubſtantiam, ſine ulla Domini noſtri mutatione, conuertatur. neque enim Chriſtus aut generatur, aut mutatur, aut augeſcit, ſed in ſua ſubſtantia totus permanet. quod myſterium*
D. Ambr. *cum D. Ambroſius declararet, Vides, inquit, quam*

opera-

De Eucharistia

operatorius ſit ſermo Chriſti. Si ergo tanta uis eſt in ſermone domini Ieſu, ut inciperent eſſe, quæ non erát, mundus ſcilicet: quáto magis operatorius eſt, ut ſint, quæ erant, & in aliud cõmutentur. In quá ſententiá alij etiá ueteres, & grauiſſimi Patres ſcriptum reliquerunt: D. quidem Auguſtinus: Fideliter fatemur ante conſecrationẽ panem eſſe, et uinũ, quod natura formauit, poſt cõſecrationem uero carnem Chriſti, & ſanguinẽ, quod benedictio conſecrauit. Damaſcenus: Corpus ſecundum ueritatem cõiunctum eſt diuinitati, corpus ex ſancta uirgine: non quod ipſum corpus aſſumptum de cælo deſcendat: ſed quod ipſe panis, & uinum in corpus & ſanguinem Chriſti transſmutentur. Huius itaque admirabilis conuerſio cõuenienter & proprie a ſancta catholica Eccleſia tranſubſtãtiatio eſt appellata, quemadmodum ſacra Tridentina Synodus docuit. Vt enim generatio naturalis, quod forma in ea mutatur, recte, & proprie transformatio dici poteſt: ita etiam, quod in ſacramento Euchariſtiæ tota unius rei ſubſtantia in totam alterius rei ſubſtantiam tranſeat, uerbum tranſubſtantiationis recte, & ſapienter a maioribus noſtris inuentum eſt.

D. Augu.

Damaſcenus.

Sed illud ſæpiſſime a ſanctis Patribus repetitum, fideles admonendi ſunt, ne curioſius inquirant, quo pacto ea mutatio fieri poſſit. nec enim percipi a nobis poteſt, nec in naturalibus mutationibus, aut in ipſa rerum creatione eius rei exemplum aliquod habemus. Verum, quid hoc ſit, fidé cogno-

Sacroſanctum Euchariſtiæ, ſacramentum pie credẽdũ, non curioſe ſcrutãdum.

cognoſcendum eſt; quo modo fiat, curioſius nō inquirendum. Non minorem uero cautionem Paſtores adhibeant, oportet, in eo etiam myſterio explicando, quo modo Chriſti domini corpus uel in minima panis particula totum contineatur: uix enim umquam huiuſmodi diſputationes inſtituendæ erũt: ſed tamen, quando Chriſtiana charitas hoc poſtulauerit, primum quidem meminerint, fidelium animos illa uoce præmunire; Non erit impoſſibile apud
Luc. 1 *Deum omne uerbum. Deinde uero doceant, Chriſtum dominum in hoc ſacramento, ut in loco, non eſſe: etenim locus res ipſas conſequitur, ut magnitudine aliqua præditæ ſunt: Chriſtum uero dominum ea ratione in ſacramento eſſe non dicimus, ut magnus, aut paruus eſt, quod ad quantitatem pertinet, ſed ut ſubſtantia eſt. ſubſtantia enim panis in Chriſti ſubſtantiam, non in magnitudinem, aut quantitatem, conuertitur. nemo uero dubitat, ſubſtantiam æque in paruo atque in magno ſpatio contineri. nam & aeris ſubſtantia, totaque eius natura, ſic in parua, ut in magna aeris parte, itemque tota aquæ natura non minus in urnula, quam in flumine, inſit, neceſſe eſt. Cum igitur panis ſubſtantiæ, corpus Domini noſtri ſuccedat; fateri oportet, ad eundem plane modum in ſacramento eſſe, quo modo panis ſubſtantia ante conſecrationem. ea uero utrum ſub magna, an ſub parua quantitate eſſet, nihil ad rem omnino pertinebat. Tertium reſtat, quod in hoc ſacramento maximum*

De Eucharistia

mum atque admirabile uideatur; quod quidem, iam duobus alijs explicatis, facilius a Paſtoribus tractari poſſe, exiſtimandum eſt; panis uidelicet & uini ſpecies in hoc ſacramento ſine aliqua re ſubiecta conſtare. Nam cum antea demonſtratum ſit, corpus Domini & ſanguinem uere in ſacramento eſſe, ita ut nulla amplius ſubſit panis, & uini ſubſtantia; quoniam ea accidentia Chriſti corpori, & ſanguini inhærere non poſſunt; relinquitur, ut ſupra omnem naturæ ordinem ipſa ſe, nulla alia re niſa, ſuſtentent. hæc perpetua, & conſtans fuit catholicæ Eccleſiæ doctrina; quæ etiam facile eorum teſtimoniorum auctoritate confirmari poterit, quibus antea planum factum eſt, nullam reſidere in Euchariſtia panis, aut uini ſubſtantiam. Sed nihil magis fidelium pietati conuenit, quam, omiſſis ſubtilioribus quæſtionibus, huius admirabilis ſacramenti maieſtatem uenerari, & colere; ac deinde in eo ſummam Dei prouidentiam ſuſcipere, quod ſacroſancta myſteria ſub panis, & uini ſpecie adminiſtranda inſtituerit. nam cum a cõmuni hominum natura maxime abhorreat, humanæ carnis eſca, aut ſanguinis potione ueſci; ſapientiſſime fecit, ut ſanctiſſimum corpus & ſanguis ſub earum rerum ſpecie, panis, inquam, & uini, nobis adminiſtraretur, quorum quotidiano, & communi alimento maxime delectamur. Adiunctæ uero etiam ſunt duæ illæ utilitates: quarum prima eſt, quod ab infidelium calumnia liberati ſumus, quas facile

effugere

effugere non poſſemus, ſi Dominum ſub propria ſpecie comedere uideremur: altera eſt, quod, dum corpus, & ſanguinem Domini ita ſumimus, ut tamen, quo uere ſit, ſenſibus percipi non poſſit, hoc ad fidem in animis noſtris augendam plurimum ualet; quæ fidem, ut ſancti Gregorij ſententia peruulgatum eſt, ibi non habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum. Hæc autem, quæ hactenus expoſita ſunt, non niſi magna adhibita cautione, pro audientium captu, & temporum neceſſitate explicanda erunt.

S. Gregorius Pont.

De multiplici & admirabili fructu tanti ſacramẽti.

Verum, quæ de huius admirabili ſacramenti uirtute, & fructibus dici poſſint, nullum eſſe genus fidelium exiſtimandum eſt, ad quos earum rerum cognitio non pertineat, quibus maxime neceſſaria uideri non debeat. Vt enim Euchariſtiæ utilitatem fideles intelligant, ob eam potiſſimum cauſam, quæ de hoc ſacramento tam multis uerbis diſſeruntur, cognoſcenda ſunt. Sed quoniam immenſæ eius utilitates, & fructus nulla oratione explicari poſſunt, unus, aut alter locus a Paſtoribus tractandus erit, ut oſtendant, quanta in ſacroſanctis illis myſterijs bonorum omnium copia, & affluentia incluſa ſit; hoc uero aliqua ex parte ita aſſequentur, ſi, omniũ ſacramentorum ui, atque natura patefacta, Euchariſtiam fonti, cetera riuulis compararuerint. uere enim ac neceſſario fons omnium gratiarum dicenda eſt, cum fontem ipſum cæleſtium chariſmatum, & donorum, omniumque ſacramentorum

aucto-

De Eucharistia

auctorem Chriſtum dominum admirabili modo in ſe contineat: a quo tamquam a fonte ad alia ſacramenta, quidquid boni, & perfectionis habent, deriuatur. Ex hoc igitur diuinæ gratiæ ampliſſima munera, quæ nobis hoc ſacramento impertiuntur; facile colligi poterunt. Commode etiam fieri uidebitur, ſi panis, & uini natura, quæ huius ſacramenti ſymbola ſunt, perpendatur. nam quos uſus corpori panis, & uinum affert, eos omnes animæ ſaluti, & iucunditati, ac meliori quidem ac perfectiori ratione, Euchariſtiæ ſacramentum præbet. Neque enim hoc ſacramentum in ſubſtantiam noſtram, ut panis, & uinum, mutatur; ſed nos quodammodo in eius naturam conuertimur: ut recte illud D. Auguſtini ad hunc locum transferri poſſit: Cibus ſum grandium: creſce, & D. Auguſ.
manducabis me: nec tu me mutabis in te, ſicut cibum carnis tuæ: ſed tu mutaberis in me. Quod ſi gratia, & ueritas per Ieſum Chriſtum facta eſt; Ioan. 1
in animam quoque influat eſt neceſſe, cum eum pure, & ſancte accipit, qui de ſe ipſo dixit; Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſan- Ioan. 6
guinem, in me manet, & ego in illo. Nam qui pietatis, & religionis ſtudio affecti hoc ſacramentum ſumunt, nemini dubium eſſe debet, quin ita filium Dei in ſe admittant, ut eius corpori tamquam uiua membra inſerantur: ſiquidem ſcriptum eſt: Qui manducat me, & ipſe ui- Ioan. 6
uet propter me. Item: Panis, quem ego dabo,

caro mea eſt pro mundi uita. Quem locum Cyrillus dum interpretaretur, ait: Dei uerbum uniens ſe ipſum propriæ carni, fecit ipſam uiuificatiuam. Eum ergo decebat miro quodam modo uniri corporibus per ſacram eius carnẽ, & pretioſum ſanguinem, quæ accipimus in benedictione uiuificatiua in pane & uino. Verum, quod dicitur Euchariſtia gratiá tribui, Paſtores admoneant oportet, ita intelligendum non eſſe, perinde ac neceſſe non ſit, ut, qui re ipſa hoc ſacramentum utiliter percepturus eſt, gratiam antea adeptus fuerit. Conſtat enim quemadmodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodeſt, ita etiam animæ, quæ ſpiritu non uiuit, ſacra myſteria nõ prodeſſe. ac propterea panis, & uini ſpeciem habent, ut ſignificetur, non quidem reuocandæ ad uitam animæ, ſed in uita conſeruandæ cauſa inſtituta eſſe.

Verum hoc ideo dictum eſt, quoniam prima etiá gratia (qua omnes præditos eſſe oportet, ante quá ſacram Euchariſtiam ore contingere audeant, ne iudicium ſibi manducent, & bibant) nemini tribuitur, niſi hoc ipſum ſacramentum deſiderio, & uoto percipiant. Eſt enim omnium ſacramentorum finis, & eccleſiaſticæ unitatis, ac coniunctionis ſymbolum: neque extra Eccleſiam cõſequi gratiam ullus poteſt. Deinde, quoniam, uti corpus cibo naturali non conſeruatur modo, ſed etiam augetur, guſtusque nouam quotidie ex eo uoluptatem, & ſuauitaté percipit; ita etiam ſacræ Euchariſtiæ

cibus

cibus non ſolum animā ſuſtentat, ſed uires illi addit, efficitque ut ſpiritus diuinarū rerū delectatione magis ac magis commoueatur: ob eam cauſam fit, ut, gratiam hoc ſacramento tribui, recte, & uerißime dicatur. iure enim mannæ comparari poteſt, ex quo omnis ſaporis ſuauitas percipiebatur. Remitti uero Euchariſtia, & condonari leuiora peccata, quæ uenialia dici ſolent, non eſt quod dubitari debeat. Quidquid enim cupiditatis ardore anima amiſit, dū leui aliqua in re parum offendit, totū id Euchariſtia, eas ipſas minores culpas abſtergens, reſtituit: quemadmodum etiam (neque enim a propoſita ſimilitudine diſcedēdum uidetur) quod innati caloris ui quotidie detrahitur, ac deperit, paulatim addi, & refici naturali alimento ſentimus. Quare merito a D. Ambroſio de hoc cæleſti ſacramento dictum eſt: Iſte panis quotidianus ſumitur in remedium quotidianæ infirmitatis. Verum hæc de ijs peccatis intelligenda ſunt, quorum ſenſu, & delectatione animus non permouetur. Illa præterea in ſacris myſterijs uis eſt, ut nos a criminibus puros, & integros, atque a tentationum impetu incolumes ſeruet, ac tamquam cæleſti medicamento animam præparet, ne alicuius mortiferæ perturbationis ueneno facile infici, ac corrumpi queat. Atque ob eam etiam cauſam, ut teſtatur diuus Cyprianus, cum olim a tyrannis fideles ad tormenta, & cædem propter Chriſtiani nominis confeßionem uulgo raperentur; ne illi forte dolorum acerbitate

Sap. 16

Sap. 16.

D. Ambr.

S. Cyprian.

uicti

uicti, in ſalutari certamine deficerent, uetus in Ec-
cleſia catholica mos fuit, ut eis ab Epiſcopis Domi-
nici corporis, & ſanguinis ſacramenta præberen-
tur. Sed carnis etiam libidinem cohibet, ac repri-
mit. dum enim charitatis igne animos magis incen
dit, concupiſcentiæ ardorem reſtinguat, neceſſe eſt.
Poſtremo, ut uno uerbo omnes huius ſacramēti uti-
litates; & beneficia comprehendantur, dicendum
eſt, ſacræ Euchariſtiæ ſummam uim eſſe ad æter-
nam gloriam comparandam. ſcriptum eſt enim:
Ioan.6 Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſan-
guinem, habet uitam æternam: & ego reſuſcitabo
eum in nouiſſimo die. Huius uidelicet ſacramenti
gratia fideles, dum hanc uitam degunt, ſumma cō-
ſcientiæ pace, & tranquillitate perfruuntur: de-
3.Reg.19 inde eius uirtute recreati, non ſecus atque Elias,
qui ſubcinericij panis fortitudine ambulauit uſque
ad montem Dei Horeb, cum ex uita emigrandi tē-
pus aduenit, ad æternam gloriam, & beatitudi-
nem aſcendant. Hæc omnia a Paſtoribus latiſſime
explicabuntur, ſi uel D. Ioannis cap. 6. in quo mul
tiplices huius ſacramenti effectus aperiuntur, tra-
ctandum ſumpſerint; uel admiranda Chriſti domi-
ni facta percurrentes, oſtenderint, cum eos iure ac
merito beatiſſimos fuiſſe exiſtimamus, in quo-
rum tecta mortalis receptus eſt, uel qui illius ue-
ſtis, aut fimbriæ tactu ſanitatem recuperarunt,
multo nos beatiores, & feliciores eſſe, in quo-
rum animam immortali gloria præditus ingredi
non

De Euchariſtia

non grauetur, ut eius uulnera ſanet omnia; eamque, ampliſſimis muneribus ornatam, ſibi coniungat.

De uſu & modó ſumendi ſacramenti: deque præparatione cũ animi, tum etiã corporis.

Verum docendum eſt, a quibus ingentes illi ſacræ Euchariſtiæ fructus, qui modo commemorati ſunt, percipi poſſint, neque unam tantum eſſe communicandi rationem, ut fidelis populus diſcat meliora chariſmata æmulari. Recte igitur, & ſapienter maiores noſtri, ut in Tridentina Synodo legimus, tres huius ſacramenti ſumendi rationes diſtinxerunt. Alij enim ſacramentum tantum accipiunt, ut peccatores, qui ſacra myſteria impuro ore, & corde accipere non uerentur; quos Apoſtolus ait 1.Cor.11. *indigne manducare, & bibere corpus Domini. De his D. Auguſtinus ita ſcribit:* D. Aug. *Qui non manet in Chriſto, & in quo non manet Chriſtus, proculdubio non manducat ſpiritualiter eius carnem, licet carnaliter, & uiſibiliter premat dentibus ſacramẽta corporis, & ſanguinis. Qui itaque hoc modo affecti ſacra myſteria accipiunt, nõ ſolum ex his nul*- 1.Cor.11 *lum capiunt fructum, ſed, ipſo Apoſtolo teſte, iudiciũ ſibi manducant, et bibunt. Alij uero ſpiritu tantummodo Euchariſtiá ſumere dicuntur: ij ſunt, qui deſiderio, & uoto propoſitum cæleſtem illum panẽ comedunt, fide uiua incenſi, quæ per dilectionem operatur: ex quo ſi non omnes, maximos certe uti*- Ad Gal.5 *litatis fructus conſequuntur. Alij denique ſunt, qui ſacramento, & ſpiritu ſacram Euchariſtiam percipiunt; qui cum ex Apoſtoli doctrina prius ſe* 1.Cor.11

probauerint, ac ueſte nuptiali ornati ad diuinam hanc menſam acceſſerint, ex Euchariſtia capiunt uberrimos illos, quos antea diximus, fructus. Quare perſpicuum eſt, eos ſe maximis, & cæleſtibus bonis priuare, qui cum ad corporis Domini ſacramentum etiam ſumendum parati eſſe poſſint, ſatis habent ſpiritu tantum ſacram communionem accipere. Sed iam docendum eſt, qua ratione præparatos fidelium animos eſſe oporteat, ante quam ad ſacramentalem Euchariſtiæ perceptionem ueniant. Ac primum quidem ut pateat, eam præparationẽ maxime neceſſariam eſſe, Saluatoris noſtri exemplum proponendum eſt. Nam ante quam apoſtolis pretioſi corporis, & ſanguinis ſui ſacramenta
Ioan. 13. *daret, quamuis iam mundi eſſent, pedes eorum lauit; ut declararet omnem diligentiã adhibendam eſſe; ne quid nobis ad ſummam animi integritatem, & innocentiam deſit, cum ſacra myſteria percepturi ſumus. Deinde uero fideles intelligant, quemadmodum, ſi optime affecto, & præparato animo Euchariſtiam aliquis ſumat, ampliſſimis cæleſtis gratiæ muneribus ornatur; ita contra, ſi imparatus accipiat, nõ ſolum nihil commodi, ſed maxima etiam incommoda, & detrimenta eum accipere. Optimis enim rebus, & maxime ſalutaribus hoc proprium eſt, ut, ſi in tempore iis utamur, uehementer proſint; ſin alieno tempore adhibeantur, perniciem, & exitium afferant. Quare mirandum non eſt, ingentia quoque, & præclariſſima Dei dona*

De Eucharistia

dona, cum bene conſtituto animo accipiuntur, ad cæleſtem gloriam conſequendam maximo nobis adiumento eſſe; at uero, cum iis nos ipſos indignos præbemus, ſempiternam mortem afferre. Id uero arcæ Domini exemplo comprobatur. arca enim fœderis, qua nihil præſtantius Iſraeliticus populus habuit, cui etiam per illam maxima, & innumerabilia beneficia Dominus tribuerat, a Philiſthæis ablata ſummam illis peſtem, & calamitatem cum æterno dedecore coniunctam importauit. ſic etiam cibi, qui ore accepti in ſtomachum bene affectum illabuntur, corpora alunt, & ſuſtentant, qui uero in ſtomachum uitioſis humoribus plenum infundi ſolent, graues morbos efficiunt. Primam itaque illam præparationẽ fideles adhibeant, ut diſcernant menſam a mẽſa, hanc ſacram ab aliis profanis, cæleſtem hunc panem a communi. atque hoc fit, cum certo credimus præſens eſſe uerum corpus, & ſanguinem Domini, quem in cælo angeli adorant, ad cuius nutum columnæ cæli contremiſcunt, & pauent, cuius gloria plenum eſt cælum, & terra. Hoc nimirum eſt diiudicare corpus Domini, ut nos Apoſtolus admonuit: cuius tamen myſterii magnitudinem uenerari potius oportet, quam in diſputationibus eius ueritatem curioſius perquirere. Altera uero illa præparatio maxime neceſſaria eſt, ut unuſquiſque a ſe ipſo quærat, num pacem cum aliis habeat, num proximos uere atque ex animo diligat. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi

1. Reg. 5

Iob. 26

1. Cor. 11

Matth. 5.

De Eue Savvidis

recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum. Deinde conſcientiã noſtram ſcrutari diligenter debemus, ne forte exitiali aliquo peccato contaminati ſimus, cuius pœnitere neceſſe ſit: ut prius contritionis & confeßionis medicamento illud eluatur. definitum eſt enim a ſancta Tridentina Synodo, nemini licere, quem mortalis peccati cõſcientia ſtimulet, ſi ſacerdotis facultas data ſit, ante quam ſe ſacramentali confeßione purgarit, quantumuis ſibi contritus eſſe uideatur, ſacram Euchariſtiam accipere. Præterea, taciti cum animis noſtris cogitemus, quam indigni ſimus, quibus diuinum hoc beneficium a Domino tribuatur: quare illud centurionis, de quo idem ipſe Saluator teſtatus eſt, ſe non inueniſſe tantam fidem in Iſrael, ex animo dicendum eſt: Domine, non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum. Exquiramus etiam a nobis ipſis, an illud Petri uſurpare nobis liceat: Domine tu ſcis, quia amo te. Meminiſſe enim oportet eum, qui ſine ueſte nuptiali in Domini conuiuio accubuerat, in tenebroſum carcerem coniectum, ſempiternis pœnis addictum fuiſſe. Neque uero animi ſolum, ſed etiam corporis præparatione opus eſt. nam ieiuni ad ſacram menſam accedere debemus, ita ut ſaltem a dimidia antecedentis diei noctem uſque ad illud temporis punctum, quo Euchariſtiam accipimus, nihil omnino comederimus, aut

Trid. Syn.

Matth. 8

Ioan. 21

biberi

De Eucharistia

biberimus. Poſtulat etiam tanti ſacramenti dignitas, ut, qui matrimonio iuncti ſunt, aliquot dies a concubitu uxorum abſtineant, Dauidis exemplo admoniti, qui cum panes propoſitionis a ſacerdote accepturus eſſet, purum ſe, et pueros ſuos ab uxorum conſuetudine tres ipſos dies eſſe profeſſus eſt. Hæc fere ſunt, quæ maxime obſeruari a fidelibus oportet, ut ſe ad ſacra myſteria utiliter accipienda antea parent. reliqua enim, quæ hac in re prouidenda eſſe uideantur, ad hæc ipſa capita facile redigi poterant. 1. Reg. 21

Sed ne forte aliqui ſegniores ad hoc ſacramentũ percipiendum reddantur, quod tãtam præparationem adhibere graue admodum, & difficile ducant; fideles ſæpe admonendi ſunt, omnibus eam legem propoſitam eſſe, ut ſacram Euchariſtiam accipiãt. Præterea conſtitutum eſt ab Eccleſia, ut, qui ſemel ſaltem ſingulis annis in Paſcha non communicauerit, ab Eccleſia arceatur. Neque tamen fideles hoc ſatis habeant, ſe, huius decreti auctoritati obtemperantes, ſemel tantummodo corpus Domini quotannis accipere; uerum ſæpius iterandam Euchariſtiæ communionem exiſtiment. Vtrum autem ſingulis menſibus, uel hebdomadis, uel diebus id magis expediat, certa omnibus regula præſcribi non poteſt. ueruntamen illa eſt ſancti Auguſtini norma certiſſima; Sic uiue, ut quotidie poſſis ſumere. Quare Parochi partes erunt, fideles crebro adhortari, ut, quemadmodum corpori in ſingulos dies alimentum

Euchariſtiæ ſacramentum quando, quoties, & a quibus ſumendum. Cõc. Lat.

D. Augu.

ſubminiſtrare neceſſarium putauit: ita etiam quotidie hoc ſacramento alendæ, & nutriendæ animæ curam non abijciant. neque enim minus ſpirituali cibo animam, quam naturali corpus, indigere perſpicuũ eſt. Vehemẽter autem proderit hoc loco repetere maxima illa, & diuina beneficia, quæ, ut antea demonſtratum eſt, ex Euchariſtiæ ſacramentali cõ-

Exod. 16 munione conſequimur. Illa etiam figura erit addenda, cum ſingulis diebus corporis uires manna reficere oportebat; itemque ſanctorum Patrum auctoritates, quæ frequentem huius ſacramenti perceptionem magnopere commendant. neque enim

D. Augu. unius ſancti patris Auguſtini ea fuit ſententia: Quotidie peccas, quotidie ſume: ſed, ſi quis diligenter attenderit, eundem omnium Patrum, qui

Act. 2 de hac re ſcripſerunt, ſenſum fuiſſe, facile comperiet. Ac tempus quidem olim fuiſſe, cum fideles quotidie Euchariſtiam acciperent, ex apoſtolorum Actis intelligemus. omnes enim, qui tunc Chriſtianam fidẽ profitebantur, uera & ſincera charitate ita ardebãt, ut, cum ſine intermiſſione orationibus, & alijs pietatis officijs operã darent, quotidie ad ſacra Dominici corporis myſteria ſumenda parati inuenirentur. Eam poſtea conſuetudinem, quæ

S. Anacletus papa. intermitti uidebatur, Anacletus, ſanctiſſimus martyr, & Pontifex, aliqua ex parte renouauit: præcepit enim, ut miniſtri, qui Miſſæ ſacrificio intereſſent, communicarent; quod ab apoſtolis conſtitutum eſſe affirmaret. Diu etiam in Eccleſia ille

mos

de Eucharistia

mos fuit, ut ſacerdos, peracto ſacrificio, cũ Euchariſtiam ſumpſiſſet, ad populum, qui aderat, conuerſus, his uerbis ad ſacram mẽſam fideles inuitaret; Venite fratres ad communionem. Tunc qui parati erant, ſumma cum religione ſacroſancta myſteria ſumebant. Sed cum deinde charitas, & pietatis ſtudium adeo refrixiſſet, ut raro admodum ad communionem fideles accederent; ſancitum eſt à Fabiano Pontifice, ut ter quotannis, Natali Domini, & Reſurrectione, & Pentecoſte omnes Euchariſtiã ſumerent: id quod poſtea a multis Concilijs, præſertim uero ab Agathẽſi primo confirmatum eſt. Ad extremum, cum eo res adducta eſſet, ut non modo ſancta illa, & ſalutaris præceptio non ſeruaretur; ſed in plures etiam annos ſacræ Euchariſtiæ cõmunio differretur: decretum eſt in Lateranenſi Concilio, ut ſemel ad minus ſingulis annis in Paſcha fideles omnes ſacrum Domini corpus acciperent: qui uero id facere neglexiſſent, Eccleſiæ aditu prohiberentur. Verum quamuis hæc lex Dei, & Eccleſiæ auctoritate ſancita, ad omnes fideles pertineat: docendum eſt tamen eos excipi, qui nondum rationis uſum propter ætatis imbecillitatem habent. hi enim neque ſacram Euchariſtiam à profano, & cõmuni pane ſciunt diſcernere, neque ad eam accipiendam pietatem animi, et religionem afferre poſſunt: atque id etiam a Chriſti domini inſtitutione alieniſſimum uidetur: ait enim: Accipite; & comedite. Infantes autem idoneos non eſſe, qui

S.Fab. papa.

Agathenſe 1. Cõc.

Cõc. Lat.

Matth. 26

accipiant,& comedant, ſatis cōſtat. Vetus quidem illa fuit in quibuſdam locis conſuetudo, ut infantibus etiam ſacram Eucharistiam præberent: ſed tamē tum ob eas cauſas, quæ ante dictæ ſunt, tum ob alias, Christianæ pietati maxime conſentaneas; tamdiu eiuſdem Eccleſiæ auctoritate id fieri deſiit. Qua uero ætate pueris ſacra myſteria danda ſint, nemo melius conſtituere poterit, quam pater, & ſacerdos, cui illi confitentur peccata. ad illos enim pertinet explorare, & a pueris percunctari, an huius admirabilis ſacramenti cognitionem aliquam acceperint, & guſtum habeant. Amentibus præterea, qui tunc a pietatis ſenſu alieni ſunt, ſacramenta dare minime oportet: quamuis, ſi, ante quàm in inſaniam inciderint, piam, & religioſam animi uoluntatem præſetulerunt, licebit eis in fine uitæ, ex Concilij Carthaginenſis decreto, Euchariſtiam adminiſtrare; modo uomitionis, uel alterius indignitatis, & incommodi periculum nullum timendum ſit.

Quod uero ad communicandi ritum pertinet, doceant Parochi, ſanctæ Eccleſiæ lege interdictum eſſe, ne quis ſine ipſius Eccleſiæ auctoritate, præter ſacerdotes, corpus Domini in ſacrificio conficiētes, ſub utraq. ſpecie ſacram Eucharistiam ſumat. nam ut a Tridentina Synodo explicatum eſt, quamuis Chriſtus dominus in ultima cena altiſſimū hoc ſacramentum in panis, & uini ſpeciebus inſtituerit, & apoſtolis tradiderit: ex eo tamen non efficitur, hanc legem a Domino ſaluatore conſtitutam eſſe,

Trid. Syn.

ut

de Eucharistia

ut omnibus fidelibus ſacra myſteria ſub utraq; ſpecie adminiſtranda ſint. Etenim idem Dominus noſter cum de hoc ſacramento loqueretur, alterius tátum ſpeciei ſæpius meminit, ut cum inquit: Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum: &, Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro müdi uita: &, Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum. Ioan.6
Multis uero, & iis quidem grauiſſimis rationibus adductam eſſe Eccleſiam patet, ut hác potiſſimum ſub altera ſpecie communicandi conſuetudinem non ſolum approbaret, ſed etiam decreti auctoritate firmaret. Primum enim maxime cauendum erat, ne ſanguis Domini in terram funderetur: quod quidé facile uitari poſſe non uidebatur, ſi in magna populi multitudine eum miniſtrare oportuiſſet. Præterea, cum ſacra Eucharistia ægrotis præſto eſſe debeat, magnopere timendum erat, ne, ſi diutius uini ſpecies aſſeruaretur, coaceſceret. Permulti præterea ſunt, qui uini ſaporem, ac ne odorem quidem perferre ullo modo poſſint. Quare ne, quod ſpiritualis ſalutis cauſa dandum eſt, corporis ualetudini noceret, prudentiſſime ſancitum eſt ab Eccleſia, ut panis tantummodo ſpeciem fideles acciperent. Accedit ad alias rationes, quod in pluribus prouinciis ſumma uini penuria laboratur: neque id aliunde, ſine maximis impenſis, ac non niſi longiſſimis, & difficillimis itineribus, conuehi poteſt. Deinde, quod maxime omnium ad rem pertinet, conuellenda erat eorum hæreſis, qui

 nega-

negabant ſub utraque ſpecie totũ Chriſtum eſſe, ſed corpus tantum exangue ſub panis, ſanguinem autem ſub uini ſpecie contineri aſſerebant. Vt igitur fidei catholicæ ueritas magis ante omnium oculos poneretur, ſapientiſſimo conſilio alterius ſpeciei, hoceſt panis communio inducta eſt. Sunt et aliæ rationes, ab ijs collectæ, qui de hoc argumento diſſerunt; quæ, ſi opus eſſe uidebitur, a Parochis afferri poterunt. Iam de miniſtro, quamuis id a nemine fere ignorari poſſit, agendum eſt; ne quid prætermiſſum ſit, quod ad huius ſacramenti doctrinam pertinere uideatur. itaque tradendum eſt, ſolis ſacerdotibus poteſtatem datam eſſe, ut ſacram Euchariſtiam conficiant, ac fidelibus diſtribuant. Eum autem morem in Eccleſia ſemper ſeruatum eſſe, ut fidelis populus a ſacerdotibus ſacramenta acciperet, ſacerdotes autẽ ſacra facientes ipſi ſe cõmunicarent,

Trid.Syn. ſancta Tridentina Synodus explicauit; oſtenditque hanc conſuetudinem, tamquam ab apoſtolica traditione profectam, religioſe retinendam eſſe; cum præſertim huius rei illuſtre nobis exemplum Chriſtus dominus reliquerit, qui & ſanctiſſimum corpus ſuum conſecrauit, & apoſtolis ſuis

Matth. 26 manibus porrexit. Verum, ut quacumque ratio-

Mar. 14 ne tanti ſacramenti dignitati conſuleretur, non modo eius adminiſtrãdi poteſtas ſolis ſacerdotibus data eſt, ſed lege etiã Eccleſia uetuit, ne quis, niſi cõſecratus eſſet, ſacra uaſa, lintea, & alia inſtrumenta, quæ ad illius cõfectionẽ neceſſaria sũt, tractare, aut

De Eucharistia

tangere auderet; modo grauis aliqua neceſſitas nō incideret. Ex quo tum ſacerdotes ipſi, tum reliqui fideles intelligere poſſunt, quanta religione, & ſanctitate præditos eſſe oporteat, qui ad Euchariſtiam uel conſecrandam, uel adminiſtrandam, uel ſumendam accedunt. Quamquam, quod antea de cæteris ſacramentis dictum eſt, ea non minus per improbos adminiſtrari, ſi, quæ ad illorum perfectam rationem attinent, rite ſeruentur; idem ualet in Euchariſtiæ ſacramento. neque enim hæc omnia miniſtrorum merito niti, ſed Chriſti domini uirtute, & poteſtate geri credendum eſt. Hæc ſunt, quæ de Euchariſtia, ut ſacramentum eſt, explicanda erunt.

Nunc, quod reſtat dicendum, ut ſacrificium eſt, explanare oportet; ut intelligant Parochi, quæ potiſſimum de hoc myſterio, quemadmodum ſancta Synodus decreuit, Dominicis & feſtis diebus fideli populo tradere debeant. Etenim hoc ſacramentū nō ſolum theſaurus eſt cæleſtium diuitiarum; quo ſi bene utamur, Dei gratiam nobis conciliamus, & amorem: ſed in eo præcipua quædā ratio ineſt, quā ei pro immenſis in nos collatis beneficijs aliquam gratiam referre poſſimus. At uero hæc uictima ſi rite, & legitime immoletur, quam grata, & accepta Deo ſit, ex hoc colligitur. Si enim ueteris legis ſacrificia, de quibus ſcriptum eſt; Sacrificiū & oblationem noluiſti: & iterum; Si uoluiſſes, ſacrificium dediſſem: utique holocauſtis non delectaberis: ita placuerunt Domino, ut ſcriptura Deum odora-

Trid. Syn.

Pſal. 9

Pſal. 5

Gen.

odoratum eſſe odorem ſuauitatis, ideſt grata ei et acceptam fuiſſe, teſtetur: quid nobis ſperandum de eo ſacrificio, in quo ille ipſe immolatur, atque offertur, de quo cæleſtis uox bis audita eſt: Hic eſt fi-
Mat. 3. 17 lius meus dilectus, in quo mihi bene complacui? Hoc igitur myſterium Parochi diligenter exponēt; ut, cum fideles ad rem diuinam conuenerint, attente, & religioſe ſacra illa, in quibus interſunt, meditari diſcant. In primis autem docebunt, Euchariſtiam duabus de cauſis a Chriſto domino inſtitutam eſſe. altera eſt, ut cæleſte animæ noſtræ alimētum eſſet, quo uitam ſpiritualem tueri, & conſeruare poſſemus: altera, ut Eccleſia perpetuum ſacrificium haberet, quo peccata noſtra expiarentur, et cæleſtis pater, ſceleribus noſtris ſæpe grauiter offenſus, ab ira ad miſericordiā, a iuſtæ animaduerſionis ſeueritate ad clementiam traduceretur. Huius rei figuram, & ſimilitudinem in agno Paſchali licet animaduertere, qui ut ſacrificium & ſacramentum a filijs Iſrael offerri, & comedi conſueuerat. Nec uero, cum Saluator noſter Deo patri ſe ipſum in ara crucis oblaturus eſſet, ullam ſuæ erga nos immenſæ charitatis illuſtriorem ſignificationem dare potuit, quam cū nobis uiſibile ſacrificiū reliquit, quo cruētum illud, ſemel in cruce paulo poſt immolandum, inſtauraretur, eiuſque memoria uſque in finem ſæculi quotidie ſumma cū utilitate ab Eccleſia per uniuerſum orbem diffuſa coleretur. Differūt autem plurimum inter ſe hæ duæ rationes. ſacra-

De Eucharistia

mentum enim conſecratione perficitur: omnis uero ſacrificij uis in eo eſt, ut offeratur. Quare ſacra Euchariſtia, dum in pyxide continetur, uel ad ægrotum defertur, ſacramenti, non ſacrificij rationem habet: deinde etiam, ut ſacramentum eſt, ijs, qui diuinam hoſtiam ſumunt, meriti cauſam affert, & omnes illas utilitates, quæ ſupra commemoratæ ſunt; ut autem ſacrificium eſt, non merendi ſolum, ſed ſatiſfaciendi quoque efficientiam continet. nam ut Chriſtus dominus in paſſione ſua pro nobis meruit, ac ſatiſfecit: ſic qui hoc ſacrificium offerunt, quo nobiſcum communicant, Dominicæ paſſionis fructus merentur, ac ſatiſfaciunt. Iam, de huius ſacrificij inſtitutione nullum ambigendi locum ſancta Tridētina Synodus reliquit: declarauit enim, Trid. Syn. *in extrema cena a Chriſto domino inſtitutum eſſe, ſimulque anathemate eos damnauit, qui aſſerant, uerum & proprium ſacrificium Deo non offerri, aut, offerre, nihil aliud eſſe, quam Chriſtum ad manducandum dari. Nec uero illud prætermiſit, quin diligenter explicaret, uni Deo ſacrificium fieri. nam etſi Eccleſia interdum Miſſas in memoriam, & honorem ſanctorum celebrare conſueuit; non tamen illis ſacrificium, ſed uni Deo, qui ſanctos immortali gloria coronauit, offerri docuit. Quare nec ſacerdos umquam dicere ſolet; Offero tibi ſacrificium, Petre, uel Paule; ſed, dum uni Deo immolat, gratias illi agit pro beatiſſimorum martyrum inſigni uictoria; eorumque*

patro

patrocinium ita implorat, ut ipſi pro nobis interce dere dignentur in cælis, quorum memoriam facimus in terris. Hæc autem, quæ de huius ſacrificij ueritate a catholica Eccleſia tradita ſunt, ex Domini uerbis accepit; cũ extrema illa nocte hæc
Luc.26 *ipſa ſacra myſteria apoſtolis commendans, Hoc fa*
1.Cor.11 *cite, inquit, in meam cõmemorationem. Eos enim,*
Cõc. Tri. *quemadmodum a ſancta Synodo definitum eſt, tunc ſacerdotes inſtituit, præcepitque, ut ipſi, & qui eis in ſacerdotali munere ſucceſſuri eſſent, corpus eius immolarent, & offerrent: atque id etiam Apoſtoli uerba ad Corinthios ſcripta ſatis demonſtrant;*
1.Cor.10 *cum ait: Non poteſtis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non poteſtis menſæ Domini participes eſſe & menſæ dæmoniorum. Vt enim pro dæmoniorum menſa altare, in quo eis immolabatur, intelligendum eſt: ita etiam (ut, quod Apoſtolus proponit, probabili argumentatione concludatur) menſa domini nihil aliud, niſi altare, in quo ſacrificium Domino fiebat, ſignificare poteſt.*

Euchariſtiæ ſacrificium figuris & prophetijs ueteris teſtaméti prædictum.

Quod ſi ex ueteri teſtamento huius ſacrificij figuras, & oracula requiramus: primum quidem de eo Malachias apertiſſime uaticinatus eſt, his uerbis: Ab ortu ſolis uſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus; & in omni loco ſacrificatur; & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituũ. Præterea, hæc hoſtia tã ante, quã poſt latã legem, uarijs ſacrificiorũ generibus

prænun-

prænunciata eſt. Etenim bona omnia, quæ iis ſacrificiis ſignificabantur, hæc una uictima, tamquam omnium perfectio, & abſolutio, complexa eſt. Verumtamen nulla in re eius imaginem magis expreſſam licet uidere, quã in Melchiſedec ſacrificio. ipſe enim Saluator ſacerdotem ſecundũ ordinem Melchiſedec ſe in æternum conſtitutũ declarãs, corpus, & ſanguinem ſuum in extrema cena ſub ſpeciebus panis, & uini Deo patri obtulit. Vnum itaq. & idẽ ſacrificiũ eſſe fatemur, et haberi debet, quod in Miſſa peragitur, & quod in cruce oblatũ eſt: quemadmodum una eſt & eadẽ hoſtia Chriſtus, uidelicet dominus noſter, qui ſe ipſum in ara crucis ſemel tãtummodo cruentũ immolauit. neque enim cruenta, & incruenta hoſtia, duæ ſunt hoſtiæ, ſed una tantum; cuius ſacrificiũ, poſtquam Dominus ita præcepit; Hoc facite in meam commemorationem; in Euchariſtia quotidie inſtauratur. Sed unus etiam, atque idem ſacerdos eſt Chriſtus dominus. nam miniſtri, qui ſacrificium faciunt, non ſuam, ſed Chriſti perſonam ſuſcipiunt, cum eius corpus & ſanguinem conficiunt. id quod & ipſius cõſecrationis uerbis oſtenditur. neque enim ſacerdos inquit; Hoc eſt corpus Chriſti; ſed, Hoc eſt corpus meũ: perſonam uidelicet Chriſti domini gerens, panis, & uini ſubſtantiam, in ueram eius corporis, & ſanguinis ſubſtantiam conuertit. Quæ cum ita ſint; ſine ulla dubitatione docendum eſt, id quod etiam ſancta Synodus explicauit, ſacroſanctum Miſſæ ſacrifi-

Hebr. 7

Luc. 22
1. Cor. 11

ſacrificium eſſe non ſolum laudis, & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem ſacrificij, quod in cruce factum eſt, ſed uere etiam propitiatorium ſacrificium, quo Deus nobis placatus, & propitius redditur. Quare ſi puro corde, & accenſa fide, & intimo noſtrorum ſcelerum dolore affecti hanc ſanctiſſimam hoſtiam immolemus, & offeramus; dubitandum non eſt, quin miſericordiam
Ad Heb. 4 a Domino conſecuturi ſimus, & gratiarum in auxilio opportuno. huius enim uictimæ odore ita delectatur Dominus, ut gratiæ, et pænitentiæ donum nobis impertiens peccata condonet. Quamobrem & ſollemnis eſt illa Eccleſiæ precatio; Quoties huius hoſtiæ commemoratio celebratur, toties opus noſtræ ſalutis exercetur: nimirum uberrimi illi cruentæ hoſtiæ fructus per hoc incruentum ſacrificium
Trid. Syn. ad nos manat. Deinde uero huius ſacrificij eam uim eſſe, Parochi docebunt, ut non ſolum immolanti, & ſumenti proſit, ſed omnibus etiam fidelibus, ſiue illi nobiſcum in terris uiuant, ſiue iam in Domino mortui, nondum plane expiati ſint. Neque enim minus ex apoſtolorum certiſſima traditione pro his utiliter offertur, quam pro uiuorum peccatis, pœnis, ſatisfactionibus, ac quibuſuis calamitatibus, & anguſtijs. Ex quo facile perſpicitur, omnes Miſſas cõmunes cenſendas eſſe, ut quæ ad cõmunem omniũ fideliũ utilitatẽ, & ſalutem pertineant. Habet autẽ hoc ſacrificium multos, eoſq. maxime inſignes, ac ſollemnes ritus, quorũ nullus ſuperuacaneus, aut

inanis

De Penitentia

inanis exiſtimandus eſt; uerum omnes eo ſpectant, ut & tanti ſacrificij maieſtas magis eluceat, et ſalutaribus myſterijs intuendis ad rerum diuinarum, quæ in eo ſacrificio occultæ ſunt, contemplationem fideles excitentur. Sed de his nihil eſt ut plura dicamus; tum quia hoc argumentũ longiorem explicationem poſtulare uidetur, quã propoſitæ inſtitutioni conueniat; tum quia innumerabiles pene libellos, & commentarios, qui de hac re a pijs & doctiſſimis uiris conſcripti ſunt, ſacerdotes in promptu habebunt. Hactenus igitur ſatis fuerit, earum rerum, quæ ad Euchariſtiam, tum qua ſacramentum, tum qua ſacrificium ſit, pertinent, potiora capita, iuuante Domino, expoſuiſſe.

DE PAENITENTIAE SACRAMENTO.

Quemadmodum humanæ naturæ fragilitas, & imbecillitas omnibus nota eſt, eamq. in ſe ipſo quiſque facile experitur: ita, quantã habeat neceſſitatem pænitentiæ ſacramentum, ignorare nemo poteſt. Quod ſi diligentiam, quæ à Parochis in unoquoq. argumẽto adhibẽda eſt, ex rei, quã tractant, magnitudine, & pondere metiri oportet; omnino fatebimur, eos nũquã in huius loci explicatione adeo diligentes futuros eſſe, ut ſatis uideri poſſit. quin etiã de hoc ſacramẽto, quã de baptiſmo, eo accuratius agendũ eſt, quod baptiſmus ſemel tantũ adminiſtratur, nec iterari poteſt; pænitẽtiæ uero toties locus datur, eiuſque repetendæ toties neceſſitas impoſita ẽ, quoties poſt baptiſmũ peccare cõtingat.

ita

Syn. Trid. *ita enim a Tridentina Synodo dictum eſt, ſacramentum pænitentiæ non ſecus lapſis poſt baptiſmũ, ac baptiſmum nondum regeneratis, ad ſalutem neceſſarium eſſe: uulgataque illa ſancti Hieronymi ſententia ab omnibus, qui deinceps res ſacras tradiderunt, magnopere comprobatur, pænitentiam eſſe ſecundam tabulam. Vt enim, confracta naui, unũ uitæ ſeruandæ perfugium reliquum eſt, ſi forte tabulam aliquam de naufragio liceat arripere: ita, poſt amiſſam baptiſmi innocentiam, niſi quis ad pænitentiæ tabulam confugiat, ſine dubio de eius ſalute deſperandum eſt. Hæc autem non ad Paſtores ſolum, ſed ad reliquos etiam fideles excitandos dicta ſint; ne forte in eis rei maxime neceſſariæ incuria reprehendatur. Primum enim communis fragilitatis memores omni ſtudio optare debent, ut diuina ope adiuti, ſine caſu, aut prolapſione aliqua in uia Domini progredi poſſint. quod ſi nõnumquã offenderint, tum uero ſummam Dei benignitatem intuentes, qui tamquam bonus paſtor ouium ſuarũ uulnera obligare, eiſque mederi ſolet; hoc ſaluberrimum pænitentiæ medicamentum numquam in aliud tempus differendum eſſe cogitabunt.*

S. Hierõ.

De ꝓpria pœnitentiæ ſignificatione. *Vt autem rem ipſam aggrediamur, prius explicanda eſt uaria huius nominis poteſtas, & notio: ne aliquis ambiguitate uocis in errorem inducatur. Nonnulli enim pænitentiam pro ſatisfactione accipiunt. Alij, a catholicæ fidei doctrina longiſſime remoti, cum arbitrentur pænitentiã nullam temporis præte-*

præteriti rationem habere, nihil aliud, quam nouã uitam, eſſe definiunt. Docendum eſt igitur, multiplicem eſſe huius nominis ſignificationem. Primum enim pænitentia de iis dicitur, quibus aliquid diſplicet, quod ante placuerit, nulla habita ratione huius cogitationis, bonum ne an malum fuerit. Sic omnes pænitet, quorum triſtitia ſecundum ſæculum eſt, non ſecundum Deum; cuiuſmodi pænitentia non ſalutem affert, ſed mortem. Altera eſt pænitentia, cum quis ex ſcelere admiſſo, quod quidẽ antea placebat, dolorem non Dei, ſed ſui ipſius cauſa concipit. Tertia eſt, cum non ſolum admiſſi ſceleris cauſa intimo animi ſenſu dolemus, uel eius doloris externum etiam aliquod ſignum damus, uerum unius Dei cauſa in eo mœrore ſumus. Ac ſingulis quidem pænitentiæ generibus, quæ commemorata ſunt, pænitentiæ uox proprie conuenit: nam cum in ſacris litteris Deum pænitere legimus, id per translationem dici perſpicuum eſt. eo enim loquendi genere, quod ad hominum mores accommodatum eſt, ſacræ litteræ utuntur, cum Deum mutare aliquid conſtituiſſe declarant: quod non aliter facere uideatur, quam homines: quos ſi alicuius rei pæniteat, eam commutare omni ſtudio laborant. Sic ergo ſcriptũ eſt, pænituiſſe eum, quod hominem feciſſet: & alio loco, quod Saul regem cõſtituiſſet. Verum inter has pænitentiæ ſignificationes magnum diſcrimen obſeruare oportet. Prima enim in uitio ponenda eſt: altera eſt quædam commoti, & perturbati

2.Cor.7
Gen.6
1.Reg.15
Pſal.105
Hiere.26
Gen.6
1.Reg.15

animi affectio: tertiam tum ad uirtutem pertinere, tum ſacramentum eſſe dicimus. quæ ſignificatio huius loci propria eſt: ac primum quidem de ipſa, ut uirtutis parte, agendum eſt, non ſolum, quia fidelis populus ad omne uirtutis genus inſtitui a Paſtoribus debet; ſed etiam, quia huius uirtutis actiones tamquam materiam præbent, in qua pænitentiæ ſacramentum uerſatur; ac niſi prius, quæ ſit pænitentiæ uirtus, recte intelligitur, ſacramenti etiam uim ignorari neceſſe eſt. Quare in primis monendi, hortandique ſunt fideles, ut omni contentione, & ſtudio in intima animi pænitentia, quam uirtutem dicimus, elaborent; ſine qua ea, quæ extrinſecus adhibetur, parum admodum profutura eſt. Intima autem pænitentia eſt illa, cum ad Deú nos ex animo conuertimus, & commiſſa a nobis ſcelera deteſtamur, & odio habemus: ſimulque illud nobis certum, & deliberatum eſt, malam uitæ conſuetudinem, corruptosque mores emendare, non ſine ſpe ueniæ a Dei miſericordia conſequendæ. Hanc uero dolor, & triſtitia, quæ perturbatio, & affectio eſt, & paſſio a multis uocatur, conſequitur, uelut comes peccatorum, deteſtationi adiuncta. quamobrem apud complures ex ſanctis Patribus pænitentiæ definitio huiuſmodi animi cruciatu declaratur. Verum in eo, quem pænitet, fides pænitentiam antecedat, neceſſe eſt. neque enim poteſt quiſquam ſe ad Deum conuertere, qui fide careat: ex quo fit, ut nullo modo pænitentiæ pars recte dici

poſſit.

poſſit. Quod autem intima hæc pænitentia, ut antea diximus, ad uirtutem pertineat, aperte oſtendunt multa, quæ de pænitentia tradita ſunt, præcepta. Lex enim de iis tantum actionibus, quæ ſuſcipiuntur cum uirtute, præcipit. Negare præterea nemo poteſt, quin dolere, quando, quo modo, & quatenus oportet, uirtutis ſit. hoc autem ut recte fiat, pænitentiæ uirtus præſtat. Interdum enim euenit, ut ex admiſſis ſceleribus minorem, quam par eſt, dolorem homines capiant: quin etiam, ut a Salomone ſcriptum eſt, nonnulli ſunt, qui, cum male fecerint, lætantur. rurſus uero alii ita ſe mærori animi, & ægritudini dedunt, ut de ſalute etiam prorſus deſperent: qualis fortaſſe Caim uideri poteſt, qui ait: Maior eſt iniquitas mea, quam ut ueniam merear: & qualis certe Iudas fuit, qui pænitentia ductus, ſuſpendio uitam, & animam amiſit. Vt igitur modum in dolore tenere poſſimus, pænitentiæ uirtute adiuuamur. Sed idem etiam ex iis rebus colligi poteſt, quas ſibi tamquam finem proponit is, quem uere peccati pænitet. Primum autẽ hoc ei propoſitum eſt, ut peccatũ aboleat, omnemq. animæ culpam, & maculam abſtergat. Alterum eſt, ut pro ſceleribus admiſſis Deo ſatisfaciat: quod quidem ad iuſtitiã referri perſpicuum eſt: nam etſi inter Deum & homines propria iuſtitiæ ratio intercedere non poteſt, cum tam longo interuallo inter ſe diſtent: aliquam tamen eſſe iuſtitiam conſtat, cuiuſmodi eſt inter patrem, & filios, inter dominum, & ſer-

Prouer. 2
Gen. 4
Matth. 27

& ſeruos. Tertium eſt, ut homo in Dei gratiam redeat, in cuius offenſionem, & odium propter peccati fœditatem incurrit. Hæc uero omnia ſatis declarant, pœnitentiam ad uirtutem ſpectare.

Quibus uijs ad uirtutem Pœnitentiæ perueniatur. *Sed docendum eſt etiam, quibus gradibus ad hanc diuinam uirtutem liceat aſcendere. Primum itaque Dei miſericordia nos præuenit, cordaque noſtra ad ſe conuertit. Quod cum precaretur Propheta, Conuerte, inquit, nos Domine ad te, &* Hier. ca. 5 *conuertemur. Deinde hoc lumine illuſtrati, per fidem ad Deum animo tendimus. Credere enim opor-* Hebr. 11 *tet accedentem ad Deum, ut Apoſtolus teſtatur, quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit. Præterea motus timoris conſequitur; &, ſuppliciorum acerbitate propoſita, animus a peccatis reuocatur,* Iſa. 26 *atque huc uidentur ſpectare illa Iſaiæ uerba; Sicut quæ concipit, cum appropinquauerit ad partum, dolẽs clamat in doloribus ſuis; ſic facti ſumus. Huc deinde accedit ſpes impetrãdæ a Deo miſericordiæ; qua erecti uitam et mores emendare conſtituimus. Poſtremo charitate corda noſtra accenduntur, ex qua liberalis ille timor, probis, & ingenuis filijs dignus, oritur; atque ita unum illud ueriti, ne qua in re Dei maieſtatem lædamus, peccandi conſuetudinem omnino deſerimus. Hiſce igitur quaſi gradibus ad hanc præſtantiſſimam pœnitentiæ uirtutem peruenitur: quæ prorſus diuina & cæleſtis uirtus exiſtimanda eſt; cui ſcilicet regnum cælorum ſacræ* Matth. 4 *litteræ pollicentur: nam apud ſanctum Matthæum*

ſcriptum

De Penitentia

ſcriptum eſt: Pœnitentiam agite: appropinquabit enim regnum cælorum. Et apud Ezechielem: Si impius egerit pænitentiam ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt; & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iuſtitiam: uita uiuet. Tum alio loco: Nolo morté impij, ſed ut conuertatur impius a uia ſua, & uiuat. Quod quidé de æterna, & beata uita intelligendum eſſe, plane conſtat. Ezech. 18 Ezech. 33

De externa uero pænitentia docēdum eſt, eam eſſe, in qua ſacramenti ratio conſiſtit, habereque externas quaſdam res ſenſibus ſubiectas, quibus declarantur ea, quæ interius in anima fiunt. In primis autem explanandum fidelibus uidetur, quare factum ſit, ut Chriſtus dominus pænitentiam in numerum ſacramentorum referri uoluerit. Huius autem rei illa omnino cauſa fuit, ut nobis de remiſſione peccatorum, quam Deus pollicitus eſt, cum ait: Si impius egerit pænitentiam, &c. minus dubitare nobis liceret. uehemēter enim pendere animo de intima pænitentia opus eſſet, cum de ſuo cuique iudicio in ijs, quæ agit, merito timendum ſit. Vt igitur Dominus huic noſtræ ſollicitudini ſubueniret, pænitentiæ ſacramentū inſtituit, quo per ſacerdotis abſolutionem peccata nobis remiſſa eſſe conſideremus, conſcientiæque noſtræ ob fidem, quæ ſacramentorum uirtuti merito habenda eſt, pacatiores redderentur. Neque enim aliter accipienda eſt uox ſacerdotis, peccata nobis legitime condonantis, quam Chriſti domini, qui ait paralytico, Confide Matth. 9

fili: remittuntur tibi peccata tua. Deinde uero, cum nemo ſalutem, niſi per Chriſtum, eiuſque paſſionis beneficio, conſequi poſſit; conſentaneum, nobisque utiliſſimum fuit, eiuſmodi ſacramentum inſtitui, cuius ui, & efficientia Chriſti ſanguis ad nos defluens, peccata poſt baptiſmum admiſſa elueret, atque ita reconciliationis beneficium illi uni Saluatori noſtro acceptum referre profiteremur.

Ezech. 18

Ezech. 33

Pœnitentiam eſſe uere ſacramentum, & ite rari poſſe.

Quod uero pœnitentia ſacramentum ſit, Paſtores ita facile oſtendent. ut enim baptiſmus ſacramentum eſt, quia peccata omnia, ac præſertim quod origine contractum fuit, delet: eadem ratione pœnitentia, quæ peccata omnia, poſt baptiſmum uoluntate, uel actione ſuſcepta, tollit, uere; & proprie ſacramentum dicendum eſt. Deinde, quod caput eſt, cum illa, quæ extrinſecus tum a pœnitente, tum a ſacerdote fiunt, declarent ea, quæ interius efficiuntur in anima; quis neget, pœnitentiam uera, & propria ſacramenti ratione præditam eſſe? ſiquidem ſacramentum ſacræ rei ſignum eſt: peccator autem, quem pœnitet, uerum, & uerborum notis plane exprimit, ſe animum a peccati turpitudine abduxiſſe; itemque ex iis, quæ a ſacerdote geruntur, & dicuntur, miſericordiam Dei, peccata ipſa remittentis, facile cognoſcimus. quamquam hoc aperte indicant illa Saluatoris uerba: Ti-

Matth. 16

bi dabo claues regni cælorum; & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis. Abſolutio enim, ſacerdotis uerbis enunciata, remiſſionem

Luc. 5

illam

illam peccatorum ſignat, quam in anima efficit. Neque uero ſolum fideles docendi ſunt, pœnitentiã in numero ſacramentorum habendam eſſe, ſed eorũ etiam, quæ iterari poſſunt. Quærenti enim Petro, num ſepties uenia peccati danda eſſet, Dominus reſpondit: Non dico tibi uſque ſepties, ſed uſque ſeptuagies ſepties. Quare ſi cũ eiuſmodi hominibus agendum ſit, qui ſummæ Dei bonitati, & clementiæ diffidere uideantur, confirmandus erit illorum animus, atque ad ſpem diuinæ gratiæ erigendus: quod quidem facile conſequentur tum huius loci, & aliorum tractatione, qui in ſacris litteris permulti occurrent; tum uero ijs rationibus, & argumentis, quæ ex ſanctorum Chryſoſtomi libro de lapſis, Ambroſii libris de pænitentia petere licebit. Iam, quoniam nihil fideli populo notius eſſe debet, quam huius ſacramenti materia; docendum eſt, in eo maximè hoc ſacramentum ab alijs differre, quòd aliorum ſacramentorum materia eſt res aliqua naturalis, uel arte effecta; ſacramenti uero pænitentiæ quaſi materia ſunt actus pænitentis, nempe contritio, confeſſio, & ſatisfactio, ut a Tridentina Synodo declaratum eſt: qui quatenus in pænitente, ad integritatem ſacramenti, & plenam, ac perfectam peccatorum remiſſionem ex Dei inſtitutione requiruntur, hac ratione partes pænitentiæ dicuntur. Neque uero hi actus, quaſi materia a ſancta Synodo appellantur, quia ueræ materiæ rationem non habeant, ſed quia eius

Matth. 18

S. Chryſ.
D. Ambr.

Trid. Syn.

generis materia non ſint, quæ extrinſecus adhibeatur, ut aqua in baptiſmo, & chriſma in confirmatione. Quod autem ab alijs dictum eſt, peccata ipſa huius ſacramenti materiam eſſe; nihil plane diuerſum dici uidebitur, ſi diligenter attendamus. Vt enim ignis materiam ligna eſſe dicimus, quæ ui ignis conſumuntur: ita peccata, quæ pœnitentia delentur, recte huius ſacramenti materia uocari poſſunt. Sed formæ etiam explicatio Paſtoribus prætermittenda non eſt, quod eius rei cognitio exci tet fidelium animos ad percipiendam ſumma cum
Matth. 18 *religione huius ſacramenti gratiam. Eſt autem forma, Ego te abſoluo: quam non ſolum ex illis uerbis licet colligere, Quæcumque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis; ſed ex eadem Chriſti domini doctrina ab apoſtolis traditam, accepimus. Ac quoniam ſacramenta id ſignificant, quod efficiunt; illa, Ego te abſoluo, oſtendunt peccatorum remiſſionem huius ſacramenti adminiſtratione effici; planum eſt, hanc eſſe pœnitentiæ perfectam formam. ſunt enim peccata tamquam uincula, quibus conſtrictæ animæ tenentur, & ex quibus pœnitentiæ ſacramento laxantur. quod quidem non minus uere de illo etiam homine ſacerdos pronunciat, qui prius ardentiſſimæ contritionis ui, accedente tamen confeſſionis uoto, peccatorum ueniam a Deo conſecutus ſit. Adduntur præterea complures preces, non quidem ad formam neceſſariæ, ſed ut ea remoueantur, quæ ſacramenti*

nim, & efficientiam illius culpa, cui adminiſtratur, impedire poſſent. Quamobrem peccatores Deo ingentes gratias agant, qui tam amplam poteſtatem in Eccleſia ſacerdotibus tribuerit. Neque enim, ut olim in ueteri lege, ſacerdotes teſtimonio ſuo aliquem a lepra liberatum eſſe, dumtaxat renunciabant: ita nunc in Eccleſia ea tantum poteſtas ſacerdotibus facta eſt, ut aliquem peccatis abſolutum eſſe declarent: ſed uere tamquam Dei miniſtri abſoluunt: id quod Deus ipſe, gratiæ, & iuſtitiæ auctor, ac parens, efficit. Diligenter uero ritus etiam, qui ad hoc ſacramentum adhibentur, fideles obſeruabunt: ita enim fiet, ut animo magis hæreant, quæ hoc ſacramento conſecuti ſunt, nimirum ſe tamquam ſeruos clementiſſimo domino, uel filios potius optimo parenti reconciliatos eſſe: et ſimul facilius intelligant, quid eos facere oporteat, qui uelint (uelle autem omnes debent) ſe tanti beneficij gratos, & memores probare: nam quem peccatorum pænitet, is ſe humili ac demiſſo animo ad pedes ſacerdotes deijcit: ut, cum ſe tam humiliter gerat, facile poſſit agnoſcere ſuperbiæ radices euellendas eſſe, a qua omnia ſcelera, quæ deflet, ortum habuerint, & enata ſint. In ſacerdote autem, qui in eum legitimus iudex ſedet, Chriſti domini perſonam & poteſtatem ueneratur. Sacerdos enim, quemadmodum in alijs, ita in pænitentiæ ſacramento adminiſtrando Chriſti munus exequitur. Deinde peccata ſua pænitens ita enumerat, ut ſe maxima;

Leu. 13. 14.

& acerbiſſima animaduerſione dignum eſſe fateatur; ſupplexque delictorum ueniam petit. quæ ſane omnia uetuſtatis ſuæ certiſſima teſtimonia a ſancto
S. Diony. *Dionyſio habent.*

Quã illuſtares fructus ex Pænitẽtię ſacramento percipiantur. *Sed nihil profecto tã proderit fidelibus, nihilq. maiorem illis alacritatem pænitentiæ ſuſcipiendæ afferet, quam ſi a Parochis ſæpe explicatum fuerit, quantam ex ea utilitatem capiamus. uere enim de pænitentia illud dici poſſe intelligent, eius quidem radices amaras, fructus uero ſuauiſſimos eſſe. Pænitentiæ itaque omnis in eo uis eſt, ut nos in Dei gratiam reſtituat, cumeoque ſumma amicitia coniungat. Hanc uero reconciliationem interdum in hominibus pijs, qui hoc ſacramentum ſancte, & religioſe percipiunt, maxima conſcientiæ pax, & tranquillitas, cum ſumma ſpiritus iucunditate conſequi ſolet. nullum eſt enim tam graue, & nefarium ſcelus, quod pænitentiæ ſa-*
Ezec. 18 *cramento non quidem ſemel, ſed iterum, & ſæpius non deleatur. Qua de re ita Dominus per Prophetam inquit: Si impius egerit pænitentiam ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt, & cuſtodierit præcepta mea, & fecerit iudicium, & iuſtitiam; uita uiuet, & non morietur; omnium iniquitatum eius, quas operatus eſt, non recor-*
1. Ioan. 1 *dabor. Et ſanctus Ioannes: Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt, & iuſtus, ut remittat no-*
1. Ioan. 2 *bis peccata noſtra. Et paulo poſt, Si quis peccauerit, inquit, nullũ uidelicet peccati genus excipiens,*

de Penitentia

aduocatū habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi: Quod autem in ſcripturis legimus, quoſdā a Domino miſericordiam non eſſe conſecutos, quam uis eam uehementer implorauerint; id uero icirco factum eſſe intelligimus, quod eos uere, atque ex animo delictorum non pœnitebat. Quare, cum huiuſmodi ſentētiæ in ſacris litteris, uel apud ſanctos Patres occurrunt, quibus uidentur affirmare aliquā peccata remitti non poſſe, ita eas interpretari oportet, ut difficilem admodum eſſe ueniā impetrationem intelligamus. Vt enim morbus aliquis cūre inſanabilis dicitur, quod ægrotus ita effectus ſit, ut ſalutaris medicinæ nim oderit: ſic quoddam eſt peccati genus, quod non remittitur, nec condonatur, propterea quod proprium ſalutis remedium, Dei gratiam repellit. In hanc ſententiam a diuo Auguſtino dictum eſt: Tanta labes eſt illius peccati, cum poſt agnitionem Dei per gratiam Chriſti oppugnat aliquis fraternitatem, & aduerſus ipſam gratiam inuidiæ facibus agitatur, ut deprecandi humilitatem ſubire non poſſit, etiam ſi peccatum mala conſcientia agnoſcere, & annunciare cogatur. Sed, ut ad pœnitentiam reuertamur, hæc adeo propria eius uis eſt, ut peccata deleat, ut ſine pœnitentia remiſſionem peccatorum impetrare, aut ne ſperare quidem ullo modo liceat: ſcriptum eſt enim: Niſi pœnitentiam habue-

D. Augu.

Luc. 13

habueritis, omnes ſimiliter peribitis. Quod quidem de grauioribus, & mortiferis peccatis dictum à Domino eſt: etſi aliquo etiam pænitétiæ genere indigent leuiora peccata, quæ uenialia uocantur. ſanctus enim Auguſtinus inquit: cum quædam ſit pænitentia, quæ quotidie in Eccleſia pro peccatis uenialibus agitur, illa ſane fruſtra eſſet, ſi peccata uenialia abſque pænitentia dimitti poſſent.

D.Auguſ.

De partibus integris pænitentiæ.

Sed quoniam de ijs rebus, quæ aliquo modo in actionem cadunt, non ſatis eſt uniuerſe loqui; curabunt Paſtores, ſigillatim ea tradere, ex quibus uera & ſalutaris pænitentiæ ratio à fidelibus percipi queat. Eſt autem huius ſacramenti propriú, ut præter materiam, & formam, quæ omnibus ſacramentis communia ſunt, partes etiam, ut antea diximus, illas habeat, quæ tamquam totam integramque pænitentiam conſtituant, contritionem ſcilicet, confeſſionem, & ſatisfactionem: de quibus D. Chryſoſtomus his uerbis loquitur: Pænitentia cogit peccatorem omnia libenter ſufferre, in corde eius contritio, in ore confeſſio, in opere tota humilitas, uel fructifera ſatisfactio. Hæ autem partes ex earum partiú genere eſſe dicuntur, quæ ad aliquod totum conſtituendum neceſſariæ ſunt: quoniam, quemadmodum hominis corpus ex pluribus membris conſtat, manibus, pedibus, oculis, & alijs huiuſmodi partibus, quarum aliqua ſi deſit, merito imperfectum uideatur, perfectum uero, ſi nulla deſideretur; eodem etiam modo pænitentia ex hiſce

S. Chryſ.

tribus

De Pœnitentia

tribus partibus ita conſtituitur, ut, quamuis, quod ad eius naturam attinet, contritio, & confeſſio, quibus homo iuſtus efficitur; ſatis ſit: tamen, niſi tertia etiam pars, ideſt ſatisfactio, accedat, aliquid ei omnino ad perfectionem deſit, neceſſe ſit. Quare adeo inter ſe hæ partes connexæ ſunt, ut contritio confitendi, & ſatisfaciendi conſilium & propoſitũ incluſum habeat, confeſſionem contritio, & ſatisfaciendi uoluntas, ſatisfactionem uero duæ reliquæ antecedant. Harum autem trium partium eam rationem afferre poſſumus; quod animo, uerbis, & re ipſa peccata in Deum committantur. Quare conſentaneum fuit, ut nos ipſos Eccleſiæ clauibus ſubijciẽtes, quibus rebus Dei ſanctiſſimum numen a nobis uiolatum eſſet, ijſdem etiam eius iram placare, & peccatorũ ueniam ab eo impetrare conaremur. Sed idem etiam alio argumento confirmari poteſt. Etenim pœnitentia eſt ueluti quædam delictorum compenſatio, ab eius uoluntate profecta, qui deliquit, ac Dei arbitrio, in quem peccatum commiſſum eſt, conſtituta. Quare & uoluntas compenſandi requiritur, in quo maxime cõtritio uerſatur, & pænitens ſacerdotis iudicio, qui Dei perſonam gerit, ſe ſubijciat, neceſſe eſt; ut pro ſcelerum magnitudine pœnam conſtituere in eum poſſit, ex quo tum confeſſionis, tum ſatisfactionis ratio, & neceſſitas perſpicitur. Quoniã uero harum partium uim, & naturam tradere fidelibus oportet; prius incipiendum eſt a contritione, eaque diligenter

Cõc. Flo.

expli-

explicanda. neque enim ad ullum temporis punctũ, cum in memoriam præterita peccata redeunt, uel cum aliquid offendimus, contritione animus debet
Cõc.Tr. uacare. Hanc patres in Concilio Tridentino ita defininnt: Contritio eſt animi dolor, ac deteſtatio de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cetero. Et paulo poſt, de contritionis motu ſubijcitur: Ita demum præparat ad remiſſionem peccatorum, ſi cum fiducia diuinæ miſericordiæ, & uoto præſtandi reliqua coniunctus ſit: quæ ad rite ſuſcipiendum hoc ſacramentum requiruntur. Ex hac itaque definitione intelligẽt fideles, contritionis uim in eo tantum poſitam non eſſe, ut quis peccare deſinat, aut propoſitum ei ſit, nouum uitæ genus inſtituere, aut ipſum iam inſtituat; ſed in primis male actæ uitæ odium, & expiationem ſuſcipiendam eſſe. Id uero maxime confirmant illi ſanctorum Patrum clamores, quos in ſacris litteris frequenter
Pſal.6 profuſſos eſſe legimus. Laboraui, inquit David, in gemitu meo: lauabo per ſingulas noctes lectum meum. Et: Exaudiuit Dominus uocem fletus mei. Et
Iſa.38 rurſus alius: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Quas certe, & alias huiuſmodi uoces uehemens quoddam anteactæ uitæ odium, & peccatorum deteſtatio expreſſit.

Cõtritionis ꝓpria uis & efficacia. Quod autem contritio dolore definita eſt, monendi ſunt fideles, ne arbitrentur eum dolorem corporis ſenſu percipi. Contritio enim eſt, uoluntatis actio. Et ſanctus Auguſtinus teſtatur, dolorem

peni-

De Penitentia

pœnitentiæ comitem eſſe, non pœnitentiam. Verum peccati deteſtationem & odium, doloris uocabulo Patres ſignificarunt; tum quia ſacræ litteræ ita utuntur: ait enim Dauid; Quamdiu ponam conſilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem? tum quia dolor in inferiori animæ parte, quæ uim concupiſcendi habet, ex ipſa contritione oritur; ut non incommode contritio dolore definita fuerit, quod dolorem efficiat, ad eumque declarandum pœnitentes ueſtem etiam mutare ſoliti ſint: de quo Dominus apud ſanctum Matthæum inquit: Væ tibi Corozaim, uæ tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro, et Sidone factæ eſſent uirtutes, quæ factæ ſunt in uobis, olim in cilicio, & cinere pœnitentiam egiſſent. Recte autem contritionis nomen peccati deteſtationi, de qua loquimur, ad ſignificandam uim doloris impoſitum eſt, ducta ſimilitudine a rebus corporeis, quæ minutatim ſaxo, aut duriore aliqua materia cõſringuntur: ut eo uocabulo declararetur, corda noſtra, quæ ſuperbia obduruerunt, pœnitentiæ ui contundi, atque conteri. Quare nullus alius dolor uel ex parentum et filiorum obitu, uel cuiuſuis alterius calamitatis cauſa ſuſceptus, hoc nomine appellatur; ſed illius tantũ doloris proprium eſt nomen, quo ex amiſſa Dei gratia, atque innocẽtia afficimur. Verum alijs quoque uocabulis eadem res declarari ſolet. nam et cõtritio cordis dicitur: quia cordis nomẽ frequẽter ſacræ litteræ pro uoluntate uſurpãt. ut n. a corde motionum corpo-

Pſal. 13

Matth. 11

corporis principium ſumitur: ita uolútas reliquas omnes animæ uires moderatur, ác regit. Vocatur
S. Chryſ. etiam a ſanctis Patribus cordis compunctio; qui libros de cõtritione conſcriptos, de cõpunctione cordis inſcribere maluerunt. Etenim quemadmodum ferro tumida ulcera ſecantur, ut incluſum uirus poſſit erumpere: ita corda, quaſi ſcalpello contritionis adhibito, inciduntur, ut peccati mortiferum uirus queant eijcere. quare & ſciſſio cordis a Ioele
Ioel.2 propheta appellata eſt: Conuertimini, inquit, ad me in toto corde ueſtro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu, & ſcindite corda ueſtra. Summum uero & maximum dolorem ex peccatis, quæ commiſſa ſunt, ſuſcipiendum eſſe, ita ut nullus maior excogitari poſsit, facile erit hiſce rationibus demonſtra-
1.Ioan.3 re. nam cum perfecta contritio ſit charitatis actio, quæ ab eo timore, qui filiorum eſt, proficiſcitur; patet eundem charitatis, & contritionis modum ſtatuendum eſſe: at quoniam charitas, qua Deum diligimus, perfectiſſimus eſt amor, hinc fit, ut contritio uehemétiſſimum animi dolorem coniunctum habeat. ut enim maxime diligendus eſt Deus: ita, quæ nos a Deo alienát, maxime deteſtari debemus. In quo etiam illud obſeruandum eſt, eodem loquendi genere, charitatis, & contritionis magnitudinem in ſacris litteris ſignificari. De charitate di-
Deut.6 ctum eſt: Diliges dominum Deum tuum ex toto cor
Ioel.2 de tuo. Rurſus, quod ad contritionem pertinet, clamat Dominus per Prophetam: Conuertimini in

totò corde ueſtro. Præterea, ſi, uti Deus ſummum bonum eſt inter omnia, quæ deligenda ſunt, ita etiã peccatum ſummum eſt malum inter omnia, quæ odiſſe homines debent: illud ſequitur. ut, quam ob cauſam Deum ſumme diligendum eſſe confitemur, ob eandem rurſus peccati ſummum odium nos capiat neceſſe ſit. Omnibus uero rebus Dei amorem anteponendum eſſe, ita ut ne uitæ quidem conſeruandæ cauſa peccare liceat, aperte nos docent illa Domini uerba; Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non eſt me dignus: & qui uoluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam. Sed illud etiam animaduertendum eſt, ut, quemadmodum, ſancto Bernardo teſte, nullus finis, & modus charitati præſcribitur; (Modus enim, inquit ille, diligendi Deum, eſt, ipſum diligere ſine modo) ita peccati deteſtationi nullus modus definiatur. Sit præterea non ſolum maxima, ſed uehementiſſima, atque adeo perfecta, omnemque ignauiam, & ſocordiam excludat. Etenim in Deuteronomio ſcriptum eſt: Cum quæſieris dominum Deum tuum, inuenies eũ, ſi tamen toto corde quæſieris, & tota tribulatione animæ tuæ. & apud Hieremiam: Quæretis me, & inuenietis, cum quæſieritis me in toto corde ueſtro, & inueniar a uobis, ait Dominus. Quamquam ſi id minus conſequi nobis liceat, ut perfecta ſit: uera tamen & efficax contritio eſſe poteſt. ſæpe enim uſu uenit, ut, quæ ſenſibus ſubiecta ſunt, magis, quam ſpiritualia, nos afficiant,

Matt. 10
Matth. 16
Marc. 8
S. Bernar.
Deut. 4
Hiere. 29

quare nonnulli interdum maiorem ex filiorum obitu, quam ex peccati turpitudine, doloris ſenſum capiunt. Idem etiam iudicium faciendum eſt, ſi lacrymæ doloris acerbitatem non conſequantur, quæ tamen in pænitentia ſummopere optandæ, & commendandæ ſunt. præclara eſt enim ea de re ſancti
S. Auguſt. *Auguſtini ſententia: Non ſunt, inquit, in te Chriſtianæ charitatis uiſcera, ſi luges corpus, a quo receſſit anima, animam uero, a qua receſſit Deus, non luges. Atque huc ſpectant illa Saluatoris noſtri uer*
Matth. 11 *ba, quæ ſupra allata ſunt: Væ tibi Corozaim, uæ tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro & Sidone factæ eſſent uirtutes, quæ factæ ſunt in uobis, olim in cinere, & cilicio pænitentiam egiſſent. Tametſi ad eam rem cõprobandam ſatis eſſe debent clariſſima Niniuitarũ, Dauidis, peccatricis, apoſtolorũ Principis exẽpla; qui omnes plurimis lacrymis Dei miſericordiam implorantes, peccatorum ueniá impetrarunt.*

Singula p͞ctã mortalia in cõfeſſione exprimenda, et deteſtãda.

Maxime autem hortandi, & monendi ſunt fideles, ut ad ſingula mortalia crimina proprium contritionis dolorem adhibere ſtudeant: ita enim Ezechias contritionem deſcribit, cum ait: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. etenim, recogitare omnes annos, eſt, ſigillatim peccata excutere, ut ea ex animo doleamus. Sed
Ezech. 18. *apud Ezechielem quoque ſcriptum legimus: Si impius egerit pænitentiam ab omnibus peccatis ſuis, uita uiuet. Atque in hanc ſententiam ſanctus Au-*
S. Auguſt. *guſtinus inquit: Conſideret peccator qualitatem-*

de Penitentia

criminis in loco, in tempore, in uarietate, in perſona. Neque tamen hac in re deſperent fideles de ſumma Dei bonitate, & clementia: is enim, cum noſtræ ſalutis cupidiſſimus ſit, nullam moram ad tribuendam nobis ueniam interponit, ſed peccatorem paterna charitate complectitur, ſimul atque ille ſe collegerit, & uniuerſe peccata ſua deteſtatus, quæ deinde alio tempore, ſi facultas erit, ſingula in memoriam reducere, ac deteſtari in animo habeat, ad Dominum *ſe conuerterit. ita enim nos per Prophetam iubet ſperare, cum inquit: Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuerſus fuerit ab impietate ſua. Ex his igitur colligi poterunt, quæ ad ueram contritionem maxime ſunt neceſſaria; de quibus fidelẽ populũ accurate oportebit docere; ut quiſque intelligat, qua ratione cõparare eam poſſit; regulámque habeat, qua dijudicet, quantum abſit ab eius uirtutis perfectione. Primum enim neceſſe eſt peccata omnia, quæ admiſimus, odiſſe, & dolere; ne, ſi quædam tantum doleamus, ficta, & ſimulata, neque ſalutaris pænitentia a nobis ſuſcipiatur. nam, ut a ſancto Iacobo apoſtolo dictum eſt; Quicumque totam legem ſeruauerit, offendit autem in uno, factus eſt omniũ reus. Alterum eſt, ut ipſa contritio, confitendi, & ſatisfaciendi uolũtatem coniunctã habeat; de quibus poſtea ſuo loco agetur. Tertium eſt, ut pænitẽs uitæ emendandæ certam, & ſtabilem cogitationẽ ſuſcipiat. hoc uero Propheta his uerbis aperte nos* Ezech. 18

Ezech. 33 — Iacobi 2

docuit: Si impius egerit pænitentiam ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt, & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iuſtitiá; uita uiuet, & non morietur; omnium iniquitatum eius, quas operatus eſt, non recordabor. & paulo poſt: Cú auerterit ſe impius ab impietate ſua, quá operatus eſt, & fecerit iudicium, & iuſtitiam; ipſe animam ſuam uiuificabit. Ac paucis interiectis, Conuertimini, inquit, & agite pænitentiam ab omnibus iniquitatibus ueſtris; et non erit uobis in ruiná iniquitas: proijcite a uobis omnes præuaricationes ueſtras, in quibus præuaricati eſtis; et facite uobis cor nouum, & ſpiritum nouum. Idem etiam Chriſtus dominus mulieri, quæ in adulterio
Ioan. 8 *deprehenſa eſt, præſcripſit: Vade, inquit, & iam amplius noli peccare. Item paralitico illi, quem*
Ioan. 5 *ad probaticam piſcinam curauerat, Ecce, ait, ſanus factus es, iam noli peccare. Sed natura quoque ipſa, & ratio plane oſtendunt, duo illa ad contritionem eſſe in primis neceſſaria, dolorem ſcilicet peccati admiſſi, et propoſitum cautionemque ne quid huiuſmodi in poſterum committatur. Nam qui amico reconciliari uelit, quem iniuriá aliqua affecerit; et doleat oportet, quod in eú iniurioſus et cõtumelioſus fuerit; et diligenter reliquo tempore prouideat, ne qua in re amicitiá læſiſſe uideatur: quæ duo obedientiá adiunctam habeant, neceſſe eſt. hominem n. legi, ſiue naturali & diuinæ, ſiue humanæ, quibus ſubiectus eſt, parere conuenit. Quare ſi quid*
pæni-

pænitens alteri per uim, aut per fraudem abſtulit, reſtituat, oportet: itemque alicuius aut commodi, aut officij compenſatione illi ſatisfaciat, cuius dignitatem, aut uitam dicto, factoue uiolauit. tritum enim eſt omnium ſermone, quod apud ſanctum Auguſtinum legimus; Non remittetur peccatum, niſi reſtituatur ablatum. Neque uero inter cetera, quæ ad contritionem maxime pertinent, minus diligenter, & neceſſario curandum eſt, ut, quidquid iniuriarum ab altero acceperis, id totum remittatur, ac condonetur. ita enim Dominus & Saluator noſter monet, atque denunciat: Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & nobis pater noſter cæleſtis delicta ueſtra; ſi autem non dimiſeritis hominibus, nec pater ueſter dimittet uobis peccata ueſtra. Hæc ſunt, quæ fidelibus in contritione obſeruanda ſunt: cetera, quæ ad hanc rem colligi a Paſtoribus facile poterunt, efficient quidem, ut in ſuo genere contritio ſit magis perfecta, & abſoluta; uerum adeo neceſſaria exiſtimāda nō ſunt, ut ſine his ueræ, & ſalutaris pænitentiæ ratio conſtare non poſſit. D. Auguſt. Matth. 6

Fructus et utilitates contritionis.

Sed quoniam non ſatis eſſe Paſtoribus debet, ſi ea doceant, quæ ad ſalutem uidentur pertinere, niſi etiam omni cura & induſtria laborent, ut fideles ad eam ipſam rationem, quæ illis præſcripta eſt, uitam, actioneſque ſuas dirigant, uehemēter proderit, contritionis uim, & utilitatem ſæpius proponere. Nam cum pleraq. alia pietatis ſtudia ueluti

beneficentia in pauperes, ieiunia, preces, & alia id genus ſancta, & honeſta opera, hominum culpa, a quibus proficiſcuntur, a Deo interdum repudientur; ipſa certe cõtritio numquam illi grata &
Pſal. 50 accepta eſſe non poteſt. nam inquit Propheta: Cor contritum et humiliatũ Deus non deſpicies. Quinetiam ſtatim, ut eam mentibus noſtri concepimus, peccatorum remiſſionem nobis a Deo tribui, alio lo
Pſal. 31 co eiuſdem Prophetæ uerba illa declarant: Dixi, confitebor aduerſum me iniuſtitiam meã Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Atque eius
Luc. 17 rei figuram in decem leproſis animaduertimus, qui a Saluatore noſtro ad ſacerdotes miſſi, antequã ad illos peruenirent, a lepra liberati ſunt. Ex quo licet cognoſcere, ueræ cõtritionis, de qua ſupra dictũ eſt, eam uim eſſe, ut illius beneficio omniũ delictorũ ueniã ſtatim a Domino impetremus. Plurimũ etiam ualebit ad fidelium mentes excitandas, ſi Paſtores rationẽ aliquam tradiderint, qua ſe quiſque ad contritionẽ exercere poſſit. Monere autẽ oportet, ut omnes conſcientiã ſuam frequenter excutientes, uideant, num, quæ a Deo, ſiue eccleſiaſticis ſanctionibus præcepta ſunt, ſeruauerint: quod ſi quis alicuius ſceleris reũ ſe eſſe cognouerit, ſtatim ſe ipſum accuſet, ſupplexq. a Domino ueniã expoſcat, et ſpatium tum confitendi, tum ſatisfaciẽdi ſibi dari poſtulet: in primiſque diuinæ gratiæ præſidio ſe adiuuari petat, ne in poſterum eadem illa peccata admittat, quæ admiſiſſe uehementer pænitet. cu-

De Pœnitentia

randũ erit præterea Paſtoribus, ut in peccatũ ſummum fidelium odium cõcitetur; tum quia ſumma eſt illius fœditas, & turpitudo; tum quia grauiſſima damna, & calamitates nobis affert. nam Dei beneuolentiam, a quo maxima bona accepimus, lõgeque maiora expectare & conſequi licebat, a nobis abalienat, & ſummorum dolorum cruciatibus perpetuo afficiendos ſempiternæ morti nos addicit.

Hactenus de contritione: nunc ad confeſſionem, quæ eſt altera pænitentiæ pars, ueniamus. Quantum uero curæ & diligentiæ in ea explicanda ponere Paſtores debeant, ex eo facile intelligent, quod omnibus fere pijs perſuaſum eſt, quidquid hoc tempore ſanctitatis, pietatis, & religionis in Eccleſia, ſummo Dei beneficio, cõſeruatum eſt, id magna ex parte confeſſioni tribuendum eſſe; ut nulli mirandum ſit, humani generis hoſtem, cũ fidem catholicam funditus euertere cogitat, per miniſtros impietatis ſuæ, & ſatellites, hanc ueluti Chriſtianæ uirtutis arcem totis uiribus oppugnare conatum eſſe. *(De confeſſione, ſacramenti Pænitẽtiæ altera parte; & illius neceſſitate.)* Primum itaq. docendũ eſt, confeſſionis inſtitutionẽ nobis ſũmopere utilẽ, atque adeo neceſſariã fuiſſe. ut.n. hoc cõcedamus, cõtritione peccata deleri; quis ignorat illam adeo uehementem, acrem, incenſam eſſe oportere, ut doloris acerbitas cũ ſcelerum magnitudine æquari, conferrique poſſit? at quoniam pauci admodum ad hunc gradum peruenirent, fiebat etiam ut a pauciſſimis hac uia peccatorũ uenia ſperanda eſſet: quare neceſſe fuit, ut clemẽtiſſimus

Dominus faciliori rationi communi hominum ſalu ti conſuleret. quod quidem admirabili conſilio effe cit, cum claues regni cæleſtis Eccleſiæ tradidit. Ete nim ex fidei catholicæ doctrina omnibus credendú, et conſtanter affirmandú eſt, ſi quis ita animo affe ctus ſit, ut peccata admiſſa doleat, ſimulque in po ſterum nõ peccare conſtituat; etſi eiuſmodi dolore non afficiatur, qui ad impetrandam ueniam ſatis eſ ſe poſſit; ei tamen, cum peccata ſacerdoti rite con feſſus fuerit, ui clauium ſcelera omnia remitti, ac condonari: ut merito a ſanctiſſimis uiris Patribus noſtris celebratum ſit, Eccleſiæ clauibus aditum in cælum aperiri: de quo nemini dubitare fas eſt, cú a Florentino Concilio decretum legamus, pæniten tiæ effectum, eſſe abſolutionem a peccatis. Verum ex eo præterea licet cognoſcere, quantam afferat confeſſio utilitatem, quod ijs, quorum eſt corrupta uitæ conſuetudo, nihil tam prodeſſe ad mores emen dandos experimur, quam ſi interdum occultas ani mi ſui cogitationes, facta, dictaque omnia, pruden ti, & fideli amico patefaciant, qui eum opera, & conſilio iuuare poſſit. Quare ad eandem rationem maxime ſalutare exiſtimãdum eſt ijs, qui ſcelerum conſciẽtia agitantur, ut ſacerdoti, tamquam Chri ſti domini uicario, cui perpetui ſilentij ſeueriſſima lex propoſita eſt, animæ ſuæ morbos & uulnera aperiant: ſtatim enim parata ſibi medicamenta in uenient; quæ non ſolum præſentis ægritudinis ſa nandæ, uerú ita præparandæ animæ cæleſtem quã

Florent. Cõc. in De creto Eugenii 4.

dam uim habeant, ut deinceps facile futurum non ſit, in eiuſdem morbi & uitij genus recidere. Neque uero illa confeßionis utilitas prætermittenda, quæ ad uitæ ſocietatem & coniunctionem magnopere pertinet. conſtat enim, ſi ſacramentalem confeßionem e Chriſtiana diſciplina exemeris, plena omnia occultis, & nefandis ſceleribus futura eſſe: quæ poſtea, & alia etiam multo grauiora, homines, peccati conſuetudine deprauati, palam committere non uerebuntur. etenim confitendi uerecundia, delinquendi cupiditati, & licentiæ tamquam frenos inijcit, & improbitatem coercet.

Sed iam confeßionis utilitate expoſita, quæ ſit eius natura, & uis, Paſtoribus tradendum erit. Eam igitur definiunt eſſe peccatorum accuſationē, quæ ad ſacramenti genus pertinet, eo ſuſceptam, ut ueniam uirtute clauium impetremus. Recte autem accuſatio dicitur, quod peccata ita cōmemorāda non ſint, quaſi ſcelera noſtra oſtentemus, ut ij faciūt, qui lætantur cum male fecerint; aut omnino enarranda, ut ſi rem aliquam geſtam otioſis auditoribus delectandi cauſa exponamus; uerum accuſatorio animo ita enumeranda ſunt, ut etiam in nobis uindicare cupiamus. Veniæ autem impetrandæ cauſa, peccata confitemur: quoniam hoc iudicium lōge diſsimile eſt forenſibus capitalium rerum quæſtionibus, in quibus confeßioni pœna & ſupplicium, non culpæ liberatio, & errati uenia conſtituta eſt. In eandem fere ſententiam, quamuis

Confeſsionis ſacramētalis deſcriptio, & natura, & quis eius auctor.

Prouer. 2

S. Chryſ.

aliys uerbis, ſanctiſſimi Patres uidentur confeſſio-
S. Auguſt. nem definiſſe: ueluti cum ſanctus Auguſtinus inquit, Confeſſio eſt, per quam morbus latens ſpe ue
S. Gregor. niæ aperitur: & ſanctus Gregorius; Confeſſio eſt peccatorum deteſtatio: quarum utraque, quod in ſuperiori definitione continetur, facile ad eam referri poterit. Sed iam, quod omnium maximi faciendũ eſt, docebunt Parochi, ac ſine ulla dubitatione fideli bus tradent, hoc ſacramentum a Chriſto domino, qui bene omnia, & unius ſalutis noſtræ cauſa fecit, ob eius ſummam bonitatem, & miſericordiam inſtitutum eſſe. apoſtolis enim, poſt reſurrectionem unum in locum congregatis, inſufflauit, dicens:
Ioan. 20 Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt. Cum igitur Dominus poteſtatem retinendi, & remittendi peccata ſacerdotibus tribuerit; perſpicuum eſt, ipſum etiam ea de re iudices cõ
Ioan. 11 ſtitutus fuiſſe. Atque idem ſignificare uiſus eſt Dominus, cum apoſtolis id negotij dedit, ut Lazarum, a mortuis excitatum, a uinculis ſoluerent, quibus
S. Auguſt. conſtrictus erat. nam ſanctus Auguſtinus eum locum ita explanat: Ipſi, inquit, ſacerdotes plus iam poſſunt proficere, plus confitentibus parcere, quibus crimen remittunt: Dominus ſcilicet per ipſos apoſtolos Lazarum, quem iam ſuſcitauerat, obtulit diſcipulis ſoluendum, oſtendens poteſtatem ſoluendi eſſe conceſſam ſacerdotibus. Quo etiam pertinet, quod ijs, qui a lepra in itinere curati ſunt,

præceperat, ut ſacerdotibus ſe oſtenderent, illorúq. iudicium ſubirent. Cum igitur Dominus poteſtatē remittendi, & retinendi peccata ſacerdotibus tribuerit; perſpicuum eſt, ipſos etiam ea de re iudices conſtitutos fuiſſe. at, quoniam, ut ſancta Tridentina Synodus ſapienter admonuit, de qualibet re uerum iudicium fieri, atque in repetendis criminum pœnis iuſtitiæ modus teneri non poteſt, niſi plane cognita, & perſpecta cauſa fuerit; ex eo ſequitur, ut pænitentium cōfeſſione ſigillatim peccata omnia ſacerdotibus patefacienda ſint. Hæc igitur Paſtores docebunt, quæ a ſancta Tridentina Synodo decreta, ac perpetuo a catholica Eccleſia tradita ſunt. ſi enim ſanctiſſimos Patres attente legemus, nuſquā nō apertiſſima teſtimonia occurrēt, quibus confirmatur, hoc ſacramentum a Chriſto domino inſtitutum eſſe, & confeſſionis ſacramentalis legē, quam illi exomologeſin, & exagoreuſin græco uocabulo appellant, tamquam euangelicā accipiendam eſſe. Quod ſi etiam ueteris teſtamenti figuras exquirimus ſine dubio ad peccatorum confeſſionem uidentur pertinere uaria illa ſacrificiorum genera, quæ ad expianda diuerſi generis peccata a ſacerdotibus fiebant. Cone. Triden.

Sed quemadmodum confeſſionem a Domino ſaluatore inſtitutam eſſe fideles docendi ſunt; ita etiā monere eos oportet, quoſdam ritus, & ſollemnes cærimonias Eccleſiæ auctoritate additas eſſe: quæ etſi ad ſacramenti rationem non ſpectant; eius tamen De ritibus & cærimonijs ad cōfeſſionem adhibendis.

tamen dignitatem magis ante oculos ponunt, & confitentium animos, pietate accenſos, ad Dei gratiam facilius conſequendam præparant. Cum enim aperto capite ad pedes ſacerdotis abiecti, demiſſo in terram uultu, ſupplices manus tēdentes, aliaque huiuſmodi Chriſtianæ humilitatis ſigna dātes, quæ ad ſacramenti rationem neceſſaria non ſunt, peccata confitemur; ex his perſpicue intelligimus, tum in ſacramento cæleſtem uim agnoſcendam, tum a nobis diuinam miſericordiā ſummo ſtudio requirendām, atque efflagitandam eſſe. Iam uero, nemo exiſtimet confeſſionem a Domino quidem inſtitutam, ſed ita tamen, ut eius uſum neceßarium eſſe non edixerit. Etenim ſic ſtatuant fideles, oportere eum, qui mortali ſcelere premitur, confeßionis ſacramento ad ſpiritualem uitam reuocandū eſſe: quod quidem pulcherrima translatione a Domino
Matth. 16 aperte ſignificatum uidemus; cum huius ſacramenti adminiſtrandi poteſtatem, claues regni cælorum appellauit. Vt enim locum aliquem ingredi nemo poteſt ſine eius opera, cui claues commiſſæ ſunt: ſic intelligimus, neminem in cælum admitti, niſi fores a ſacerdotibus, quorum fidei claues Dominus tradidit, aperiantur. Aliter enim nullus plane clauium uſus in Eccleſia eſſe uidebitur: ac fruſtra is, cui clauium poteſtas data eſt, quempiam cæli aditu prohibebit, ſi tamen alia uia introitus patere queat. Hoc uero præclare a ſancto
D. Auguſt. Auguſtino cognitum eſt, cum inquit: Nemo

ſibi dicat: occulte ago apud Dominum pœnitentiam: nouit Deus, qui mihi ignoſcat, quid in corde ago. Ergo ſine cauſa dictum: Quæ ſolueritis in terra, ſoluta erunt in cælo? ergo ſine cauſa claues datæ ſunt Eccleſiæ Dei? Atque in eandem ſententiã ſanctus Ambroſius in libro de pænitentia ſcriptũ reliquit, cum Nouatianorum hæreſim conuelleret, qui ſoli Domino poteſtatem peccata remittendi reſeruandam aſſerebant; Ecquis Deum, inquit, magis ueneratur, qui ne mandatis illius obtemperat, an qui reſiſtit? Deus nobis iuſſit eius miniſtris obtemperare: quibus cum paremus, honorem ſoli Deo deferimus. Sed cum minime dubitari poßit, confeßionis legem ab ipſo Domino latam et conſtitutam eſſe: ſequitur, ut uidendum ſit, quinam, quo ætatis, & anni tempore ei parere debeant. Primum itaque ex Lateranenſis Concilij canone, cuius initium eſt, Omnis utriuſque ſexus, perſpicitur, neminem confeßionis lege adſtrictum eſſe ante eam ætatem, qua rationis uſum habere poteſt. neque tamen ea ætas certo aliquo annorum numero definita eſt; ſed illud uniuerſe ſtatuendum uidetur, ab eo tempore confeßionem puero indictam eſſe, cum inter bonum, & malum diſcernendi uim habet, in eiuſque mentem dolus cadere poteſt: nam cum ad id uitæ tempus quiſque peruenerit, in quo de ſalute æterna deliberandum eſt; tum primum ſacerdoti peccata confiteri debet: cum aliter ſalutem ſperare nemini liceat, qui ſcelerum conſcientia premitur

Matth. 18

S. Ambro.

Cõc. Lat.

Later. Cō cil. mitur. Quo uero potiſſimū tempore confiteri oporteat, eo canone, de quo antea diximus, ſancta Eccleſia decreuit: iubet enim ſemel ſaltem quotannis fideles omnes peccata ſua confiteri. Verum ſi, quid ſalutis noſtræ ratio poſtulet, conſideremus; profecto, quoties uel mortis periculum imminet, uel aliquam rem tractare aggredimur, cuius tractatio homini peccatis contaminato non conueniat, uelut cum ſacramenta adminiſtramus, aut percipimus, toties confeſſio prætermittenda non eſt. Atque idē omnino ſeruare oportet; cum ueremur, ne nos alicuius culpæ, quam admiſerimus, obliuio capiat: neque enim peccata confiteri poſſumus, quæ non meminimus: neque peccatorum ueniam a Domino impetramus, niſi ea pænitentiæ ſacramentum per confeſſionem deleat.

De conditionibus, & circunſtantijs ad confeſſionem requiſitis. Sed quoniam multa in confeſſione obſeruanda ſunt, quorum alia ad ſacramēti naturam pertinēt, alia non ita neceſſaria ſunt; de his accurate agendū erit. neque enim deſunt libelli, & commentarij, ex quibus facile eſt horum omnium explicationem depromere. Illud autem in primis doceant Parochi, in confeſſione curandum eſſe, ut integra, et abſoluta ſit. etenim omnia mortalia peccata ſacerdoti aperire oportet. nam uenialia, quæ nos à Dei gratia non diuellunt, & in quæ frequentius labimur, tametſi recte, atque utiliter, quod piorum uſus demonſtrat, confitemur, tamen ſine culpa prætermitti, multiſque alijs rationibus expiari poſſunt. at morti-

mortifera peccata, ut iam diximus, ſingula enumeranda ſunt, quamuis etiam occultiſſime lateant, & eius generis ſint, quæ duobus tantum extremis Decalogi capitibus interdicuntur. ſæpe enim euenit, ut ea grauius animam uulnerent, quam illa, quæ aperte, ac palam peccare homines ſolent: ita uero a ſancta Tridentina Synodo definitum, atque a catholica Eccleſia ſemper traditum eſt; quemadmodum ſanctorum Patrum teſtimonia declarãt. eſt enim apud ſanctum Ambroſium in hunc modũ: Non poteſt quis iuſtificari a peccato, niſi confeſſus fuerit peccatum. Sanctus etiam Hieronymus in Eccleſiaſte idem plane confirmat: ait enim: Si quem ſerpens Diabolus occulte momorderit, & nullo cõſcio, eum peccati ueneno infecerit, ſi tacuerit, et pænitẽtiam non egerit, nec uulnus ſuum fratri, aut magiſtro uoluerit confiteri, magiſter, qui linguam habet ad curandum, prodeſſe non poterit. Præterea ſanctus Cyprianus in ſermone de lapſis apertiſſime hoc docet, his uerbis: Quamuis nullo ſacrificij, aut libelli facinore conſtricti ſint, quoniam tamen de eo cogitauerunt, id ipſum apud ſacerdotes Dei dolenter confiteantur. Denique hæc omniũ Eccleſiæ doctorum cõmunis uox eſt, atque ſententia. Sed in confeſſione ſumma illa cura, & diligentia adhibenda eſt, quã in rebus grauiſſimis ponere ſolemus, omneq. ſtudium ita eo conferendum, ut ſanemus animæ uulnera, & peccati radices euellamus. Neq. uero ſolũ peccata grauia narrãdo explicare oportet,

Trid. Syn. S. Ambro. S. Hieron. S. Cyprianus.

uerum etiam illa, quæ unumquodque peccatum circumſtant, & prauitatem ualde augent, uel minuunt. Quædam enim circunſtantiæ adeo graues ſunt, ut peccati mortiferi ratio ex illis tantum conſtet: quare hæc omnia ſemper confiteri oportet. Si quis enim hominem interemerit, explicandum eſt, utrum ille ſacris initiatus, an profanus fuerit. Itẽq. ſi cum muliere concubuit, matrimonij ne lege libera, aut alterius uxore, aut propinqua, aut alicuius uoti ſponſione Deo conſecrata, aperiat, neceſſe eſt. hæc n. diuerſa peccatorum genera conſtituunt; ita ut primum quidem ſimplex fornicatio, alterum adulteriũ, tertium inceſtus, quartum ſacrilegium a diuinarum rerum doctoribus appelletur. Furtum etiam in peccatis numerandum eſt: uerum ſi quis aureum nummum furetur, leuius omnino peccat, quam is, qui centum, uel ducentos, uel ingentem aliquam auri uim, præſertim uero qui ſacram pecuniam abſtulit. Quæ etiam ratio ad locum, & ad tempus pertinet: quorum exempla notiora ſunt ex multorum libris, quam ut a nobis cõmemorentur. Hæc igitur, ut diximus, enumeranda ſunt: quæ uero prauitatem rei magnopere non augent, ſine crimine omitti poſſunt. Sed ad cõfeſſionem adeo neceſſarium eſt, ut, quod antea diximus, integra, & abſoluta ſit, ut, ſi quis dedita opera, alia quidem ex iis, quæ explicari debent, prætermittat, alia uero tantummodo confiteatur, non ſolum ex ea confeſſione is commodum nullum conſequatur, ſed

etiam

etiam nouo ſcelere ſe obſtringat: neque eiuſmodi peccatorum enumeratio confeſsionis nomine, in qua ſacramenti ratio inſit, appellanda eſt: quin potius pœnitenti confeſsionē repetere eſt neceſſe, ſeque ipſum illius peccati reum facere, quod ſacramenti ſanctitatem ſimulatione cõfeſsionis uiolauerit. At uero, ſi alia de cauſa cõfeſsioni aliquid defuiſſe uideatur, uel quia pœnitens nonnulla crimina oblitus fuerit, uel quia conſcientiæ ſuæ latebras non ita accurate perquiſiuerit, cum tamen illud in animo haberet, ut integre peccata omnia confiteretur; nihil ei opus erit confeſsionem iterare; ſatis autem habebit, ſi quando peccata, quæ oblitus erat, in memoriam reduxerit, ea ſacerdoti alio tempore confiteri. In quo tamen animaduertendum eſt, ne forte nimis diſſolute, & remiſſe conſcientiam noſtram ſcrutati ſimus, adeoque negligenter peccata admiſſa memoria repetere ſtuduerimus, ut ea ne recordari quidã uoluiſſe merito uideri poſsimus. id enim ſi factum fuerit, confeſsionem iterare omnino oportebit. Præterea curandum eſt, ut confeſsio nuda, ſimplex. & aperta ſit, non artificioſe compoſita, ut a nonnullis fit, qui potius uitæ ſuæ rationem exponere, quã peccata cõfiteri uidentur. ea enim confeſsio eſſe debet, quæ nos tales ſacerdoti aperiat, quales nos ipſos nouimus, certaq. pro certis, ac dubia pro dubijs demonſtret. Quod ſi uel peccata non recenſentur; uel alieni a re, quam tractamus, ſermones inferuntur; perſpicuum eſt, cõfeſsionem hac uirtute carere.

Vehementer etiam commendandi ſunt, qui prudentiam, & uerecundiam in explicandis rebus adhibent. neque enim nimis multis uerbis agendú eſt, ſed, quæ ad cuiuſque peccati naturam, & rationé pertinent, breui oratione, quæ modeſtiam coniunctam habeat, aperienda ſunt. Illud uero tum confitenti, tum ſacerdoti maxime laborandú eſt, ut eorum ſermo in confeſſione ſecreto habeatur. quare fit, ut nemini omnino neque per nuncium, neque per litteras, quoniam ea ratione nihil iam occulte agi poteſt, peccata confiteri liceat. Sed nulla res fidelibus adeo curæ eſſe debet, quam ut frequenti peccatorum cõfeſſione animá ſtudeant expiare. etenim cum aliquis mortifero ſcelere urgetur, nihil ei magis ſalutare eſſe poteſt, ob multa, quæ impendent, uitæ pericula, quam ſtatim peccata ſua confiteri. Nam, ut ſibi quiſque diuturnum uitæ ſpatium polliceri queat, turpe profecto eſt, cum in eluédis corporis, aut ueſtium ſordibus tam diligentes ſimus, non eadem ſaltem diligentia curare, ne animæ ſplendor turpiſſimis peccati maculis obſoleſcat.

De legitimo & idoneo Cõfeſſionis ſacramentalis miniſtro.

Sed iam de miniſtro huius ſacramenti dicendum eſt. Eum autem ſacerdotem eſſe, qui ordinariam, aut delegatam abſoluendi poteſtatem habeat, ex eccleſiaſticis ſanctionibus ſatis apparet. habeat enim oportet non ſolum ordinis, uerum etiam iuriſdictionis poteſtatem, qui hoc munere fungi debet. Illuſtre uero huius miniſterij teſtimo-

nium præbent illa Domini uerba apud ſanctū Ioannem: *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt.* Ioan. 20 neque enim omnibus, ſed apoſtolis tantum hæc dicta fuiſſe conſtat; quibus in hac functione ſacerdotes ſuccedunt: idque etiam maxime conſentaneum eſt. nam cum omne gratiæ genus, quæ hoc ſacramento tribuitur, a Chriſto capite ad membra deriuetur; merito debent corpori Chriſti myſtico, ideſt fidelibus illud adminiſtrare, qui ſoli uerum eiuſdem corpus conficiendi poteſtatem habent; cum præſertim fideles hoc ipſo pœnitentiæ ſacramento ad ſacram Euchariſtiam ſumendam apti, idoneique reddantur. Verum quanta olim religione in antiquiſſima Eccleſia ius ordinarij ſacerdotis conſeruatum fuerit, ex ueteribus Patrum decretis facile intelligitur; quibus cautum eſt, ne quis Epiſcopus, aut ſacerdos in alterius parochia aliquid gerere auderet, ſine eius auctoritate, qui illi præceſſet, aut niſi magna neceſſitas cogere uideretur. Ita uero ab Apoſtolo ſancitum eſt cum Tito præcepit, ad Tit. 1 ut in ſingulis ciuitatibus ſacerdotes conſtitueret; qui ſcilicet doctrinæ, & ſacramentorum cæleſti pabula fideles alerent, & educarent. Quamquam, ſi mortis periculum imminet, & proprij ſacerdotis facultas non datur; ne hac occaſione aliquis pereat, in Eccleſia Dei cuſtoditum fuiſſe, Concilium Tridentinum docet, ut unicuique ſacerdoti liceret, non ſolum omni peccatorum genere, Trid. Syn.

cuiuſcunque poteſtatis ſit, illa cōdonare, ſed etiam ab excommunicationis uinculo ſoluere. Iam, præter ordinis, & iuriſdictionis poteſtatem, quæ prorſus neceſſaria ſunt, in primis opus eſt, ut huius ſacramenti miniſter tum ſcientia, & eruditione, tum prudentia præditus ſit. iudicis enim, & medici ſimul perſonam gerit. Ac quod ad primum attinet, ſatis conſtat, non uulgarem ſcientiam neceſſariam eſſe, qua & peccata inueſtigare, & ex uarijs peccatorum generibus, quæ grauia, quæ leuia ſint, pro cuiuſque hominis ordine & genere iudicare poſſit. ut autem medicus eſt, ſumma quoque prudentia indiget. etenim diligenter prouidendum eſt, ut ea remedia ægroto adhibeantur, quæ ad illius animam ſanandam, & in poſterum contra morbi uim muniendam aptiora eſſe uideantur. Ex quo poterunt fideles intelligere, cuiuis maximo ſtudio curandum eſſe, ut eum ſibi ſacerdotem deligat, quem uitæ integritas, doctrina, prudens iudicium commendet: qui, & quantum in eo officio, cui præeſt, ponderis ac mométi ſit, et quæ cuique ſceleri pœna cōueniat, & qui uel ſoluendi, uel ligandi ſint, optime nouerit. Sed quoniam nemo eſt, qui non uehementer cupiat, ſcelera, & turpitudinem ſuam occultari; monendi ſunt fideles, nihil eſſe, quod timeant, ne ea, quæ ipſi cōfeſſione patefecerint, a ſacerdote ulli umquam indicentur, neue aliquod ex ea periculi genus ſibi ullo tépore creari poſſit. ſacræ enim ſanctiones grauiſſime in eos ſacerdotes animaduerti uoluerūt

Ex S. Baſilio.

Ex Leone Papa.

qui

De Penitentia

qui peccata omnia, quæ aliquis eis confeſſus fuerit, perpetuo, & religioſo ſilentio compreſſa non tenuerint. Quare in Cōcilio Lateranenſi magno ita legimus: Caueat omnino ſacerdos, ne uerbo, uel ſigno, uel alio quouis modo prodat aliquatēus peccatorē. Conci Lateranen.

Sed iam ordo rerum poſtulat, cum de miniſtro dictum ſit, ut quędā præcipua capita explicentur, quæ ad confeßionis uſum, & tractationem non parum ſunt accommodata. Magna enim fideliū pars, quibus uulgo nihil longius uideri ſolet, quam, ut dies illi, qui eccleſiaſtica lege confeßioni præfiniti ſunt, effluant: tantum abſunt a Chriſtiana perfectione, ut uix peccatorum ſuorum meminerint, quæ ſacerdoti patefacienda eſſent, nedum cetera diligenter curent, quæ ad diuinam gratiam conciliandam uim habere maximam perſpicuum eſt. Quare cum illorum ſaluti omni ſtudio ſuccurrendum ſit; hoc primum ſacerdotes in pænitente diligenter obſeruabunt, ſi ueram peccatorum ſuorum contritionem habeat, certumque illi ſit, ac deliberatum, in poſterum a peccatis abſtinere. Quod ſi ita animo affectum eſſe animaduerterint, moneant, & uehemēter hortentur, ut pro tanto, & tam ſingulari beneficio maximas gratias Deo agat; ab eoque cæleſtis gratiæ præſidium petere numquam deſinat; quo munitus, ac tectus, facile poterit prauis cupiditatibus reſiſtere, ac repugnare. Docendus eſt etiam, ut nullum patiatur eſſe diē, quin aliquid de paßionis Domini noſtri myſterijs meditetur, ad eumque De condicionib⁹ ad confeſſionem uere pænitētis neceſſariis.

imitandum, & ſumma charitate amandum ipſe ſe excitet, atque inflammet. hac enim meditatione aſſequetur, ut ab omnibus dæmonis tentationibus in dies ſe tutiorem eſſe ſentiat. Neque enim ulla alia eſt cauſa, cur tam cito, uel leuiter ab hoſte impugnati, animo, & uiribus ſuccumbamus, quam quod ex cæleſtium rerum meditatione diuini amoris ignem concipere non ſtudemus, quo mens recreari, atque erigi poſſit. Sin autem ſacerdos intellexerit, eum, qui uelit confiteri, adeo peccata ſua non dolere, ut uere contritus dicendus ſit; conetur magno contritionis deſiderio eum afficere; ut deinde huius præclari doni cupiditate incenſus, illud a Dei miſericordia petere, & efflagitare in animum inducat. In primis autem reprimenda eſt quorundam ſuperbia, qui ſcelera ſua excuſatione aliqua uel defendere, uel minora facere nituntur. Nam exempli cauſa, cum aliquis fateatur, ſe ira uehementius commotum fuiſſe; ſtatim huius perturbationis cauſam in alium confert, a quo prius ſibi iniuriam factam eſſe queritur. Monendus itaque eſt, hoc elati animi, & hominis peccati ſui magnitudinem uel deſpicientis, uel plane ignorantis, ſignum eſſe: tum uero eiuſmodi excuſationis genus, ad augendum potius, quam minuendum peccatum pertinere: nam qui ita factum ſuum probare contendit, hoc uidetur profiteri, ſe tunc patientia uſurum eſſe cum a nemine iniuria læderetur. quo quidem nihil homine Chriſtiano indignius eſſe poteſt.

Etenim

Etenim cum illius uicem dolere maxime debuerit, qui iniuriam fecit; tamen non peccati prauitate cõmouetur, ſed fratri iraſcitur, ac, cum ei præclara occaſio oblata fuerit, ut deum patientia colere, & fratrem manſuetudine ſua corrigere poſſit, ſalutis materiam ad perniciem ſuam conuertit. Pernicioſior autem eſt illorum culpa exiſtimanda, qui ſtulta quadam uerecundia impediti, peccata confiteri non audeát. Iis igitur hortádo animos addere oportet: monendique ſunt, nihil eſſe, quod uitia ſua aperire uereantur; nulliq. mirum uideri debere, ſi intelligat homines peccare; qui quidem cõmunis eſt omnium morbus, & in humanam imbecillitatem proprie cadit. Alij ſunt, qui uel quod raro peccata confiteri ſolent, uel quod nullam curam, & cogitationem in perueſtigandis ſuis ſceleribus poſuerunt, nec commiſſa confeſſione expedire, nec, unde eius officij initium ducendum ſit, ſatis ſciunt: quos certe acrius obiurgare opus eſt, atque imprimis docere, prius quam ad ſacerdotem aliquis adeat, omni ſtudio curandum eſſe, ut peccatorum ſuorum contritione commoueatur; id uero præſtari nullo modo poſſe, niſi ea reminiſcendo ſigillatim recognoſcere ſtudeat. Quare, ſi ſacerdos huiuſmodi homines prorſus imparatos eſſe cognouerit, humaniſſimis uerbis a ſe dimittet, hortabiturque, ut ad cogitanda peccata aliquod ſpatium ſumant, ac deinde reuertantur. quod ſi forte affirmauerint, ſe in eam rem omne ſtudium, &

diligentiam ſuam contuliſſe; (quoniam ſacerdoti maxime uerendum eſt, ne, ſemel dimiſsi, amplius non redeant) audiendi erunt, præſertim uero ſi emendandæ uitæ ſtudium aliquod præſeferant, adducique poßint, ut negligentiam ſuam accuſent; quam ſe alio tempore diligenti & accurata meditatione compenſaturos promittant. in quo tamen magna cautio adhibenda eſt. ſi enim, audita confeßione, iudicauerit, neque in enumerandis peccatis diligentiam, neque in deteſtandis dolorem pænitenti omnino defuiſſe; abſolui poterit. ſin autem utrumque in eo deſiderari animaduerterit; auctor illi, & ſuaſor erit, ut maiorem curam, quod antea dictum eſt, in excutienda conſcientia adhibeat, hominemque, ut blandißime poterit, tractatum dimittet. Sed quoniam interdum contingit, ut mulieres, alicuius ſceleris in priori confeßione oblitæ, iterum ad ſacerdotem non audeant redire; quod uereantur, ne uel in ſuſpicionem magnæ improbitatis populo ueniant, uel ſingularis religionis laudem quærere exiſtimentur: ſæpe tum publice, tum priuatim docendum eſt, neminem tanta memoria eſſe qui omnia ſua facta, dicta, & cogitata meminiſſe queat: quapropter fideles nulla re deterrendos eſſe, quo minus ad ſacerdotē reuertantur, ſi in memoriā alicuius criminis redierint, quod antea fuerit prætermiſſum. Hæc igitur, atque alia huius generis multa in cōfeßione a ſacerdotibus obſeruanda erunt.

De ſatisfactione pæ Nunc ad tertiam pænitentiæ partem, quæ ſatiſfactio

De Pœnitentia

factio appellatur, ueniẽdum eſt. Primum itaque ſatisfactionis nomen, & uis exponenda eſt. hinc. n. catholicæ Eccleſiæ hoſtes amplam occaſionẽ diſcidij, & diſcordiæ, cum maxima Chriſtiani populi pernicie, arripuerunt. Eſt autem ſatisfactio, rei deditæ integra ſolutio: nam quod ſatis eſt, ei nihil uidetur deeſſe. quare cum de gratiæ reconciliatione loquimur, idem ſatisfacere ſignificat, quod alteri tantũ præſtare, quantũ irato animo ad ulciſcẽdã iniuriã ſatis eſſe poßit. atque ita ſatisfactio nihil aliud eſt, quam iniuriæ alteri illatæ compenſatio. Quod autem ad hunc locum pertinet, ſatisfactionis nomen diuinarum rerum doctores ad declarandam eam cõpenſationem uſurparunt, cum homo pro peccatis commißis Deo aliquid perſoluit. Quo in genere quoniam multi gradus eſſe poſſunt, hinc fit, ut ſatisfactio uarie accipiatur. Ac prima quidem, & præſtantißima illa eſt, qua pro ſcelerum noſtrorum ratione, etiam ſi Deus ſummo iure nobiſcum uelit agere, quidquid a nobis debeatur, cumulate perſolutum eſt. Hæc uero eiuſmodi eſſe dicitur, quæ nobis Deum propitium, & placatum reddidit, eamq. uni Chriſto domino acceptam ferimus, qui in cruce, pretio pro peccatis noſtris ſoluto, plenißime Deo ſatisfecit. neque enim ulla res creata tãti eſſe potuit, quæ nos tam graui debito liberaret: atque, ut ſanctus Ioannes teſtatur, ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantũ, ſed etiam pro totius mundi. Hæc igitur plena, & cumu-

nitentiæ parte, eiuſque exequẽdæ neceſſitate.

Ioan. 2

cumu-

cumulata eſt ſatisfactio, ſcelerum omnium rationi, quæ in hoc ſæculo commiſſa ſunt, pariter, æqualiterque reſpondens: cuius pondere hominum actiones apud Deum plurimum ualent, ac ſine eo nulla prorſus æſtimatione dignæ haberentur. Atque huc
Pſal 115 Dauidis uerba uidentur ſpectare: qui poſtquam, ſecum ipſe reputans, illud protuliſſet, Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? nihil præter hanc ſatisfactionem, quam calicis nomine expreſſit, dignum tot, tantiſque beneficijs inuenire potuit: quare ſubiecit: Calicem ſalutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Alterum ſatisfactionis genus, quæ & canonica appellatur, & certo temporis ſpatio definita perficitur. quare antiquiſſimæ Eccleſiæ uſu receptum eſt, ut, cum pænitentes a peccatis ſoluuntur, pœna aliqua eis irrogetur; cuius pœnæ ſolutio, ſatisfactio uocari conſueuit. Eodem uero nomine quodlibet etiam pœnæ genus ſignificatur, quam pro peccatis non quidem a ſacerdote conſtitutam, ſed ſponte noſtra ſuſceptam, atque a nobis ipſis repetitam, ſuſtinemus. Verum hæc ad pænitentiam, ut ſacramentum eſt, minime pertinet; ſed illa tantum ſacramenti pars cenſenda eſt, quam diximus ex præcepto ſacerdotis Deo pro peccatis depēdi; hoc adiũcto, ut ſtatutum cum animo, & deliberatum habeamus, peccata in poſterum omni ſtudio uitare. ita enim nonnulli definierunt: ſatisfacere, eſt Deo debitum honorem impendere. quod autem nemo

De Penitentia

debitum honorem Deo poſſit tribuere, niſi qui peccata omnino uitare conſtituat; ſatis apparet. Et ſatisfacere, eſt cauſas peccatorum excidere, & eorum ſuggeſtioni aditum non indulgere. In quam ſententiam alij ſenſerunt; ſatisfactionem eſſe purgationem, qua eluitur, quidquid ſordium propter peccati maculam in animo reſedit, atque a pœnis tempore definitis, quibus tenebamur, abſoluimur. Quæ cum ita ſint, facile erit fidelibus perſuadere, quam neceſſarium ſit, ut pœnitentes in hoc ſatisfactionis ſtudio ſe exerceant. Docendi enim ſunt, duo eſſe, quæ peccatum conſequuntur, maculam, & pœnam: ac quamuis ſemper, culpa dimiſſa, ſimul etiam mortis æternæ ſupplicium, apud inferos conſtitutum, condonetur: tamen non ſemper contingit, quemadmodum a Tridentina Synodo declaratum eſt, ut Dominus Trid. syn. *peccatorum reliquias, & pœnam, certo tempore definitam, quæ peccatis debetur, remittat. Cuius rei perſpicua ſunt exempla in ſacris litteris, Geneſis tertio capite, Num. xij. & xx ij.* Gen. 3 Num. 12 *& alijs permultis locis: ſed illud Dauidis clariſſimum & maxime illuſtre intuemur: cui etſi Nathan dixerat; Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum, non morieris: is tamen grauiſſimas pœnas ultro ſubijt, Dei miſericordiam his uerbis dies noctesque implorans: Amplius laua me ab iniqui* 2. Reg. 12 Pſal. 50 *tate mea, & a peccato meo munda me: quoniam iniquitatem meam ego cognoſco, & peccatum*

meum

meum contra me eſt ſemper. Quibus uerbis illud petitum eſt à Domino, ut non ſolum crimen, ſed pœnam etiam crimini debitam condonaret, atque à peccati reliquijs purgatum, in priſtinum decoris, et integritatis ſtatum reſtitueret. Atque hæc cum ſummis precibus peteret, eum tamen Dominus, tum filij ex adulterio ſuſcepti, tum Abſalonis, quem unicè diligebat, defectione, & morte multauit, alijsque pœnis, & calamitatibus affecit,
Exod. *quas illi antea intentarat. In Exodo etiam, etſi Dominus, Moſis precibus exoratus, populo idololatræ pepercerat, tamen minatus eſt, ſe tanti flagitij graues pœnas repetiturum eſſe: ipſeque Moſes teſtatus eſt fore, ut illud Dominus ſeueriſſime in tertiam, & quartam uſque generationem ulciſceretur. Hæc uero à ſanctis Patribus in Eccleſia catholica ſẽper tradita eſſe, ipſorum auctoritate apertiſſime comprobatur. Verum qua de cauſa factum ſit, ut pœna omnis pœnitentiæ ſacramento, æque ac bapti-*
Trid. Syn. *ſmo, nõ condonetur, præclare à ſancta Tridẽtina Synodo explicatum eſt his uerbis. Diuinæ iuſtitiæ ratio exigere uidetur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante baptiſmum per ignorantiam deliquerint; aliter uero qui ſemel à peccati, & dæmonis ſeruitute liberati, & accepto ſpiritus ſancti dono, ſcientes templum Dei uiolare, & ſpiritum ſanctum contriſtare non formidauerint. Et diuinã clementiã decet, ne ita nobis abſque ulla ſatisfactione peccata dimittãtur, ut, occaſione accepta, peccata*

leuiora

leuiora putantes, uelut iniurij, & contumelioſi ſpiritui ſancto in grauiora labamur, theſaurizantes nobis iram in die iræ. Proculdubio enim magnopere à peccato reuocant, et quaſi freno quodã coercent hæ ſatisfactoriæ pœnæ, cautioresque & uigilantiores in poſterum pœnitentes efficiunt. Accedit, ut tamquam teſtificationes quædam ſint doloris, quem ex peccatis commiſſis capimus: qua ratione Eccleſiæ fit ſatis. quæ noſtris ſceleribus grauiter offenſa eſt. nam, ut ſanctus Auguſtinus ait; Cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit. Verum quia plerũq. dolor alterius cordis occultus eſt alteri, neque in aliorum notitiam per uerba uel alia quæcunque ſigna procedit; recte ab iis, qui Eccleſiæ præſunt, tempora pœnitentiæ conſtituuntur, ut Eccleſiæ, in qua ipſa peccata remittuntur, ſatisfiat. Præterea, pœnitentiæ noſtræ exempla alios docent, quo modo ipſi uitam inſtituere, & pietatem ſequi debeant. Cum enim pœnas nobis pro peccatis irrogatas ceteri homines intuentur; & ſummam cautionem ſibi in omni uita adhibendam, & mores priſtinos corrigendos eſſe intelligunt. Quare ſapientiſſime illud ab Eccleſia obſeruatum eſt, ut, cum ab aliquo publice flagitiũ commiſſum eſſet, publica etiã pœnitentia ei indiceretur: ut ceteri, timore perterriti, deinceps peccata diligentius uitarent: quod etiam in occultis criminibus, que grauiora eſſent, interdum fieri ſolitum erat. Sed, ut diximus, in publicis hoc perpetuum fuit, ut, qui ea commiſerant, ante

S. Auguſt.

ante quam publicam pænitentiam ſuſcepiſſent,non abſoluerentur. interim uero Paſtores pro illorum ſalute Deum rogabant, atque, ut ipſi etiam pænitentes idem facerent, eos hortari non deſinebant.

S.Ambro. Quo in genere ſumma fuit ſancti Ambroſii cura, & ſollicitudo; cuius lacrymis fertur quàplurimos, qui duro animo ad pænitentiæ ſacramētum acceſſerant, ita mollitos eſſe, ut ueræ contritionis dolorem conceperint. Verum poſtea tantum de ueteris diſciplinæ ſeueritate remiſſum eſt, atque ita charitas refrixit, ut iam plerique ex fidelibus ad peccatorum ueniam impetrandam nullum intimum animi dolorem, atque gemitum cordis neceſſarium putent; ſed illud ſatis eſſe arbitrentur, ſi ſpeciem tantum dolentis habeant. Deinde uero huiuſmodi pœnarum perpeſſione conſequimur, ut capitis noſtri

Ad Heb.2 Ieſu Chriſti, in quo paſſus eſt ipſe, & tentatus, ſimilitudinem, & imaginem geramus. nihil enim tam deforme uideri poteſt, ut a ſancto Bernardo

D.Bernar. dictum eſt, quam, ſub ſpinoſo capite delicatum eſſe membrum. nam, teſte Apoſtolo, coheredes ſu-

Rom.8 mus Chriſti; ſi tamen compatimur; &, quod alio

Tim.2 loco ſcripſit, ſi commortui ſumus, & conuiuemus;

D.Bern. ſi ſuſtinebimus, & corregnabimus. D. etiam Bernardus duo affirmat in peccato reperiri, maculam animæ, & plagam; ac turpitudinem quidem ipſam Dei miſericordia tolli, uerum ſanandis peccatorum plagis ualde neceſſariam eſſe eam curam, quæ in remedio pænitentia adhibetur. quemadmodum

dum enim, ſanato uulnere, cicatrices quædam remanent, quæ & ipſæ curandæ ſunt: ita in anima, culpa condonata, ſuperſunt reliquiæ peccatorum purgandæ. Idem plane D. Chryſoſtomi ſententia cõfirmat, cum ait: Non ſatis eſt ſagittam e corpore extrahi, ſed plaga quoque, a ſagitta inflicta, ſananda eſt: ſic etiam in anima poſt acceptam peccati ueniam pœnitentia curanda eſt, plaga relicta. Frequentiſſime enim a ſancto Auguſtino docemur, duo hæc in pœnitentia animaduertenda eſſe, Dei miſericordiam, & iuſtitiam; miſericordiam, qua peccata, & pœnas æternas illi debitas condonat; iuſtitiam, qua pœnis tempore definitis hominem punit. Poſtremo, pœnitentiæ pœna a nobis ſuſcepta Dei animaduerſionem, ſuppliciaque in nos conſtituta anteuertit. ita enim docet Apoſtolus, cum ait: Si nosmetipſos diiudicaremus, non utique iudicaremur: dum iudicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur. Quæ cum fidelibus explicata fuerint, uix fieri poterit, quo minus ad pœnitentiæ opera maxime excitetur. Eius autem quanta uis ſit, ex eo colligitur, quod tota a Chriſti domini paſſionis merito pendet. A quo etiam honeſtis actionibus duo illa maxima bona conſequimur. alterum eſt, ut immortalis gloriæ præmia mereamur; ita ut calix etiam aquæ frigidæ, quam in eius nomine dederimus, mercede non careat: alterum, ut pro peccatis noſtris ſatisfaciamus. Neque uero id perfectiſſimam, &

D. Chryſoſtomus

Aug.

1. Cor. 11

Matth. 10.

& cumulatiſſimam Chriſti domini ſatisfactionem obſcurat; ſed illud potius contra euenit, ut multo clariorem, & illuſtriorem reddat. Eo enim copioſior Chriſti gratia uidetur eſſe, quod non ſolum ea: nobiſcum communicatur, quæ ipſe ſolus, ſed illa etiam, quæ tanquam caput in membra ſuis ſanctis, & iuſtis hominibus promeruit, ac perſoluit: qua ratione fieri perſpicuum eſt, ut iuſtæ, & honeſtæ piorum actiones tantum ponderis, & dignitatis habeant. Chriſtus enim dominus, tamquam caput in membra, & uitis in palmites, gratiam ſuam in eos, qui ſibi per charitatem coniuncti ſunt, continéter diffundit. Quæ quidé gratia bona opera noſtra ſemper antecedit, comitatur, & conſequitur, & ſine qua mereri, & ſatisfacere Deo nullo modo poſſumus. Atque ita fit, ut iuſtis nihil deeſſe uideatur, cum operibus, quæ Dei uirtute efficiunt, & diuinæ legi pro humana mortalique conditione ſatisfacere, & uitam æternam, quam ſcilicet, ſi Dei gratia ornati e uita deceſſerint, conſequitur, mereri

Ioan. 4 poßint. nota eſt enim illa Saluatoris uox: Qui autem biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum; ſed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam.

Quæ ad ueram ſatisfactioné requirantur.

Sed duo præcipue in ſatisfactione requiruntur, primú eſt, ut is, qui ſatisfacit, iuſtus ſit, ac Dei amicus. opera enim, quæ ſine fide, & charitate fiunt, nullo modo Deo grata eſſe poſſunt. alterum, ut eiuſmodi opera ſuſcipiantur, quæ natura ſua dolorem,

&

de Penitentia

& moleſtiam afferant: cum enim præteritorum ſcelerum compenſationes ſint, atque, ut ſanctus martyr Cyprianus ait, redemptrices peccatorum; S. Cyprianus. omnino neceſſe eſt, ut aliquid acerbitatis habeant: quamquam non ſemper illud conſequitur, ut qui ſe in illis moleſtis actionibus exercent, doloris ſenſum habeant. Sępe enim uel patiendi conſuetudo, uel accenſa in Deum charitas efficit, ut quæ perpeſſu grauiſſima ſunt, ne ſentiantur quidem. Neque tamen iccirco fit, quo minus ea ipſa opera ſatisfaciendi uim habeāt: ſiquidem hoc proprium eſt filiorum Dei, ita eius amore, & pietate inflammari, ut acerbiſſimis laboribus cruciati, aut nihil fere incommodi ſentiant, aut omnia lætiſſimo animo perferant. Verum omne ſatisfactionis genus Paſtores docebunt ad hęc tria pręcipue conferendum eſſe, orationem, ieiunium, eleemoſynam: quæ quidem tribus bonis, animæ, corporis, & iis, quæ externa commoda dicuntur, quæ omnia a Deo accepimus, reſpondent. nihil uero aptius & conuenientius ad extirpandas omnium peccatorum radices eſſe poteſt. Nam cum omne, quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis ſit, aut concupiſcentia oculorū, 1. Ioan. 2 aut ſuperbia uitæ; nemo non uidet, hiſce tribus morbi cauſis totidem medicinas, priori ſcilicet ieiuniū, alteri eleemoſynam, tertiæ orationem rectiſſime opponi. Præterea, ſi eos etiam, qui peccatis noſtris offenduntur, ſpectemus; facile erit intelligere, cur ad hęc tria potiſſimum omnis ſatisfactio referatur.

hi uero ſunt Deus, proximus, nos ipſi. Quare Deum orationę placamus: proximo eleemoſyna ſatiſfacimus: nos ipſos uero ieiunio caſtigamus. Sed quoniam multæ uariæque ærumnæ, & calamitates, dum in hac uita ſumus, nos premunt; illud maxime fideles docendi ſunt, eos, qui patienti animo, quidquid laborioſi, & incommodi Deus immiſerit, ferant, amplam ſatisfaciendi, & merendi materiam nactos eſſe; qui autem inuiti, & repugnantes pœnam huiuſmodi ſuſtineant, omni ſatisfactionis fructu priuari; ſed Dei tantum, peccata iuſto iudicio ulciſcentis, animaduerſionem, & ſupplicium perferre. In eo uero ſumma Dei bonitas, & clementia maximis laudibus, & gratiarum actionibus prædicanda eſt, qui humanæ imbecillitatis hoc cõdonauit, ut unus poſſet pro altero ſatisfacere. quod quidem huius partis pęnitentię maxime proprium eſt. ut enim, quod ad contricionẽ, & confeſſionem attinet nemo pro altero dolere, aut cõfiteri poteſt: ita, qui diuina gratia præditi ſunt alterius nomine poſſunt quod Deo debetur, perſoluere. quare fit, ut quodã pacto alter alterius onera portare uideatur. Gal.6 *Nec uero de hoc cuiquam fidelium dubitandi locus relictus eſt, qui in apoſtolorum ſymbolo, ſanctorum communionem cõfitemur. nam cum omnes eodem baptiſmo abluti Chriſto renaſcamur, eorumdem ſacramentorum participes ſimus, in primis uero eiuſdem corporis, et ſanguinis Chriſti domini cibo, et potu recreemur; hoc apertiſſime demõſtrat,*

nos,

nos omnes eiuſdem eſſe corporis membra. Quemadmodum igitur neque pes ſuæ tantum; ſed etiam oculorum utilitatis cauſa munere ſuo fungitur; neque rurſus, quod oculi uideant, ad illorum propriam, ſed ad communem omnium membrorum utilitatē referendum eſt: ita communia inter nos ſatisfactionis officia exiſtimari debent. Neque tamen id ſine ulla exceptione uerum eſt, ſi commoda omnia, quæ ex ea capiuntur, ſpectemus. nam ſatisfactionis opera, medicinæ etiam & curationes quædam ſunt, quæ pęnitenti ad ſanandos prauos animi affectus preſcribuntur: quo quidem utilitatis fructu eos, qui per ſe non ſatisfaciunt, prorſus carere perſpicuum eſt. Hęc igitur de tribus pęnitentię partibus, contricione, confeſſione, & ſatisfactione, copioſe, & dilucide explicanda erunt.

Sed illud in primis a ſacerdotibus obſeruari oportet, ut, audita peccatorum confeſſione, ante quam pęnitentem a peccatis abſoluant, diligenter curent, ut, ſi quid ille forte de re, aut de exiſtimatione proximi detraxerit, cuius peccati damnandus merito eſſe uideatur, cumulata ſatisfactione compenſet. nemo enim abſoluendus eſt, niſi prius, quæ cuiuſque fuerint, reſtituere polliceatur. At quoniā multi ſunt, quibus, & ſi prolixe pollicentur, ſe officio ſatis eſſe facturos, tamen certum eſt, ac deliberatum, numquam promiſſa exoluere; omnino ij cogendi ſunt, ut reſtituant: ſæpeque illud Apoſtoli eis inculcandum eſt, ut, qui furabatur, iam Ad Eph. 4

non furetur; magis autem laboret, operando manibus ſuis quod bonum eſt, ut habeat unde retribuat neceſſitatem patienti. In irroganda autem ſatisfactionis pœna ſacerdotes nihil ſibi ſuo arbitratu ſtatuendum eſſe, ſed omnia iuſtitia, prudentia, & pietate dirigenda exiſtimabunt. Atque, ut hac regula peccata metiri uideantur, & pænitentes ſcelerum ſuorum grauitatem magis agnoſcant; operæpretium erit, interdum eis ſignificare, quæ pœnæ quibuſdam delictis ex ueterum canonum præſcripto, qui pænitentiales uocantur, conſtitutæ ſint. Igitur uniuerſæ ſatisfactionis modum, culpæ ratio temperabit. Sed ex omni ſatisfactionum genere maxime conuenit pęnitentibus pręcipere, ut certis aliquot, & definitis diebus orationi uacent, ac pro omnibus, & pręſertim pro ijs, qui ex hac uita in Domino deceſſerunt, preces Deo faciant. Hortari uero etiam eos oportet, ut ſępe eadē ſatisfactionis opera, a ſacerdote indicta, ultro ſuſcipiant, ac repetant; atque ita mores ſuos componant, ut, ijs omnibus, quæ ad pęnitentiæ ſacramentum pertinent, diligenter abſolutis, tamen uirtutis pæniten tiæ ſtudia numquam intermittant. quod ſi interdū, etiam ob publicam offenſionem, publica pęnitentia pręſcribenda fuerit, quamuis eam pęnitens refugiat, ac deprecetur, non erit facile audiendus: uerum perſuadere ei oportebit, ut, quę tum ſibi, tum alijs ſalutaria futura ſint, libenti, & alacri animo excipiat. Hęc de pęnitentię ſacramento, ſingulisq.

de extr. unctione

gulisque eius partibus ita docenda erunt, ut non ſolum ea fideles perfecte intelligant, ſed etiam, iuuante Domino, re ipſa pie, & religioſe preſtare animum inducant.

DE EXTREMAE VNCTIONIS SACRAMENTO.

CVM ſancta ſcripturarum oracula ita doceant; In omnibus operibus tuis memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis; tacite Parochi admonentur, nullum tempus prætermittendum eſſe fidelem populum cohortandi, ut in aſſidua mortis meditatione uerſetur. Quoniam autem extremæ unctionis ſacramentum non poteſt ſupremi illius diei memoriam coniunctam non habere: facile intelligitur de eo ſepe agedum eſſe, non ſolum ob eam cauſam quod illarum rerum myſteria, quę ad ſalutem pertinent, aperire, & explicare maxime conuenit; ſed etiam, quia fideles, moriendi neceſſitatem omnibus propoſitam eſſe, animo repetentes, prauas cupiditates coercebunt: quare fiet, ut ipſa mortis expectatione minus ſe perturbari ſentiant; ſed immortales Deo gratias agant, qui, ut baptiſmi ſacramento aditum nobis ad ueram uitam patefecit, ita etiam, ut ex hac mortali uita decedentes, expeditiorem ad cęlum uiam haberemus, extremę unctionis ſacramentum inſtituit. Vt igitur, quę ad Eccle. 7

docendum eſt a Paſtoribus, uerum ſacramentum eſſe; nec plura, ſed unum quamuis per plures unctiones adminiſtretur; quarum ſingulis propriæ preces, ac peculiaris forma adhibenda eſt. Vnum uero eſt non partium continuatione, quæ diuidi non poſſint, ſed perfectione, cuiuſmodi ſunt cetera omnia, quæ ex pluribus rebus conſtant. Nam quemadmodum domus, quæ ex multis, & diuerſis rebus compoſita eſt, una tantum forma perficitur; ita hoc ſacramentum, & ſi ex pluribus rebus, & uerbis coſtituitur, unum tamen ſignum eſt, & unius rei, quam ſignificat, efficientiam habet. Docebunt præterea Parochi, quæ ſint huius ſacramenti partes, elementum, inquam, & uerbum: hæc enim a ſancto Iacobo prætermiſſa Iacobi 5 *non ſunt: in quibus ſingulis ſua myſteria licet animaduertere. Eius igitur elementum, ſiue materia, quemadmodum Concilia, ac præcipue Triden-* Trid. Sy. *tinum decreuit, eſt oleum ab Epiſcopo conſecratū, liquor ſcilicet, non ex quauis pingui, & craſſa natura, ſed ex olearum baccis tantummodo expreſſus. Aptiſſime autem hæc materia illud ſignificat, quod ui ſacramenti interius in anima efficitur. nā ut oleum ad mitigandos corporis dolores magnopere proficit: ita ſacramēti uirtus animæ triſtitiam, ac dolorem minuit. Oleum præterea ſanitatem reſtituit, hilaritatem affert, & lumini tamquam pabulum præbet: tum uero ad recreandas defatigati corporis uires maxime accommodatum eſt. Quæ*

omnia, quid in ægroto diuina uirtute per huius ſacramenti adminiſtrationem efficiatur, declarant. Hæc de materia ſatis ſint. Forma uero ſacramenti eſt uerbum, & ſollemnis illa precatio, qua ſacerdos ad ſingulas unctiones adhibet, cum inquit: Per iſtam ſanctam unctionẽ indulgeat tibi Deus, quidquid oculorũ, ſiue nariũ, ſiue tactus uitio deliquiſti. Quod autem hæc uera ſit, & propria huius ſacra-
Iacobi 5. *menti forma, ſanctus Iacobus apoſtolus ſignificat, cum ait: Et orent ſuper eum, & oratio fidei ſaluabit infirmum. Ex quo licet cognoſcere, formam precationis modo proferendam eſſe; tametſi, quibus potiſſimum uerbis concipienda ſit, Apoſtolus non expreſſerit. Verum hoc ad nos fidei Patrum traditione permanauit, ita ut omnes Eccleſiæ eam formæ rationem retineant, qua omnium mater, & magiſtra ſancta Eccleſia Romana utitur. nam etſi aliqui nonnulla uerba immutant, cum pro; Indulgeat tibi Deus; ponunt, Remittat, uel Parcat, interdum etiam Sanet, quidquid commiſiſti: tamẽ, quoniam nulla fit ſententiæ immutatio, conſtat eandem ab omnibus formam religioſe ſeruari. Nec uero quiſquam miretur, cur factum ſit, ut aliorum ſacramentorum forma uel abſolute ſignificet quod efficit, ut cum dicimus; Ego te baptizo; aut; Signo te ſigno crucis; uel tamquam ab imperantibus pronuncietur; ut cum in ſacramento ordinis adminiſtrando dicitur; Accipe poteſtatem; hęc una uero extrema unctionis forma precatione quadã abſoluatur:*

Extr. vnctione

ſoluatur: id enim optimo iure conſtitutum eſt. nam cum hoc ſacramentum propterea adhibeatur, ut, præter ſpiritualem gratiam, quam tribui, ſanitatem etiam reſtituat ægrotis: tamen, quia non ſemper ſequitur, ut egri a morbis conualeſcant, ob eam cauſam precatione forma conficitur, ut a Dei benignitate id impetremus, quod ſacramenti uis conſtanti & perpetuo ordine efficere non ſolet. Adhibentur autẽ ritus proprij in huius quoque ſacramenti adminiſtratione: ſed eorũ maxima pars precationes continet, quibus ſacerdos ad ęgroti ſalutem impetrandam utitur. nullum enim eſt aliud ſacramentum, quod pluribus precibus conficiatur: ac recte quidem: quoniam eo potiſſimum tempore fideles pijs obſecrationibus adiuuandi ſunt. quare & alij omnes, quos tum adeſſe contigerit, & pręcipue Parochi debẽt orare Deum ex animo, et eius miſericordiæ laborantis uitam et ſalutem omni ſtudio commendare.

Verum cũ demonſtratum ſit, extremã unctionẽ uere, & proprie in ſacramentorum numero habendam eſſe; illud etiam ſequitur, eius inſtitutionem a Chriſto domino profectam eſſe: quę poſtea a ſancto Iacobo apoſtolo fidelibus propoſita, & promulgata eſt. Quamquam idem Saluator huius unctionis ſpecimen quoddam dediſſe uiſus eſt, cum diſcipulos ſuos binos, & binos ante faciem ſuam miſit. de illis enim apud Euangeliſtam ita ſcriptum eſt: Exeuntes prædicabant, ut pœnitentiam agerent, & (vnctionis extremæ ſacramentũ a Chriſto inſtitutum, & quibus cõferendũ. Marc. 6.)

dæmonia multa eijciebant, & ungebant oleo multos ægros, & ſanabant. quam quidem unctionem non ab apoſtolis inuentam, ſed a Domino præceptam, non naturali aliqua uirtute præditam, ſed myſticam potius ad ſanandos animos, quam ad corpora curanda inſtitutam fuiſſe, credendum

S. Dionyſius, Ambro. Chryſoſt. Gre.

eſt: id enim ſancti Dionyſius, Ambroſius, Chryſoſtomus, & Gregorius magnus aſſerunt: ut nullo modo dubitandum ſit, quin hoc unum ex ſeptem catholicæ Eccleſię ſacramentis ſumma cum religione accipere oporteat. Sed docendi ſunt fideles quamuis hoc ſacramentum ad omnes pertineat, quædam tamen hominum genera excipi, quibus adminiſtrandum non ſit. Ac primum excipiuntur, qui ſano, & firmo corpore ſunt: ijs enim extremam unctionem tribuendam non eſſe, & Apoſtolus docet, cum inquit; Infirmatur quis in uobis? & ratio oſtendit: ſi quidem ob eam rem inſtituta eſt, non modo ut animæ, ſed etiam ut corpori medicinam afferat. Cum igitur illi tantum, qui morbo laborant curatione indigeant; iccirco ijs etiam, qui adeo pericoloſe ægrotare uidentur, ut, ne ſupremus illis uitæ dies inſtet, metuendum ſit: hoc ſacramentum præberi debet. In quo tamen grauiſſime peccant, qui illud tempus ægroti ungendi obſeruare ſolent, cum, iam omni ſalutis ſpe amiſſa, uita, & ſenſibus carere incipiat. conſtat enim, ad uberiorem ſacramenti gratiam percipiendam plurimum ualere, ſi ægrotus, cum in eo adhuc

Iacobi 5.

integra

de Ext. unctione

integra mens & ratio uiget, fidemque, & religioſam animi uoluntatem afferre poteſt, ſacro oleo liniatur. Quare Parochis animaduertendum eſt, ut eo potiſſimum tempore cæleſtẽ medicinam adhibeant, illam quidem ſemper ui ſua admodum ſalutarem, cum eorum etiam pietate, & religione, qui curandi ſunt, magis profuturam intellexerint. Nemini igitur, qui graui morbo affectus non ſit, ſacramentum unctionis dare licet, tametſi uitę periculum adeat; uel quia periculoſam nauigationem paret: uel quia prelium initurus ſit, a quo certa mors illi impendeat; uel etiam, ſi capitis damnatus ad ſupplicium raperetur. Omnes præterea, qui rationis uſu carent, ad hoc ſacramentum ſuſcipiendũ apti non ſunt: & pueri, qui nulla peccata admittunt, quorum reliquias ſanare huius ſacramenti remedio opus ſit; amentes item, & furioſi, niſi interdum rationis uſum haberent, & eo potiſſimum tempore pij animi ſignificationẽ darent, peterentq. ut ſacro oleo ungerentur. nam qui ab ipſo ortu nũquam mẽtis et rationis compos fuit, ungendus non eſt: ſecus uero ſi ægrotus, cum mente adhuc integra huius ſacramenti particeps fieri uoluiſſet, poſtea in inſaniam et furorẽ incidit. Non ſunt autem omnes corporis partes ungendæ, ſed eæ tantum, quas ueluti ſenſuum inſtrumenta natura homini attribuit, oculi propter uiſionem, aures propter auditum, nares propter odoratum, os propter guſtum, uel ſermonem, manus propter tactum; qui tametſi toto

corpore

corpore æquabiliter fuſus eſt, in ea tamen parte maxime uiget. Hunc autem ungendi ritum uniuerſalis Eccleſia retinet, atque etiam huius ſacramenti naturæ optime conuenit: medicamenti enim eſt inſtar, Ac quoniam in corporis morbis, quamuis uniuerſum corpus male affectum ſit, tamen illi tantum parti curatio adhibetur, a qua, tamquam a fonte, & origine, morbus manat; iccirco non totum corpus, ſed ea membra, in quibus potiſſimum ſentiendi uis eminet, renes etiam, ueluti uoluptatis, & libidinis ſedes, unguntur; tum pedes, qui nobis ingreſſus, & ad locum mouendi principium ſunt. In quibus illud obſeruare oportet, in una, eadēque ægrotatione, cum æger in eodem uitę periculo poſitus eſt, ſemel tantum ungendum eſſe. Quod ſi poſt ſuſceptam hanc unctionem æger conualuerit; quoties poſtea in id uitæ diſcrimen inciderit, toties eiuſdem ſacramenti ſubſidium ei poterit adhiberi. ex quo patet, in eorum ſacramentorum numero, quæ iterari ſolent, reponendam eſſe.

Extrema ũctio qua praeparatione ſuſcipiēda; quis miniſter, et fructus illius

Quoniam uero omni ſtudio curare oportet, ne quid ſacramēti gratiam impediat; ei uero nihil magis aduerſatur, quam alicuius peccati mortiferi conſcientia; ſeruanda eſt catholicę Eccleſię perpetua conſuetudo, ut, ante extremam unctionem, pęnitentię, & Euchariſtiæ ſacramentum adminiſtretur. Ac deinde ęgroto perſuadere Parochi ſtudeāt ut ea fide ſe ungendũ ſacerdoti præbeat, qua olim, qui ab apoſtolis ſanandi erant, ſe ipſos afferre conſueuerant.

de Extr. Unctione

ſueuerant. In primis autem animę ſalus, deinde corporis ualetudo cum illa adiunctione, ſi ea ad ęternam gloriam profutura ſit, expetenda eſt. Nec uero dubitare fideles debent, quin ſanctę illę, & ſollemnes preces a Deo audiantur, quibus ſacerdos non ſuam, ſed Eccleſię, & domini noſtri Ieſu Chriſti perſonam gerens utitur. Qua una maxime re cohortandi ſunt, ut huius ſaluberrimi olei ſacramẽtum ſancte, & religioſe ſibi adminiſtrandũ curent, cum & acrior pugna inſtare, & uires cum animi, tũ corporis deficere uideantur. Iã uero, quis extremę unctionis miniſter ſit, ab eodem Apoſtolo, qui Domini legem promulgauit, didicimus: ait enim: Iacobi 5 *Inducat presbyteros. quo nomine nõ eos ſignificat, qui ætate prouectiores ſunt, quemadmodum ſapienter Tridentina Synodus expoſuit, aut qui in populo principem locum obtinent, ſed ſacerdotes, qui ab ipſis Epiſcopis per manuum impoſitionem rite ordinati ſunt. Sacerdoti igitur huius ſacramenti adminiſtratio commiſſa eſt. Neque tamen ex ſanctę Eccleſię decreto cuius ſacerdoti, ſed proprio Paſtori, qui iuriſdictionem habeat, ſiue alteri, ut ille eius muneris fungẽdi poteſtatem fecerit, hoc ſacramentum adminiſtrare licet. Illud uero maxime animaduertendum eſt, ſacerdotem in ea adminiſtratione, quemadmodum etiam in aliis ſacramentis fit, Chriſti domini noſtri, & ſanctę Eccleſię, eius ſponſe, perſonam ſuſtinere. Explicandę etiam ſunt accuratius utilitates, quas ex hoc ſacramẽto capi-* Trid. Syn.

mus

mus: ut, ſi nihil aliud fideles ad eius uſum poſſit al licere, ipſa ſaltem utilitate ducantur: cum ita com paratum ſit, ut omnia fere noſtris commodis metia mur. Docebunt igitur Paſtores, hoc ſacramento gratiam tribui, quæ peccata, & in primis quidem leuiora, & ut communi nomine appellantur, uenialia, remittit: exitiales enim culpæ, pænitentiæ ſacramento tolluntur. neque.n. hoc ſacramentum primario loco ad grauiorum criminum remiſſionẽ institutum eſt: ſed baptiſmus tantum, & pænitentia ui ſua hoc efficiunt. Altera eſt ſacræ unctionis utilitas, quod animam a langore, & infirmitate, quam ex peccatis contraxit, & a ceteris omnibus peccati reliquiis liberat. Tempus autem huic curationi opportuniſſimum exiſtimandum eſt, cum graui morbo affligamur, ac uitę periculum impendet. Etenim homini natura inſitum eſt, ut nihil in rebus humanis æque, ac mortem, pertimeſcat. auget autem magnopere hunc timorem pręteritorum ſcelerum memoria; cum præſertim grauiſſima conſcientiæ noſtræ accuſatio nos urgeat. ut enim ſcriptum eſt: Venient in cogitationem peccatorum ſuorum timidi, & traducent illos ex aduerſo iniquitates ipſorũ. Deinde illa cura, et cogitatio uehementer angit, quod paulo poſt ſtare oporteat ante tribunal Dei, a quo de nobis iuſtiſſima pro eo, ac meriti fuerimus, ſententia ferenda ſit. Sæpe autem euenit, ut fideles hoc terrore perculſi, ſe miris modis exagitari ſentiant. Nihil autem ad mortis tranquillitatem

Sap. 4

De Extr. Unctione

tatem magis conducit, quam ſi triſtitiam abijciamus, & læto animo Domini aduentum expectemus; paratique ſimus, depoſitum noſtrum, quandocumque illud a nobis repetere uoluerit, libenter reddere. Vt igitur hac ſollicitudine fidelium mentes liberentur, animusque pio, & ſancto gaudio repleatur, extremæ unctionis ſacramentum efficit. Præterea, aliud etiam, quod merito omnium maximum uideri poteſt, ex eo conſequimur. nam etſi humani generis hoſtis, quoad uiuimus, numquam deſinit de interitu, & exitio noſtro cogitare; nullo tamen tempore, ut nos omnino perdat, ac, ſi fieri poſſit, ſpem nobis diuinæ miſericordiæ eripiat, uehementius omnes neruos contendit, quam cum ſupremum uitæ diem appropinquare animaduerterit. Quamobrem fidelibus arma, & uires hoc ſacramento ſubminiſtrantur, quibus aduerſarij uim, & impetum frangere, & illi fortiter repugnare poſſint. alleuatur enim & erigitur ægri animus diuinæ bonitatis ſpe; eaque confirmatus morbi incommoda omnia fert leuius, ac ipſius Dæmonis, calcaneo inſidiantis, artificium, & calliditatem facilius eludit. Accedit poſtremo, ſiquidem profutura ſit, etiam corporis ſanitas. Quod ſi ægroti hoc tempore eam minus conſequuntur, id quidem non ſacramenti uitio, ſed ob eam potius cauſam euenire credendum eſt: quod eorum magna pars, uel qui ſacro oleo perunguntur, uel a quibus adminiſtratur, fides infirmior eſt. teſtatur enim Euangeliſta, Matth. 13

Domi-

Dominum apud ſuos multas uirtutes nō feciſſe propter incredulitatem illorum. Quamquam etiam recte dici poteſt, Chriſtianam religionem, ex quo altius tamquam radices egit in animis hominum, minus iam huiuſmodi miraculorum adminiculis indigere, quam olim naſcētis Eccleſiæ initio neceſſaria eſſe uiderentur. Sed tamen hoc loco fides magnopere excitanda erit. utcumque enim, quod ad corporis ualetudinem attinet, Dei conſilio & uoluntate ceciderit, certa ſpe niti fideles debent, ſe huius ſacri olei uirtute ſpiritualem ſanitatem conſecuturos eſſe; futurumque, ut, ſi eos uita decedere cōtingat, præclaræ illius uocis fructum percipiant, qua ſcriptum eſt; Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Hæc de extremæ unctionis ſacramēto breuiter quidem dicta ſunt: uerum, ſi hæc ipſa rerum capita a Paſtoribus latius, & ea, qua decet, diligētia explanata erunt; dubitandū non eſt, quin fideles ex hac doctrina maximum pietatis fructum percipiant.

DE ORDINIS SACRAMENTO.

SI QVIS *aliorum ſacramentorum naturam, & rationem diligenter conſiderarit, facile perſpiciet, ea omnia ab ordinis ſacramento ita pendere, ut ſine illo partim confici, & adminiſtrari nullo modo queant; partim ſollemni cærimonia, & religioſo quodam ritu, ac cultu carere uideantur. Quare ne-*

ceſſe

De ordine

ceſſe eſt, ut Paſtores inſtitutam ſacramentorum doctrinam perſequentes; eo diligentius de ordinis etiã ſacramento ſibi agendum arbitrentur. Proderit autem maxime hæc explicatio primum quidẽ illis ipſis, deinde alijs, qui eccleſiaſticæ uitæ rationem ingreſſi ſunt, poſtremo etiam fideli populo; ipſis, quod, dum in huius argumenti tractatione uerſantur, ad eam gratiam excitandam, quam hoc ſacramento adepti ſunt, magis commouentur; alijs, qui in ſortem Domini uocati ſunt, partim ut eodem pietatis ſtudio afficiantur, partim uero, ut earum rerum cognitionem percipiant, quibus inſtructi uiam ſibi ad ulteriores gradus facilius munire poſſint. Reliquis autem fidelibus, primum quidem ut intelligant, quo honore digni ſint Eccleſiæ miniſtri; deinde, quoniam ſæpe contingit, ut multi adſint, uel qui ſpe liberos ſuos adhuc infantes Eccleſiæ miniſterio deſtinarint, uel qui ſua ſponte & uolũtate illud uitæ genus ſequi uelint; quos certe ignorare minime æquum eſt, quæ precipue ad hãc rationem pertinent. Primum itaque fidelibus tradendum eſt, quãta ſit huius inſtituti, ſi ſummum eius gradum hoc eſt ſacerdotium ſpectemus, nobilitas, & excellentia. Nam cum Epiſcopi, et ſacerdotes tamquam Dei interpretes, & internuncij quidam ſint, qui eius nomine diuinam legem, & uitæ præcepta homines edocent, & ipſius Dei perſonam in terris gerunt; perſpicuum eſt, eam eſſe illorum functionem, quã nulla maior excogitari poſſit. quare merito nõ

ſolum angeli, ſed Dij etiam, quod Dei immortalis uim, & numen apud nos teneant, appellantur. Quamuis autem omni tempore ſummam dignitatem obtinuerint, tamen noui teſtamenti ſacerdotes ceteris omnibus honore longe antecellunt. Poteſtas enim tum corpus, & ſanguinem Domini noſtri conficiendi, & offerendi, tum peccata remittendi, quæ illis collata eſt, humanam quoque rationem, atque intelligentiam ſuperat; nedum ei aliquid par, & ſimile in terris inueniri queat. Deinde uero, quemadmodum Saluator noſter a patre, apoſtoli autem, ac diſcipuli in uniuerſum mundum a Chriſto domino miſſi ſunt; ita quotidie ſacerdotes, eadem, qua illi, poteſtate præditi, ad conſum-
Ad Eph.4 *mationem ſanctorum in opus miniſterij in ædificationem corporis Chriſti mittuntur. Huius igitur tāti officij onus nemini temere imponendum eſt, ſed*
Ad Heb.5 *ijs tantum, qui illud uitæ ſanctitate, doctrina, fide, prudentia ſuſtinere poſſint. Nec uero quiſquā ſumat ſibi honorem, ſed qui uocatur a Deo tamquam Aaron. Vocari autem a Deo dicuntur, qui a legitimis Eccleſiæ miniſtris uocantur. nam qui in hoc miniſterium ſe ipſos arroganter inferunt, atque intrudunt, de his Dominum intellexiſſe docendum*
Hier.23 *eſt, cum inquit: Non mittebam Prophetas, & ipſi currebant. quo quidem hominum genere nihil infelicius, ac miſerius, nihil Eccleſiæ Dei calamitoſius eſſe poteſt.*

Sed

De ordine

Sed quoniam in omni actione ſuſcipienda magno pere refert, quem ſibi quiſque finem conſtituat; (optimo enim fine poſito, recte omnia conſequuntur) de hoc in primis, qui ſacris initiari uolunt, admonendi ſunt, ut nihil ſibi tanto munere indignũ proponant. qui quidem locus eo diligentius tractandus erit, quo grauius hoc tempore ea in re peccare fideles ſolent. Alij enim eo conſilio ad hanc uiuendi rationem ſe conuertunt, ut, quæ ad uictum, ueſtitumque neceſſaria ſunt, parent, ita ut, præter quæſtum, nihil aliud in ſacerdotio, quemadmodũ uulgo ceteri omnes in quouis ſordidi artificij genere, ſpectare uideantur. Quamuis enim, ex Apoſtoli ſententia, natura, & diuina lex iubeat, ut qui altari ſeruit, ex altari uiuat: tamen, queſtus, & lucri cauſa ad altare accedere, maximum ſacrilegium eſt. Alios honorum cupiditas, & ambitio ad ſacerdotalem ordinem ducit. Alij uero, ut diuitijs affluant, initiari uolunt. cuius quidem rei illud argumento eſt, quod, niſi opulentum aliquod eccleſiaſticum beneficium ijs deferatur, nullam ſacri ordinis cogitationem habent. hi uero ſunt, quos Saluator noſter mercenarios appellat; & quos Ezechiel dicebat, ſemet ipſos, & non oues paſcere. quorum turpitudo, & improbitas non ſolum ſacerdotali ordini magnas tenebras offudit, ita ut iam nihil fere a fideli populo haberi poſſit contemptius, & abiectius; uerum etiam efficit, ut ipſi nihil amplius ex ſacerdotio conſequantur,

Quanta circũſpectione ad ſacros ordines accedendum.

1. Cor. 9

Ioan. 10.
Ezech. 34

quã Iudas ex apoſtolatus munere; quod illi ſempiternum exitium attulit. Illi autem oſtio in Eccleſia introire merito dicuntur, qui a Deo legitime uocati eccleſiaſtica munera eius unius rei cauſa ſuſcipiũt ut Dei honori inſeruiant. Neque tamen hoc ita accipiendum eſt, quaſi eadem lex æque omnibus non ſit impoſita. Homines enim ob eã rem conditi ſunt, ut Deum colant, quod præcipue fideles, qui baptiſmi gratiam conſecuti ſunt, ex toto corde, ex tota anima, & ex totis uiribus præſtare debent. Verum qui ordinis ſacramento initiari uolunt, hoc ſibi pro ponant opus eſt, ut non ſolum Dei gloriam in omni bus rebus quærant (quod quidem cum omnibus, tum maxime fidelibus commune eſſe conſtat) ; ſed etiam ut alicui certo eccleſiæ miniſterio addicti, in ſanctitate, et iuſtitia illi ſeruiant. Nam ut in exercitu omnes quidem milites imperatoris legibus parent, ſed inter eos tamen alius centurio, alius præfectus eſt, alij alia munera obeunt: ita, quamuis omnes fideles pietatem, & innocentiã ſectari omni ſtudio debeant, quibus rebus maxime Deus colitur, eos tamen, qui ordinis ſacramento ſunt initiati, præcipua quædam munera, & functiones in eccleſia exequi oportet. nam & ſacra pro ſe ipſis, & pro omni populo faciunt; & diuinæ legis uim tradunt; ad eamque prompto, & alacri animo ſeruandam fideles hortantur, & inſtituunt: & Chriſti domini ſacramenta, quibus omnis gratia impertitur, & augetur, adminiſtrant; &, ut uno uerbo

comple-

De ordine

complectamur, a reliquo populo ſegregati, in omnium l nge maximo, & præſtantiſſimo miniſterio ſe exercent.

His igitur explicatis, accedent Parochi ad ea tradenda, quę propria huius ſacramenti ſunt; ut intelligant fideles, qui in eccleſiaſticum ordinem cooptari uolunt, ad quodnam officij genus uocentur, quātaque ipſi Eccleſiæ, eiuſque miniſtris poteſtas diuinitus tributa ſit. Ea autem duplex eſt, ordinis, & iuriſdictionis. Ordinis poteſtas ad uerum Chriſti domini corpus in ſacroſancta Euchariſtia refertur. Iuriſdictionis uero poteſtas tota in Chriſti corpore myſtico uerſatur: ad eam enim ſpectat, Chriſtianum populum gubernare, & moderari, & ad æternam, cæleſtemque beatitudinem dirigere. Verum ordinis poteſtas non ſolum conſecrandæ Euchariſtiæ uim, & poteſtatem continet, ſed ad eam accipiendā hominū animos præparat, & idoneos reddit, ceteraque omnia complectitur, quæ ad Euchariſtiam quouis modo referri poſſunt. eius uero plura ex ſacris litteris teſtimonia afferri poſſunt; ſed illa praclara, & grauiſſima ſunt, quæ apud ſanctos Ioannem, & Matthæum leguntur: ait enim Dominus: Sicut miſit me Pater, & ego mitto uos: accipite ſpiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt. Et: Amen dico uobis: quæcumque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata et in cælo: & quæcumque ſolueritis ſuper terrā,

De dupli ci poteſta te eccle ſiaſtica, or dinis et iu riſdictio nis.

Ioan. 20

Matt. 18

erunt ſoluta & in cælo. Quæ quidem loca a Paſto ribus ex ſanctorum Patrum doctrina, & auctoritate explanata, maximum ueritati lumen afferre poterunt. Hæc autem poteſtas plurimum illi præſtat, quæ in naturæ lege certis hominibus, qui res ſacras curarent, tributa eſt. Nam & illa ætas, quæ ſcriptam legem anteceſſit, ſuum ſacerdotium, ſuamque poteſtatem ſpiritualem habuerit, neceſſe eſt, cum legem habuiſſe ſatis conſtet. hæc duo enim

Ad Heb.7 *ita coniuncta eſſe teſtatur Apoſtolus, ut eorum altero translato, ſimul etiam alterum transferri neceſſe ſit. Cum igitur naturali inſtinctu homines agnoſcerent, Deum colendum eſſe; conſequens erat, ut in quauis republica aliqui ſacrorum, & diuini cultus procurationi præficerentur: quorum poteſtas aliquo modo ſpiritualis diceretur. Eadem etiam poteſtate populus Iſraeliticus non caruit; quæ tametſi dignitate ſuperior fuit, quam illa, qua in lege naturæ ſacerdotes prediti erant, longe tamen inferior, quam legis euangelicæ ſpiritualis poteſtas, exiſtimanda eſt. hæc enim cæleſtis eſt, omnemque angelorum etiam uirtutem ſuperat, neque a ſacerdotio*

Hebr.7 *Moſaico, ſed a Chriſto domino, qui non ſecundum Aaron ſacerdos fuit, ſed ſecundum ordinem Melchiſedec ortum habet. is enim, qui ſumma poteſtate gratiam tribuendi, et peccata remittendi præditus fuit, hanc poteſtatem, quauis uirtute definitam, & ſacramentis adſtrictam, Eccleſiæ ſuæ reliquit. quare ad eam exercendam certi miniſtri*

inſtituti ſunt, & ſollemni religione conſecrati; quæ quidem conſecratio ordinis ſacramentum uel ſacra ordinatio uocatur. Placuit autem ſanctis Patribus hoc uocabulo uti, quod latiſſimam ſignificationem habet, ut dignitatem et excellentiam miniſtrorum Dei indicarent. Eſt enim ordo, ſi propriam eius uim, & notionem accipiamus, diſpoſitio ſuperiorum, & inferiorum rerum, quæ inter ſe ita aptæ ſunt, ut una ad alteram referatur. Cum itaque in hoc miniſterio multi ſint gradus, & uariæ functiones; omnia uero certa ratione diſtributa ſint, & collocata; recte, & commode ordinis nomen ei impoſitum uidetur. Quod autem inter cetera Eccleſię ſacramenta ſacra ordinatio numeranda ſit; ſancta Tridentina Synodus ratione illa, quæ ſæpius repetita eſt, comprobauit. nam cum ſacramentum ſit rei ſacræ ſignum; id uero, quod hac conſecratione extrinſecus fit, gratiam & poteſtatem ſignificet, quæ illi tribuitur, qui conſecratur; omnino ſequi perſpicuum eſt ordinem uere ac proprie ſacramentum dicendum eſſe. quare Epiſcopus ei calicem cũ uino, & aqua, & patenam cum pane porrigens, qui ſacerdos ordinatur, inquit: Accipe poteſtatem offerendi ſacrificium, etc. Quibus uerbis ſemper docuit Eccleſia, dum materia exhibetur, poteſtatem cõſecrãdæ Euchariſtiæ, charactere animo impreſſo: tradi, cui gratia adiũcta ſit, ad illud munus rite, & legitime obeundum: quod Apoſtolus his uerbis declarat: Admoneo te, ut reſuſcites gratiam Dei, quæ

Tri. Syn.

Tim. 1. 2.

quæ eſt in te, per impoſitionem manuum mearum; non enim dedit nobis Deus ſpiritum timoris, ſed uirtutis, & dilectionis, & ſobrietatis.

Sacramentum ordinis uarios habet ſui exercendi miniſtros

Iam uero, ut ſacræ Synodi uerbis utamur, cum diuina res ſit tanti ſacerdotij adminiſtratio; conſentaneum fuit, quo dignius, & maiori cum ueneratione exerceri poſſet, ut in eccleſiæ ordinatiſſima diſpoſitione plures eſſent, & diuerſi miniſtrorum ordines, qui ſacerdotio ex officio deſeruirent; atque hi quidem ita diſtributi, ut, qui iam clericali tonſura inſigniti eſſent, per minores ad maiores aſcederent. Docendum igitur erit, hoſce omnes ordines ſeptenario numero contineri, ſemperq. ita à catholica Eccleſia traditũ eſſe: quorum nomina hæc ſunt, Oſtiarius, Lector, Exorciſta, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Sacerdos. Hunc autem miniſtrorum numerum recte ita definitum eſſe, probari poteſt propter ea miniſteria, quæ ad ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium, & Euchariſtiam uel conficiendam, uel adminiſtrandam, cuius cauſa præcipue ſunt inſtituta, neceſſaria uidentur. Ex his alij maiores, qui etiam ſacri dicuntur, alij minores ſunt. Maiores, uel ſacri, ſunt, Ordo Sacerdotalis, Diaconatus, & Subdiaconatus: ad minores referuntur Acolyti, Exorciſtæ, Lectores, Oſtiarij. de quorũ ſingulis pauca dicenda ſunt; ut habeant Parochi, unde eos potiſſimum inſtituant, quos nouerint aliquo ordine initiandos eſſe. Incipiendum eſt autem à prima tonſura: quã quidem, docere oportet, quandam præpara-

De ord. Sacram.

paratioꝰnem eſſe ad ordines accipiēdos. Vt enim homines ad baptiſmum exorciſmis, ad matrimonium ſponſalibus præparari ſolent: ita, cum tonſo capillo, Deo dedicantur; tamquam aditus ad ordinis ſacramentum illis aperitur. declaratur enim, qualis eſſe debeat, qui ſacris imbui cupit. Nam clerici nomen, quod ei tunc primum imponitur, ab eo deductum eſt, quod Dominum ſortem, & hereditatē ſuam habere incipiat; ueluti qui in Hebræorum populo, diuino cultu mancipati erant: quibus uetuit Dominus aliquam agrorum partem in terra promiſſionis diſtribui, cum inquit: Ego pars, & hereditas tua. Ac quamuis id omnibus fidelibus commune ſit, præcipua tamen ratione ijs conueniat neceſſe eſt, qui ſe Dei miniſterio conſecrarunt. Tondentur uero capilli ad coronæ ſpeciem, & ſimilitudinē, quam perpetuo conſeruare oportet: & ut quiſque in altiori deinceps ordinis gradu collocatur; ſic eius orbis forma latior circumſcribi debet. quod quidem ex apoſtolorum traditione acceptum eſſe, docet Eccleſia; cum de huiuſmodi tondendi more ſancti Dionyſius Areopagita, Auguſtinus, Hieronymus, uetuſtiſſimi, & grauiſſimi Patres, meminerint. Primum autem omnium, ferunt, apoſtolorum Principem eam conſuetudinem induxiſſe ad memoriam coronæ, quæ ex ſpinis contexta Saluatoris noſtri capiti fuit impoſita, ut, quod impij ad Chriſti ignominiam, & cruciatum excogitarunt: eo apoſtoli ad decus, & gloriam uterentur; ſimulque ſignificarent

Num. 18.

S. Dion.

rent

rent; curandum eſſe a miniſtris Eccleſiæ ut omnibus in rebus Chriſti domini noſtri ſpeciem, & figuram gerant. Quamquam nonnulli aſſerant, hac nota regiā dignitatem declarari, quæ ijs maxime, qui in ſortem Domini uocati ſunt uidētur conueni-
1. Pet. 2 re. Quod enim Petrus apoſtolus fideli populo tribuit; Vos genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta; peculiari quadam, et magis propria ratione ad eccleſiaſticos miniſtros pertinere facile intelligimus. etſi non deſunt, qui uel perfectioris uitæ profeſſionem a Clericis ſuſceptam circuli figura, quæ omniū perfectiſſima eſt, ſignificari exiſtiment, uel externarum rerum contemptionem, animique ab omnibus humanis curis uacuitatem declarari putent; quod capilli, ſuperuacaneum quiddam in corpore, tondeantur. Poſt primam Tonſuram ad Oſtiarij ordinem primus gradus fieri conſueuit. Eius munus eſt, templi claues, & ianuam cuſtodire, & aditu templi arcere eos, quibus ingredi interdictum erat. Ad ſanctum etiam Miſſæ ſacrificium aſſiſtebat, curaturus ne quis propius, quam par eſſet, ad ſacram aram accederet, & ſacerdotē rem diuinam facientem interpellaret. Alia etiam miniſteria illi commiſſa erant: ut ex ritibus, quæ ad eius conſecrationem adhibentur, perſpici poteſt. nam Epiſcopus claues ex altari acceptas ei tradens, quem Oſtiarium uult inſtituere, Sic age, inquit, quaſi redditurus Deo rationem pro ijs rebus, quæ his clauibus recluduntur. Magnam autem

in antiqua Eccleſia huius ordinis dignitatē fuiſſe, ex eo intelligitur, quod his temporibus in Eccleſia ſeruari animaduertimus. nam Theſaurarij officium, qui erat idem ſacrarij cuſtos, quod ad Oſtiarios pertinebat, inter honeſtiores eccleſiæ functiones etiam nunc habetur. Secundus ordinis gradus eſt Lectoris munus. Ad eum pertinet, in Eccleſia ueteris, & noui teſtamenti libros clara uoce & diſtincte recitare, præſertim uero eos, qui inter nocturnam pſalmodiam legi ſolent. Eius quoque partes erant, prima, religionis Chriſtianæ rudimenta fidelibus tradere. Epiſcopus itaque, præſente populo, in eius ordinatione librum, quo deſcripta ſunt, quæ ad hanc functionem attinent, illi tradens, inquit: Accipe, & eſto uerbi Dei relator, habiturus, ſi fideliter, & utiliter impleueris officium tuū, partem cum iis, qui uerbum Dei bene miniſtrarūt ab initio. Tertius eſt ordo Exorciſtarū, quibus poteſtas data eſt nomen Domini inuocandi in eos, qui ab immundis ſpiritibus obſidentur. quare Epiſcopus, cum eos inſtituit, librum, in quo exorciſmi continentur, eis porrigit, uſus ea formula uerborum: Accipe, & commenda memoriæ, & habe poteſtatem imponendi manus ſuper energumenos. ſiue baptizatos, ſiue catechumenos. Acolytorum quartus eſt gradus, & ultimus eorum omnium, qui minores, & non ſacri, appellantur. eorum munus eſt, miniſtros maiores Subdiaconos, & Diaconos in altaris miniſterio aſſectari, eiſque

operam

operam dare. Preterea lumina deferunt, & aſſeruant, cum Miſſæ ſacrificium celebratur, præcipue uero cum euangelium legitur, ex quo & ceroferarij alio nomine uocati ſunt. Cum itaque ordinantur, hic ritus ab Epiſcopo ſeruari conſueuit. Primum quidem, poſtquam eos officij ſui diligenter admonuit, lumina eorum ſingulis tradit in hũc modum: Accipe ceroferarium cum cereo, & ſcias te ad accẽdenda eccleſiæ luminaria mãcipari, in nomine Domini. Deinde item urceolos uacuos, quibus aqua et uinũ in ſacrificio miniſtratur: Accipe urceolos ad ſuggerendum uinum, et aquã in Euchariſtiam ſanguinis Chriſti in nomine Domini. A minoribus ordinibus, iiſdemque non ſacris, de quibus hactenus dictum eſt, ad maiores, & ſacros legitimus aditus, & aſcenſus patet. In eorum primo gradu Subdiaconus collocatur: cuius munus eſt, ut nomen ipſum declarat, Diacono ad altare inſeruire ſacra enim lintea, uaſa, panem, & uinum, ad ſacrificij uſum neceſſaria, parare debet. nunc Epiſcopo, & ſacerdoti aquam præbet, cum manus in Miſſe ſacrificio abluunt. Epiſtolam etiã, quæ olim a Diacono in Miſſa recitabatur. Subdiaconus legit, ac tamquam teſtis ad ſacrum aſſiſtit, prohibetq; ne ſacerdos ſacra faciens a quopiã perturbari poſſit, Hec autem, quæ ad Subdiaconi miniſterium ſpectant, ex ſollemnibus cerimonijs, quæ in illius conſecratione adhibentur, licet cognoſcere. Primũ enim Epiſcopus legem perpetuæ continẽtię

huic

De ord. Sacram.

huic ordini impoſitam eſſe admonet: edicitque neminem in Subdiaconorum ordinem cooptandum eſſe, cui ultro hanc legem accipere non ſit propoſitū: deinde, poſt ſollemnem litaniarū precationem, quæ Subdiaconi munera, & functiones ſint, enumerat, atque exponit. His peractis, eorum ſinguli, qui ordinantur, ab Epiſcopo quidem calicem, & ſacram patenam accipiunt; ab Archidiacono uero, ut intelligatur Subdiaconum Diaconi officio ſubſeruire, urceolos, uino & aqua plenos, una cum lebete, & linteolo, quo manus abſterguntur, dicente Epiſcopo: Videte, cuiuſmodi miniſterium uobis traditur; ideo uos admoneo, ut ita uos exhibeatis, ut Deo placere poſſitis. Adduntur præterea aliæ preces. Ad extremum, cum Epiſcopus ſacris ueſtibus Subdiaconum ornauit, ad quarū ſingulas propria uerba, & cærimoniæ adhibentur, tradit ei epiſtolarum librum, ac dicit: Accipe librum epiſtolarum, et habe poteſtatem legendi eas in eccleſia ſancta Dei tam pro uiuis, quam pro defunctis. Secundum autem ſacrorum ordinum gradum Diaconus obtinet: cuius miniſterium latius patet, ſanctiusque ſemper habitum eſt. ad eum enim pertinet, Epiſcopum perpetuo ſequi, concionantem cuſtodire, eique, & ſacerdoti ſacra facienti, uel alia ſacramenta adminiſtranti præſto eſſe, & in Miſſæ ſacrificio euangelium legere. olim uero fidelium animos ſæpius excitabat, ut ſacra attenderent: ſanguinem etiam Domini miniſtrabat; in quibus eccleſiis ea

conſuetudo erat, ut fideles Euchariſtiam ſub utraq; ſpecie ſumerent. Diacono præterea eccleſiaſticorũ bonorum, diſpenſatio commiſſa erat, ut unicuique neceſſaria ad uictum ſubminiſtraret. Ad Diaconũ etiam attinet, tamquam Epiſcopi oculum, peruestigare, quinam in urbe pie, & religioſe, quiue ſecus uitam traducant; qui ad ſacrificium, & concionem ſtatis temporibus conueniant, qui rurſus non conueniant: ut, cum de omnibus Epiſcopum certiorem fecerit, ille uel priuatim unumquemque hortari, admonere, uel palam corrigere, & obiurgare poſsit, uti ſe magis profecturum eſſe intellexerit. Catechumenorum etiam nomina recitare debet, & eos, qui ordinis ſacramento initiandi ſunt, ante Epiſcopum ſtatuere. Licet ei preterea, ſi abſit Epiſcopus, & ſacerdos, euangelium explanare, non tamen ſuperiori loco; ut intelligatur hoc eius proprium munus non eſſe. Quanta uero diligentia adhibenda ſit, ne quis eo munere indignus ad hunc ordinis gradum aſcendat, Apoſtolus oſtendit, cum
Tim.3. *ad Timotheum Diaconi mores, uirtutem, & integritatem expoſuit. Hoc idem ſatis etiam declarant ritus, & ſollemnes cærimoniæ, quibus ab Epiſcopo conſecratur. pluribus enim & ſanctioribus precibus ad Diaconi, quam ad Subdiaconi ordinationem utitur Epiſcopus, & alia addit ſacrarum ueſtium ornamenta. Præterea, manus ei imponit: quod quidem ab apoſtolis factitatum eſſe legimus, cum primos Diaconos inſtituerunt. Denique euan-*

geliorum

De ord. Sacram.

geliorum librum ei tradit his uerbis: Accipe poteſtatem legendi euangelium in Eccleſia Dei tam pro uiuis, quam pro defunctis, in nomine Domini. Tertius, omniumque ſacrorum ordinum ſummus gradus eſt ſacerdotium: qui uero illo præditi ſunt, eos ueteres Patres duobus nominibus uocare ſolent. interdum enim Presbyteros appellant; quod græce ſeniores ſignificat, non ſolum propter ætatis maturitatem, quæ huic ordini maxime neceſſaria eſt, ſed multo magis propter morum grauitatem, doctrinam, & prudentiam. ut enim ſcriptum eſt; Senectus uenerabilis eſt, non diuturna, neque annorum numero computata. cani autem ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis uita immaculata. Interdum uero Sacerdotes uocant, tum quia Deo conſecrati ſunt, tum quia ad eos pertinet ſacramenta adminiſtrare, ſacraſque res, & diuinas tractare. Sed quoniam duplex ſacerdotium in ſacris litteris deſcribitur, alterum interius, alterum externum; utrumque diſtinguendum eſt; ut, de quo hoc loco intelligatur, a Paſtoribus explicari poſſit. Quod igitur ad interius ſacerdotium attinet, omnes fideles, poſtquam ſalutari aqua abluti ſunt, ſacerdotes dicuntur, præcipue uero iuſti, qui ſpiritum Dei habent, & diuinæ gratiæ beneficio Ieſu Chriſti, ſummi ſacerdotis, uiua membra effecti ſunt. hi enim fide, quę charitate inflāmatur, in altari mentis ſuæ ſpirituales Deo hoſtias immolāt: quo in genere bonæ oēs, et honeſtæ actio-

Sap.4

actiones, quas ad Dei gloriam referunt, numerandæ ſunt. Quare in Apocalypſi ita legimus: Chriſtus lauit nos a peccatis noſtris in ſanguine ſuo, & fecit nos regnum, & ſacerdotes Deo, & patri ſuo.

Apocal. 1

1. Pet. 2 *In quam ſententiam ab apoſtolorum Principe dictum eſt: Ipſi tamquam lapides uiui ſuperædificamini domus ſpirituales, ſacerdotium ſanctum, offerentes ſpirituales hoſtias, acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum. Et Apoſtolus nos hortatur, ut exhibeamus corpora noſtra hoſtiam uiuentē, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequiū noſtrum. Dauid item multo ante dixerat: Sacrificiū Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies. Quæ omnia ad interius ſacerdotium ſpectare, facile intelligitur. Externum uero ſacerdotium, non omnium fidelium multitudini, ſed certis hominibus cōuenit, qui legitima manuum impoſitione, ſollemnibusque ſanctæ Eccleſiæ cærimonijs inſtituti, & Deo conſecrati, ad aliquod proprium, ſacrumque miniſterium adſcribuntur. Hoc ſacerdotij diſcrimen in ueteri etiam lege obſeruari poteſt. nam de interiori Dauidem locutū eſſe, paulo ante demonſtratum eſt: externi uero, nemo ignorare poteſt, quam multa Dominus Moyſi, & Aaroni præcepta dederit. Præterea, uniuerſam leuiticam tribum miniſterio templi adſcripſit, ac lege cauit, ne quis ex alia tribu in eam functionē ſe inferre auderet: quare Ozias rex lepra a Domino percuſſus, quod ſacerdotale munus uſurpaſſet,*

Rom. 12. Pſalm. 50 2. Par. 26

arro-

de Ord. Sacram.

arrogantiæ, & ſacrilegij ſui grauiſſimas pœnas dedit. Quia igitur eandem ſacerdotij diſtinctionem in lege euangelica licet animaduertere; docendi erunt fideles, nunc de ſacerdotio externo, agi, quod certis hominibus attributum eſt. hoc enim tantum modo ad ordinis ſacramentum pertinet. Sacerdotis igitur munus eſt, Deo ſacrificium facere, eccleſiaſtica ſacramenta adminiſtrare, quemadmodum ex conſecrationis ritibus perſpicitur. Nam Epiſcopus cum aliquem ſacerdotem inſtituit, primum quidem manus ei, una cum omnibus ſacerdotibus, qui adſunt, imponit: deinde ſtolam humeris aptans, eam ante pectus in crucis formam componit: quo quidem declaratur, ſacerdotem uirtute indui ex alto, qua poſſit crucem Chriſti domini, & iugum ſuaue diuinæ legis perferre, eamque non uerbis ſolum, ſed uitæ ſanctiſſime, & honeſtiſſime actæ exemplo tradere. Poſtea manus ſacro oleo inungit: tum uero calicem cum uino, & patenam cum hoſtia tradit, dicens: Accipe poteſtatem offerendi ſacrificium Deo, Miſſasque celebrandi tam pro uiuis, quam pro defunctis. Quibus cærimonijs, & uerbis interpres, ac mediator Dei, & hominum conſtituitur: quæ præcipua ſacerdotis functio exiſtimãda eſt. Ad extremum uero, manibus iterum eius capiti impoſitis, Accipe, inquit, ſpiritum ſanctum: quorum remiſeris peccata, remittuntur eis; & quorum retinueris, retenta ſunt. Eique cæleſtem illam, quam Dominus diſcipulis ſuis dedit, peccata Ioan. 20

ſummum Romanum Pont. quattuor tantũ Patriarchæ numerabantur, neque omnes tamen dignitate pares. nam Conſtantinopolitanus, etſi ad eum poſt omnes alios hic honos delatus eſt, tamen ob imperij maieſtatem altiorem locum obtinuit. Proximus eſt Alexandrinus, cuius eccleſiam Marcus euangeliſta iuſſu Principis apoſtolorum fundauit. Tertius Antiochenus, ubi Petrus ſedem primo locauit. Extremum gradum habet Hieroſolymitanus; quam eccleſiam Iacobus, frater Domini, rexit. Præter hos omnes, catholica Eccleſia Romanum Pont. Max. quem in Epheſina Synodo Cyrillus Alexandrinus Archiepiſcopum, totius orbis terrarũ patrem, & Patriarcham appellat, ſemper uenerata eſt. cum enim in Petri, apoſtolorum Principis, cathedra ſedeat, in qua uſque ad uitæ finem ſediſſe conſtat, ſummum in eo dignitatis gradum, & iuriſdictionis amplitudinẽ nõ quidem ullis Synodicis, aut alijs humanis conſtitutionibus, ſed diuinitus datam agnoſcit. quamborem omniũ fideliũ, & Epiſcoporũ, ceterorumq; antiſtitum, quocũque illi munere, & poteſtate præditi ſint, pater, ac moderator uniuerſali Eccleſiæ, ut Petri ſucceſſor, Chriſtique domini uerus, & legitimus Vicarius, præſidet. Ex his itaque Paſtores docebũt, et quæ ſint eccleſiaſticorũ, ordinũ, ac graduũ precipua munera, et functiones, et qui huius ſacramẽti miniſter ſit. cõſtat. n. ad Epiſcopum eam adminiſtrationẽ pertinere: quod etiã ſanctarum litterarum auctoritate, certiſſima

traditione, omnium Patrum teſtimonio, Concilio rum decretis, ſanctæ Eccleſiæ uſu, & conſuetudine facile erit comprobare. Quamuis autem non nullis Abbatibus permiſſum ſit, ut minores, & non ſacros ordines interdum adminiſtrent: tamen hoc proprium Epiſcopi munus eſſe nemo dubitat; cui uni ex omnibus, præterea nemini, licet reliquis ordinibus, qui maiores, & ſacri dicuntur, initiare. nam Subdiaconos, Diaconos, & Sacerdotes unus tantum Epiſcopus ordinat: Epiſcopi ex apoſtolorũ traditione, quę perpetuo in Eccleſia cuſtodita eſt, a tribus Epiſcopis conſecrantur.

Quinam debeãt ad dignitaté ſacerdotii admitti.

Sequitur nunc, ut explicetur; quinam ad hoc ſacramentum, in primiſque ad ſacerdotalem ordinem apti ſint, & quæ in eis potiſſimum requirantur. ex hoc enim difficile non erit ſtatuere, quid in alijs ordinibus dandis, pro cuiuſque officio, & dignitate, obſeruare oporteat. Maximam autem in hoc ſacramento cautionem adhibendam eſſe, ita colligitur, quod cetera gratiam ad illorum ſanctificationem, & uſum tribuunt, a quibus percipiuntur: at uero qui ſacris initiantur, ob eam rem cęleſtis gratiæ participes fiunt, ut eorum miniſterio, Eccleſiæ, atque adeo omnium hominum ſaluti cõſulatur. ex quo factum eſſe intelligimus, ut ſtatis tantummodo diebus, quibus etiam ſollemnia ieiunia ex ue tuſtiſſimo catholicæ Eccleſiæ more iudicantur, ordinationes fiant: ut ſcilicet fidelis populus eiuſmodi ſacrarum rerum miniſtros pijs, & ſanctis precationibus

De ord. Sacram.

tionibus à Deo impetret, qui ad tanti miniſterij poteſtatem, recte, & cum Eccleſiæ utilitate gerendã aptiores eſſe uideantur. Primum itaque in eo, qui Sacerdos creandus eſt, uitæ, & morum integritas commendetur magnopere oportet; non ſolum quia, ſi alicuius mortiferi peccati conſcius ſe initiari curet, uel etiam patiatur, nouo ſe, & maximo ſcelere obſtringit; ſed etiam, quia uirtutis, & innocentiæ lumen alijs præferre debet. ea de re quid Apoſtolus Tito, & Timotheo præcipiat, Paſtoribus declarandum erit: & ſimul illud docendũ, ea corporis uitia, quæ in ueteri lege ex Domini preſcriptione aliquem ab altaris miniſterio excludebant, in euangelica lege ad animæ uitia præcipue trãsferenda eſſe. Quare ſanctam illam conſuetudinem in Eccleſia ſeruari animaduertimus, ut qui ſacris initiandi ſunt, prius pęnitentię ſacramento conſcientiam purgare diligenter ſtudeant. Prętereα in Sacerdote non ſolum ea cognitio requirenda eſt, quę ad ſacramentorũ uſum, & tractationem pertinet; ſed etiam ſacrarum litterarum ſcientia ita inſtructum eſſe oportet, ut populo Chriſtianę fidei myſteria, & diuinę legis pręcepta tradere, ad uirtutem, & pietatem incitare, a uitijs reuocare fideles poſſit. Sacerdotis enim duo ſunt munera: quorum alterum eſt, ut ſacramenta rite conficiat, & adminiſtret: alterum, ut populum, fidei ſuę commiſſum, ijs rebus, & inſtitutis, quę ad ſalutem neceſſaria ſunt, erudiat. Malachias enim ita teſtatur: Labia

Titum. 1.
1. Tim. 3.
Malach. 2

ſacerdotis cuſtodient ſcientiam,et legem requirent ex ore eius : quia angelus Domini exercituum eſt. Vt igitur in horum, altero, ſi mediocri cognitione ſit ornatus, præſtare, quod debet, poſſit; alterum certe non uulgarem, ſed exquiſitam potius doctrinam deſiderat: quamuis æque ab omnibus ſacerdotibus ſumma reconditarum rerum ſcientia non exigatur, ſed quæ ad ſuſcepti officij, & miniſterij functionem unicuique ſatis eſſe poſſit. Pueris autem, & furioſis, uel amentibus, quod uſu rationis carent, hoc ſacramentum dandum non eſt: quamuis, ſi iis quoque adminiſtraretur, ſacramenti characterem in eorum animam imprimi, certo credendum ſit. Qui uero ætatis annus in ſingulis ordinibus ſit expectandus, ex ſacri Tridentini Concilij decretis facile erit cognoſcere. Excipiuntur etiam ſerui: neque enim diuino cultui dedicari debet, qui non ſui iuris, ſed in alterius poteſtate eſt : uiri præterea ſanguinum, & homicidæ, quia eccleſiaſtica lege repelluntur, atque irregulares ſunt: ſpurij quoque, & ij omnes, qui ex legitimis nuptijs non ſunt procreati. decet enim, ut, qui ſacris addicuntur, nihil in ſe habeant, quo ab alijs merito contemni, ac deſpici poſſe uideantur. Ad extremum etiam admitti non debent, qui aliquo inſigni corporis uitio deformes, aut manci ſunt, ea enim fœditas, & debilitatio tum offenſionem habet, tum uero ſacramentorum adminiſtrationem impediat, neceſſe eſt.

Trid.Syn

Sed

De ord. ſacram.

Sed iam his rebus expoſitis, ſupereſt, ut Paſtores doceant, qui ſint huius ſacramenti effectus. Conſtat uero, quamuis ordinis ſacramentum, ut antea dictum eſt, maxime ad Eccleſiæ utilitatem, & pulchritudinem ſpectet, tamen in eius quoque anima, qui ſacris initiatur, ſanctificationis gratiam efficere; qua idoneus, habiliſque ad recte munus ſuum fungendum, ſacramentaque adminiſtranda reddatur: quemadmodum etiam baptiſmi gratia quilibet ad alia ſacramenta percipienda aptus efficitur. Aliam quoque gratiam hoc ſacramento tribui perſpicuum eſt, præcipuam. uidelicet poteſtatem, quę ad ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum refertur, in ſacerdote quidem plenam, & perfectam, ut qui Domini noſtri corpus & ſanguinem unus poteſt conficere, in aliis uero inferiorum ordinum miniſtris maiorem, minoremue, quo quiſque miniſterio ſuo magis, minuſue ad altaris ſacramenta accedit. Atque hęc etiã character ſpiritualis dicitur: quod qui ſacris imbuti ſunt, interiori quadam nota, animę impreſſa, ab aliis fidelibus diſtinguantur, ac diuino cultui mancipentur: ad quam Apoſtolus uidetur ſpectaſſe, cum ad Timotheum ait: Noli negligere gratiam, quę in te eſt, quę data eſt tibi per prophetiam, cũ impoſitione manuũ presbyterij. Et alibi: Admoneo te, ut reſuſcites gratiam Dei, quę eſt in te, per impoſitionem manuũ mearum. Hęc de ordinis ſacramẽto ſatis dicta ſint. potiora enim tantũ

De præclaris ſacramenti ordinis effectibus.

1. Tim. 4

1. Tim. 2.

Diuino enim ſpiritu afflati optime intelligebant, quanta, & quam multa commoda ad Chriſtianã ſocietatem peruenire poſſent, ſi fideles matrimonij ſanctitatem cognitam haberent, & inuiolatam ſeruarent contra uero, ea ignorata, uel neglecta, plurimas, maximasque calamitates, & detrimenta in Eccleſiam importari. Primum itaque matrimonij natura, & uis explicanda eſt. nam cum uitia ſæpe honeſti ſimilitudinem gerant, cauere oportet, ne fideles, falſa matrimonij ſpecie decepti, turpitudine, & nefarijs libidinibus animam commaculent: cuius rei declarandæ cauſa a nominis ſignificatione ordiendum eſt.

Matrimonium ab eo dicitur, quod femina iccirco maxime nubere debet, ut mater fiat; uel quia prolem concipere, parere, educare, matris munus eſt. Coniugium quoque a coniungendo appellatur; quod legitima mulier cum uiro quaſi uno iugo adſtringatur. Præterea nuptiæ, quia ut inquit ſanctus Ambroſius, pudoris gratia puellæ ſe obnuberent: quo etiam declarari uidebatur uiris, obedientes, ſubiectaſque eſſe oportere. Ita uero ex communi theologorum ſententia definitur: Matrimonium eſt uiri, & mulieris maritalis coniunctio inter legitimas perſonas, indiuiduam uitæ conſuetudinem retinens. cuius definitionis partes ut planius intelligatur, docendum eſt, quamuis hæc omnia in perfecto matrimonio inſint, conſenſus uidelicet interior, pactio externa uerbis expreſſa, obligatio, &

Matrimonii deſcriptio, uis, et natura.

S. Ambr.

& uinculum,quod ex ea pactione efficitur,et coniugum copulatio, qua matrimonium cõſummatur; nihil horum tamen matrimonij uim & rationem proprie habere,niſi obligationem illam,& uexum, qui coniunctionis uocabulo ſignificatus eſt. Additur uero Maritalis, quoniam alia pactionum genera, quibus uiri, & mulieres obligantur, ut ſibi mutuam operam præſtent, uel pretij, uel alterius rei cauſa,prorſus aliena ſunt a matrimonij ratione. Sequitur deinde, Inter legitimas perſonas: quoniã qui a nuptiarum coniunctione legibus omnino excluſi ſunt, ij matrimoniũ inire non poſſunt; neque. ſi ineant,ratum eſt.exempli enim gratia: qui intra quartum gradum propinquitate coniuncti ſunt, puerque ante decimum quartum annum, aut puella ante duodecimum, quæ ætas legibus conſtituta eſt, ad matrimonii iuſta fœdera ineunda apti eſſe non poſſunt. Quod uero extremo loco poſitum eſt, Indiuiduam uitæ conſuetudinem retinens; indiſſolubilis uinculi naturam declarat, quo uir, & uxor colligantur. Ex ijs igitur patet, matrimonij naturam, & rationem in uinculo illo conſiſtere. Nam quod aliæ clariſſimorum uirorum definitiones hoc uidentur conſenſui tribuere, ut, cum dicunt, con iugium eſſe conſenſum maris, & feminæ; hoc ita accipiendum eſt,conſenſum ipſum matrimonij cauſam effectricem eſſe: quod Patres in Concilio Florentino docuerunt. Etenim obligatio, & nexus oriri non poteſt, niſi ex conſenſu, & pactione.

Cõc.Florent.

Sed

Sed illud maxime neceſſarium eſt, ut conſenſus uerbis, quæ præſens tempus ſignificant, exprimatur. neque enim matrimonium eſt ſimplex donatio, ſed mutua pactio: atque ita fit, ut conſenſus alterius tantum, ad matrimonium coniungendum ſatis eſſe non poſſit, ſed duorum inter ſe mutuum eſſe oporteat. atqui, ad declarandum mutuum animi conſenſum uerbis opus eſſe, perſpicuum eſt. Si enim ex interiori tantum conſenſu, ſine aliqua externa ſignificatione, matrimonium conſtare poſſet; illud etiam ſequi uideretur, ut, cum duo, qui diſiunctiſſimis & maxime diuerſis in locis eſſent, ad nuptias conſentirent, antequam alter alteri uoluntatem ſuam uel litteris, uel nuncijs declaraſſet, ueri, & ſtabilis matrimonij lege coniungerentur; quod tamen a ratione, & ſanctæ Eccleſiæ conſuetudine, & decretis alienum eſt. Recte autem dicitur oportere, ut conſenſus uerbis exprimatur, quæ præſentis temporis ſignificationem habeant. nam, quæ futurum tempus indicant, matrimonium non coniungunt, ſed ſpondent. deinde, quæ futura ſunt nondum eſſe perſpicuum eſt: quæ uero non ſunt, parum, uel nihil firmi, aut ſtabilis habere exiſtimandum eſt. Quare nondum connubij ius in eam mulierem quiſquam habet, quam ſe in matrimonium ducturum eſſe pollicetur; neque ſtatim ab eo impletum eſt, quod ſe facturum promiſit, tametſi fidem præſtare debet: quod ſi non faciat, uiolatæ fidei

fidei reus eſſe conuincitur. At uero qui matrimonij fœdere alteri iungitur, quamuis poſtea peniteat, tamen, quod factum eſt, mutare, irritumue, & infectum reddere non poteſt. Cum itaque coniugij obligatio nuda promiſſio non ſit, ſed eiuſmodi abalienatio; qua re ipſa uir mulieri, & uiciſſim mulier uiro corporis ſui poteſtatem tradit; iccirco neceſſe eſt, uerbis, quæ præſens tempus deſignant, matrimonium contrahi: quorum uerborum uis, poſtquam etiam enunciata ſunt, permanet, uirumq. & uxorem indiſſolubili uinculo conſtrictos tenet. Sed uerborum loco tum nutus, & ſigna, quæ intimum conſenſum aperte indicent, ſatis ad matrimonium eſſe poſſunt; tum ipſa etiam taciturnitas, cum puella propter uerecundiam non reſpondet, ſed ea pro ea parentes loquuntur. Ex ijs igitur Parochi fidelibus tradent. matrimonij naturam, & uim in uinculo & obligatione ſitam eſſe; ac præter conſenſum, eo, quo dictum eſt modo expreſſum, ut uerum matrimonium exiſtat, concubitum neceſſario non requiri. nam & primos parentes ante peccatum, quo tempore nulla inter eos carnis copula interceſſerat, ut Patres teſtantur, uero matrimonio iunctos fuiſſe plane conſtat. quare a ſanctis Patribus dictum eſt, matrimonium non concubitu, ſed conſenſu exiſtere: quod etiam a ſancto Ambroſio in libro de Virginibus repetitũ legimus.

Gen. 2

S. Ambr.

Duplex matrimo-

Iam uero hiſce explicatis, illud docendum erit, matrimonium duplicem rationem habere. Nam uel

De Matrimonio

uel ut naturalis coniunctio, (coniugium enim non ab hominibus inuentum, ſed a natura) uel ut ſacramentum, cuius uis naturalium rerum condicionem ſuperat, conſiderandum eſt. ac quoniam gratia naturam perficit, (neque prius quod ſpirituale eſt, ſed quod animale, deinde quod ſpirituale) rei ordo poſtulat ut de matrimonio, ut natura conſtat, & ad naturæ officium pertinet, prius agendũ ſit: tum uero, quæ illi, ut ſacramentum eſt, conueniunt, explananda erunt. In primis itaque docendi ſunt fideles, matrimonium a Deo inſtitutum eſſe: ſcriptum eſt enim in Geneſi; Maſculum, & feminam creauit eos, benedixitque illis Deus, & ait: Creſcite, & multiplicamini: &, Non eſt bonum hominem eſſe ſolum: faciamus ei adiutorium ſimile ſibi. Ac paulo poſt: Adæ uero non inueniebatur adiutor ſimilis eius. Immiſit ergo dominus Deus ſoporem in Adam, cumque obdormiſſet, tulit unã de coſtis eius, & repleuit carnem pro ea, & ædificauit dominus Deus coſtã, quam tulerat de Adã, in mulierem, & adduxit eam ad Adam; dixitque Adam: Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea: hæc uocabitur uirago, quoniam de uiro ſumpta eſt. quamobrem relinquet homo patrẽ ſuum, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una. Quæ, ipſo Domino auctore apud ſanctum Matthæum, oſtendunt matrimonium diuinitus inſtitutum eſſe. Neque uero Deus matrimonium tantummodo inſtituit, uerum, ut

ſancta

nii ratio, ut eſt. in offiiciũ naturæ & ut ſacramentum.

1. Cor. 15

Gen. 1

Gen. 2

Matt. 19

Trid. Syn *ſancta Tridentina Synodus declarat, perpetuum etiam, & indiſſolubilem nodum ei addidit: ſiquidem Saluator ait: Quod Deus coniunxit, homo, nō ſeparet. Quamuis enim matrimonio, quatenus naturæ eſt officium, conueniat, ut diſſolui non poſſit; tamen id maxime fit, quatenus eſt ſacramentum. qua ex re etiam in omnibus, quæ naturæ lege eius propria ſunt, ſummam perfectionem conſequitur. tamen & prolis educandæ ſtudio, & alijs matrimonij bonis repugnat, ut eius uinculum diſſolubile ſit. Quod uero a Domino dictum eſt; Creſcite, & multiplicamini; id eo ſpectat, ut, cuius rei cauſa matrimonium inſtitutum erat, declaret, non ut ſingulis hominibus neceſſitatem imponat. nunc enim, aucto iam humano genere, non ſolum ulla lex uxorem ducere aliquem non cogit, ſed potius uirginitas ſummopere commendatur, & unicuique in ſacris litteris ſuadetur, ut quæ matrimonij ſtatu præſtantior ſit, maioremque in ſe perfectionem, et ſanctitatem contineat. Dominus enim Saluator noſter ita docuit: Qui poteſt capere, capiat: et Apoſtolus ait; de Virginibus præceptum Domini non habeo; conſilium autem do, tamquam miſericordiam conſecutus, ut ſim fidelis.*

Matt. 19; Gen. 1; Matth. 19; 1. Cor. 7

Matrimonium quibus cauſis ineundum.

Sed quibus de cauſis uir, & mulier coniungi debeant, explicandum eſt. Prima igitur eſt, hæc ipſa diuerſi ſexus naturæ inſtinctu expetita societas, mutui auxilij ſpe conciliata; ut alter alterius ope adiutus, uitæ incōmoda facilius ferre, & ſenectutis

ctutis imbecillitatem ſuſtentare queat. Altera eſt procreationis appetitus, non tam quidem ob eam rem, ut bonorum, & diuitiarum heredes relinquantur, quam ut ueræ fidei, & religionis cultores educentur: quod quidem maxime ſanctis illis Patriarchis, cum uxores ducerent, propoſitum fuiſſe, ex ſacris litteris ſatis apparet. quare Angelus, cum Tobiam admoneret, quo pacto mali dæmonis uim poſſet repellere; Oſtendam, inquit, tibi, qui ſunt, quibus præualere poteſt dæmonium. ij namque, qui coniugium ita ſuſcipiunt, ut Deũ a ſe, et a ſua mente excludant, & ſuę libidini ita uacẽt, ſicut equus, & mulus, quibus non eſt intellectus, habet poteſtatem dæmonium ſuper eos. Deinde ſubiecit; Accipies uirginem cum timore Domini, amore filiorum magis, quam libidine ductus; ut in ſemine Abrahæ benedictionem in filijs conſequaris. Atque una etiam hæc cauſa fuit, cur Deus ab initio matrimonium inſtituerit. quare fit, ut illorum ſit ſcelus grauiſſimum, qui matrimonio iuncti, medicamentis uel conceptum impediunt, uel partum abigunt. hæc enim homicidarum impia cõſpiratio exiſtimanda eſt. Tertia eſt, quæ poſt primi parentis lapſum ad alias cauſas acceſſit; cum propter iuſtitię, in qua homo conditus erat, amiſſionem, appetitus rectæ rationi repugnare cœpit; ut ſcilicet, qui ſibi imbecillitatis ſuæ conſcius eſt, nec carnis pugnam uult ferre, matrimonij remedio ad uitanda libidinis peccata utatur. de quo ita Apoſtolus ſcribit

Tob. 6
1. Cor 7

ſcribit: Propter fornicationem unuſquiſque ſuam uxorem habeat, & unaquæque ſuum uirum habeat. Ac paulo poſt, cum docuiſſet, interdum orationis cauſa a matrimonij debito abſtinendum eſſe, ſubiecit: Et iterum reuertimini in idipſum, ne tentet uos Satanas propter incontinentiam ueſtram. Hæ igitur ſunt cauſæ, quarum aliquam ſibi proponere quiſque debet, qui pie, & religioſe, ut ſanctorum filios decet, nuptias uelit contrahere. Quod ſi ad eas cauſas alia etiam accedant, quibus homines inducti matrimonium ineant, atque in habendo uxoris delectu hanc illi præponant, ut heredis relinquendi deſiderium, diuitiæ, forma, generis ſplendor, morum ſimilitudo; huiuſmodi ſane rationes damnandæ non ſunt, cum matrimonij ſanctitati non repugnent. neque enim in ſacris litteris Iacob Patriarcha reprehenditur, quod Rachelem, eius pulchritudine illectus, Liæ prætulerit. Hæc de matrimonio, ut naturalis coniunctio eſt, docenda erunt, ut autem ſacramentum eſt, explicare oportebit: eius naturam multo præſtantiorem eſſe, & omnino ad altiorem finem referri. Quemadmodum enim matrimonium, ut naturalis coniunctio, ad propagandum humanum genus ab initio inſtitutum eſt, ita deinde, ut populus ad ueri, Dei, & ſaluatoris noſtri Chriſti cultum & religionem procrearetur, atque educaretur, ſacramenti dignitas illi tributa eſt. Cum enim Chriſtus dominus uellet arctiſſimæ illius neceſſitudinis, quæ ei cum Eccleſia intercedit,

Gen. 29.

ſuæque

ſuæque erga nos immenſæ charitatis certũ aliquod ſignum dare, tanti myſterij diuinitatem hac potiſſimum maris, & feminæ ſanctæ coniunctione declarauit. quod quidem aptiſſime factum eſſe, intelligi ex eo poteſt, quod ex omnibus humanis neceſſitatibus nulla inter ſe homines magis, quam matrimonij uinculum conſtringit; maximaq. inter ſe uir & uxor charitate & beneuolentia deuincti ſunt. atq. iccirco fit, ut frequenter ſacræ litteræ nuptiarum ſimilitudine diuinam hac Chriſti, & Eccleſiæ copulationem nobis ante oculos proponant.

Matrimonium ſacramentũ eſſe, & unum de ſeptem legis euangelicæ.

Iam uero matrimonium ſacramentum eſſe, Eccleſia, Apoſtoli auctoritate confirmata, certum, & exploratum ſemper habuit: ita enim ad Epheſios ſcribit; Viri debent diligere uxores ſuas, ut corpora ſua. Qui ſuam uxorem diligit, ſe ipſum diligit. nemo.n. umquã carnẽ ſuam odio habuit, ſed nutrit, & fouet eam, ſicut & Chriſtus Eccleſiam: quia membra ſumus corporis eius, de carne eius, & de oſſibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ; & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia. Nam quod inquit, Sacramentum hoc magnum eſt; nemini dubium eſſe debet, ad matrimonium referendum eſſe: quod ſcilicet uiri, & mulieris coniunctio cuius Deus auctor eſt, ſanctiſſimi illius uinculi, quo Chriſtus dominus cum Eccleſia coniungitur, ſacramentum, ideſt ſacrum ſignum ſit. Atque

hanc eſſe eorum uerborum propriam & ueram ſententiam, ueteres ſancti Patres, qui eum lo-
Trid.Syn cum interpretati ſunt, oſtendunt: idemque ſancta Tridentina Synodus explicauit. Conſtat ergo, uirum Chriſto, uxorem Eccleſiæ ab Apoſtolo comparari; uirum eſſe caput mulieris, ut eſt Chriſtus Eccleſię: eaque ratione fieri, ut uir uxorem diligere, & uiciſſim uxor uirum amare, & colere debeat. Chriſtus enim dilexit Eccleſiam, & pro ea ſemet ipſum tradidit. Rurſus uero, ut idem Apoſtolus docet, Eccleſia ſub-
Ad Eph. 5. iecta eſt Chriſto. Sed gratiam quoque hoc ſacramento ſignificari, & tribui, in quo maxime ratio ſacramenti ineſt, ea Synodi uerba decla-
Trid.Syn rant, Gratiam uero, quę naturalem illum amorem perficeret, & indiſſolubilem unitatem confirmaret, coniugesque ſanctificaret, ipſe Chriſtus, uenerabilium ſacramentorum inſtitutor atque perfector, ſua nobis paſſione promeruit. Quare docendum eſt, huius ſacramenti gratia effici, ut uir, & uxor, mutuę charitatis uinculo coniuncti, alter in alterius beneuolentia conquieſcat, alienosque, & illicitos amores, & concubitus non quærat, ſed in omnibus ſit honorabile connubium, & torus immaculatus.
Heb. 13 Sed quantum matrimonij ſacramentum ijs matrimonijs præſtet, quæ ante, uel poſt legem iniri ſolebant, ex eo licet cognoſcere, quod etſi gentes matrimonio diuini aliquid ineſſe arbitrabantur

de Matrimonio

tur, atque ob eam rem uagos concubitus a naturæ lege alienos eſſe, itemque ſtupra, adulteria, & alia libidinis genera uindicanda eſſe iudicabant, tamen eorum connubia nullam prorſus ſacramenti uim habuerunt. Apud Iudæos uero religioſius ommmo nuptiarum leges ſeruari conſueuerant: neque dubitandum, quin eorum matrimonia maiori ſanctitate prædita eſſent. Cum enim promiſſionem accepiſſent, fore aliquando, ut omnes gentes in ſemine Abrahæ benedicerentur; magnæ apud eos pietatis officium merito eſſe uidebatur, filios procreare, electi populi ſobolem, ex qua Chriſtus dominus Saluator noſter, quod ad humanam naturam attinet, ortum habiturus eſſet, propagare: ſed illæ quoque coniunctiones uera ſacramenti ratione caruerunt. Huc accedit, quod ſiue naturæ, poſt peccatum, ſiue Moſis legem ſpectemus, facile animaduertimus matrimonium a primi ortus ſui decore, & honeſtate decidiſſe. dum enim naturæ lex uigebat, multos ex antiquis Patribus fuiſſe comperimus, qui plures ſimul uxores ducerent. Deinde uero in lege Moſis permiſſum erat, dato repudij libello, ſi cauſa fuiſſet, diuortium cum uxore facere: quorum utrumque ab euangelica lege ſublatum, matrimoniumque in priſtinum ſtatum reſtitutum eſt. Nam quod polygamia a matrimonij natura aliena eſſet, (& ſi aliqui ex priſcis Patribus accuſandi non

Gen. 22

Deut. 24

Matt. 19

ſunt, quod non ſine Dei indulgentia plures uxores ducerent) Chriſtus dominus oſtendit illis uerbis:
Matt.19 Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ; & erũt duo in carne una. Ac deinde ſubiungit: Itaque iam non ſunt duo, ſed una caro. Quibus uerbis planum fecit, matrimonium ita a Deo inſtitutum eſſe, ut duorum tantum non plurium, coniunctione definiretur. Quod etiam alibi apertiſſime docuit: ait enim, Quicumque dimiſerit uxorem ſuam, & aliam duxerit, adulte-
Marc.10. rium cõmittit ſuper eam; & ſi uxor dimiſerit uirum ſuum, & alii nupſerit, mœchatur. Nam ſi uiro liceret plures uxores ducere, nulla omnino cauſa eſſe uideretur, cur magis adulterij reus dicendus eſſet, quod præter eam uxorem, quam domi haberet aliam duceret, quam quod priore dimiſſa, cum alia coniungeretur. Atque ob eam rem fieri intelligimus, ut, ſi infidelis quiſpiam, gentis ſuæ more, & conſuetudine, plures uxores duxiſſet, cum ad ueram religionem conuerſus fuerit, iubeat eum Eccleſia ceteras omnes relinquere, ac priorem tantũ iuſtæ, & legitimæ uxoris loco habere. Verum eodem Chriſti domini teſtimonio facile comprobatur, nullo diuortio uinculum matrimonij diſſolui poſſe. ſi enim poſt libellum repudij mulier a uiri lege ſoluta eſſet, liceret ei ſine ullo adulterij crimine alteri
Matt.19 uiro nubere. Atqui Dominus aperte denunciat:
Marc.10 Omnis, qui dimittit uxorem ſuam, & alteram du-
Luc.16. cit, mœchatur. Quare coniugij uinculum nulla

re,

re niſi morte dirumpi perſpicuum eſt. quod quidem Apoſtolus etiam confirmat, cum inquit: Mulier alligata eſt legi, quanto tempore uir eius uiuit: quod ſi dormierit uir eius, liberata eſt a lege; cui uult, nubat, tantum in Domino. Et rurſus: His, qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio, non ego, ſed Dominus, uxorem a uiro non diſcedere; quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut uiro ſuo reconciliari. Eam uero optionem Apoſtolus mulieri, quę iuſta de cauſa uirum reliquiſſet, detulit. ut aut innupta maneat, aut uiro ſuo reconcilietur. neque enim ſancta Eccleſia uiro, & uxori permittit, ut ſine grauioribus cauſis alter ab altero diſcedat. 1. Cor. 7

Ac ne forte alicui uideatur durior matrimonij lex, quod nulla umquam ratione diſſolui poſſit; docendum eſt, quæ ſint cum ea utilitates coniunctæ. Primum enim homines in coniungendis matrimonijs uirtutem potius, & morum ſimilitudinem, quam diuitias, & pulchritudinem ſpectandam eſſe intelligant: qua quidem re communi ſocietati maxime conſuli nemo dubitare poteſt. Preterea, ſi diuortio matrimonium diſſolueretur, uix umquam diſſidendi cauſe hominibus, quę eis ab antiquo pacis, & pudicitię hoſte quotidie obijcerentur, deeſſent. Nunc uero cum fideles ſecum cogitant, quamuis etiam coniugij cõuictu, et conſuetudine careãt, ſe tamen matrimonij uinculo conſtrictos teneri, omnemque alterius uxoris ducendę ſpem ſibi precipiam eſſe; ea re fit; ut ad iracundiam, & diſſidia Vxorũ cur pluralitas illicita: tũ de triplici bono matrimonii.

tardiores eſſe conſueuerint. Quod ſi interdum etiam diuortium faciant, & diutius coniugis deſiderium ferre non poſſint; facile per amicos reconciliati ad eius conuictum redeunt. Sed hoc loco prætermittenda non erit Paſtoribus ſancti
S.Auguſ. *Auguſtini ſalutaris admonitio, is enim ut oſtenderet fidelibus, haud grauate faciendum eſſe, ut cum uxoribus, & quas adulterij cauſa dimiſiſſent, ſi eas delicti pœniteret, in gratiam reducerentur; Cur, inquit, uir fidelis non recipiet uxorem, quam recipit Eccleſia? aut cur uxor uiro adultero, ſed pœnitenti, non agnoſcat, cui*
Prouc.18 *etiam ignouit Chriſtus? Nam quod ſcriptura ſtultum uocat, qui tenet adulteram; de ea ſentit, quæ cum deliquerit, pœnitere, & a cœpta turpitudine, deſiſtere recuſat. Ex ijs itaque perſpicuum eſt, fidelium coniugia perfectione, & nobilitate, tum gentilium, tum Iudæorum matrimonijs longe præſtare. Docendi præterea ſunt fideles, tria eſſe matrimonii bona, prolem, fidem, ſacramentum: quorum compenſatione illa incommoda leniuntur, quæ Apoſtolus indicat*
1.Cor.7 *his uerbis; Tribulationem carnis habebunt huiuſmodi. Efficiturque, ut coniunctiones corporum, quæ extra matrimonium merito damnandæ eſſent, cum honeſtate coniunctæ ſint. Primum igitur bonum eſt proles, hoc eſt liberi, qui ex iuſta, & legitima ſuſcipiuntur uxore: id enim*
1.Tim.2 *tanti fecit Apoſtolus, ut diceret; Saluabitur mulier*

lier per filiorum generationem. Nec uero hoc de procreatione ſolum, ſed de educatione etiam, & diſciplina, qua filij ad pietatem erudiuntur, intelligendum eſt. ſic ſtatim ſubdit Apoſtolus; Si in fide permanſerint. Monet enim ſcriptura; Filij tibi ſunt? erudi illos, & curua illos a pueritia illorum. Eccle.7 *Idem etiam Apoſtolus docet; eiuſque inſtitutionis pulcherrima exempla Tobias, Iob, & alij ſanctiſſimi Patres in ſacris litteris præbent. Quę uero ſint parentum, & filiorum officia, in quarto pręcepto latius explicabitur.*

Sequitur fides: quod eſt alterum matrimonij bonum, non ille uirtutis habitus, quo imbuimur, cum baptiſmum percipimus; ſed fidelitas quędã, qua mutuo uir uxori, & uxor uiro ita ſe obſtringit, ut alter alteri ſui corporis poteſtatem tradat; ſanctumque illud coniugij fœdus numquam ſe uiolaturum pollicetur. id facile colligitur ex illis uerbis, quæ a primo parente enunciata ſunt, cum Euã uxorẽ ſuam accepit: quę deinde Chriſtus dominus in euangelio comprobauit. Quare relinquet homo Gen.2 *patrem, & matrem, & adhęrebit uxori ſuę, &* Matt.19 *erunt duo in carne una. item ex eo Apoſtoli lo-* 1.Cor.7 *co: Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed uir: ſimiliter autem & uir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. Quare optimo iure grauiſſimæ animaduerſiones a Domino in adulteros, quod hãc maritalẽ fidẽ frangãt, in ueteri lege conſtituta erant. Poſtulat præterea matrimonij fides, ut uir,*

& uxor ſingulari quodam, ſanctoque, ut puro amore coniuncti ſint: neque ut adulteri inter ſe ament,
Ad Eph. 5. ſed ut Chriſtus dilexit Eccleſiam. hanc enim Apoſtolus regulam præſcripſit, cum ait; Viri, diligite uxores ueſtras, ſicut et Chriſtus dilexit Eccleſiam: quam certe immenſa illa charitate, non ſui commodi gratia, ſed ſponſæ tantum utilitatem ſibi proponens, complexus eſt. Tertium bonum, Sacramentum appellatur, uinculum ſcilicet matrimonij, quod numquam diſſolui poteſt. nam, ut eſt apud
1. Cor. 7 Apoſtolum, Dominus præcepit uxorem a uiro non diſcedere; quod ſi diſceſſerit, manere innuptã, aut uiro ſuo reconciliari; & uir uxorem non dimittat. Si enim matrimonium, ut ſacramentum eſt, Chriſti coniunctionem cum Eccleſia ſignat; neceſſe eſt, ut Chriſtus ſe ab Eccleſia numquam diſiungit, ita uxorem a uiro, quod ad matrimonij uinculum attinet, ſeparari non poſſe. Verum ut hæc ſancta ſocietas ſine querela facilius conſeruetur, uiri, & uxoris officia, quæ a Sancto Paulo, et a Principe apoſtolorum Petro deſcripta ſunt, tradenda erunt.

Mutuum uiri & uxoris officium. Ergo uiri munus eſt, uxorem liberaliter, & honorifice tractare. qua in re meminiſſe oportet, Euã ab adamo ſociam appellatã eſſe, cum inquit: Mulier, quam dediſti mihi ſociam. Cuius rei cauſa aliqui Patres factum eſſe docuerunt, ut ea non ex pedibus, ſed ex latere uiri formaretur: quemadmodũ etiam ex capite condita non eſt, ut uiri ſe dominam non eſſe intelligeret, ſed uiro potius ſubiectam. De

cet

de Matrimonio

cet præterea uirũ in alicuius honeſtæ rei ſtudio ſem per occupatum eſſe; tum ut ea ſuppeditet, quæ ad familiam ſuſtentandam neceſſaria ſunt; tũ ne iner ti otio langueſcat; a quo uitia fere omnia fluxerũt; deinde uero familiam recte conſtituere, omnium mores corrigere, ſingulos in officio continere. Rurſus autem uxoris partes ſunt, quas apoſtolorum Princeps enumerat, cum inquit; Mulieres ſubditæ ſint uiris ſuis: ut et, ſi qui non credunt uerbo, per mulierum conuerſationem ſine uerbo lucrifiant, con ſiderantes in timore ſanctam conuerſationem ueſtram, quarum non ſit extrinſecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti ueſtimẽtorum cul tus; ſed qui abſconditus eſt cordis, homo in incorru ptibilitate quieti, & modeſti ſpiritus, qui eſt in con ſpectu Dei locuples. ſic enim aliquando & ſanctæ mulieres ſperantes in Deo ornabant ſe ſubiectæ pro prijs uiris, ſicut Sara obediebat Abrahę dominũ eum uocans. Earum quoque precipuum ſtudium ſit, filios in religionis cultu educare, domeſticas res diligenter curare. Domi uero libenter ſe contineant niſi neceſſitas exire cogat: idque ſine uiri permiſſu facere numquam audeant. Deinde, in quo maxime maritalis coniunctio ſita eſt, meminerint ſemper, ſecundum Deum, magis quam uirum, neminem diligendum, eo ue pluris faciendum eſſe nemi nem; cui etiam omnibus in rebus, que Chriſtianę pietati non aduerſantur, morem gerere, & obtemperare ſumma cum alacritate animi oporteat. Harum

1. Pet. 3

rum rerum explicationi conſequens erit, ut Paſtores ritus etiam doceant, qui in matrimonio contrahendo ſeruari debent: de quibus, non eſt expectandum, ut hoc loco præcepta tradantur, cum a ſancta Tridentina Synodo, quæ hac in re maxime obſeruanda ſint, copioſe, & accurate conſtituta fuerint; neque illud decretum a Paſtoribus ignorari poſſit. ſatis igitur eſt eos admonere, ut, quæ ad hãc partem attinent, e ſacri Concilij doctrina cognoſcere ſtudeant, eaque fidelibus diligenter exponãt. In primis autem, ne adoleſcentes, & puellæ, cui ætati ineſt maxima imbecillitas conſilii, falſo nuptiarum nomine decepti, turpium amorum fœdera incaute ineant, ſæpiſſime docebunt, ea neque uera, neque rata matrimonia habenda eſſe, quæ pręſente Parocho, uel alio ſacerdote de ipſius Parochi uel ordinarii licentia, certoq; teſtium numero non cõtrahãtur. Sed quæ matrimoniũ etiam impediunt, explicanda erunt, in quo argumento pleriq. graues, & doctiſſimi uiri, qui de uitijs, & uirtutibus conſcripſerunt, adeo diligenter uerſati ſunt, ut facile omnibus futurum ſit, quæ illis ſcriptis ſuis tradiderũt, in hunc locum transferre; cum prȩſertim neceſſe habeant Paſtores, eos ipſos libros numquam fere e manibus deponere. itaque cũ illas prȩceptiones, tum quȩ a ſancta Synodo ſancita ſunt de impedimẽto, quod uel a cognatione ſpirituali, uel a iuſtitia publicæ honeſtatis, uel fornicatione oritur, attente legent, & tradenda fidelibus curabunt. Ex

Trid. Syn

quibus

de matrimonio

quibus perſpici poteſt, quo animo affectos eſſe oporteat fideles, cum matrimonium contrahunt. neque enim ſe humanam aliquam rem aggredi, ſed diuinam putare debent; in qua ſingularem mentis integritatem, & pietatem adhibendam eſſe, Patrum ueteris legis exempla ſatis oſtendunt: quorum matrimonia tametſi ſacramenti dignitate prædita non erant, ea tamen maxima ſemper cum religione, & ſanctimonia colenda eſſe exiſtimarunt.

Matrimonium clandeſtine minime contrahendum.

Inter cetera autem maxime hortandi ſunt filij familias, ut parentibus, et ijs, in quorũ fide, & poteſtate ſunt, eum honorem tribuant, ut ipſis inſcientibus, nedum inuitis, et repugnantibus, matrimonia non ineant. nam in ueteri teſtamento licet animaduertere, filios a patribus ſemper in matrimoniũ collocatos eſſe. qua in re plurimum illorum uoluntati deferendum eſſe, Apoſtolus etiã uidetur ijs uerbis indicare: Qui matrimonio iũgit uirginem ſuam, bene facit; & qui nõ iungit, melius facit: Extrema illa reſtat pars, quæ ad matrimonij uſum pertinet. de quibus ita agendũ eſt a Paſtoribus, ut nullum ex eorũ ore uerbũ excidat, quod fideliũ auribus indignũ eſse uideatur, aut pias mẽtes lædere, aut riſũ mouere queat. Vt. n. eloquia Domini, eloquia caſta ſunt: ita ẽt maxime decet, Chriſtiani populi doctorẽ eiuſmodi orõnis genere uti, quod ſingularẽ quãdã grauitatẽ, et mentis integritatẽ præſeferat. Quare duo illa maxime docẽdi sũt fideles, primũ quidẽ nõ uoluptatis, aut libidinis cauſa matrimonio operã dandã

1. Cor. 7

Pſalm. 11

eſſe

eſſe: ſed eo utendũ intra illos fines, qui, ut ſupra de-
1.Cor. 7 *mõſtrauimus, a Domino præſcripti ſunt. Meminiſſe enim conuenit, quod Apoſtolus hortatur; Qui habent uxores, tamquam non habentes ſint. tum uero*
S.Hieron *a ſancto Hieronymo dictum eſſe: Sapiens uir iudicio debet amare coniugem, non affectu: reget impetus uoluptatis, nec præceps feretur ad coitum. Nihil eſt fœdius, quam uxorem amare quaſi adulteram. Sed quoniam bona omnia ſanctis precationibus a Deo impetranda ſunt; alterum eſt, quod fideles docere oportet, ut, Deum orandi, & obſecrandi cauſa, a matrimonij officio interdum abſtineant; in primiſque id ſibi obſeruandum ſciant, tribus ſaltem diebus, ante quam ſacram Euchariſtiã percipiant, ſæpius uero cum ſollemnia Quadrageſimæ ieiunia celebrantur, quemadmodum Patres noſtri recte & ſancte præceperunt. ita enim fiet, ut ipſa matrimonij bona maiori in dies diuinæ gratiæ cumulo augeri ſentiant; & pietatis ſtudia ſectãtes, non modo hanc uitam tranquille, & placide tradu*
Rom. 5 *cant, ſed æterne etiam Dei benignitate conſequendæ, uera, & ſtabili ſpe, quæ non confundit, nitatur.*

DE DEI PRAECEPTIS IN DECALOGO CONTENTIS.

S.Auguſ. DECALOGUM, *legum omnium ſummam, & epitomen eſſe, S. Auguſtinus literis commendauit. Nam cũ multa locutus ſit Dominus, duæ tamen tantum tabulæ dantur*

Moyſi

Moyſi lapideæ, quæ dicuntur tabulæ teſtimonij futuri in arca. nimirum cetera omnia, quæ præcepit Deus, ex illis decem præceptis, quæ duabus tabulis conſcripta ſunt, pendere intelliguntur, ſi diligenter quæratur, ut recte intelligantur: quo modo hæc ipſa rurſus decem præcepta duobus illis nituntur, dilectionis ſcilicet Dei, & proximi, in quibus tota lex pendet, & Prophetæ. Itaque cum ſit totius legis Matth.22 *ſumma, Paſtores oportet in eius cõtemplatione die, noctuque uerſari; nõ ut uitam ſuam modo ad hanc normam componant; ſed etiam, ut populum ſibi creditum in lege Domini erudiant. Nam labia ſa-* Malach.1 *cerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum eſt: quod ad Paſtores nouæ legis maxime pertinet, qui Deo propiores, a claritate in claritatem transformari debent, tamquam a Domini ſpiritu: & cum* 2.Cor. 3 *eos lucis nomine nuncupauit Chriſtus dominus, proprię ſunt illorum partes, ut ſint lumen eorum, qui in tenebris ſunt, eruditores inſipientium, magiſtri infantium; &, ſi quis præoccupatus fuerit in ali-* Gal.6 *quo delicto, ipſi, qui ſpirituales ſunt, huiuſmodi inſtruant, In confeſſionibus etiam iudicis perſonam ſuſtinent, ac pro genere, & modo peccatorum ſententiam ferunt. quare niſi ſuam ſibi inſcitiam, niſi alijs etiam eſſe fraudi uelint, in eo ſint, neceſſe eſt, quamuigilantiſſimi, & in diuinorum præceptorum interpretatione exercitatiſſimi, ut ad hãc diuinam regulam, de quacumque & actione, & officii præ-*

termiſ-

teneri. Certiſſimum enim eſt, non propterea his præceptis parendum eſſe, quod per Moſem data ſunt, ſed quod omnium animis ingenita, & per Chriſtum dominum explicata ſunt, & confirmata. Iuuabit tamen plurimum, & ad perſuadendum magnum habebit momentum illa cogitatio, Deum eſſe, qui legem tulit: de cuius ſapientia, & æquitate dubitare non poſſumus, nec eius infinitam uim, atque potentiam effugere. Quare cum per prophetas Deus iuberet ſeruari legem, dicebat ſe dominum Deum eſſe. & in ipſo Decalogi exordio: Ego ſum dominus Deus tuus. & alibi: Si Dominus ego ſum, ubi eſt timor meus? Exod. 20 Malach. 1 Non ſolum autem excitabit fidelium animos ad ſeruanda Dei præcepta, ſed ad gratiarum etiam actionem, quod ſuam Deus, quæ ſalutem noſtram contineret, uoluntatem explicarit. Quare non uno loco ſcriptura maximum hoc beneficium declarans, populum commonefacit, ut ſuam dignitatem, ac Domini beneficentiam cognoſcat, ueluti in Deuteronomio; Hæc eſt, inquit, ueſtra ſapientia, & intellectus coram populis, ut audientes uniuerſi præcepta hæc, dicant; En populus ſapiens, & intelligens, gens magna. & rurſus in pſalmo: Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis. Deuter. 4 Pſal. 147.

Verum ſi Parochus rationem præterea latæ legis ex ſcripturæ auctoritate demonſtrarit, facile Quãta maieſtate lex

Decalogi data. *facile intelligent fideles, quam pie ac ſuppliciter acceptã Dei legem colere oporteat. triduo enim an*
Exod. 19 *tequam ferretur lex, Dei iuſſu dictum eſt omnibus, ut ueſtimenta lauarent, uxores non attingerent, quo ſanctiores, ac paratiores eſſent ad accipiendam legem; ut ad diem tertium adeſſent. deinde, cum ad montem eſſent adducti, unde Dominus illis per Moſem leges erat laturus, uni Moyſi dictum eſt, ut in montem aſcenderet: quo Deus maxima cum maieſtate uenit, & locum tonitruis, fulgoribus, igne, denſisque nebulis circumfudit, ac loqui cum Moſe cœpit, eique leges dedit. quod diuina ſapientia nullam aliam ob cauſam factum uoluit, niſi nos ut moneret, caſto, humilique animo legem Domini accipiendam eſſe: quod ſi præcepta negligeremus, paratas nobis à diuina iuſtitia pœnas imminere. Quin etiã, legis iuſſa difficultatem non habere, oſtendat*
S. Auguſ. *Parochus, quod uel una hac ratione ex S. Auguſtino docere poterit, cum dicit: Qui quæſo, dicitur impoſſibile eſſe homini, amare, amare, inquam, creatorem beneficum, patrem amantiſſimum, deinde etiam, & carnem ſuam in fratri-*
Rom. 13 *bus ſuis? at uero qui diligit, legem impleuit. Quare*
1. Ioan. 5. *Ioannes apoſtolus, præcepta Dei grauia non eſſe, aperte teſtatur. nihil enim iuſtius, nihil cum maiore dignitate, nihil maiore cum fructu ab homine,*
D. Bernard. *teſte B. Bernardo, exigi potuiſſet. quamobrem ſum-*
S. Auguſ. *mam Dei benignitatem admiratus eſt Auguſtinus, ſic ipſum Deũ affatus: Quid eſt homo, quod amari*

te

te ab eo uis? &, ſi non faciat, ingentes minaris pœnas? an non ſatis magna hæc eſt, ſi non diligam te? Quod ſi quis eam afferat excuſationem, impediri ſe, quo minus Deum amet, infirmitate naturæ; docendum eſt, Deum, qui amorem requiſiuit, amoris uim inſerere cordibus per ſpiritum ſanctum ſuũ: hic autem ſpiritus bonus petentibus a patre cæleſti datur: ut merito ſanctus Auguſtinus precatus ſit; Da, quod iubes; & iube, quod uis. Quia igitur Dei auxilium præſto nobis eſt, maxime poſt Chriſti domini mortẽ, per quã princeps huius mundi eiectus eſt foras: nõ eſt quod quiſquã rei difficultate deterreatur: nihil enim eſt amãti difficile. Præterea, ad eandẽ rem perſuadendam plurimum ualebit, ſi explicabitur, neceſſario legi obtemperandum eſſe; præſertim cum noſtris temporibus non defuerint, qui, ſiue facilis, ſiue difficilis ſit lex, ad ſalutem tamen nequaquam neceſſariam eſſe, impie, & magno ipſorum malo dicere non ueriti ſunt. Quorum nefariam, impiamque ſententiam ſacræ ſcripturæ teſtimoniis Parochus cõfutabit, eiuſdem maxime Apoſtoli, cuius illi auctoritate impietatem ſuam tueri conantur. Quid igitur ait Apoſtolus? non præputium, non circumciſionem quidquam eſſe, ſed obſeruationem mandatorum Dei. Quod uero eandem ſententiam alibi repetit, & nouam creaturam in Chriſto tantum dicit ualere, intelligimus plane eã nouam creaturam in Chriſto dicere, qui mandata Dei obſeruat. Is enim, qui habet mandata Dei, ac

Luc. 11. S. Auguſt. 1. Cor. 7 Gal. 6

Ioan. 14. *ſeruat, diligit Deum, Domino ipſo teſte apud Ioānem; Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit. Nam & ſi iuſtificari poteſt homo, & ex impio fieri pius, ante quam ſingula legis præcepta externis actionibus impleat: tamen fieri non poteſt, ut, qui per ætatem ratione uti queat, ex impio fiat iuſtus, niſi animum habeat paratum ad omnia præcepta Dei ſeruanda. Ad extremum vero, ne quid prætermittat Parochus, quo fidelis populus adducatur, ut legem ſeruet, quam ſint eius uberes, ſuauesque fructus, demonſtrabit: quod facile poterit ex iis, quæ pſalmo decimo octauo ſcripta ſunt, probare. in eo enim legis Dei laudes celebrantur: quarum hæc eſt uel maxima, quæ Dei gloriam, & maieſtatem multo amplius explicat, quam decore ſuo atque ordine faciant ipſa cæleſtia corpora: quæ ut omnes quamuis barbaras nationes in ſui admirationem rapiunt, ita efficiunt, ut rerum omnium opificis, & conditoris gloriam, ſapientiam, ac potentiā* Pſal. 18 *agnoſcant. Ac lex quidem Domini conuertit animas ad Deum. agnoſcentes enim uias eius, et Dei ſanctiſſimam uoluntatem per legem, conuertimus pedes noſtros in uias Domini. At quia ſoli timentes Deum, uere ſapientes ſunt; hoc illi deinceps tribuit, ut ſapientiam præſtet paruulis. Hinc ueris gaudiis, & myſteriorum diuinorum cognitione, ingentibus præterea uoluptatibus, & præmiis, & in hac uita, & in futuro ſæculo illi cumulantur, qui Dei legem obſeruant. Nec uero tam noſtræ*

utilitatis gratia, quam Dei cauſa, nobis eſt ſeruanda lex, qui ſuam hominum generi in lege uoluntatem aperuit: quam cum cetera creaturæ ſequãtur, hominem ipſum eãdem ſequi multo eſt æquius. Ne id quidem ſilentio prætereundum eſt, uel in hoc maxime ſuam in nos Deum clementiam, & ſummæ bonitatis diuitias oſtendiſſe quod cum ſine ullo præmio nos potuiſſet, ut ſuæ gloriæ ſeruiremus, cogere; uoluit tamen ſuam gloriam cum utilitate noſtra coniungere; ut, quod homini utile, idem eſſet Deo glorioſum. Quoniam igitur id maximum & præclariſſimum eſt, docebit Parochus, ut a Propheta ultimo loco dictum eſt, in cuſtodiendis illis retributionem multam eſſe. Non enim tantum illæ Pſal. 18 *nobis benedictiones promiſſæ ſunt, quæ ad terrenam magis felicitatem ſpectare uidebantur, ut benedicti ſimus in ciuitate, benedicti in agro; ſed copioſa merces in cælis, & menſura bona, conferta, coagitata, & ſuperfluens propoſita eſt, quam piis & iuſtis actionibus meremur diuinæ miſericordiæ adiumento.* Deut. 28. Matth. 5 Luc. 6

EGO SVM DOMINVS DEVS TVVS, QVI EDVXI TE DE TERRA AEGYPTI, DE DOMO SERVITVTIS. NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME. NON FACIES TIBI SCVLPTILE &c. Exdi 20.

Quamuis hæc lex Iudæis in monte a Domino data fuerit; tamen, quoniam natura omnium

mentibus multo ante impreſſa, et conſignata erat ;
Rom.1 *atque ob eam rem Deus uniuerſos homines illi perpetuo parere uoluit; plurimum proderit, verba illa quibus, Moyſe miniſtro, atque interprete, Hebræis promulgata eſt, et populi Iſraelitici hiſtoriam, quæ myſteriorum eſt plena, diligenter explicare. Principio narrabit Parochus, ex omnibus nationibus, quæ ſub cælo erant, unam Deum delegiſſe, quæ ortũ habuit ab Abraham, quem peregrinum eſſe uoluit in terra Chanaam: cuius poſſeſſionẽ cũ ei pollicitus eſſet, tamen & ille, et poſteri eius amplius quadringentos annos uagi fuerunt, ante quam promiſſam*
Pſal.104 *terram incolerent ; in qua quidem peregrinatione numquam eorum curam dimiſit. tranſibant quidẽ illi de gente in gentem, & de regno ad populum alterum : ſed nullam umquam illis iniuriam fieri paſſus eſt; immo vero in reges animaduertit Priuſquã antẽ in Aegyptum deſcenderent, uirum præmiſit, cuius prudẽtia et illi, et Ægyptij fame liberarẽtur. In Aegypto vero ea illos benignitate cõplexus eſt, ut, repugnante, & incumbente ad illorum perniciem Pharaone, mirum in modum augerentur : & cum ualde affligerentur, ac tamquam ſerui duriſſime tractarentur ; ducem Moſem excitauit, qui eos in manu potenti educeret. huius præcipue liberationis, initio legis meminit Dominus his uerbis : Ego ſum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo ſeruitutis. Ex his vero illud maxime Parocho animaduertendum eſt, unam ex uniuerſis*

uerſis nationibus a Deo delectam eſſe, quam populum uocaret ſuum, & cui ſe cognoſcendum, & colēdum præberet; non quod ceteras iuſtitia, aut numero uinceret, quemadmodum Hebræos monet Deus; ſed quod ipſi Deo ſic placuit; potius ut gentem exiguam, & inopem augeret, & locupletaret, quo eius potentia, & bonitas notior apud omnes eſſet, & illuſtrior. Cum igitur ea eſſet illorum hominum condicio, ijs conglutinatus eſt, & hos amauit; ita ut, cum eſſet Dominus cæli, & terræ, non cōfunderetur uocari Deus eorum, quo ceteras gentes ad æmulationem prouocaret; ut, perſpecta Iſraelitarū felicitate, omnes homines ad ueri Dei cultum ſeſe conferrent, quemadmodum etiam Paulus teſtatur, ſe, gentium felicitate propoſita, & uera Dei cognitione, qua eas inſtruxerat, ad æmulationem carnem ſuam prouocare. Deinde fideles docebit, Deum Hebræos patres diu peregrinari paſſum eſſe, poſteros etiam duriſſima ſeruitute premi, diuexarique permiſiſſe, ob eam rem, uti doceremur, amicos Dei fieri, non niſi mundi inimicos, ac peregrinos in terris; itaque in Dei familiaritatem facilius recipi, ſi nihil omnino nobis ſit commune cum mundo tum uero, ut ad Dei cultum tranſlati intelligeremus, quanto feliciores demum ſint ij, qui Deo, quam qui mundo ſeruiunt: cuius rei nos ſcriptura commonet: ait enim: Veruntamen ſeruient ei, ut ſciant diſtantiā ſeruitutis meæ, & ſeruitutis regni terrarum. Preterea, explicabit, poſt amplius

Deute. 9 — Deut. 10. — Rom. 11 — Rom. 11 — 2. Para. 12

quadringẽtis annis Deũ promiſſa præſtitiſſe, ut ille populus fide, ac ſpe aleretur. Alũnos enim ſuos Deus a ſe perpetuo pendere uult, atque in ſua bonitate omnem ſpem ſuã collocare; ut in primi præcepti explanatione dicetur. Poſtremo, locum, ac tempus notabit, quibus hanc legem populus Iſrael a Deo accepit; nempe, poſtquam eductus ex Aegypto in deſertum uenit; ut beneficij recentis memoria allectus, & loci aſperitate, in quo uerſabatur, deterritus, ad accipiendam legem aptior redderetur. homines enim ijs maxime deuinciuntur, quorum beneficentiam experti ſunt; atque ad Dei præſidium confugiunt, cum ſe omni ſpe humana deſtitutos eſſe uident. Et quo licet intelligere, fideles ad complectendam cæleſtem doctrinam eo propenſiores eſſe, quo ſe magis a mundi illecebris, & carnis uoluptatibus abſtraxerint; ſicut per Prophetam ſcriptum eſt; Quem docebit ſcientiam, & Iſa.28 *quem intelligere faciet auditũ? ablactatos a lacte, auulſos ab uberibus. Enitatur itaque Parochus, &, quantum poteſt, efficiat, ut fidelis populus hęc uerba ſemper in animo habeat; Ego ſum dominus Deus tuus: ex quibus intelligent, legiſlatorem ſe creatorem habere, a quo & conditi ſunt, & conſeruantur: iureque illud uſurpent; Ipſe eſt dominus Deus noſter; & nos populus paſcuę eius, & oues manus eius. Quorum uerborum uehemens, et frequens admonitio eam uim habebit, ut ad legẽ colendam fideles promptiores reddantur, & a pec*

catis

catis abſtineant. Quod autem ſequitur; Qui eduxi te de terra Aegypti, de domo ſeruitutis; et ſi Iudæis tantum uidetur cõuenire, Aegyptiorum dominatu liberatis; tamen, ſi interiorem ſalutis uniuerſæ rationem ſpectemus, multo magis ad Chriſtianos homines pertinet; qui non ex Aegyptiaca ſeruitute, ſed e peccati regione, & poteſtate tenebrarum a Deo erepti, atque in regnum filij dilectionis ſuæ translati ſunt. cuius beneficij magnitudinem intuens Hieremias prædixit illud; Ecce dies uenict. dicit Dominus; & non dicetur ultra, Viuit Dominus, qui eduxit filios Iſrael de terra Aegypti; ſed uiuit Dominus, qui eduxit filios Iſrael de terra Aquilonis; & de uniuerſis terris, ad quas eieci eos, et reducam eos in terram ſuam, quam dedi Patribus eorũ. ecce ego mittam piſcatores multos, dicit Dominus, & piſcabuntur eos: et quæ ſequũtur. Pater enim indulgentiſſimus per filium ſuũ filios, qui erãt diſperſi, congregauit in unũ; ut iam nõ ut ſerui peccato, ſed iuſtitiæ, ſeruiamus illi in ſanctitate, et iuſtitia corã ipſo omnibus diebus noſtris. Quare fideles omnibus tẽtationibus tãquã clypeũ opponent illud Apoſtoli; Qui mortui ſumus peccato, quo modo adhuc uiuemus in illo? iã nõ ſumus noſtri, ſed eius, qui pro nobis mortuus eſt, et reſurrexit. Ipſe eſt dñs Deus noſter, qui nos ſuo sãguine ſibi acquiſiuit; quo modo peccare poterimus in dominũ Deũ noſtrũ, ipſumq. iterũ cruci affigere? Vt igitur uere liberi, & ea quidẽ libertate, qua nos Chriſtus liberauit, ſicut

Ad Col. 1
Hiere. 16
Luc. 1
Rom. 6

exhibueramus mẽbra noſtra ſeruire iniuſtitiæ, ita exhibeamus ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem.

Exod.20 NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME.

Priorem in Decalogo locum obtinere, quæ ad Deum pertinent, poſteriorem uero, quæ ad proximum, docebit Parochus: quia eorum, quæ proximo præſtamus, cauſa Deus eſt. tum enim ex Dei præcepto proximum diligimus, cum propter Deum diligimus: ea uero ſunt in priori tabula deſcripta, Secundo loco, in uerbis ijs, quæ propoſita ſunt, duplex contineri præceptum oſtendet: quorum alterum iubendi, alterum prohibendi uim habet. Nam quod dicitur; Non habebis Deos alienos coram me; eam habet ſententiam coniunctam; me uerum Deum coles, alienis dijs cultum non adhibebis. In priori autem continetur præceptum fidei, ſpei, & charitatis. nam cum Deum dicimus, immobilem, incommutabilem, perpetuo eundem manentem, fidelem; recte ſine ulla iniquitate confitemur; ex quo eius oraculis aſſentientes, omnem ipſi fidem, & auctoritatem tribuamus, neceſſe eſt. qui uero omnipotentiam, clementiam, & ad bene faciendum facilitatem, ac propenſionem illius conſiderat, poterit ne ſpes omnes ſuas non in illo collocare? at ſi bonitatis, ac dilectionis ipſius effuſas in nos diuitias contempletur, illum ne poterit non amare? Hinc eſt illud proœmium, hinc illa concluſio, qua in præcipiendo, mandandoque in ſcri-

.De .x. Præcepti

ſcriptura utitur Deus, Ego dominus. Altera autem præcepti pars illa eſt; Non habebis deos alienos coram me. qua loquendi formula legislator uſus eſt, non quod ſatis explicata non eſſet hæc ſententia affirmatione præcepti in hunc modum: Me unum Deum coles: ſi enim Deus eſt, unus eſt: ſed propter cæcitatem plurimorum, qui olim Deum uerum ſe colere profitebantur, multitudinem tamen deorum uenerabantur: cuiuſmodi inter Hebræos ipſos permulti fuerunt, qui, ut Elias eis obijciebat, in duas partes claudicabant: quod & Samaritę fecerunt, qui Deũ Iſraelis, & deos gentium colebant. 3.Reg.18
His explicatis, addendum erit, hoc eſſe præceptum omnium primum, & maximum, non ordine tantum ipſo, ſed ratione, dignitate, præſtantia. Debet enim obtinere Deus apud nos infinitis partibus maiorem, quam domini, quam regis, charitatem, & auctoritatem. Ipſe nos creauit, idem gubernat: ab eo in utero matris nutriti, atque inde in hanc lucem educti ſumus: ipſe nobis ad uitam, uictumque res ſuppeditat neceſſarias. Peccant autem in hoc præceptum, qui fidem, ſpem, & charitatem non habent. quorum peccatum latiſſime patet. Sunt enim in hoc numero, qui in hæreſim labuntur; qui non credunt ea, quæ ſancta mater Eccleſia credenda proponit; qui ſomnijs, augurijs, ceteriſque uaniſſimis rebus fidem habent; qui de ſua ſalute ſpem obijciunt, nec diuinę bonitati confidũt; qui diuitijs tantum, qui corporis ualetudine, ac uiribus

ribus

ribus nituntur. quæ fuſius ab iis explicata ſunt, qui de uitiis & peccatis conſcripſerunt.

De cultu, & uenera tione ſanctorum. *Verum illud etiam in huius præcepti explicatione accurate docendum eſt uenerationem, & inuocationem ſanctorum angelorum, ac beatarum animarum, quæ cæleſti gloria perfruuntur, aut etiam corporum ipſorum, ſanctorumque cinerum cultum, quem ſemper catholica Eccleſia adhibuit, huic legi non repugnare. Quis enim adeo demens eſt, qui, edicente rege, ne ſe pro rege quiſquam gerat, aut regio cultu, atque honore affici patiatur, continuo putet nolle regem, ſuis ut magiſtratibus honos deferatur? Etſi enim angelos Chriſtiani adorare dicuntur exemplo ſanctorum ueteris*

Apoc. 19. *teſtamenti, non eam tamen illis uenerationem*

Apoc. 22. *adhibent, quam deo tribuunt. quod ſi legimus interdum angelos recuſaſſe, ne ſe homines uene-*

1. Tim. 1 *rarentur; eo feciſſe intelligendum eſt, quod ſibi*

Exodi 19 *eum honorem haberi nolebant, qui ſoli Deo debe-*

Leuit. 19 *retur. Spiritus enim ſanctus, qui ait; Soli Deo ho*

Deuter. 5 *nor, & gloria: idem præcepit, ut honore parentes, & ſeniores afficeremus. Sancti præterea uiri, qui Deum unum colebant, reges tamen, ut in diuinis litteris, adorabant, id eſt ſupplices uenerabantur. Quod ſi reges, per quos Deus mundum gubernat, tanto honore afficiuntur: angelicis ſpiritibus, quos Deus miniſtros ſuos eſſe uoluit, & quorum opera non modo ad Eccleſiæ ſuæ, ſed etiam ad reliquarum rerum gubernationem utitur, quo-*

rumque

rumque ope maximis tum animæ, tum corporis periculis quotidie liberamur, etiam ſi ſe nobis in conſpectū non dent, tanto maiorem honorem non habebimus, quanto beatæ illę mentes dignitate regibus ipſis antecellant? Adde charitatem, qua nos diligunt, qua ducti pro iis prouinciis, quibus pręſunt, ut ex ſcriptura facile intelligitur, preces fundunt; quod etiam præſtare iis, quorum ſunt ipſi cuſtodes, ne dubitādum quidem eſt: noſtras enim preces Deo offerunt, & lacrymas. Quamobrem in euangelio docuit Dominus, puſillos ſcandalizandos non eſſe: quod angeli eorum in cælis, ſemper uident faciem Patris, qui in cælis eſt. Inuocandi itaque ſunt; quod & perpetuo Deum intuentur, & patrocinium ſalutis noſtræ, ſibi delatum; libentiſſime ſuſcipiunt. Extant diuinę ſcripturæ teſtimonia huius inuocationis. Iacob enim ab angelo, quicum luctatus fuerat, petit, ut ſibi benedicat, immo etiam cogit: ſe enim non dimiſſurum illum profitetur, niſi benedictione accepta: neque ſolum ſibi ab eo tribui quem intuebatur, ſed ab eo etiam, quem minime uidebat, tum cum dixit: Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis. Ex quibus etiam colligi poterit, tantum abeſſe, ut ſanctis, qui in Domino dormierunt, honore afficiendis, atque inuocandis, & ſacris eorum reliquiis, cineribusque uenerandis, Dei gloria minuatur; ut eo maxime augeatur, quo magis hominum ſpem excitat, confirmat, & ad ſanctorum imitationem cohor-

Dan. 10

Matth. 18

Gen. 32

Gen. 48

cohortatur. quod officium Nicæno altero, & Gangrenſi, ac Tridentino conciliis, & ſanctorum Patrum auctoritate comprobatur. Quo autem ſit ad refutandos eos inſtructior Parochus, qui huius ueritati aduerſantur, ſanctos Hieronymum contra Vigilantium, & Damaſcenum potiſſimum legat. ad quorum rationem, quod caput eſt accedit conſuetudo ab apoſtolis accepta, & in Eccleſia Dei perpetuo retenta, & conſeruata, cuius rei quis firmius, aut clarius requirat argumentum diuinæ ſcripturæ teſtimonio. quæ ſanctorum laudes celebrat admirabiliter? extant enim quorundam ſanctorum diuina preconia: quorum laudes cum ſacris litteris celebrentur; quid eſt, quod illis ſingularē honorem non habeant homines? Etſi ob eam cauſam magis etiam colendi, & inuocandi ſunt, quod pro ſalute hominū preces aſſidue faciūt, multaque eorum merito, & gratia in nos Deus confert bene-
Luc.15 ficia. Si enim gaudium eſt in cælo ſuper uno peccatore pænitentiam agente; non ne etiam cæleſtes ciues, pænitentes adiuuabunt? non ne rogati peccatorum ueniam & impetrabunt, & conciliabunt nobis Dei gratiam? Quod ſi dicatur, ut a nonnullis dicitur, ſuperuacaneum eſſe ſanctorum patrocinium, quod Deus ſine interprete precibus noſtris
S.Auguſ. occurrat: has impiorum uoces illud ſancti Auguſtini facile conuincit, multa Deum non concedere,
Gen.20. niſi mediatoris ac deprecatoris opera, & officium
Iob.42 acceſſerit. Quod illuſtribus Abimelec, & Iob amicorum

eorum confirmatur exemplis; quorum peccata non niſi Abraham, & Iob precibus condonauit. Si uero etiam afferatur, fieri inopia, & imbecillitate fidei, ut ſanctos internuncios, & patronos adhibeamus: quid ad illud reſpondebunt Centurionis exemplum, qui uel in ſingulari illo fidei præconio, quod ei dominus Deus impertiuit, ſeniores tamen Iudæorũ ad Saluatorẽ miſit, ut laboranti puero ſalutem impetrarent? Matth.8 Luc.7 *Quare ſi fatendum eſt, unum nobis mediatorem propoſitum Chriſtum dominum, qui ſcilicet unus nos per ſanguinem Patri cæleſti reconciliauit, & qui, æterna redemptione inuenta, ſemel in Sancta ingreſſus, pro nobis interpellare nõ ceſſat: ex eo tamen nullo modo ſequi poteſt, quo minus ad ſanctorum gratiam confugere liceat.* Heb.9 *Nam ſi propterea ſubſidijs ſanctorum uti non liceat, quod unum patronum habemus* IESVM CHRISTVM*; numquam id commiſiſſet Apoſtolus, ut ſe Deo tanto ſtudio fratrũ uiuentium precibus commendari uellet. neque enim minus uiuorum preces, quam eorum, qui in cælis ſunt, ſanctorum deprecatio, Chriſti mediatoris gloriam, & dignitatem imminuerent. Sed cui fidem non faciant & honoris, qui ſanctis debetur, & patrocinij, quod noſtri ſuſcipiunt, mirabiles effectæ res ad eorum ſepulcra, ijs, qui oculis, & manibus, membriſque omnibus capti eſſent, in priſtinum ſtatum reſtitutis, mortuis ad uitam reuocatis, ex corporibus hominum eiectis dæmonijs? quæ non audiſſe, ut multi, non legiſſe, ut plurimi grauiſ-*

ſimi

S. Ambr. ſimi uiri, ſed uidiſſe, teſtes locupletiſſimi ſancti Am
et Auguſ. broſius, & Auguſtinus litteris prodiderunt. Quid multa? ſi ueſtes, ſudaria, ſi umbra ſanctorũ, prius quam e uita migrarent, depulit morbos, uireſque reſtituit; quis tandem negare audeat, Deum per ſacros cineres, oſſa, ceteraſque ſanctorum reliquias
3.Reg.13 eadem mirabiliter efficere? Declarauit id cadauer
Exodi 20 illud, quod forte illatum in ſepulcrum Eliſei, eius tacto corpore, ſubito reuixit. Quod uero ſequitur Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, quæ eſt in cælo, & quæ in terra deorſum, nec eorum, quæ ſunt in aquis ſub terra; non adorabis ea, neque coles: quidam hoc alterum præceptũ exiſtimantes, duo poſtrema ipſa unius præcepti ui
S.Auguſ. contineri uoluerunt; ut ſanctus Auguſtinus illa extrema diuidens, hæc ipſa uerba ad primum præceptum pertinere uoluit. quam ſententiam, quia in eccleſia celebris eſt libenter ſequimur. Etſi in promptu ratio eſt illa ueriſſima, conſentaneum fuiſſe, præmium, & pœnam cuiuſque cum primo præcepto coniungi. Nec uero quis exiſtimet, omnino pingendi, fingendi, aut ſculpendi artem hoc præcepto prohiberi. nam in ſcripturis, iuſſu Dei, ſimu-
3.Reg.6 lacra, & imagines effectas legimus, Cherubim,
Num.21. ſerpentis ænei. ſupereſt igitur, ut imagines ob eam rem uetitas interpretemur, ne quid, ſimulacris, quaſi dijs, colendis, de uero Dei cultu detraheretur. Duplici autem potiſſimum ratione, quod ad hoc præceptum attinet, Dei maieſtatem uehementer lædi

lædi perſpicuum eſt; altera, ſi idola, & imagines, tamquam Deus, colantur, aut credatur ineſſe ali qua in his diuinitas, uel uirtus, propter quam ſint colendæ, uel quod ab eis ſit aliquid petendum, uel quod fiducia in imaginibus ſit figenda, ueluti olim fiebat a gentibus, quę in idolis ſpem ſuam collocabant; quod paſſim ſacræ litteræ reprehendunt: altera, ſi quis conetur diuinitatis formam aliquo ar tificio effingere, quaſi corporeis oculis conſpici, uel coloribus aut figuris exprimi poſſit. Quis enim De um, ut inquit Damaſcenus, qui ſub aſpectum non cadit, qui corporis expers eſt, qui nullis terminis circumſcribi, nec ulla figura deſcribi queat, poſſit exprimere? quæ res in altera Nicæna Synodo uberius explicatur. Præclare igitur Apoſtolus, eos mutaſſe Dei incoruptibilis gloriam in ſimilitudinē uolucrum, quadrupedum, ac ſerpentum, dixit. hæc enim omnia tamquam Deum uenerabantur, cum illi harum rerum imagines ponerent. quo circa Iſraelitæ, qui ante uituli ſimulacrum clamabant, Hi ſunt Dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Aegypti; idololatrę ſunt appellati; quia mutarunt gloriam ſuam in ſimilitudinem uituli comedentis fenum. Cum igitur Dominus deos alienos coli prohibuiſſet, ut penitus idololatriam tolleret, imaginem diuinitatis ex ære duci, aut alia quauis materia fieri prohibuit: quod Iſaias declarans inquit: Cui ſimilem feciſtis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Atque in hoc præce-

Rom. 1

Exodi. 32

Pſal. 105

Iſa. 40

Act. 7

præcepto hanc ſententiam contineri, præter ſanctorum Patrum ſcripta, qui eam, quemadmodum in ſeptima Synodo expoſitum eſt, ſic interpretantur, illa etiam Deuteronomij uerba ſatis declarant, ubi Moſes, populum auertere ab idolatria cum uellet, aiebat: Non uidiſtis aliquam ſimilitudinem in die, qua locutus eſt uobis Dominus in Horeb de medio ignis. Quod ſapientiſſimus legislator ideo dixit, ne quo errore ducti diuinitatis imaginem fingerent, Deoque debitum honorem rei creatæ tribuerent. Nemo tamen propterea contra religionem, Deique legem quidquam committi putet, cum ſanctiſſimæ Trinitatis aliqua perſona quibusdam ſignis exprimitur, quæ tam in ueteri, quam in nouo teſtamento apparuerunt. nemo enim tam rudis eſt, ut illa imagine diuinitatem credat exprimi: ſed illis declarari doceat Paſtor proprietates aliquas, aut actiones, quæ Deo tribuuntur; ueluti cum ex Daniele pingitur antiquus dierum in throno ſedere, ante quem libri aperti ſunt: Dei æternitas, & infinita ſapientia ſignificatur, qua omnes hominum & cogitationes, & actiones, ut de ijs iudicium ferat, intuetur. Angelis etiam tum humana ſpecies, tum alæ affinguntur; ut intelligant fideles, quam propenſi ſint in humanum genus, & tamquam parati ad miniſteria Domini exequenda: omnes enim adminiſtratorij ſpiritus ſunt propter eos, qui hereditatem capiunt ſalutis. Columbæ uero ſpecies, & linguæ tamquam ignis in euangelio, & Actis apoſto-

Deuter. 4 — Dan. 7 — Heb. 1 — Matth. 3 Mar. 1. Luc. 3.

De x. Præcepti

apoſtolorum, quas ſpiritus ſancti proprietates ſignificent, multo notius eſt, quam ut oporteat pluribus uerbis explicari. At uero cum Chriſtus dominus, eiuſque ſanctiſſima, & puriſſima mater, ceterique omnes ſancti, humana præditi natura, humanam ſpeciem geſſerint, eorum imagines pingi, atque honorari, non modo hoc præcepto interdictum non fuit, ſed etiam ſanctum, & grati animi certiſſimum argumentum ſemper habitum eſt: quod & apoſtolicorum temporum monumenta, & œcumenicæ Synodi, & tot ſanctiſſimorum, doctiſſimorumque Patrum inter ſe conſentientium ſcripta confirmant. Non ſolum autem licere in eccleſia imagines habere, & illis honorem, & cultum adhibere, oſtendet Parochus, cum honos, qui eis exhibetur, referatur ad prototypa, uerum etiam maximo fidelium bono ad hanc uſque diem factum declarabit; ut ex Damaſceni libro, quem de imaginibus edidit, & ſeptima Synodo, quæ eſt ſecunda Nicæna, intelligitur. Verum quia ſanctiſſimum quodque inſtitutum hoſtis humani generis ſuis fraudibus, & fallacijs deprauare contendit; ſi quid forte populo hac in re peccatum fuerit, Parochus, Tridentini Concilij decretum ſecutus, quoad eius fieri poterit, ſtudebit corrigere. ac decretum quidem ipſum, cum res tulerit, populo interpretabitur; tum rudes, & qui imaginum ipſarũ inſtitutũ ignorãt, docebit, imagines factas ad utriuſque teſtamenti cognoſcendam hiſtoriã, atque eius

Ioan. 1
Act. 2

Nic. Syn. 5.

Trid. Cõcil.

memoriam identidem renouandam: qua rerum diuinarũ memoria excitati, ad colendum, atque amandum ipſum Deum uehementius inflãmemur: ſanctorum quoque imagines in templis poſitas demonſtrabit, ut & colantur, & exemplo moniti, ad eorum uitam, ac mores nos ipſos confirmemus.

EGO SVM DOMINVS DEVS TVVS, FORTIS ZELOTES, VISITANS INIQVITATEM PATRVM IN FILIOS IN TERTIAM, ET QVARTAM GENERATIONEM EORVM, QVI ODERVNT ME: ET FACIENS MISERICORDIAM IN MILLIA IIS, QVI DILIGVNT ME, ET CVSTODIVNT PRAECEPTA MEA.

Duo ſunt in extrema parte huius præcepti diligenter explicanda. Primum eſt, quod etſi ob ſummum ſcelus præuaricationis primi præcepti, atque hominum ad id committendum propenſionem, apte hoc loco pœna proponitur, communis tamen eſt omnium appendix preceptorum. omnis enim lex ad præcepta ſeruanda homines pœna, & præmio inducit. hinc illæ tam frequentes in ſacris litteris, & crebræ Dei promiſſiones. ut enim innumerabilia pene teſtamenti ueteris teſtimonia prætermittamus, in euangelio ſcriptum eſt; Si uis ad uitam ingredi

Matt. 19. ſerua mandata. Et alibi: Qui facit uoluntatem patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cæ

Matt. 7. 3 5. 6. lorum. Tum illud: Omnis arbor, quę non facit fru-

ctum

ctum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Et: Omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Atque alibi: Si non dimiſeritis hominibus, nec pater ueſter dimittet uobis peccata ueſtra. Alterum eſt, quod longe alia ratione perfecti, alia carnales homines hanc appendicem docendi ſunt. Perfectis enim, qui ſpiritu Dei aguntur, eique prompto & alacri animo parent, inſtar eſt cuiuſdam lætiſſimi nuncii, & magnum argumentum propenſæ in eos diuinæ uoluntatis. agnoſcunt enim ſui amantiſſimi Dei curam, qui nunc præmijs, nunc pœnis ad ſui cultum, & uenerationes homines prope compellat: agnoſcunt eius immenſam in ſe beneuolētiam, qui ſibi imperare: ſuaque opera ad diuini nominis gloriam uti uelit: neque ſolum agnoſcunt, ſed magna ſpe ſunt, illum, cum, quod uult, iubeat, etiam daturum uires, quibus legi ipſius parere poſſint. At carnalibus, qui nondum ſpiritu ſeruitutis liberati ſunt, magisque metu pœnarum, quam amore uirtutis abſtinent a peccatis, eius appendicis ſenſus grauis, & acerbus eſt. quamobrem ſunt pijs exhortationibus ſubleuandi, &, quo lex ſpectat, quaſi manu deducendi. Parochus autem, quoties alicuius explicandi præcepti occaſio inciderit, eadem hæc ſibi habeat propoſita. Carnalibus perinde tamen, ac ſpiritualibus, duo in primis quaſi aculei ſunt admouendi qui ad legem obſeruandam hac ipſa in appendice poſiti, homines maxime incitent. Nam quod Deus fortis dicitur, ideo diligentius eſt

Rom. I

explicandum, quo caro ſæpe, quæ terroribus diuinæ comminationis minus commouetur, uarias ſibi ipſa rationes fingit, quibus iram Dei effugere, ac propoſitam pœnam uitare poſſit: cui autem certo perſuaſum eſt, Deum fortem eſſe, illud magni Da-
Pſal. 138 *uidis uſurpat. Quo ibo a ſpiritu tuo, &c. quo a facie tua fugiam? Eadem quoque, diuitiis interdum diffiſa promiſſis, tantas hoſtium uires eſſe credit, ut ad ſuſtinendum minime parem ſeſe eſſe exiſtimet. At firma, & ſtabilis fides nihil titubans, cum diuina ui ac uirtute nitatur, homines contra recreat,*
Pſal. 26 *atque confirmat: ait enim: Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo? Alter uero aculeus, zelus ipſe diuinus eſt. nonnumquam enim homines putant Deum humana non curare, ne illud quidem, legem ipſius ſeruemus, an negligamus: ex quo ſequitur magna uitæ confuſio. cum autem Deum zelotem credimus, eius rei meditatio facile nos in officio continet. Zelus uero, qui Deo tribuitur, nullam animi ſignificat perturbationem, ſed diuinum illum amorem, & charitatem, qua Deus nullam a ſe animam patitur impune fornicari: quotquot autem ab eo fornicantur, perdit. Eſt itaque zelus Dei tranquilliſſima eius, ſinceriſſimaque iuſtitia, qua anima, falſis opinionibus, prauisque cupiditatibus corrupta, repudiatur, & a Dei coniugio tamquam adultera remouetur. At uero zelum hunc Dei ſuauiſſimum, ac dulciſſimum experimur, cum ſumma eius, atque in-*

credi-

credibilis in nos uoluntas zelo ipſo demonſtratur. nec enim aut amor ardentior inter homines, aut maior, arctiorque coniunctio, quam eorum, qui coniugio copulati ſunt, reperitur. Igitur, quam nos ualde diligat, oſtendit Deus, cum crebro ſe, uel ſponſo, uel marito comparans, zelotem uocat. Quamobrem doceat Parochus, hoc loco ſic diuini cultus, atque honoris cupidos homines eſſe debere ut zelantes potius, quam amantes, iure dici poſſint, illius exemplo, qui de ſe ipſe, zelo, inquit, zelatus ſum pro domino Deo exercituum. immo uero Chriſtum ipſum imitentur, cuius illud eſt: Zelus domus tuæ comedit me. Eſt autem comminationis explicanda ſententia, non multos peccatores paſſurum Deum, ſed eos uel tamquam parentem caſtigaturum, uel tamquam iudicem acriter, ac ſeuere in eos animaduerſurum. Quod alio in loco ſignificans Moſes, Et ſcies, inquit, quia dominus Deus tuus ipſe eſt Deus fortis, & fidelis, cuſtodiens pactum, & miſericordiam diligentibus ſe, & iis, qui cuſtodiunt pręcepta eius, in mille generationes, & reddens odientibus ſe ſtatim; & Ioſue, Non poteritis, inquit, ſeruire Domino: Deus enim ſanctus, & fortis æmulator eſt, nec ignoſcet ſceleribus ueſtris, atque peccatis: ſi dimiſeritis Dominum, & ſeruieritis diis alienis, conuertet ſe, & affliget uos, atque ſubuertet. Docendus autem populus eſt, comminationis pœnam ad tertiam, quartamque impiorum,

3. Reg. 19
Pſal. 68
Ioan. 2
Deut. 7
Ioſ. 2

& facinoroſorum generationē pertinere; non quod poſteriores maiorū ſcelerum pœnas ſemper luant; ſed licet illi, liberique eorum impune tulerint, non omnis tamen eorum poſteritas iram Dei, pœnamq. uitabit; quod Ioſiæ regi accidit. huic enim, pro-
2. Para. 34.35 pter ſingularem pietatem, cum pepercißet Deus, dediſſetque, ut in pace in ſepulcrum maiorum ſuorum inferretur, ne uideret conſequentium tempo-
4. Reg. 23 rum mala, quæ, propter Manaßis aui impietatem, Iudæ, & Hieruſalem erant euentura; eo mortuo, poſteros eius eſt ultio Dei conſecuta, ſic, ut ne filiis quidem Ioſiæ pepercerit. Qua autem ratione hæc
Ezech. 18 legis uerba ſententiæ illi quæ eſt apud Prophetam, non aduerſentur; Anima, quæ peccauerit, ipſa morietur; ſancti Gregorij auctoritas, cum reliquis omnibus antiquis Patribus cōſentiens, aperte oſtendit: ait enim: Quiſquis praui parentis iniquita-
S. Gregorius. tem imitatur, etiam ex eius delicto conſtringitur: quiſquis autem parentis iniquitatem non imitatur, nequaquam delicto illius grauatur. unde fit, ut iniquus filius iniqui patris non ſolum ſua, quæ addidit, ſed etiam patris peccata perſoluat; cum uitiis patris, quibus iratum Dominum non ignorat etiā ſuam adhuc malitiam adiungere non formidat: et iuſtum eſt, ut qui ſub diſtricto iudice uias parentis iniqui non timet imitari, cogatur in uita præſenti, etiam culpas parentis iniqui perſoluere. Commemorabit deinde Parochus, quantum Dei iuſtitiam ſuperet eiuſdem bonitas, ac miſericordia. iraſcitur

tertiæ, quartæque generationi Deus, miſericordiam uero in millia impertit. In eo autem, quod dictum eſt; Eorum, qui oderunt me; peccati magnitudo oſtenditur. Quid enim flagitioſius, ac deteſtabilius, quam ſummam ipſam bonitatem, ſummam ueritatem odiſſe? Hoc uero ad omnes peccatores icirco pertinet, quod quemadmodum, qui habet mandata Dei, & ſeruat ea, Deum diligit; ita qui legem Domini contemnit, & mandata eius non ſeruat, Deum odiſſe merito dicendus eſt. Quod uero extremum eſt; Et iis, qui diligunt me; ſeruandæ legis modum, ac rationem docet. neceſſe eſt enim, eos, qui legem Dei ſeruant, eadem charitate, atque amore, quo in Deum ſunt, ad eius obedientiam adduci: quæ deinceps in ſingulis præceptis commemorabuntur. Ioan. 14. Exod. 20

NON ASSVMES NOMEN DOMINI DEI TVI IN VANVM.

Quamquam primo diuinæ legis præcepto, quo Deum pie, ſancteque colere iubemur, hoc, quod ſecundo loco ſequitur, neceſſario continetur; (nam qui ſibi honorem tribui uult, idem poſtulat, ſe ut ſummo uerborum honore proſequamur, prohibetq. contraria; quod & illa Domini apud Malachiam uerba aperte indicant; Filius honorat patrem, & ſeruus dominum ſuum, ſi ergo pater ego ſum, ubi eſt honor meus?) Deus tamen pro rei magnitudine hanc de ſuo ipſius diuino, & ſanctitatis pleniſſimo nomine honorando, legem ſeparatim ferre, Malach. 1

idque nobis diſertis, & perſpicuis uerbis præſcribere uoluit: quod ſane Parocho ipſi argumento in primis eſſe debet, nequaquam ſatis fore, ſi hac de re generatim loquatur; ſed eiuſmodi locum hunc eſſe, in quo ipſe diutius cõmorari, & quæcumque ad hãc tractationem pertinent, diſtincte, dilucide, accurateque apud fideles explicare neceſſe ſit. Neque uero nimia hæc diligentia cenſenda eſt; cum nõ deſint, qui adeo errorũ tenebris occæcati ſint, ut quẽ angeli glorificant, ei maledicere non uereantur, neque enim lege ſemel lata deterrentur, quo minus Dei maieſtatem quotidie imminuere, immo ſingulis pene horis, ac momentis impudentiſſime audeãt. Quis enim non uideat, omnia iureiurando affirmari? omnia imprecationibus, & execrationibus referta eſſe? uſque adeo ut nemo fere uel uendat aliquid, uel emat, uel negotium aliquod gerat, qui non iuriſiurandi religionem interponat, Deique ſanctiſſimum nomen millies, uel in re leuiſſima, & inani, temere non uſurpet? quo maior Parocho cura & diligentia adhibenda eſt, ut ſæpe fideles admoneat, quam graue hoc ſcelus ſit, & deteſtabile. Iam uero in huius præcepti explicatione id primũ conſtet, cum eo, quod lex fieri prohibet, earum etiam rerum præceptionem coniunctam eſſe, quas præſtare homines debent. utrumque autem ſeparatim docendum eſt, primum quidem, ut ea, quæ tradenda ſunt, facilius exponantur, quid iubeat lex: mox etiam quid uetet. nam quæ imperat, illa

ſunt,

ſunt, nomen Dei eſſe honorandum, ac per illud ſanctè iurandum. hæc rurſus, quæ prohibet: Nemo diuinum nomen contemnat; nemo illud in uanum aſſumat, ne ue per ipſum aut falſò, aut fruſtra, aut temere iuret. In ea itaque parte, qua iubemur diuino nomini honorem tribuere, Parochus fidelibus præcipiat, Dei nomen, ipſius inquam litteras, & ſyllabas, aut omnino per ſe nudum uerbum tãtummodo attendendum non eſſe; ſed in eam cogitationem ueniendum, quid ualeat illa uox, quæ omnipotentem, ac ſempiternam maieſtatem unius & trini numinis ſignificat. Ex his autem facile colligitur, inanem eſſe nonnullorum Iudæorum ſuperſtitionem, qui, quod ſcriberent Dei nomen, pronunciare non auderent; quaſi in quattuor illis litteris, non in re, diuina uis eſſet. Sed quamuis ſingulari numero prolatum ſit; Non aſſumes nomen Dei; id non de uno aliquo nomine, ſed de omnibus, quæ Deo tribui ſolent, intelligendum eſt. multa enim Deo impoſita ſunt nomina, ut domini, omnipotentis, domini exercituum, regis regum, fortis, & alia id genus, quæ in ſcripturis leguntur; quæ parem, eandemq; uenerationem habent omnia. Deinde docendum eſt, quo modo diuino nomini debitus honor adhibeatur: neque enim Chriſtiano populo, cuius ore Dei laudes aſſidue celebrandæ ſunt, rem utiliſſimam, & perneceſſariam ad ſalutem; ignorare fas eſt.

Quamuis

Deus quibus modis laudādus.

Quamuis autem multiplex ſit ratio laudandi diuini nominis, tamen in iis, de quibus deinceps hic dicetur, uis, & pondus omniū uidetur eſſe. Primū igitur laudatur Deus, cum in omnium conſpectu Deum ac dominum noſtrum fidenter confitemur, Chriſtumque ſalutis noſtræ auctorem quemadmodum agnoſcimus, ita etiam prædicamus. Itemque cum uerbo Dei, quo uoluntas eius enunciatur, ſanctè, & diligenter operam damus; in eius meditatione aſſidue uerſamur; ſtudioſe illud addiſcimus aut legendo, aut audiendo, perinde ut cuiuſque perſonæ & muneri aptum, & conſentaneum eſt. Deinde diuinum nomen ueneramur, & colimus, cum, officii, & religionis cauſa, diuinas laudes celebramus, ac de omnibus rebus tum proſperis, tum aduerſis illi ſingulares gratias agimus: ait enim

Pſal. 102 Propheta: Benedic anima mea Domino, & noli obliuiſci omnes retributiones eius. Extantque plurimi Dauid pſalmi, quibus egregia quadam erga Deum pietate illius diuinas laudes ſuauiſſime decātat. Extat admirabile illud patientiæ exemplum Iob; qui cum in maximas illas, horribileſque calamitates incidiſſet, Deum tamen excelso, & inuicto animo laudare numquā intermiſit. Nos itaque cum animi, corporiſque doloribus cruciamur, cum miſeriis, & ærumnis torquemur, ſtatim ad Deum laudandum omne ſtudium, & animi noſtri uires

Iob. 1 conuertamus, illud Iob dicentes; Sit nomen Domini benedictum. Neque uero minus Dei nomen hono-

honoratur, ſi fidenter opem eius imploramus, quo ſcilicet aut nos ab illis liberet, aut ad eadem fortiter perferenda conſtantiam, & robur largiatur, hoc enim fieri uult Dominus; Inuoca, inquit, me in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me. cuius implorationis cum multis aliis in locis, tum præcipue in pſalmis, 16. 43. & 118. illuſtria reperiuntur exempla. Præterea, Dei nomen hono re proſequimur, cum fidei faciendæ cauſa teſtamur Deum: qui modus a ſuperioribus ualde differt. Nam quæ ſupra enumerauimus, ita ſuapte natura bona ſunt, atque expetenda, ut nihil beatius, nihil homini optabilius poſſit eſſe, quam ſi in illis ſedulo exequēdis ſe ipſum dies, noctesque exerceat. Benedicam, inquit Dauid, Dominum in omni tempore: ſemper laus eius in ore meo. At iuſiurandum licet bonum ſit, eius tamen frequens uſus minime eſt laudabilis. Huius autem diſcriminis ratio in eo poſita eſt, quod iuſiurandum ea tantū de cauſa inſtitutum eſt, ut eſſet tamquam remedium quoddam humanæ imbecillitatis: & ad probandum, quod dicimus, neceſſarium inſtrumentum. Vt enim corpori medicamenta adhibere non expedit, niſi neceſſe ſit: eorundē uero frequētatio pernicioſa omnino eſt; ita etiam, niſi cum grauis & iuſta cauſa ſubeſt, iuriſiurandi cōſuetudo ſalutaris non eſt: quod ſi ſæpius adhibeatur, tantum abeſt, ut proſit, ut magnum detrimentum afferat. quamobrem preclare docet S. Chryſoſtomus, nō naſcēte, ſed iam adulto mundo

Pſal. 49

Pſal. 33

mundo, cum mala longe lateque propagata uniuerſum terrarum orbem occupaſſent, nihilque ſuo loco & ordine conſiſteret, ſed perturbata & permixta omnia, ſurſum, deorſum, magna rerum confuſione, ferrentur, &, quod malorum omnium grauiſſimum eſt, mortales fere omnes in fœdam idolorũ ſeruitutem ſe ipſos abiecißent; tum denique longo ſane interuallo iuſiurandum in hominum conſuetudinem irrepſiſſe. nam cum in tanta hominum perfidia, & iniquitate nemo facile ad credendum adduceretur, Deum teſtem inuocabant.

IVRARE, quid ualeat apud ſcripturas

Verum cum in hac præcepti parte præcipua ſit illa ratio docendi fideles, quo modo iuſiurandum pie, ſanctéque adhibere debeant; primum dicendum eſt, IVRARE nihil aliud eſſe, niſi Deum teſtari, quacumque id uerborum forma, & conceptione fiat. nam &, Teſtis eſt mihi Deus, & Per Deum, idem ſunt. Eſt etiam illud iuſiurandum cum ad faciendam fidem per res creatas iuramus, ut Per ſacra Dei Euangelia, Per Crucem, Per ſanctorum reliquias, & nomen, & cetera id genus. neque enim hæc ipſa per ſe iureiurando auctoritatem, aut robur aliquod afferunt, ſed Deus ipſe hoc præſtat, cuius diuinæ maieſtatis ſplendor illis in rebus eluceſcit. ex quo ſequitur, ut per euangelium iurantes, per Deum ipſum iurent, cuius ueritas euangelio continetur, & declaratur. ſimiliter & per ſanctos, qui templa Dei ſunt, quique euangelicæ ueritati crediderunt, eamque omni obſer-

uantia coluerunt, & per gentes, & nationes latiſſime diſſeminarunt. Eadem ratio eſt illius iuriſiurandi, quod per execrationem profertur; quale eſt illud ſancti Pauli; Ego teſtem Deum inuoco in animam meam. 2. Cor. 6. *Etenim hoc pacto al*[illegible] *tamquam mendacii ultori ſubiici*[illegible] *pterea negamus nonnullas ex hiſce form*[illegible] *cipi poſſe, quaſi iuriſiurandi uim non habeat: ſed tamen utile eſt, quæ de iureiurando dicta ſunt, in his etiam ſeruare, atque ad eandem prorſus normam & regulam dirigere. Duo autem ſunt iurandi genera, primum quidẽ, quod aſſertorium appellatur, nimirum cum aliquid de re præſenti, aut præterita religioſe affirmamus, ut Apoſtolus in epiſtola ad Galatas; Ecce corã Deo, quia non mentior.* Ad Gal. 1. *Alterum uero promiſſorium dicitur, ad quod etiam comminationes referuntur, futurum tempus ſpectans, cum aliquid ita fore pro certo pollicemur, & confirmamus: cuiuſmodi eſt illud Dauidis,* 3. Re. 1. *qui Betſabeæ coniugi, iurans per dominum Deum ſuum, promiſit Salomonem, eius filium, regni heredem fore, atque in ipſius locum ſucceſſurum. Verum enimuero licet ad iuſiurandum ſatis ſit, Deum teſtem adhibere; tamen, ut rectum, ſanctumque ſit, multo plura requiruntur, quę ſunt, diligenter explicanda. ea uero breuiter, teſte Diuo Hieronymo, Hieremias enumerat, dum inquit: Iurabis, uiuit Dominus in ueritate, &* S. Hiero. *in iudicio, & in iuſtitia. Quibus ſane uerbis* Hiere. 4

illa

illa breuiter ſummatimque complexus eſt, quibus omnis iuriſiurandi perfectio continetur, ueritatem, inquam, iudicium, & iuſtitiam. Primum itaque iureiurando locum ueritas habet, nimirum ut, quod aſſeritur, & ipſum uerum ſit, & qui iurat, id ita eſſe arbitretur, non quidem temere, aut leui coniectura adductus, ſed certiſſimis argumentis. Alterum uero iuriſiurandi genus, quo aliquid promittimus, eodem plane modo ueritatem requirit. nam qui aliquid pollicetur, ita animatus eſſe debet, ut, cum tempus aduenerit, id re ipſa præſtet, & promiſſum exoluat. neque enim uir probus id umquam ſe facturum recipiet, quod ſanctiſſimis Dei præceptis, & uoluntati aduerſari putet, ſed, quidquid promittere, & iurare licuerit, id ſemel promiſſum numquam mutabit; niſi fortaſſe commutata rerum condicione, tale eſſe inceperit ut iam, ſi fidem ſeruare, & promiſſis ſtare uelit, Dei odium & offenſionem ſubiret. Veritatem autẽ iureiurando neceſſariam eſſe, Dauid quoque indicat illis uerbis; Qui iurat proximo ſuo, & non decipit. Sequitur ſecundo loco iudicium: neque enim iuſiurandum temere, & inconſiderate, ſed conſulto, & cogitato adhiberi debet. Itaque iuraturus, primum quidem conſideret, utrum neceſſitate cogatur, necne; remque totam accurate expendat, an eiuſmodi ſit, ut iureiurando indigere uideatur. Tempus præterea ſpectet, locum attendat, aliaque permulta, quæ rebus adiuncta ſunt, circumſpiciat;

Pſal. 14

non

non odio, non amore, aut animi perturbatione aliquá impellatur, ſed ipſius rei ui, & neceſſitate. etenim, niſi hæc conſideratio, & diligens animaduerſio anteceſſerit, ſane iuſiurandum præceps, & temerarium erit; cuiuſmodi eſt illorum irreligioſa affirmatio, qui in re leuiſſima, & inani, nulla ratione, aut conſilio, ſed praua quadam conſuetudine iurant. id uero paſſim quotidie a uenditoribus, & emptoribus fieri uidemus. nam illi, ut quamplurimo uendant, hi rurſus, ut quamminimo emant, res uenales uel laudare, uel uituperare iureiurando non dubitant. Cum itaque iudicio, & prudentia opus ſit; pueri uerò ita acute perſpicere, ac diſtinguere nondum per ætatem poſſint: iccirco cõſtitutum eſt à S. Cornelio Pont. ne à pueris ante pubertatem, hoceſt, ante xiiii. annum iuſiurandum exigatur. Reliqua eſt iuſtitia, quæ maxime in promiſſis requiritur. quare ſi quis iniuſtum aliquid & inhoneſtum promittit, & iurando peccat, & promiſſis faciendis ſcelus ſcelere cumulat. extat huius rei in euangelio exemplum Herodis re- Marc.6 gis; qui temerario iureiurando obſtrictus, puellæ ſaltatrici caput Ioannis Baptiſtæ, tamquam ſaltationis præmium, dedit. Tale etiam fuit Iudæorũ iuſiurandum, qui ſe ipſos, ut eſt in Actis Apoſto- Act.23 lorum, ea condicione deuouerunt, nihil guſtaturos, donec Paulum occidiſſent. His ita explicatis, nulla plane dubitatio relinquitur, quin illi tuto iurare liceat, qui hæc omnia ſeruauerit, quique hiſce

Pſal .1 *condicionibus, tamquam præſidiis quibuſdam, iuſ-*
iurandum munierit; ſed & multis argumentis id
probare facile eſt. nam lex Domini, quæ immacu-
lata eſt, & ſancta, hoc præcepit. Dominum, in-
quit, Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies: ac
u. 6 .x *per nomen illius iurabis. & a Dauide ſcriptum eſt;*
Laudabuntur omnes, qui iurant in eo. Præterea
ſacræ litteræ indicant, ipſa Eccleſiæ lumina, ſanctiſ-
ſimos apoſtolos, iureiurando nonnumquam uſos
eſſe: idque ex Apoſtoli epiſtolis apparet. Adde,
quod & angeli ipſi interdum iurant. nam a ſancto
Pſal.62 *Ioanne euangeliſta in Apocalypſi ſcriptum eſt,*
angelum iuraſſe per uiuentem in ſæcula. quin etiam
& Deus ipſe iurat, angelorum dominus: & in ue-
teri teſtamento multis in locis Deus promiſſiones
ſuas iureiurando confirmat, ut Abrahæ, & Da-
Apoc. 10 *uidi, qui illud de Dei iureiurando prodidit: Iura-*
Ad He.6 *uit, inquit, Dominus, & non pænitebit eum: tu*
Gen.22 *es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchi-*
Exodi 33 *ſedec. Neque uero obſcura eſt ratio ad explican-*
Pſal. 109 *dum, cur iuſiurandum laudabile ſit, ſi quis atten-*
tius totam rem cōſideret, et ipſius ortum, finemq.
intueatur. Etenim iuſiurandum a fide originem
ducit, qua homines credunt Deum totius ueritatis
Ad Heb. *eſſe auctorem, qui nec decipi umquam poſſit, nec*
4. *alios decipere; cuius oculis nuda ſunt omnia, &*
aperta, qui denique uniuerſis rebus humanis admi-
rabili prouidentia conſulit, mundumque admini-
ſtrat. Hac igitur fide homines imbuti, Deum ueri-
tatis

tatis teſtem adhibent; cui fidem non habere, impium, ac nefarium erit. Quod uero ad finem attinet, eo tendit iuſiurandum, atque id omnino ſpectat, ut hominis iuſtitiam, & innocentiam probet, finemq. litibus, & controuerſiis imponat. quod etiam Apoſtolus in epiſtola ad Hebræos docet. neque huic ſententiæ uerba illa Saluatoris noſtri apud ſanctum Matthęum repugnant: Audiſtis, quia dictum eſt antiquis; Non periurabis; reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico uobis, non iurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei eſt; neque per terram, quia ſcabellum pedum eius; neque per Hieroſolymam, quia ciuitas eſt magni regis: neque per caput tuum iuraueris; quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. ſit autem ſermo ueſter; eſt, eſt; non, non: quod autem his abundantius eſt, a malo eſt. His enim uerbis iuſiurandum generatim, uniuerſeque damnari, non eſt dicendum, cum iam ſupra uiderimus dominum ipſum, apoſtoloſque frequenter iuraſſe: ſed peruerſum Iudæorum iudicium redarguere Dominus uoluit, quo ſibi in animũ induxerant: nihil in iureiurando cauendum eſſe, præter mendacium. itaque de rebus leuiſſimis, & nullius momenti, & ipſi iurabant ſępiſſime, et ab aliis iuſiurandum exigebant. Hunc morem Saluator reprehendit, atque improbat, docetq. omnino a iureiurando abſtinendum eſſe, niſi id flagitet neceſſitas. nam propter humanam imbecillitatem iuſiurandum inſtitutum

Ad Heb.

Matth. 5.

eſt, et reuera a malo prouenit: quandoquidem aut iurantis inconſtantiam indicat, aut illius, cuius cauſa iuramus, contumaciam; qui, ut credat, aliter adduci non poteſt. Sed tamen iurandi neceſſitas excuſationem habet. Et quidem, dum inquit Saluator: Sit ſermo ueſter, eſt, eſt; non, non: hac loquendi formula ſatis declarat, ſe iurandi conſuetudinem in colloquiis familiarium, & leuium rerum prohibere. quamobrem illud præcipue a Domino admonemur, ne faciles nimiũ et propenſi ad iurandum ſimus. idq. ſedulo docendum erit, & fidelium auribus inculcandum: infinita enim fere mala ex nimia iurandi conſuetudine emanare, & ſacrarum litterarum auctoritate, & ſanctiſſimorum Patrum teſtimoniis comprobatur. In Eccleſiaſtico ſcriptũ eſt: Iurationi non aſſueſcat os tuũ: multi enim caſus in illa. Item: Vir multum iurans, implebitur iniquitate, & non diſcedet a domo illius plaga. Plura hac de re legi poſſunt apud ſanctos Baſilium & Auguſtinum in libris contra mendacium. Et hactenus de iuſſis, nunc de uetitis dicatur.

Matth. 5

Eccle. 23.

S. Auguſ.

Quando, et ſub quibus pœnis iurare prohibitum.

Vetamur diuinum nomen in uanum aſſumere: apparet enim, eũ graui peccato ſe obſtringere, qui non conſilio, ſed temeritate ad iurandum fertur. Grauiſſimum autem delictum hoc eſſe, illa etiam uerba declarant; Non aſſumes nomen Dei tui in uanum quaſi rationem afferret, cur hoc facinus ſceleſtum adeo, ac nefarium ſit, nimirum propterea quod eius maieſtas minuitur, quem nos Deum

& dominum noſtrum eſſe profitemur. Hoc igitur præcepto prohibetur, ne homines falsũ iurẽt. nam qui a tanto ſcelere non refugit, ut Deum falſo teſtetur, hic inſignem Deo iniuriam facit, quippe qui aut illi inſcitiæ notam inurit, dum ipſi alicuius rei ueritatem latere arbitratur, aut certe improbitatis, & praui affectus, qui mendacium teſtimonio uelit confirmare Iurat autem falſo non is ſolum, qui, quod falſum ſcit, uerum eſſe iurando affirmat; ſed ille etiã, qui iureiurãdo id aſſerit, quod cum uerũ ſit, tamen ipſe falſum putet. nam cũ mendaciũ ea re mendacium ſit, quod contra mentem, et animi ſententiã profertur; perſpicuũ eſt, hunc plane mẽtiri & periurũ eſſe. Simili quoque ratione peierat, qui id iurat, quod uerũ exiſtimat, & tamẽ re uera falſum eſt: niſi, quantum potuit, curam, & diligentiam adhibuerit, ut totam rem compertam, atque exploratam haberet. quamuis enim ipſius oratio menti conſentiat, tamen huius præcepti reus eſt. Eiuſdem uero peccati reus cenſendus eſt, qui ſe aliquid iureiurando facturum promittit, cum tamen ei aut promiſſum implere in animo non fuerit, aut, ſi fuit, quod promiſit, re ipſa non præſtat: quod etiam ad eos pertinet, qui cum ſe uoti ſponſione Deo obligarunt, non præſtant. Præterea in hoc præceptum peccatur, ſi deſit iuſtitia, quæ ex tribus iuriſiurandi comitibus una eſt. Itaque ſi quis iuret ſe peccatum aliquod mortiferum commiſſurum, exempli cauſa, cædem hominis, huius præcepti

eſt, et reuera a malo prouenit: quandoquidem aut iurantis inconſtantiam indicat, aut illius, cuius cauſa iuramus, contumaciam; qui, ut credat, aliter adduci non poteſt. Sed tamen iurandi neceſſitas excuſationem habet. Et quidem, dum inquit Saluator: Sit ſermo ueſter, eſt, eſt; non, non: hac loquendi formula ſatis declarat, ſe iurandi conſuetudinem in colloquiis familiarium, & leuium rerum prohibere. quamobrem illud præcipue a Domino admonemur, ne faciles nimiũ et propenſi ad iurandum ſimus. idq. ſedulo docendum erit, & fidelium auribus inculcandum: infinita enim fere mala ex nimia iurandi conſuetudine emanare, & ſacrarum litterarum auctoritate, & ſanctiſſimorum Patrum teſtimoniis comprobatur. In Eccleſiaſtico ſcriptũ eſt: Iurationi non aſſueſcat os tuũ: multi enim caſus in illa. Item: Vir multum iurans, implebitur iniquitate, & non diſcedet a domo illius plaga. Plura hac de re legi poßunt apud ſanctos Baſilium & Auguſtinum in libris contra mendacium. Et hactenus de iuſſis, nunc de uetitis dicatur.

Matth. 5

Eccle. 23.

S. Auguſ.

Quando, et ſub quibus pœnis iurare prohibitum.

Vetamur diuinum nomen in uanum aſſumere: apparet enim, eũ graui peccato ſe obſtringere, qui non conſilio, ſed temeritate ad iurandum fertur. Grauiſſimum autem delictum hoc eſſe, illa etiam uerba declarant; Non aſſumes nomen Dei tui in uanum quaſi rationem afferret, cur hoc facinus ſceleſtum adeo, ac nefarium ſit, nimirum propterea quod eius maieſtas minuitur, quem nos Deum

&

& dominum noſtrum eſſe profitemur. Hoc igitur præcepto prohibetur, ne homines falsũ iurẽt. nam qui a tanto ſcelere non refugit, ut Deum falſo teſtetur, hic inſignem Deo iniuriam facit, quippe qui aut illi inſcitiæ notam inurit, dum ipſi alicuius rei ueritatem latere arbitratur, aut certe improbitatis, & praui affectus, qui mendacium teſtimonio uelit confirmare Iurat autem falſo non is ſolum, qui, quod falſum ſcit, uerum eſſe iurando affirmat; ſed ille etiã, qui iureiurãdo id aſſerit, quod cum uerũ ſit, tamen ipſe falſum putet. nam cũ mendaciũ ea re mendacium ſit, quod contra mentem, et animi ſententiã profertur; perſpicuũ eſt, hunc plane mẽtiri & periurũ eſſe. Simili quoque ratione peierat, qui id iurat, quod uerũ exiſtimat, & tamẽ re uera falſum eſt: niſi, quantum potuit, curam, & diligentiam adhibuerit, ut totam rem compertam, atque exploratam haberet. quamuis enim ipſius oratio menti conſentiat, tamen huius præcepti reus eſt. Eiuſdem uero peccati reus cenſendus eſt, qui ſe aliquid iureiurando facturum promittit, cum tamen ei aut promiſſum implere in animo non fuerit, aut, ſi fuit, quod promiſit, re ipſa non præſtat: quod etiam ad eos pertinet, qui cum ſe uoti ſponſione Deo obligarunt, non præſtant. Præterea in hoc præceptum peccatur, ſi deſit iuſtitia, quæ ex tribus iuriſiurandi comitibus una eſt. Itaque ſi quis iuret ſe peccatum aliquod mortiferum commiſſurum, exempli cauſa, cædem hominis, huius pre-

 cepti

cepti reus eſt, licet ille ſerio, atque ex animo dicat, et iuſiurandum ueritatem habeat, quam primo loco requiri declarauimus. His adiungi debent illa iurandi genera, quę a contemptu quodam proficiſcũtur, cum quis iurat ſe non obtemperaturum euangelicis conſilijs: cuiuſmodi ſunt, quæ ad cælibatum, & paupertatem hortantur. quamuis enim nemo ea neceſſario ſequi debeat: ſi quis tamen iuret, nolle ſe illis parere conſilijs, is eo iureiurando diuina conſilia contemnit, & uiolat. Præterea, hanc legẽ is uiolat, & indicio peccat, qui, quod uerum eſt, iurat, idque ita ſe habere exiſtimat, leuibus quibuſdam coniecturis adductus, & longe petitis. nam etſi huiuſmodi iuſiurandum ueritas comitatur, ſubeſt tamen aliquo modo falſum: nam qui ſic negligenter iurat, in magno peierandi periculo uerſatur. Falſo præterea iurat, qui per falſos deos iurat: quid enim eſt a ueritate alienius, quam mendaces & fictitios deos, tamquam uerum Deum, teſtari? Verum quoniam ſcriptura, cum periurium inter-
Leuit. 19 *dixit, inquit: Nec pollues nomen Dei tui: neglectio prohibetur, quæ fugienda eſt in relquis, quibus ex huius præcepti auctoritate honor debetur: quale eſt uerbum Dei: cuius maieſtatem non ſolum pij, ſed interdum etiam impij reuerentur, ut in Iu-*
Iud. 3 *dicum hiſtoria de Eglon Moabitarum Rege memoriæ traditum eſt. Dei autem uerbum ſumma iniuria afficit, quicumque ſacram ſcripturam a recta, & germana eius ſententia ad impiorum dogmata,*
&

& hæreſes flectit. cuius ſceleris admonet nos Prin-ceps apoſtolorum uerbis illis: Sunt quędam diffici-lia intellectu, quæ indocti, & inſtabiles deprauant ſicut & ceteras ſcripturas, ad ſuam ipſorum per-ditionem. Præterea fœdis, & inhoneſtis maculis ſacra ſcriptura contaminatur, cum eius uerba, & ſententias, quæ omni ueneratione colenda ſunt, ad profana quæque nefarij homines torquent, ad ſcurrilia ſcilicet, fabuloſa, uana, aſſentationes, detractiones, ſortes, libellos famoſos, & ſi qua ſunt alia id genus: in quod peccatum ſacra Tridenti-na Synodus animaduerti iubet. deinde ut ij Deum honorant, qui eius opem atque auxilium in ſuis calamitatibus implorant: ita debitum Deo hono-rem is negat, qui illius ſubſidium non inuocat: quos redarguit Dauid, cum inquit: Deum non inuocauerunt; illic trepidauerunt timore, ubi non erat timor. At uero longe magis deteſtabili ſcelere ſe ipſos adſtringunt, qui ſacroſanctum Dei nomen, ab omnibus creaturis benedicendum; & ſummis laudibus extollendum, aut etiam ſan-ctorum nomen, cum Deo regnantium, impuro, & contaminato ore blaſphemare, atque exe-crari audent. quod quidem peccatum uſque adeo atrox, atque immane eſt, ut interdum ſacræ litteræ, ſi de blaſphemia ſermo incidat, bene-dictionis nomine utantur. Quoniam uero pœ-næ, & ſupplicij terror peccandi licentiam uehe-menter coercere ſolet; icci͏rco Parochus, ut

2. Pet. 3

Tridẽ Synodus. Seſſ. 4

Pſalm. 13

3. Reg. 21 Iob 12.

hominum animos magis permoueat, atque ad hoc præceptum ſeruandum facilius impellat, alteram illius partem, et quaſi appendicem diligenter expli- Exod. 2
cabit. nec enim habebit inſontem Dominus eum, qui aſſumpſerit nomen domini Dei ſui fruſtra. Ac primum quidem doceat: ſumma ratione factum eſſe, ut huic præcepto minæ adiungerentur: quo quidem & peccati grauitas, & in nos Dei benignitas agnoſcitur: qui cũ hominum perditione non delectetur, ne ipſius iram, & offenſionem ſubeamus, hiſce ſalutaribus minis nos deterret; nimirum ut illum beneuolum potius, quam iratum experiamur. Vrgeat hunc locum Paſtor, inſtetque ſummo ſtudio, ut populus ſceleris grauitatem agnoſcat, & illud deteſtetur uehementius, & in eo euitando maiorem diligentiam, & cautionem adhibeat. Oſtẽdat præterea quanta ſit hominũ procliuitas ad hoc peccatum committẽdum; ut non ſatis fuerit legem ferre, niſi etiam minæ adderentur. Incredibile enim eſt, quãtum hæc cogitatio utilitatis habeat nam ut nihil æque nocet, atque incauta quædam animi ſecuritas: ita propriæ imbecillitatis cognitio plurimũ prodeſt. Tum illud etiã declaret, nullum a Deo certum ſupplicium conſtitutum fuiſſe, ſed tantum uniuerſe minari, quicumque ſe hoc ſcelere diſtrinxerit, non impune laturum. quapropter diuerſa ſupplicia, quibus quotidie affligimur, huius peccati admonere nos debent, hinc enim facile licet cõ ijcere, homines ea re in maximas calamitates incidere

dere, quod huic pręcepto non obtemperent. quibus ſibi propoſitis; cautiores eos in poſterum fore uerisſimile eſt. Fideles itaque, ſancto timore perterriti, omni ſtudio peccatum hoc fugiant. nam ſi omnis uerbi otioſi in extremo iudicio reddenda ratio eſt; quid de grauiſſimis ſceleribus dicendum, quæ magnam diuini nominis deſpicientiam præ ſe ferunt. Matt. 12.

MEMENTO, VT DIEM SABBATHI SANCTIFICES.

SEX DIEBVS OPERABERIS, ET FACIES OMNIA OPERA TVA.

SEPTIMA AVTEM DIE SABBATHVM DOMINI DEI TVI EST.

NON FACIES OMNE OPVS IN EO TV, ET FILIVS TVVS, ET FILIA TVA, ET SERVVS TVVS, ET ANCILLA TVA, IVMENTVM TVVM, ET ADVENA, QVI EST INTRA PORTAS TVAS. SEX ENIM DIEBVS FECIT DOMINVS CAELVM, ET TERRAM, MARE, ET OMNIA, QVAE IN EIS SVNT, ET REQVIEVIT IN DIE SEPTIMO. ICCIRCO BENEDIXIT DOMINVS DIEI SABBATHI, ET SANCTIFICAVIT EVM.

Hoc legis præcepto externus ille cultus, qui Deo a nobis debetur, recte, atque ordine præſcribitur. eſt enim hic ueluti quidã prioris præcepti fructus: quoniam quem intimis ſenſibus pie colimus, fide,

& ſpe adducti: quam in eo poſitam habemus, non poſſumus eum non externo cultu uenerari, eidemque gratias agere. Et quoniam hæc ab iis, qui humanarum rerum occupationibus detinentur, non facile præſtari poſſunt; certum tempus ſtatutum eſt, quo ea commode effici queant. Itaque cum hoc præceptum eiuſmodi ſit, ut fructum, utilitatemque admirabilem afferat; maxime intereſt, Parochi ſummam in eo explicando diligentiam adhiberi. ad eius autem inflammandum ſtudium magnam uim habet primum illud præcepti uerbum, Memento. nam quemadmodum fideles tale præceptum meminiſſe debent: ſic Paſtoris eſt, in eorum memoriam illud & monendo, & docendo ſæpe redigere. Quantum uero fidelium referat, hoc præceptum colere, ex eo percipitur, quod, eo diligenter colendo, ad reliqua legis iuſſa ſeruanda facilius adducentur. Cum enim inter cetera, quæ diebus feſtis præſtare debent, neceſſe habeant, uerbi Dei audiendi cauſa, ad eccleſiã conuenire; cum edocti fuerint diuinas iuſtificationes, illud etiam conſequentur, ut ex toto corde cuſtodiãt legem Domini. quamobrem ſæpiſſime ſabbathi celebritas, cultuſque præcipitur in ſacris litteris, ut in Exodo, Leuitico, Deuteronomio, apud Iſaiam, Hieremiam item, & Ezechielem prophetas uidere licet: quibus omnibus in locis hoc de ſabbathi cultu traditũ eſt præceptum. Monendi uero, & hortãdi ſunt Principes, & magiſtratus, ut in iis maxime,

Exod. 16. 20. 31 Leuit. 16 19. 22. 26 Deuter. 5 Hiere. 17

quæ

quæ ad hunc cultum Dei retinendum, atque augendum pertinent, eccleſiæ præſides auctoritate ſua iuuent, iubeantque populum ſacerdotum præceptis obtemperare. Quod autem ad huius præcepti explanationem attinet, danda opera eſt, ut fideles doceantur, quibus rebus hoc præceptum cum ceteris conueniat, quibusue differat ab eis. hoc enim pacto cauſam ille, rationemque cognoſcet. quare non ſabbathum, ſed diem Dominicum colamus, ſanctumq; habeamus. Certa igitur illa differẽtia uidetur, quod reliqua Decalogi præcepta naturalia ſunt, & perpetua, neque mutari ulla ratione poſſunt. quo factum eſt, ut, quamuis lex Moſis abrogata ſit, omnia tamen præcepta, quæ duabus tabulis continentur, populus Chriſtianus ſeruet. quod ideo fit, non quia Moſes ita iuſſerit, ſed quod naturæ conueniunt; cuius ui homines ad illa ſeruanda impelluntur. Hoc autem de ſabbathi cultu præceptum, ſi ſtatutum tempus ſpectatur, non fixum, & conſtans eſt, ſed mutabile; neque ad mores, ſed ad cærimonias pertinet; neque naturale, quoniam non a natura ad id docti, aut inſtituti ſumus, ut illo die potius, quam alio externum cultum Deo tribuamus: ſed ex eo tempore, quo populus Iſraeliticus a Pharaonis eſt ſeruitute liberatus, diem ſabbathi coluit. Tempus autem, quo ſabbathi cultus tollendus erat, illud idem eſt, quo ceteri Hebraici cultus, cærimoniæque antiquandæ erant, morte ſcilicet Chriſti.

Ezech. 20. 22. 23. 46 1. 56. 58. 66.

nam

nam cum illæ cærimoniæ ſint quaſi adumbratæ ima gines lucis, & ueritatis; illud utique neceſſe erat, ut lucis ac ueritatis, quæ Ieſus Chriſtus eſt, aduen tu remouerentur. qua de re ſanctus Paulus ad Ga
Ad Gal. 4 *latas ita ſcripſit, cum Moſaici ritus cultores re- prehenderet: Dies obſeruatis, & menſes, & tem- pora, & annos: timeo uos, ne forte ſine cauſa la*
Ad Col. 2 *borauerim in uobis. In quam etiam ſententiam ſcripſit ad Coloſſenſes. Et hæc de differentia. Con- uenit autem hoc præceptum cum reliquis, non ri- tu, & cærimoniijs, ſed quia aliquid habet, quod ad mores naturæ que ius attineat. nam Dei cultus, ac religio, quæ hoc præcepto exprimitur, a naturæ iure ixiſtit; cum illud natura comparatum ſit, ut aliquot horas in ijs, quæ ad Dei cultum pertinent, uerſemur. cuius rei argumento eſt, quod apud om- nes nationes, ſtatas quaſdam ferias, eaſque publi- cas fuiſſe cernimus, quæ ſacris rebus, ac diuinis obeundis erant conſecratæ, eſt enim naturale homi ni ut is certum quoddam tempus neceſſarijs rerum functionibus det, ueluti corporis quieti, ſomno, & alijs eiusmodi rebus. & quemadmodum corpori, ita eadem naturæ ratione factum eſt, ut menti ali- quid etiam temporis concederet, quo in Dei contē- platione ſeſe reficeret. atque ita cum aliqua tem- poris pars eſſe debeat, quo res diuinæ coluntur, cultusque Deo debitus tribuatur, hoc ſane ad mo- rum præcepta pertinet. quam ob cauſam apoſtoli ex illis ſeptem diebus eum, qui primus eſt, ad diui*

*num cultum conſecrare ſtatuerunt, quem Domi-
nicum diem dixere. nam & ſanctus Ioannes in
Apocalypſi Dominici diei meminit: & Apoſtolus* Apoc.1
per unam ſabbathi, quæ eſt dies Domicus, ut ſan- 1.Cor 16
*ctus Chryſoſtomus interpretatur, collectas fieri iu
bet; ut intelligamus, iam tum in Eccleſia diem Do
minicum ſanctum habitum eſſe. Iam uero, ut ſci
ant fideles, quid eo die agere, a quibusue actioni-
bus abſtinere debeant; non alienum eſt, Parochum
totum præceptum, quod in quattuor partes re-
cte diſtribui poteſt, ad uerbum diligenter inter-
pretari. Itaque primum generatim proponat,
quid ijs uerbis preſcribatur, MEMENTO, VT
DIEM SABBATHI SANCTIFICES.
ob eã uero cauſam initio præcepti uerbũ illud, Me-
mento, appoſite additũ eſt, quod huius diei cultus
ad cærimonias pertineat. Qua de re populus admo
nendus eſſe uidebatur, quod naturæ lex, et ſi aliquo
tempore Deum religionis ritu colẽdum eſſe doceat,
hoc tamen quo potiſſimum die fieri deberet, non
præſcripſit. Præterea fideles docendi ſunt, ex ijs
uerbis modum & rationem colligi poſſe, qua in to-
ta hebdomada opus facere conueniat, ita ſcilicet,
ut diem feſtum ſemper ſpectemus. quo die cũ actio-
num, & operum noſtrorum Deo quaſi reddenda
ratio ſit; eiuſmodi opera efficiamus, neceſſe eſt, quæ
neque Dei iudicio repudientur, neque nobis, ut
ſcriptum eſt, in ſingultum ſint, & in ſcrupulum
cordis. Poſtremo id docemur, quod certe animad* 1.Reg.25
uertere

uertere debemus, non defuturas ſcilicet occaſiones, quamobrem nos huius præcepti capiat obliuio, uel aliorum, qui illud negligunt, exemplo adductos, uel ſpectaculorum, ludorumque ſtudio; quibus plerumq; ab huius diei ſancto, religioſoq. cultu abducimur. Sed iam ad id ueniamus, quod ſabbathi ſignificatione demonſtratur. Sabbathum, hebraicũ nomen, ſi latine interpretaris, ceſſatio dicitur. ſabbathizare propterea ceſſare, & requieſcere latino uocabulo appellatur. qua ſignificatione factum

Gen.2 eſt, ut ſabbathi nomine dies ſeptimus diceretur, quo

Exod.20. niam, abſoluta, perfectaque mundi uniuerſitate,

Deuter.5 Deus ab omni opere, quod fecerat, requieuit: ita hunc diem in Exodo Dominus uocat. Poſtea uero non ſolum ſeptimus hic dies, ſed ob eius dignitatem ipſa etiam hebdomada eo nomine appellata eſt. in

Luc.18 quem ſenſum Phariſæus apud ſanctum Lucam dixit: Ieiuno bis in ſabbatho, Atque hæc quidem de ſabbathi ſignificatione. Sãctificatio autem ſabbathi ſacris in litteris ceſſatio eſt, quæ fit a corporis laboribus, & a negotiis, ut aperte oſtendunt hæc quæ ſequũtur, præcepti uerba. NON OPERABERIS. neque uero id ſolum ſignificat; (aliter

Deuter.5 enim ſatis fuiſſet dicere in Deuteronomio: Obſerua diem ſabbathi) ſed cum in eodem loco addatur, VT SANCTIFICES EVM, hoc uerbo oſtenditur, ſabbathi diem religioſum eſſe, diuiniſque actionibus, & ſanctis rerum officium conſecratum. itaque diem ſabbathi tum plene & perfecte celebramus,

mus, cum pietatis & religionis officia Deo præſtamus; hocque plane ſabbathum eſt, quod Iſaias delicatum appellat: quoniam feſti dies ſunt ueluti delicia Domini, & piorum hominum. Quare ſi religioſo huic ſanctoque ſabbathi cultui, miſericordię adiunguntur opera; certe maxima ſunt, & multa præmia, quæ eodem capite nobis proponuntur. Itaque uerus ac proprius huius præcepti ſenſus eo ſpectat, ut homo & animo, & corpore in eam curam incumbat, ut ſtatuto aliquo tempore, à negotijs, corporisque laboribus feriatus, Deum pie colat, ac ueneretur. Altera uero præcepti parte demonſtratur, diem ſeptimum Dei cultui diuinitus dicatum eſſe. nam ita ſcriptum eſt: SEX DIEBVS OPERABERIS, ET FACIES OMNIA OPERA TVA: SEPTIMO AVTEM DIE. SABBATHVM DOMINI DEI TVI EST. quæ uerba ad eam ſententiam referuntur, ut ſabbathũ Domino conſecratum interpretemur, eique eo die religionis officia tribuamus, ſeptimumque diem intelligamus ſignũ eſſe quietis Domini. Hic uero dies diuino cultui dicatus eſt: quia rudi populo minus expediebat habere eam facultatẽ temporis arbitratu ſuo deligẽdi, ne forte Aegyptiorũ ſacra imitaretur, Itaque e ſeptem diebus, ultimus ad Deum colẽdum delectus eſt: quę quidem res plena myſterij eſt. Quare Dominus in Exodo, et apud Ezechielem ſignum uocat: Videte itaque, ille inquit, ut ſabbathũ meum cuſtodiatis: quia ſignum eſt inter me & uos

Iſa.5 Iſa.58 Exod.31. Ezech.20 Exod.31.

uos in generationibus ueſtris, ut ſciatis quia ego Dominus, qui ſanctifico uos. itaque ſignum fuit, quod indicabat homines Deo ſe dedicare oportere, ſanctoſque eidem præbere, cum diem etiam uideamus ei dicatum eſſe. ſi quidem ille dies ſanctus eſt, quod tum præcipue ſanctitatem & religionem homines colere debeant. Deinde ſignum eſt, & quaſi monumentum conditæ huius admirandæ uniuerſitatis. Signum præterea fuit Iſraelitarum memoriæ traditum, quo admoniti, ſe Dei auxilio a duriſſimo Aegyptiacæ ſeruitutis iugo ſolutos ac liberatos eſſe meminiſſent: id quod Dominus oſtendit

Deuter. 5 *illis uerbis: Memento, quod et ipſe ſeruieris in Aegypto, et eduxerit te inde dñs Deus tuus in manu forti, & brachio extento: iccirco præcepit tibi, ut obſeruares diem ſabbathi. Eſt ſignum item tum ſpiritualis, tum cæleſtis ſabbathi. Spirituale autem ſabbathũ in ſancta quadam & myſtica quiete conſiſtit, nimirum, cum uetus homo, Chriſto conſepultus, ad uitam renouatur; atque in ijs actionibus, quæ Chriſtianæ pietati conueniunt, ſtudioſe ſe exercet. debent enim, qui aliquando erant te-*

Ad Eph. 5 *nebræ, nunc autem lux in Domino ſunt, ut filij lucis ambulare in omni bonitate, iuſtitia, & ueritate, neque communicare operibus infructuoſis tenebrarũ. Cęleſte uero ſabbathum eſt, ut ait D. Cyril-*

S. Cyrillus. *lus, eum locum Apoſtoli tractans; Relinquitur ergo ſabbathiſmus populo Dei: illa uita, in qua omnibus bonis cum Chriſto uiuente fruemur, pec-*

cato

cato radicitus extirpato, ſecundum illud: Non erit ibi leo, nec praua beſtia illuc aſcendet, ſed erit ibi uia pura, & uia ſancta uocabitur: omnia enim bona in uiſione Dei mens ſanctorum adipiſcitur. Quare fideles hortandi erunt his uerbis, & a Paſtore incitandi: Feſtinemus ingredi in illam requiem. Præter diem ſeptimum habebat populus Iudæus alios etiam feſtos, & ſacros dies diuina lege conſtitutos, quibus maximorum beneficiorum memoria renouaretur. Placuit autem Eccleſiæ Dei, ut diei ſabbathi cultus, & celebritas in Dominicum transferretur diem. nam ut eo die primum lux orbi terrarum illuxit: ſic Redemptoris noſtri, qui ad uitam æternam nobis aditum patefecit, reſurrectione, quæ eo die fuit, e tenebris ad lucem uita noſtra reuocata eſt; unde & Dominicũ diem apoſtoli dici uoluerunt. Sollemnem præterea hunc diem eſſe in ſacris litteris animaduertimus, quod eo die mundi creatio initium habuit, quod ſpiritus ſanctus apoſtolis datus ſit. Alios autem dies feſtos ab Eccleſiæ initio, & conſequentibus deinde temporibus apoſtoli, & ſancti Patres noſtri inſtituerunt, ut pie & ſancte Dei beneficiorum memoriam coleremus. Inter eos autem celeberrimi habentur illi dies, qui ob redemptionis noſtræ myſteria religioni conſecrati ſunt. deinde qui ſanctiſſimæ Virgini matri, tum uero apoſtolis, ac martyribus ceteriſque ſanctis cum Chriſto regnantibus dicantur: in quorum uictoria Dei bonitas &

Iſa. 35

Ad Heb. 4.

poten-

potentia laudatur, ipſis debiti honores tribuũtur, atque ad eorum imitationem fidelis populus incitatur. Et quoniam ad hoc præceptum ſeruandum magnam uim ea ipſius pars habet, quæ illis uerbis expreſſa eſt; Sex diebus operaberis; ſeptimus autẽ dies ſabbathum Dei eſt: Parochus debet illam partem diligenter explicare. etenim ex his uerbis colligi poteſt, fideles hortandos eſſe, ne otioſi et deſides uitã traducant; ſed potius apoſtolicæ uocis memores, negotium ſuum quiſque agat, & operetur manibus ſuis, ſicut ab eo præceptum fuerat. Præterea hoc pręcepto illud Dominus iubet, ut ſex ipſis diebus opera noſtra efficiamus; ne aliquid eorum quæ alijs hebdomadæ diebus fieri, agiue oporteat, in diem feſtum reijciatur; atque ita animus a rerum diuinarum cura, ſtudioque auocetur. Tertia deinde præcepti pars explicanda eſt, quæ quodam modo deſcribit, qua ratione ſabbathi diem colere debeamus; præcipue autem explicat, quid illo die facere prohibemur. quare inquit Dominus; Non facies omne opus in eo tu, & filius tuus, & filia tua, ſeruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui eſt intra portas tuas. Quibus uerbis ad id primum inſtituimur, ut, quæcumque diuinum cultum impedire poſſunt, omnino uitemus. facile enim perſpici poteſt, omne ſeruilis operis genus prohiberi, non quidem ea re, quod ſua natura aut turpe, aut malum ſit; ſed quoniam mentem noſtram a diuino cultu, qui finis præcepti eſt,

1. Theſſalon. 4

eſt, abſtrahit, quo magis peccata à fidelibus uitāda ſunt, quæ non ſolum animum a diuinarum rerum ſtudio auocant, ſed nos à Dei amore prorſus ſeiungunt. Non tamen eæ actiones, neque ea opera ue tantur, quæ ad diuinum cultum attinent, etiam ſi ſeruilia ſint, ut altare inſtruere, templa, alicuius feſti diei cauſa, ornare, & reliqua huius generis: ideoque a Domino dictum eſt: Sacerdotes in templo ſabbathum uiolare, & ſine crimine eſſe. Sed neque earum rerum opera, hac lege probiberi exiſtimandum eſt, quorum iactura facienda ſit, ſi die feſto prætermittantur, quemadmodum ſacris etiam Canonibus permiſſum eſt. Multa alia Dominus in euangelio feſtis diebus fieri poſſe declarauit, quæ facile Parochus apud ſanctos Matthæum et Ioannē obſeruabit. ſed ut nulla res prætermitteretur, cuius actione hic ſabbathi cultus impediretur, facta eſt iumenti mentio; quo animalium genere impediuntur homines, quo minus ſabbathum diem colāt: ſi enim die ſabbathi alicui operis actioni iumenti uſus deſtinatur, neceſſaria eſt etiam ad id hominis opera, qui iumentum agat: itaque ſolum per ſe opus facere non poteſt, ſed hominem, qui illud molitur, adiuuat. eo autem die nemini opus facere licet: ergo neque iumentis, quorum opera ad id homines utuntur. Itaque huius præcepti lex eo etiam ſpectat, ut, ſi iumentorum laboribus homines parcere Deus uult, eo certe magis ipſi cauere debeant ne inhumani ſint in eos, quorum opera, atque indu-

Matth. 12

ſtria utuntur. Neque uero Parochus illud prætermittere debet, ut diligenter doceat, quibus in operibus, atque actionibus Chriſtiani homines diebus feſtis exercere ſe debeant. Illæ uero eiuſmodi ſunt, ut ad Dei templum accedamus, eoque loco ſincera, piaque animi attentione ſacroſanctæ Miſſæ ſacrificio interſimus: diuina Eccleſiæ ſacramenta, quæ ad ſalutem noſtram inſtituta ſunt, ad animæ uulnerum curationem crebro adhibeamus, nihil uero eſt, quod opportunius aut melius a Chriſtianis hominibus fieri poſſit, quam ſi peccata ſua ſacerdotibus ſæpe confiteantur. ad quam rem perficiendam poterit Parochus populum adhortari, ſumpta huius probandæ rei ratione: & copia ex iis, quæ de pænitentiæ ſacramento ſuo loco tradita, ac præcepta ſunt. Neque ſolum ad hoc ſacramentum populum excitabit, ſed ſedulo etiam atque etiam ad illud adhortabitur, ut ſacraſanctum Euchariſtiæ ſacramentum crebro percipiant. Attente præterea, diligenterque ſacra concio fidelibus audiēda eſt; nihil enim minus ferendum eſt, neque tam profecto indignum, quam Chriſti uerba contemnere, aut negligenter audire. Exercitatio item, atque ſtudium fidelium in precibus, diuinisque laudibus frequens eſſe debet, præcipuaq. eiuſdem cura, quæ ad Chriſtianæ uitæ inſtitutionem pertinent, ea diligenter addiſcat; ſeduloque ſe exerceat in iis officiis, quæ pietatem continent, pauperibus, et egenis eleemoſynam tribuendo, ægros homines uiſitando, mæren-

tes, quique dolore afflicti iacent, pie conſolando: nam ut eſt apud ſanctum Iacobum: Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem, hæc eſt, uiſitare pupillos, & uiduas in tribulatione eorum. Ex his, quæ dicta ſunt facile erit colligere, quæ cõtra huius præcepti regulam committuntur. Parochi uero officium in eo item eſſe debet, ut certos quoſdam locos in promptu habeat, unde rationes, atque argumenta ſumat, quibus populo illud maxime perſuadeatur, ut huius præcepti legem ſummo ſtudio, accurataque diligentia ſeruet. ad hoc plurimum ualet, ut populus ſcilicet intelligat, ac plane perſpiciat, quam iuſtum, & rationi conſentaneum ſit, non certos quoſdam dies habere, quos totos diuino cultui tribuamus, Dominumque noſtrum, a quo ſumma & innumerabilia beneficia accepimus, agnoſcamus, colamus, & ueneremur. ſi enim iuſſiſſet nos quotidie ſibi religionis cultum tribuere, nonne pro eius erga nos beneficiis, quæ maxima & infinita ſunt, omnis opera danda eſſet, ut prompto, alacrique animo, eius dicto audientes eſſemus? nunc uero, paucis ad eius cultum inſtitutis diebus, non eſt cur nos negligentes, atque difficiles in eius officij functione ſimus, quod ſine grauiſſima culpa prætermittere non poſſumus. Demonſtret deinde Parochus, quanta huius præcepti uirtus ſit, cum ij, qui illud recte ſeruauerint, in conſpectu Dei eſſe, cumeoque colloqui uideantur. nam & precibus

Iacobi 1

faciendis Dei maieſtatem contemplamur, & cum eo colloquimur: & concionatoribus audiendis, Dei uocem accipimus; quæ ad aures noſtras eorum ope ra peruenit, qui de rebus diuinis pie, ſanctèque con cionantur. tum in altaris ſacrificio præſentem Chri ſtum dominum adoramus. & his quidem bonis illi maxime fruuntur, qui hoc præceptum ſeruant dili genter: qui uero hanc legem omnino negligunt, ij, cum Deo, & Eccleſiæ non obediant, neque eius præceptum audiant, & Dei, & ſanctarum legum hoſtes ſunt: quod animaduerti poteſt ex eo, quod præceptum hoc eiuſmodi eſt, ut nullo labore ſerua-ri queat. Cum enim Deus non labores nobis impo-nat, quos uel difficillimos eius cauſa ſuſcipere debe remus, ſed quietos illis diebus feſtis a terrenis curis liberos eſſe iubeat; magnæ temeritatis indicium eſt, huius præcepti legem recuſare. Exemplo nobis eſſe debent ſupplicia, quæ de illis Deus ſumpſit, qui illud uiolarunt, ut ex libro Numerorũ licet intelli- Num. 15. gere. Ne igitur in hãc Dei offenſionem incidamus, operæpretium erit, ſæpe illud uerbũ, MEMENTO, cogitatione quemque repetere, magnaſque il-las utilitates, & commoda ſibi ante oculos propo-nere, quæ ex feſtorum dierũ cultu percipi ſupra de claratũ eſt; & multa alia ad id genus pertinentia, quæ bonus & diligens Paſtor, ut occaſionis ratio poſtulabit, copioſe, lateque perſequi poterit.

HONORA PATREM TVVM, ET MATREM TVAM, VT SIS LONGAEVVS SVPER TERRAM, QVAM DOMINVS DEVS TVVS DABIT TIBI.

Cum in ſuperioribus præceptis ſumma ſit uis, et dignitas; merito, quæ nunc perſequimur, quia maxime neceßaria ſunt, proximũ locum obtinent: nam illa finem, qui Deus eſt, continuo ſpectant: hęc nos ad proximi charitatem erudiunt; etſi longius progreſſa, ad Deum, ideſt illud extremum, cuius gratia proximum ipſum diligimus, perducunt. Quamobrem Chriſtus dominus precepta illa duo de diligendo Deo & proximo ſimilia inter ſe eſſe dixit. Hic autem locus, dici uix poteſt, quantas habeat utilitates; cum & ſuos fructus ferat, uberes illos quidem, ac pręſtantes; & ſit tamquam ſignum, ex quo primi pręcepti obedientia & cultus elucet. Qui non diligit, inquit D. Ioannes, fratrem ſuum, quem uidet, Deum, quem non uidet quo modo poteſt diligere? Ad eundem modum; ſi parentes, quos ſecundum Deum diligere debemus, non ueneramur, & colimus; cum in conſpectu nobis fere ſemper ſint: Deo, ſummo parenti, & optimo, qui nullum ſub aſpectum cadit, quem honorem, quem cultum tribuemus? ex quo perſpicuum eſt, utraque pręcepta inter ſe congruere. Huius autem præcepti uſus latiſſime patet. nam preter eos, qui nos genuerunt, multi preterea ſunt, quos in parentum loco colere debemus, uel pote-

Matt. 22 Marc. 12

1. Ioan. 4

ſtatis, uel dignitatis, uel utilitatis, uel præſtantiæ alicuius muneris, & officij nomine. Parentum præterea, maiorumque omnium laborem leuat: cum enim id in primis curent, ut quos habent in ſua poteſtate, ij recte, & diuinæ legis conuenienter uiuant, erit hæc cura perfacilis, ſi omnes intelligant, Deo auctore, & monitore, ſummum honorem parentibus tribui oportere. quod ut præſtare poſſimus, neceſſe eſt noſſe quandam differentiam, quæ eſt inter præcepta primæ & ſecundæ tabulæ. Ergo hæc primum a Parocho ſunt explicanda: idque in primis moneat, diuina Decalogi præcepta fuiſſe in duabus tabulis inciſa: in quarũ altera, quemadmodũ a ſãctis Patribus accepimus, tria illa continebantur, quæ iam ſunt expoſita; reliqua uero in alteram tabulam erant incluſa. Atque hæc nobis perappoſita fuit deſcriptio, ut præceptorum rationem ordo ipſe diſtingueret: nam quidquid in ſacris litteris diuina lege iubetur, aut uetatur, id duorum generum oritur ex altero. aut enim erga Deũ, aut erga homines charitas in omni officio ſpectatur. Et quidem charitatem in Deum ſuperiora tria præcepta docent: quod uero ad hominum coniunctionẽ, & ſocietatem pertinet, id reliquis ſeptẽ præceptis continetur. Quocirca non ſine cauſa eiuſmodi eſt facta diſtinctio, ut alia ad priorem, alia ad alteram tabulam precepta referantur. nam ſuperioribus tribus præceptis, de quibus dictũ eſt, quaſi ſubiecta materies, quam tractent, eſt Deus,

ideſt

ideſt ſummum bonum, ceteris uero proximi bonum: illis ſummus, his proximus amor eſt propoſitus: illa finem, hęc autem ea, quæ ad finem referuntur, ſpectant. Prætereà charitas Dei ex ipſo pendet. Deus enim per ſe, non alterius rei cauſa, ſumme diligendus eſt: charitas autem proximi a charitate Dei ortum habet, atque ad eam tamquam ad certam regulam dirigenda eſt. nam ſi parentes caros habemus, ſi dominis paremus, ſi dignitate antecedentes ueremur; id ea re maxime faciendum eſt, quod eorum procreator eſt Deus, eoſque aliys præeſſe uoluit, quorum opera ceteros homines regit, ac tuetur: qui cum nobis auctor ſit, ut eiuſmodi perſonas uereamur, iccirco id preſtare debemus, quia a Deo hoc ipſo honore dignantur: ex quo fit, ut honor, quem parentibus habemus, Deo potius, quàm hominibus, haberi uideatur. ſic enim apud ſanctum Matthæum eſt, cum de obſeruantia in ſuperiores agitur: Qui recipit uos, me recipit. Matth.10 & Apoſtolus in epiſtola ad Epheſios, ſeruos inſtituens, Serui, inquit, obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, in ſimplicitate cordis ueſtri, ſicut Chriſto, non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed ut ſerui Chriſti. Accedit, quod Deo nullus honor, nulla pietas, nullus cultus ſatis digne tribuitur, in quę amor augeri infinite poteſt: proptereaq. noſtra erga illũ charitas in dies fiat ardentior, neceſſe eſt: quem eius iuſſu ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus uiribus amare

Ad Eph.6

Deute.6 Luc.10 Matt.22

*debemus. At charitas, qua proximum complecti-
mur, ſuis finibus circumſcribitur; iubet enim Do-
minus proximos diligere, ſicut nos ipſos: quod ſi
quis hos fines egreſſus fuerit, ita ut parem Deo &
proximis amorem tribuat, is maximum ſcelus ad-*
Luc.14. *mittit, Si quis uenit ad me, inquit Dominus, &
non odit patrem ſuum, & matrem, & uxorem,
& filios, & fratres & ſorores, adhuc autem ani-
mam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. in quã*
Luc.9 *ſententiam item dictum eſt; Sine ut mortui ſepeli-
ant mortuos ſuos: cum quidam primum humare
patrem uellet, poſtea Chriſtum ſequi. cuius rei
dilucidior illa apud ſanctum Matthæum explica-*
Matt.10 *tio eſt: Qui amat patrem, aut matrem pluſquam
me, non eſt me dignus. Nec tamen ulla dubita-
tio eſt, quin parentes uehementer amandi, obſer-
uandique ſint: ſed ad pietatem in primis neceſſa-
rium eſt, Deo, qui parens, & effector eſt omnium,
præcipuum honorem, & cultum tribui; ideoque
mortales parentes amari, ut ad cæleſtem ſempi-
ternumque patrem tota amoris uis referatur. quod
ſi interdum parentum iuſſa Dei præceptis repu-
gnent; non dubium eſt, quin liberi parentum
cupiditati Dei uoluntatem anteferre debeant, di-*
Act.5 *uinæ illius ſententiæ memores; Obedire oportet
Deo magis, quam hominibus.*

Honorare, quam uim ha- *Quibus rebus expoſitis, Parochus uerba præ-
cepti interpretabitur, atque illud primum, Hono-
rare, quid ſit: eſt enim, de aliquo honorificè ſen-*

tire

De .x. Præcept.

tire, & quæ illius ſunt, maximi putare omnia. Huic autem honori hæc omnia coniuncta ſunt, amor, obſeruantia, obedientia, & cultus. Scite autem in lege poſita eſt honoris uox, non amoris, aut metus; etiam ſi ualde amandi, ac metuendi parentes ſint. etenim qui amat, non ſemper obſeruat, & ueneratur: qui metuit, non ſemper diligit: quem uero aliquis ex animo honorat, item amat, & ueretur. Hæc cum Parochus explicarit, tum aget de patribus, quique ſint ij, qui uocentur hoc nomine. nam etſi de ijs præcipue patribus lex loquitur, ex quibus generati ſumus: tamen ad alios quoque pertinet hoc nomen: quos etiam complecti lex uidetur, quemadmodum ex pluribus diuinæ ſcripturæ locis facile colligimus. Præter illos igitur, qui nos procrearunt, patrum genera item alia ſunt in ſacris litteris; quod antea attigimus; quibus ſingulis ſuus honor debetur. Ac primum Eccleſiæ præſides, & Paſtores, & ſacerdotes, patres dicuntur, quemadmodum ex Apoſtolo conſtat, qui ad Corinthios ſcribens, Non, inquit, ut confundam uos, hæc ſcribo, ſed ut filios meos cariſſimos moneo. nam ſi decem millia pædagogorũ habeatis in Chriſto, ſed non multos patres; nam in Chriſto Ieſu per euangelium ego uos genui. Et in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt: Laudemus uiros glorioſos, & parentes noſtros in generatione ſua. Deinde ij, quibus aut imperium, aut magiſtratus, aut poteſtas commiſſa eſt, qui rempublicam gubernant, patres appel-

beat apud ſcripturas

1. Cor. 4

Eccle. 44.

quos maxime diligunt. Ioſeph cum in Aegypto ho- Gen.46
nore, & amplitudine regi eſſet proximus, patrem, 47
qui in Aegyptum uenerat, honorifice excepit: &
Salomon matri aduenienti aſſurrexit; eamque ue- 3.Reg. 2
neratus, regio in ſolio ad dexteram collocauit.
Alia præterea ſunt honoris officia, quæ in parentes
conferri debent: nam eos tum etiam honoramus,
cum a Deo ſuppliciter petimus, ut eiſdem bene &
feliciter omnia eueniant; ut in maxima gratia &
honore ſint apud homines, ut ipſi Deo ac ſanctis,
qui in cælis ſunt, commendatiſſimi ſint. Item paren-
tes honoramus, cum noſtras rationes ad eorum ar-
bitrium, uoluntatemque conferimus. cuius rei ſua-
ſor Salomon, Audi, inquit, fili mi diſciplinam pa- Prouer. 1
tris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, ut adda-
tur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. Cuiuſ- Ad Eph.
modi ſunt etiam D. Pauli cohortationes: Filij obe-
dite parentibus ueſtris in Domino: hoc enim iuſtum
eſt. Item: Filij obedite parentibus per omnia: hoc Ad Col. 3
enim placitum eſt in Domino. Et ſanctiſſimorum Gen.22
hominum exemplis confirmatur. etenim Iſaac, cũ Hier.35
a patre ad ſacrificium uinciretur, modeſte ac ſine
recuſatione paruit: & Rechabitæ, ne a patris conſi-
lio umquã diſcreparet, uino ſe in perpetuũ abſtinue-
runt. Item, parentes honoramus, cum eorũ recte fa-
cta, moresq. imitamur. iis enim plurimum tribue-
re uidemur, quorũ eſſe uolumus quãſimillimi. Item
parentes honoramus, quorũ conſilia non modo ex-
quirimus, uerum etiam ſequimur. Item, quibus ſub-
uenimus

uenimus ea impertientes, quæ uictus, cultuſque deſiderat; quod Chriſti teſtimonio comprobatur;
Matt. 15 *qui Phariſæorum impietatem redarguens, Quare & uos, ait, tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem ueſtram? nam Deus dixit: Honora patrem, & matrem. &; Qui maledixerit patri, uel matri, morte moriatur. uos autem dicitis; Quicumque dixerit patri, uel matri; munus quodcumque eſt ex me, tibi proderit, & non honorificabit patrem ſuum, aut matrem ſuam: & irritum feciſtis mandatum Dei propter traditionem ueſtram. Et honoris quidem officia parentibus tribuere ſemper debemus, ſed tum maxime, cum periculoſe ægrotant. danda enim opera eſt, ne quid prætermittant, quod uel ad peccatorum confeſſionem attinet, uel ad reliqua ſacramenta, quæ a Chriſtianis hominibus percipi debent, cum mors appropinquat; idque nobis curæ ſit, ut pij, religioſique homines eos crebro interuiſant, qui uel imbecillos confirment, & conſilio iuuent, uel optime animatus ad ſpem erigant immortalitatis; ut, cum mentē a rebus humanis excitarint, totā conijciant in Deū. ſic fiet, ut fidei, ſpei, et charitatis beatiſſimo comitatu ac religionis præſidio muniti, mortem nō modo non pertimeſcendā, cū neceſſaria ſit, ſed, cū aditū ad æternitatē expediat, etiā appetendā cenſeāt. Poſtremo uel mortuis parētibus honor tribuitur, ſi ijs funus facimus; ſi exequias cohoneſtamus; ſi honorē ſepulturę impertimus; ſi iuſta et ſacrifi-*

ſacrificia anniuerſaria curamus; ſi, quæ ab iis legata ſunt, diligenter perſoluimus. Honorãdi autem ſunt non modo ii, ex quibus nati ſumus, uerum etiã alii, qui patres appellantur, ut Epiſcopi, & ſacerdotes, ut reges, ut principes, ut magiſtratus, ut tutores, ut curatores, ut magiſtri, ut pædagogi, ut ſenes, & ceteri eiuſmodi: digni enim ſunt, qui ex charitate, ex obedientia, ex ope noſtra fructus percipiant, ſed alius alio magis. De Epiſcopis, & aliis Paſtoribus ita ſcriptum eſt: Qui bene præſunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in uerbo, & doctrina. Iam uero, quanti erga Apoſtolum amoris documenta Galatæ dederunt? quibus is præclarum illud beneuolentiæ teſtimonium tribuit: Teſtimonium enim perhibeo uobis; quia, ſi fieri poſſet, oculos ueſtros eruiſſetis, & dediſſetis mihi. Quin etiam ſacerdotibus ea ſuppeditanda ſunt, quæ ad uitæ uſus neceſſarios requiruntur. quare Apoſtolus, Quis, inquit, militat ſuis ſtipendiis umquam? Et in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt: Honorifica ſacerdotes, & propurga te cum brachiis: da illis partem, ſicut mandatum eſt tibi, primitiarum, & purgationis. Illis etiam obtemperandum eſſe, docet Apoſtolus: Obedite, inquit, præpoſitis ueſtris, & ſubiacete eis. ipſi enim peruigilant, quaſi rationem pro animabus ueſtris redditури. Quin potius a Chriſto domino præceptum eſt, ut uel improbis Paſtoribus obtemperemus, cum dicat; Super cathedram Moyſi ſederunt

1.Tim.5
1.Tim.5
Ad Gal.4
1.Cor.9
Eccle.7.d
Heb.13
Matt.23.

ſederunt Scribę, & Phariſæi: omnia ergo, quæcumque dixerint uobis, ſeruate, & facite; ſecundum opera uero eorum nolite facere: dicunt enim, et nõ faciunt. Idem dé regibus, de principibus, de magiſtratibus, & reliquis, quorum poteſtati ſubÿcimur, dicendum eſt. ÿs uero quod honoris, cultus, obſeruantiæ genus tribuendum ſit, Apoſtolus ad Rom. 13 *Romanos late explicat: pro quibus etiam orandum* 1. Tim. 2 *eſſe monet. & diuus Petrus, Subiecti, inquit, eſto-* 1. Pet 2 *te omni humanæ creaturæ propter Deum, ſiue regi, quaſi præcellenti, ſiue ducibus, tamquam ab eo miſſis. nam ſi quẽ eis cultum tribuimus, is ad Deum refertur: habet enim uenerationem hominum excellens dignitatis gradus, quia diuinæ poteſtatis eſt inſtar: in qua etiam Dei prouidentiam ueneramur, qui publici muneris procurationem ÿs attribuit, quibusque utitur tamquam poteſtatis ſuæ miniſtris. nec enim hominum improbitatem, aut nequitiam, ſi tales ſunt magiſtratus, ſed diuinam auctoritatem, quæ in illis eſt, reueremur: ut, quod permirum fortaſſe uideatur, quamuis in nos ſint inimico, infenſoque animo, quamuis implicabiles, tamen non ſatis digna cauſa ſit, cur eos non peroffícioſe obſeruemus. nam & Dauidis magna in Saulem officia extiterunt, cum ei tamen eſſet offenſior:* Pſal. 119. *quod innuit illis uerbis: Cum ÿs, qui oderunt pacem, eram pacificus. At uero, ſi quid improbe, ſi quid inique imperent, cum id non ex poteſtate, ſed ex iniuſtitia, atque animi peruerſitate agant,*

omnino

omnino non ſunt audiendi. Vbi hæc Parochus ſigillatim expoſuerit, deinceps conſideret, quodnam præmium, quamque conſentaneum ijs propoſitum ſit, qui diuino huic præcepto obediunt. nam in eo fructus eſt maximus, ut diu uiuant; propterea quod digni ſunt, qui beneficio quamdiutiſſime perfruantur, cuius memoriam perpetuo conſeruant. Cum igitur, qui parentes colunt, ijs gratiam referant, a quibus lucis & uitæ uſuram habent, iure & merito uitam ad ſummam ſenectutem perducunt. Tum adiungenda eſt diuinæ promiſſionis illuſtris explanatio. neque enim ſolum ſempiternę, ac beatæ, ſed huius etiam, quam in terris agimus, uitę uſus promittitur. cuius ſententię interpres eſt D. Paulus, cum inquit: Pietas ad omnia utilis eſt, promiſſionem habens uitę, quę 1.Tim.4 *nunc eſt, & futurę. Nec uero hęc merces aut exigua eſt, aut contemnenda, etiam ſi ſanctiſſimis uiris, ut Iob, ut Dauidi, ut Paulo, mors fuerit optabilis, & ęrumnoſis ac miſeris hominibus uitę propagatio ſit iniucunda. nam illorum uerborũ adiunctio, QVAM DOMINVS DEVS TVVS DABIT TIBI, nõ modo temporis diuturnitatem ad uiuendum, ſed otium, quietem, incolumitatem ad bene uiuẽdum pollicetur. nam in Deuteronomio* Deute.5 *non ſolum inquit; Vt longo uiuas tempore; ſed illud* Ad Eph. *etiam addit; Vt bene ſit tibi: quod deinde ab Apo-* 6. *ſtolo repetitũ eſt. Hęc autem bona eis ſuppetere dicimus, quorũ pietati Deus gratiã referat: aliter .n.*

diuini

diuini promiſſi fides & conſtantia non erit; cum interdum, qui maiorem pietatem parentibus præſtiterunt, iis uita breuior ſit: quibus id quidem cõ
Sap.4 tingit, uel quod iis optime conſulitur, qui prius uita excedunt, quam a uirtutis, & officij religione diſcedant: rapiuntur enim, ne malitia mutet intellectum eorum, aut ne fictio decipiat animam illorum: uel quia, dum pernicies & rerum omnium perturbatio impendet; e corporibus euocantur, ut
Iſa57 communium temporum acerbitatem euadant: A facie enim malitiæ, inquit Propheta, collectus eſt iuſtus: quod fit, ne eorum aut uirtus, aut ſalus periclitetur, cum a mortalibus flagitiorum pœnas repetit Deus: uel ne triſtiſſimis temporibus ex propinquorum, amicorumque calamitatibus acerbiſſimos luctus ſentiant. Quare metuendum eſt maiorem in modum, cum uiris bonis immatura mors accidit: ac, quemadmodum iis, qui grati in parentes ſunt, officij merces & fructus eſt a Deo propoſitus; ſic
Exod.21. ingrati & impij filij grauiſſimis pœnis reſeruan-
Leuit.20. Proue.19 tur: ſcriptum eſt enim; Qui maledixerit patri ſuo
Pro.29 uel matri, morte moriatur. Et: Qui affligit patrem, & fugit matrem, ignominioſus eſt, & infelix. Et: Qui maledicit patri ſuo, uel matri, extinguetur lucerna eius in mediis tenebris. Et: Oculum, qui ſubſannat patrem, & qui deſpicit partum matris ſuæ, effodiant eum corui de torrentibus, &
Pro.30 comedant eum filij aquilæ. Qui parentibus iniuri-
2.Reg.18 am intulerunt, multos fuiſſe legimus: in quibus ulci-

ulciſcendis, Dei iracundia exarſit: non enim Dauidem inultum reliquit, ſed ſceleri debitas pœnas dedit Abſalom, quem, ob eius ſcelus, tribus haſtis transfixum puniuit. De ijs uero, qui ſacerdotibus non obtemperant, ſcriptum eſt; Qui ſuperbierit, Deut.17
nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille. Et quẽadmodum diuina lege ſancitum eſt, ut parentibus filij honorem habeant, ut pareant, ut obſequãtur: ſic parentum propria officia ſunt, atque munera, ut ſanctiſſimis diſciplinis, ac moribus filios imbuant, ijſque optima dent uiuendi præcepta, ut ad religionem inſtructi, & parati Deum ſancte, inuiolateque uenerentur. quod a pa- Dan.13
rentibus Suſannæ factum eſſe legimus. Itaque Sacerdos parentes commoneat, ut ſe liberis magiſtros præbeant uirtutis, æquitatis, continentiæ, modeſtiæ, & ſanctitatis: triaque præſertim declinent, in quibus ſæpe offendere conſueuerunt: primum, ne quid acerbius in liberos aut loquantur, aut ſta- Ad Col.3
tuat: quod Apoſtolus in epiſtola ad Coloſſenſes ita præcipit, Patres, nolite ad indignationem prouocare filios ueſtros, ut non puſillo animo fiant. nam periculum eſt, ne fracto, abiectoque animo ſint, dũ omnia timent. Quare illud præcipiat, ut nimiam ſeueritatem effugiant, malintque liberos corrigere, quam ulciſci: deinde, ſi qua culpa commiſſa eſt, cum neceſſaria ſit caſtigatio, & obiurgatio; ne quid liberis per indulgentiam diſſolute remittant: ſæpe

enim filij parentum nimia lenitate, & facilitate deprauantur: quamobrem a diſſoluta indulgentia
1.Reg.4 deterreat exemplo Heli, ſummi ſacerdotis; qui, quod in liberos indulgentior fuerat, maximo ſupplicio eſt affectus: postremo, ne, quod fœdiſſimum eſt, in filiorum educatione ac doctrina, præpoſtera conſilia ineant. etenim permulti in hac una cogitatione curàque uerſantur, ut opes, ut pecunias, ut lautum, & amplum patrimonium liberis relinquant; quos non ad religionem, non ad pietatem, non ad bonarum artium diſciplinam, ſed ad auaritiam, & ad rem familiarem augendam cohortantur; nec de filiorum existimatione, & ſalute ſunt ſolliciti, dummodo pecunioſi ſint, & prædiuites: quo quid dici, aut cogitari turpius poteſt? ita fit, ut ad illos non tam rerum copias, quam ſua ſcelera, & flagitia transferant; quibus tandem non ad cælum ſe duces præbent, ſed ad inferorum ſupplicia ſempiterna. Sacerdos igitur optimis præceptis parentes inſtituat, eoſque ad Tobiæ exemplum ac ſi-
Tob.4 milem uirtutem excitet; ut, cum filios ad Dei cultum, & ſanctimoniam probe erudierint, ab iis etiã amoris, & obſeruantiæ, & obſequij uberrimos fructus capiant.

NON OCCIDES.

Matth.5 Magna illa, quæ pacificis hominibus propoſita eſt, felicitas, quoniam filij Dei uocabuntur, Paſtores maxime commouere debet, ut præcepti hu-

ius diſciplinam fidelibus diligenter, accurateque tradant: nam ad conciliandas hominum uoluntates nulla melior ratio iniri poteſt, quam ſi eiuſmodi præcepti lex recte explicata, ab omnibus ita, ut oportet, ſancte ſeruetur: quoniam tum ſperare licet fore, ut ſumma animi conſenſione coniuncti homines concordiam & pacem maxime colant. Sed quã neceſſe ſit præceptum hoc explicari, ex eo preſpicitur, quod, immenſa illa uniuerſæ terræ inundatione facta, hoc unum in primis eſt, quod Deus hominibus interdixit; Sanguinem, inquit, requiram animarum ueſtrarum de manu cunctarum beſtiarum, & de manu hominis. In euangelio etiam, quæ primũ ueteres leges a Domino explicatæ ſunt in iis hæc prima eſt, de qua apud S. Matthæum ita ſcriptum eſt: dictum eſt enim, Non occides, & reliqua, quæ hac de re eo ipſo loco deinceps cõmemorantur. Fideles præterea attente, libenterque præceptum hoc audire debent. ſi enim eius uis ſpectatur, ad uitam cuiuſque tuendam ualet, quoniam iis uerbis, Non occides, homicidium omnino interdictum eſt. itaque ſinguli homines tanta cum uoluptate animi illud accipere debent, proinde ac ſi, ira Dei propoſita, grauiſſimisque aliis pœnis, nominatim prohibitum ſit, ne quis eorum lædatur. ergo ut præceptum hoc auditu iucundum eſt: ita eius peccati cautio, quod præcepto prohibetur, iucunditatem habere debet. Cum autem huius legis uim Dominus explicaret in eo duo contineri

Gen. 9

Matth. 5

*oſtendit: alterum, ne occidamus, quod a nobis fie
ri uetitum eſt: alterum, quod facere iubemur, ut
cōcordi amicitia: charitateque inimicos complecta
mur: pacem habeamus cum omnibus, cuncta de-
nique incommoda patienter feramus. In eo autem,
quo cædes prohibetur, illud primum docendum eſt,
quæ cædes ſint eiuſmodi, quæ hac præcepti lege non
uetentur. nam, beſtias occidi, prohibitum non eſt:
quoniā ſi illis ueſci, a Deo hominibus eſt conceſ-
ſum; fas item eſt, illas occidi. qua de re ita ſanctus*
S. Auguſ. *Auguſtinus: Cum audimus, inquit, Non occides;
non accipimus hoc dictum eſſe de frutectis; quia nul
lus eſt eis ſenſus; nec de irrationabilibus animali-
bus: quia nulla nobis ratione ſociantur. Alterum
permiſſum cædis genus eſt, quod ad eos magiſtra-
tus pertinet, quibus data eſt necis poteſtas, qua, ex
legum præſcripto, iudicioque, in facinoroſos homi-
nes animaduertunt, et innocentes defendunt. quo in
munere dum iuſte uerſantur, non modo ij cædis non
ſunt rei, ſed huic diuinæ legi, qua cædes uetatur,
maxime obediunt. cum enim legi huic finis is pro-
poſitus ſit, ut hominum uitæ, ſalutique conſulatur;
magiſtratuum item, qui legitimi ſunt ſcelerum uin-
dices, animaduerſiones eodem ſpectant, ut, auda-
cia, & iniuria ſupplicijs repreſſa, tuta ſit homi-*
Pſal. 100. *num uita. Quare Dauid, In matutino, inquit,
interficiebam omnes peccatores terræ, ut diſperde
rem de ciuitate Domini omnes operantes iniquita-
tem. Qua ratione ne illi quidem peccant, qui iuſto*

bello

bello, non cupiditate, aut crudelitate impulſi, ſed ſolo publicæ utilitatis ſtudio, uitam hoſtibus adimunt. Sunt præterea eiuſmodi cædes, quæ nominatim iuſſu Dei fiunt. Leui filij non peccauerunt, qui una die tot millia hominum occiderunt. qua cæde facta, ſic ad eos locutus eſt Moyſes: Conſecraſtis manus ueſtras hodie Domino. Neque uero huius præcepti reus eſt, qui non ſponte, neque meditato. ſed fortuito hominē occidit: qua de re in Deuteronomij libro ita eſt: Qui percuſſerit proximum ſuum neſciens, & qui heri & nudius tertius nullum contra eum odium habuiſſe comprobatur, ſed abijſſe cum eo ſimpliciter in ſiluam ad ligna cædenda, & in ſucciſione lignorum ſecuris fugerit manum, ferrumque lapſum de manubrio amicum eius percuſſerit, & occiderit. Hæ cędes eiuſmodi ſunt, quę quia non uoluntate, neque de induſtria inferuntur, propterea non omnino in peccatis numerantur, quod S. Auguſtini ſententia comprobatur. Abſit enim, inquit, ut ea, quæ aut propter bonum, aut licitum facimus, ſiquidem pręter noſtram uoluntatē quidquam mali acciderit, nobis adſcribantur. In quo tamen duabus de cauſis peccari poteſt, altera, ſi quis in re iniuſta occupatus, hominem occiderit: exempli cauſa: ſi quis grauidam mulierem pugno, uel calce percuteret, ex quo abortus ſequeretur, fuiſſet quidem illud præter percuſſoris uoluntatem, non tamen præter culpam, cum illi non liceret ullo modo grauidam mulierem percutere. Altera, ſi non

Exodi 32
Deut. 19
S. Auguſ.

omnibus circumſpectis, negligenter, & incaute aliquem occiderit. qua etiam ratione, ſi quis ſalutis ſuæ defendendæ cauſa, omni adhibita cautione, alterum interemerit hac lege non teneri ſatis apparet. Atque hæ quidem, quas modo commemorauimus, cædes ſunt, quæ hoc legis præcepto non continentur, quibus exceptis, reliquæ omnes prohibentur, ſiue homicidam quis ſpectet, ſiue qui occiditur, ſiue modos, quibus cædes fit. nam quod ad eos pertinet, qui cædem faciunt, nemo plane excipitur; non diuites, non potentes homines, non domini, non parentes: ſed, delectu omni, & diſcrimine remoto, occidere uetitum eſt omnibus. Si uero ii ſpectantur, qui interficiuntur; ad omnes hæc lex pertinet; nec quiſquam eſt tam humilis & abiectæ condicionis homo, quin legis huius ui defendatur. Neque uero ſe ipſum interficere cuipiam fas eſt, dum uitæ ſuæ nemo ita poteſtatem habeat, ut ſuo arbitratu mortem ſibi conſciſcere liceat; ideoque legis huius uerbis non ita præſcriptum eſt, Ne alium occidas, ſed ſimpliciter, Ne occidas. ſin autem multiplicem cædis faciendæ modum attendimus; nemo eſt, qui excipiatur. non ſolum enim ſuis cuiquam manibus, aut ferro, aut lapide, aut baculo, aut laqueo aut ueneno, uitam homini eripere non licet, ſed conſilio, ope, auxilio, uel alia quacumque ratione id fieri prorſus uetitum eſt. in quo ſumma tarditas, ſtuporque Iudæorum fuit, qui crederent, ſe hoc præceptum ſeruare, ſi manus

tantum a cæde abſtinerent. ſed homini Chriſtiano, qui, interprete Chriſto, didicit hanc legem ſpiritualem eſſe, nempe quæ non manus ſolum puras, ſed animum etiam caſtum, ſincerumque nos habere iubet, illud non ſatis omnino eſt, quod illi ſatis cumulate ſe preſtare arbitrabantur. nam, ne iraſci quidem cuiquam licere, in euangelio traditum eſt, cum dicat Dominus: Ego autem dico uobis: Omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri ſuo, Racha, reus erit gehennæ ignis. Ex quibus uerbis perſpicuum eſt, eum culpa non carere. qui fratri ſuccenſeat, quamuis iram animo incluſam contineat; qui uero eius iræ ſignificationem aliquam dederit, grauiter peccare at multo grauius, qui non uereatur dure fratrem accipere, & ei conuicium facere. & quidem hoc uerum eſt, ſi nulla ſubſit iraſcendi cauſa. nam iræ cauſa, quę a Deo, legibusque conceditur, ea eſt, cum in eos animaduertimus, qui noſtro imperio, poteſtatique parent, ſi in eis ſit culpa: Chriſtiani enim hominis ira non a carnis ſenſibus, ſed a ſpiritu ſancto proficiſci debet; cum templa ſancti ſpiritus, in quibus Ieſus Chriſtus habitet, nos eſſe conueniat. Multa præterea ſunt a Domino tradita, quæ ad perfectam huius legis rationem pertinent: qualia illa ſunt, non reſiſtere malo; ſed ſi quis te percuſſerit in dextram maxillam tuam, præbe illi et alteram; & ei, qui uult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere,

Matth. 5

1. Cor. 6

Matth. 5

dimitte ei & pallium : & quicumque te angariauerit mille paſſus, uade cũ illo alia duo. Ex his, quæ iam commemorata ſunt, animaduerti licet, quam procliues ſint homines ad ea peccata, quæ hoc præcepto uetita ſunt, quamue multi reperiantur, qui ſi minus manu, animo ſaltem cædis ſcelus committunt. Et quoniam huic tam periculoſo morbo remedia in ſacris litteris adhibita ſunt; Parochi eſt officium, ea diligenter fidelibus tradere. præcipuum autem illud eſt, ut intelligant, quam nefarium ſit peccatum, hominis cędes: idque uel plurimis, maximisque ſanctarum litterarum teſtimonijs perſpici poteſt. uſque enim adeo homicidium de

Gen. 9. *teſtatur Deus in ſanctis litteris, ut a beſtijs hominum cædis pœnam ſe repetiturum dicat, ac belluam, quæ hominem læſerit, occidi iubeat. neque aliam ob cauſam a ſanguine hominem abhorrere uoluit, niſi ut omni ratione a nefaria hominis cæde & animum, & manus abſtineret. ſunt enim homicidæ humani generis, atque adeo naturæ hoſtes acerbiſſimi, qui, quantum in eis eſt, uniuerſum Dei opus euertunt, cum hominem tollant, cuius cauſa is omnia, quæcumque procreata ſunt, ſe feciſſe teſtatur. immo uero in Geneſi, cum prohibitum ſit, hominem occidi, quia illum Deus ad imaginem ſuam, & ſimilitudinem creauit, inſignem Deo iniuriam is facit, quaſique uiolentas illi manus afferre uidetur, qui eius imaginem e medio tollit. Hoc diuina animi cogitatione meditatus Dauid, grauiſſime de ſanguinarijs*

nariis hominibus conqueſtus eſt ills uerbis; Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem. neque ſimpliciter dixit, Occidunt, ſed, Effundunt ſanguinem: quæ uerba, ad deteſtabilis illius ſceleris amplificationem, immanemque illorum crudelitatem oſtendendam protulit. utque declararet in primis, quam pręcipites illi diabolico quodam impulſu ad id facinus ferantur, dixit; Veloces pedes eorum. Pſalm. 13

Iam uero, quę in hoc precepto ſeruanda eſſe Chriſtus dominus iubet, eo ſpectant, ut pacem cum omnibus habeamus: ait enim, cum hunc locum interpretaretur: Si offers munus tuũ ad altare, & ibi Matth. 5 *recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum: & quæ ſequuntur. Quæ ita a Parocho explicabuntur, ut doceat, ſine ulla exceptione omnes charitate complectendos eſſe: ad quam in huius præcepti explicatione fideles, quam maxime poterit, incitabit: quod in eo proximi diligendi uirtus maxime elucet. Cum enim odi-* 1. Ioan. 3 *um hoc præcepto aperte uetetur, quoniam qui fratrem ſuum odit, homicida eſt; certe illud conſequitur, ut amoris & charitatis præceptũ detur. cũq. hac lege de charitate et amore præceptum ſit, tum omnium etiam illorum officiorum, atque actionũ, quæ charitatem ipſam conſequi ſolent, præcepta traduntur. Charitas patiens eſt, inquit D. Paulus. patientia igitur nobis præcipitur, in qua nos*

animas

Luc.21 animas noſtras poſſeſſuros eſſe Saluator docet. Be-
1.Cor.13 neficentia deinde charitatis comes eſt, et ſocia: quo
niam charitas benigna eſt. Benignitatis autem, at-
que beneficentiæ uirtus late patet, eiuſque officium
in ijs rebus maxime uerſatur, ut pauperibus ſuppe-
ditemus res neceſſarias, cibum eſurientibus, ſitien-
tibus potum demus, nudos ueſtiamus; & quo quiſ
que opis noſtrę magis indiget, eo in illum plus libe
Matth.5 ralitatis conferamus. hęc beneficentiæ, & boni-
tatis officia, quæ per ſe ſunt illuſtria, eo fiunt illu-
ſtriora, ſi inimicis præſtentur: ait enim Saluator:
Matth.5 Diligite inimicos ueſtros: benefacite ijs, qui ode-
runt uos: quod etiam Apoſtolus monet illis uer-
Rom.12 bis: Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum; ſi ſitit,
potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis cō-
geres ſuper caput eius: noli uinci a malo, ſed uin-
ce in bono malum. Denique, ſi charitatis legem ſpe
ctemus, quæ benigna eſt, omnia, quæcumque ad
manſuetudinem, lenitatem, aliaſq; id generis uir-
tutes pertinent, officia colere, ea lege præſcribi in-
I. Ioan.3 telligemus. At uero longe omnium preſtantiſſimū
officium, quod charitatis pleniſſimum eſt, in quo ma
xime nos exercere conuenit, illud eſt, ut iniurias,
quas accepimus, æquo animo remittamus, atque
condonemus: quod ut plane efficiamus, ſępe nos di-
uinę litteræ, ut antea dictum eſt, monent, atque
hortātur; cum non beatos ſolum eos dicant, qui ita
prorſus faciunt; ſed erratorum etiam ueniam iiſ-
dem a Deo datam affirment: qui uero hoc ipſum

facere

facere negligunt, aut omnino recuſant, illam non conſequuntur. Sed quoniam ulciſcendi libido hominum mentibus fere inſita eſt; Parochus maximam in eo diligentiam ponat, neceſſe eſt, ut iniuriarum obliuiſci, eaſque remittere Chriſtianum hominem oportere, non doceat ſolum, ſed penitus etiam fidelibus perſuadeat. Cumque hac ipſa de re apud ſacros ſcriptores multa fiat mentio, eos conſulat ad refellendam illorum pertinaciam, qui in ulciſcendi cupiditate animo obſtinato ſunt, atque obfirmato. Argumenta in promptu habeat, quæ illi Patres grauiſſima, & ad eam rem maxime accommodata pie adhibuerunt. Verum hæc potiſſimum tria explicanda ſunt. primum eſt, ut, qui ſe iniuriam accepiſſe putat, ei maxime perſuadeatur, illum detrimenti, aut iniuriæ præcipuã cauſam non fuiſſe, quem ipſe ulciſci cupit. Sic admirabilis ille Iob fecit, qui a Sabæis hominibus, a Chaldæis, & a dæmone grauiter læſus, nulla tamen eorum habita ratione, ut uir rectus, & homo admodum pius, recte, pieque iis uerbis uſus eſt: Dominus dedit, Dominus abſtulit. Itaque patientiſſimi illius uiri oratione, & exemplo, Chriſtiani homines ſibi perſuadeant, quod uerìſſimum eſt, omnia, quæcumque in hac uita patimur, a Domino, qui iuſtitiæ omnis miſericordiæque parens eſt, & auctor proficiſci. Neque uero ille nos, quæ eius eſt immenſa benignitas, ut inimicos punit, ſed ut filios corrigit, & caſtigat. Nec profecto, ſi recte Iob.1

animaduer-

animaduertimus, in hiſce rebus homines aliud omnino ſunt, niſi miniſtri, & quaſi ſatellites Dei. et quamquam homo poteſt male aliquem odiſſe, peſſimeque illi cupere, tamen ei, niſi permiſſu Dei,
Gen.45 nocere nullo modo poteſt. Hac ratione adductus
2.Reg.16 Ioſeph, fratrum impia conſilia, ſic Dauid iniurias ſibi a Semei illatas æquo animo tulit. Ad hanc item rem illud argumenti genus ualde pertinet, quod ſanctus Chryſoſtomus grauiter, atque erudite pertractauit, neminem ſcilicet, niſi a ſe ipſo, lædi nam qui ſe iniurioſe tractatos eſſe opinantur, ſi rem recta ſecum uia reputent, comperient profecto, nullam ſe ab aliis iniuriis, aut damnum accepiſſe, etſi enim, quibus ipſi læduntur, ea extrinſecus eueniunt; tamen ſe maxime ipſi offendunt, cum animum odio, cupiditate, inuidia nefarie contaminant.

Alterum eſt, quod duo præcipua commoda complectitur, quæ ad illos pertinent, qui pio erga Deum ſtudio adducti, iniurias libenter remittunt. quo-
Matt.18 rum primum illud eſt, quod aliena debita remittentibus promiſit Deus fore, ut ipſi etiam peccatorum ueniam impetrent. ex quo promiſſo, quam gratum illi ſit hoc pietatis officium, facile apparet. Alterum commodum eſt, quod nobilitatem quandam, & perfectionem aſſequimur: quoniam, condonan-
Matth.5 dis iniuriis, quodam modo Dei ſimiles efficimur, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos, & pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos. Poſtremo, explicanda ſunt incommoda, illa, in quæ nos tum

incidimus, cum iniurias, quæ nobis illatæ ſunt, condonare nolumus. Itaque Parochus illis, qui ſibi in animum inducere non poſſunt, ut inimicis ignoſcant ob oculos ponat, odium, non ſolum peccatū graue eſſe, ſed etiam diuturnitate peccandi grauius inhærere: cum enim is, in cuius animo hic affectus inſederit, inimici ſui ſanguinem ſitiat; illius ulciſcendi ſpe plenus, dies, noctesque in perenni quadā mala mentis agitatione ita uerſatur, ut numquam à cædis, aut nefariæ alicuius rei cogitatione ceſſare uideatur: quo fit, ut is uel numquam, uel maximo negotio ad id impellatur, ut aut prorſus ignoſcat, aut aliqua ſaltem ex parte iniurias remittat. quare merito uulneri comparatur. cui telum infixum hæret. Multa preterea incommoda & peccata ſunt, quæ hoc uno odij peccato, quaſi uinculo quodam, iuncta tenentur, ideoque. D. Ioannes in hanc ſententiam ita dixit: Qui fratrem ſuum odit, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit quo eat: quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius: itaque ſæpius labatur, neceſſe eſt. Etenim quo pacto fieri poteſt, ut dicta aliquis, aut facta illius probet, quem oderit? hinc temeraria & iniqua iudicia exiſtunt, iræ, inuidiæ, obtrectationes, & alia eiuſmodi; quibus illi quoque implicari ſolent, qui aut cognatione, aut amicitia iuncti ſunt. itaque ſæpe fit, ut ex uno peccato multa exiſtant. Neque iniuria dicitur, hoc peccatum eſſe Diaboli quādo quidem ipſe ab initio homicida fuit. Quamobrem

1. Ioan. 2.

Ioan.8 obrem Dei filius dominus noſter Ieſus Chriſtus cū ſibi mortem Phariſæi afferre cuperent, illos a patre Diabolo genitos eſſe dixit. Sed præter hæc, quę dicta ſunt, unde ſceleris huius deteſtãdi rationes peti poſſunt, alia quoque remedia, & ea profecto maxime opportuna, ſanctarum litterarum monumentis tradita ſunt. Ac primum omnium remedium, et maximum eſt, Saluatoris noſtri exemplū, quod ad imitandum nobis proponere debemus. Is enim, cum ne minima quidem peccati ſuſpitio in eum cadere poſſet, uirgis cæſus, ſpinis coronatus, & cruci deniq.

Luc.23 affixus, eam habuit orationem pleniſſimam pietatis: Pater dimitte illis; non enim ſciunt quid faciunt. Cuius aſperſionem ſanguinis, teſtatur Apo-

Hebr.12 ſtolus, melius loquentem, quam Abel. Alterum autem remedium ab Eccleſiaſtico propoſitum eſt,

Eccle.7 ut mortem atque illum Iudicij diem recordemur. Memorare, inquit ille, nouiſſima tua, & in ęternum nō peccabis. quæ ſententia eodem ſpectat, ac ſi dicat: Illud ſæpe etiam atque etiam cogita, breui fore, ut mortem obeas: proinde, quia tali tempore tibi optatiſſimum erit, & maxime neceſſarium, ſummam Dei miſericordiam impetrare, eam tibi ob oculos iam nunc, perpetuoque proponas, neceſſe eſt: ita enim fiet, ut immunis illa ulciſcendi cupiditas tibi exhauriatur, cum ad miſericordiam Dei implorandam nullum aptius, maius ue remedium inuenias, quam obliuionem iniuriarū, et amorē in eos, qui te, aut tuos re, aut oratione uiolarint.

NON

NON MOECHABERIS.

Quoniam uiri, & uxoris uinculum arctiſſimum eſt, & nihil utrique iucundius accidere poteſt, quam intelligere ſe mutuo quodam & ſingulari amore diligi; contra, nihil moleſtius, quam ſentire a ſe debitum & legitimum amorem alio transferri: recte quidem, atque ordine illam, quæ hominis uitam a cæde tuetur, legem hæc, quæ de Mœchia, ſiue adulterio eſt, conſequitur, ſanctam illam & honorabilem matrimonij coniunctionem, unde magna charitatis uis exiſtere ſolet, nemo ullo adulterij ſcelere uiolare, aut dirimere audeat. Sed tamen in hac ipſa re explicanda cautus admodum ſit Parochus, & prudens, & tectis uerbis rem commemoret, quæ moderationem potius deſiderat, quam orationis copiam: uerendum eſt enim, ne, dum is late, atque copioſe nimis explicare ſtudet, quibus modis homines ab huius legis præſcripto diſcedant, in illarum rerum ſermonem forte incidat, unde excitandæ libidinis potius materia, quam reſtinguendæ illius ratio, emanare ſolet. Sed quoniam hoc præcepto multa continentur, quæ prætermittenda non ſunt, ea ſuo loco explicabuntur a Parochis. Eius igitur duplex uis eſt, altera, qua diſertis uerbis adulterium uetatur; altera, quæ eam ſententiam incluſam habet, ut animi, corporiſque caſtitatem colamus. Vt autem ab eo, quod prohibitum eſt, docendi initium ſumatur; Adulterium

eſt

eſt legitimi tori iniuria, ſiue alienus, ſiue proprius ille ſit. etenim ſi maritus cum muliere ſoluta rem habet, ſuum ipſe torum uiolat; ſi uero ſolutus uir alienam cognoſcat uxorem, adulterij labe torus alienus inquinatur. Hoc uero adulterij interdicto
D. Ambr. omnia prohiberi, D. Ambroſius & Auguſtinus
D. Augu. auctores ſunt, quæcumque inhoneſta ſunt, & impudica. In hanc ſententiam hæc uerba accipienda eſſe, ex ſacris litteris tum ueteris, tum noui teſtamenti licet colligere. nam præter adulterium, alia libidinis genera apud Moſen puniuntur. Eſt Iudæ
Gen. 38 in Geneſi iudicium in nurum ſuam. Eſt præclara
Deute. 23 illa in Deuteronomio Moſis lex, ne de filiabus Iſra-
Tob. 4 el ulla eſſet meretrix. Extat præterea Tobiæ ad filium eiuſmodi adhortatio: Attende tibi fili mi ab
Eccle. 41 omni fornicatione. Eccleſiaſticus item, Erubeſci-
Matt. 15 te, inquit, a reſpectu mulieris fornicariæ. In euangelio etiam Chriſtus dominus inquit, de corde exire adulteria, & fornicationes, quæ coinquinant hominem. Apoſtolus uero Paulus hoc uitium ſæpe multis grauiſſimisque uerbis deteſtatur: Hæc
1. Theſ. 4 eſt, ait, uoluntas Dei ſanctificatio ueſtra, ut abſti-
1. Cor. 5 neatis uos a fornicatione. & Fugite fornicationē.
1. Cor. 6 & Ne commiſceamini fornicarijs. Fornicatio
Ad Eph. 5 autem, inquit, & omnis immunditia, aut auari-
1. Cor. 6 tia, nec nominetur in uobis. & Neque fornicarij, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores regnum Dei poſſidebunt. Præcipue uero ob eam rem adulterium diſerte uetitum eſt,

quia prẹter turpitudinem, quæ illi cum aliis intemperantiæ generibus communis eſt, iniuſtitiæ quoque peccatum non ſolum in proximum, ſed etiam in ciuilem ſocietatem adiunctum habet. Eſt illud item certum, qui ſe a ceterarum libidinum intemperantia non abſtinet, eum ad hanc, quæ adulterij eſt, incontinentiam facile labi. Quare hoc adulterij interdicto facile intelligimus, omne impuritatis & impudicitiæ genus, quo polluitur corpus, prohiberi: immo uero omnem intimam animi libidinem hoc prẹcepto uetitam eſſe, tum ipſius legis uis ſignificat, quam ſpiritualem eſſe conſtat, tum Chriſtus dominus docuit illis uerbis: Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, Non mœchaberis: Ego autem dico uobis, quia omnis, qui uiderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Hæc ſunt, quæ fidelibus publice tradenda duximus; ſi tamen ea addantur, quæ a ſancta Tridentina Synodo in adulteros, & eos, qui ſcorta, et pellices alũt, decreta ſunt, prætermiſſis multis aliis ac uarijs impudicitię, & libidinis generibus, de quibus priuatim unuſquisque a Parocho admonendus erit, ut temporis, et perſonarum ratio poſtulabit. Matth. 5 Tridẽ. Synodus.

Sequitur nunc, ut ea explicentur, quæ iubendi uim habent. Docendi igitur ſunt fideles, ac uehementer hortandi, ut pudicitiam, & continentiam omni ſtudio colant, mundentque ſe ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationẽ in timore Dei. In primis autem admonẽdi Caſtitas unicuique pro diuerſitate ſtat⁹ neceſſario ſeruandã.

ſunt, quamuis caſtitatis uirtus in eorum hominum genere magis eluceat, qui pulcherrimum illud, ac plane diuinum uirginitatis propoſitum ſanĉte & religioſe colunt, tamen iis etiam conuenire, qui uel cælibẽ uitam agunt, uel matrimonio iunĉti, a uetita libidine puros ſe & integros ſeruant. Quoniam uero multa a ſanĉtis Patribus tradita ſunt, quibus docemur domitas habere libidines, & coercere uoluptates, ea Parochus ſtudeat populo accurate exponere, atque in hac traĉtatione diligentiſſime uerſetur. Hæc autem eiuſmodi ſunt, partim quæ in cogitatione conſiſtunt, partim quæ in aĉtione. Quod in cogitatione remedium poſitum eſt, id in eo maxime uerſatur, ut intelligamus, quanta ſit huius peccati turpitudo, & pernicies; qua cognita, facilior fiet eius deteſtandi ratio. pernicioſum uero ſcelus eſſe, intelligi ex eo poteſt; quoniam propter hoc peccatum e Dei regno pelluntur, atque exterminantur homines; quod malorum omnium ulti-
1.Cor.6 mum eſt. Et hæc quidem calamitas omnium ſcelerum communis eſt: illud autem huius peccati proprium, quod qui fornicantur, in ſua ipſi corpora peccare dicuntur, ex ſententia Apoſtoli ſcribentis; Fugite fornicationem: omne enim peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus eſt. qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat. Quod ob eam cauſam diĉtum eſt, quoniam illud iniurioſe tra-
1.Theſſ.4 ĉtat, cum eius uiolat ſanĉtitatẽ. qua de re ad Theſſalonicenſes ita D. Paulus: Hæc eſt, inquit, uolũtas Dei,

Dei,ſanctificatio ueſtra,ut abſtineatis uos a fornicatione, ut ſciat unuſquiſque ueſtrum uas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore,non in paſſione deſiderij, ſicut & gentes quæ ignorant Deum, Deinde, id quod ſceleſtius eſt, ſi homo Chriſtianus meretrici turpiter ſe dedat, membra, quæ Chriſti ſunt, ea meretricis facit: ita enim D. Paulus ait; Neſcitis, quoniam corpora ueſtra, membra ſunt Chriſti? tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? abſit. an neſcitis quoniam qui adhæret meretrici,unũ corpus efficitur? Eſt præterea homo Chriſtianus. ut idem teſtatur, templũ ſpiritus ſancti; quod uiolare nihil aliud eſt, niſi ab eo ſpiritum ſanctum eijcere. In adulterij autem ſcelere magna ineſt iniquitas. ſi enim, ut uult Apoſtolus, qui matrimonio iuncti ſunt,ita eorum alter alterius poteſtati mancipatus eſt, ut neuter ſui corporis poteſtatem, iuſque habeat,ſed mutuo quodam ſint inter ſe quaſi ſeruitutis uinculo ita deuincti,ut uir ad uxoris uoluntatem,contraq. uxor ad uiri nutum,uoluntatemq. ſe accommodare debeat:certe ſi alteruter corpus ſuum,quod eſt alieni iuris,ab eo,cui illud adſtrictũ eſt,diſiungit,is admodum iniquus eſt,& nefarius. Et quoniã infamiæ metus et ad ea,quæ iuſſa ſunt uehemẽter incitat homines,et a uetitis magnopere deterret; docebit Parochus,adulteriũ hominibus inſignẽ turpitudinis notã inurere. nã ſacris literis ita proditum eſt Qui adulter eſt,propter cordis inopiã perdet animã ſuã:

1. Cor. 6

1.Cor.6

1.Cor.7

Prouer.6.

II 2 turpi-

turpitudinẽ, & ignominiam congregat ſibi, & op-
Leuit.20 *probrium illius non delebitur. Verum huius ſcele-*
ris magnitudo ex ſupplicij ſeueritate facile perſpi
Ioan 8 *ci poteſt. adulteri enim, lege a Domino in ueteri te-*
ſtamento præſcripta, obruebantur lapidibus. quin
etiam, ob unius libidinem, non ſolum qui ſcelus
admiſit, ſed uniuerſa interdum ciuitas, ut de Si-
Gen.34 *chimitis legimus, deleta eſt. Multa diuinæ ani-*
maduerſionis exempla in ſacris litteris prodita
ſunt, quæ ad deterrendos a nefaria libidine ho-
mines Parochus colligere poterit, ut Sodomæ, &
reliquarum finitimarum urbium interitus; Iſrae-
Gen.19 *litarum, qui fornicati ſunt cum filiabus Moab*
in deſerto, ſupplicium; Beniamitarum deletio.
Qui uero mortem effugiunt, intolerabiles tamen
Num.24. *dolores, ac pœnarum cruciatus, quibus ſæpe*
Iud.20 *plectuntur, non effugiunt, nam mente cæci, quæ*
pœna grauiſſima eſt, ita fiunt, ut neque Dei, neque
famæ, neque dignitatis, neque filiorum denique,
uitæque ſuæ rationem habeant: hocque pacto adeo
nequam, & inutiles fiunt, ut nihil graue commit
ti eis debeat, & ad nullum fere officij munus ido-
2.Reg.11 *nei ſint. Huius rei exempla a Dauide, & Salomo*
ne petere nobis licet: quorum alter poſtquam adul
teratus eſt, repente ſui diſſimillimus, ex mitiſſimo
crudelis extitit, ut Vriam optime de ſe meritum
morti obtulerit; alter cum ſe totũ in mulierũ libidi
nẽ profudiſſet, ita a uera Dei religione ſeſe auertit,
3.Reg.11 *ut alienos deos ſequeretur. Aufert igitur, ut Oſeas*
Oſe.4

dixit, hoc peccatum cor hominis, ſæpeq. obcæcat. Ne uioletur caſtitas, quanta cura adhibenda.

Nunc ad ea remedia ueniamus, quæ in actione conſiſtunt. quorũ primũ illud eſt, ut otiũ maxime fugiamus, in quo Sodomitæ homines, ut eſt apud Ezechielem, cum hebeſcerent, in ſpurciſſimũ illud nefariȩ libidinis ſcelus prȩcipites lapſi ſunt. Deinde crapula magnopere eſt uitanda. Saturaui eos, inquit Propheta, & mœchati ſunt: quoniam uenter expletus, ac ſaturatus, libidinem parit. Hoc ipſum illis uerbis Dominus ſignificauit; Attendite uobis, ne forte grauẽtur corda ueſtra in crapula, et ebrietate. hoc item Apoſtolus; Nolite, inquit, inebriari uino, in quo eſt luxuria. Sed maxime animus ad libidinem oculis inflammari ſolet. quo pertinet illa Chriſti domini ſententia; Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & proijce abs te. Multȩ prȩterea ſunt prophetarum de eadem re uoces, ut eſt apud Iob: Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de uirgine, Sunt multa denique, ac pene innumerabilia exempla malorum, quȩ ex oculorum aſpectu ortum habuerunt. ſic Dauid, ſic rex Sichẽ peccauit: hocque item pacto ſenes illi Suſannȩ calumniatores deliquerunt. Elegantior item ornatus, quo oculorum ſenſus ualde excitatur, occaſionem libidini non paruam ſæpe prȩbet: ideoque Eccleſiaſticus monet: Auerte faciem tuam a muliere compta. Cum igitur mulieres in nimio ornatus ſtudio uerſentur, non alienum erit, ſi Parochus aliquam in eo diligentiam

Hierem. 5 — Luc. 21 — Ad Eph. 5 — Matth. 5 — Iob. 31 — 2. Reg. 11 — Gen. 34. — Dan. 13 — Eccle. 9

adhibeat, ut eas interdum moneat, obiurgetque uerbis, quæ hoc de genere grauiſſima Apoſtolus
1.Pet.3 Petrus ita protulit: Mulierum non ſit extrinſecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti ueſtimentorum cultus. D. Paulus item, Non in
1.Tim.2 tortis, inquit, crinibus, aut auro, aut margaritis, uel ueſte pretioſa. multæ enim, auro, & margaritis adornatæ, ornamenta mentis, & corporis perdiderunt. Hoc autem libidinis incitamentũ, quod e ueſtium exquiſito ornatu exiſtere ſolet, alterum ſequitur, quod eſt turpis obſcenique ſermonis. nam uerborum obſcenitate, quaſi face quadam ſubiecta, adoleſcentum accenduntur animi. Corrum-
1.Cor.15 punt enim mores bonos colloquia mala, inquit Apoſtolus: hocque ipſum cum maxime efficiant delicatiores, & molliores cantus, ac ſaltationes, ab iis quoque diligenter cauẽdũ eſt. quo in genere numerantur item libri obſcene & amatorie ſcripti: qui ita uitandi ſunt, ut imagines, quæ aliquam turpitudinis ſpeciem præſeferunt: cum ad turpes rerum illecebras, inflammandosque adoleſcentum animos uis in illis ſit maxima. Sed Parochus in primis cu
Trid.cõc ret, ut, quæ de iis a ſacroſancto Tridentino Concilio pie, religioſeque cõſtituta ſunt, ea ſanctiſſime ſeruẽtur. Hæc uero omnia, quæ commemorata iam ſunt, ſi magno adhibito ſtudio, curaq. uitentur, omnis fere libidinis materia tollitur. ſed ad illius uim opprimendam maxime ualent frequens Confeſſionis, & Euchariſtiæ uſus: tum aſſiduæ, ac piæ quidem ad

Deum preces, cum eleemoſynis atque ieiunio con iunctæ. Eſt enim caſtitas donum Dei, quod recte petentibus non denegat, nec patitur nos tentari ſupra id, quod poſſumus. Corpus autem non ieiuniis modo, & iis præſertim, quæ ſancta Eccleſia inſtituit, ſed uigiliis etiam, piis peregrinationibus, atque aliis afflictationum generibus exercendum eſt, ſenſuumque appetitiones reprimendæ: in his enim, atque alijs eiuſmodi rebus maxime cernitur temperantiæ uirtus: in quam ſententiam ad Corinthios ita D. Paulus ſcribit: Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet: & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Et Paulo poſt, Caſtigo, inquit, corpus meum, & in ſeruitutem redigo; ne forte, cum aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. Et alio loco: Carnis curam ne feceritis in deſideriis.

1. Cor. 10

1. Cor. 9

Rom. 13

NON FVRTVM FACIES.

Veterem hunc Eccleſiæ morem fuiſſe, ut huius præcepti uis, & ratio inculcaretur auditoribus, indicat illa apud Apoſtolum obiurgatio eorum, qui ceteros ab iis uitiis maxime deterrerēt, quibus ipſi cumulati reperiebantur: Qui enim, inquit, alium doces, te ipſum nō doces? qui prędicas non furandū, furaris? Quo doctrinæ bono non ſolum frequens illorum temporum peccatum corrigebāt, ſed etiam turbas, ac lites ſedabant, aliasq; malorum cauſas, quæ furto commoueri ſolent. In iis & delictis,

Rom. 2

& deliɛtorum incommodis, atque calamitatibus cum noſtra etiam hæc ætas miſere uerſetur; ad exẽplum ſanɛtorum Patrum, & Chriſtianæ diſciplinæ magiſtrorum, Parochi hunc urgebunt locum, & aſſidue, ac diligenter huius præcepti uim ac, ſententiam explicabunt. Ac primum officium, & diligentiam ſuam conferent ad declarãdum Dei infinitum amorem erga genus humanum: qui non modo illis duobus interdiɛtis, Non occides, Non mœchaberis, quaſi prẹſidijs, & uitam, corpusque noſtrum; & famam, exiſtimationemque tueatur; ſed etiam hoc præcepto, Non furtum facies, tamquam cuſtodia quadam externas res, ac facultates muniat, atque defendat. quam enim hęc uerba ſubieɛtam habent notionem, niſi eam, quam ſupra diximus, cum de alijs præceptis loqueremur? uetare uidelicet Deum, bona hæc noſtra, quę in eius tutela ſint, a quoquam auferri, aut uiolari. quod diuinæ legis beneficium quo maius eſt, eo nos in ipſius beneficij auɛtorem Deum gratiores eſſe oportet. Et quoniam & habendæ, & referendæ gratiæ, nobis optima ratio propoſita eſt, ut non tantũ præcepta libẽter auribus accipiamus, ſed etiam re ipſa probemus; ad hoc colendum præcepti officium fideles excitandi, & inflammandi ſunt. Eſt autem hoc præceptum, quemadmodum ſuperiora, diuiſum in duas partes: quarum altera, quæ furtum uetat, aperte eſt enunciata; alterius ſententia, et uis, qua iubemur benigni, & liberales eſſe in proximos

ximos, in priore occulta eſt, & inuoluta. de priore igitur prius dicetur, Non furtum facies. In quo illud animaduertendum eſt, furti nomine non id modo intelligi, cũ occulte ab inuito domino aliquid aufertur, ſed etiam, cum aliquid alienum contra uolũtatem ſcientis domini poſſidetur. niſi forte exiſtimandum eſt, eum, qui furtum prohibeat, rapinas factas per uim, & iniuriam nõ improbare: cũ extet illud Apoſtoli; Rapaces regnum Dei nõ poſſidebunt. quorum omnem rationem, & conſuetudinem fugienda eſſe, idem ſcribit Apoſtolus. Quamquam uero maius peccatum rapinæ ſint, quam furtum; quæ, prẹter rem, quam alicui adimunt, præterea uim afferunt, & maiorem imponunt ignominiam: mirandum tamen non eſt, quod leuiori hoc furti nomine notatum ſit diuinæ legis præceptum, non rapinæ. id .n. ſumma ratione factum eſt: quia furtum latius patet, & ad plura pertinet, quam rapinæ; quas tantummodo illi facere poſſunt, qui potentia, & uiribus præſtant. quamquam nemo non uidet, excluſis eiuſdem generis leuioribus peccatis, grauiora etiã facinora probiberi. Varijs autem nominibus notatur iniuſta poſſeſſio, & uſus rerum alienarum, ex uarietate eorum, quæ & inuitis, & inſcijs dominis auferuntur, nam ſi priuatim quid priuato adimitur, furtum dicitur; ſi ſurripitur publico, peculatus appellatur. plagiatum uocant, ſi homo liber, uel ſeruus alienus in ſeruitutem abducitur. ſi uero ſacra res eripitur, nominamur ſacrile-

1. Cor. 6
1. Cor. 5

crilegium: quod facinus maxime nefarium ac ſceleſtum adeo in mores inductum eſt, ut bona, quæ neceſſario & ſacrorum cultui, et eccleſiæ miniſtris & pauperum uſui, pie, ac ſapienter fuerant attributa, in priuatas cupiditates pernicioſaſque libidines conuertantur. Sed, præter ipſum furtum, ideſt externam actionem, furandi etiam animus, & uoluntas, Dei lege prohibetur: eſt enim ſpiritualis lex, quæ animum, fontem cogitationum & conſiliorum, inſpicit. De corde enim, inquit Domi
Matth.15 *nus apud S. Matthæum, exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia. Sed quam graue ſcelus furtum ſit, ipſa naturæ uis, & ratio ſatis oſtendit: eſt enim iuſtitiæ contrarium, quæ ſuum cuique tribuit. Nã bonorum diſtributiones, & aſſignationes, iam inde ab initio iure gentium conſtitutas, diuinis etiam & humanis legibus confirmatas, ratas eſſe oportet; ut unuſquiſque, niſi humanam ſocietatem tollere uelimus, ea teneat, quæ ei iure obtigerunt.*
1.Cor.6 *nam, ut Apoſtolus ait, Neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt. Et huius ſceleris importunitatem, & immanitatem permulta declarant, quæ furtum conſequuntur, Fiunt enim iudicia temere, & inconſulto, multa de multis: erumpunt odia: ſuſcipiuntur inimicitiæ: exiſtunt interdum acerbiſſimæ innocentium hominum damnationes. Quid dicemus de ea neceſſitate, quæ diuinitus impo*

ſita

ſita eſt omnibus, ſatisfaciendi ei, cui aliquid ademptum ſit? Non enim, inquit Auguſtinus, remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum: quæ reſtitutio, cum quis aſſueuerit ex alienis locupletari, quãtam habeat difficultatem, præter id, quod unuſquiſque & ex aliorum conſuetudine, & de ſuo ſenſu iudicare poteſt, ex teſtimonio Habacuc prophetæ licet intelligere: ait enim: Væ ei, qui multiplicat non ſua uſquequo, & aggrauat contra ſe denſum lutum. Lutum appellat denſum, rerum alienarum poſſeſſionem, unde emergere, & expedire ſe homines difficile poſſint. Furtorum autẽ tã multa ſunt genera, ut ea dinumerare ſit difficillimum. quare de his duobus, furto, & rapinis, dixiſſe ſatis erit, ad quæ tamquam ad caput, reliqua, quæ dicemus, referuntur. Ad ea igitur deteſtanda, & ad fidelem populum a ſceleſto facinore deterrendũ, conferent omnem curam, ac diligentiam Parochi.

s.Auguſt.

Habac.2

De uariis furtorum generibus

Verum huius generis partes perſequamur. Sunt igitur fures etiam, qui furto ſublatas res emunt, uel aliquo modo inuẽtas, occupatas, aut ademptas retinent: ait enim S. Auguſtinus: Si inueniſti, & non reddidiſti, rapuiſti. Quod ſi rerum dominus nulla ratione inueniri poteſt, illa ſunt bona in uſus pauperum cõferenda: quæ ut reſtituat, qui adduci non poteſt, ea re facile probat ſe undique ablaturũ omnia, ſi poſſit. Eodem ſe alligant ſcelere, qui in emendis, uendendisq. rebus fraudes adhibent, & uanitatẽ orationis. horũ fraudes uindicabit Dominus.

s.Auguſt.

Grauio-

Grauiores, & iniquiores in hoc furtorum genere ſunt ij, qui fallaces, & corruptas merces uendunt pro ueris, & integris; quiue pondere, menſura, numero, ac regula decipiunt emptores: eſt enim in
Deut. 25 Deuteronomio: Non habebis in ſacculo diuerſa pō-
Leuit. 19 dera. & in Leuitico: Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in menſura: ſtatera iuſta, & æqua ſint pondera: iuſtus modius, æquusque ſextarius. Eſt & alio loco; Abomi-
Proue. 20 natio eſt apud Dominum pondus, & pondus, ſtatera doloſa non eſt bona. Furtum etiam apertum eſt operariorũ, & artificum, qui totam & integrã mercedem exigunt ab iis, quibus ipſi iuſtam, ac debitam operam non dederunt. Nec uero diſtinguuntur a furibus ſerui dominorum, rerumque cuſtodes infidi; quin etiam eo ſunt deteſtabiliores, quã reliqui fures, qui clauibus excluduntur, quod furaci ſeruo nihil domi obſignatũ, aut occluſum eſſe poteſt. Furtum præterea facere uidentur, qui fictis, ſimulatisque uerbis, quiue fallaci mendicitate pecuniam extorquent: quorum eo grauius eſt peccatum, quod furtum mendacio cumulant. Illi quoque in furum numero reponendi ſunt, qui cum ad priuatum aliquod, uel publicum officium cõducti ſunt nullã uel paruam operã nauãtes munus negligunt mercede tantũ, ac pretio fruuntur. Reliquã furtorum multitudinẽ, a ſolerti auaritia, quæ omnes pecuniæ uias nouit, excogitatã, perſequi longum eſt, et, ut diximus, difficillimũ. itaq. de rapinis, quod eſt alterum

alterum horum ſcelerum caput, dicendum uidetur ſi prius monuerit Parochus Chriſtianum populũ ut meminerit illius Apoſtoli ſententiæ: Qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum diaboli. Nec ullo ſibi loco patiatur excidere præceptum hoc: Quæcumque uultis ut faciant uobis homines, & uos facite illis. Et illud cogitet perpetuo: Quod ab alio oderis fieri tibi, uide ne tu aliquando alteri facias. Rapinæ igitur patent latius. nam qui debitam operarijs mercedem non perſoluunt, ſunt rapaces: quos S. Iacobus ad pœnitentiam inuitat illis uerbis, Agite nunc diuites: plorate ululantes in miſerijs ueſtris, quæ aduenient uobis. cuius pœnitentiæ cauſam ſubiũgit: Ecce enim merces operariorum, qui meſſuerunt regiones ueſtras, quæ fraudata eſt a uobis, clamat: & clamor eorum in aures domini ſabahot introiuit. quod genus rapinarum in Leuitico, in Deuteronomio, apud Malachiam, & apud Tobiam uehemẽter improbatur. In hoc crimine rapacitatis includuntur, qui, quæ Eccleſiæ præſidibus, & magiſtratibus debentur, uectigalia, tributa, decimas, & reliqua huius generis non diſſoluunt, uel interuertunt, & ad ſe transferunt. Huc etiam referuntur feneratores in rapinis acerrimi: et acerbiſſimi, qui miſeram plebem compilant, ac trucidant uſuris. Eſt autem uſura, quidquid præter ſortem, & caput illud, quod datum eſt, accipitur, ſiue pecunia ſit, ſiue quiduis aliud, quod emi, aut æſtimari

1. Tim. 6.
Matth. 7
Tob. 4
Luc. 6
Iacob. 5
Leuit. 19.
Deut. 24
Malach. 3
Tob. 4

mari poſſit pecunia.ſic enim apud Ezechielē ſcri-
Ezech.16 ptum eſt: Vſuram, & ſuperabundantiam non acce
Luc.6 peris. & Dominus apud Luc[illegible], Mutuum date,
nihil inde ſperantes.Grauiſſimum ſemper fuit hoc
facinus, etiam apud gentes, & maxime odioſum.
hinc illud; Quid fenerari? Quid hominem, inquit,
occidere? Nam qui fenerantur, bis idem uendunt,
aut id uendunt, quod non eſt. Item rapinas faciūt
nummarij iudices, qui uenalia habent iudicia, &
pretio muneribusque deliniti, optimas tenuiorum
& egentium cauſas euertunt. Fraudatores credi-
torum, & inficiatores, quiq. ſumpto temporis ſpa
tio ad ſoluendum, ſua, uel aliena fide merces emūt,
neque fidem liberant, damnabūtur eodem crimine
rapinarum: quorum etiam delictum grauius eſt,
quod mercatores, illorū deſtitutionis, ac fraudatio
nis occaſione, magno detrimento ciuitatis uendunt
omnia carius. in quos illa Dauidis ſentētia uidetur
Pſalm.36 conuenire; Mutuabitur peccator, & non ſoluet.
Quid de locupletibus dicemus iis, qui ab illis, qui
ſoluendo non ſunt, quod commodarunt, exigūt acer
bius, et pignora etiam ea auferūt contra Dei inter
dictum, quę ad eorum corpus tuendum ſunt neceſſa
riæ? Deus enim inquit: Si pignus a proximo tuo ac
Exod.22 ceperis ueſtimētū, ante ſolis occaſum reddas ei: ip
ſum.n. eſt ſolum, quo operitur indumentum carnis
eius, nec habet aliud, in quo dormiat: ſi clamauerit
ad me, exaudiam eum, quia miſericors ſum. Horū
exactionis acerbitatē, iure rapacitatē, atque adeo
rapi-

rapinas appellabimus. Ex numero eorum, qui raptores dicuntur a ſanctis Patribus, ſunt, qui in frugum inopia cõprimũt frumẽtum, faciuntq; ut ſua culpa carior, ac durior ſit annona: quod etiã ualet in rebus omnibus ad uictum, & ad uitam neceſſariis: ad quos illa Salomonis pertinet execratio: Qui abſcondit frumenta, maledicetur in populis. Quos, ſuorum ſcelerum admonitos, Parochi liberius accuſabunt, ac propoſita illis peccatis pœnas explicabunt uberius, Hæc de uetitis: nunc ad iuſſa ueniamus: in quibus ſatisfactio, uel reſtitutio primum locum habet. peccatum. n. non remittitur, niſi reſtituatur ablatum. ſed quoniã non is ſolum, qui furtum fecit, ei, cui furatus eſt, id debet reſtituere ſed oẽs præterea, qui furti participes fuerunt, hac lege reſtitutionis tenentur; aperiendum eſt, qui ſint illi, qui hanc ſatisfaciendi, uel reſtituendi neceſſitatem effugere non poſſint. Sunt autem plura hominum genera: ac primũ eſt eorum, qui furari imperant: qui nõ modo ſunt ipſi furtorũ ſocii, & auctores, ſed etiã in illo furũ genere deterrimi. Alterum genus par uoluntate primis. poteſtate diſpar, in eo dẽ tamẽ furum gradu ponendũ, eorum, qui cum iubere nõ poſſint, ſuaſores ſunt, atque impulſores furtorum. Tertium genus eſt eorum, qui cum furibus cõſentiunt. Quartum genus eſt eorum, qui participes furtorum, inde lucrum ipſi etiam faciunt: ſi lucrum dicendum eſt, quod, niſi reſipuerint, eos addicit æternis cruciatibus: de quibus ſic loquitur

Prou. 11

Pſa. 49

Dauid

ſunt, quamuis caſtitatis uirtus in eorum hominum genere magis eluceat, qui pulcherrimum illud, ac plane diuinum uirginitatis propoſitum ſanc̃te & religioſe colunt, tamen iis etiam conuenire, qui uel cælibē uitam agunt, uel matrimonio iunc̃ti, a ueti-ta libidine puros ſe & integros ſeruant. Quoniam uero multa a ſanc̃tis Patribus tradita ſunt, qui-bus docemur domitas habere libidines, & coercere uoluptates, ea Parochus ſtudeat populo accurate exponere, atque in hac trac̃tatione diligentiſſime uerſetur. Hæc autem eiuſmodi ſunt, partim quæ in cogitatione conſiſtunt, partim quæ in ac̃tione. Quod in cogitatione remedium poſitum eſt, id in eo maxime uerſatur, ut intelligamus, quanta ſit hu ius peccati turpitudo, & pernicies; qua cognita, facilior fiet eius deteſtandi ratio. pernicioſum uero ſcelus eſſe, intelligi ex eo poteſt; quoniam propter hoc peccatum e Dei regno pelluntur, atque exter minantur homines; quod malorum omnium ulti-
1.Cor.6 mum eſt. Et hæc quidem calamitas omnium ſcele-rum communis eſt: illud autem huius peccati pro-prium, quod qui fornicantur, in ſua ipſi corpora peccare dicuntur, ex ſententia Apoſtoli ſcriben-tis; Fugite fornicationem: omne enim peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus eſt. qui au tem fornicatur, in corpus ſuum peccat. Quod ob eam cauſam dic̃tum eſt, quoniam illud iniurioſe tra
1.Theſſ.4 c̃tat, cum eius uiolat ſanc̃titatē. qua de re ad Theſ ſalonicenſes ita D. Paulus: Hæc eſt, inquit, uolūtas

Dei, ſanctificatio ueſtra, ut abſtineatis uos a fornicatione, ut ſciat unuſquiſque ueſtrum uas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore, non in paſſione deſiderij, ſicut & gentes quæ ignorant Deum. Deinde, id quod ſceleſtius eſt, ſi homo Chriſtianus meretrici turpiter ſe dedat, membra, quæ Chriſti ſunt, ea meretricis facit: ita enim D. Paulus ait; Neſcitis, quoniam corpora ueſtra, membra ſunt Chriſti? tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? abſit. an neſcitis quoniam qui adhæret meretrici, unũ corpus efficitur? Eſt præterea homo Chriſtianus. ut idem teſtatur, templũ ſpiritus ſancti; quod uiolare nihil aliud eſt, niſi ab eo ſpiritum ſanctum eijcere. In adulterij autem ſcelere magna ineſt iniquitas. ſi enim, ut uult Apoſtolus, qui matrimonio iuncti ſunt, ita eorum alter alterius poteſtati mancipatus eſt, ut neuter ſui corporis poteſtatem, iuſque habeat, ſed mutuo quodam ſint inter ſe quaſi ſeruitutis uinculo ita deuincti, ut uir ad uxoris uoluntatem, contraq. uxor ad uiri nutum, uoluntatemq. ſe accommodare debeat: certe ſi alteruter corpus ſuum, quod eſt alieni iuris, ab eo, cui illud adſtrictũ eſt, diſiungit, is admodum iniquus eſt, & nefarius. Et quoniã infamiæ metus et ad ea, quæ iuſſa ſunt uehemẽter incitat homines, et a uetitis magnopere deterret; docebit Parochus, adulteriũ hominibus inſignẽ turpitudinis notã inurere. nã ſacris literis ita proditum eſt Qui adulter eſt, propter cordis inopiã perdet animã ſuã:

1. Cor. 6

1. Cor. 6

1. Cor. 7

Prouer. 6.

turpitudinē, & ignominiam congregat ſibi, & op-
Leuit.20 *probrium illius non delebitur. Verum huius ſcele-*
ris magnitudo ex ſupplicij ſeueritate facile perſpi
Ioan 8 *ci poteſt. adulteri enim, lege a Domino in ueteri te-*
ſtamento præſcripta, obruebantur lapidibus. quin
etiam, ob unius libidinem, non ſolum qui ſcelus
admiſit, ſed uniuerſa interdum ciuitas, ut de Si-
Gen.34 *chimitis legimus, deleta eſt. Multa diuinæ ani-*
maduerſionis exempla in ſacris litteris prodita
ſunt, quæ ad deterrendos a nefaria libidine ho-
mines Parochus colligere poterit, ut Sodomæ, &
reliquarum finitimarum urbium interitus; Iſrae-
litarum, qui fornicati ſunt cum filiabus Moab
Gen.19 *in deſerto, ſupplicium; Beniamitarum deletio.*
Qui uero mortem effugiunt, intolerabiles tamen
Num.24. *dolores, ac pœnarum cruciatus, quibus ſepæ*
Iud.20 *plectuntur, non effugiunt, nam mente cæci, quæ*
pœna grauiſſima eſt, ita fiunt, ut neque Dei, neque
famæ, neque dignitatis, neque filiorum denique,
uitæque ſuæ rationem habeant: hocque pacto adeo
nequam, & inutiles fiunt, ut nihil graue commit
ti eis debeat, & ad nullum fere officij munus ido-
2.Reg.11 *nei ſint. Huius rei exempla a Dauide, & Salomo*
ne petere nobis licet: quorum alter poſtquam adul
teratus eſt, repente ſui diſſimillimus, ex mitiſſimo
crudelis extitit, ut Vriam optime de ſe meritum
morti obtulerit; alter cum ſe totū in mulierū libidi
nē profudiſſet, ita a uera Dei religione ſeſe auertit,
3.Reg.11 *ut alienos deos ſequeretur. Aufert igitur, ut Oſeas*
Oſe.4
dixit

dixit, hoc peccatum cor hominis, ſæpeq. obcæcat. Ne uioletur caſtitas, quanta cura adhibenda.

Nunc ad ea remedia ueniamus, quæ in actione conſiſtunt. quorũ primũ illud eſt, ut otiũ maxime fugiamus, in quo Sodomitæ homines, ut eſt apud Ezechielem, cum hebeſcerent, in ſpurciſſimũ illud nefariȩ libidinis ſcelus prȩcipites lapſi ſunt. Deinde crapula magnopere eſt uitanda. Saturaui eos, inquit Propheta, & mœchati ſunt: quoniam uenter expletus, ac ſaturatus, libidinem parit. Hoc ipſum illis uerbis Dominus ſignificauit; Attendite uobis, ne forte grauẽtur corda ueſtra in crapula, et ebrietate. hoc item Apoſtolus; Nolite, inquit, inebriari uino, in quo eſt luxuria. Sed maxime animus ad libidinem oculis inflammari ſolet. quo pertinet illa Chriſti domini ſententia; Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & proijce abs te. Multȩ prȩterea ſunt prophetarum de eadem re uoces, ut eſt apud Iob: Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de uirgine, Sunt multa denique, ac pene innumerabilia exempla malorum, quȩ ex oculorum aſpectu ortum habuerunt. ſic Dauid, ſic rex Sichẽ peccauit: hocque item pacto ſenes illi Suſannȩ calumniatores deliquerunt. Elegantior item ornatus, quo oculorum ſenſus ualde excitatur, occaſionem libidini non paruam ſæpe prȩbet: ideoque Eccleſiaſticus monet: Auerte faciem tuam a muliere compta. Cum igitur mulieres in nimio ornatus ſtudio uerſentur, non alienum erit, ſi Parochus aliquam in eo diligentiam

Hierem.5 — Luc.21 — Ad Eph.5 — Matth.5 — Iob.31 — 2.Reg.11 — Gen.34. — Dau.13 — Eccle.9

adhibeat, ut eas interdum moneat, obiurgetque
uerbis, quæ hoc de genere grauiſſima Apoſtolus
1.Pet.3 Petrus ita protulit: Mulierum non ſit extrinſecus
capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti
ueſtimentorum cultus. D. Paulus item, Non in
1.Tim.2 tortis, inquit, crinibus, aut auro, aut margari-
tis, uel ueſte pretioſa. multæ enim, auro, & mar
garitis adornatæ, ornamenta mentis, & corpo-
ris perdiderunt. Hoc autem libidinis incitamentũ,
quod e ueſtium exquiſito ornatu exiſtere ſolet, alte
rum ſequitur, quod eſt turpis obſcenique ſermonis.
nam uerborum obſcenitate, quaſi face quadam ſub
iecta, adoleſcentum accenduntur animi. Corrum-
1.Cor.15 punt enim mores bonos colloquia mala, inquit A-
poſtolus: hocque ipſum cum maxime efficiant deli
catiores, & molliores cantus, ac ſaltationes, ab iis
quoque diligenter cauẽdũ eſt. quo in genere nume-
rantur item libri obſcene & amatorie ſcripti: qui
ita uitandi ſunt, ut imagines, quæ aliquam turpitu
dinis ſpeciem præſeferunt: cum ad turpes rerum il
lecebras, inflammandosque adoleſcentum animos
uis in illis ſit maxima. Sed Parochus in primis cu
Trid.cõc ret, ut, quæ de iis a ſacroſancto Tridentino Concilio
pie, religioſeque cõſtituta ſunt, ea ſanctiſſime ſeruẽ
tur. Hæc uero omnia, quæ commemorata iam ſunt,
ſi magno adhibito ſtudio, curaq. uitentur, omnis fe
re libidinis materia tollitur. ſed ad illius uim oppri
mendam maxime ualent frequens Confeſſionis, &
Euchariſtiæ uſus: tum aſſiduæ, ac piæ quidem ad

Deum preces, cum eleemoſynis atque ieiunio coniuncta. Eſt enim caſtitas donum Dei, quod recte petentibus non denegat, nec patitur nos tentari ſupra id, quod poſſumus. Corpus autem non ieiuniis modo, & iis præſertim, quæ ſancta Eccleſia inſtituit, ſed uigiliis etiam, piis peregrinationibus, atque aliis afflictationum generibus exercendum eſt, ſenſuumque appetitiones reprimendæ: in his enim, atque aliis eiuſmodi rebus maxime cernitur temperantiæ uirtus: in quam ſententiam ad Corinthios ita D. Paulus ſcribit: Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet: & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Et Paulo poſt, Caſtigo, inquit, corpus meum, & in ſeruitutem redigo; ne forte, cum aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. Et alio loco: Carnis curam ne feceritis in deſideriis.

1.Cor.10

1.Cor.9

Rom.13

NON FVRTVM FACIES.

Veterem hunc Eccleſiæ morem fuiſſe, ut huius præcepti uis, & ratio inculcaretur auditoribus, indicat illa apud Apoſtolum obiurgatio eorum, qui ceteros ab iis uitiis maxime deterrerēt, quibus ipſi cumulati reperiebantur: Qui enim, inquit, alium doces, te ipſum nō doces? qui prędicas non furandū, furaris? Quo doctrinæ bono non ſolum frequens illorum temporum peccatum corrigebāt, ſed etiam turbas, ac lites ſedabant, aliasq; malorum cauſas, quæ furto commoueri ſolent. In iis & delictis,

Rom.12

& delictorum incommodis, atque calamitatibus cum noſtra etiam hæc ætas miſere uerſetur; ad exẽplum ſanctorum Patrum, & Chriſtianæ diſciplinæ magiſtrorum, Parochi hunc urgebunt locum, & aſſidue, ac diligenter huius præcepti uim ac, ſententiam explicabunt. Ac primum officium, & diligentiam ſuam conferent ad declarãdum Dei infinitum amorem erga genus humanum: qui non modo illis duobus interdictis, Non occides, Non mœchaberis, quaſi præſidijs, & uitam, corpuſque noſtrum; & famam, exiſtimationemque tueatur; ſed etiam hoc præcepto, Non furtum facies, tamquam cuſtodia quadam externas res, ac facultates muniat, atque defendat. quam enim hęc uerba ſubiectam habent notionem, niſi eam, quam ſupra diximus, cum de alijs præceptis loqueremur? uetare uidelicet Deum, bona hæc noſtra, quę in eius tutela ſint, a quoquam auferri, aut uiolari. quod diuinæ legis beneficium quo maius eſt, eo nos in ipſius beneficij auctorem Deum gratiores eſſe oportet. Et quoniam & habendæ, & referendæ gratiæ, nobis optima ratio propoſita eſt, ut non tantũ præcepta libẽter auribus accipiamus, ſed etiam re ipſa probemus; ad hoc colendum præcepti officium fideles excitandi, & inflammandi ſunt. Eſt autem hoc præceptum, quemadmodum ſuperiora, diuiſum in duas partes: quarum altera, quæ furtum uetat, aperte eſt enunciata; alterius ſententia, et uis, qua iubemur benigni, & liberales eſſe in proximos

ximos, in priore occulta eſt, & inuoluta. de priore igitur prius dicetur, Non furtum facies. In quo illud animaduertendum eſt, furti nomine non id modo intelligi, cũ occulte ab inuito domino aliquid aufertur, ſed etiam, cum aliquid alienum contra uolũtatem ſcientis domini poſſidetur. niſi forte exiſtimandum eſt, eum, qui furtum prohibeat, rapinas factas per uim, & iniuriam nõ improbare: cũ extet illud Apoſtoli; Rapaces regnum Dei nõ poſſidebunt. quorum omnem rationem, & conſuetudinem fugienda eſſe, idem ſcribit Apoſtolus. Quamquam uero maius peccatum rapinæ ſint, quam furtum; quæ, pręter rem, quam alicui adimunt, præterea uim afferunt, & maiorem imponunt ignominiam: mirandum tamen non eſt, quod leuiori hoc furti nomine notatum ſit diuinæ legis præceptum, non rapinæ. id .n. ſumma ratione factum eſt: quia furtum latius patet, & ad plura pertinet, quam rapinæ; quas tantummodo illi facere poſſunt, qui potentia, & uiribus præſtant. quamquam nemo non uidet, excluſis eiuſdem generis leuioribus peccatis, grauiora etiã facinora prohiberi. Variis autem nominibus notatur iniuſta poſſeſſio, & uſus rerum alienarum, ex uarietate eorum, quæ & inuitis, & inſciis dominis auferuntur, nam ſi priuatim quid priuato adimitur, furtum dicitur; ſi ſurripitur publico, peculatus appellatur. plagiatum uocant, ſi homo liber, uel ſeruus alienus in ſeruitutem abducitur. ſi uero ſacra res eripitur, nominamur ſacrile-

1. Cor. 6
1. Cor. 5

crilegium: quod facinus maxime nefarium ac ſceleſtum adeo in mores inductum eſt, ut bona, quæ neceſſario & ſacrorum cultui, et eccleſiæ miniſtris & pauperum uſui, pie, ac ſapienter fuerant attributa, in priuatas cupiditates pernicioſaſque libidines conuertantur. Sed, præter ipſum furtum, ideſt externam actionem, furandi etiam animus, & uoluntas, Dei lege prohibetur: eſt enim ſpiritualis lex, quæ animum, fontem cogitationum & conſiliorum, inſpicit. De corde enim, inquit Domi-
Matth.15 *nus apud S. Matthæum, exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia. Sed quam graue ſcelus furtum ſit, ipſa naturæ uis, & ratio ſatis oſtendit: eſt enim iuſtitiæ contrarium, quæ ſuum cuique tribuit. Nã bonorum diſtributiones, & aſſignationes, iam inde ab initio iure gentium conſtitutas, diuinis etiam & humanis legibus confirmatas, ratas eſſe oportet; ut unuſquiſque, niſi humanam ſocietatem tollere uelimus, ea teneat, quæ ei iure obtigerunt.*
1.Cor.6 *nam, ut Apoſtolus ait, Neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt. Et huius ſceleris importunitatem, & immanitatem permulta declarant, quæ furtum conſequuntur, Fiunt enim iudicia temere, & inconſulto, multa de multis: erumpunt odia: ſuſcipiuntur inimicitiæ: exiſtunt interdum acerbiſſimæ innocentium hominum damnationes. Quid dicemus de ea neceſſitate, quæ diuinitus impo-*

ſita

ſita eſt omnibus, ſatisfaciendi ei, cui aliquid ademptum ſit? Non enim, inquit Auguſtinus, remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum: quæ reſtitutio, cum quis aſſueuerit ex alienis locupletari, quãtam habeat difficultatem, præter id, quod unuſquiſque & ex aliorum conſuetudine, & de ſuo ſenſu iudicare poteſt, ex teſtimonio Habacuc prophetæ licet intelligere: ait enim: Væ ei, qui multiplicat non ſua uſquequo, & aggrauat contra ſe denſum lutum. Lutum appellat denſum, rerum alienarum poſſeſſionem, unde emergere, & expedire ſe homines difficile poſſint. Furtorum autẽ tã multa ſunt genera, ut ea dinumerare ſit difficillimum. quare de his duobus, furto, & rapinis, dixiſſe ſatis erit, ad quæ tamquam ad caput, reliqua, quæ dicemus, referuntur. Ad ea igitur deteſtanda, & ad fidelem populum a ſceleſto facinore deterrendũ, conferent omnem curam, ac diligentiam Parochi. s.Auguſt. Habac.2

De uariis furtorum generibus

Verum huius generis partes perſequamur. Sunt igitur fures etiam, qui furto ſublatas res emunt, uel aliquo modo inuẽtas, occupatas, aut ademptas retinent: ait enim S. Auguſtinus: Si inueniſti, & non reddidiſti, rapuiſti. Quod ſi rerum dominus nulla ratione inueniri poteſt, illa ſunt bona in uſus pauperum cõferenda: quæ ut reſtituat, qui adduci non poteſt, ea re facile probat ſe undique ablaturũ omnia, ſi poſſit. Eodem ſe alligant ſcelere, qui in emendis, uendendisq. rebus fraudes adhibent, & uanitatẽ orationis, horũ fraudes uindicabit Dominus. s.Auguſt.

Grauio-

Grauiores, & iniquiores in hoc furtorum genere ſunt ij, qui fallaces, & corruptas merces uendunt pro ueris, & integris; quiue pondere, menſura, numero, ac regula decipiunt emptores: eſt enim in
Deut.25 *Deuteronomio: Non habebis in ſacculo diuerſa pō-*
Leuit.19 *dera. & in Leuitico: Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in menſura: ſtatera iuſta, & æqua ſint pondera: iuſtus modius, æquusque ſextarius. Eſt & alio loco; Abomi-*
Proue.20 *natio eſt apud Dominum pondus, & pondus, ſtatera doloſa non eſt bona. Furtum etiam apertum eſt operariorū, & artificum, qui totam & integrā mercedem exigunt ab ijs, quibus ipſi iuſtam, ac debitam operam non dederunt. Nec uero diſtinguuntur a furibus ſerui dominorum, rerumque cuſtodes infidi; quin etiam eo ſunt deteſtabiliores, quā reliqui fures, qui clauibus excluduntur, quod furaci ſeruo nihil domi obſignatū, aut occluſum eſſe poteſt. Furtum præterea facere uidentur, qui fictis, ſimulatisque uerbis, quiue fallaci mendicitate pecuniam extorquent: quorum eo grauius eſt peccatum, quod furtum mendacio cumulant. Illi quoque in furum numero reponendi ſunt, qui cum ad priuatum aliquod, uel publicum officium cōducti ſunt nullā uel paruam operā nauātes munus negligunt mercede tantū, ac pretio fruuntur. Reliquā furtorum multitudinē, a ſolerti auaritia, quæ omnes pecuniæ uias nouit, excogitatā, perſequi longum eſt, et, ut diximus, difficillimū. itaq. de rapinis, quod eſt*

alterum

alterum horum ſcelerum caput, dicendum uidetur ſi prius monuerit Parochus Christianum populũ ut meminerit illius Apoſtoli ſententiæ: Qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum diaboli. Nec ullo ſibi loco patiatur excidere præceptum hoc: Quæcumque uultis ut faciant uobis homines, & uos facite illis. Et illud cogitet perpetuo: Quod ab alio oderis fieri tibi, uide ne tu aliquando alteri facias. Rapinæ igitur patent latius. nam qui debitam operarijs mercedem non perſoluunt, ſunt rapaces: quos S. Iacobus ad pænitentiam inuitat illis uerbis, Agite nunc diuites: plorate ululantes in miſerijs ueſtris, quæ aduenient uobis. cuius pænitentiæ cauſam ſubiũgit: Ecce enim merces operariorum, qui meſſuerunt regiones ueſtras, quæ fraudata eſt a uobis, clamat: & clamor eorum in aures domini ſabahot introiuit. quod genus rapinarum in Leuitico, in Deuteronomio, apud Malachiam, & apud Tobiam uehemẽter improbatur. In hoc crimine rapacitatis includuntur, qui, quæ Eccleſiæ præſidibus, & magiſtratibus debentur, uectigalia, tributa, decimas, & reliqua huius generis non diſſoluunt, uel interuertunt, & ad ſe transferunt. Huc etiam referũtur feneratores in rapinis acerrimi: et acerbiſſimi, qui miſeram plebem compilant, ac trucidant uſuris. Eſt autem uſura, quidquid præter ſortem, & caput illud, quod datum eſt, accipitur, ſiue pecunia ſit, ſiue quiduis aliud, quod emi, aut æſtimari

[Margin: 1.Tim.6. — Matth.7 — Tob.4 — Luc.6 — Iacob.5 — Leuit.19. — Deut.24 — Malach.3 — Tob.4]

rapinas appellabimus. Ex numero eorum, qui raptores dicuntur a ſanctis Patribus, ſunt, qui in frugum inopia cõprimũt frumẽtum, faciuntq; ut ſua culpa carior, ac durior ſit annona: quod etiã ualet in rebus omnibus ad uictum, & ad uitam neceſſariis: ad quos illa Salomonis pertinet execratio: Qui abſcondit frumenta, maledicetur in populis. Quos, ſuorum ſcelerum admonitos, Parochi liberius accuſabunt, ac propoſita illis peccatis pœnas explicabunt uberius, Hæc de uetitis: nunc ad iuſſa ueniamus: in quibus ſatisfactio, uel reſtitutio primum locum habet. peccatum. n. non remittitur, niſi reſtituatur ablatum. ſed quoniã non is ſolum, qui furtum fecit, ei, cui furatus eſt, id debet reſtituere ſed oẽs præterea, qui furti participes fuerunt, hac lege reſtitutionis tenentur; aperiendum eſt, qui ſint illi, qui hanc ſatisfaciendi, uel reſtituendi neceſſitatem effugere non poſſint. Sunt autem plura hominum genera: ac primũ eſt eorum, qui furari imperant: qui nõ modo ſunt ipſi furtorũ ſocii, & auctores, ſed etiã in illo furũ genere deterrimi. Alterum genus par uoluntate primis. poteſtate diſpar, in eo dẽ tamẽ furum gradu ponendũ, eorum, qui cum iubere nõ poſſint, ſuaſores ſunt, atque impulſores furtorium. Tertium genus eſt eorum, qui cum furibus cõſentiunt. Quartum genus eſt eorum, qui participes furtorum, inde lucrum ipſi etiam faciunt: ſi lucrum dicendum eſt, quod, niſi reſipuerint, eos addicit æternis cruciatibus: de quibus ſic loquitur Dauid

Prou. 11

Pſa. 49

Dauid: Si uidebas furem, currebas cum eo. Quintum genus eſt furum; qui cum furta poſſint prohibere, tantum abeſt, ut illis occurrant, & obſiſtāt, ut eorum licentiam permittant, atque concedant. Sextum genus eſt eorum, qui cum, & furtum factum, & ubi factum ſit, certo ſciant, non indicant rem, ſed eam ſe ſcire diſſimulant. Poſtremum genus eſt, quod omnes complectitur furtorum adiutores, cuſtodes, patronos, quique illis receptaculū præbent, ac domicilium; qui omnes et ſatisfacere debēnt ijs, quibus aliquid detractum eſt, ad illud neceſſarium officium uehementer cohortandi ſunt. Ne huius quidem ſceleris omnino ſunt expertes, approbatores furtorum, & laudatores. Nec uero etiam ab eadē culpa ſunt alieni filij familias, & uxores, qui pecunias a patribus, & uiris ſurripiūt.

De operibus miſericordiæ per eleemoſynas in pauperes.

Cyprian⁹ Io. Chryſoſt. Greg. Nazan.

Iam uero huic præcepto illa ſubiecta ſententia eſt, ut pauperum, & inopum miſereamur, eorūq; difficultates, & anguſtias noſtris facultatibus, & officijs ſubleuemus. quod argumentum quia ſæpiſſime, & copioſiſſime tractandum eſt, petent ea Parochi ex uirorum ſanctiſſimorum, Cypriani, Ioannis Chryſoſtomi, Gregorij Nazanzeni, & aliorum libris, qui de eleemoſyna pręclare ſcripſerunt, quibus huic muneri ſatisfaciant. Sunt enim inflammandi fideles ad ſtudium, & alacritatem: opitulandi ijs, quibus aliena miſericordia uiuendum eſt. Sunt uero etiam docendi, quantam habeat neceſſitatem eleemoſyna, ut uidelicet re, & opera

noſtra

*noſtra in egentes ſimus liberales, ueriſſimo illo ar-
gumẽto, quòd ſummo iudicij die deteſtaturus ſit eos
Deus, & ſempiternis ignibus addicturus, qui elee-
moſynæ officia prætermiſerint, ac neglexerint; illos
autem collaudatos in patriam cæleſtem introductu-
rus, qui benigne fecerint indigentibus. eſt utraque
Chriſti domini ore pronunciata ſententia: Venite* Matth.5
*benedicti patris mei, poſſidete paratum uobis re-
gnum, &, Diſcedite a me maledicti in ignem æter-
num. Vtentur præterea ſacerdotes accommodatis
illis ad perſuadendum locis; Date, & dabitur uo-* Luc.6
*bis. Proferent Dei promiſſum, quo nihil uberius,
nihil magnificentius ne cogitari quidem poteſt. Ne-
mo eſt, qui reliquerit &c. qui non accipiet centies* Marc.10
*tantum nunc in tempore hoc, & in ſæculo futuro
uitam æternam. Adijcient illud, quod a Chriſto
domino dictum eſt; Facite uobis amicos de mammo* Luc.16
*na iniquitatis: ut, cum defeceritis, recipiant uos
in æterna tabernacula. Huius uero neceſſarij mu-
neris partes exponet, ut qui largiri non poſſunt
egentibus, quo uitam ſuſtentent, ſaltem commo-
dent pauperi, ex Chriſti domini præſcripto:
Mutuum date, nihil inde ſperantes. Atque huius
rei felicitatem beatus Dauid expreſſit: Iucundus* Luc.6
homo, qui miſeretur, & commodat. Eſt autem Pſal.111
*Chriſtianæ pietatis, niſi ſit aliũde facultas bene me
rendi de ijs, quibus ad uictum aliena miſericordiæ
opus eſt, uitandi etiam otij cauſa, labore, opera,
ac manibus ea quærere, quibus inopum indigẽtiam*

1.Theſſ.3 *leuare poſſint, ad id omnes ſuo exemplo hortatur*
in epiſtola ad Theſſalonicenſes Apoſtolus illis uer-
bis: Ipſi enim ſcitis, quemadmodum oporteat imi-
tari nos. Item ad eoſdem: Operam detis, ut quieti
1.Theſſ.4 *ſitis, & ut ueſtrum negotium agatis, & operemini*
Ad Eph.4 *manibus ueſtris, ſicut præcepimus uobis. Et ad*
Epheſios: Qui furabatur, iam non furetur: magis
autem laboret operando manibus, quod bonum eſt,
ut habeat unde tribuat neceſſitatem patienti. Eſt
etiam frugalitati conſulendum, parcendumque bo-
nis alienis, ne ceteris graues, aut moleſti ſimus.
qua temperantia ſanequam elucet in omnibus apo-
ſtolis, ſed maxime eminet in D. Paulo; cuius illud
1.Theſſ.2 *eſt ad Theſſalonicenſes: Memores eſtis, fratres, la-*
boris noſtri, & fatigationis: nocte, & die ope-
rantes, ne quem ueſtrum grauaremus, prædicaui-
mus in uobis euangelium Dei. Atque idem alio lo-
2.Theſſ.3 *co Apoſtolus; In labore, et fatigatione nocte, et die*
operantes, ne quem ueſtrum grauaremus. Sed ut
ab uniuerſo hoc genere nefariorũ facinorũ abhor-
reat fidelis populus, Parochos a prophetis petere,
& a reliquis diuinis libris ſumere par erit deteſta-
tionem furtorum, & rapinarum, & horribiles
minas a Deo propoſitas eis, qui illa ſcelera cõmit-
Amos 8. *tunt. Clamat Amos propheta: Audite hoc, qui*
conteritis pauperem, & deficere facitis egenos ter-
ræ, dicentes, quando tranſibit menſis, & uenunda-
bimus merces, & ſabbathum, & aperiemus fru-
mentum, ut imminuamus menſuram, & augea-

mus ſiclum, & ſupponamus ſtateras doloſas? Sunt in eadē ſententia multa apud Hieremiā, in Prouerbijs, & apud Eccleſiaſticū, Nec uero dubitandum eſt, quin hæc malorum ſemina, quibus malis opprimitur hæc ætas, magna ex parte in his incluſa ſint cauſis. Verum ut aſſueſcat Chriſtiani homines proſequi omni liberalitatis, ac benignitatis officio egentes, et mendicos, quod ad alterā huius præcepti partem pertinet, proferent Parochi maxima præmia, quæ beneficijs, & largis, & in hac, et in altera uita daturū ſe Deus pollicetur. Sed quia non deſunt, qui etiā ſe in furtis excuſent, admonēdi sūt, fore, ut nullam eorum peccati excuſationē accipiat Deus; immo uero futurū, ut illa purgatione nō modo nō leuetur peccatum, ſed mirum in modū augeatur. Ecce, nobilium hominum non ferendæ deliciæ, qui culpā extenuare ſibi uidētur, ſi ſe affirmarint, non cupiditate, aut auaritia ad detrahendū alteri ſua deſcēdere, ſed tuendæ cauſa amplitudinis familiæ, & maiorum ſuorum, quorum exiſtimatio, ac dignitas rueret, niſi rerum alienarū acceſſione fulciretur, Quibus pernicioſus error eripiendus eſt; ſimulq; demōſtrandum, unam eſſe rationem conſeruandi, & amplificandi copias, & opes, maioremque gloriam, ſi Dei uoluntati paruerint, ſi eius præcepta ſeruarint; quibus contemptis, fundatæ, & optime conſtitutæ opes euertuntur; reges ex regio ſolio, & ſummo gradu honoris præcipites exturbantur; in quorum locum infirmi interdum homines,

& qui ſummo in odio illis fuerunt, diuinitus uocantur. Incredibile eſt, quantopere his ſucceſſeat Deus, cuius rei teſtis eſt Iſaias, apud quem ſunt illa Dei
Iſa.1 *uerba: Principes tui, infideles, ſocij furum: omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones. propter hoc ait dominus Deus exercituũ fortis Iſrael; Eheu conſolabor ſuper hoſtibus meis, & uindicabor de inimicis meis, & conuertam manum meam ad te, & excoquam ad purum ſcoriam tuam. Nõ deſunt, qui non iam illam afferant cauſam ſplendoris, & gloriæ, ſed uictus, & uitæ commodiorem facultatem, & elegantiam. qui refellendi ſunt, docendiq. quam impia ſit eorum & actio, & oratio, qui ullam commoditatem anteferant Dei uoluntati, & gloriæ; quam, negligendo eius precepta, offendimus mirandum in modum. etſi quę poteſt eſſe in furto commoditas, quod ſumma incommoda conſequantur? Super furem enim, inquit*
Eccle.5 *Eccleſiaſticus, eſt confuſio, & pænitentia. Sed fac eſſe, ut cum illis non agatur incommode: dedecorat fur diuinum nomen: repugnat eius ſanctiſſimæ uolũtati: ſalutaria ipſius præcepta contẽnit. quo ex fonte omnis error, omnis improbitas, omnis fluit impietas. Quid, quod audire licet interdũ fures, qui nihil ſe eo peccare contendãt, quod detrahãt aliquid locupletibus, et copioſis hominibus, qui ea detractione nihil dãni faciant ne ſentiãt quidẽ? miſera ſane, & peſtifera defenſio. Putat alius ſatisfactionẽ ſuam accipi debere, quod eam furandi cõſuetudinẽ*
cepit

cepit, ut non facile poſſit ab illa mente, & actione deſiſtere: qui niſi audierit Apoſtolum dicentem; Qui furabatur, iam non furetur; uelit, nolit, etiam conſuetudinem capiet æternorum ſuppliciorum. Nonnulli ſunt, qui excuſant ſe, occaſione data, alteri aliquid demiſſe. eſt enim illud tritum ſermone prouerbium; Fures, qui non ſint, fieri occaſione. qui hac ratione ſunt de nefaria ſententia deducendi, reſiſtendum eſſe prauis cupiditatibus. Nam ſi continuo eſt re perficiendum id, quod libido perſuaſerit; quis modus, quis finis erit ſcelerum, ac flagitiorum? Turpiſſima igitur eſt illa defenſio, uel ſummæ potius intemperantiæ, et iniuſtitiæ confeſſio. Nam qui dicit, ſe non ideo peccare, quia nullam habet peccandi occaſionem; idem propemodum fatetur, ſe ſemper, oblata occaſione, peccatorem. Sunt, qui furari ſe dicant ulciſcendi cauſa, quod ab alijs eadem iniuria ſint affecti. quibus ita reſpondendum eſt: primum nemini licere iniurias perſequi: deinde non poſſe quemquam rei ſuæ iudicē eſſe: tum multo minus concedi, ut pœnas ab alijs repetat eorum, quæ alij in eum peccauerunt. Poſtremo, quidam furtum ſatis illa ratione defenſum tectumque arbitrantur, quod, cum ſint ære alieno oppreſſi, aliter eo liberari non poſſint, niſi illud furto diſſoluant. quibus cum ita agendum eſt, nullum eſſe grauius æs alienum, & quo magis prematur humanum genus, quam debitum illud, cuius in diuina precatione quotidie meminimus; Dimitte nobis

Ad Eph. 4

Matth. 8

bis debita noſtra; quare illud inſaniſſimi hominis eſ ſe, plus uelle Deo debere, ideſt plus peccare, ut, quod debet hominibus, diſſoluat; multoque praſta re, conijci in carcerem, quam mandari ſupplicijs inferorum ſempiternis: longe etiam eſſe grauius, Dei, quam hominum iudicio condemnari: porro au tem ſupplices ipſos ad Dei opem, ac pietatem confugere debere, a quo, quid opus ſit, poſſint impetrare. Sunt alia excuſationum genera: quibus Parochi prudentes, ac ſui officij diligentiſſimi, fa cile poterunt occurrere, ut aliquando habeant populum ſectatorem bonorum operum.

NON LOQVERIS CONTRA PROXIMVM TVVM FALSVM TESTIMONIVM.

Quantam non modo utilitatem, ſed etiam neceſſitatem habeat aſſidua huius & præcepti expli
Iacobi 3 *catio, & officij admonitio, nos D. Iacobi monet au ctoritas, illis uerbis: Si quis in uerbo non offendit, hic perfectus eſt uir. & idem: Lingua modicum quidem membrum eſt, & magna exaltat; ecce quantus ignis quam magnam ſiluam incendit. & quæ ſequuntur in eandem ſententiam; Quibus duo monemur, primum latiſſime patere hoc linguæ uitium, quod etiam illa Prophetæ ſententia*
Pſal. 115 *confirmatur; Omnis homo mendax: ut propemodum ſit unum hoc peccatum, quod ad omnes homines pertinere uideatur. Alterum, inde pro-*

de proficiſci mala innumerabilia, cum ſæpe, maledici hominis culpa, facultates, fama, uita, animæ ſalus amittatur; uel eius, qui læditur, quod contumelias patienter ferre non poſſit, ſed eas impotenti animo perſequatur; uel eius qui lædit, quod prauo pudore, & falſa cuiuſdam exiſtimationis opinione deterritus, adduci non poſſit, ut illi, qui offenſus ſit, ſatis faciat. Quare hoc loco monendi fideles erunt, ut quantas poſſunt maximas Deo gratias agant de hoc ſalutari præcepto non dicendi falſi teſtimonij; quo non ſolum ipſi alijs iniuriam facere uetamur, ſed etiam hac obedientia ab aliorum iniuria prohibemur. Verum hoc præcepto eadem ratione, & uia progrediendum eſt, qua in ceteris progreſſi ſumus, ut uidelicet animaduertantur in eo duæ leges; altera prohibens, ne falſum dicatur teſtimonium; iubens altera, ut, ſimulatione, fallacijsque ſublatis, dicta, & facta noſtra ſimplici ueritate metiamur. Cuius officij Apoſtolus Epheſios illis uerbis admonuit: Veritatem facientes in charitate, creſcamus in illo per omnia. Sed prior huius præcepti pars habet hanc rationem, ut, quamuis nomine falſi teſtimonij ſignificetur quidquid in bonam, uel in malam partem de altero conſtanter dicatur, ſiue in iudicio, ſiue extra iudicium, tamen præcipue prohibeatur illud teſtimonium, quod in iudicio, falſo dicitur a iurato. iurat enim per Deum teſtis; quod ita teſtificantis, & diuinum nomen in- Ad Eph. 4

terponentis oratio plurimum fidei habet, & ponderis, itaque, quia periculoſum eſt hoc teſtimonium, iccirco præcipue prohibetur: iuratos enim teſtes, niſi exceptionibus legitimis excludantur, aut eorum ſit aperta improbitas, atque peruerſitas, ne iudex quidem ipſe poteſt reijcere, præſertim cum extet iuſſum diuinæ legis, ut in ore duorum, uel trium ſtet omne uerbum. Sed ut præceptum fideles plane intelligant, docendi erunt, quid ſignificet hoc, PROXIMI, uocabulum, in quem falſum teſtimoniū dicere minime licet. Eſt autem proximus, ut ex Chriſti domini doctrina colligitur, quicumque eget opera noſtra, ſiue ille propinquus ſit, ſiue alienus, ſiue ciuis, ſiue aduena, ſiue amicus, ſiue inimicus. nefas enim eſt exiſtimare, contra hoſtes licere falſum aliquid dicere pro teſtimonio, quos iuſſu Dei, ac Domini noſtri diligere oporteat. quin etiam, quia ſibi quiſque quadam ratione proximus eſt, nemini fas eſt in ſe falſum teſtimonium dicere: quod qui committant, ſibi ipſi notam inurentes ignominiæ, ac turpitudinis, & ſe ipſos, & Eccleſiam lædunt, cuius ſunt membra: quo modo etiam, qui ſibi mortem conſciſcunt, nocent ciuitati: ita enim eſt apud ſanctum Auguſtinum; Nec recte intelligentibus poterat uideri, non eſſe prohibitum, ut aduerſus ſe ipſum quiſquā falſus teſtis aſſiſteret, eo quod in præcepto additum fuit, Contra proximum tuū, Sed non ideo, ſi aduerſus ſe ipſum quiſque falſum teſtimonium dixerit, ab hoc crimine ſe putet alienum.

Deut. 19
Matth. 18
Luc. 10
S. Auguſt

num; quando regulam diligendi proximi, a ſemetipſo dilector accepit. Verum, quia prohibemur proximum lædere falſo teſtimonio. nemo propterea contrarium permitti nobis arbitretur, ut peiorando liceat conciliare ei, qui nobiſcum natura, ac religione coniunctus ſit, aliquid utilitatis, aut commodi. Nemini enim mendacio, & uanitate, multo minus periurio ſtudendum eſt. Quare ſanctus Auguſtinus de mendacio ad Creſcentium docet ex Apoſtoli ſententia, mendacium in falſis teſtimonijs numerandum eſſe, etiam ſi in cuiuſquam falſa laude dicatur. Nam locum illum tractans, Inuenimur autem & falſi teſtes Dei, ſi teſtimonium diximus aduerſus Deum, quod ſuſcitauerit Chriſtum, quem non ſuſcitauit, ſi mortui non reſurgunt. Falſum, inquit, teſtimonium uocat Apoſtolus, ſi quis de Chriſto, & quod ad eius laudem uidetur pertinere, mentiatur, Sæpiſſime uero etiam contingit, ut, qui alteri fauet, obſit alteri: certe errãdi cauſa affertur iudici, qui interdum falſis teſtibus adductus, contra ius ſecundum iniuriam ſtatueret, & iudicare cogitur. Nonunmquam etiam fit, ut, qui ob falſum alicuius teſtimoniũ cauſam iudicio uicerit, idque impune tulerit, exultans iniqua uictoria, aſſueſcat corrumpere, & adhibere falſos teſtes, quorum opera ſperat ſe poſſe ad id, quodcumq. concupierit, peruenire. Eſt uero id & ipſi teſti grauiſſimum, qui & ab eo, quem iureiurando ſubleuarit, & adiuuerit, falſus, & periurus agnoſcitur:

S.Auguſt

1.Cor.15

&

et ipſe, quod ei e ſententia ſuccedit ſcelus, quotidie maiorem exercitationem, & conſuetudinem capit impietatis, & audaciæ. Vt igitur teſtium uanitas mendacia, & periuria prohibentur; ſic & accuſatorum, & reorum, & patronorum, cognitorum, & procuratorum, aduocatorum, & omnium denique qui iudicia conſtituunt. Poſtremo uetat Deus omne teſtimonium non modo in iudicio, ſed etiam extra iudicium, quod alteri incommodum, aut detrimentum poſſit afferre. Eſt enim in Leuit. quo loco

Leuit. 19. hæc præcepta iterantur, his uerbis: Non facietis furtum, non mentiemini, nec decipiet unuſquiſque proximum ſuum. ut nemini dubium eſſe poſſit, quin a Deo omne mendacium hoc præcepto eiectum condemnetur. quod apertiſſime teſtatur Da-

Pſalm. 5 uid in hunc modum: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.

Detractionis uitiũ quam deteſtabile. Prohibetur autem hoc præcepto non modo falſum teſtimonium, ſed deteſtabilis etiam libido, & conſuetudo detrahendi alteri: qua ex peſte, incredibile eſt, quam multa, & quam grauia & incommoda, et mala naſcantur. Hoc uitium maledice, & contumelioſe dicendi occulte in alterum, paſſim

Pſal. 100. Iacobi 4 improbant diuinæ litteræ. Cum hoc, inquit Dauid, non edebam. & S. Iacobus: Nolite detrahere alterutrum, fratres mei. Nec uero præcepta ſolum ſacræ litteræ, ſed etiam exempla ſuppeditant, quibus ſceleri magnitudo declaratur. nã & Aman,

Eſther 13 confictis criminibus, adeo incendit in Iudæos Aſſue-

rum,

De. X. Precept.

rum; ut is omnes eius gentis homines imperarit occidi. Referta eſt huiuſmodi exemplis ſacra hiſtoria: quorum commemoratione, ſacerdotes operam dabunt, ut fideles a rei improbitate deterreant, Ut autem peccati huius uis, quo de altero detrahitur, omnino perſpiciatur; ſciendum eſt, non tantum adhibenda calumnia offendi hominum exiſtimationem, ſed & augendis, amplificandiſque criminibus: et ſi quid occultius ab aliquo commiſſum ſit, quod ubi reſcitum fuerit, graue, aut turpe ſit ad famam, eam rem qui, ubi, quando, quibus non neceſſe ſit, peruulgarit, is obtrectator, & maledicus iure dicitur. Verum totius obtrectationis nulla capitalior eſt, quam eorum qui catholicæ doctrinæ eiuſq. prædicatoribus obtrectant. In ſimili culpa ſunt, qui malarum doctrinarum, & errorum magiſtros extollunt laudibus, Nec uero ab horum hominum numero, & culpa ſeiunguntur, qui detrahentibus, & maledicentibus hominibus patefacientes aures, non reprehendunt obtrectatores, ſed illis libentèr aſſentiuntur. Detrahere enim, uel detrahentem audire, ſcribunt ſancti Hieronymus, & Bernardus, utrum damnabilius ſit, non facile conſtat. non enim eſſent, qui detraherent, ſi non adeſſent, qui detrahentes audirent. In eodem genere ſunt, qui ſuis artificijs diſtrahunt homines, & inter ſe cõmittunt, magnopereq. ſerendis diſcordijs delectantur; ut ſummas coniunctiones, ac ſocietates fictis ſermonibus dirimentes amiciſſimos uiros ad immortales inimi-

s. Hieron. & Bern.

Leuit.19 inimicitias, & ad arma compellant. Hanc peſtem ſic deteſtatur Dominus: Non eris criminator, neque ſuſurro in populo. Tales erant multi ex cōſiliarijs Saulis, qui eius uoluntatem a Dauid alienare, & in illum regem incitare conabantur. Peccant denique in hanc partem blandi homines, et aſſentatores, qui blanditijs, & ſimulatis laudibus influunt in aures, & in animos eorum, quorum gratiam, pecuniam, & honores aucupantur, dicentes, ut

Iſa.5 eſt apud Prophetam, Malum bonum, & bonum malum. quos ut arceamus, & pellamus a conſue-

Pſal.140 tudine noſtra, monuit nos Dauid illa oratione: Corripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me; oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Quamquam enim iſti proximo minime maledicunt, tamen ei maxime nocent, qui, uel laudandis eius peccatis, afferunt ipſi cauſam perſeuerandi in uitijs, quamdiu uixerit. Et quidem in hoc genere illa eſt aſſentatio deterior, quæ ad proximi calamitatem, & perniciem adhibetur. ſic Saul, cum Dauidem furori, & ferro Philiſthæorum obijcere cuperet, ut occideretur, ei blandiebatur illis uer-

1.Reg.18 bis. Ecce filia mea maior Merob: ipſam dabo tibi uxorem: tantummodo eſto uir fortis, & præliare

Matth.22 bella Domini. Sic Iudæi inſidioſa ratione Chriſtum

Marc.12 dominum ſunt affati: Magiſter, ſcimus, quia uerax es, & uiam Dei in ueritate doces. Longe autem pernicioſor oratio eſt amicorum, affinium, & cognatorum, qua ad eos interdum utuntur aſſentatorie,

torie, qui mortifero morbo affecti, iam ſint extremo ſpiritu; dum affirmant nullum eſſe tum ei a morte periculum; dum lætum, & hilarem eſſe iubent, eumque a peccatorum confeſſione, tamquam a triſtiſſima cogitatione, deterrent; dum denique eius animum auertunt ab omni cura, & meditatione extremorum periculorum, in quibus maxime uerſatur. Quare fugiendum eſt omne mendaciorum genus, ſed illud in primis, quo graui damno quiſquam affici poſſit. Pleniſſimum uero impietatis eſt mendacium, cum quis in religionem, uel de religione mentitur. Sed illis etiam maledictis, & probris grauiter offendit Deus, quæ committuntur libellis, quos famoſos uocant: & alijs huius generis cōtumelijs. Præterea ioco, uel officij cauſa fallere mēdacio, ut ſi nemo in illo uel damnum, uel lucrū fecerit, tamen omnino indignū eſt, ita enim nos Apoſtolus admonet: Deponentes mendacium, loquimini ueritatem. Ad Eph. 4 *Nam in eo eſt ad frequens, grauiusque mendacium magna procliuitas; & ex iocoſis mendacijs capiunt homines mentiendi conſuetudinem; unde ueniunt in opinionem, non eſſe uera-ces. quamobrem, ut fidem faciat eorum oratio, neceſſe habet iurare perpetuo. Poſtremo, priore parte huius præcepti ſimulatio repudiatur: nec modo quæ ſimulate dicuntur, ſed quæ ita fiunt, cum ſcelere coniuncta ſunt. tam enim uerba, quam facta, notæ, ac ſigna quædam ſunt eorum, quæ ſunt in animo cuiuſque, ob eamque cauſam Dominus ſæpe*

phari-

phariſæos arguens, hypocritas appellat. Eſt hæc de priore præcepti lege, quæ ad uetandum ſpectat.

De iuſtitia unicuique inuiolabiliter miniſtranda.

Nunc explicemus, quid in altera iubeat Dominus. Pertinet autem hæc præcepti uis, & ratio ad id, ut iuſte, & ex legibus forenſia iudicia exerceantur, neue occupent homines, & uſurpent iudicia. Non enim fas eſſe alienum ſeruum iudicare

Rom.7 *ſcribit Apoſtolus: ne, re, & cauſa incognita, ſententiam ferant. quo in uitio fuit ſacerdotum, et*

Act.7 *ſcribarum conſilium, qui de ſancto Stephano iudi-*

Act.16 *carunt. quod item peccatum fuit magiſtratus Philippenſium: de quibus inquit Apoſtolus: Cæſos nos publice indemnatos, homines Romanos, miſerunt in carcerem, & nunc occulte nos eyciunt. Ne condemnent innocentes, aut nocentes abſoluant; ne pretio, aut gratia, ne odio, aut amore moueantur. Sic enim Moſes ſeniores admonet, quos popu-*

Deut.1 *li iudices conſtituerat: Quod iuſtum eſt, iudicate, ſiue ciuis ſit ille, ſiue peregrinus: nulla erit diſtantia perſonarum: ita paruum audietis, ut magnum: nec accipietis cuiuſquam perſonam, quia Dei iudicium eſt. De reis autem, & ſontibus, uult eos Deus uerum confiteri: cum ex iudicij formula interrogantur, eſt enim teſtimonium, ac prædicatio quædam, illa confeſſio laudis, & gloriæ Dei ex ip-*

Ioſu.7 *ſius Ioſuæ ſententia, qui Achan ad ueri confeſſionem adhortatus inquit: Fili mi da gloriam domino Deo Iſrael. Sed quoniam hoc præceptum teſtes potiſſimum attingit, de his etiam a Parocho diligen-*

ter

ter agendum erit. nam præcepti uis ea eſt, ut non ſolum prohibeat falſum teſtimonium, ſed uerum etiam dici imperet. Eſt enim in humanis rebus maximus uſus ueri teſtimonij, quod ſunt innumerabiles res, quas a nobis ignorari neceſſe ſit, niſi eas ex teſtium fide cognoſcamus. Quare nihil tam neceſſarium eſt, quam teſtimoniorum ueritas in iis rebus, quas nec ipſi ſcimus, neque tamen licet ignorare. De quo extat illa ſancti Auguſtini ſententia: Qui ueritatem occultat, & qui prodit mendacium, uterque reus eſt; ille, quia prodeſſe non uult; hic, quia nocere deſiderat. Licet uero interdum uerum tacere, ſed extra iudicium. nam in iudicio, ubi teſtis legitime interrogatur a iudice, uera omnino patefacienda ſunt. Quo loco cauendum tamen eſt teſtibus, ne ſuæ memoriæ nimium confiſi, quod exploratum non habent, id pro certo affirment. Reliqui ſunt patroni cauſarum, & aduocati, actores deinceps, & petitores. Illi igitur opera, ac patrocinio ſuo non deerunt neceſſarijs hominum temporibus, & egentibus benigne ſubuenient: tum iniuſtas cauſas defendendas non ſuſcipient, neque calumnia lites extrahent, nec alent auaritia. Quod ad mercedem attinet laboris, & operæ ſuæ, illa iure, & æquo metiantur. Petitores uero, & accuſatores monendi ſunt, ne cuiquam, amore, aut odio aut cupiditate aliqua adducti, periculum iniquis criminationibus creent. Iuſſum hoc denique diui-

S.Auguſt

diuinitus deſcriptum eſt pijs omnibus, ut in congreſſibus, & colloquijs uere ſemper, & ex animo loquantur; nihil dicant, quod alterius exiſtimationi poſſit officere, ne de illis quidem, a quibus lædi ſe, & exagitari intelligunt; cùm illud propoſitum habere debeant, ſibi cum illis eam neceſſitudinē, & ſocietatem intercedere, ut membra ſint eiuſmodi corporis. Vt autem libentius hoc mendacij uitium caueant fideles, proponet eis Parochus ſummam huius ſceleris miſeriam, ac turpitudinem. Nam in
Ioan.9 *ſacris litteris, mendacij pater dæmon dicitur: quod enim dæmon in ueritate non ſtetit, mendax eſt, & mendacij parens. Adiunget ad eijciendum tantum flagitium ea mala, quæ mendacium conſequuntur: & quoniam ſint innumerabilia, fontes, & capita incommodorum, & calamitatum commonſtrabit: ac primum, in quantam cadat Dei offenſionē, quantumue eius odium incurrat homo uanus, & mendax, Salomonis auctoritate declarabit eo loco; Sex*
Prouer. 9 *ſunt, quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima eius, oculos ſublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium ſanguinem, cor machinans cogitationes peſſimas, pedes ueloces ad currendum in malum, perferentem mendacia, teſtem fallacem: & quæ ſequuntur. Quis igitur ei præſtet incolumitatem, qui in inſigni odio ſit apud Deū, quo minus grauiſſimis afficiatur ſupplicijs? Deinde*
Iacob.3 *quid impurius, aut fœdius, ut ſanctus inquit Iacobus, quam in eadem lingua, qua benedicimus Deū,*
& Pa-

& Patrem, maledicere homines, qui ad imaginem, & ſimilitudinem Dei facti ſunt, ita ut fons de eodem foramine emanet dulcem, & amaram aquam? Quæ enim lingua prius laudem, & gloriam Deo tribuebat, poſtea, quantum in ea eſt, eum ignominia afficit, ac dedecore, mentiendo. quare fit, ut a cæleſtis beatitudinis poſſeſſione mẽdaces excludantur. Cum enim in hunc modum quæreret a Deo Dauid; Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? reſpondit ſpiritus ſanctus; Qui loquitur ueritatem in corde ſuo, qui non egit dolum in lingua ſua. Maximum uero etiam illud in mendacio incommodũ eſt, quod fere eſt inſanabilis is animi morbus. Cum enim peccatum, quod, inferendo falſo crimine, aut proximi famæ, & exiſtimationi obtrectando, commiſſum ſit, non remittatur, niſi calumniator ei, quẽ criminatus fuerit, ſatisfaciat iniuriarum; id autem difficile fiat ab hominibus, primo, ut antea monuimus, pudore, & inani quadam dignitatis opinione deterritis: qui in eo peccato ſit, hunc addictum eſſe æternis inferorũ pœnis, dubitare non poſſumus: neque enim quiſquam ſperet, ſe calumniarum, uel obtrectationis ueniam conſequi poſſe, niſi prius ei ſatisfaciat, de cuius dignitate, & fama aut publice in iudicio, aut etiam in priuatis, & familiaribus congreſſibus aliquid detraxerit. Præterea, latiſſime patet hoc detrimẽtum, et in ceteros diffunditur; qua uanitate, et mẽdacio fides, ac ueritas tolluntur, arctiſſima uincula

Pſalm. 14

ſocietatis humanæ: quibus ſublatis, ſequitur ſumma uitæ confuſio, ut homines nihil a dæmonibus differre uideantur. Docebit porro, uitandum eſſe loquacitatem, Parochus: cuius uitatione & reliqua peccata fugiuntur, & eſt magna cautio mendacij: a quo uitio loquaces ſibi haud facile tēperare poſſunt. Poſtremo iis illum errorem eripiet Parochus, qui ſe in uanitate orationis excuſant, & mendacium prudentium exemplo defendunt: quorum eſſe aiunt, mentiri in tempore. Dicet id, quod
Rom.8 uerißimum eſt, prudentiam carnis, mortem eſſe. Hortabitur auditores, ut in difficultatibus, & anguſtiis Deo confidant, neque ad artificium mentiendi confugiant, nam illo qui utuntur perfugio, facile declarant, ſe ſua magis niti prudentia, quam in Dei prouidentia ſpem ponere. Qui cauſam ſui mendacij conferunt in eos, a quibus ſunt mendacio decepti, ii docendi ſunt, non licere hominibus ſe-
Rom.12 ipſos ulciſci, neque malum malo cōpenſandum eſſe, ſed potius uincēdum in bono malum: quod ſi etiam fas eſſet, hanc referre gratiam; nemini tamen utile, ſe ſuo ulciſci detrimento: eſſe autem id grauiſſimum detrimentum, quod mendacio dicendo facimus. Iis, qui afferunt humanæ naturæ imbecillitatem, & fragilitatem, tradendū erit hoc officij præceptum, ut diuinum auxilium implorent, nec infirmitati humaninitatis obtemperent. Qui conſuetudinem opponunt, admonendi ſunt, ſi mentiri aſſueuerunt, ut dent operam, ut cōtrariam conſuetudinem

tudinem capiant uere loquendi, præſertim cum qui uſu, & conſuetudine peccant, grauius delinquant, quam ceteri. Et quoniam non deſunt, qui ſe tegant excuſatione ceterorũ hominum, quos paſſim mentiri, & peierare contendunt, hac ratione illi ab ea opinione deducendi ſunt, non eſſe imitandos malos, ſed reprehendendos: & corrigendos; cum autem ipſi mẽtimur, minus auctoritatis in reprehenſione, & correctione alterius noſtram habere orationem. Alios ſe ita defendentes, quod uera dicendo, ſæpe incommodo ſint affecti, ſic refellent ſacerdotes, eſſe illam accuſationem, non defenſionem: cum ſit officium Chriſtiani hominis, quamuis potius facere iacturam, quam mentiri. Reſtãt duo genera eorum, qui ſe in mendacio excuſent; alteri, qui dicant, ſe ioci cauſa mentiri; alteri, ſe idem facere utilitatis gratia, quippe qui bene nec emerẽt, nec uenderent, niſi mendacium adhiberent. utroſque a ſuo errore Parochi auertere debebunt. Ac ſuperiores quidẽ illos a uitio abducent, & docendo quantũ eo in genere peccãdi cõſuetudinem augeat uſus mentiendi: & illud inculcando, omnis otioſi uerbi reddendam eſſe rationem: proximos autem Matt.12 hos acerbius etiam obiurgabunt; quorum in excuſatione grauior inſit illorum ipſorum accuſatio, qui præſeferant, ſe minime illis Dei uerbis fidem & auctoritatem tribuere, Quærite primum regnum Dei, & iuſtitiam eius; & hæc omnia adijcientur uobis. Matth.5

NON CONCVPISCES DOMVM PROXIMI TVI: NEC DESIDERABIS VXOREM EIVS, NON SERVVM, NON ANCILLAM, NON BOVEM, NON ASINVM, NEC OMNIA, QVAE ILLIVS SVNT.

In his duobus præceptis, quæ poſtremo loco tradita ſunt, illud in primis ſciendum eſt, rationem fere conſtitui, qua cetera præcepta ſeruētur. Nam quod his uerbis præſcriptum eſt, eo ſpectat, ut, ſi quis ſtudet ſuperiora legis iuſſa ſeruare, hoc maxime faciat, ne concupiſcat: quoniam qui non concupiſcet, ſuis contentus, aliena non appetet, aliorum commodis gaudebit, Deo immortali gloriam tribuet, gratias eidem maximas aget; ſabbathum colet, ideſt quiete perpetua fruetur, maioresque uenerabitur: neminem denique neque re, neque uerbis, neque ullo alio modo lædet. Nam ſtirps, ac ſemen malorum omnium eſt praua concupiſcentia; qua qui incenſi ſunt, præcipites feruntur in omne flagitiorum, & ſcelerum genus. His animaduerſis, & Parochus in iis, quæ ſequuntur, tradendis diligentior, & fideles ad audiendum erunt attentiores. Sed quamquam hæc duo præcepta coniunxerimus, propterea quod, cum non diſſimile ſit eorum argumentum, eandem docendi uiam habent: Parochus tamen & cohortando, & monendo poterit communiter, uel ſeparatim, ut commodius ei uidebitur, ea tractare: ſin autem Decalogi interpretandi munus ſuſceperit, demonſtrabit, quæ

ſit

ſit horum duorum præceptorum diſſimilitudo, quidue una concupiſcentia ab altera differat: quã differentiam libro quæſtionum in Exodum D. Auguſtinus declarat. Nam ex iis altera ſolum ſpectat, quid utile ſit, quid fructuoſum: alteri propoſitæ ſunt libidines, & uoluptates. Si quis igitur fundum, aut domum concupiſcit, is lucrum potius & quod utile eſt, conſectatur, quam uoluptatem: ſi uero alienam uxorem appetit, non utilitatis, ſed uoluptatis cupiditate ardet. Verum horum præceptorum duplex fuit neceſſitas, altera, ut ſexti, ſeptimiq; precepti ſententia explicaretur. nam etſi quodam naturæ lumine intellectum eſt, alienæ uxoris potiundæ cupiditatem prohiberi, uetito adulterio; nam ſi concupiſcere liceret, fas item eſſet potiri: tamen plerique ex Iudæis, peccato obcæcati, in eam opinionem adduci non poterant, ut crederent id a Deo prohibitum eſſe: immo uero, lata, & cognita hac Dei lege, multi, qui ſe legis eſſe interpretes profitebantur, in eo errore uerſati ſunt: id quod animaduertere licet ex illo Domini ſermone apud ſanctum Matthæum; Audiſtis, quia dictum eſt antiquis; Non mæchaberis: ego autem dico uobis: et quæ ſequuntur. Altera eſt horum præceptorum neceſſitas, quod aliqua diſtincte, explicateque uetantur, quæ ſexto, & ſeptimo explicate non prohibebantur. nam, exempli cauſa, ſeptimum preceptum prohibuit, ne quis iniuſte concupiſcat aliena, aut eripere conetur: hoc autẽ uetat ne ullo modo quis

S.Aug.

Matth.5

concupiſcat, etſi iure, legeque aſſequi id poſſit, ex cuius adeptione proximo damnum importari uideat. Sed illud in primis, ante quam ad precepti explicationem ueniamus, fideles docendi erunt, nos hac lege non ad id ſolum inſtitui, ut cupiditates noſtras cohibeamus; ſed etiam Dei erga nos pietatẽ, quæ immenſa eſt, cognoſcamus: nam cum ſuperioribus legis præceptis nos quibuſdam quaſi præſidijs muniſſet, ne quis nos ipſos, aut noſtra uiolaret; hoc adiuncto precepto, illud maxime prouidere uoluit, ne appetitionibus noſtris nos ipſi læderemus: quod facile futurum fuit, ſi omnia cupere, atque optare liberum nobis, atque integrum eſſet. hac igitur nõ cõcupiſcendi lege preſcripta, illud à Deo prouiſum eſt, ut cupiditatum aculei, quibus ad pernicioſa quæque incitari ſolemus, huius legis ui quodam modo excuſſi, nos minus urgeant; maiuſque propterea temporis ſpatium nos moleſta illa cupiditatum ſollicitudine liberati, ad ea præſtanda pietatis, et religionis officia habeamus, que ipſi Deo multa, maximaque debemus. Neque id ſolum hec lex nos docet, uerum etiam illud oſtendit, legem Dei eiuſmodi eſſe, quæ non exterinis ſolum munerum functionibus, ſed etiam intimo animi ſenſu ſeruanda ſit: hocque inter diuinas, & humanas leges intereſt; quod hæ rebus tantum externis contentæ ſunt; illæ uero, quoniam animum Deus intuetur, ipſius animi puram, ſinceramque caſtitatẽ, atque integritatem requirunt. Eſt igitur diuina lex,

quaſi

quaſi ſpeculum quoddam, in quo naturæ noſtræ uitia intuemur: quamobrem dixit Apoſtolus: Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret; Non concupiſces. Cum enim concupiſcentia, ideſt peccati fomes, qui ex peccato originem habuit, perpetuo nobis infixus inhæreat; ex hoc agnoſcimus, in peccato nos naſci: quapropter ſupplices ad eum confugimus, qui ſolus poteſt peccati ſordes eluere. Habent autem hæc ſingula præcepta illud cum ceteris commune, ut partim aliquid uetent, partim iubeant. Quod ad prohibendi uim attinet; ne quis forte arbitretur, concupiſcentiam illam, quæ uitio caret, aliquo modo uitium eſſe, ut concupiſcere ſpiritum aduerſus carnem, uel expetere iuſtificationes Dei in omni tempore, id quod Dauid ſummopere cupiebat; Parochus doceat, quæ concupiſcentia illa ſit, quam huius legis præſcripto fugere oporteat. Quare ſciendum eſt, concupiſcentiam eſſe commotionem quandam ac uim animi, qua impulſi homines, quas non habent, res iucundas appetunt. & quemadmodum reliqui animi noſtri motus non perpetuo mali ſunt: ita hæc concupiſcendi uis non ſemper in uitio eſt ponenda. neque enim propterea malum eſt, ſi cibum, aut ſi potum appetimus: aut cum frigemus, ſi caleſcere, aut contra, cum calemus, ſi frigeſcere cupimus. Et quidem recta hæc concupiſcendi uis: Deo auctore, nobis a natura inſita eſt: ſed primorum parentum noſtrorum

Ad Gal. 5

Rom. 7

Pſal. 118

peccato factum eſt, ut illa naturæ fines tranſiliẽs, uſque adeo deprauata ſit, ut ad ea cõcupiſcenda ſæpe incitetur, quæ ſpiritui, ac rationi repugnant. Quin etiam hæc uis, ſi moderata eſt, ſuiſque finibus continetur, ſæpe etiam non mediocres utilitates præbet, nam illud primum efficit, ut aſſiduis precibus Deum oremus, ſupplices que ab eo petamus, quæ maxime cupimus. oratio enim cupiditatis noſtræ interpres eſt. quod ſi recta hęc concupiſcendi uis abeſſet, non tam multæ preces eſſent in Eccleſia Dei. efficit præterea, ut cariora ſint nobis Dei munera. quo enim uehemẽtiori alicuius rei cupiditate flagramus, eo carior illa nobis res eſt, atque iucundior, cum eam adepti ſumus: tum uero delectatio ipſa, quam ex re concupita ſentimus, facit, ut maiore pietate gratias Deo agamus. itaque ſi concupiſcere aliquando licet, fateamur neceſſe eſt, non omnem concupiſcendi uim prohibitam eſſe.

Rom.7 & quamquam D. Paulus concupiſcentiam peccatum eſſe dixit; id in eam tamen ſententiã accipien-

Exod.20. dum eſt, in quam Moyſes locutus eſt, cuius ille teſtimonium affert id, quod ipſius Apoſtoli oratio declarat. nam illam carnis concupiſcentiam uocat

ad Gal.5 in epiſtola ad Galatas: Spiritu, inquit, ambulate, & deſideria carnis non perficietis. Naturalis igitur illa cupiditatis uis, & moderata, quæ fines ſuos non egreditur, non uetatur, multoque minus ſpiritalis illa rectæ mentis cupiditas, qua ad eorum appetitionem incitamur, quæ carni repugnant. ad

hæc ipſam enim ſacræ litteræ nos adhortantur: Cõ Sap. 6
cupiſcite ſermones meos. & : Tranſite ad me om- Eccle. 24
nes: qui concupiſcitis me. Itaque hoc interdicto
non ipſa concupiſcendi uis, qua tum ad bonum, tum
ad malũ uti licet, ſed uſus prauæ cupiditatis, quæ
carnis concupiſcentia, & peccati fomes uocatur,
ac, ſi animi aſſenſionem adiunctam habeat, ſemper
in uitijs numeranda eſt, omnino prohibetur. Ergo
ea tantum cõcupiſcendi libido uetita eſt, quam car
nis concupiſcentiam uocat Apoſtolus, illi ſcilicet Ad Gal. 5
concupiſcendi motus, qui nullum rationis modum
habent, neque finibus a Deo conſtitutis continen
tur. Hæc cupiditas damnata eſt, uel quia malum
appetit, ueluti adulteria, ebrietates, homicidia,
& alia eiuſmodi nefaria ſcelera, de quibus ita A-
poſtolus. Non ſimus, inquit, concupiſcentes ma 1. Cor. 10
lorum, quemadmodum & illi concupierunt; uel
quia, etſi res natura ſua malæ non ſunt, cauſa ta-
men aliunde extat, quare illas concupiſcere nefas
ſit. quo in genere ſunt ea, quæ ne poſſideamus, De-
us, aut Eccleſia prohibet. non enim ea nobis appe-
tere licet, quæ poſſidere omnino nefas ſit: qualia
olim in ueteri lege fuerunt, aurum, et argentum,
ex quibus idola conflata erant, quæ, Dominus in
Deuteronomio uetuit, ne quis concupiſceret. Ob Deuter. 7
eam præterea cauſam hæc cupiditas uitioſa prohi-
betur, quoniã, quæ appetuntur, aliena ſunt, ut do-
mus, ſeruus, ancilla, ager, uxor, bos, aſinus, &
alia multa; quæ cum aliena ſint, ea concupiſcere

uetat

uetat diuina lex. rerumque eiuſmodi cupiditas nefaria eſt, & in peccatis grauiſſimis numeratur, cum illis concupiſcendis animi præbetur aſſenſus. nam tum peccatum natura exiſtit, cum poſt malarum cupiditatum impulſum animus rebus prauis
Iacob.1 delectatur, atque his uel aßentitur, uel non repugnat; id quod D. Iacobus, cum peccati originem, & progreſſionem oſtendit, illis uerbis docet: Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus: deinde concupiſcentia cũ cõceperit, parit peccatum: peccatũ uero, cũ cõſummatũ fuerit, generat mortem. Cum igitur lege ita caueatur; Non concupiſces; hæc uerba ad eum ſenſum referuntur, ut noſtras cupiditates a rebus alienis cohibeamus. alienarum enim rerum cupiditatis ſitis
1. Ioan.2 immenſa eſt, atque infinita, neque umquam ſatia-
Rom.8 tur; ut ſcriptum eſt, Auarus non implebitur pecunia: de quo ita eſt apud Iſaiam: Vę, qui coniungitis domum ad domum, et agrum agro copulatis. Sed ex ſingularũ uocũ explicatione facilius intelligetur huius peccati fœditas, et magnitudo. Quare Parochus docebit, Domus uocabulo non locum modo, quem incolimus, ſed uniuerſam hereditatem ſignificari, ut ex diuinorum ſcriptorum uſu, conſuetudineque cognoſcitur. In Exodo ſcriptum eſt;
1.Tim.2 Obſtetricibus à Domino domus eſſe ædificatas. ſẽtẽtia eo ſpectat, ut illarum facultates ab eo auctas eſſe, atque amplificatas interpretemur. Ex hac igitur interpretatione animaduertimus, hac pręcepti
lege

lege uetitum nobis eſſe, ne diuitias auide expetamus, neque alienis opibus, potentiæ, nobilitati inuideamus, ſed ſtatu noſtro, qualisqualis ille ſit, ſiue humilis, ſiue excelſus, contenti ſimus. Alienæ deinde gloriæ appetitione uetitam eſſe, intelligere debemus. nam hoc item ad domum pertinet. Quod uero ſequitur, Non bouem, non aſinum; id oſtendit, non ſolum, quæ magna ſunt, ut domus, nobilitas, & gloria, ea cum aliena ſint, concupiſcere nobis non licere, ſed etiam parua, qualia illa ſint, ſiue animata, ſiue inanimata. Sequitur deinceps, Neque ſeruum. quod intelligendũ eſt tam de captiuis, quam de reliquo genere ſeruorum; quos, ut cetera alterius bona, concupiſcere non debemus. liberos uero homines, qui uoluntate ſeruiunt, uel mercede conducti, uel amore, obſeruantiaque impulſi, nullo modo neque uerbis, neque ſpe, neque pollicitationibus, neque præmiis quis corrumpere, aut ſollicitare debet, ut eos deſerant, quibus ſe ipſi ſponte addixerunt: immo uero, ſi ante id tempus quo ſe illorum famulatu fore promiſerant, ab illis receſſerint, huius pręcepti auctoritate admonẽdi ſunt, ut ad eos ipſos omnino reuertantur. Quod autem in præcepto mentio fit proximi, id eo pertinet, ut hominum uitium demonſtretur, qui uicinos agros, aut proximas domos, aut alienam rem eiuſmodi, quæ ſecum continens ſit, appetere ſolent. Vicinitas enim, quæ in parte amicitiæ ponitur, ab amore ad odium, cupiditatis uitio, traducitur.

Hoc

Hoc uero præceptum ij minimè uiolant, qui res, quas proximi uenales habẽt, emere de illis cupiũt, aut iuſto pretio emunt. ij enim non modo proximũ non lædunt, ſed ualde adiuuant, cum ei pecunia maiori commodo, uſuique futura ſit, quam res illæ, quas ipſe uenditat. Hanc de re aliena non concupiſcenda legem altera ſequitur, quæ prohibet, ne alienam concupiſcamus uxorẽ. qua lege concupiſcendi libido non ea quidem tantũ prohibita cenſetur, qua adulter alterius uxorem appetit, ſed etiam, qua affectus aliquis alterius uxorem in matrimonium ducere concupiſcit. eo enim tempore, cũ repudij permittebatur libellus, illud facile euenire poterat; ut quæ ab uno repudiata eſſet, eam alter uxorem acciperet. at hoc Dominus uetuit, ne aut mariti ad uxores relinquendas ſollicitarentur; aut uxores maritis difficiles ſe, ac moroſas ita præberent, ut eam ob cauſam quadam quaſi neceſſitas uiris imponeretur illas repudiãdi. nunc uero grauius eſt peccatum, cum mulierem, etiam ſi a uiro repudiata ſit, alteri in matrimonium ducere non liceat, niſi marito mortuo. itaque qui alterius uxorem concupiſcet, facile ex una in aliam incidet cupiditatem: aut enim illius uirum mori, aut adulterium admittere cupiet. atque hoc idẽ de ijs mulieribus dicitur, quę alteri deſponſatę sũt. neque enim has item concupiſcere licet, cum ij, qui hæc pacta reſcindere ſtudent, uiolent ſanctiſſimum fidei fœdus. & quemadmodum, quæ alteri nupta eſt,

eam

eam concupiſcere omnino nefas eſt: ſit, quæ ad Dei cultum, religionemque eſt conſecrata, nullo pacto licet illam uxorẽ appetere. Si uero quis mulierem, quæ nupta eſt, cum eam innuptam eſſe opinetur, uxorem ſibi dari concupiſcit, neque, ſi in matrimonium alij collocatam intelligeret, eam nuptam ſibi dari cuperet, id quod Pharaoni, & Abimelech contigiſſe legimus, qui Saram in matrimonio habere concupierunt, cum eam minime nuptam, Abrahæque ſororem, non uxorem, arbitrarentur; ille certe, qui eo animo eſt, eiuſmodi prçcepti legem uiolare non uidetur. Ge. 12.20

Sed ut Parochus remedia patefaciat, quç ad tollendum hoc cupiditatis uitium accommodata sũt, explicare alteram prçcepti rationem debet; quç in eo conſiſtit, ut, ſi diuitiæ affluant, cor non apponamus, eaſque pietatis, & diuinarum rerum ſtudio abijcere parati ſimus, & in ſubleuandas pauperum miſerias libenter pecuniã erogemus: ſi deſint facultates, egeſtatem æquo, & hilari animo feramus. & quidem ſi rebus noſtris dandis liberalitate utemur rerum alienarũ cupiditates reſtinguemus. De paupertatis autem laudibus, diuitiarumque deſpicientia, in ſacris litteris, & apud ſanctos Patres facile erit Parocho multa colligere, & fideli populo tradere. Hac item lege prçcipitur, ut ardenti ſtudio, ſummaque cupiditate optemus id potiſſimum effici, non quod nos concupiſcimus, ſed quod Deus uult, quemadmodũ Domini oratione exponi- Remedia aduerſus noxias cõcupiſcẽtias.

tur

tur. Voluntas autem Dei in eo maxime eſt, ut nos ſingulari quodam modo ſancti efficiamur, animumq. noſtrum ſincerum, atque ab omni labe purum, integrumque conſeruemus; & exerceamus nos in iis mentis, ac ſpiritus officiis, quæ corporis repugnant ſenſibus; horumque edomitis appetitionibus, ratione, ac ſpiritu duce, rectum uitæ curſum teneamus; quiue præterea ſenſus materiam cupiditatibus noſtris, libidinique præbent, eorum uim maxime reprimamus. Sed ad hunc cupiditatum ardorē reſtinguendum, plurimum etiam hoc poteſt, ſi, quæ incommoda ex illis accidūt, ea nobis ob oculos proponamus. Primum uero illud incommodum eſt, quod, quoniam eiuſmodi cupiditatibus paremus, in anima noſtra regnat sūma peccati uis, ac poteſtas.
Rom.6 *quamobrem monuit Apoſtolus; Non regnet peccatum in ueſtro mortali corpore, ut obediatis concupiſcentiis eius. Nam quemadmodum, ſi cupiditatibus reſiſtimus, peccati uires concident; ita, ſi iiſdem ſuccumbimus, Dominum a regno ſuo expellimus, & in eius locum peccatum introducimus. Alterum præterea incommodum eſt, quod ab hac concupiſcendi ui, ueluti fonte quodam, omnia pec-*
Iacob.1 *cata manant, ut D. Iacobus docet. D. item Ioannes, Omne, inquit, quod eſt in mundo, concupiſcen-*
1.Ioan.2. *tia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia uitæ. Tertium incommodum in eo eſt, quoniam rectum animi iudicium his cupiditatibus obſcuratur, homines enim his cupiditatum tenebris*

obcæcati

obcæcati, honeſta, & præclara putant omnia, quæcumq. ipſi concupiſcunt. Opprimitur præterea concupiſcendi ui uerbum Dei, quod in animis noſtris a magno illo agricola Deo inſitũ eſt: ſic enim apud D. Marcum ſcriptum eſt: Alij ſunt, qui in ſpinis ſe- Marc.6
minantur: hi ſunt, qui uerbum audiunt, & ærumnæ ſæculi, & deceptio diuitiarum, & circa reliqua cõcupiſcentiæ introeuntes, ſuffocant uerbum, & ſine fructu efficitur. Iã uero, qui præ cæteris hoc cupiditatis uitio laborant, quoſque propterea Parochus ad colendũ hoc præceptum diligẽtius cohortari debet, illi ſunt, qui luſionibus nõ honeſtis delectãtur, aut qui ludis immoderate abutũtur: mercatoreſq. item, qui rerũ penuriam annonæque caritatẽ expetunt, atque id ægre ferunt, ut alij præter ipſos ſint, qui uendant, aut emãt, quo carius uẽdere, aut uilius emere ipſi poſſint: qua in re item peccãt, qui alios egere cupiunt, ut aut uendendo, aut emendo ipſi lucrentur. Peccant etiam milites, qui bellum expetunt, ut furare ipſis liceat: medici item, qui morbos deſiderant: iure conſulti, qui cauſarum, litiumq. uim, copiamque concupiſcunt: tum artifices, qui quæſtus auidi, omniũ, quæ ad uictũ, cultũq; pertinẽt, penuriã exoptant, ut inde plurimũ lucri faciant. In hoc pręterea genere grauiter ij peccãt, qui alienæ laudis, gloriæque auidi, atque appetentes ſunt, nõ ſine aliqua famæ alterius obtrectatione, idque præſertim, ſi, qui illam appetunt, ignaui, nulliuſq. pretij homines ſunt: fama enim & gloria uirtu-

uirtutis, atque induſtriæ, non ignauiæ, aut inertiæ, præmium eſt.

DE ORATIONE.

IN OFFICIO, & munere Paſtorali cum primis neceſſaria eſt ad ſalutem fidelis populi, præceptio Chriſtianæ precationis; cuius uim, ac rationē multos neceſſe eſt ignorare, niſi pia, & fideli Paſtoris diligentia tradita ſit. Quamobrem præcipua Parochi cura uerſari debet in eo, ut pij auditores intelligant, quid a Deo, et quo modo orandum ſit. Omnes autem neceſſariæ precationis numeros continet diuina illa formula, quam Chriſtus dominus apoſtolis, & per illos, eorumque ſucceſſores, omnibus deinceps, qui Chriſtianā religionē ſuſciperent, notam eſſe uoluit: cuius uerba, atque ſententias ſic animo ac memoria comprehendere oportet, ut in promptu habeamus. Vt autem in hac orandi ratione ſuppeditet Parochis facultas inſtituendi fideles auditores; quæ magis opportuna uiſa ſunt, hic propoſuimus, ſumpta ab ijs ſcriptoribus, quorum eo in genere doctrina, et copia maxime laudatur: nam reliqua, ſi opus fuerit, Paſtores ex ijſdem fontibus haurire poterunt.

DE NECESSITATE ORATIONIS.

Primum igitur docendum eſt, quam ſit oratio neceſſaria; cuius præceptū non ſolum conſilij cauſa tradi-

traditum eſt, ſed etiam neceſſarij iuſſi uim habet. quod a Chriſto domino declaratum eſt illis uerbis, Oportet ſemper orare. Hanc orandi neceſſitatem Luc.18 *ipſa, etiam illo dominicæ precationis quaſi procœmio, oſtendit Eccleſia: Præceptis ſalutaribus moniti, & diuina inſtitutione formati, audemus dicere. Itaque cum eſſet neceſſaria precatio Chriſtianis hominibus, & illud a diſcipulis rogatus eſſet Dei filius; Domine doce nos orare; & præſcripſit* Luc.11 *eis orandi formam, & ſpem attulit impetrationis eorum, quæ poſtularent; & ipſe documentum fuit precationis, qua non ſolum utebatur aſſidue,* Luc.6 *ſed etiam in ea pernoctabat. cuius deinde officij ijs, qui ſe ad Ieſu Chriſti fidem contuliſſent, apoſtoli præcepta tradere non deſtiterunt. nam ſancti & Petrus, & Ioannes, de ea diligentiſſime pios admonent;* 1.Pet.3.4 *& eius rationis memor Apoſtolus pluribus locis Chriſtianos hortatur ad ſalutarem orãdi neceſſitatem. Præterea, tam multis indigemus bonis, & commodis, ad animum, & corpus tuendum neceſſarijs, ut ad precationem confugere oporteat, tamquam ad unam omnium optimam, & indigentiæ noſtræ interpretem, & conciliatricem eorum, quibus egemus. Nam, cum nihil cuiquam debeat Deus; reliquum profecto eſt, ut, quæ nobis opus ſunt, ab eo precibus expetamus: quas preces tamquam inſtrumẽtum neceſſarium nobis dedit ad id, quod optaremus, conſequendum: præſertim cum quædam eſſe conſtet, quæ niſi eius adiumento non*

 liceat

liceat impetrare. Habent enim ſacræ preces præſtãtem illam uirtutem, qua maxime dæmones eijciuntur: Eſt enim quoddam dæmoniorum genus, quod non eiicitur niſi ieiunio, & oratione. Quare magnam ſibi adimunt facultatem ſingularium donorum, qui hanc conſuetudinem, exercitationemque non adhibent, pie ac diligenter orandi. petitione enim non ſolum honeſta, ſed etiam aſſidua opus eſt ad impetrandũ, quod concupiſcas. Nam, ut inquit S. Hieronymus, ſcriptum eſt: Omni petenti datur. ergo ſi tibi non datur, ob id non datur, quia non petis: petite ergo, & accipietis.

Matth. 17

Luc. 19

DE VTILITATE ORATIONIS.

Habet autem hæc neceſſitas iucundiſſimam utilitatem, quæ fructus ex ſe edit uberrimos: quorum copiam ſument Paſtores à ſacris ſcriptoribus, cum opus erit illos impertiri fideli populo: nos ex ea copia aliquot elegimus, quos huic tempori accommodatos duximus. Primus autem fructus, quem inde capimus, eſt is, quod orantes Deo honorem habemus; ſi quidem eſt quoddam religionis argumẽtum oratio, quæ in diuinis litteris thymiamati comparatur: Dirigatur enim, inquit Propheta, oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo. Quare nos hac ratione Deo ſubiectos eſſe profitemur; quem bonorum omnium auctorem agnoſcimus, & prædicamus, in quem ſolum ſpectamus, quod unum incolumitatis, ſalutiſque præſidium, atque perſu-

Pſal. 140

perfugium habemus. Huius fructus illis etiam uerbis admonemur: Inuoca me in die tribulationis; Pſalm. 49
eruam te, & honorificabis me. Sequitur fructus ampliſſimus: et iucundiſſimus orationis, cum a Deo preces audiuntur: eſt enim, ex S. Auguſtini ſententia, cæli clauis oratio. S. Auguſt. Nam aſcendit, inquit, precatio, & deſcendit Dei miſeratio: licet alta ſit terra, altum cælum, audit tamen Deus hominis linguam. Cuius orandi muneris tanta uis eſt, tanta utilitas, ut ea re cæleſtium donorum amplitudinem conſequamur. Nam & impetramus nobis, ut ducem, & adiutorem adhibeat ſpiritum ſanctum: & fidei aſſequimur conſeruationem, & incolumitatem, & uitationem pœnarum, & diuinum patrocinium in tentationibus, & ex Diabolo uictoriam. omnino ineſt in precatione ſingularis gaudij cumulus. quamobrem ſic loquebatur Dominus: Petite, & accipietis, ut gaudium ueſtrum ſit plenum. Ioan. 16 Nec uero, quin huic petitioni præſto ſit, & occurrat Dei benignitas, ullus relictus eſt dubitandi locus. quod multa comprobant diuinæ ſcripturæ teſtimonia: quæ quia ſunt in promptu, illa modo apud Iſaiã exẽpli cauſa attingemus: Tũc. n. inquit Iſa. 58 inuocabis, & Dominus exaudiet: clamabis & dicet, ecce adſum. & rurſus: Eritq. antequã clament Iſa. 65 ego exaudiam: adhuc illis loquentibus ego audiã. Exempla autem eorum, qui Deũ exorauerũt, quia propemodum ſunt et infinita et poſita ante oculos, omittimus. At interdum fit, ut quæ petimus, a Deo

non impetremus. ita eſt: ſed tum maxime proſpicit utilitati noſtræ Deus: uel quod alia nobis maiora, & ampliora bona impertitur: uel quod nec neceſſarium nobis eſt, nec utile, quod petimus: immo uero fortaſſe moleſtum id futurum ſit, ſi dederit, atque peſtiferum. Quædam enim, inquit ſan-
S. Auguſt *ctus Auguſtinus, negat propitius Deus, quæ concedit iratus. Nonnumquam etiam fit, ut adeo remiſſe, ac negligenter oremus, ut ne ipſi quidem, quod dicimus, attendamus. Cum autem ſit oratio, mentis aſcenſus ad Deum: ſi in orando animus, qui ad Deum referri debet, peregrinatur, nulloque ſtudio, nulla adhibita pietate, temere precationis verba funduntur; quo modo inanem huius orationis ſonitum, Chriſtianam precationem eſſe dicemus? Quare minime mirum eſt, ſi Deus noſtræ non obſequitur uoluntati: cum uel ipſi nolle id nos, quod petimus, pene probemus, noſtra negligentia & ignoratione precationis: uel poſtulemus ea, quæ nobis ſunt obfutura. Contra vero ſcienter, ac diligenter petentibus multo plus tribuitur, quam a Deo poſtulauerint. quod & Apoſtolus teſtatur*
Luc. 15 *in epiſtola ad Epheſios: & illa prodigi filii ſimilitudine declaratur, qui præclare ſecum actum eſſe exiſtimaturus fuit, ſi in loco mercenarij famuli eum habuiſſet pater. etſi recte cogitantibus, non ſolum poſtulantibus nobis cumulat gratiam ſuam Deus, non modo munerum copia, ſed etiam celeritate tribuendi. quod oſtendunt diuinæ litteræ, cũ illa utuntur*

De oratione

tur loquendi formula: Deſiderium pauperum exau- Pſal.9
diuit Dominus. intimis enim, & tacitis egentium ſtudijs, ne expectata quidē eorū uoce, Deus occurrit. Accedit eo etiam ille fructus, quod orando animi uirtutes & exercemus, & augemus, maxime uero fidem. ut enim rite illi non orant, qui fidem Deo non habent: Quo modo enim, inquit, inuoca- Rom.10
bunt, in quem non crediderunt? ſic fideles, quo ſtudioſius orant, eo maiorem, ac certiorem fidem habent diuinæ curæ, & prouidentiæ, quę potiſſimū id requirit a nobis, ut ad ſe de ijs, quæ nobis opus ſunt, referentes, omnia poſtulemus. Poſſet uero Deus non petentibus, ne cogitantibus quidem, abunde nobis omnia dilargiri, quo modo & animātibus rationis expertibus cuncta ſuppeditat ad uſus uitæ neceſſarios; ſed beneficentiſſimus parens uult a filijs inuocari: uult nos quotidie rite petendo, petere fidentius: uult, impetratis ijs, quæ poſtulamus, in dies magis teſtificari, ac prædicare ſuam in nos ipſos benignitatem. Amplificatur etiam charitas: nam illum auctorem agnoſcentes omnium bonorum, utilitatumque noſtrarum, quanta eum poſſumus maxima charitate amplectimur: &, ut amantes, colloquio & congreſſu magis ad amorem incenduntur; ſic pij homines, quo ſæpius Deo facientes preces, & eius implorantes benignitatem, quaſi cum ipſo colloquuntur, eo maiori in ſingulas precationes affecti lætitia, ad eum amandum & colendum incitantur ardentius. Propte-

rea nos hac uti uult exercitatione precationis, ut flagrantes petendi ſtudio quod optamus, tantum ea aſſiduitate, & cupiditate proficiamus, ut digni ſimus, in quos illa conferantur beneficia, quę antea ieiunus, & anguſtus animus noſter capere non poterat. Vult præterea nos id, quod eſt, intelligere, ac præ nobis ferre. ſi gratiæ cęleſtis auxilio deſeramur, noſtra opera nihil conſequi poſſe, propterea que toto animo ad orandum incumbere. Valent autem maxime hæc tamquam orationis arma contra naturæ noſtræ hoſtes accerrimos: ait enim ſanctus Hilarius: Aduerſus Diabolum, armaque eius, orationum noſtrarum ſonitu certandum eſt. Præclarum præterea illum orationis fructum aſſequimur, quod, cum procliues ſimus ad malum, & ad libidinis uarios appetitus uitio infirmitatis ingenitę, patitur, ſe noſtris cogitationibus concipi; ut, dum illum oramus, & mereri eius contendimus munera, accipiamus innocentiæ uoluntatem, & ab omni labe, delictorum omnium amputatione, purgemus. Poſtremo ex ſancti Hieronymi ſententia, iræ diuinæ reſiſtit oratio. itaque ſic ad Moy-
Exod. 32 *ſen locutus eſt Deus; Dimitte me: dum quidem pœnas eum ab illo populo petere uolentem, precibus impediret: nihil enim eſt, quod æque Deum leniat iratum, aut etiam paratum ad plagas ſceleratis inferendas, æque retardet, & reuocet a furore, ac preces piorum hominum.*

DE

De Partib. et Grad. orat.

DE PARTIBVS, ET GRAdibus orationis.

Expoſita neceſſitate, & utilitate Chriſtianæ precationis, ſcire præterea oportet fidelem populum, quot, & quibus partibus ea conſtet oratio: id enim ad huius officij perfectionem pertinere teſtatur Apoſtolus; qui in epiſtola ad Timotheum 1.Tim.2 cohortans ad pie, ſancteque orandum, orationis partes diligenter enumerat: Obſecro, inquit, pri- 1.Tim.2 mum omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarũ actiones pro omnibus hominibus. Quod uero ſubtilis quædam eſt harum differentia partiũ, ſi eius explicationẽ auditoribus Parochi conducere exiſtimabunt, conſulent ſanctos ſcriptores, præcipue S. Hilariũ, & Auguſtinũ. Sed quoniam duæ ſunt precipue partes orationis, poſtulatio, & gratiarum actio; a quibus, tamquam a capite, manant reliquæ; minime eas prætermittendas duximus. Nam ad Deum accedimus, ut, cultum ei, ac uenerationem adhibentes, uel ab eo aliquid impetremus, uel ipſi de beneficijs, quibus aſſidue ab eius benignitate ornamur, & augemur, gratias agamus. Vtramque hanc, maxime neceſſariam, partem orationis, Deus ipſe pronunciauit ore Dauidis, illis uerbis; In- Pſal.49 uoca me in die tribulationis; eruam te, & honorificabis me. Quantum autem egeamus diuinæ liberalitatis, ac bonitatis, quis ignorat, modo ſummam hominum egeſtatem, & miſeriam

intueatur? Quam uero ſit propenſa Dei uoluntas in genus humanum, quam effuſa in nos benignitas, omnes intelligunt, qui ſenſu oculorum, & mente præditi ſint. Nam quocumque oculos conijcimus, quocumque nos cogitatione conuertimus, nobis admirabilis lux diuinæ beneficentiæ, ac benignitatis oboritur. Quid enim habent homines, quod a Dei largitate profectum non ſit? et ſi omnia ſunt eius dona, ac munera bonitatis; quid eſt, quod non omnes pro uiribus beneficentiſſimum Deum laudibus celebrent, & gratiarum actione proſequantur? Sed utriuſque officij, & petendi aliquid a Deo, & ei gratias agendi, multi ſunt gradus: quorum alius alio eſt altior, atque perfectior. Vt igitur fidelis populus non ſolum oret, ſed etiam optime fungatur illo munere orationis, proponent ei Paſtores ſummam perfectamque orandi rationem, & ad eam quam diligētiſſime poterunt hortabuntur. Sed quinam eſt optimus orandi modus, & ſummus precationis gradus? nempe is, quo pij, & iuſti homines utuntur; qui freti ueræ fidei ſtabili fundamento, quibuſdam optimæ mentis orationiſque gradibus in illum locum perueniunt, ex quo infinitam Dei potentiam, immenſam benignitatem, ac ſapiētiam comtemplari poſſunt: ubi etiam in ſpem certiſſimam ueniunt, ſe & quidquid petierint in præſentia, & illam inexplicabilium bonorum uim conſecuturos eſſe, quæ pollicitus eſt Deus largiturum ſe ijs, qui diuinum auxilium pie, & ex animo implorarint.

His,

His, quaſi duabus alis, elata in cælum anima ardenti ſtudio peruenit ad Deum: quem omni gratiarum & laudum honore proſequitur, quod ſummis ab eo beneficijs affecta ſit; tum uero ſingulàri adhibita pietate, ac ueneratione, quaſi filius unicus cariſſimo parenti, quid ſibi ſit opus, non dubitanter exponit. Quem precandi modum, effundendi uoce, exprimunt diuinæ litteræ. inquit enim Propheta: Effundo in conſpectu eius orationem meam, & tribulationem meam ante ipſum pronũcio. Quæ uox eam uim habet, ut nihil reticeat, nihil occultet, ſed effundat omnia is, qui ad orandum uenit, fidenter confugiens in ſinum amantiſſimi parentis Dei. ad id enim nos doctrina cæleſtis hortatur illis uerbis: Effundite coram illo corda ueſtra: &; Iacta ſuper Dominum curam tuam. Hunc autem precationis gradũ ſignificat ſanctus Auguſtinus, cum inquit in eo libro, qui inſcriptus eſt Enchiridion; Quod fides credit, ſpes et charitas orat. Alius eſt eorum gradus, qui mortiferis peccatis oppreſſi, fide tamen ea, quæ mortua dicitur, nituntur ſe ſe erigere, & ad Deum aſcendere, ſed, propter intermortuas uires, ſummamque fidei imbecillitatem, ſe altius a terra tollere non poſſunt: uerumtamen ſua peccata recognoſcentes, & eorum conſcientia, ac dolore cruciati, humiliter, ac demiſſe, ex illo maxime longinquo loco pœnitentes, ſcelerum a Deo ueniam, & pacem implorant. horum oratio ſuum obtinet locum apud Deum, nam eorũ preces audiuntur

Pſal. 141

Pſal. 61

Pſal. 54

oratio pœnitentium contritorum

tur

tur. immo uero huiuſmodi homines liberaliſſime
Matth.11 miſericors Deus inuitat: Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam uos. Ex horum hominum numero fuit ille publicanus, qui cum oculos ad cælum tollere non auderet, exijt tamen, inquit, e templo magis iuſtificatus, quam phariſæus.
Luc.18 Eſt præterea eorum gradus, qui nondum fidei lucem acceperunt, uerumtamen, diuina benignitate exiguum illorum naturæ lumen accendente, uehementer excitatur ad ſtudium, cupiditatemque ueritatis; quam ut doceantur, ſummis precibus petunt. qui ſi manent in uoluntate, a Dei clementia eorum ſtudium non repudiatur.
Act.10 Quod exemplo Cornelij Centurionis comprobatum uidemus. nemini enim, id ex animo petenti, clauſæ ſunt fores diuinæ benignitatis. Poſtremus eſt gradus eorum, quos non modo facinorum, ac flagitiorum non pænitentes, ſed etiam ſceleribus ſcelera cumulantes, tamen non pudet ſæpe a Deo petere peccatorum ueniam, in quibus uolunt perſeuerare; qui tali ſtatu ne ab hominibus quidem audere deberent, ut ſibi ignoſcerent, poſtulare. horum oratio a Deo non auditur. ſic enim
2.Mach.9 de Antiocho ſcriptum eſt; Orabat autem hic ſceleſtus Dominum, a quo non eſſet miſericordiam cõſecuturus. Quare uehementer hortandi ſunt, qui in graui illa miſeria uerſantur, ut, abiecta peccandi uoluntate, uere & ex animo ſe conuertant ad Deum.

DE

DE IIS, QVAE PETENDA SVNT.

Sed quoniam, ſingulis petitionibus quid poſtulandum, quid non, ſuo loco dicetur; ſatis hic erit fideles uniuerſe illud admonere ut quæ iuſta, quæue honeſta ſint, à Deo petant homines: ne, ſi contraquam deceat, aliquid poſtularint, illo reſponſo repellantur; Neſcitis, quid petatis. Quidquid autẽ recte optari poteſt, petere licet: quod illa Domini uberrima promiſſa teſtantur: quod cumque uolueritis, petetis, & fiet uobis: omnia enim ſe conceſſurum pollicetur. quare primum optatũ, ac deſiderium noſtrum ad eam regulam dirigemus, ut ad Deum, qui ſummum eſt bonum, ſummũ ſtudium, deſideriumq. referatur. Deinde cupiemus ea, quæ cũ Deo nos maxime cõiungant: quæ uero nos inde ſeiungant, aut cauſam aliquam afferãt diſiunctionis, ab omni ſtudio & cupiditate noſtra remouẽda ſunt. Hinc licet colligere ſecundum illud ſummũ, & perfectum bonum, quo modo reliqua, quæ dicuntur bona, & optanda ſint, & a parente Deo poſtulanda. Nam hæc corporis quæ uocant, & externa bona, ut ſanitas, robur, pulchritudo, diuitiæ, honores, gloria, quia facultatem, ac materiam ſæpe dant peccato, (qua re fit, ut non omnino pie, aut ſalutariter petantur) erit illa petitio his præſcribenda finibus, ut hæc uitæ commoda poſtulentur neceſſitatis cauſa: quæ precandi ratio refertur ad Deum. Licet enim nobis ea precibus

Matth. 20

Ioan. 15

petere

petere, quæ & Iacob, & Salomon poſtularunt. ille
Gen.28 enim in hunc modum: Si dederis mihi panem ad ue-
ſcendum, & ueſtimentum ad induendum, erit mihi
dominus in Deum. Salomon his uerbis: Tribue
Prou.30 tantum uictui meo neceſſaria. Cum uero nobis Dei
benignitate ſuppeditetur ad uictum, & ad cultum
par eſt, nos illius Apoſtoli cohortationis recordari;
1.Cor.7. Qui emunt tamquam non poſſidentes, & qui utun
tur hoc mundo, tamquam non utantur: præte-
Pſalm.62 rit enim figura huius mundi. Item: Diuitiæ ſi af-
fluant, nolite cor apponere. quarum fructum, &
uſum tantummodo noſtrum eſſe, ſed ita, ut cum
cæteris communicemus, ab ipſo doctore Deo didi-
cimus. Si ualemus; ſi reliquis externis, & cor-
poris bonis abundamus; eo illa nobis tributa eſ-
ſe meminerimus, ut & facilius Deo inſeruire poſ-
ſimus, & proximo omnia eius generis commoda-
re. Ingenij autem bona, & ornamenta, cuius ge-
neris ſunt artes, atque doctrinæ, petere non licet,
ſed ea tantum condicione, ſi nobis ad Dei gloriam,
& ad ſalutem profutura ſint. Quod autem omni-
no, & ſine adiunctione, aut condicione optandum,
quærendum, poſtulandum eſt, quemadmodum an-
tea diximus, id Dei gloria eſt, & deinceps omnia,
quæ ſummo illi bono coniungere nos queant, ut fi-
des, timor Dei, amor, de quibus plenius dicemus
in explicatione petitionum.

PRO QVIBVS ORANDVM SIT.

His autem cognitis, quæ petenda ſint, docendus
eſt

eſt fidelis populus, pro quibus orare debeat. Continet autem oratio petitionem, & gratiarum actionem. quare prius de petitione dicamus. Orandum igitur eſt pro omnibus ſine ulla exceptione uel inimicitiarum, uel gentis, uel religionis: nam ſiue hoſtis ſit, ſiue alienus, ſiue infidelis, proximus eſt, quem quia Dei iuſſu amare debemus, ſequitur, ut preces quoque, quod amoris officium eſt, pro eo fa cere oporteat. nam eo pertinet illa Apoſtoli cohor tatio: Obſecro fieri orationes pro omnibus hominibus. Quæ in oratione primum petenda ſunt, quæ ſalutem animæ complectuntur, deinde quæ corporis. Debemus autem hoc precationis officium primum Paſtoribus animarũ tribuere, quod ab Apoſtolo eius exemplo monemur: ſcribit enim is ad Coloſſenſes, ut orent pro ſe, ut ſibi Deus aperiat oſtiũ ſermonis. quod item facit ad Theſſalonicenſes. Eſt præterea in Actis apoſtolorum: Oratio fiebat ſine intermiſſione ab Eccleſia pro Petro. Cuius etiã offi cij a D. Baſilio in libris de moribus admonemur: pro ijs enim orandum eſſe, inquit, qui præſunt uerbo ueritatis. Secundo loco pro principibus nos pre cari oportet, ex eiuſdem Apoſtoli ſententia: quanto enim publico bono principibus pijs, & iuſtis utamur, nemo ignorat: itaque rogandus eſt Deus, ut tales ſint, quales eſſe oportet, qui reliquis hominibus præſint. Extat exempla ſanctorum hominum, quibus monemur, ut pro bonis etiam, pijsque deprecemur. Egent enim & illi precibus aliorum;

1.Tim.2

Ad Col.4

Act.12

quod

quod diuinitus factum eſt, ne ſuperbia efferãtur, dũ
Matth. 5 intelligunt ſe inferiorum ſuffragis indigere. Iuſſit
præterea Dominus precari pro perſequẽtibus, et ca
lumniantibus nos. Illud etiã S. Auguſt. teſtimonio
celebratum eſt, hanc eſſe acceptã conſuetudinẽ ab
apoſtolis pro ijs, qui ab Eccleſia ſunt alieni, pre-
ces, et uota faciẽdi, ut infidelibus donẽt fides: ut ido
lorũ cultores ab impietatis errore liberẽtur: ut Iu
dæi, diſcuſſa animorum caligine, lucẽ ueritatis ac-
cipiant: ut hæretici redeũtes ad ſanitatẽ, catholicæ
doctrinæ præceptis erudiãtur: ut ſchiſmatici, a qua
deſciuerunt ſanctiſſimæ parentis Eccleſiæ cõmunio
ne, cum ea iterũ ueræ charitatis modo iuncti copu-
lẽtur. Quantã autẽ uim habeant preces pro huiuſ-
modi hominibus factæ ex animo, conſtat tam mul
tis exemplis omnis hominum generis, quos quoti-
die, ereptos a poteſtate tenebrarum, traſfert Deus
in regnum filij charitatis ſuæ; & ex uaſis iræ, fa-
cit uaſa miſericordiæ. in quo plurimum ualere pio
rum obſecrationem, nemo, qui recte ſentiat, dubi
tare poteſt. Preces autem, quæ pro mortuis fiunt,
ut ab igne Purgatorij liberentur, ex apoſtolorum
doctrina fluxerunt. qua de re ſatis dictum eſt, cum
de ſacrificio Miſſæ loqueremur. In iis autem, qui
peccare dicuntur ad mortem, uix quidquam pre-
cibus, uotisq. proficitur. Veruntamẽ eſt Chriſtianæ
charitatis, et precari pro illis, & lacrymis cõtẽde
re, an eis poſſint reddere pacatũ Deum. Execratio
nes uero ſanctorũ hominũ, quibus in impios utunt̃

ex

ex patrũ ſentẽtia, cõſtat eſſe uel prędictiones eorũ, quę illis euẽtura ſunt, uel adhibitas cõtra peccatũ, ut, ſaluis hominibus, peccati uis intereat. In altera parte precationis, maximas Deo gratias agimus pro diuinis eius, immortalibusq; beneficijs, quibus et sẽper affecit, & quotidie afficit humanũ genus. Maxime autẽ fungimur hoc munere gratiarum actionis ſanctorũ omniũ cauſa, quo in officio ſingulares Deo laudes tribuimus, & eorũ uictoriæ, & triũphi, quẽ de omnibus & intimis, et externis hoſtibus eius benignitate deportarũt. Huc pertinet prima illa pars Angelicæ ſalutationis, cũ ea ad precandũ utimur: Aue Maria gratia plena: Dominus tecũ: benedicta tu in mulieribus. Nã Deum ſummis & habendis laudibus, & gratijs agendis celebramus, quod ſanctiſſimã uirginẽ omni cæleſtium donorum munere cumulauit; ipſiq. uirgini ſingularem illam gratulamur felicitatẽ. Iure autẽ ſancta Dei Eccleſia huic gratiarum actioni preces etiam et imploratione ſanctiſſimæ Dei matris adiunxit, qua pie atq; ſuppliciter ad eã cõfugeremus, ut nobis peccatoribus ſua interceſſione conciliaret Deum, bonaq. tum ad hanc, tum ad æternã uitã neceſſaria impetraret. Ergo nos exules, filij Euæ, qui hãc lacrymarũ uallẽ incolimus, aſſidue miſericordiæ matrẽ, ac fidelis populi aduocatã inuocare debemus, ut oret pro nobis peccatoribus, ab eaq. hac prece opẽ et auxiliũ implorare, cuius & præſtãtiſſima merita apud Deũ eſſe, & ſummam uoluntatem iuuandi humanum genus, nemo, niſi impie & nefarie, dubitare poteſt.

QVIS ORANDVS SIT.

Deum autem orandum eſſe, & eius nomen inuocandum, ipſa loquitur naturæ uis, inſita in homi
Pſalm.49 *num mentibus; non ſolum tradunt diuinæ litteræ, in quibus licet audire imperantem Deum, inuoca me in die tribulationis: ſed Dei nomine tres perſonas intelligi oportet. Secundo loco confugimus ad auxilia ſanctorum, qui in cælo ſunt: quibus etiam preces eſſe faciendas, ita certum eſt in Eccleſia Dei, ut pijs nulla de eo dubitatio poſſit accidere. quę res quia ſeparatim ſuo loco eſt explicata; eo & Parochos, & ceteros reijciemus. ſed ut tollatur omnis error imperitorum, operæpretium erit docere fidelem populum, quid interſit inter hanc inuocandi rationem. non enim eodem modo Deum, & ſanctos imploramus. nam precamur Deum, ut ipſe uel bona det, uel liberet a malis: a ſanctis autem, quia gratioſi ſunt apud Deum, petimus, ut noſtri patrocinium ſuſcipiant, ut nobis a Deo impetrent ea, quorum indigemus. hinc duas adhibemus precandi formulas, modo differentes. ad Deum enim proprie dicimus, Miſerere nobis, Audi nos: ad ſanctum, Ora pro nobis. Quamquam licet etiam alia quadam ratione petere a ſanctis ipſis, ut noſtri miſereantur: ſunt enim maxime miſericordes. itaque precari poſſumus eos, ut, condicionis noſtræ miſeria permoti, ſua nos apud Deum gratia, ac deprecatione iuuent. Quo loco illud maxime cauendum eſt omnibus, ne, quod Dei proprium*

de Part. et Gradib. orationis

prium eſt, cuiquam præterea tribuant: immo uero, cum ad imaginem ſancti alicuius quis Dominicam orationem pronunciat, ita tum ſentiat, ſe ab illo petere, ut ſecum oret, ſibique poſtulet ea, quæ Dominicæ orationis formula continentur, & ſui denique ſit interpres, & deprecator ad Deum. nam eos hoc fungi officio docuit ſanctus Ioannes apoſtolus in Apocalypſi. Apoc. 8

DE PRAEPARATIONE ADHIBENDA.

Eſt in diuinis litteris: Ante orationem præpara animam tuam, & noli eſſe quaſi homo, qui tentat Deum. Tentat enim Deum is, qui cum bene orat, male agit; & cum loquatur cum Deo, a precibus animus eius aberrat. Quare cum tanti interſit, quo quiſque animo Deo preces faciat, tradant Parochi uias precationum pijs auditoribus. Primus igitur gradus ad orationem erit, uere humilis, ac demiſſus animus, ſcelerum quoque recognitio; quibus ſceleribus intelligat, qui ad Deum accedit, ſe non modo dignum non eſſe, qui quidquam impetret a Deo, ſed qui ne in eius quidem conſpectum ueniat oraturus. Huius præparationis ſæpiſſime mentionem faciunt diuinæ litteræ: quæ & illud loquuntur: Reſpexit in orationem humilium, & non ſpreuit preces eorum. Item: Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit. Sed occurrent Paſtoribus eruditis loci innumerabiles, qui in eam ſententiam conueniant: quamobrem plurium. non neceſſaria com
Eccle. Pſal. 101 Eccl. 35

memoratione ſuperſedemus: tantum uero, quæ aliys attigimus, ne in hac quidem parte, quia ſunt
Luc.18 *appoſita ad hanc rationem, duo illa exempla prætermittemus. Publicanus eſt ille notiſſimus, qui longe conſiſtens, oculos humo tollere non au-*
Luc.7 *debat. Eſt etiam mulier illa peccatrix; quæ dolore commota, lacrymis pedes Chriſti domini perfudit. uterque, quantum afferat orationi pondus humilitas Chriſtiana, declarauit. Sequitur angor quidam in recordatione delictorum, uel ſaltem aliquis doloris ſenſus ob eam cauſam, quod dolere non poſſimus: quorum utrumque, uel certe alterum, niſi a pœnitente adhibeatur, uenia impetrari non poteſt. Sed quia ſunt quædam ſcelera, quæ maxime obſtant, quo minus in precatione Deus poſtulationi noſtræ concedat, ut cædes, & illata uis; manus abſtinendæ ſunt ab hac*
Iſa.1 *crudelitate, & uiolentia. de quo facinore ſic Iſaiæ ore loquitur Deus: Cũ extenderitis manus ueſtras, auertam oculos meos a uobis: & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam: manus enim ueſtræ ſanguine plenæ ſunt. Fugienda eſt ira, ac diſſidium; quæ magnopere etiam impediunt, ne preces*
1.Tim.2 *audiantur. de quibus eſt illud Apoſtoli; Volo uiros orare in omni loco, leuantes puras manus ſine ira, & diſceptatione. Videndum eſt præterea, ne nos*
Marc.11 *implacabiles cuiquam præbeamus in iniuria: nam ſic affecti, Deum precibus adducere non poteri-*
Matth.6 *mus, ut nobis ignoſcat. Cum enim ſtabitis, in-*
quit

quit ipſe, ad orandum, dimittite, ſi quid habetis: & ſi non dimiſeritis hominibus, nec pater ueſter dimittet uobis peccata ueſtra. Cauendum quoque eſt, ne duri ſimus, & inhumani egentibus: nam in eiuſmodi homines illud dictum eſt: Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, & ipſe clamabit, & non exaudietur. Quid dicemus de ſuperbia? quæ quantopere Deum offendat, teſtis eſt illa uox; Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Quid de contemptione diuinorum oraculorum? in quam extat illud Salomonis: Qui declinat aures ſuas ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Quo tamen loco non excluditur deprecatio factæ iniuriæ, non cædis, non iracundiæ, non illiberalitatis in pauperes, non ſuperbiæ, non deſpicientiæ diuinæ orationis, non denique reliquorum ſcelerum, ſi ignoſcendi uenia petatur. Eſt uero ad hanc quoque præparationem animi, fides neceſſaria; quæ cui deſit, is nec infinitæ ſummi Patris potentiæ, nec eius miſericordiæ, unde orantis fiducia oritur, cognitionem habebit: quemadmodum docuit ipſe Christus dominus; Omnia, inquit, quæcumque petieritis in oratione, credentes accipietis. De huiuſmodi fide ſcribit ſanctus Auguſtinus de uerbis Domini: Si fides deficit, oratio perijt. Caput igitur eſt ad rite orandum, quod iam dictum eſt, ut fide firmi, ac fixi ſimus. quod Apoſtolus ex contrario oſtendit: Quo modo inuocabunt, in quem non

Proue. 21
Iacobi 4
1.Pet.5
Proue. 28
Matth.21
Rom.10

crediderunt? Itaque credamus oportet, ut & orare poſſimus, & ne nos fides ipſa deficiat, qua ſalutariter oramus. Fides enim eſt, quæ preces fundit: preces faciunt, ut, omni dubitatione, ſublata, ſtabilis, ac firma ſit fides. In hanc ſententiam ſanctus hortabatur Ignatius eos, qui ad Deum adirent oraturi: Noli dubio eſſe animo in oratione: Beatus eſt, qui non dubitauerit. Quare ad impetrandum quod uelimus a Deo, maximum pondus affert fides, & certa ſpes impetrãdi: quod monet ſanctus Iaco-
Iacob.1 bus; Poſtulet in fide, nihil hæſitans. Multa ſunt, quibus nos conſidere oportet in hoc officio precationis. Eſt ipſa Dei in nos perſpecta uoluntas, ac benignitas, cum iubet nos ſe patrem appellare, ut eius nos eſſe filios intelligamus. Eſt prope infinitus numerus eorum, qui Deum exorauerunt. Eſt ſummus ille deprecator, qui nobis ſemper præſto eſt, Chriſtus dominus; de quo ſic eſt apud ſanctum Ioan
1.Ioan.2 né; Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum; & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Item Paulus apoſto-
Rom.8 lus: Chriſtus Ieſus, qui mortuus eſt, immo qui & reſurrexit, qui eſt ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Item ad Timotheum: Vnus
1.Tim.2 enim Deus, unus & mediator Dei, & hominum homo Chriſtus Ieſus. Tum ad Hebræos: Vnde de-
Hebr.2 buit per omnia fratribus aſſimilari, ut miſericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum. Quare etſi nos indigni ſumus, qui impetremus, tamen

optimi

optimi dignitate interpretis, ac deprecatoris Ieſu Chriſti ſperare, & magnopere confidere debemus, nobis omnia, quæ per illum rite petierimus, conceſſurum Deum. Denique noſtræ auctor eſt precationis ſpiritus ſanctus: quo ducce preces noſtras audiri neceſſe eſt. Accepimus enim ſpiritũ adoptio- Rom.8
nis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba pater. qui quidem ſpiritus infirmitatem, quã inſcitiam noſtram adiuuat in hoc orandi munere: immo uero, inquit, ipſe poſtulat pro nobis gemitibus inenarra-
bilibus. Quod ſi qui titubant interdum, nec ſe ſa- Rom.8 Luc.17
tis eſſe firmos in fide ſentiunt; utantur illa uoce apoſtolorum; Domine adauge nobis fidem: & cæci il-
lius, Adiuua incredulitatem meam. Sed tum maxi- Marc.9
me & fide, & ſpe uigentes, omnia a Deo optata conſequemur, cum ad ipſius Dei legem, ac uoluntatem, omnem mentem, actionem, & orationem
noſtram conformabimus: Si manſeritis, enim in- Ioan.15
quit, in me, & uerba mea in uobis manſerint; quodcumque uolueritis, petetis, & fiet uobis. Quamquam ad hanc impetrandi a Deo omnia facultatem, in primis neceſſaria eſt, ut antea diximus, obliuio iniuriarum, & beneuolentia, ac benefica uoluntas in proximos.

QVAE RATIO IN ORANDO REQVIRATVR.

Maxime autem refert, quo modo ſacris precibus utamur: nam etſi precatio bonum eſt ſalutare, tamen, niſi recte adhibeatur, minime prodeſt: quod

crediderunt? Itaque credamus oportet, ut & orare poſſimus, & ne nos fides ipſa deficiat, qua ſalutariter oramus. Fides enim eſt, quæ preces fundit: preces faciunt, ut, omni dubitatione, ſublata, ſtabilis, ac firma ſit fides. In hanc ſententiam ſanctus hortabatur Ignatius eos, qui ad Deum adirent oraturi: Noli dubio eſſe animo in oratione: Beatus eſt, qui non dubitauerit. Quare ad impetrandum quod uelimus a Deo, maximum pondus affert fides, & certa ſpes impetrādi. quod monet ſanctus Iaco-
Iacob.1 bus; Poſtulet in fide, nihil hæſitans. Multa ſunt, quibus nos conſiderare oportet in hoc officio precationis. Eſt ipſa Dei in nos perſpecta uoluntas, ac benignitas, cum iubet nos ſe patrem appellare, ut eius nos eſſe filios intelligamus. Eſt prope infinitus numerus eorum, qui Deum exorauerunt. Eſt ſummus ille deprecator, qui nobis ſemper præſto eſt, Chriſtus dominus; de quo ſic eſt apud ſanctum Ioan
1.Ioan.2 nē; Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum; & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Item Paulus apoſto-
Rom.8 lus: Chriſtus Ieſus, qui mortuus eſt, immo qui & reſurrexit, qui eſt ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Item ad Timotheum: Vnus
1.Tim.2 enim Deus, unus & mediator Dei, & hominum
Hebr.2 homo Chriſtus Ieſus. Tum ad Hebræos: Vnde debuit per omnia fratribus aſſimilari, ut miſericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum. Quare etſi nos indigni ſumus, qui impetremus, tamen optimi

optimi dignitate interpretis, ac deprecatoris Ieſu
Chriſti ſperare, & magnopere conſidere debemus,
uobis omnia, quæ per illum rite petierimus, con-
ceſſurum Deum. Denique noſtræ auctor eſt preca-
tionis ſpiritus ſanctus: quo ducce preces noſtras
audiri neceſſe eſt. Accepimus enim ſpiritū adoptio- Rom. 8
nis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba pater.
qui quidem ſpiritus infirmitatem, quū inſcitiam no-
ſtram adiuuat in hoc orandi munere: immo uero,
inquit, ipſe poſtulat pro nobis gemitibus inenarra-
bilibus. Quod ſi qui titubant interdum, nec ſe ſa- Rom. 8
tis eſſe firmos in fide ſentiunt; utantur illa uoce apo Luc. 17
ſtolorum; Domine adauge nobis fidem: & cæci il-
lius, Adiuua incredulitatem meam. Sed tum maxi- Marc. 9
me & fide, & ſpe uigentes, omnia a Deo optata
conſequemur, cum ad ipſius Dei legem, ac uolunta
tem, omnem mentem, actionem, & orationem
noſtram conformabimus: Si manſeritis, enim in- Ioan. 15
quit, in me, & uerba mea in uobis manſerint;
quodcumque uolueritis, petetis, & fiet uobis.
Quamquam ad hanc impetrandi a Deo omnia fa-
cultatem, in primis neceſſaria eſt, ut antea dixi-
mus, obliuio iniuriarum, & beneuolentia, ac be-
nefica uoluntas in proximos.

QVAE RATIO IN ORANDO
REQVIRATVR.

Maxime autem refert, quo modo ſacris preci-
bus utamur: nam etſi precatio bonum eſt ſalutare,
tamen, niſi recte adhibeatur, minime prodeſt: quod

enim petimus, ſæpe non aſſequimur, ut ſanctus in-
Iacob.4 quit Iacobus, ob eam cauſam, quia male petimus.
Ergo docebunt Parochi fidelem populum, quæ ſit
optima ratio bene petendi, & priuatim, ac publi-
ce orandi. quæ præcepta Chriſtianæ orationis tra-
Ioan.4 dita ſunt ex Chriſti domini diſciplina. Eſt igitur o-
randum in ſpiritu, & ueritate. nam cæleſtis pater
tales quærit, qui adorent eum in ſpiritu, & ueritate.
orat autem eo modo, qui intimum, ac flagrans
animi ſtudium adhibet. a qua ſpirituali precandi ra
tione uocalem non excludimus: uerumtamen prin
cipatum iure tribuendum ducimus illi, quæ a ue-
hementi animo proficiſcitur, obſecrationi: quam
Deus, cui patent occultæ hominum cogitationes,
1.Reg.1 audit, etiamſi non ore proferatur. Audiuit An-
næ, eius, quæ fuit mater Samuelis, intimas pre-
ces; de qua illud legimus, flentem oraſſe, & tan-
Pſal.26 tum labia mouentem. Orauit hoc modo Dauid:
ait enim: Tibi dixit cor meum, exquiſiuit te fa-
cies mea. Huiuſmodi exempla in diuinis libris paſ-
ſim legentibus occurrunt. Habet autem uocalis
oratio propriam utilitatem, & neceſſitatem: nam
incendit animi ſtudium, & religionem orantis in-
S.Auguſt. flammat. quod ad Probam ſcripſit ſanctus Augu-
ſtinus hoc modo: Nonnumquam uerbis & alijs ſi-
gnis ad augendum deſiderium ſanctum, nos ipſi
acrius excitamus. Cogimur interdum uehementi
animi cupiditate, & pietate, uerbis efferre ſen-
tentiam. nam exultante animo lætitia, par etiam

eſt,

eſt, linguam exultare. & uero decet nos cumulatum illud ſacrificium facere & animæ, & corporis: quem Apoſtolorum orandi morem fuiſſe, et ex eorum Actis, & ex Apoſtolo multis locis cognoſcimus. Sed quoniã duplex precandi ratio eſt, priuata, & publica: priuatæ orationis pronunciatione utimur, ut intimum ſtudium, & pietatem adiuuet; in publica, quæ ad incitandam fidelis populi religionẽ inſtituta eſt, certis, ſtatiſque temporibus linguæ officio ſuperſederi nullo modo poteſt. Hanc uero ſpiritu orandi conſuetudinem, propriam Chriſtianorum hominum, infideles minime colunt: de quibus ita licet Chriſtum dominum loquentem audire: Orantes nolite multum loqui, ſicut ethnici faciunt; putant enim, quod in multiloquio ſuo exaudiantur. nolite ergo aſſimilari eis: ſcit enim pater ueſter, quid opus ſit uobis, ante quam petatis eũ. Cum autem prohibeat loquacitatem; longas tamen preces, quæ a uehementi, ac diuturno animi ſtudio proficiſcantur, tantum abeſt, ut reiiciat; ut etiam ſuo exemplo nos ad eam rationem cohortetur, qui non modo noctes in precatione conſumpſit, ſed ter eundem ſermonem repetiit. Tantum igitur ſtatuendum eſt, inani uerborum ſono minime exorari Deum. Nec uero ex animo orant hypocritæ: a quorum nos cõſuetudine deterret Chriſtus dominus in hanc ſententiam: Cum oratis, non eritis ſicut hypocritæ, qui amant in ſynagogis, & in angulis platearum ſtantes, orare, ut uideantur

Matth. 6

Luc. 6
Matth. 26

Matth. 6

ab hominibus. amen dico uobis, receperunt mercedem ſuam. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio, ora patrem tuum in abſcondito; & pater tuus, qui uidet in abſcondito, reddet tibi. Cubiculum, quod hoc loco dicitur, ad cor hominis referri poteſt; quod non ſatis eſt ingredi, ſed præterea occludi oportet, ne quid irrumpat, uel influat in animas extrinſecus, quo precationis integritas uiolari poſſit. tum enim cæleſtis pater, qui omnium mentes, & occultas cogitationes maxime perſpicit, orantis poſtulationi concedit. Requirit præterea oratio aſſiduitatem: quæ quantam uim habeat, iudicis illius exemplo, Dei filius oſtendit: qui cum nec timeret Deum, nec hominem reuereretur, uictus aſſiduitate, ac diligentia uiduæ, eius poſtulationi conceſſit. Itaque aſſidue Deo preces faciendæ ſunt; nec imitandi illi, qui ſemel, aut iterum orantes, niſi, quod petunt, impetrarint, in oratione defatigantur. nulla enim huius officij laßitudo eſſe debet: quod nos Chriſti domini, & Apoſtoli docet auctoritas. quod ſi interdum uoluntas in eo defecerit, precibus a Deo petamus perſeuerandi uim. Vult etiam Dei filius orationem noſtram ad patrem ſuo nomine peruenire: quæ eius merito, et gratia deprecatoris id pondus aſſequitur, ut a cæleſti patre audiatur. eſt enim eius illa uox apud S. Ioannem; Amen amen dico uobis, ſi quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis: uſque modo non petiſtis quidquam in nomine meo? petite, & ac-

Marginal notes: Luc. 18 (beside "lius oſtendit"); Ioan 16 (beside "apud S. Ioannem").

et accipietis; ut gaudium ueſtrum ſit plenum. & iterum: Quodcumque petieritis patrem in nomine Ioan. 14
meo, hoc faciam. Imitemur ardens ſanctorum hominum ſtudium, quod illi in orando adhibebant. Gratiarum autem actionem cum precatione iungamus, apoſtolorum exemplo: qui hanc conſuetudinem perpetuo ſeruauerunt: quemadmodum apud Apoſtolum licet uidere. Ieiunium uero, & eleemoſynam ad orationem adhibeamus. Ieiunium quidem certe maxime eſt cum oratione ſociatum. nam qui cibo, & potu ſunt onuſti, horum mens oppreſſa eſt ſic, ut neque Deum intueri, neque, quid ſibi uelit oratio, cogitare poſſint. Sequitur Eleemoſyna; quæ magnam & ipſa cum oratione ſocietatem habet. quis enim, cui facultas ſit benigne faciendi ei, qui aliena miſericordia uiuat, nec opituletur proximo, & fratri ſuo, ſe charitate præditum dicere audeat? aut quo ore is, qui expers ſit charitatis, Dei auxilium implorabit? niſi tum peccati ueniam precatur ſimul & a Deo ſuppliciter poſtulat charitatem. Quare diuinitus factum eſt, ut ſaluti hominum triplici hoc remedio ſubueniretur. cum enim peccando uel offendamus Deum, uel proximos uiolemus, uel nos ipſos lædamus; ſacris precibus placatum reddimus Deum, eleemoſyna redimimus hominum offenſiones; ieiunio proprias uitæ ſordes eluimus. & quamquam ſingula proſint ad omnium ſcelerum genera, tamen proprie ſingulis ijs peccatis, quæ diximus, appoſi-

appoſita, & accommodata ſunt.

PATER NOSTER QVI ES IN CAELIS.

CVM hæc formula Chriſtianæ precationis, a Ieſu Chriſto tradita, eam habeat uiam, ut, antequam ad preces, poſtulationesq; ueniamus, certis uerbis loco prooemij nobis utēdum ſit, quibus pie ad Deum accedentes, fidentius etiam id facere poſſimus; Parochi officium eſt, illa diſtincte, dilucideque declarare, ut alacrior pius populus ad preces adeat, ſeque cum patre Deo acturum intelligat. Procemium autem, ſi ſpectes uerba, breuiſſimum eſt; ſi res æſtimes, grauiſſimum, myſteriorumque pleniſſimum. Ac prima quidem uox, qua Dei iuſſu, & inſtitutione utimur in hac precatione, eſt PATER. nam etſi Saluator noſter diuinam hanc orationē prætexere potuit aliquo uerbo, quod plus maieſtatis haberet, exempli cauſa, Creatoris, aut Domini; tamen hæc omiſit, quæ timorem ſimul nobis afferre poſſent; illud autem adhibuit, quod orantibus, & aliquid a Deo petentibus, amorem, fiduciamque conciliat. quid enim iucundius eſt patris nomine? quod indulgentiam ſonat, & charitatem. Quibus autem rationibus patris nomen Deo conueniat, ſuppeditabit facultas docendi fidelem populum, ex locis creationis, gubernationis, ac redemptionis. nam cum

De oratᵉ. Dnical.

Deus hominem creauerit ad imaginem ſuam, nec illam ceteris animantibus impertiuerit; ex hoc ſingulari munere, quo hominem ornauit, iure omnium hominum, nec fidelium modo, ſed etiam infidelium, Pater in diuinis ſcripturis appellatur. A gubernatione uero ſumi poterit argumentum, quod proſpiciendo, & conſulendo utilitati hominum, præcipuo quodam curæ, & prouidentiæ modo nobis præſtat patriam charitatem. Sed ut in huius explicatione argumenti paternam Dei de hominibus curam melius agnoſcat, de cuſtodia angelorum, in quorum tutela ſunt homines, aliquid dicendum uidetur. Eſt enim Dei prouidentia datum hoc negotium angelis, ut cuſtodiant humanum genus ſinguliſque hominibus præſto ſint, ne grauius aliquod detrimentum accipiant. nam ut parentes, ſi infeſta, & periculoſa uia filijs inter faciendum ſit, cuſtodes adhibent, & periculorum adiutores: ſic cæleſtis parens in hoc itinere, quo ad cæleſtem patriam contendimus, ſingulis nobis præpoſuit angelos, quorum ope, ac diligentia tecti, furtim paratos ab hoſtibus laqueos uitaremus, & factos in nos horribiles impetus repelleremus, ijſque ducibus rectum iter teneremus; ne obiectus aliquis error a fallaci aduerſario, nos de uia poſſet deducere, quæ ducit in cælum. Quam uero habeat utilitatem hæc de hominibus Dei cura, ac prouidentia ſingularis, cuius munus, & adminiſtratio mandata eſt angelis, quorum inter

de orat. ͵ Princip.

inter Deum, & homines media eſt, & interiecta na tura; patet exemplis, quorum copiam ſuppeditant diuinæ litteræ, quæ teſtantur, ſæpe Dei benignitate factum eſſe, ut, inſpectantibus hominibus angeli mirabiles res efficerent; quibus moneremur, innumerabilia eius generis, quæ ſub oculos non caderet,
Tob.5.6 *a cuſtodibus noſtræ ſalutis angelis effici utiliter,*
Tob.12 *ac ſalutariter. Raphael angelus, Tobiæ comes, & dux itineris diuinitus adiunctus, illum duxit, & reduxit incolumem: cui & adiumento fuit, ne ab immani piſce deuoraretur; &, quanta eſſet in eius piſcis iecore, fele, & corde uis, demonſtrauit.*
Tob.6 *Ille dæmonium expulit; eiuſque impedita, et colligata poteſtate, ne Tobiæ noceret, effecit. Ille uerũ, & legitimum matrimonij ius, & uſum adoleſcen-*
Tob.12 *tem edocuit. Ille Tobiæ patri, oculis capto, lumina reſtituit. Angelus item ille, Principis apoſtolorum liberator, uberẽ præbebit Paſtoribus materiã ad erudiendum pium gregem de admirabili fructu curæ, cuſtodiæque angelorum, cum demonſtrabunt angelum carceris tenebras illuſtrantem, &*
Act.12 *Petrum tacto eius latere e ſomno excitantem, ſoluentem catenas, dirumpentem uincula, monentem ut ſurgeret, ſeque ſumptis caligis, & reliquo ueſtitu ſequeretur; cum docebunt ab eodem angelo Petrum per cuſtodias libere eductum e carcere, & aperta denique ianua in tuto collocatum. Huius generis exemplorum, quemadmodum diximus, referta eſt ſanctarum litterarum hiſtoria; quibus*

intelli-

intelligimus, quanta ſit uis beneficiorum, quæ confert in homines Deus, angelis interpretibus, & internuncijs, nec ſolum certa aliqua, & priuata de re miſſis, ſed a primo ortu, noſtræ curæ præpoſitis, & in ſingulorum hominum ſalutis præſidio collocatis. Hanc doctrinæ diligentiam illa utilitas conſequetur, ut audientium mentes erigantur, & ad agnoſcendam, ac uenerandam Dei paternam de ſe curam, ac prouidentiam excitentur. Commendabit autem hoc loco Parochus, in primisque prædicabit diuitias benignitatis Dei erga genus humanum; quem cum a primo parente noſtri generis, & peccati, uſque ad hanc diem offenderimus flagitijs, ac ſceleribus innumerabilibus, retinet tamen in nos charitatem, neque præcipuam illam de nobis curam deponit. Quem ſi quis exiſtimat hominum obliuiſci, amens eſt, & in Deum iacit indigniſſimam contumeliam. Iraſcitur Iſraeli Deus propter eius gentis blaſphemiam, quæ ſe arbitrabatur cæleſti ope deſertam eſſe. eſt enim in Exodo: Tentauerunt Dominum, dicentes; Eſt ne Deus in uobis, an non? Et apud Ezechielem, ſuccenſet eidem populo Deus, quod dixerat; Non uidet Dominus nos; dereliquit Dominus terram. Ergo fideles his auctoritatibus a nefaria illa opinione detterrendi ſunt, fieri poſſe, ut Deum capiat hominum obliuio. In quam ſententiam audire licet conquerentem de Deo apud Iſaiam Iſraeliticum populum; contraque, Deum ſtultam eius querimoniam benigna ſimilitudine refellen-

Exod. 17

Ezech. 8

Iſa. 49 *ſellentem. Eſt enim ibi: Dixit Sion: Dereliquit me Dominus; & Dominus oblitus eſt mei. cui Deus: Numquid obliuiſci poteſt mulier infantem ſuū, ut non miſereatur filio uteri ſui? et ſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui. Ecce in manibus meis deſcripſi te. Quibus locis, quamquam id liquido confirmatur; tamen, ut penitus fideli populo perſuadeatur, nullum poſſe tempus accidere, quo deponat Deus hominum memoriam, quo eis non tribuat patriæ charitatis officia; Parochi rem clariſſimo primorum hominum exemplo comprobabunt: quos, poſt neglectum, uiolatumque Dei iuſſum, cum acerbius accuſatos, & horribili illa*

Gen. 3 *ſententia condemnatos audis; Maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus uitæ tuæ; ſpinas, & tribulos germinabit tibi; et comedes herbas terræ: cum uides e paradiſo expulſos; &, ut omnis reditus ſpes adimeretur, cum in aditu paradiſi collocatum legis Cherubin flammeum tenentem, & uerſatilem gladium: cum ab ulciſcente ſuam iniuriam Deo illos intimis, & externis moleſtijs conflictatos intelligis: an non actū de homine putes? an non credas non modo diuino illum auxilio nudatum, ſed etiam cuiuis iniuriæ propoſitum? Verumtamen in tantis diuinæ iræ & ultionis indicijs oborta eſt lux quædā Dei in eos cha-*

Gen. 3 *ritatis: Fecit enim, inquit, dominus Deus Adæ, & uxori eius tunicas pelliceas, & induit eos: quod maximum fuit argumentum, hominibus*

nullo

nullo umquam tempore defuturum Deum. Huius etiam ſententiæ uim, non exhauriri Dei amorem ul la hominum iniuria, Dauid expreſſit illis uerbis; Nunquid continebit Deus in ira ſua miſericordias ſuas? Hanc Habacuc Deum affatus expoſuit, dum inquit; Cum iratus fueris, miſericordiæ recordabe ris. Hanc ſic Michæas aperuit; Quis Deus ſimi lis tui? qui aufers iniquitatem, & transfers peccatum reliquiarum hereditatis tuæ: non immittet ultra furorem ſuum, quoniam uolens miſericordiam eſt. Omnino res ita ſe habet: cum maxime perditos nos, & Dei præſidio ſpoliatos arbitramur, tum maxime, pro immenſa ſua bonitate, nos quærit, & curat Deus: ſuſtinet enim in ira gladium iuſtitiæ, nec ceſſat effundere inexhauſtos miſericordiæ theſauros. Magnam igitur uim habent ad declarandam præcipuam Dei rationem in amando, tuendoque hominum genere, creatio, & gubernatio. ſed tamen illud opus redimendi hominem ſic eminet inter duo ſuperiora, ut beneficentiſſimus Deus, parensque noſter ſummam in nos benignitatem tertio hoc beneficio cumulatam illuſtrarit. Quare tradet ſpiritualibus filijs Parochus, et aſſidue eorum auribus inculcabit hanc præſtātiſſimam Dei erga nos charitatem, ut intelligant ſe, quia redempti ſint, admirabilem in modum Dei filios euaſiſſe. Dedit enim, inquit Ioannes, eis poteſtatem filios Dei fieri, & ex Deo nati ſunt. Quam ob cauſam baptiſmus, quod primum redemptionis

Pſal.76
Habacu.3
Mich.7
Ioan.1

pignus & monumentum habemus, ſacramentum
regenerationis dicitur: inde enim naſcimur Dei fi-
Ioan. 3 *lij: nam inquit ipſe Dominus: Quod natum eſt ex*
ſpiritu, ſpiritus eſt: & oportet uos naſci denuo.
1.Pet.1 *Item Petrus apoſtolus, Renati non ex ſemine cor-*
ruptibili, ſed incorruptibili, per uerbum Dei ui-
ui. Huius pondere redemptionis, & ſpiritum ſan-
ctum accepimus, & Dei gratia dignati ſumus.
Rom.8 *Quo munere Dei filij adoptamur, quemadmodum*
ad Romanos ſcripſit Apoſtolus: Non accepiſtis
ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis
ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus
Abba pater. Cuius uim adoptionis explanat
1.Epiſt.3 *ſanctus Ioannes ad hunc modum; Videte qua-*
lem charitatem dedit nobis pater, ut filij Dei nomi-
nemur, & ſimus. His expoſitis, admonendus eſt
fidelis populus, quid ipſe uiciſsim debeat amantiſ-
ſimo patri Deo, ut intelligat, quem amorem, ac pie-
tatem, quam obedientiam, ac uenerationem crea-
tori, gubernatori, ac redemptori præſtare, qua
ſpe, ac fiducia illum inuocare oporteat. Sed ad eru-
diendam inſcitiam, dirigendamque ſententiæ per-
uerſitatem eorum, ſi qui tantummodo ſecundas
res, & proſperum uitæ curſum argumento eſſe
exiſtimant, Deum conſeruare nobis amorem ſu-
um, rebus autem aduerſis, & calamitatibus,
cum a Deo exercemur, id eſſe ſignum hoſtilis in nos
Iob 19 *animi, & prorſus abalienatæ a nobis diuinæ uo-*
luntatis; demonſtrandum erit, cum tangit nos ma-

nus

nus Domini, minime id hoſtiliter facere Dominum, uerum percutiendo ſanare, & plagam a Deo ue nientem eſſe medicinā. Caſtigat enim peccantes, ut ea diſciplina meliores faciat, et præſenti animaduer ſione redimat ab exitio ſempiterno. Nam uiſitat quidem in uirga iniquitates noſtras, & in uerberibus peccata noſtra, miſericordiam autem ſuam nō aufert a nobis. Quare monendi ſunt fideles, ut in eiuſmodi caſtigatione patriam Dei charitatē agnoſcant, & illud apud patientiſſimum Iob in memoria, & in ore habeant: Ipſe uulnerat, & medetur: percutit, & manus eius ſanabunt. ut illud uſurpēt, quod ſub perſona Iſraelitici populi ſcripſit Hieremias: Caſtigaſti me, & eruditus ſum, quaſi iuuenculus indomitus: conuerte me; & conuertar: quia tu dominus Deus meus. Vt Tobiæ exemplum ſibi proponant, qui cum in illa plaga cæcitatis paternam Dei manū cædentem ſenſiſſet, exclamauit: Benedico te domine Deus Iſrael, quia tu caſtigaſti me, & tu ſaluaſti me. In quo maxime cauendum eſt fidelibus, ne, etiam ſi quouis incommodo affecti, quauis calamitate afflicti ſint, Deum id ignorare exiſtiment: ait enim ipſe: Capillus de capite ueſtro non peribit. immo uero ſe ipſi illo diuini oraculi ſolatio conſolentur, quod in Apocalypſi dictum eſt: Ego, quos amo, arguo, & caſtigo. Conquieſcant in Apoſtoli cohortatione ad Hebræos: Fili mi, noli negligere diſciplinam Domini, neque fatigeris, dum ab eo argueris: quem enim

Pſal. 88 — Iob 5 — Hier. 31 — Tob. 11 — Luc. 21 — Apocal. 3 — Heb. 12

diligit Dominus, caſtigat; flagellat autem omnem filium, quem recipit: quod ſi extra diſciplinam eſtis, adulterini eſtis, & non filij. patres quidem carnis noſtræ eruditores habuimus, & reuerebamur eos; non multo magis obtemperabimus patri ſpirituum, & uiuemus?

NOSTER. Cum patrem inuocamus ſinguli, & noſtrum appellamus, docemur, ex dono, ac iure diuinæ adoptionis conſequi neceſſario, ut fratres ſint fideles omnes, & inter ſe fraterne amare debeant: Omnes, enim inquit, uos fratres eſtis: unus
Matth. 23 eſt enim pater ueſter, qui in cælis eſt. Quare etiã in epiſtolis, fideles omnes, apoſtoli fratres appellant. Ex quo item conficitur illa conſecutio neceſſaria, ut eadem adoptione Dei non ſolum inter ſe fideles uniuerſi fraterna neceſſitudine coniungantur, ſed, quia homo eſt unigenitus Dei filius, fratres etiã eius & nominentur, & ſint. nam in epiſtola ad Hebræos, cum de filio Dei loqueretur, ſcripſit Apoſtolus; Non confunditur fratres eos uocare,
Hebr. 2 dicens: Nunciabo nomen tuum fratribus meis. quod tanto ante Dauid de Chriſto domino prædixerat. Ipſe uero etiam Chriſtus ſic apud Euangeli-
Pſal. 21 ſtam loquitur ad mulieres: Ite, nunciate fratribus meis, ut eant in Galilæam: ibi me uidebunt. Quod tum ab eo dictum eſſe conſtat, cum iam exci
Matth. 28 tatus a mortuis immortalitatẽ eſſet conſecutus: ne quis exiſtimet fraternam hanc cognationem, eius reſurrectione, & in cælum aſcenſu diſſolutam eſſe.

Tan-

Tantum enim abeſt, ut hanc coniunctionem, & charitatem Chriſti reſurrectio diremerit, ut ex illa maieſtatis, & gloriæ ſede, tum cum de omnibus omnis memoriæ hominibus iudicabit, fidelium minimos ab eo, fratrum nomine, appellandos acceperimus. Qui autem fieri poteſt, ut Chriſti fratres non ſimus, cuius coheredes dicimur? Eſt enim primogenitus ipſe, conſtitutus heres uniuerſorum: nos uero ſecundo loco geniti, coheredes eius, pro modo cæleſtium donorum, pro ratione charitatis, qua præbuerimus nos miniſtros, & coadiutores ſpiritus ſancti; quo auctore ad uirtutem, ſalutaresque actiones impellimur, & incendimur, ut eius freti gratia in certamen ſalutis fortiter deſcendamus; quo ſapienter, conſtanterque confecto, decurſoque huius uitæ ſpatio, iuſtum coronæ præmium capimus a cæleſti parente, omnibus, qui eundem curſum tenuerint, conſtitutum. Non enim, ut ait Apoſtolus, iniuſtus eſt Deus, ut obliuiſcatur operis noſtri, & dilectionis. Quam uero hanc ex animo uocem NOSTER *proferre debeamus, S. Chryſoſtomi ſententia declaratur, qui Deum inquit libenter Chriſtianum audire non ſolum pro ſe, ſed pro altero deprecantem; quod pro ſe orare naturæ eſt, pro altero gratiæ; pro ſe neceſſitas cogit, pro altero fraterna charitas hortatur. quibus illa ſubiunxit: Iucundior eſt Deo, quam charitas fraterna commendat, quam ea, quæ neceſſitate pronunciat. In hac tanta materia ſalutaris orationis, monere,*

Matth. 25
Rom 8
Hebr.
Hebr. 6

& hortari debet Parochus omnes omnis ætatis, generis, ordinis, ut communis huius fraternæ neceſſitudinis memores, comiter, & fraterne ſe gerant, neque ſe aliis alii præferant inſolentius. Nam etſi in Eccleſia Dei diuerſi ſunt officiorum gradus: tamen illa uarietas graduum, & munerum fraternæ neceſſitudinis coniunctionem minime tollit; quemadmodum in hominis corpore uarius uſus, & diuerſa functio membrorum nihil agit, quamobrem hæc, uel illa corporis pars membri munus, & nomen amittat. Propone tibi eum, qui regia ſit poteſtate: an is igitur, ſi fidelis eſt, frater non eſt omnium, qui Chriſtianæ fidei communione continentur? maxime: quid ita? quia non eſt Deus alius is, ex quo diuites, & reges nati ſunt, ab eo, a quo pauperes, & qui in regum poteſtate ſunt, extiterunt, ſed unus Deus, & parens, & dominus omniũ. Itaq. una ſpiritualis ortus omniũ nobilitas, una dignitas, unus ſplendor generis; cum omnes ex eodem ſpiritu, ex eodem fidei ſacramento nati ſimus filii Dei, & eiuſdem hereditatis coheredes. Nec uero alium Chriſtum Deum habent copioſi, & potentes homines, alium tenuiores, & infimi; non aliis ſacramentis ſunt initiati, nec aliam hereditatem regni cæleſtis expectant. Fratres ſumus omnes, &, ut
Ad Eph. 5 inquit Apoſtolus ad Epheſios, membra ſumus corporis Chriſti, de carne eius, & de oſſibus eius. Quod idem in epiſtola ad Galatas ſignificat Apo-
Ad Gal. 3 ſtolus: Omnes filii Dei eſtis per fidem in Chriſto Ieſu:

ſu: quicumque enim in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis; non eſt Iudæus, neque Græcus; non eſt ſeruus, neque liber; non eſt maſculus, neque femina: omnes enim uos unum eſtis in Chriſto Ieſu. Hæc autem accurate uerſanda res eſt Paſtoribus animarum, & ſcienter illis in hac ſententia commorandum: eſt enim accommodatus locus non minus ad confirmandos, & excitandos inopes, & abiectos homines, quam ad coercendam, deprimendamque arrogantiam locupletum, atque potentiũ. Cui hominum incommodo uti mederetur, urgebat Apoſtolus fraternam hanc charitatem, & inculcabat fidelium auribus. Cum igitur has Deo preces facturus es, Chriſtiane memineris te tamquam filium ad patrem Deum accedere. itaque cum precationem ordiris, & illud, Pater noſter, pronuncias, cogita, quem in locum te ſumma Dei benignitas extulerit, qui non ut ſeruum ad dominum adire inuitum, ac timidum, ſed ut ad patrem filium uoluntarium, ſecurumque confugere iuſſerit. Qua in memoria, & cogitatione, quo uiciſſim ſtudio, & pietate tibi orandum ſit, conſidera: danda enim eſt tibi opera, te ut talem præbeas, qualem eſſe decet Dei filium, ideſt ut oratio, & actiones tuæ non indignæ ſint diuino genere: quo te dignari uoluit beneficentiſſimus Deus. Ad hanc officij rationem nos Apoſtolus cohortatur, cum ait: Eſtote ergo imitatores Dei, ſicut filij cariſſimi: ut uere de nobis dici poſſit, quod ipſe Apoſtolus ſcripſit ad Theſſaloni- Eph. 5

1\. Theſſ. 5 cenſes: Omnes uos filij lucis eſtis, & filij diei.

QVI ES IN CAELIS. Conſtat inter omnes qui recte de Deo ſentiunt, ubique locorum, & gentium eſſe Deum. quod non ita intelligendum eſt, quaſi ipſe diſtributus in partes, una parte locum unum, alia alium occupet, ac tueatur. nam Deus ſpiritus eſt, omnis expers diuiſionis. Quis enim audeat Deum, tamquam in ueſtigio poſitum, loci alicuius finibus circumſcribere, cum

Hier. 23 ipſe de ſe dicat; Numquid non cælum & terram ego impleo? Quod rurſum ſic accipiendum eſt, Deum cælum, ac terram, quæque cælo, ac terra cōprehenſa ſunt, ui ſua, ac uirtute complecti, non autem ipſum ullo loco contineri. adeſt enim rebus omnibus Deus, uel creans ipſas, uel conſeruans creatas, nulla regione, nullis finibus uel circumſcriptus, uel ita definitus, quo minus & naturam, & poteſtatem ſuam præſens ubique conſtituat.

Pſal. 138 quod beatus Dauid expreſſit illis uerbis: Si aſcendero in cælum, tu illic es. Verum etſi præſens adſit Deus in locis & rebus omnibus, nullis, ut diximus, terminis definitus, tamen in diuinis ſcripturis ſæpe dicitur habere domicilium ſuum in cælo. quod ideo factum uidemus, quod cæli, quos ſuſpicimus, ſunt nobiliſſima mundi pars, ijdemque manent incorrupti, præſtantes ui, magnitudine, ac pulchritudine ceteris corporibus, certiſque ac ſtabilibus motibus præditi. Ergo ut excitaret hominum animos Deus ad contemplandam infinitam

ſuam

ſuam poteſtatē, ac maieſtatem, quæ maxime elucet in opere cælorum, ſe in diuinis ſcripturis habitare teſtatur in cælis: ſæpe etiam, quod res eſt, declarat, nullam eſſe mundi partem, quæ non præſenti Dei natura, & poteſtate comprehenſa ſit. Quamquam in hac cogitatione fideles non ſolum communis omniū parentis imaginem ſibi proponent, ſed etiam in cælo regnantis Dei; ut oraturi meminerint, mentem, animumq. eſſe referendum ad cælum; quantumque ſpei, ac fiduciæ affert eis patris nomen, tantum Chriſtianæ humilitatis, ac pietatis adiungat præſtans illa natura, ac diuina maieſtas patris noſtri, qui eſt in cælis. Quæ uerba præfiniunt etiam orantibus, quid petendum ſit: Omnis enim poſtulatio noſtra, quæ ad huius uitæ uſum, ac neceſſitatem pertineat, niſi cum cæleſtibus ſit coniuncta bonis, & ad illum finem dirigatur, inanis eſt, & indigna Chriſtiano. Quare monebunt pios auditores Parochi de hac ratione precationis, & admonitionem illa Apoſtoli auctoritate comprobabunt; Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens: quæ ſurſum ſunt, ſapite, non quæ ſuper terram. Ad Col. 3

SANCTIFICETVR NOMEN TVVM.

Quid a Deo petendum, quoue ordine id agendum ſit, magiſter ipſe, ac dominus omnium docuit, & imperauit: nam cum ſtudij, & deſiderij noſtri

nuncia ſit, & interpres oratio, tum recte, & ratione petimus, cum poſtulationum ordo ſequitur ordinem rerum expetendarum. Monet autem nos uera charitas, totum ut animum, ac ſtudium conferamus in Deum: qui quoniam ſolus eſt in ſe ipſo ſummum bonum, iure eſt præcipuo quodam, ac ſingulari amore diligendus. Nec uero ex animo, & unice poteſt amari Deus, niſi rebus ac naturis omnibus eius honor, & gloria præponatur. bona enim, & noſtra, & aliena, & omnino omnia, quæcumque boni uocabulo nominãtur, ab illo profecta ſummo ipſi bono cedunt. Quare ut ordine procederet oratio, Saluator petitionem hanc de ſummo bono principem, & caput conſtituit petitionum reliquarum, docens nos, prius quam ea, quæ nobis, aut proximo cuique opus ſint, poſtulemus, quæ propria ſint Dei gloriæ, petere debere, ipſique Deo ſtudium, & deſiderium eius rei noſtrum exponere. Quo facto manebimus in officio charitatis; qua docemur, & plus Deum, quam nos ipſos, diligere, & primum petere, quæ Deo cupiamus, deinde, quæ nobis optemus. Et quoniam deſiderium, & petitio ſunt earum rerum, quibus caremus; nec uero Deo, ideſt eius naturæ, fieri acceſſio poteſt, aut augeri ulla re diuina ſubſtantia, quæ inexplicabilem in modũ eſt omni perfectione cumulata; intelligendum eſt, extra hæc eſſe, quæ a Deo ipſi Deo petimus, & ad externam eius gloriam pertinere. cupimus enim, & petimus, ut Dei nomen notius ſit

de orone dmcal

ſit gentibus; ut eius regnum amplificetur; ut plures quotidie obediant diuino numini. quæ tria, Nomen, Regnum, Obedientia, non in illo ipſo ſunt intimo Dei bono, ſed aſſumuntur extrinſecus. Verum ut, hæ petitiones quam uim habeant, & quid ualeant; planius intelligatur, Paſtoris erunt partes, monere fidelem populum, uerba illa, Sicut in cælo, & in terra, ad ſingulas referri poſſe primarum trium poſtulationum; ut, Sanctificetur nomen tuum, ſicut in cælo, & in terra: item: Adueniat regnum tuum, ſicut in cælo, & in terra: ſimiliter: Fiat uoluntas tua, ſicut in cælo, & in terra. Cum autem petimus, ut ſanctificetur nomen Dei; id ſentimus, ut augeatur ſanctitas, & gloria diuini nominis. Quo loco Parochus animaduertet, ac docebit pios auditores; non id dicere Saluatorem, ut eodẽ modo ſanctificetur in terra, quo et in cælo, ideſt, ut amplitudine terreſtris ſanctificatio cæleſtẽ exæquet: hoc enim fieri nullo pacto poteſt: ſed ut ex charitate, ex intimo animi ſtudio id agatur. etſi ueriſſimum illud eſt, ſicuti eſt, diuinum nomen per ſe ſanctificatione non egere, cum ſanctum, & terribile ſit, quemadmodũ ipſe Deus ſuapte natura ſanctus eſt: *Pſal. 110* neque ei ulla ſanctitas, qua ab omni æternitate præditus non fuerit, poſſit accedere: tamen, quod in terris longe minori honore afficitur, quam par eſt, nonnumquã etiam maledictis, & nefarijs uocibus uiolatur, propterea cupimus, ac petimus, ut laudibus, honore, gloria celebretur ad exem-

plum

plum laudum, honoris, & gloriæ, quæ illi in cælo tribuuntur; id eſt, ut ſic honor, & cultus in mente, in animo, in ore uerſetur, ut omni ueneratione & intima, & externa proſequamur, omni celebritate excelſum, purum, & glorioſum Deum ad imitationem ſupernorum, ac cæleſtium ciuium complectamur. Vt enim cælites ſumma conſenſione, gloria, & prædicatione efferunt Deum: ſic precamur, ut idem contingat orbi terrarum, & omnes gentes Deum cognoſcant, colant, & uenerentur; ut nulli plane mortales reperiantur, qui non & ſuſcipiant Chriſtianam religionem, & ſe totos Deo dicantes credant ex eo omnem ſanctitatis fontē exiſtere, neque quidquam eſſe purum, aut ſanctum,
Eph. 5 *quod non a ſanctitate diuini nominis oriatur. Teſtatur enim Apoſtolus mundatam eſſe Eccleſiam in lauacro aquæ, in uerbo uitæ: ſignificat autem uerbum uitæ, nomen patris, & filij, & ſpiritus ſancti, in quo baptizamur, & ſanctificamur. Itaque, quoniam nulla cuiuſquam expiatio, nulla munditia, & integritas eſſe poteſt, ſuper quo non ſit inuocatum diuinum nomen; cupimus, & petimus a Deo, ut omne hominum genus, relictis impuræ infidelitatis tenebris, ac radijs diuini luminis illuſtratum, huius uim nominis agnoſcat ſic, ut in eo uerā quærat ſanctitatem; & in nomine ſanctæ, & indiuiduæ Trinitatis baptiſmi ſacramentum ſuſcipiens ipſius Dei dextera, perfectam uim ſanctitatis conſequatur. Pertinet uero optatum, & poſtu-*

latio

latio noſtra nõ minus etiam ad eos, qui flagitijs, & ſceleribus cõtaminati, puram baptiſmi integritatẽ, & innocentiæ ſtolam amiſerũt: quare factũ eſt, ut in illis miſerrimis ſuã iterũ ſedẽ impuriſſimus ſpiritus collocarit. Optamus igitur, et precamur a Deo, ut in ipſis etiam ſanctificetur nomẽ eius; ut ad cor, & ad ſanitatem redeuntes, ſacramento pœnitentiæ redimant priſtinam ſanctitatem, ſeque ipſos purum, ac ſanctum Deo templum, ac domicilium præbeant. Oramus denique, lumen ut ſuum Deus præferat omnium mentibus; quo uidere poſſint, omne datum optimum, & omne donum perfectũ, deſcendẽs a Patre luminum, ad nos diuinitus eſſe delatum; quo temperantiã, iuſtitiam, uitam, ſalutem, omnia denique animi, corporis, externa, uitalia, ac ſalutaria bona illi accepta referãt; a quo, quemadmodum prædicat Eccleſia, bona cuncta procedũt: ſi quid luce ſua ſol, ſi quid reliqua ſidera motu, & curſu proſunt hominum generi; ſi circumfuſo hoc alimur ſpiritu; ſi terra frugum, & fructuũ ubertate uitã ſuſtinet omniũ; ſi opera magiſtratuũ quiete, ac tranquillitate fruimur; & hæc, & huius generis bona innumerabilia nobis ſuppeditat immenſa Dei benignitas. Quin etiã, quas philoſophi ſecundas cauſas appellant, interpretari debemus, mirabiliter effectas quaſdã, et ad uſum noſtrum accõmodatas Dei manus, quibus nobis ſua bona diſtribuit, ac longe, lateque diffundit. Quod autẽ maxime rem continet in hac petitione, illud eſt, ut omnes agnoſcant, & uene-

uenerentur ſanctiſſimam Ieſu Chriſti ſponſam, & parentem noſtram Eccleſiam: in qua una eſt fons ille ampliſſimus, atque perpetuus, ad eluendas, & expiandas omnes peccatorum ſordes, unde hauriuntur uniuerſa ſalutis, & ſanctificationis ſacramenta; quibus quaſi cæleſtibus quibuſdam fiſtulis in nos a Deo ille ſanctitatis ros, & liquor effunditur: ad quam ſolam, & ad eos, quos ſuo ſinu, & gremio complexa eſt, pertinet diuini illius imploratio nominis, quod unum ſub cælo datum eſt
Act.4 *hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Verum Parochi maxime hunc locum urgere debebunt, boni eſſe filij, non ſolum patrem Deum orare uerbis, ſed re etiam, & actione conari, ut eluceat in ipſo ſanctificatio diuini nominis. Vtinam non eſſent, qui, cum oratione hanc Dei nominis ſanctificationem aſſidue poſtulent, factis, quantum in ipſis eſt, illud uiolant, atque contaminant: quorum culpa interdum ipſi etiam Deo maledicitur, in quos dictũ*
Rom.2 *eſt ab Apoſtolo: Nomen Dei per uos blaſphema-*
Ezech.36 *tur inter gentes. Et apud Ezechielem legimus: Ingreſſi ſunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen ſanctum meum; cum diceretur de eis; populus Domini iſte eſt, & de terra eius egreſſi ſunt. Qualis enim eſt uita, & ut ſunt eorum mores, qui religionem profitentur: ſic de religione ipſa, deque eius auctore religionis multitudo imperita iudicare ſolet. Quare qui uiuunt ex Chriſtiana religione, quam ſuſceperunt, & ad eius regulam*

oratio-

De Oratione Dñica

orationem, & actiones dirigunt ſuas, magnam facultatem præbent alijs laudandi nomen cæleſtis parentis, & omni honore, & gloria celebrandi. Nobis enim ipſe has partes impoſuit Dominus, ut illuſtribus uirtutis actionibus excitemus homines ad laudem, et prædicationẽ diuini nominis: ad quos loquitur in hunc modum apud Euangeliſtam; Sic luceat lux ueſtra coram hominibus, ut uideant opera ueſtra bona, & glorificent patrem ueſtrum, qui in cælis eſt. Et Princeps apoſtolorum: Conuerſationem ueſtram inter gentes habentes bonam, ut ex bonis operibus uos cõſiderantes, glorificẽt Deũ.

Matth.5

Epiſt.1.2.

ADVENIAT REGNVM TVVM.

Regnum cæleſte, quod altera hac petitione poſtulamus, eiuſmodi eſt, ut eo referatur, ac terminetur omnis euangelij prædicatio. nam & inde exorſus eſt ad pænitentiá cohortari S. Ioannes Baptiſta, dum, Pænitentiam, inquit, agite: appropinquabit enim regnum cælorum. Nec aliunde fecit initium ſuæ prædicationis Saluator humani generis; & in illo ſalutari ſermone, quo beatitudinis uias diſcipulis in monte monſtrauit, tamquam propoſito orationis argumento principium duxit a regno cælorum: nam, Beati, inquit, pauperes ſpiritu: quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Quin etiam eum retinere cupientibus, attulit illam cauſam neceſſariæ profectionis: Et alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei: qui

Matth.3
Matth.4
Matth.5
Luc.4
Matth.10

quia ideo miſſus ſum. Hoc idem poſtea regnum prædicare iuſſit apoſtolos; & illi, qui ſe ire ad ſepe-
Luc.8 *liendum patrem ſuum uelle dixerat, reſpondit; Tu uade, annuncia regnum Dei. Cum uero reſurrexiſſet a mortuis, per illos quadraginta dies, quibus apparuit apoſtolis, loquebatur de regno Dei.*
Act.1 *Quare Parochi hunc ſecundæ poſtulationis locum diligentiſſime tractabunt, ut fideles auditores, quanta ſit in hac petitione uis, ac neceſſitas, intelligant. Primum autem ipſis ad rem ſcienter, ſubtiliterque explicandam magnam facultatem dabit ea cogitatio, quod, etſi hæc petitio coniuncta ſit cum reliquis omnibus, eam tamen ſeparatim etiam adhiberi iuſſerit a ceteris, ut, quod petimus, ſummo ſtudio quæramus: ait enim:*
Matth.6 *Quærite primum regnum Dei, & iuſtitiam eius: & hæc omnia adijcientur uobis. Et quidem tanta uis, & copia cæleſtium munerum hac poſtulatione continetur, ut omnia complectatur, quæ ad corpoream, & ſpiritualem uitam tuendam ſint neceſſaria. quem autem regio nomine dignum dicemus, cui ea curæ non ſint, quæ regni ſalutem contineant? quod ſi ſunt homines de regni ſui incolumitate ſolliciti: qnanta regem regum omnium cura, & prouidentia tueri credendum eſt & uitam, & ſalutem hominum? Hac igitur regni Dei petitione comprehenſa ſunt omnia, quibuscumque in hac peregrinatione, uel exilio potius indigemus: quæ conceſſurum ſe Deus benigne polli-*

pollicetur: nam ſtatim illa ſubiūxit: Et hæc omnia adijcientur uobis. Quibus omnino declarauit, ſe eum eſſe regem, qui generi hominum copioſe omnia, largeque ſuppeditat: in cuius infinitæ benignitatis cogitatione infixus Dauid cecinit: Dominus regit me; & nihil mihi deerit. Verum minime ſatis eſt, uehementer petere Dei regnum, Pſal.22 niſi ad petitionem noſtram adhibeamus omnia tamquam inſtrumenta, quibus illud quæritur, & inuenitur. nam & quinque fatuæ uirgines ſtudioſe illæ quidem petierunt ad hunc modum; Domine Domine aperi nobis: uerumtamen, quod Matth.25 illius poſtulationis præſidia non haberent, excluſæ ſunt: nec iniuria: eſt enim illa Dei ore pronunciata ſententia; Non omnis, qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum. Quam- Matth.7 obrem haurient animarum curatores Sacerdotes ex uberrimis diuinarum litterarum fontibus ea, quæ fidelibus deſiderium ſtudiumque commoueant regni cælorum; quæ calamitoſam ſtatus noſtri condicionem illis ob oculos ponant; quæ ſic eos afficiant, ut reſpicientes, & colligentes ſe in memoriam redeant ſummæ beatitudinis, & inexplicabilium bonorum, quibus redundat æterna parētis Dei domus. Exules enim ſumus, & plane eius loci incolæ, in quo habitant dæmones; qui ſunt infeſtiſſimi, et implacabiles in genus humanū. Quid domeſtica, inteſtinaque prælia, quæ inter ſe corpus, & anima, caro, & ſpiritus aſſidue gerunt? quibus, perpetuo

timen-

timendum eſt, ne concidamus: timendum autem? immo uero ſtatim concideremus, niſi propugna-
Rom.7 *culo diuinæ dexteræ defenderemur. Quam uim miſeriarum cum ſentiret Apoſtolus, Infelix, inquit, ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Hæc infelicitas noſtri generis, quáquam per ſe cognoſcitur, tamen ex contentione reliquarú naturarum, & creatarum rerum facilius intelligi poteſt. In illis ſiue rationis, ſiue etiam ſenſus expertibus raro fieri uidemus, ut aliqua natura a proprijs actionibus, a ſenſu, uel motu inſito declinet ſic, ut a propoſito, & conſtituto fine deflectat. Hoc apparet in beſtijs agreſtibus, nantibus, uolucribus, ut res declaratione non egeat. Quod ſi cælum ſuſpexeris, non ne uerißimum id eſſe intelligis,*
Pſal.118 *quod a Dauide dictum eſt? In æternum, Domine, uerbum tuum permanet in cælo. Nempe illud continenti motu, & perpetua conuerſione fertur, ut ne minimum quidem a præfinita diuinitus lege diſcedat. Si terram, & reliquam uniuerſitatem conſideres: facile uideas, aut nulla, aut exigua ex parte deficere. At miſerrimum hominum genus ſæpiſſime labitur; raro, quæ recte ſunt cogitata, perſequitur; plerumque ſuſceptas bonas actiones abijcit, atque contemnit; quæ modo placuerat optima ſententia, ſubito diſplicet, &, illa reiecta, ad turpia conſilia, ſibique pernicioſa delabitur. Quænã igitur eſt huius inconſtantiæ, miſeriæque cauſa? Contemptio plane diuini afflatus. claudimus enim*

aures

De orone, Domin.

Aures Dei monitis: oculos tollere nolumus ad ea, quæ nobis lumina diuinitus præferuntur, nec cæleſtem patrem ſalutariter præcipientem audimus. Quare huc incumbendum erit Parochis, ut & miſerias oculis ſubijciant fidelis populi, & commemorent cauſas miſeriarum, & remediorum uim oſtendant. quorum omnium illis facultas non deerit, comparata ex uiris ſanctiſſimis, Ioanne Chryſoſtomo, & Auguſtino, maxime uero ex ijs, quæ in Symboli expoſitione poſuimus. nam, illis cognitis, quis erit e facinoroſorum hominum numero, quin adiumento Dei gratiæ præeuntis, euágelico illo prodigi filij exemplo conetur exurgere, & erigere ſe, atque in cæleſtis regis, patriſque conſpectum uenire? His explicatis, quæ ſit fidelium fructuoſa petitio, aperient, quid ſit, quod his uerbis a Deo poſtulemus, præſertim cum uocabulum regni Dei multa ſignificet; quorum declaratio & ad reliquã ſcripturæ intelligentiam non erit inutilis, & eſt ad huius cognitionem loci neceſſaria. Communis igitur quædam regni Dei ſignificatio, quæ frequens eſt in diuinis litteris, eſt non ſolum eius poteſtatis, quam habet in omnem hominum, rerumque uniuerſitatem ſed etiam prouidentiæ, qua cuncta regit, & moderatur. In manu enim eius, inquit Propheta, ſunt fines terræ. Quibus finibus intelliguntur etiam, quæ occulta ſunt, & abdita in intimis terræ, ac rerum omnium partibus. In hanc ſententiam Mardochæus loquebatur illis uerbis:

Luc. 15

Pſal. 94

TP Domi-

Eſther 13 *Domine Deus, rex omnipotens: in ditione enim tua cuncta ſunt poſita; & non eſt, qui poſſit tuæ reſiſtere uoluntati. Dominus omnium es; nec eſt, qui reſiſtat maieſtati tuæ. Item Dei regno declaratur præcipua illa, ac ſingularis prouidentiæ ratio, qua Deus pios, & ſanctos homines tuetur, & curat. de qua propria, & eximia quadam Dei cura*
Pſal.22 *dictum eſt illud a Dauide: Dominus regit me, nihil*
Iſa.33 *mihi deerit. tum ab Iſaia: Dominus, rex noſter, ipſe ſaluabit nos. In qua Dei regia poteſtate etſi præcipua ratione ſunt in hac uita ij, quos diximus, ſancti, ac pij homines: tamen monuit Pilatū ipſe Chriſtus*
Ioan.18 *dominus, regnum ſuū non eſſe ex hoc mundo, hoc eſt, minime ex hoc mundo, qui & conditus eſt, & interiturus, ortum habere. nam eo, quem diximus, modo dominantur imperatores, reges, reſpublicæ, duces, omnesque ij, qui uel expetiti, ac delecti ab hominibus præſunt ciuitatibus, atque prouincijs; uel per uim, & iniuriam dominatum occupauerunt. Chriſtus autem dominus conſtitutus eſt rex a Deo, ut*
Pſal.2 *ait Propheta: cuius regnum, ex Apoſtoli ſententia, iuſtitia eſt. ait enim: Regnum Dei eſt iuſtitia, & pax, & gaudium in ſpiritu ſancto. Re-*
Rom.14 *gnat autem in nobis Chriſtus dominus per uirtutes intimas, fidem, ſpem, charitatem: quibus uirtutibus regni quodam modo partes efficimur; & Deo peculiari quadam ratione ſubiecti, ad eius cultum ac uenerationem conſecramur: ut, quemadmodum dixit Apoſtolus; Viuo autem, iam non*
Gal.2

ego

ego; uiuit uero in me Chriſtus; ita nobis dicere liceat; Regno ego, iam non ego; regnat uero in me Chriſtus. Id autem regnum iuſtitia dicitur, quia Chriſti domini iuſtitia conſtitutum eſt. Ac de hoc regno ſic loquitur apud ſanctum Lucam Dominus: Regnum Dei intra uos eſt. Nam etſi Ieſus Chri- Luc.17
ſtus per fidem regnat in omnibus, qui gremio, ac ſinu ſanctiſſimæ matris Eccleſiæ continentur, præcipuo tamen modo regit eos, qui præſtanti fide, ſpe, & charitate præditi, ſe tamquam pura quædam, & uiua membra, Deo præbuerunt, & in his Dei gratiæ regnum eſſe dicitur. Eſt uero etiam Dei gloriæ regnum illud, de quo Chriſtum dominum apud ſanctum Matthæum loquentem audimus: Venite benedicti patris mei; poſſidete paratum uo- Matth.25
bis regnum à conſtitutione mundi. Quod idem ab eo regnum apud ſanctum Lucam latro admirabiliter, ſua ſcelera recognoſcens, expetebat in hunc modum: Domine, memento mei cum ueneris in re- Luc.23
gnum tuum. Sanctus etiam Ioannes meminit huius regni: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpi- Ioan.3
ritu, non poteſt introire in regnum Dei. Meminit item Apoſtolus ad Epheſios: Omnis fornicator, Eph.5
aut immundus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habet hereditatem in regno Chriſti, & Dei. Eodem pertinent aliquot ſimilitudines Chri- Matth.13
ſti domini, loquentis de regno cælorum. Neceſſe eſt autem, prius ponere regnum gratiæ. neque enim fieri poteſt, ut in ullo regnet Dei gloria,

Ioan.4 *niſi eiuſdem gratia in illo regnarit. Eſt uero gratia, ipſius ſententia Saluatoris, fons aquæ ſalientis in uitam æternam. Gloriam autem quid eſſe dicemus, niſi gratiam quandam perfectam, & abſolutam? quamdiu enim fragili hoc, & mortali corpore ueſtiti ſumus, dum in hac cæca peregrinatione, & exilio uagi, & imbecilles abſumus a Domino, ſæpe labimur, & cadimus, abiecto regni gratiæ adminiculo, quo nitebamur: cum autem regni gloriæ, quod perfectum eſt, lux nobis illuxerit, firmi, ac ſtabiles perpetuo conſiſtemus. omne enim & uitium, & incommodum exhaurietur: omnis infirmitas confirmata roborabitur: ipſe denique noſtra in anima, & in corpore regnabit Deus. quæ res uberius in Symbolo tractata eſt, cum de reſurrectione carnis ageretur. His igitur expoſitis, quæ commumem regni Dei ſententiam declarant, quid ſibi hæc petitio proprie uelit, dicendum eſt. Petimus autem a Deo, ut regnum Chriſti, quod eſt Eccleſia, propagetur; ut ſe ad fidem Chriſti domini, et ad accipiendam ueri Dei cognitionem conuertant infideles, & Iudæi; & ſchiſmatici, ac hæretici redeant ad ſanitatem, & ad Eccleſiæ Dei communionem, a qua deſciuerunt, reuertantur; ut compleatur, & ad exitum perducatur, quod*
Iſa.54 *Iſaiæ ore dixit Dominus: Dilata locum tẽtorij tui; & pelles tabernaculorum tuorum extende; longos fac funiculos tuos, & clauos tuos conſolida: ad dexteram enim, & ad læuam penetrabis: quia dominabitur*

De orone Dnical.

minabitur tui, qui fecit te. Et idem: Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in ſplendore ortus tui: leua in circuitu oculos tuos, & uide, omnes iſti congregati ſunt, uenerũt tibi: filij tui de longe uenient, & filiæ tuæ de latere ſurgent. Verum quia ſunt in Eccleſia, qui uerbis confitentes Deum, factis negantes, deformatam fidem præſeferant, in quibus propter peccatum dæmon habitat, ac dominatur tamquam in proprijs domicilijs; petimus etiam, ut ad eos ueniat regnum Dei; quo illi, peccatorum diſcuſſa caligine, & radijs diuinæ lucis illuſtrati, reſtituantur in filiorum Dei priſtinam dignitatem; ut, omnibus e ſuo regno, cæleſtis parés, ſublatis hæreticis, atque ſchiſmaticis, eiectiſque offenſionibus, ac ſcelerum cauſis, aream purget Eccleſiæ, quæ, Deo cultum pie, ſanctéque adhibédo, quieta, ac tranquilla pace perfruatur. Petimus denique, ut ſolus in nobis uiuat, ſolus regnet Deus; ne ſit poſthac morti locus; ſed ut illa abſorbeatur in uictoria Chriſti domini noſtri, qui, diſiecto, ac diſſipato omni hoſtium principatu, poteſtate, & uirtute ſuo omnia ſubijciat imperio. Erit autem curæ Parochis, ut, quod poſtulat huius ratio petitionis, fidelem populum doceant, quibus cogitationibus, & meditationibus inſtructus, has pie Deo preces facere poſſit. Ac primum hortabuntur, ut uim, ac ſententiam intueatur illius ſimilitudinis a Saluatore introductæ; Simile eſt regnum cælorũ theſauro abſcondito in agro: quem qui inuenit ho-

Iſa. 60

ad Titũ 1

Matth. 13

mo, abſcondit, & præ gaudio illius uadit, & uendit uniuerſa, quæ habet, & emit agrum illum. Nam qui nouerit Chriſti domini diuitias, is præ illis omnia contemnet, huic facultates, opes, potentia ſordeſcent. nihil enim eſt, quod illi ſummo pretio comparari, immo uero, quod in conſpectu eius ſtare poſſit. Quare, quibus id noſſe contigerit,
Philipp. 3 *exclamabunt illi, ut Apoſtolus; Omnia detrimentum feci, & arbitror ut ſtercora, ut Chriſtum lucrifaciam. Hæc eſt illa inſignis euangelij margarita, in quam qui pecuniam, ex omnium bonorum uenditione redactam, erogarit, is beatitudine frue-*
Matth. 13 *tur ſempiterna. O nos felices, ſi tantum luminis nobis præferret Ieſus Chriſtus, ut illam uidere poſſemus diuinæ gratiæ margaritam, qua ipſe regnat in ſuis: nam & noſtra omnia, & nos ipſos uenundaremus, ut emptam illam tueremur. tum enim denique nobis id non dubitáter dicere liberet: Quis*
Rom. 8 *nos ſeparabit a charitate Chriſti? Præſtantem uero regni gloriæ excellentiam, ſi, quæ ſit, ſcire uo-*
Iſa. 64 *lumus, eandem de illa, & Prophetæ, & Apoſtoli*
1. Cor. 2 *uocem, atque ſententiam audiamus: Oculus non uidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illum. Proficiet autem ad impetrandum maxime, quod petimus, ſi, qui ſimus, ipſi nobiſcum reputemus, ideſt Adam progenies, iure e paradiſo eiecti, & exules; quorum indignitas, ac peruerſitas ſummum Dei odium, ac ſempiternas pœnas poſtularet.*

Quare

Quare demiſſo tum, & abiecto animo ſimus oportet. Noſtra etiam erit plena Chriſtianæ humilitatis oratio: et omnino nobis ipſi diffidentes, illius more publicani cōfugiemus in Dei miſericordiam; totumq. eius benignitati tribuentes, ipſi gratias agemus immortales, qui nobis ſuum ſpiritum ſit elargitus, quo freti clamare audeamus, Abba pater. ſuſcipiemus etiam illam curam, & cogitationem, quid agendum, quid contra uitandum ſit, ut ad cæleſte regnum peruenire poſſimus. non enim a Deo ad otium, & ad inertiam uocati ſumus: quinimmo inquit; Regnum cælorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud: et, Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata. Itaque non eſt ſatis, petere regnum Dei, niſi ſuum ipſi etiam ſtudium, & operam adhibeant homines. nam adiutores ſint oportet, & adminiſtri Dei gratiæ in eo tenendo curſu, quo peruenitur in cælum. Numquam nos deſerit Deus: qui nobiſcū ſe futurū perpetuo pollicitus eſt: unū ut nobis uidendū ſit, ne Deū, et nos ipſos deſeramus. Ac Dei quidē ſunt in hoc Eccleſiæ regno omnia, quibus et uitā tuetur hominum, et ſalutem illis conficit ſempiternam, et, quæ ſub aſpectū nō cadūt, angelorum copiæ, et pleniſſimum uirtutis cæleſtis uiſibile hoc munus ſacramentorum. In his tantum nobis præſidij eſt diuinitus conſtitutum, ut non modo ab acerrimorum hoſtium regno tuti eſſe, ſed ipſum etiam tyrannum, eiuſque nefarios ſatellites proſternere, & conculcare poſſimus. Quare uehementer

Luc. 18 · Rom. 8 · Matt. 11 · Matth. 19

ad extremum petamus a Dei ſpiritu, nos ut omnia iubeat e ſua uoluntate facere; Satanæ ut tollat imperium, nullam ut in nobis ſummo illo die poteſtatem habeat; ut uincat, & triumphet Chriſtus; ut uigeant eius leges toto orbe terrarum; ut decreta ſeruentur; nullus ut proditor, aut deſertor eius ſit; ſed tales ſe præbeant omnes, ut in regis Dei conſpectum non dubitanter ueniant, & conſtitutam illis ex omni æternitate poſſeſſionem adeant regni cæleſtis, ubi beati cum Chriſto ſempiterno æuo fruātur.

FIAT VOLVNTAS TVA.

Matth. 7 *Cum a Chriſto domino dictum ſit; Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnũ cælorum; ſed qui facit uoluntatem patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnũ cælorum: quicũq. in illud cæleſte regnum peruenire cupiunt, id a Deo petere debent, ut fiat uoluntas eius. Quamobrem hæc loco poſita petitio eſt ſtatim poſt regni cæleſtis poſtulationem. Vt autem intelligant fideles, quam neceſſariũ id nobis ſit, quod hac prece poſtulamus, quantamque uim ſalutarium munerum ex eius impetratione conſequamur; demonſtrabunt Parochi, quibus miſerijs, & ærumnis oppreſſum fuerit hominum genus propter peccatum primi parentis. Nam a principio Deus proprij boni appetitionem creatis rebus ingenerauit, ut naturali quadam propenſione ſuum quærerent, & expeterent finem, a quo illæ numquam, niſi obiecto extrinſecus impedimento, declinant. Hæc autem initio fuit in homine expe-*

de orone [illegible]

expetendi Deum, ſuæ beatitudinis auctorem, parentemque, eo præclarior, & præſtantior uis, quod is compos eſſet rationis, atque conſilij. Sed hunc amorem, ſibi naturaliter ingenitum, cum reliquæ naturæ rationis expertes conſeruaſſent, quæ ut initio procreatæ fuerunt natura bonæ, ſic in eo ſtatu, & condicione manſerunt, hodieque manent; miſerum hominum genus curſum non tenuit: non enim ſolum bona iuſtitiæ originalis amiſit, quibus a Deo ſupra naturæ ſuæ facultatem auctum, ornatumque fuerat, ſed etiam inſitum in animo præcipuum uirtutis ſtudium obſcurauit. Omnes, inquit, declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt. non eſt, qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum. Nam ſenſus & cogitatio humani cordis in malú prona ſunt ab adoleſcentia ſua: ut inde facile intelligi poſſit, neminem per ſe ſalutariter ſapere, ſed omnes ad malum eſſe propenſos, innumerabilesque eſſe hominum prauas cupiditates, dum procliues ſunt, & flagranti ſtudio feruntur ad iram, ad odium, ad ſuperbiam, ad ambitionem, ad omne fere malorum genus. Quibus in malis quamquam aſſidue uerſemur; tamen, quæ ſumma eſt noſtri generis miſeria, permulta ex illis ſunt, quæ nobis minime mala uideantur. quæ res inſignem arguit hominum calamitatem, qui cupiditatibus ac libidinibus obcæcati non uideant, quæ ſalutaria opinantur, plerumque eſſe peſtifera, immo uero ad illa pernicioſa mala, tamquam ad optabile & expetendum bonum, rapiantur præcipites

Pſal.52

Gen.8.

Rom.7

pites, ab ijs, quæ uere bona ſunt, & honeſta, tamquam a contrarijs rebus, abhorreant. Hanc opinionem, corruptumque iudicium deteſtatur Deus illis
Iſa. 5 *uerbis; Væ, qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Itaque, noſtris ut ſub ciant oculis noſtras miſerias, comparant nos diuinæ litteræ ijs, qui uerum guſtandi ſenſum amiſerunt: qua re fit, ut a ſalubri uictu alieni ſint, appetantque contrarium. Cum ægrotis præterea nos conferunt. ut enim illi, niſi morbum depulerint, ſanorum, & integrorum hominum officia ac munera obire non poſſunt: ſic nos, quæ Deo gratæ ſint, actiones ſuſcipere ſine diuinæ gratiæ adiumẽto nequimus. Quod ſi quædam ſic affecti aſſequimur; leuia illa ſunt, & quæ ad conſequendam cæleſtem beatitudinem parum uel nihil momenti habent. At Deum, ut par eſt, amare, & colere, quod maius quiddam & altius eſt, quam ut nos humi ſtrati id humanis uiribus aſſequamur, numquam poterimus, niſi adminiculo diuinæ gratiæ ſubleuemur. Quamquam aptiſſima eſt etiam illa comparatio ad ſignificandam miſerã humani generis condicionem, quod ſimiles eſſe dicimur puerorum, qui ſuo relicti arbitrio temere mouentur ad omnia: pueri, inquam, ſumus, & imprudentes, ludicris ſermonibus, & inanibus actio-*
Prouer. 1 *nibus dediti, ſi a diuino præſidio deſeramur. ſic*
Cap. 1 *enim nos obiurgat Sapientia: Vſquequo paruuli*
diligi-

diligitis infantiam, & ſtulti ea, quæ ſibi ſunt noxia, cupient? Et in hunc modum hortatur Apoſtolus: Nolite pueri effici ſenſibus. Etſi maiori in inanitate, & errore verſamur, quam illa puerilis ætas; cui tantum abeſt humana prudentia, ad quam tamen per ſe tempore poteſt peruenire; cum ad diuinam prudentiam, quæ ad ſalutem neceſſaria eſt, nos niſi Deo auctore, & adiutore adſpirare non poſſimus. niſi enim præſto nobis ſit Dei auxilium, reiectis ijs, quæ uere ſunt bona, ad interitum ruimus uoluntarium. Ac ſi quis, diſcuſſa diuinitus animi caligine, has uideat hominum miſerias, &, ſublato ſtupore, ſentiat legem membrorum, ac ſenſus cupiditates, ſpiritui repugnantes, recognoſcat, omnemque diſpiciat naturæ noſtræ propenſionem ad malum; qui poterit non ardenti ſtudio opportunum tanto huic malo, quo naturæ uitio premimur, remedium quærere, ſalutaremque illam regulam expetere, ad quam Chriſtiani hominis uita dirigenda, & conformanda ſit? Hoc igitur illud eſt, quod imploramus, cum ita precamur Deũ, Fiat uoluntas tua. Cum enim, abiecta obedientia, & Dei uolũtate neglecta, in has miſerias inciderimus, unum illud tantorũ malorum remedium nobis diuinitus propoſitũ eſt, ut ex Dei uoluntate, quã peccando contempſimus, aliquando uiuamus, omneſque cogitationes & actiones noſtras ea regula metiamur. quod ut aſſequi poſſimus, ſuppliciter illud a Deo petimus, Fiat uoluntas tua. Id uero illis 1.Cor.14

etiam

etiam uehementer petendum eſt, in quorum animis iam regnat Deus, quique iam ſunt radijs diuini luminis illuſtrati; cuius gratiæ beneficio, Dei obtemperent uoluntati. Quibus licet ita comparatis propriæ tamẽ cupiditates aduerſantur propter procliuitatem ad malum, inſitam in hominum ſenſibus; ut, etiam ſi tales ſimus, magnum tamen hoc
Iacob. 4 loco nobis periculum ſit a nobis ipſis, ne abſtracti, & illecti a concupiſcentijs, quæ militant in membris noſtris, iterum de ſalutis uia deflectamus. de
Matth. 26 quo nos periculo Chriſtus dominus admonuit illis uerbis: Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem. ſpiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. Non enim eſt in hominis poteſtate, ne in eius quidem, qui per Dei gratiam eſt iuſtificatus, ita domitos habere carnis affectus, ut numquam illi poſtea excitentur: quippe cum eorum, qui iuſtificati ſunt, mentem ſanet Dei gratia, non
Rom 7. etiam carnẽ: de qua illud ſcripſit Apoſtolus: Scio enim, quia non habitat in me, hoceſt in carne mea bonum. Nam ut ſemel primus homo iuſtitiam originalem, quo tamquam freno quodam cupiditates regebantur, amiſit, minime eas poſtea ratio ita continere potuit in officio, ut ea non appeterent, quæ etiam rationi repugnant. Itaque in ea hominis parte peccatum, ideſt peccati fomitẽ habitare ſcribit Apoſtolus, ut intelligamus eum non ad tempus, quaſi hoſpitem, diuerſari apud nos, ſed, quamdiu uiuimus, tamquam incolam noſtri corporis in domi-

domicilio membrorum hærere perpetuo. Ergo domeſticis & inteſtinis hoſtibus aſſidue oppugnati, facile intelligimus, confugiendum eſſe ad Dei auxilium, petendumque, ut fiat in nobis uoluntas eius. Iam uero faciendum eſt, ut ſciant fideles, quæ ſit huius petitionis uis. quo loco, multis omiſſis, quæ a doctoribus ſcholaſticis de Dei uoluntate utiliter, & copioſe diſputantur, uoluntatem hic accipi dicimus pro ea, quam ſigni appellare ſolent, hoc eſt, pro eo quod Deus a nobis fieri, aut caueri iuſſerit, aut monuerit. Quare uoluntatis nomine hoc loco comprehenſa ſunt uniuerſa, quæ nobis ad cæleſtem beatitudinem comparandam proponuntur, ſiue illa ad fidem, ſiue ad mores pertineant; omnia denique, quæcumque nos Chriſtus dominus per ſe, uel per Eccleſiam ſuam facere aut imperarit, aut prohibuerit: de qua uoluntate ita ſcribit Apoſtolus: Nolite fieri imprudentes: ſed intelligentes, quæ ſit uoluntas Dei. Eph. 5 *Cum igitur illud precamur, Fiat uoluntas tua; petimus in primis nobis, ut Pater cæleſtis, facultatem cõcedat obtemperandi diuinis iuſſis, & inſeruiendi ei in ſanctitate & iuſtitia omnibus diebus noſtris; ut ad nutum & uoluntatem eius omnia faciamus; ut ea colamus officia, de quibus in ſacris litteris admonemur; ut ipſo duce & auctore reliqua omnia præſtemus, quæ eos decent, qui non ex uoluntate carnis, ſed ex Deo nati ſunt, exemplum Chriſti domini ſecuti, qui factus eſt obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis:* 1. Pet. 2

cis; ut parati ſimus omnia perpeti potius, quam uel minimum ab eius uoluntate diſcedere. Nec uero quiſquam eſt, qui huius ſtudio, & amore petitionis flagret ardentius, quam is, cui conceſſum ſit, ut ſummam eorum dignitatem intueatur, qui Deo obediunt. Idem enim illud uerißime dici intelligit; Seruire Deo, & illi obedire, regnare eſſe. Quicumque, inquit Dominus, fecerit uoluntatem patris mei, qui in cælis eſt, ipſe meus frater, ſoror, & mater eſt: hoc eſt, cum illo ſum omnibus amoris, & beneuolentiæ uinculis coniunctißimus. Nemo fere eſt ex uiris ſanctis, quin præcipuum huius petitionis munus a Deo uehementer poſtularit: ac præclara quidem omnes, ſed uaria perſæpe oratione uſi ſunt: in quibus mirificum & ſuauißimum Dauidem uidemus illud uarie

Pſal. 118 *rie poſtulantem. modò enim inquit: Vtinam dirigantur uiæ meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas. Interdum: Deduc me in ſemitam mandatorum tuorum. Nonnumquam: Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis iniuſtitia. Huc pertinent illa: Da mihi intellectum, ut diſcam mandata tua. Iudicia tua doce me: da mihi intellectum, ut ſciam teſtimonia tua. Sæpe alijs uerbis eandem tractat, uerſatque ſentētiam. Qui loci diligenter animaduertendi ſunt, & fidelibus explicandi; ut, quanta ſit in prima huius petitionis parte uis, et copia ſalutarium rerum, omnes intelligant. Secundo loco,*

cum

de orone dnical

cum illud precamur, Fiat uoluntas tua; deteſtamur opera carnis: de quibus ſcribit Apoſtolus: Manifeſta ſunt autem opera carnis; quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c. Gal.5 Rom.8
&, Si ſecundum carnem uixeritis, moriemini. petimusque ne ſinat Deus ea nos perficere, quæ ſenſus, quæ cupiditas, quæ imbecillitas noſtra ſuaſerit, ſed ut noſtram uoluntatem ſua uoluntate moderetur. Alieni ſunt ab hac uoluntate uoluptarij homines, qui in terrenarum rerum cura, & cogitatione defixi ſunt. Feruntur enim libidine præcipites ad potiundum, quod concupierunt, & in illo fructu prauæ cupiditatis felicitatem ponunt, ut beatum etiam eſſe dicant, qui, quodcumque optarit, conſequatur. Nos contra petimus a Deo, ut ait Apoſtolus, ne carnis curam faciamus in deſiderijs, ſed ut fiat uoluntas eius. Rom.13
etſi non facile adducimur, ut precemur Deũ, ut cupiditatibus noſtris non ſatisfaciat. habet enim difficultatẽ hæc animi inductio: quod ipſi quodã modo, id petentes, nos uidemur odiſſe: quod etiam ſtultitiæ tribuunt ij, qui toti hærent in corpore. ſed nos ſtultitiæ famam ſubeamus libenter Chriſti cauſa. cuius eſt illa ſententia: Si quis uult poſt me uenire, Matth.16
abneget ſemetipſum, præſertim cum ſciamus, mul Luc.9
to præſtare, id optare, quod rectum, iuſtumque ſit, quam illud aſſequi, quod a ratione, a uirtute, a Dei legibus ſit alienum. & certe deteriore loco is eſt, quicumque ad id peruenit,

quod

quod temere ac libidinis impulſu cupiebat, quam qui, optime quod optauit, non aſſequitur. quamquam non id modo petimus, ne concedatur nobis a Deo, quod ipſi noſtra ſponte cupimus, cum ſtudiũ noſtrum deprauatum eſſe conſtat; ſed ne id etiam detur, quod, ſuaſore, & impulſore Dæmone, ſimulato lucis angelo, tamquam bonum interdum poſtulamus, rectiſſimum illud Principis apoſtolorum ſtudium uidebatur, pietatiſque pleniſſimum, cum Dominum a conſilio proficiſcẽdi ad mortem auocare conabatur: & tamen eum, quia humanis ſenſibus, non diuina ratione ducebatur, Dominus acriter obiurgauit. Quid amantius in Dominum uidetur eo poſtulari potuiſſe, quod ſancti uiri Iacobus, & Ioannes, illis irati Samaritanis, qui magiſtrum hoſpitio accipere noluiſſent, ab eo petierunt, uti iuberet ignem e cælo deſcendere, qui duros illos, & inhumanos abſumeret? At a Chriſto domino reprehenſi ſunt illis uerbis: Neſcitis, cuius ſpiritus eſtis: Filius enim hominis non uenit animas perdere, ſed ſaluare.
Luc. 9
Neque uero ſolum, cum, quod cupimus, malum eſt, aut mali ſpeciem habet, Deum precari debemus, ut fiat uoluntas eius, ſed etiam, cum re uera malum non eſt; ueluti cum uoluntas ſequitur primam illam naturæ inclinationem, ut appetat ea, quæ naturam conſeruant, & reijciat, quæ ei contraria uideantur. Quocirca, cum in eum locum uentum eſt, ut aliquid petere uelimus huius generis; tum uero dicamus ex animo, Fiat uoluntas

tas tua: imitemur illum ipſum, a quo ſalutem, & ſalutis diſciplinam accepimus; qui cum naturaliter inſito cruciatuum, & acerbiſſimæ mortis timore commoueretur, tamen in illo horrore ſummi doloris, ſuam ad Dei patris retulit uoluntatem; Non mea, inquit, uoluntas, ſed tua fiat. Sed mirabiliter deprauatum eſt hominum genus: qui cum uim etiam ſuæ attulerint cupiditati, eamque diuinæ uoluntati ſubiecerint; tamen ſine Dei auxilio, quo & a malo prohibemur, & ad bonú dirigimur, peccata uitare non poſſunt. Ergo confugiendum eſt ad hanc precationem, & petendum a Deo, ut in nobis ipſe inſtituta perficiat, ut exultantes cupiditatis motus comprimat, ut appetitus rationi obedientes efficiat, ut nos denique totos ad ſuam conformet uoluntatem. Precamur etiam, ut Dei uoluntatis cognitionem totus orbis terrarum accipiat; quo diuinum myſterium, abſconditum a ſæculis, & generationibus, notum ac peruulgatum ſit apud omnes. Formam præterea, & præſcriptionem huius obedientiæ poſtulamus, ut uidelicet ad eam regulam dirigatur, quam in cælo & ſeruant beati angeli, & colit reliquus cæleſtium animarum chorus; ut quemadmodum illi ſponte, & ſumma cum uoluptate obediunt diuino numini, ſic nos Dei uoluntati, quo modo ipſe maxime uult, libentiſſime pareamus. & uero in opera, & ſtudio, quod Deo nauamus, ſummum a nobis amorem Deus, & eximiam charitatem requirit; ut, etiam ſi

Luc. 22

ſpe cæleſtium præmioru̇ totos nos ei dicauerimus, tamen ideo illa ſperemus, quod, ut in eam ſpem ingrederemur, placuit diuinæ maieſtati. Quare tota nitatur illo in Deum amore noſtra ſpes, qui mercedem amori noſtro propoſuit æternam beatitudinem. Sunt enim, qui amanter alicui ſeruiant, ſed tamen pretij cauſa, quo amorem referunt. Sunt præterea, qui tantummodo charitate & pietate commoti, in eo, cui dant operam, nihil ſpectant, niſi illius bonitatem, atque uirtutem; cuius cogitatione, & admiratione ſe beatos arbitrantur, quod ei ſuum officium præſtare poſſint. & hanc habet ſententiam illa appoſitio, Sicut in cælo, & in terra. Maxime enim nobis enitendum eſt, ut Deo ſimus obedientes, quemadmodum beatas mentes eſſe diximus. quorum laudes in illo ſummæ obedientiæ munere obeundo, eo pſalmo perſequitur Dauid:
Pſal. 102 Benedicite Domino omnes uirtutes eius, miniſtri eius, qui facitis uoluntatem eius. Quod ſi quis, ſanctum Cyprianum ſecutus, ſic illa interpretatur, ut dicat, In cælo, in bonis, & pijs; In terra, in malis, & impijs: nos uero etiam eius ſententiam comprobamus, ut pro cælo ſpiritus, pro terra caro intelligatur; ut & omnes, & omnia in omnibus Dei uoluntati obediant. Gratiarum item actionem continet hæc petitio. Veneramur enim eius ſanctiſſimam uoluntatem, & maximo perfuſi gaudio ſummis laudibus, & gratulationibus omnia eius opera celebramus, qui certo ſciamus eum omnia bene

Oratione dominical

feciſſe. cum enim conſtet, eſſe omnipotentē Deum; neceſſario ſequitur, ut omnia eius nutu facta eſſe intelligamus. cum uero etiam ipſum, ſicuti eſt, ſummum bonum eſſe affirmemus; nihil ex eius operibus non eſſe bonum, cum omnibus ipſe ſuam impertiuerit bonitatē, confitemur. Quod ſi in omnibus diuinam rationem non aſſequimur, in omnibus tamen, & ambigui cauſa neglecta, & reiecta omni hæſitatione, illud Apoſtoli profitemur: inueſtigabiles eſſe uias eius. Sed ob id maxime etiam Dei uoluntatem colimus, quod ab eo cæleſti lumine dignati ſumus. Ereptos enim de poteſtate tenebrarum, tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ. Sed ut extremo loco id explicetur, quod ad meditationem pertinet huius petitionis; redeundum eſt ad id quod initio attigimus, debere fidelem populum in huius pronunciatione petitionis eſſe demiſſo, & humili animo, reputantem ſecum eam, quæ in natura eſt inſita, cupiditatum uim, diuinæ uoluntati repugnantem, cogitantem ſe in eo officio uinci a naturis omnibus: de quibus ita ſcriptum eſt: Omnia ſeruiunt tibi: maximeque imbecillem eſſe, qui nullum opus Deo gratum non modo non perficere, ſed ne inſtituere quidem poſſit, niſi Dei adiumento ſubleuetur. Quoniam uero nihil magnificentius eſt, nihil præſtantius, quam, ut diximus, Deo ſeruire, & uitam ex eius lege, ac præceptis agere: quid optabilius eſſe poteſt homini Chriſtiano, quam ambulare in uijs Domini, quam nihil agitare

Rom. 11

Ad Col. 1

Pſal. 118

animo, nihil actione ſuſcipere, quod a diuina uoluntate abhorreat? Vt uero eam exercitationem capiat, & illud inſtitutum teneat diligentius, petat ex diuinis libris exempla eorum, quibus, cum illi conſiliorum ſuorum rationem non retuliſſent ad Dei uoluntatem, omnia male ceciderunt. Moneantur poſtremo fideles, ut in ſimplici & abſoluta Dei uoluntate acquieſcant: ferat æquo animo condicionē ſuam, qui ſibi inferiori loco uidetur eſſe, quam eius dignitas poſtulet: ne deſerat ordinem ſuum, ſed in ea uocatione maneat, in qua uocatus eſt, & proprium iudicium ſubijciat Dei uoluntati, qui nobis melius conſulit, quā ipſi optare poſſimus. ſi anguſtia rei familiaris, ſi corporis ualetudine, ſi perſecutionibus, ſi alijs moleſtijs, & angoribus premimur: certo ſtatuendum eſt, nihil horum ſine Dei uoluntate, quæ ſumma omnium ratio eſt, nobis accidere poſſe; ideoque non debere nos grauius commoueri, ſed inuicto animo ferre, ſemper illud in ore habentes, Domini uoluntas fiat: & illud beati
Iob 1 Iob: Sicut Domino placuit, ita factum eſt: ſit nomen Domini benedictum.

PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE.

Quarta petitio, & reliquæ deinceps, quibus animæ, & corporis ſubſidia proprie, ac nominatim poſtulamus, ad ſuperiores petitiones referuntur. habet enim hunc ordinem, ac rationem precatio

catio Dominica, ut poſtulationem rerum diuinarum conſequatur earum petitio, quæ ad corpus, & ad hanc uitam tuendam pertinent. nam ut ad Deum, tamquam ad ultimum finem, referuntur homines: ſic humanæ uitæ bona ad diuina eadem ratione diriguntur. quæ quidem ideo optanda, ac petēda ſunt; uel quod ita diuinus ordo poſtulat; uel quod illis adiumentis ad diuinorū bonorū adeptionem indigemus, ut ijs adminiculis propoſitū finem conſequamur, qui regno, & gloria cæleſtis patris, atque ijs præceptis colendis, ſeruandisque continetur, quæ Dei uoluntatis eſſe non ignoramus. quare omnem uim, & rationem huius petitionis ad Deum, eiuſque gloriam referre debemus. Præſtabunt igitur ſuum officium Parochi fidelibus auditoribus, ut intelligant, in ijs petendis, quæ ad uſum, ac fructum pertinent rerum terrenarum, eſſe intendendum animum, ac ſtudium noſtrum ad Dei præſcriptionem, nec inde ulla ex parte declinandum. Nam in eo, quod ſcribit Apoſtolus; Quid oremus, ſicut oportet neſcimus; maxime peccatur his poſtulationibus terrenarum, & caducarum rerum. Ergo petenda ſunt bona hæc, ut oportet; ne, perperam aliquid poſtulantes, reſponſum illud a Deo feramus; Neſcitis quid petatis. Erit autem certa iudicandi nota, quæ praua ſit, quæue recta petitio, conſilium, & propoſitum poſtulantis. Nam ſi quis terrena petit eo animo, ut illa omnino bona exiſtimet, & in illis, tamquam in optato fine, conquie-

Rom 8 · Matth. 20

ſcens, nihil præterea requirat; ſine dubio non orat, ſicut oportet. Non enim, inquit ſanctus Auguſtinus, petimus temporalia hæc tamquam bona noſtra, ſed tamquam neceſſaria noſtra. Apoſtolus
1.Cor.10 *etiam in epiſtola ad Corinthios docet, omnia, quæ ſpectant ad uſus uitæ neceſſarios, ad Dei gloriam referri oportere. Siue enim manducatis, inquit, ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Sed ut uideant fideles, quantam habeat hæc petitio neceſſitatem; commemorabunt Parochi, quanta ad uictum, & ad uitam colendam indigentia ſit externarum rerum. quod magis intelligent, ſi comparatio fiet eorum, quæ primo illi parenti noſtri generis, & reliquis deinceps hominibus fuerunt ad uiuendum neceſſaria. nam etſi ille in ampliſſimo innocentiæ ſtatu, unde et ipſe, & eius culpa omnis poſteritas corruit, neceſſe habuiſſet adhibere cibum ad reficiendas uires: tamen inter illius, & noſtræ uitæ neceſſitates multum intereſt. non enim ei ueſtibus ad tegumentum corporis opus fuiſſet, non tecto ad perfugium, non armis ad defenſionem, non remedijs ad ualetudinem, non alijs multis, quorum ſubſidio nos ad hanc naturæ imbecillitatem, ac fragilitatem tuendam egemus. ſatis ei fuiſſet ad immortalem uitam ille fructus, quem feliciſſima uitæ arbor nullo eius, aut poſterorum labore, præbuiſſet. Neque uero futurus erat homo in tantis paradiſi delicijs otioſus, quẽ ad agẽdũ Deus in eo uoluptatis domicilio collocorat:*

locarat: uerum nulla ei opera moleſta, nullum officij munus non iucundum fuiſſet. tuliſſet ille perpetuo ſuauiſſimos fructus ex cultura felicium hortorum; nec eum umquam opera, aut ſpes fefelliſſet. At poſterorum proles non ſolum fructu priuata uitalis arboris, uerum etiam horribili illa ſententia condemnata eſt; Maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus uitæ tuæ; ſpinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ: in ſudore uultus tui ueſceris pane tuo, donec reuertaris in terrã, de qua ſumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Nobis igitur cõtra euenerunt omnia, atque illi, & poſteris contigiſſet, ſi Dei dicto audiens fuiſſet Adam. itaque uerſa ſunt omnia, & mutata in deterrimam partẽ. In quo illud grauiſſimum eſt, quod maximos ſumptus, ſummum laborem, ac ſudorem ſæpiſſime nullus fructus conſequitur; cum fruges datæ in deteriorem ſegetem, uel ſuccreſcenti agreſtium herbarum aſperitate opprimuntur, uel nimbis, uento grandine, uredine, rubigine perculſæ, & proſtratæ intereunt; ut omnis anni labor, exiguo tempore, aliqua cæli, uel terræ calamitate, recidat ad nihilum. quod accidit immanitate noſtrorum ſcelerum; a quibus auerſus Deus, noſtris minime benedicit operibus; ſed horrenda manet ſententia, quam de nobis initio pronunciauit. Ergo Paſtores in huius loci tractationem incumbent; ut ſciat fidelis populus, ſua culpa homines in has anguſtias, &

Gen. 3

miſerias incidere; ut intelligat deſudandum quidē, & elaborandum eſſe in parandis ijs,quæ ad uiuendum ſunt neceſſaria, uerumtamen, niſi laboribus noſtris benedixerit Deus, fallacem ſpem, & ina-
1.Cor.3 nem fore omnem contentionem. nam neque qui plantat,eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incre-
Pſal.126 mentum dat Deus. Et; Niſi Dominus ædificauerit domum, in uanum laborauerunt, qui ædificant eam. Docebunt igitur Parochi, eſſe res pene innumerabiles, quæ ſi nobis deſint, uel uitam amittimus, uel agimus inſuauem. Hac enim cognita rerum neceſſitate, naturæque imbecillitate,Chriſtianus populus cœleſtem Patrem adire cogetur, & ab eo terrena,et cæleſtia bona ſuppliciter petere. Imi-
Luc.15 tabitur prodigum illum filium, qui cum in regione longinqua cæpiſſet egere, nec eſſet, cum eſuriret, qui ei ſiliquas daret, aliquando ad ſe rediens, intellexit, malorum,quibus premebatur, nuſquam niſi a patre eſſe expectandum remedium. Quo loco accedet etiam fidentius ad orandū fidelis populus, ſi in cogitatione diuinæ benignitatis recordabitur, paternas aures perpetuo patere filiorum uocibus. nam dum hortatur nos, ut panem petamus ea ſe recte petentibus abunde largiturum pollicetur. docendo enim, quo modo petamus,hortatur; hortando, impellit; impellendo, ſpondet; ſpondendo, nos in ſpem certiſſimæ impetrationis inducit. Excitatis igitur,& inflammatis animis fidelis populi, ſequitur, ut, quid hac petitione poſtuletur, declaran-
dum

dum ſit: primum, qui ſit ille panis, quem petimus. Sciendum igitur eſt, in diuinis litteris hoc panis nomine multa quidem ſignificari, ſed illa duo præcipue, primum quidquid in uictu, ceteriſque rebus ad corpus, uitamque tuendam adhibemus, deinde, quidquid nobis ad ſpiritus, & animæ uitam, ac ſalutem Dei munere tributum eſt. Petimus autem hoc loco huius, quam in terris agimus, uitæ ſubſidia, ſanctorum Patrum ita ſentiẽtium auctoritate. Quamobrem minime ſunt audiendi, qui dicunt, nõ licere Chriſtianis hominibus a Deo petere terrena huius uitæ bona. Nam huic aduerſantur errori, præter conſentientem Patrum ſententiam, exempla permulta tum ueteris, tum noui teſtamenti. Iacob enim uouens, ſic orabat; Si fuerit Dominus mecum, & cuſtodierit me in uia, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad ueſcendum, & ueſtimentum ad induẽdum; reuerſuſque fuero pro ſpere ad domum patris mei; erit mihi Dominus in Deum, & lapis iſte, quem erexi in titulum, uocabitur domus Dei; cunctorumque, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi. Salomon etiam certum petebat huius uitæ ſubſidium, cum illud precabatur; Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi; tribue tantum uictui meo neceſſaria. Quid, quod Saluator humani generis illa iubet petere, quæ nemo negare audeat ad corporis uſum pertinere? Orate, inquit, ut non fiat fuga ueſtra in hieme, uel Sabbatho. Quid dicemus de S. Iacobo? cuius illa

Gen. 28

Prouer. 30

Matth. 24

Iacob. 5

ſunt:

ſunt. Triſtatur aliquis ueſtrum? oret: æquo animo
Rom.15 *eſt? pſallat. Quid de Apoſtolo? qui ſic cum Romanis agebat; Obeſcro uos fratres per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & per charitatem ſancti ſpiritus, ut adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum, ut liberer ab infidelibus, qui ſunt in Iudæa. Quare, cum & diuinitus conceſſum ſit fidelibus, ut petant hæc ſubſidia rerum humanarum, & perfecta hæc a Chriſto domino tradita ſit orandi formula; ne illud quidem dubium relinquitur, unam ex ſeptem hanc eſſe petitionem. Petimus præterea panem quotidianum, ideſt uictui neceſſaria; ut panis nomine, quod ſatis ſit, & ueſtium ad tegendum, & cibi ad ueſcendum, ſiue panis is ſit, ſiue caro, ſiue piſcis, ſiue quodcumque aliud, intelligamus.*
4.Reg.6 *uidemus enim uſum eſſe hoc loquendi modo Eliſeum, cum regem moneret, ut præberet panem militibus Aſſyrijs, quibus magna ciborum copia data*
Luc.14 *eſt. Illud etiam de Chriſto domino ſcriptum ſcimus: Ingreſſus eſt in domum cuiuſdam principis Phariſæorum ſabbatho manducare panem. Qua uoce, quæ ad cibum, quæque ad potum pertinent, ſignificari uidemus. Ad huius petitionis abſolutam ſignificationem præterea animaduertendum eſt, hoc panis uocabulo non abundantem, & exquiſitam ciborum, ac ueſtium copiam, ſed neceſſariam, ac ſimplicem intelligi debere: quemadmodum ſcripſit*
1.Tim.6 *Apoſtolus; Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus. Et Salomon, ut dixi-*
Proue.30
mus,

mus: Tribue tantum uictui meo neceſſaria. Huius quoque frugalitatis, & parſimoniæ illa uoce, quæ proxime ſequitur, admonemur. cum enim, Noſtrum, dicimus, panem illum ad neceſſitatem noſtram, non ad luxuriam petimus. non enim Noſtrum dicimus, quia eum nobis opera noſtra, ſine Deo, parare poſſimus (eſt enim apud Dauidem; Omnia a te expectant, ut des illis eſcam in tempore: dante te illis, colligent: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate: & alio loco: Oculi omnium in te ſperant Domine, & tu das eſcam illorum in tempore opportuno) ſed quia neceſſarius eſt, & a parente omnium Deo, qui omnes ſua prouidentia alit animantes, nobis attributus. Ob eam quoque cauſam panis noſter appellatur, quod iure eſt a nobis acquirendus, non iniuria, fraude, aut furto parandus. quæ enim nobis malis artibus conciliamus, non noſtra ſunt, ſed aliena, ſæpiusque illorum calamitoſa eſt uel adeptio, uel poſſeſſio, uel certe iactura. contra uero honeſtis, ac laborioſis piorum hominum lucris, ex Prophetæ ſententia tranquillitas ineſt, & magna felicitas. Labores enim, inquit, manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit. Iam uero ijs, qui iuſto labore uictum quærunt, fructum ſuæ benignitatis eo loco pollicetur Deus; Emitttet Dominus benedictionem ſuper cellaria tua, & ſuper omnia opera manuum tuarum, benedicetque tibi. Neque ſolum petimus a

Pſal. 103 · Pſal. 127 · Deuter. 28

Deò nobis, ut illo uti liceat, quod noſtro ſudore, ac uirtute peperimus eius adiumento benignitatis: id enim uere dicitur noſtrum: ſed etiam bonam mentem poſtulamus, ut recte partis recte item ac prudenter uti poſſimus. QVOTIDIANVM. *huic etiam uoci ſubiecta eſt ea notio frugalitatis, ac parſimoniæ, quá proxime diximus. non enim multiplicem, aut delicatum cibum poſtulamus, ſed eum, qui naturæ neceſſitati ſatisfaciat: ut eos pudeat hoc loco, qui, faſtidio communis cibi, & potionis, conquiſitiſſima eſcarum, ac uinorum genera perſequuntur. Nec minus hac quotidiani uoce improbantur ij, quibus horrendas illas minas proponit Iſaias:*
Iſa.5 *Væ, qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis uſque ad terminum loci: numquid habitabitis uos ſoli in medio terræ? Etenim eſt inexplebilis horum hominum cupiditas, de quibus il*
Eccle.5 *lud ſcriptum eſt a Salomone; Auarus non implebitur pecunia. ad quos dictum etiam illud pertinet*
1.Tim.6 *Apoſtoli: Qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum Diaboli. Quotidianum præterea panē appellamus, quod ueſcimur eo ad reficiendum uitalem humorem, qui quotidie conſumitur ui naturalis caloris. Eſt denique illa huius ratio nominis, quod aſſidue petendus eſt, ut in hac conſuetudine amandi, & colendi Deum retineamur; nobisque omnino perſuadeamus, id quod eſt, uitam, ac ſalutem noſtram ex Deo pendere.* DA NOBIS. *Quantam hæ duæ uoces materiam præ-*

beant

beant ad cohortandum fideles, ut infinitam Dei potentiam pie, ſanctéque colant, & uenerentur, in cuius manu ſunt omnia, & ut nefariam illam Satanæ oſtentationem deteſtentur; Mihi tradita ſunt omnia, & cui uolo do illa; nemo non uidet. nam unius nutu Dei diſtributa cuncta, & conſeruantur, & augentur. Sed quæ diuitibus hæc eſt impoſita neceſſitas, dixerit quiſpiam, petendi quotidianum panem, cum rebus omnibus abundent? Hæc illis neceſſitas eſt orandi in hunc modum, non ut dentur eis, quorum Dei benignitate habent copiam, ſed ne, quæ abunde illis adſunt, amittant. Quamobrem, ut ſcribit Apoſtolus, Hinc diſcant diuites non ſublime ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarum, ſed in Deo uiuo, qui præſtat nobis omnia abunde ad fruendum. Huius autem neceſſariæ petitionis hanc cauſam affert ſanctus Chryſoſtomus, non ſolum ut nobis ſuppetat cibus, ſed ut eum nobis ſuppeditet Domini manus, quæ, ſalubrem, atque adeo ſalutarem uim inſerens pani quotidiano, efficit, ut & cibus corpori proſit, & corpus animæ ſeruiat. Sed quid eſt, quamobrẽ, DA NOBIS, numero multitudinis dicimus, non autem, mihi? Quia proprium illud eſt Chriſtianæ charitatis, non ut quiſque de ſe uno ſollicitus ſit, ſed ut præterea de proximo laboret, & in cura ſuæ utilitatis meminerit etiam aliorum. Accedit eo, quod, quæ alicui munera diuinitus tribuuntur, non idcirco tribuuntur, ut ſolus is ea poſſideat, uel in illis luxurioſe

Luc. 4

1. Tim. 6

xurioſe uiuat, ſed ut cum alijs communicet, quæ neceſſitati ſuperfuerint: nam inquiunt ſancti Baſilius, & Ambroſius: Eſurientium panis eſt, quem tu detines: nudorum indumentum eſt, quod tu recludis: miſerorum redemptio eſt, & abſolutio, pecunia, quã tu in terram defodis. HODIE. *Admonet nos hæc uox cõmunis infirmitatis. quis enim eſt, qui, ſi minus ſua uñus opera prouidere ſe poſſe ſperat in longinquũ tempus neceſſarios uitæ ſumptus, ſaltem in diem uictus ſubſidia paraturum non confidat? Sed ne huius quidem fiduciæ facultas nobis a Deo permittitur, qui nos ſingulorum etiam dierum cibum a ſe petere iuſſit. Quæ ſententia habet illam neceſſariam rationem, quia quotidiano pane egemus omnes, quotidie etiam Dominica precatione ſingulis utendum eſſe. Hæc de pane, qui ore perceptus, corpus alit, atque ſuſtentat, qui communis fidelium, & infidelium, piorum, & impiorum, admirabili Dei bonitate, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos, pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos, omnibus impertitur. Reliquus eſt ſpiritualis panis: quem etiam hoc loco petimus. Quo ſignificantur omnia, quæcumque in hac uita ad ſpiritus, et animæ ſalutẽ, et incolumitatẽ requirũtur. ut.n. multiplex eſt cibus, quo corpus alitur, et ſuſtẽtatur: ſic non eſt unius generis eſca, quæ ſpiritus, & animæ uitam continet. nam et uerbũ Dei cibus eſt animæ: Sapiẽtia enim inquit: Venite, comedite panem meum: & bibite uinum, quod miſcui uobis.*

Ambroſi⁹ ex Baſilio in ſermone 81

Matth. 5

Prou. 9

Huius

Huius autem uerbi facultatem cum adimit Deus hominibus, quod efficere ſolet, cum grauius noſtris ſceleribus offenditur, fame dicitur premere genus humanum. ſic enim eſt apud Amos: Emittam famem in terram, non famem panis, neque ſitim aquæ, ſed audiendi uerbum Domini. Vt autem illud eſt certum propinquæ mortis ſignum, cum non poſſint homines uel cibum ſumere, uel ſumptum retinere: ſic magnum eſt deſperatæ ſalutis argumentum, cum uel non quærunt uerbum Dei, uel, ſi, adſit, non ſuſtinent; & illam impietatis uocem in Deum effundunt; Recede a nobis, ſcientiam uiarum tuarum nolumus. In hoc furore animi, & mentis cæcitate uerſantur illi, qui, neglectis ijs, qui legitime eis præſunt, catholicis & Epiſcopis, & ſacerdotibus, & a ſancta Romana Eccleſia deſciſcentes, corruptoribus Dei uerbi hæreticis ſe in diſciplinam tradiderunt. Iam uero panis eſt Chriſtus dominus, animæ cibus: nam inquit ipſe de ſe: Ego ſum panis uiuus, qui de cælo deſcendi. Incredibile eſt, quanta uoluptate, ac lætitia perfundat piorum animas hic panis tum, cum maxime terrenis moleſtijs, & incommodis conflictantur. exemplo nobis eſt ſanctus ille chorus apoſtolorum, de quibus extat; Illi quidem ibant gaudentes a conſpectu concilij. Referti ſunt huiuſmodi exemplis libri de uita ſanctorum hominum: & de intimis his bonorum gaudijs, ita loquitur Deus: Vincenti dabo manna abſconditum.

Amos 8
Iob 21
Ioan. 6
Act. 5
Apocal. 2

Præcipue autē panis noſter eſt ipſe Chriſtus dominus, qui in ſacramento Euchariſtiæ ſubſtantialiter continetur. Hoc inexplicabile pignus charitatis de
Ioan.6 *dit nobis rediturus ad patrē, de quo dixit: Qui man ducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem,*
Matth.26 *in me manet, & ego in illo. Accipite, & mandu-*
1.Cor.11 *cate, hoc eſt corpus meum. Ea petent Parochi, quæ ad fidelis populi utilitatem pertinebunt, ex eo loco, quo ſeparatim huius ſacramenti uis, ac ratio continetur. Et uero dicitur hic panis noſter, quia fidelium modo hominum eſt, ideſt eorum, qui charitatem cum fide coniungentes, pœnitentiæ ſacramento ſordes eluunt peccatorum; qui non dimittentes memoriam, ſe Dei filios eſſe, diuinum ſacramentum ſumunt, & colunt quanta maxima poſſunt ſanctitate, ac ueneratione. Quotidianus uero quamobrem dicatur, in promptu duplex ratio eſt, altera, quod in ſacris Chriſtianæ Eccleſiæ myſterijs quotidie & offertur Deo, & datur pie ſancteque poſtulantibus; altera, quod quotidie ſumendus eſt, uel certe ita uiuendum, ut quotidie, quoad eius fieri poſſit, digne ſumere queamus. Audiant, qui contra ſentiunt, niſi longo interuallo ſalutaribus his epulis animæ ueſci non oportere, quid ſanctus dicat*
S. Amb. in lib. 5. de Sacramē. ca.4 *Ambroſius: Si quotidianus eſt panis, cur poſt annum illum ſumis? Sed in hac petitione ad illud præcipue cohortandi ſunt fideles, ut, cum recte & conſilium, & induſtriam ſuam poſuerint in comparandis rebus uitæ neceſſarijs, rei exitum Deo permit-*

tant,

tant, ſuumque deſiderium ad eius referant uoluntatem, qui non dabit in æternum fluctuationem iuſto. Nam uel concedet Deus, quæ petuntur, & ita ſuum optatum conſequentur; uel non concedet, & id erit certiſſimum argumentum, nec ſalutare illud eſſe, nec utile, quod pijs a Deo negatur, cui magis curæ eſt de eorum ſalute, quam illis ipſis. Quem locum inſtruere poterunt, explicandis ijs rationibus, Parochi, quæ a ſancto Auguſtino in epiſtola ad Probam præclare colliguntur. Extremum illud erit in huius tractatione petitionis, ut meminerint diuites facultates ſuas, & copias Deo acceptũ referre, cogitentque ſe idcirco illis bonis eſſe cumulatos, ut illa diſtribuant indigentibus. In quam ſententiam conueniunt, quæ in prima epiſtola ad Timotheum ab Apoſtolo diſſeruntur: unde magnã uim Parochis petere licebit diuinorum præceptorũ ad hunc locum utiliter, ac ſalutariter illuſtrandum.

Pſal. 54 S. Auguſt. 1. Tim. 6

ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICVT ET NOS DIMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS.

Cum ita multa ſint, quæ infinitam Dei potentiam, cum pari ſapientia, ac bonitate coniunctã, ſignificent, ut, quocumque oculos, cogitationemq. conuerteris, certiſſima ſigna immenſæ poteſtatis, ac benignitatis occurrant; nihil profecto eſt, quod ſummum eius amorem, & admirabilem in nos charitatem magis declaret, quam inexplicabile myſterium

ſterium Ieſu Chriſti paſſionis, unde peremnis ille fons ad eluendas peccatorum ſordes erupit; quo perfundi, & expiari, Deo duce, ac largitore, exoptamus, cum illud ab eo petimus, Dimitte nobis debita noſtra. Continet autem hæc petitio ſummam quandam eorum bonorum, quibus per Ieſum Chriſtum cumulatum eſt humanum genus. Id enim
Iſa. 27 docuit Iſaias: Dimittetur, inquit, iniquitas domui Iacob, & iſte omnis fructus, ut auferatur peccatum eius. quod Dauid etiam oſtendit, beatos prædicans eos, qui ſalutarem illum fructum perci-
Pſal. 31 pere potuerunt, his uerbis: Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates. Quare eſt accurate, ac diligenter Paſtoribus huius poſtulationis animaduertenda, & exponenda ſententia, quam ad cæleſtem uitam conſequendam tantum ualere intelligimus.
Ingredimur autem nouam precandi rationem. nam hactenus a Deo non ſolum æterna, & ſpiritualia bona, ſed caduca, et quæ ad hãc uitam pertinẽt, commoda petiuimus: nunc uero mala deprecamur & animæ, & corporis, & huius, & ſempiternæ uitæ. Sed quoniam ad impetrandum, quod poſtulamus, requiritur recta poſtulandi ratio; quo modo affectos eſſe oporteat eos, qui Deum hoc orare uelint, dicendum uidetur. Monebunt igitur Parochi fidelem populum, primũ neceſſe eſſe, ut is, qui ad hoc petendum uelit accedere, ſuum ipſe peccatum agnoſcat; deinde, ut eius ſenſu, ac dolore commoueatur; tum, ut ſibi omnino perſuadeat,

De orone dnicali

Deum in hac eſſe uoluntate, ut ijs, qui peccauerũt, ita, ut diximus, affectis, & comparatis; ignoſcat; ne forte acerbam delictorum recordationem, ac recognitionem illa ueniæ deſperatio cõſequatur, quæ olim Caim, & Iudæ animum occupauit; qui Deum Gen.4
modo uindicem, & ultorem, non etiam mitem, & Matth.27
miſericordem, exiſtimarunt. Ergo in hac petitione ſic affecti ſimus, oportet, ut dolenter peccata noſtra recognoſcentes, ad Deum, tamquam ad parentem, non quaſi ad iudicẽ confugiamus; a quo, non ut ex iuſtitia nobiſcum agat, ſed ex miſericordia, poſtulemus. Facile autem adducemur, ut peccatum noſtrum agnoſcamus, ſi ipſum audierimus Deum nos in ſacris litteris huius rationis admonentem: eſt enim illud apud Dauidem: Omnes declina Pſal.13
uerunt, ſimul inutiles facti ſunt: non eſt, qui fa- 52
ciat bonum, non eſt uſque ad unum. In eandem ſententiam loquitur Salomon: Non eſt homo iuſtus Eccle.7
in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Quo illud etiam pertinet: Quis poteſt dicere, mundum Proue.20
eſt cor meum, purus ſum a peccato? Quod idem a ſancto Ioanne, ad deterrendos homines ab arrogantia, ſcriptum eſt: Si dixerimus, quoniam pecca- 1.Ioan.1
tum non habemus; ipſi nos ſeducimus, & ueritas in nobis non eſt. Et a Hieremia: Dixiſti, abſque pec Hier.2
cato, & innocens ego ſum: & propterea auertatur furor tuus a me: ecce ego iudicio contendam tecũ, eo quod dixeris, non peccaui. Quorum ſentẽtias

ficijs auƈti ſimus: ut quid? ut abalienati a patre Deo, qui ſummum bonum eſt, turpiſſima peccati mercede, Diabolo nos addicamus in miſerrimam ſeruitutem. neque enim dici poteſt, quam crudeliter ille dominetur in eorum animis, qui, repulſo ſua ui iugo Dei, ruptoque charitatis amabiliſſimo nodo, quo parenti Deo ſpiritus noſter adſtringitur, ad hoſtem acerrimum deſciuerunt; qui eo nomine princeps, & rector mundi, & princeps tenebrarum, Ioan 14
& rex ſuper uniuerſos filios ſuperbiæ, dicitur in diuinis litteris. In eos autem, qui Dæmonis tyrannide opprimuntur, uere conuenit illa uox Iſaiæ; Domine Deus noſter, poſſederunt nos domini abſque te. Hæc ſi nos minus mouent rupta fœdera charitatis, moueant certe calamitates, & ærumnæ, in quas per peccatum incidimus. uiolatur enim ſanƈtitas animæ, quam Chriſto deſponſam eſſe ſcimus: profanum fit illud idem templum Domini, quid qui contaminant, in eos dicit Apoſtolus; Si quis autem templum Dei uiolauerit, diſperdet illum Deus. Innumerabilia ſunt mala, quæ peccatum inuehit in hominem: quam pene infinitam peſtem Dauid his uerbis expreſſit: Non eſt ſanitas in carne mea, a facie iræ tuæ: non eſt pax oſſibus meis, a facie peccatorum meorum. Nimirum norat hanc plagæ uim, cum nullam ſui partem peſtifero peccato intaƈtam fateretur. peruaſerat enim in oſſa peccati uirus, ideſt, rationem, & uoluntatem, quæ maxime ſolidæ ſunt animæ partes, infecerat. hanc late

Ad Eph. 6 · Iob 41 · Iſa. 26 · 1. Cor. 3 · Pſal. 37

phetas, Iſaiam, Ezechielem, & Zachariam, cor durum, lapideum, & adamantinum habere dicuntur. ſunt enim, inſtar lapidis, nullo dolore molliti, nullum uitæ, ideſt ſalutaris recognitionis ſenſum habentes. Sed ne peccatorum grauitate deterritus, ſe populus ueniam impetrare poſſe deſperet; ipſum ad ſpem uocare Parochi debebunt his rationibus; quod & Eccleſiæ Christus dominus poteſtatem dedit remittendi peccata, quemadmodum ſacroſancti Symboli articulo declaratur, & hac petitione docuit, quanta eſſet Dei bonitas, ac liberalitas in genus humanum. niſi enim promptus eſſet, ac paratus Deus ad condonandum peccata pænitentibus, numquam nobis hanc precandi formulam præſcripſiſſet: Dimitte nobis debita noſtra. Quamobrem illud fixum in animis tenere debemus, fore, ut is paternam miſericordiã nobis impertiat, qui ipſam his precibus iußit expoſcere. nam omnino ſub hac petitione, illa eſt ſubiecta ſententia, ſic eſſe in nos affectum Deum, ut uere pænitentibus libenter ignoſcat. Eſt enim Deus is, in quem, abiecta obedientia, peccamus: cuius ordinem ſapientiæ perturbamus, quantum eſt ſitum in nobis; quem offendimus, quem factis, dictisque uiolamus. Verum idem eſt ille beneficentißimus parens, qui, cum poßit omnia condonare, non modo ſe id uelle declarauit, ſed etiam impulit homines, ut a ſe ueniam peterent, &, quibus uerbis id facerent, docuit. Quare nemini dubium eſſe poteſt, Iſa. 46 Ezech. 36 Zach. 7

quin, illo auctore, in noſtra poteſtate ſit, nobis Dei gratiam reconciliare. Et quoniam hæc teſtificatio propenſæ ad ignoſcendum diuinæ uoluntatis fidem auget, ſpem alit, charitatem inflammat; operæpretium eſt ornare hunc locum nonnullis diuinis teſtimonijs, & hominum exemplis; quibus maximorum ſcelerum pænitētibus Deus ueniam cōceſſerit. quam ſententiam quoniam perſecuti ſumus, quantum res ferebat, in procemio huius precationis, & in ea Symboli parte, quæ eſt de remittendis peccatis; inde aſſument Parochi, quæ ad hunc locum inſtruendum pertinere uidebuntur, reliqua haurient ex diuinarum litterarum fontibus: tum uero eodem utantur inſtituto, quo in ceteris petitionibus utendum duximus; ut intelligant fideles, quid hic, Debita, ſignificent; ne forte decepti ambiguo, aliud ab eo, quam quod petendum ſit, poſtulent. Primum autem ſcire oportet, minime petere nos, nobis ut remittatur amor ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente noſtra, quem omnino Deo debemus, & cuius debiti ſolutio eſt ad ſalutem neceſſaria. Neque uero, quia, debiti nomine, etiam obedientia, cultus, ueneratio, & cetera huius generis officia continentur, poſtulamus, ut non amplius ea debeamus, ſed precamur, ut liberet
Luc.11 *a peccatis: ſic enim S. Lucas eſt interpretatus: qui peccata pro debitis poſuit, ob eā cauſam, quod illis committendis rei efficimur Deo, & debitis pœnis propoſiti, quas uel ſatisfaciendo, uel patiendo*

pendi-

pendimus. Huius generis debitum fuit, quod Chriſtus dominus locutus eſt ore Prophetæ; Quæ non rapui, tunc exoluebam. Qua Dei uerbi ſententia licet intelligere, non ſolum nos debitores eſſe, ſed etiam nõ eſſe ſoluendo; cum peccator per ſe ſatisfacere nullo modo poſſit. Quare confugiendum nobis eſt ad Dei miſericordiam: cui quia per iuſtitia reſpondet, cuius eſt retinentiſſimus Deus, utendum erit deprecatione, & patrocinio paſſionis domini noſtri Ieſu Chriſti; ſine qua nemo umquam ueniam delictorum impetrauit; a qua omnis & ſatisfaciendi uis, & ratio tamquam ex fonte profluxit. nam pretium illud in cruce a Chriſto domino perſolutum, & nobiſcum per ſacramenta, re, uel ſtudio, ac deſiderio adhibita, communicatum, tanti eſt, ut nobis impetret, & conficiat, quod hac petitione poſtulamus, ut peccata noſtra remittantur. Quo loco non id modo pro leuibus erratis, & facillimis ad impetrandam ueniam, ſed pro grauibus, & mortiferis peccatis deprecamur. quæ precatio in ſcelerum grauitate pondus non habebit, niſi id a pænitentiæ ſacramento, re, uel certe deſiderio ſuſcepto, ut iam dictum eſt, aſſumpſerit. Dicimus autem, Debita noſtra, longe aliter, atque, Panem noſtrum, antea diximus. noſter enim ille eſt panis, quia nobis Dei munere tribuitur: at peccata noſtra ſunt, quia illorum culpa reſidet in nobis: ná noſtra uoluntate ſuſcipiuntur; quæ peccati uim non haberent, niſi eſſent uoluntaria. Nos igitur,

Pſal. 68

eam culpam ſuſtinentes, & conſitentes, ad expiandum peccata neceſſariam Dei clementiam implo ramus. In quo non utimur excuſatione cuiuſquam, nec cauſam in quemquam transferimus, ut primi
Gen. 3 homines Adam, & Eua fecerunt; ipſi nos indicamus, illam, ſi ſapimus, Prophetæ precationem ad
Pſal. 140 hibentes, Non declines cor meum in uerba malitiæ ad excuſandas excuſationes in peccatis. Nec uero dicimus, dimitte mihi, ſed nobis; quod fraterna neceßitudo, & charitas, quæ inter omnes homines intercedit, a nobis ſingulis poſtulat, ut de communi proximorum ſalute ſolliciti, cum pro nobis preces facimus, pro illis etiam deprecemur. Hunc orandi morem, a Chriſto domino traditum, deinceps ab Eccleſia Dei acceptum, perpetuoque ſeruatum, ipſi & maxime tenuerunt Apoſtoli; &, ut ceteri adhiberent, auctores fuerunt. Huius autem flagrantis ſtudij, & cupiditatis in deprecando pro ſalute proximorum, habemus in utroque teſtamento ſanctorum Moſis, & Pauli præclarum exemplum: quorum alter ſic Deum preca-
Exod. 32 batur; Aut dimitte eis hanc noxam, aut, ſi non facis, dele me de libro tuo: alter in hunc modum;
Rom. 9 Optabam ego ipſe anathema eſſe a Chriſto pro fratribus meis.

SICVT ET NOS DIMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS.

Illud, Sicut, dupliciter intelligi poteſt: nam & ſimilitudinis uim habet, cum uidelicet a Deo petimus,

de orone dmical

mus, ut, quemadmodum nos iniurias, & contumelias remittamus iis, a quibus læſi ſumus, ſic ipſe nobis peccata cōdonet. Eſt præterea condicionis nota: in quam ſententiam Chriſtus dominus eam formulam interpretatur: Si enim dimiſeritis, inquit, hominibus peccata eorum, dimittet & uobis pater ueſter cæleſtis delicta ueſtra; ſi autem non dimiſeritis hominibus, nec pater ueſter dimittet uobis peccata ueſtra. Verum habet uterque ſenſus eandem ignoſcendi neceſſitatem: ut, ſi uolumus Deum nobis ueniam concedere delictorum, parcamus illis ipſis neceſſe ſit, a quibus iniuriam accepimus. ſic enim Deus obliuionem iniuriarum, mutuumque ſtudium, & amorem requirit a nobis, ut eorum, qui in gratiam non ſunt reconciliati, dona, ac ſacrificia reiiciat, & aſpernetur. Eſt etiam naturæ lege ſancitum, ut tales nos aliis præbeamus, quales eos in nos eſſe cupimus: uere ut impudentiſſimus ille ſit, qui poſtulet a Deo, ut ſui ſceleris pœnam prætermittat, cum ipſe in proximum animum retineat armatum. Quare parati, & prompti ad ignoſcendum eſſe debent ii, quibus impoſitæ ſunt iniuriæ; cum & urgeantur hac precandi formula; & apud ſanctum Lucam id iubeat Deus: Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum; & ſi pænitentiam egerit, dimitte illi; & ſi ſepties in die peccauerit in te, & ſepties in die conuerſus fuerit ad te, dicens, pænitet me, dimitte illi. Et in euāgelio ſancti Matthæi ſit: Diligite inimicos ueſtros. &

Natth.6 Luc.17. Matth.5

Apoſto-

Rom. 12 Apoſtolus, & ante eum Salomon ſcripſerit; Si eſu
Proue. 25 rierit inimicus tuus, ciba illum; ſi ſitit, potum da
Marc. 11 illi: & ſit apud ſanctum Marcum euangeliſtam; Cum ſtabitis ad orandum, dimittite ſi quid habetis aduerſus aliquẽ; ut et pater ueſter, qui in cælis eſt, dimittat uobis peccata ueſtra. Sed quoniam, deprauatæ naturæ uitio, nihil ægrius fit ab homine, quam ut inferenti condonet iniurias: omnem conferant Parochi animi, & ingenij uim ad commutandos & flectendos animos fidelium ad hanc lenitatem, & miſericordiam, Chriſtiano homini neceſſariam. Commorentur in tractatione diuinorum oraculorum: in quibus audire licet imperantem Deum, inimicis ignoſcendum. Prædicẽt id, quod uerißimũ eſt, magno eſſe argumento hominibus, eos eſſe Dei filios, ſi facile remittant iniurias, & inimicos diligant ex animo. Elucet enim in eo, quod inimicos diligimus, ſimilitudo quædam cum parente Deo, qui ſibi inimiciſſimum, & infeſtiſſimum genus hominum, filij ſui morte ab æterno exitio redemptum, recõciliauit. Sit autem huius cohortationis, et præcepti clauſula illud imperium Chriſti domini, quod recuſare non poſſumus ſine ſummo dedecore, &
Matth. 5 pernicie; Orate pro perſequentibus, & calumniantibus uos; ut ſitis filij patris ueſtri, qui in cælis eſt. Verum hoc loco non uulgaris Paſtorum prudentia requiritur, ne quis, cognita huius difficultate, ac neceſſitate præcepti, ſalutem deſperet. Sunt enim, qui, cum ſe debere intelligant conte-

rere

rere iniurias obliuione uoluntaria, & eos diligere, qui læſerunt, id cupiunt, & pro uiribus faciunt, ſed uniuerſam memoriam iniuriarum ſibi exhauriri non poſſe ſentiunt. nam reſident in animo quædam reliquiæ ſimultatis: quamobrem magnis agitantur conſcientiæ fluctibus, uerentes, ne, parum ſimpliciter, & candide poſitis inimicitiis, Dei iuſſo non obediant. Hic igitur Paſtores contraria ſtudia carnis, & ſpiritus explicabunt; quod illius ſenſus ſit ad uindicationem procliuis, huius ratio propenſa ad ignoſcendum, hinc inter ipſos perpetuam turbam, ac rixam exiſtere: quare ſaluti minime diffidendum eſſe demoſtrabunt, reclamitantibus, & aduerſantibus rationi, corruptæ naturæ appetitionibus, modo ſpiritus perſtet in officio & uoluntate remittendi iniurias, proximumque diligendi. Quod autem aliqui fortaſſe fuerint, qui, cum nondum animum inducere poſſint, ut obliti iniurias, ament inimicos, propterea deterriti ea, quã diximus, condicione huius petitionis, Dominica precatione non utantur; duas has rationes afferent Parochi, quibus exitioſum hunc errorem illis eripiant. Nam quiuis unus e fidelium numero preces has facit totius Eccleſiæ nomine; in qua pios eſſe aliquot neceſſe eſt, qui debitoribus ea, quæ hic commemorantur, debita remiſerunt. Accedit eo, quod id a Deo petentes, una etiam petimus, quidquid ad illud impetrandũ in eã petitionem a nobis neceſſario conferendum eſt. petimus enim & ueniam

pecca-

*peccatorum, & donum ueræ pœnitentiæ: petimus
facultatem intimi doloris: poſtulamus, ut a pecca
tis abhorrere, & illa ſacerdoti uere ac pie confiteri
poſſimus. Itaque cum neceſſe etiam nobis ſit parce
re ijs, qui damnum, aut malum aliquod dederint,
cum, ut nobis Deus ignoſcat, precamur, ſimul ora-
mus, ut facultatem largiatur reconciliandi nos il-
lis, quos odimus. Quare deterrendi ſunt ab ea opi-
nione, qui inani, & prauo illo timore commouen-
tur, ne ſibi Deum reddant offenſiorem hac precatio
ne; contraque etiam cohortandi ad frequentem pre
cationis uſum, quo a parente Deo poſtulent, ut ſi
bi det eam mentem, ut ijs, qui læſerint, ignoſcant,
& inimicos diligant. Sed, ut precatio omnino fru-
ctuoſa ſit; primum hæc in ea eſt cura, meditatioque
adhibenda, nos Deo ſupplices eſſe, & ab eo ueniã
petere, quæ non datur, niſi pœnitenti: itaque nos
ea charitate, & pietate præditos eſſe oportere, quæ
pœnitentibus conueniat: conuenire autem maxime
ijs, ſubiectæ quaſi oculis propria flagitia, atque fa-
cinora lacrymis expiare. Cum hac cogitatione con
iungenda eſt cautio in poſterum earum rerum, in
quibus fuit aliqua occaſio peccandi, quæque nobis
anſam dare poſſint ad offendendum parentem Deũ.*
Pſal. 50 *In his curis uerſabatur Dauid, cum diceret: Et pec
catum meum contra me eſt ſemper: Et alio loco:*
Pſal. 6 *Lauabo per ſingulas noctes lectum meum: lacry-
mis meis ſtratum meum rigabo. Proponat ſibi
præterea unusquisque ardentiſſimum orandi ſtu-*

dium

De orune [?] ...

dium eorum, qui à Deo precibus impetrauerunt ueniam delictorum, ut publicani illius, qui longe conſiſtens præ pudore, ac dolore, et oculis humi defixis, tantum pulſabat pectus, eam habens orationem, Deus propitius eſto mihi peccatori: Tum illius peccatricis mulieris, quæ Chriſto domino, retro ſtans, rigatos a ſe eius pedes, capillis etiam abſterſos oſculabatur: Petri denique Principis apoſtolorum, qui egreſſus foras, fleuit amare. Deinde cogitandum eſt, quo infirmiores ſunt homines, & ad morbos animi, quæ ſunt peccata, propenſiores, eo pluribus, & frequentioribus medicamentis indigere. ſunt autem ægrotæ animæ remedia, pœnitentia, & Euchariſtia. Hæc igitur ſæpiſſime adhibeat fidelis populus: deinde eleemoſyna, quemadmodum tradunt diuinæ litteræ, medicina eſt accommodata ſanandis animæ uulneribus. quare, qui pie hac prece uti cupiunt, pro uiribus benigne faciant egentibus. quantam enim uim habeat ad delendas ſcelerũ maculas, teſtis eſt in Tobia angelus Domini ſanctus Raphael, cuius eſt illa uox: Eleemoſyna a morte liberat, & ipſa eſt, quæ purgat peccata, & facit inuenire miſericordiam, & uitam æternam. Teſtis eſt Daniel, qui Nabuchodonoſor regem ſic admonebat; Peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum. Optima autem largitio, & impertiendæ miſericordiæ ratio, eſt obliuio iniuriarum, & bona uoluntas erga eos, qui rem, uel exiſtimationem, uel corpus tuum, tuo-

Luc. 18
Luc. 7
Matth. 27
Tob. 12
Dan. 4

tuorumue uiolarint. Quicumque igitur cupit in ſe eſſe maxime miſericordem Deum, is ipſi Deo ſuas donet inimicitias, remittatque omnem offenſionem, & pro hoſtibus libentiſſime deprecetur, omnem captans occaſioné de illis ipſis bene promerendi. Sed quoniam hoc argumentum explicatum eſt, cum homicidij locum tractauimus, eo reijcimus Parochos, qui tamen hanc petitionem hoc fine concludant, nihil iniuſtius eſſe, aut fingi poſſe, quam eum, qui cum hominibus durus ſit, ut nemini ſe det ad lenitatem, idem poſtulet, ut in ſe ſit mitis, & benignus Deus.

ET NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM.

Non dubium eſt, quin filij Dei, cú, poſt impetratam delictorum ueniam, incenſi ſtudio adhibendi Deo cultum, & uenerationem, cæleſte regnum exoptant, & omnia diuino numini tribuentes pietatis officia, toti pendent a paterna eius uoluntate, ac prouidentia; tum eo magis humani generis hoſtis artibus, ac machinis propoſiti, ſic oppugnentur, ut uerendum ſit, ne, labefactata, & mutata ſententia, rurſum in uitia delabantur, longeque deteriores euadant, quam antea fuerint. De quibus illud Principis apoſtolorum iure dici poſſit: Melius erat illis, non cognoſcere uiam iuſtitiæ, quam, poſt agnitionem, retrorſum conuerti ab eo, quod illis

tradi-

traditum eſt, ſancto mandato. Quare nobis a Chriſto domino datum eſt huius petitionis præceptum, ut quotidie nos Deo commendemus, eiuſque patriã curam, & præſidium imploremus, minime dubitantes fore, ut, ſi deſeramur diuino patrocinio, uaferrimi hoſtis laqueis irretiti teneamur. Neque uero ſolum in hac orandi regula iuſſit a Deo petere, ne patiatur nos induci in tentationem, ſed in illa etiam oratione, quam ad ſacros Apoſtolos habuit ſub ipſum mortis tempus, cum quidem ipſos mundos eſſe dixiſſet, eos huius officij his uerbis admonuit; Orate, ut non intretis in tentationem. Quæ iterum a Chriſto domino adhibita admonitio magnum diligẽtiæ onus imponit Parochis excitandi fidelem populum ad frequentem huius uſum precationis, ut, cum tãta hominibus ab hoſte Diabolo in ſingulas horas pericula huius generis intendantur, a Deo, qui ſolus illa propulſare poteſt, petant illud aſſidue, Ne nos inducas in tentationem. Intelliget autem fidelis populus, quantopere egeat diuini huius adiumẽti, ſi ſuæ imbecillitatis, inſcitiæque meminerit; ſi recordabitur illam Chriſti domini ſententiam; Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma: ſi ei uenerit in mentem, quam graues ſint, & exitiales hominum caſus, impellente dæmone, niſi ſuſtineantur dexteræ cæleſtis auxilio. Quod illuſtrius eſſe poſſit humanæ infirmitatis exemplum, quam ſacer ille chorus apoſtolorũ, qui magno antea animo cum eſſent, primo quoque obiecto terrore, reli-

Ioan. 13
Matth. 26
Matth. 26

Matth.26 cto Saluatore, diffugerunt? etſi illuſtrius etiam eſt illud Principis apoſtolorum, qui in tâta profeßione ſingularis & fortitudinis, & amoris in Chriſtum dominum, cum paulo ante, ſibi bene fidens, ita di-
Matth.26 xiſſet; Si oportuerit me mori tecum, non te negabo: ſtatim unius uoce mulierculæ perterritus, ſe dominum non eſſe, iureiurando affirmauit. nimirum illi in ſumma ſpiritus alacritate non reſpondebant uires. Quod ſi uiri ſanctißimi humanæ naturæ fragilitate, cui confidebant, grauiter peccauerunt: quid non timendum eſt ceteris, qui ab eorum ſanctitate abſunt longißime? Quare proponat fideli populo Parochus prælia, ac pericula, in quibus aßidue uerſamur, dum anima eſt in hoc mortali corpore, quos undique caro, mundus, et Satanas oppugnant. Quid ira, quid cupiditas in nobis poſſit, quotusquisque eſt, qui magno ſuo malo non experiri cogatur? Quis non his laceßitur ſtimulis? quis hos non ſentit aculeos? quis ſubiectis non uritur ardentibus facibus? & quidem tam uarij ſunt ictus, tam diuerſæ petitiones, ut difficillimum ſit grauem aliquam plagam non accipere. Ac, præter hos inimicos, qui habitant, & niuunt nobiſcū, ſunt prӕterea illi hoſtes acerrimi, de quibus ſcriptū
Eph.6 eſt; Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem, ſed aduerſus principes, & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus. Accedunt enim ad intimas pugnas externi impetus & im-

de orone dmical

preſsiones dæmonum: qui & aperte nos petunt, & per cuniculos influunt in animas noſtras, uix ut ab illis cauere poſſimus. Illos & principes appellat Apoſtolus propter naturæ excellentiam: (nam natura hominibus, & ceteris, quæ ſub ſenſum cadunt, creatis rebus antecellunt) & poteſtates uocat, quod non ſolum naturæ ui, ſed poteſtate etiam ſuperant: et rectores nominat mundi tenebrarum: non enim clarum, & illuſtrem mundum regunt, ideſt bonos, & pios, ſed obſcurum, & caliginoſum, nempe eos, qui flagitioſæ, & facinoroſæ uitæ ſordibus, ac tenebris obcæcati, duce tenebrarum Diabolo delectantur. Nuncupat etiam dæmones ſpiritualia nequitiæ: eſt enim & carnis, & ſpiritus nequitia. Carnalis quæ dicitur nequitia, incendit appetitum ad libidines, & uoluptates, quæ percipiuntur ſenſibus: Spiritualia nequitiæ ſunt mala ſtudia, & prauæ cupiditates, quæ ad ſuperiorem pertinent animæ partem; quæ tanto peiores ſunt, quam reliquæ; quanto mens ipſa, & ratio altior eſt, atque præſtantior. Quæ Satanæ nequitia quia maxime ſpectat illuc, ut cæleſti nos hereditate priuet; propterea dixit Apoſtolus, In cæleſtibus. ex quo licet intelligere, magnas eſſe hoſtium uires, inuictum animum, immane in nos, & infinitum odium: bellum etiam perpetuum eos gerere nobiſcum, ut nulla pax eſſe cum illis, nullæ induciæ fieri poſſint. Quantum uero audeant, declarat Satanæ apud Prophetam uox;

Eph. 6 (margin) · Eph 6 (margin) · Iſa. 14 (margin)

In cælum conſcendá ; aggreſſus eſt primos homines in paradiſo : adortus eſt prophetas : appetiuit apoſtolos, ut, quemadmodum loquitur apud Euangeli-
Luc.22 ſtá Dominus, Cribraret eos ſicut triticum: ne ipſum quidem Chriſti domini os erubuit. Itaque eius inexplebilem cupiditatem, & immenſam diligentiam
1. Pet. 5 ſanctus Petrus expreſſit, cum dixit: Aduerſarius ueſter Diabolus, tamquam leo rugiens, circuit, quærens, quem deuoret. Quamquam non unus modo tentat homines Satan, ſed gregatim interdum dæmones in ſingulos impetum faciunt: quod ille con
Mar. 5 feſſus eſt dæmon, qui rogatus a Chriſto domino,
Luc.8 quod ſibi nomen eſſet, reſpondit; legio mihi nomen eſt; nempe dæmonum multitudo, quæ miſerum il-
Matth.12 lum diuexarat. & de alio ſcriptum eſt; Aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum, nequiores ſe, & intrátes habitant ibi. Multi ſunt, qui, quod impulſus, atque impetus dæmonum in ſe minime ſentiunt, totam rem falſam eſſe arbitrantur; quos ipſos a dæmonibus non oppugnari mirum non eſt, quibus ſe ſponte dediderunt. non eſt in illis pietas, non charitas, non uirtus illa Chriſtiano homine digna: quare fit, ut toti ſint in poteſtate Diaboli: nec ullis tentationibus opus eſt ad eos euertendos, in quorum iam animis, ipſis libentibus, commoratur. At uero qui ſe Deo dicauerunt, in terris cæleſtem uitam agentes, ij maxime omnium Satanæ incurſibus petuntur, hos acerbiſſime odit, his in ſingula temporis momenta ſtruit inſidias. plena eſt hiſtoria diuina rum

narum litterarum ſanctorum hominum; quos præſenti etiam animo ſtantes, uel ui, uel fraude peruertit. Adam, Dauid, Solomon, alijque, quos enumerare difficile ſit, experti ſunt dæmonum uiolentos impetus, & callidam aſtutiam, cui reſiſti non poſſit conſilio, aut hominum uiribus. Quis igitur ſe ſuo præſidio ſatis tutum exiſtimet? Itaque pie, caſteque petendum a Deo eſt, ne nos tentari ſinat ſupra id, quod poſſumus, ſed faciat etiam cum tentatione prouentum, ut poſſimus ſuſtinere. Verum hic fideles confirmandi ſunt, ſi qui animi imbecillitate, aut rei ignoratione dæmonum uim perhorreſcunt, ut ipſi tentationum fluctibus agitati, in hũc precationis portum confugiant. non enim Satan in tanta & potentia, & pertinacia, in capitali odio noſtri generis, nec quantum, nec quam diu uult, tentare nos, aut uexare poteſt; ſed omnis eius poteſtas Dei nutu, & permiſſu gubernatur. notiſſimũ 1.Cor.10
eſt exemplum Iob: de quo niſi Diabolo dixiſſet De- Iob 1
us; Ecce uniuerſa, quæ habet, in manu tua ſunt; nihil eius Satanas attigiſſet: contra uero niſi addidiſſet Dominus; Tantum in eum ne extendas manum tuam; uno Diaboli ictu cum filijs ipſe, facultatibuſque concidiſſet. Ita autem alligata eſt dæmonum uis, ut ne in porcos quidem illos, de quibus Matth.5
ſcribunt euangeliſtæ, non permittente Deo inuade- Marc.8
re potuiſſet. Sed ad intelligendam huius petitionis Luc.8.
uim dicendum eſt, quid hic tentatio ſignificet, quid item, induci in tentationem. Eſt autem tentare,

periculum facere de eo, qui tẽtetur, ut ab ipſo, quod cupimus, elicientes, uerum exprimamus. qui tentandi modus in Deum minime cadit. quid enim eſt,
ad Heb. 4 *quod neſciat Deus? Omnia enim, inquit, nuda, & aperta ſunt oculis eius. Eſt alterum tẽtandi genus, cum, longius progrediendo, aliud quæri ſolet in bonam, uel in malam partem; in bonam, cum ea re tentatur alicuius uirtus, ut, illa perſpecta, & cognita, is commodis, & honoribus augeatur, eiuſq. exemplum ceteris imitandum proponatur, ac denique omnes ob id ipſum ad Dei laudes excitentur. quæ tentandi ratio ſola conuenit in Deum. huius*
Deute. 13 *exemplum tentationis eſt illud in Deuteron. Tentat uos dominus Deus ueſter, ut palam fiat, utrum diligatis eum, an non. Quo modo etiam tentare dicitur ſuos Deus, cum inopia, morbo, & alijs calamitatum generibus premit: quod probandæ eorum patientiæ cauſa facit, & ut alijs documentum*
Gen. 22 *ſint Chriſtiani officij. In hanc partem legimus Abraham eſſe tentatum, ut filium immolaret. quo facto, fuit is obedientiæ, & patientiæ exemplum ſingulare ad memoriam hominum ſempiternam. In*
Tob. 12 *eandem ſententiam dictum eſt de Tobia; Quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit; ut tentatio probaret te. In malam partem tentantur homines, cum ad peccatum, ac exitium impelluntur; quod proprium Diaboli officium eſt. is enim eo animo tentat homines, ut decipiat, agatque præcipites.*
Matth. 4 *quamobrem Tentator in diuinis litteris appellatur.*

ve orne vrial·

tur. In ijs uero tentationibus modo intimos nobis admouens ſtimulos, animæ affectiones, & commotiones adhibet adminiſtras: modo nos exagitans extrinſecus, externis rebus utitur, uel proſperis ad efferendos, uel ad frangendos aduerſis: nonnumquam habet emiſſarios, & excurſores perditos homines, in primiſque hæreticos, qui ſedentes in cathedra peſtilentiæ, malarum doctrinarum mortifera ſemina diſpergunt, ut illos, qui nullum delectum aut diſcrimen habent uirtutis, & uitiorum, homines per ſe procliues ad malum, nutantes, ac præcipitantes impellant. Dicimur autem induci in tentationem, cum tentantionibus ſuccumbimus. Inducimur uero in tentationem dupliciter, primum, cum de ſtatu dimoti, in id ruimus malum, in quod tentando nos aliquis impulerit. At nemo quidem a Deo hoc modo in tentationem inducitur: quia nemini eſt peccati auctor Deus, immo uero odit omnes, qui operantur iniquitatem. Sic uero etiam Pſal. 5 eſt apud ſanctum Iacobum: Nemo, cum tentatur, dicat quoniam a Deo tentatur: Deus enim Iacobi 1 intentator malorum eſt. Deinde dicitur nos in tentationem inducere is, qui etſi non tentat ipſe, neque operam dat, quo tentemur, tentare tamen dicitur, quia, cum poſſit prohibere, ne id accidat, aut ne tentationibus ſuperemur, non impedit. Hoc modo Deus bonos, & pios tentari quidem ſinit, uerumtamen ſua gratia ſuſtentatos non deſerit. Nec uero non interdum iuſto, & oc-

culto Dei iudicio, noſtris id ſceleribus poſtulantibus, nobis ipſi relicti, concidimus. Præterea nos in ten tationem Deus inducere dicitur, cum eius benefi-
Luc.15 *cijs, quæ nobis ad ſalutem dedit, abutimur ad perniciem, & patris ſubſtantiam, ut prodigus ille filius, diſſipamus, uiuendo luxurioſe, noſtris cupi-*
Rom.7 *ditatibus obſequentes. Quamobrem id dicere poſſumus, quod de lege dixit Apoſtolus; Inuentum eſt mihi mandatum, quod erat ad uitam, hoc eſſe ad mortem. Opportunum rei exemplum eſt Hiero-*
Ezech.16 *ſolyma, teſte Ezechiele; quam Deus omni ornamen torum genere locupletarat, ut eius ore Prophetæ diceret Deus; Perfecta eras in decore meo, quem poſueram ſuper te. & tamen illa ciuitas diuinis cu mulata bonis, tantum abeſt, ut optime de ſe merito, ac merenti Deo gratiam habens, cæleſtibus beneficijs ad beatitudinem cõſequendam, cuius gratia ea acceperat, uteretur, ut, ingratiſſima in parentem Deum abiecta ſpe, cogitatione cæleſtium fructuum, tantum præſenti abundantia luxurioſe, ac perdite frueretur. quod Ezechiel eodem capite pluribus uer bis perſecutus eſt. Quare ſunt eodem loco ingrati in Deum homines, qui præbitam ſibi ab eo diuinitus uberem materiam recte factorum, ad uitia, illo permittēte, conuertunt. Sed oportet hūc diuinæ ſcripturæ amorē diligēter attēdere, quæ Dei permiſſionē ijs interdum uerbis ſignificat, quæ proprie ſi accipiantur, tamquam actionem in Deo ſignificant:*
Exod.47 *nam in Exodo ſic eſt: Indurabo cor Pharaonis. &*

apud

apud Iſaiam: Excæca cor populi huius. & ad Romanos ſcribit Apoſtolus: Tradidit illos Deus in paſſiones ignominiæ, & in reprobum ſenſum. Quibus in locis, alijsque ſimilibus, non id omnino eſſe actum a Deo, ſed permiſſum, intelligendum eſt. His poſitis, non erit difficile ſcire, quid in hac precationis parte poſtulemus. Nec uero petimus, ne omnino tentemur. Eſt enim hominum uita, tentatio ſuper terram. Eſt autem ea res utilis, & fructuoſa hominum generi. nam in tentationibus nos ipſos, ideſt uires noſtras, cognoſcimus: quamobrem etiam humiliamur ſub potenti manu Dei, uiriliterque decertantes, expectamus immarceſcibilem coronam gloriæ. Nam & qui certat in agone, non coronatur, niſi legitime certauerit; &, ut inquit ſanctus Iacobus, Beatus uir, qui ſuffert tentationem; quoniam, cum probatus fuerit, accipiet coronam uitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe. Quod ſi urgemur nonnumquam hoſtium tentationibus; magnæ nobis erit leuationi illa cogitatio, habere nos adiutorem pontificem, qui poſſit compati infirmitatibus noſtris, tentatú ipſum per omnia. Quid hic igitur petimus? ne diuino præſidio deſerti, tentationibus uel decepti aſſentiamur, uel cedamus afflicti, ut præſto ſit nobis Dei gratia, quæ, cum defecerint nos propriæ uires, in malis recreet, ac reficiat. Quare & generatim Dei opem implorare debemus in omnibus tentationibus; & nominatim, cum ſingulis affligimur, ad precationem

Iſa. 6
Rom. 1
2. Tim. 2
Iacobi 1
Hebr. 4

nem

nem confugere oportet. quod a Dauide factum legi
Pſal.118 mus pene in unoquoque tentationum genere: nam
in mendacio ſic precabatur: Ne auferas de ore meo
Pſal.118 uerbum ueritatis uſquequaque. In auaritia ad hûc
modum: Inclina cor meum in teſtimonia tua, & non in auaritiam. In rebus uero inanibus huius uitæ, & illecebris cupiditatum, hac prece utebatur:
Pſal.118 Auerte oculos meos, ne uideant uanitatem. Ergo poſtulamus, ne morem geramus cupiditatibus, ne ue defatigemur in tentationibus ſuſtinendis, ne declinemus de uia Domini, ut tam in rebus incommodis, quam in proſperis, æquitatem animi, conſtantiamque ſeruemus, & nullam noſtri partem
Rom.16 Deus ſua tutela uacuam relinquat. Petimus denique, ut Satanam conterat ſub pedibus noſtris. Reliquum eſt, ut fidelem populum ad ea Parochus cohortetur, quæ in hac precatione maxime cogitare, & meditari oporteat. in qua erit illa optima ratio, ſi, quanta ſit hominum infirmitas, intelligentes, uiribus noſtris diffidemus, &, omni ſpe noſtræ incolumitatis in Dei benignitate collocata, eo freti patrocinio, uel in maximis periculis magnum animum habuerimus, præſertim cogitantes, quam multos hac ſpe, atque hoc animo præditos ex hiantibus Satanæ faucibus liberarit Deus.
Gen.39 41 An non Ioſeph undique circumdatum ardentibus inſanæ mulieris facibus, e ſummo ereptum periculo, ad gloriam extulit? non Suſannam, a Satanæ miniſtris obſeſſam, tum, cum nihil propius eſſet,

de oratione dominicali

quam ut nefarijs ſententijs interficeretur, ſeruauit incolumem? neque mirum: Erat enim, inquit, cor eius fiduciam habens in Domino. Inſignis eſt laus, & gloria Iob, qui de mundo, de carne, de Satana triumphauit. Plurima ſunt huius generis exempla, quibus Parochus diligenter pium populum ad eam ſpem fiduciamque cohortari debebit. Cogitent enim fideles, quem in hoſtium tentationibus ducem habeant, nempe Chriſtum dominum, qui uictoriam ex illo certamine retulit. Vicit ipſe Diabolum. eſt is ille fortior, qui ſuperueniens fortem ſuperauit armatum; quem & armis nudauit, & ſpolijs. De eius uictoria, quam de mundo reportauit, eſt apud ſanctum Ioannem: Confidite, ego uici mundum. & in Apocalypſi dicitur ipſe leo uincens, & exiſſe uincens, ut uinceret: qua in uictoria ſuis etiam cultoribus facultatem uincendi dedit. Eſt Apoſtoli ad Hebræos epiſtola plena uictorijs ſanctorum hominum, qui per fidem deuicerunt regna, obturauerunt ora leonum: & quæ ſequuntur. Ex his uero, quæ ſic acta legimus, eas uictorias cogitatione complectamur, quas quotidie reportant ex intimis, & externis dæmonum prælijs homines fide, ſpe, & charitate præſtantes: quæ tam multæ ſunt, tamq. inſignes, ut, ſi ſub aſpectum caderent oculorum, nihil frequentius accidere iudicaremus, nihil glorioſius: de quorum hoſtium clade his uerbis ſcripſit ſanctus Ioannes: Scribo uobis, iuuenes, quoniam

Dan. 13 · Luc. 11 · Ioan. 16 · Apoc. 5. 6 · Hebr. 11 · 1. Ioan. 2

niam fortes eſtis, & uerbum Dei manet in uobis, & uiciſtis malignum. Vincitur autem Satanas non otio, ſomno, uino, cōmeſſatione, libidine, ſed oratione, labore, uigilia, abſtinentia, cōtinentia, caſtitate.
Matth. 26 *Vigilate, & orate, inquit, ut iam diximus; ut non intretis in tentationem. Qui ijs armis ad illam pugnam utuntur, in fugam conuertunt aduerſarios:*
Iacobi 4 *qui enim reſiſtūt Diabolo, is fugiet ab eis. In his tamen ſanctorum hominum uictorijs, quas diximus, nemo ſibi placeat, nemo ſe efferat inſolentius, ut ſe ſuis uiribus hoſtiles dæmonum tentationes, impetuſque ſuſtinere poſſe confidat. nō, eſt hoc naturæ noſtræ, non humanæ imbecillitatis. hæ uires, quibus proſternimus Satanæ ſatellites, dantur a Deo: qui*
2. Reg. 2 *ponit, ut arcum æreum, brachia noſtra; cuius beneficio arcus fortiū ſuperatus eſt, & infirmi accin-*
Pſal. 17 *cti ſunt robore; qui dat nobis protectionem ſalutis; cuius nos dextera ſuſcipit; qui docet manus noſtras ad præliū, & digitos noſtros ad bellum: ut uni Deo pro uictoria ſint agendæ, & habendæ gratiæ, quo uno & auctore, & adiutore uincere poſſumus:*
1. Cor. 15 *quod fecit Apoſtolus: ait enim: Deo autem gratias, qui dedit nobis uictoriam per dominū noſtrum Ieſum Chriſtum. Eundem auctorē uictoriæ prædi-*
Apoc. 12 *cat cæleſtis illa uox in Apocalypſi: Facta eſt ſalus, & uirtus, & regnum Dei noſtri, & poteſtas Chriſti eius; quia proiectus eſt accuſator fratrū noſtrorum, & ipſi uicerunt eum propter ſanguinem agni. Teſtatur idem liber, Chriſti domini, partam ex*

mundo

mundo, carneque, uictoriam eo loco: Hi cum agno pugnabunt, & agnus uincet illos. Hæc de cauſa, & de modo uincendi. Quibus expoſitis, proponent fideli populo Parochi a Deo paratas coronas, et conſtitutam uictoribus ſempiternam præmiorum amplitudinem. quorum ex eadem Apocalypſi diuina proferent teſtimonia; Qui uicerit, non lædetur a morte ſecunda. & alio loco; Qui uicerit, ſic ueſtietur ueſtimentis albis, & non delebo nomen eius de libro uitæ. &, Confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius. & paulo poſt Deus ipſe ac Dominus noſter ita loquitur ad Ioánem: Qui uicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius. Tum inquit: Qui uicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo, ſicut & ego uici, & ſedi cum patre meo in throno eius. Denique cum ſanctorum gloriá, et perpetuam illam bonorũ uim, quibus in cælo fruentur, expoſuiſſet, adiunxit; Qui uicerit, poſſidebit hæc.

Apoc. 17 — Apoc. 2. 3 — Apoc. 3 — Apoc. 21

SED LIBERA NOS A MALO.

Poſtrema hæc petitio eſt inſtar omniũ, qua Dei filius diuinam hanc orationem concluſit: cuius etiã uim, & pondus oſtendens, ea uſus eſt orandi clauſula, cum e uita migraturus, Deum patrem pro hominum ſalute deprecaretur: Rogo, enim inquit, ut ſerues eos a malo. Ergo hac precationis formula, quam & præcepto tradidit, & exemplo cõfirmauit, quaſi quadam epitome ſummatim complexus

Ioan. 17

pl exus eſt uim, & rationem ceterarum petitionum. Cum enim id, quod ea prece continetur, impetrauerimus; nihil, auctore ſancto Cypriano, reliquum eſt, quod præterea adhuc debeat poſtulari: cũ ſemel protectionem Dei aduerſus malũ petamus: qua impetrata, contra omnia, quæ Diabolus & mundus operantur, ſecuri ſtamus, & tuti. Quare, cum tanti ſit hæc petitio, quanti diximus, debebit Parochus in ea fidelibus explicanda ſummam adhibere diligentiam. Differt autem hæc, & proxima petitio, quod illa uitationem culpæ, hæc pœnæ liberationem poſtulamus. Quare non iam monendus eſt fidelis populus, quantopere laboret ex incommodis & calamitatibus, & cæleſtis egeat adiumenti. nam quot & quantis miſerijs propoſita ſit hominum uita, præterquam quod & ſacri, et profani ſcriptores hoc argumentum ſunt copioſiſſime perſecuti, nemo fere eſt, quin intelligat & ſuo & alieno periculo. perſuaſum enim id eſt omnibus, quod exemplum patientiæ Iob memoriæ prodidit; Homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miſerijs; qui quaſi flos egreditur, & conteritur, & fugit uelut umbra, & numquam in eodem ſtatu permanet. Nec uero ullum præterire diem, qui propria aliqua moleſtia, aut incommodo notari non poſſit, teſtis eſt illa Chriſti domini uox, Sufficit diei malitia ſua. Etſi condicionem humanæ uitæ declarat ipſius Domini monitum illud, quo

Iob 14

Matth. 6

crucem

crucem quotidie ſumi, ſeque docuit ſequi oporte-re. Vt igitur quiſque ſentit, quam laborioſa ſit & periculoſa hæc uiuendi ratio: ita facile perſuadebitur fideli populo, malorum liberationem a Deo implorandam eſſe, præſertim cum nulla re magis ad orandum adducantur homines, quam cupiditate, & ſpe liberationis eorum incommodorum, quibus premuntur, aut quæ impendeant. Eſt enim hæc inſita ratio in animis hominum, ut in malis ſtatim ad Dei auxilium confugiant. Qua de re eſt illud ſcriptum; Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine. Sed ſi illud fere ſua ſponte faciunt homines, ut in periculis & calamitatibus inuocent Deum; certe, quo modo id recte facere poſſint, ab ijs, quorum fidei ac prudentiæ commiſſa eſt eorum ſalus, maxime docendi ſunt. Non enim deſunt qui contra Chriſti domini iuſſum præpoſtero utátur ordine precationis. nam qui iuſſit nos ad ſe confugere in die tribulationis, idem orationis ordinem nobis præſcripſit: uoluit enim, ut prius quam precaremur ut nos liberaret a malo, peteremus uti nomen Dei ſanctificaretur, & adueniret regnum eius; & reliqua poſtularemus, quibus, quaſi gradibus quibuſdam, in hunc locum peruenitur. ſed quidam, ſi caput, ſi latus, ſi pes condoluit, ſi rei familiaris iacturam faciunt, ſi minæ, ſi pericula ab inimicis intenduntur, in fame, in bello, in peſtilentia, omiſſis medijs Dominicæ precationis gradibus, tantum petunt

Luc. 9 · Pſal. 82 · Pſal. 49

ut ex illis eripiantur malis. at huic conſuetudini repugnat Chriſti domini iuſſum: Quærite primum
Matth. 6 *regnum Dei. Itaque qui recte preces faciunt, cum*
Pſal. 6 *deprecantur calamitates, incommoda, malorum deprecationem, referunt ad Dei gloriam. ſic Dauid illi precationi; Domine ne in furore tuo arguas me; ſubiecit rationem, qua ſe Dei gloriæ cupidiſſimum oſtendit: ait enim: Quia non eſt in morte, qui memor ſit tui: in Inferno autem quis confitebitur tibi? Et idem, cum oraret Deum, ſibi ut mi-*
Pſal. 50 *ſericordiam impertiret, ſubiungit illud: Docebo iniquos uias tuas, & impij ad te conuertentur. Ad hanc orandi ſalutarem rationem, & ad exemplum Prophetæ incitandi ſunt fideles auditores, & ſimul docendi, quantum interſit inter infideliũ, & Chriſtianorum hominum preces: Petunt uehementer illi etiam a Deo, ut poſſint ex morbis, uulneribuſq. conualeſcere, ſibi ut ex urgentibus, uel imminentibus malis euadere liceat; ſed tamen illius præcipuam ſpem liberationis ponunt in remedijs, natura, uel hominum induſtria comparatis: quin etiam ſibi datum a quouis medicamentum, etiam ſi cantionibus, ſi ueneficijs, ſi dæmonum opera confictum ſit, ſine ulla religione adhibent, modo aliqua ualetudinis ſpes oſtendatur. Longe alia eſt ratio Chriſtianorum: qui in morbis, & in omnibus aduerſis rebus habent ſummum perfugium, & præſidium ſalutis Deum; unum illum omnis auctorem boni, & liberatorem ſuum agnoſcũt, ac uenerantur; reme-*

dijs

diis uero quæ ineſt ad ſanandum uis,inſitam a Deo eſſe pro certo habent; tantumque illa ægrotis prodeſſe exiſtimant, quantum ipſe uoluerit Deus. eſt enim a Deo data hominum generi medicina, qua morbos ſanaret. Hinc eſt illa Eccleſiaſtici uox; Altiſſimus creauit de terra medicinam, & uir prudens non abhorrebit illam. Itaque qui Ieſu Chriſto nomen dederunt, non in illis remediis ſummã ſpem reponunt recuperandæ ualetudinis, ſed ipſi medicinæ auctori Deo maxime confidunt. Quare etiam in diuinis litteris reprehenduntur ii, qui, medicinæ fiducia, nullum Dei auxilium requirunt: immo uero qui uitam agunt ex diuinis legibus, abſtinent omnibus remediis, quæcumque ad curationem a Deo non adhibita eſſe conſtet. quod ſi etiam eorum uſu medicamentorũ illis ſit explorata ſpes ſanitatis, tamen ab iis, ut cantionibus & dæmonum artificiis, abhorrent. Ad id autem fideles cohortari oportet, ut Deo confidant: ea enim re iuſſit nos beneficentiſſimus parens liberationem malorum poſtulare, ut in eo ipſo, quod iuſſit, ſpem etiam impetrationis haberemus. multa ſunt in ſacris litteris huius rei exempla: ut qui minus rationibus adducuntur ad bene ſperandum, exemplorum multitudine confidere cogantur. Abraham, Iacob, Lot, Ioſeph, Dauid ſunt in oculis, locupletiſſimi teſtes diuinæ benignitatis. ſacræ noui teſtamenti litteræ tam multos enumerant, qui ex maximis diſcriminibus erepti ſunt piæ pondere precationis, ut res

Eccleſ. 38

2. Para. 16

TT exemplo-

exemplorum commemoratione non egeat. una igitur illa prophetæ ſententia contenti erimus, quæ
Pſal.33 *uel infirmiſſimum quemque confirmare poteſt. Clamauerunt enim, inquit, iuſti, & Dominus exaudiuit eos: & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos. Sequitur huius uis & ratio petitionis, ut fideles intelligant, non omnino petere nos hoc loco, ut a malis omnibus liberemur. ſunt enim quædam, quæ communiter mala putantur; quæ tamen*
2.Cor.12 *ſunt illis fructuoſa, qui patiuntur, ut ille ſtimulus, qui Apoſtolo erat adhibitus, ut Dei gratia adiuuãte uirtus in infirmitate perficeretur. hæc, ſi cognita ſit eorum uis, ſumma uoluptate pios afficiunt: tantum abeſt, ut a Deo petant, ut auferantur. Quare tantum ea mala deprecamur, quæ nullam animæ utilitatem afferre poſſunt, reliqua minime, modo aliquis inde ſalutaris fructus exiſtat. Omnino igitur huic uoci ea ſubiecta uis eſt, ut a peccato liberati, a tentationis etiam periculo, ab intimis, externiſque malis eripiamur; ut tuti ſimus ab aqua, ab igne, a fulgure; ne grando noceat frugibus; ne annonæ caritate, ſeditionibus, bello laboremus: petimus a Deo, ut morbos, peſtem, uaſtitatem arceat, uincula, carcerem, exilium, proditiones, inſidias, ceteraque omnia prohibeat incommoda: quibus maxime terreri, ac premi ſolet hominum uita; omnes denique flagitiorũ & facinorum cauſas auertat. neque hæc ſolum, quæ omnium conſenſione mala ſunt, deprecamur: ſed illa*

etiam, quæ pene omnes bona confitentur, diuitias, honores, ualetudinem, robur, hanc ipſam uitam, petimus, inquam, ne ad malum & ad animæ noſtræ exitium hæc conuertantur. Oramus etiam Deum, ne morte opprimamur repentina; ne in nos iram Dei concitemus; ne, quæ impios manent, ſupplicia ſubeamus; ne igne purgatorij torqueamur; a quo ut alij liberentur, pie & ſancte precamur. hanc petitionem & in Miſſa, & in Litanijs ſic interpretatur Eccleſia, nos uidelicet ea præterita, præſentia, futura mala deprecari. Non uno autem modo Dei nos benignitas eripit a malis: nam impendentes prohibet calamitates: quo modo legimus magnum illum Iacob eſſe liberatum ab inimicis, quos in illum concitarat Sichiamitarum cædes: extat enim illud, Terror Dei inuaſit omnes Gen. 35 *per circuitum ciuitates, & non ſunt auſi perſequi recedentes. Et quidem beati omnes, qui cum Chriſto domino in cælis regnant, omnibus malis Dei ope liberati ſunt. nos autem, qui in hac peregrinatione uerſamur, ab omnibus incommodis ſolutos eſſe minime uult, ſed eripit a quibuſdam. etſi ſunt inſtar liberationis malorũ omnium ea ſolatia, quæ dat interdum Deus iis, qui rebus premuntur aduerſis. His ſe conſolabatur Propheta, cum illa dicebat: Secundum multitudinem dolorum meorum* Pſal 93 *in corde meo cõſolationes tuę lętificauerunt animã meam. Præterea a malis homines liberat Deus, cũ illos in ſummũ diſcrimen adductos integros ſeruat,*

 & incolu

& incolumes; quod et pueris illis in ardentem for
Dan.3 nacem coniectis, & Danieli contigiſſe legimus,
Dan.6 quem leones nihil læſerunt, quemadmodum neque
pueros flamma uiolauit. Malus uero etiam ex ſen-
tentia ſanctorum Baſilij magni, Chryſoſtomi, &
Dan.3 Auguſtini præcipue dicitur dæmon, quod homi-
num culpæ, ideſt ſceleris, & peccati auctor fuit:
quo etiam miniſtro utitur Deus in repetendis pœnis
a ſceleratis et facinoroſis: dat enim Deus omne ma
lum hominibus, quod illi peccati cauſa patiuntur.
in quam ſententiam loquuntur diuinę litteræ illis
Amos 3 uerbis; Si erit malum in ciuitate, quod Dominus
non fecerit? item, Ego dominus, & non eſt alter,
Iſa.45 formans lucem, & creans tenebras, faciens pa-
cem, & creans malum. Malus quoque dicitur dæ-
mon ob eam cauſam, quod, etſi nihil eum læſeri-
mus, tamen perpetuum bellum nobis infert, &
capitali nos inſectatur odio. quod ſi nobis & fide
armatis, & innocentia tectis nocere non poteſt,
tamen nullum finē facit tentandi nos externis ma
lis, et quacumque poteſt ratione diuexandi. quam
obrem Deum precamur, ut nos a malo liberare
uelit. Dicimus autem a malo, non a malis, ob id,
quod mala, quæ in nos a proximis proficiſcuntur,
illi aſſignamus, tamquam auctori, & impulſori.
quo minus etiam proximis iraſci debemus: quin
odium & iracundiam in ipſum Satanam conuerte-
re oportet, a quo homines ad inferendam iniuriam
impelluntur. Itaque ſi te aliqua re læſerit proxi-

mus

mus, cum preces facis parenti Deo, pete, ut non modo te liberet a malo ideſt ab ijs, quas tibi proximus imponit, iniurijs; ſed illum ipſum eripiat proximum ex Diaboli manu, cuius impulſu homines in fraudem inducuntur. Illud denique ſciendum eſt, ſi in precibus & uotis non liberamur a malis, debere nos, quæ premant, ferre patienter, intelligentes placere diuino numini, ut toleranter ea patiamur, Quare minime nos indignari, aut dolere par eſt, quod preces noſtras non audiat Deus, ſed omnia ad eius nutum ac uoluntatem referre oportet, exiſtimantes id utile, id eſſe ſalutare, quod, Deo placet, ut ita ſit, non autem id, quod ſecus nobis uideatur. Poſtremo docendi ſunt pij auditores, dum in hoc uitæ curriculo uerſamur, eos ad omne incommodorum, & calamitatum genus non ſolum æquo, ſed etiam gaudenti animo ferendum paratos eſſe debere. Omnes enim, inquit, qui pie 2.Tim.3
uolunt uiuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patiē Act.14
tur. Item: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Rurſum: Nonne hæc opor Luc.14
tuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? Non enim æquum eſt, ſeruum maiorem eſſe domino ſuo: ſicuti turpe eſt, e ſententia S. Bernardi, membra eſſe delicata ſub ſpinoſo capite. Pręcla 2.Reg.11
rum illud eſt exemplum Vriæ propoſitum ad imitandum, qui, adhortante Dauide, domi ut ſe contineret, inquit: Arca Dei, & Iſrael, & Iuda habitant in papilionibus, & ego ingrediar domum

 meam?

meam? His inſtructi rationibus;ac meditationibus ſi ad orandum ueniemus,illud aſſequemur, ut,ſi minus undique cincti, malisque circundati, quemadmodũ tres illi pueri intacti ab igne,ſic nos inuiolati ſeruemur;certe,ut Machabæi,caſus aduerſos conſtanter ac fortiter feramus.In contumelijs, et cruciatibus ſacros imitabimur Apoſtolos,qui cæſi uer-

Act.5. beribus,uehementer letabantur,quod digni habiti eſſent qui pro Chriſto Ieſu contumelias paterẽtur. ſic nos ita comparati canemus illa ſumma animi uo-

Pſal. 118 luptate:Principes perſecuti sũt me gratis,et a uerbis tuis formidauit cor meum: lætabor ego ſuper eloquia tua,ſicut qui inuenit ſpolia multa.

AMEN.

Hanc uocem,ſicuti eſt,ſignaculum orationis Do-

S. Hiero. minicæ appellat ſanctus Hieronymus in Commentarijs in Matthæum. Quare ut admonuimus antea fideles de præparatione, quæ adhibenda ſit prius quam agrediantur ad diuinam precationem; ſic nunc faciẽdum duximus,ut clauſulæ ac finis ipſius precationis cauſam, rationemque cognoſcant. Non enim pluris eſt diuinas preces diligenter ordiri, quam religioſe abſoluere. Sciat igitur fidelis populus multos eſſe, & eos uberes fructus, quos ex Dominicæ orationis fine percipimus: ſed omnium uberrimus ac lætiſſimus fructus eſt, eorum impetratio, quæ poſtulauimus: de quo ſupra ſatis dictum eſt. Non ſolum autem conſequimur poſtrema hac parte precationis, ut noſtrę preces audian-

<De orone mentali

audiantur, ſed quædam etiam maiora ac præclariora, quam ut uerbis explicari poſſint. nam cum orando homines cum Deo colloquantur, ut ſanctus Cyprianus ait, fit quodam inexplicabili modo orãti diuina maieſtas propior, quam ceteris: quem præterea ſingularibus ornat muneribus: ut qui pie Deum orant, quodam modo cum iis, qui ad ignem accedunt, comparari poſſint: qui ſi algẽt, caleſcunt; ſi calent, æſtuant: ſic illi aſſiſtentes ad Deum pro modo pietatis, ac fidei ardentiores euadunt: inflammatur enim eorum animus ad Dei gloriam, mens illuſtratur admirabilem in modum, omnino cumulãtur diuinis muneribus. eſt enim illud proditum ſanctis litteris. Preuenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Exemplo eſt omnibus magnus ille Moſes, qui a Dei congreſſu & colloquio digrediens diuino quodam fulgore collucebat ſic, ut Iſraelitæ eius oculos, & os intueri non poſſent. Omnino qui uehementi illo ſtudio preces faciunt, Dei benignitate ac maieſtate admirabiliter perfruuntur. Mane aſtabo, inquit, Propheta, et uidebo, quoniam non Deus uolens iniquitatem tu es. Hec quo magis noſcunt homines, eo Deum uehemẽtiori cultu ac pietate uenerantur; eo etiam ſentiunt iucundius, quam ſuauis ſit dominus, et quam uere beati ſint omnes, qui ſperant in eo: tum uero clariſſima illa luce circumfuſi, quanta ſit eorũ humilitas, quanta ſit Dei maieſtas, conſiderant. eſt. n. illa ſancti Auguſtini regula, Nouerim te, nouerim me. Itaque fit, ut ſuis uiribus

Pſal. 20 Exo. 34 2. Cor. 3 Pſal. 5 S. Augu.

diffidentes, totos ſe committant Dei benignitati, minime dubitantes, quin is ipſos paterna illa ſua, & admirabili charitate complexus, abundanter iis omnia ſuppeditet, quæ ſint ad uitam, & ſalutem neceſſaria; hinc ſe ad agendas Deo gratias conuertant, quantas animo maximas capere poſſunt, quantas oratione complecti: quod magnum Dauidem feciſſe legimus: qui cum ita precationem inſtituiſſet;
Pſal.7 Saluum me fac ex omnibus perſequentibus me; ſic eam abſoluit; Confitebor Domino ſecundum iuſtitiam eius, et pſallam nomini Domini altiſſimi. Sunt eiuſmodi ſanctorũ preces innumerabiles, quarum exordium eſt timoris plenum, clauſula ſpei bonæ, lætitiæque referta: ſed mirabile eſt, quam eo in genere eniteant Dauidis ipſius precationes. nam cum
Pſal.3 metu perturbatus ſic orare eſſet exorſus, Multi inſurgunt aduerſum me, multi dicunt animæ meæ, non eſt ſalus ipſi in Deo eius: confirmatus aliquando, gaudioque profuſus, ſubiunxit paulo poſt: Non timebo millia populi circumſtantis me. alio etiam pſalmo, ſuam cum deploraſſet miſeriam, ad extremum Deo confiſus, in-
Pſal.4 credibiliter lætatur ſpe ſempiternæ beatitudinis;
Pſal.6 In pace, in id ipſum, inquit, dormiam & requieſcam. Quid illa? Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me; quanto cum tremore, & pallore Prophetam dixiſſe credendum eſt? contra, quæ deinceps ſequuntur, quam fidenti ac lætanti animo? Diſcedite a me,

me inquit, omnes, qui operamini iniquitatem: quoniam exaudiuit Dominus uocem fletus mei. Cum uero Saulis iram, furoremque pertimeſceret, quam humiliter ac demiſſe Dei opem implorabat: Deus in nomine tuo ſaluum me fac, & in uirtute tua iudica me. & tamen hilare ac fidenter in eodem pſalmo ſubiecit: Ecce enim Deus adiuuat me, & Dominus ſuſceptor eſt animæ meę. Quare qui ſe confert ad ſacras preces fide, ſpeque munitus, parentem adeat Deum, ut ſe id conſequi poſſe, quod ei opus ſit, nullo modo diffidat. Sunt autem in extremo hoc diuinę precationis uerbo, AMEN, *multa quaſi ſemina quædam earum rationum cogitationumque, quas diximus. & quidem adeo frequens fuit hęc Hebręa uox in ore Saluatoris, ut ſpiritui ſancto placuerit, ut in Eccleſia Dei retineretur. cui uoci illa quodã modo ſubiecta ſententia eſt: Scito tuas auditas eſſe preces. habet enim uim reſpondentis, & illum, qui precibus, quod uelit, impetrarit, cum bona gratia dimittentis Dei. Hanc ſententiã perpetua Eccleſiæ Dei conſuetudo comprobauit, quę in ſacrificio Miſſę, cum pronunciatur oratio Dominica, non rei ſacræ miniſtris, quorum partes ſunt illa dicere, Sed libera nos a malo, attribuit hanc uocem* AMEN, *ſed ipſi ſacerdoti, accommodatam, reſeruauit: qui cum Dei & hominum ſit interpres, Deum exoratum eſſe populo reſpondet. Nec tamen hic ritus communis eſt omnium precationũ, quippe cũ in ceteris miniſtrorum*

Pſal. 53

niſtrorũ ſit munus reſpondẽdi, Amẽ; ſed proprius Dominicæ orationis. nam in aliis precibus conſenſum modo, deſideriumque ſignificat; in hac reſpõſio eſt, Deum orantis poſtulationi conſenſiſſe. Ac uarie quidem a multis eſt interpretatum hoc uerbum, Amen. Septuaginta interpretes uerterunt, fiat: alij reddiderunt, uere: Aquila, fideliter, conuertit. ſed parui refert, hoc, an illo modo ſit redditum; modo habere intelligamus eam uim, quã diximus, confirmantis ſacerdotis conceſſũ id eſſe quod petebatur. cuius ſententiæ teſtis eſt Apoſtolus in epiſtola ad
2.Cor.1 *Corinthios. Quotquot enim, inquit, promiſſiones Dei ſunt, in illo eſt, ideo & per ipſum Amen Deo, ad gloriam noſtram. Eſt etiam hæc nobis accommodata uox, in qua ineſt confirmatio quædam earum petitionum, quas adhuc adhibuimus: quæ etiam eos reddit attentos, qui dant operam ſacris precibus: fit enim ſæpe, ut in precatione diſtracti homines uariis cogitationibus, alio traducãtur: immo uero ſummo ſtudio petimus hac ipſa uoce, ut omnia fiant, ideſt concedantur, quæ antea petiỹmus; uel potius intelligentes nos iam impetraſſe omnia, ac ſentiẽtes præ*
Pſal.53 *ſentem uim diuini auxilij, illud una cum Propheta canimus; Ecce enim Deus adiuuat me, & Dominus ſuſceptor eſt animæ meæ. Nec eſt, quod quiſquam dubitet, quin & nomine filij ſui, & uerbo, quo ſæpiſſime is uſus eſt, moueatur Deus, qui ſemper, ut ait*
ad Heb. 5 *Apoſtolus, exauditus eſt pro ſua reuerentia.*

INDEX CATECHISMI.

Abbatibus permiſſum eſt ut interdū minores ordines adminiſtrent. folio 372
Abrahæ peregrinatio 404
Abrahæ ſinus 68
Abſolutionis forma 296
Abſoluendi qui ſint 328
Abſoluēdi poteſtas quibus data 316
Abſolutio quando pænitentibus deneganda 327
Abſolutio peccatorum eſt effectus penitentiæ 312
Accidentia in Euchariſtiæ ſacramento manent ſine ſubiecto 265
Actiones Deo gratas ſine adiumento diuinæ gratię ſuſcipere non poſſumus 586
Actio gratiarum erga Deum quo modo fiat in petitione de facienda Dei uoluntate 594
Actio gratiarū eſt una de partibus orationis 535
Adam ſibi & poſteris donū iuſtitiæ originalis amiſit 598
Adam cibo indigebat in ſtatu innocentiæ ad reficiendas uires 598
Inter Adam neceſſitates & noſtras multum intereſt 598
Adam non indiguiſſet multis rebus quibus nos indigemus, ſi non peccaſſet 599
Adam in paradiſo uoluptatis ocioſus non erat futurus 598
Adam in paradiſo nulla moleſtia affectus fuiſſet 599
Adam poſteritas fructu uitalis arboris priuata, & horribili ſententia maledicta 598
Adā & Chriſti comparatio 49
Adulterium quid 479
Adulterij interdicto quæ peccata prohibeantur 480
Adulterij deteſtatio 480
Adulterium quare prohibitum 480
Adulterij interdicto omne impuritatis & impudicitiæ gen⁹ quo corpus polluitur, prohibetur 481
Adulterio intima animi libido prohibetur 481
Adulterium inſignem turpitudinis notam inurit 483
Adulterorum ſupplicium & damna 484
Affectus carnis itā domitos habere, omnino ne excitentur, non eſt in hominis etiam iuſtificati poteſtate 588
Affinitas patrinorum cum quibus contrahatur 192
Amen quid ſignificet 649
Amen interpretatio 649
Amē cur in ſacrificio miſſæ re

ſer-

ſeruetur ſacerdoti pronunciandum 649
Amor Dei in redemptione erga homines oſtenſus 559
Angelorum creatio 28
Angeli ab ortus ſui initio gratia præditi 29
Angeli ſapientia & potétia ornati 29
Angelicæ ſalutationi adiunxit Eccleſia preces & imploratione nem beatæ uirginis 543
Angelorum plurimi ex celeſtibus ſedibus deturbati 29
Angelorum poteſtas 29
Angelorum ſcientia 29
Angeli quare uirtutes dicti 29
Angelus multa edocuit Tobiam 383
Angeli quo modo adorentur 410.
Angeli quare humana ſpecie effingantur 416
Angelica ſalutatione Deus laudatur. 543
Angelica ſalutatio eſt actio gratiarum 543
Angelorum cuſtodia erga homines 555
Angelorum obedientia erga deum. 594
Angeli non adorantur ut Deus 410
Angelorum opera quotidie a maximis periculis liberamur 411
Ab anima Chriſti numquam ſeparata eſt diuinitas 59
Anima Chriſti re & præſentia ad inferos deſcendit 68
Anima Chriſti deſcendens ad inferos communicauit meritum paſſionis animabus patrum 69
Anima eſt immortalis 130
Animæ piorum ante Chriſti mortē ad ſinum Abrahæ deferebantur 70
Anima quæ peccauerit, quomodo moriatur 422
Animæ nō nihil deeſt ad ſummam felicitatem, dum eſt ſeparata a corpore 132
Anima ſeparata a corpore propenſionem habet ad corpus 132
Anima duabus alis ad cælum peruenit 537
Apoſtoli quare a Chriſto dati 2
Apoſtolorum auctoritas eis a Chriſto data 2
Apoſtoli duodecim articulis diſtinctum ſymbolum compoſuerunt 12
Apoſtoli cærimoniarum inſtitutores 213
Apoſtoli a domino Chriſmę compoſitionem didicerunt 224
Appetitio proprij boni rebus omnibus ingeneratur 584
Appetere Deum a principio homini datum 584

Appetitionibus corruptæ naturæ etiam reclamantibus & aduerſantibus, uoluntas remittendi iniurias ſufficit 621
Argumentum deſperatæ ſalutis 607
Artibus malis quæ acquiruntur noſtra non ſunt 603
Articuli quare dicti 13
Aſcendit Chriſtus ut homo & corpore & anima ī cælos 80
Aſcendens Chriſtus in cælum ſedet ad dexteram patris, & quo modo intelligatur 80
Aſcendit Chriſtus propria uirtute 80
Aſcenſio Chriſti tamquam finis ad quem cetera myſteria referuntur 81
Articuli fidei, primus fol. 12
Secundus fo. 32. Tertius. f 33
Quartus fo. 53. Quintus f. 66
Sextus fol. 79 Septimus 86.
Octauus fol. 95. Nonus f 103
Decim⁹ fo. 122. Vndecim⁹ 129
Duodecimus 142
Articulus de aſcenſione Chriſti eius maieſtatem & gloriã declarat 82
Aſcenſionis Chriſti in cælum cauſa 82
Beneficia quæ ex aſcenſione Chriſti nobis donantur 83
Aſſentatio uitium deterrimũ 508
Aſſentatores homines uitio obtrectationis peccant 508
Auari reprehenduntur 518
Baptiſmi cognitio maxime neceſſaria 176
Baptiſmus quare a Parochis ſit docendus 167
Quo tempore a Parochis de baptiſmo differendum 177
Baptismi uox quid ſignificet 177
Baptismi ſacramẽtum quibus nominibus ſignificatur 178
Baptiſmi, ut ſacramentum eſt, definitio 178
Baptiſmi ſacramentum quibus rebus conficiatur 179
Aqua quæ in ſacro fonte ad baptiſmum conficiendum adhibetur, non eſt ſacramentũ 79
Baptiſmi materia eſt aqua elementaris 179
Baptismi figura 180
In baptiſmo quare chriſma adhibetur 180. 182.
Baptiſmi forma 182
Baptiſmi forma apud Græcos uaria 184
Cur baptizabant apoſtoli in nomine Ieſu 70. 184
Baptismus tribus modis confici poteſt 165
In baptiſmo unica an trina ablutio fiat, nihil refert 186
In baptiſmo caput abluendum 186
In baptiſmo uerba ſimul cum ablutione proferenda 185
Baptiſmus a Chriſto domino inſti-

inſtitutus & quando 186
Quando uis ſanctificãdi aquis fuerit tributa 187
Baptiſmi lege quo tẽpore homines teneri cœperunt 187
Baptiſmi miniſtri 189
Baptizare ſacerdotes quare praeſente etiam epiſcopo poſſunt. 189
Ordo ĩter baptismi miniſtros ſeruandus 191
Baptizandos ſuſcipere quibus non liceat 194
Baptiſmus neceſſarius ad ſalutem 195
Baptiſmi ſacramentum pueris dandum 185
Baptizantur pueri in fide parẽtum & eccleſiæ . 196
Baptizandi ſunt filij quamprimum 196
In Baptizandis adultis diuerſa ratio eſt ſeruanda ab ea, quæ in pueris 197
Baptiſmus adultis quando ſit ſtatim conferendus 198
Baptizandi quo modo affecti eſſe debeant 199
Baptizandi interrogantur an uelint baptizari 199
Quando baptizandi amentes & dormientes 199
Ad baptiſmi gratiam cõſequẽdam fides eſt neceſſaria 200
Baptizandum peccatorem pæniteat oportet 200
Baptiſmi ſacramento omne peccatum condonatur 202
In baptiſmo prorſus tolluntur peccata, & radicitus euelluntur 202
In baptizatis concupiſcentia remanet, ſed peccatum non eſt 203
Baptiſmi propri⁹ effectus peccatorum omnium remiſſio 204
Peccata & peccatorum pœnæ per baptiſmum remittuntur 204
Pœnę ciuilibus iudicijs perſoluendæ baptiſmo non condonantur 205
Poſt baptiſmum quare non reſtituamur in ſtatum naturæ integræ 205
Baptiſmi fructus 208
Baptismus characterem imprimit 210
Baptiſmum iterari ſacrilegium eſt 210
Baptiſmus cæli aditum patefecit 212
Cerimoniæ & precationes, quæ in baptiſmo fiunt, ad tria capita rediguntur 213
Fons baptiſmi conſecratur addito olei myſticæ unctionis 213
Certi dies expectantur ad conſecrandam baptiſmi aquam 214
Baptizatis quæ nomina imponenda 216

Beatitudo eſſentialis in quo ſita 147
Beati lumine gloriæ eleuantur ad diuinam eſſentiam uidendam 148
Beatitudinis imagines & ſimilitudines 149
Beatitudo accidẽtalis in quo conſiſtat 149
Bella inteſtina hominis 575
Bellum ſceleratis cum Deo 614
Benedictionib⁹ Dei opera noſtra proſpere cedunt 599
Benignitas Dei non uno modo eripit nos a malis 643
Blaſphemare nomen Dei & ſanctorum, deteſtabile ſcelus 437
Bona humanæ uitæ quare optanda & petenda 597
Bona temporalia quomodo petenda 596
Bona humanæ uitæ ad bona diuina dirigunt 597
Bona humanæ uitæ adiumenta ſunt ad diuinorum bonorum adeptionem 597
CATECHISMI neceſſitas 2. 6
Cathechiſmi doctrina ad captum cuiuſque accõmodata 5
Character trium ſacramentorum effectus 173
Character quid præſtet 173
Baptismus characterem imprimit 210
Characterem imprimit confirmatio 232
Characterem imprimit ordinis ſacramentum 359
Charitatis præcepta duo 455
Charitas proximi a charitate Dei ortum habet 455
Charitas uera quid moneat 313
Caſtitas non ſolum uirginibus, ſed qui cælibem uitam agunt, & ijs qui matrimonio iuncti ſunt, cõuenit 482
Caſtitatis remedia 482
Caſtitatis remedia quæ in actione conſiſtunt 485
Cautio adhibenda in peccatorum occaſionibus uitandis 630
Cerimoniæ, & precationes quę in baptiſmo ſunt, ad tria capita rediguntur 213
Cerimoniæ & ritus, quibus ſacramentum confirmationis confertur 233
Cerimoniæ quæ ad pænitentiæ ſacramentum adhibentur 297
Cerimoniæ quæ ſacramento extremæ unctionis adhibentur 345
Cibus multiplex & delicatus non poſtulandus a Deo 604
Cibus multiplex animæ 606
Clerici nomen unde deductum 361

Clericorum corona unde ortum habuerit, & quid ſignificat 361
Communio unum ex nominibus Euchariſtiæ 236
Ante communionem præparatio qualis eſſe debeat, et quã ſit neceſſaria 272
Præparatio ad communionem eſt, pacẽ cũ alijs habere 273
Cõmunionẽ ſumpturus amorẽ erga Deum habeat 274
Communicandũ omnibus eſſe ſaltem in Paſchate 275
Communicandi ſub una ſpecie quare eccleſia conſuetudinem approbauerit 279
Communia tribus perſonis diuinis & non communia 45
Clauium neceſſitas in eccleſia 124
Clauium dignitas & amplitudo 125
Concupiſcentia in renatis remanet, ſed peccatum non eſt 203
Concupiſcentia praua, ſtirps malorum omnium 517
Concupiſcentia rerum alienarum & uxorum quid inter ſe differant 517
Concupiſcentia quid 519
Concupiſcendi uis non ſemper in uitio ponenda 519
Concupiſcendi uis recta Deo auctore a natura nobis inſita eſt 519
Concupiſcentia primorũ parentũ peccato deprauata 520
Concupiſcentiæ uis, ſi moderata eſt quasnã utilitates afferat 520
Concupiſcentia quare a paulo peccatum ſit dicta 520
Non concupiſces, quem ſenſum habeat 522
Concupiſcenda non eſt aliena uxor 524
Concupiſcere alienam uxorem quam periculoſum ſit 524
Concupiſcendi uitio qui maxime laborent 527
Confeſſio peccatorum & eius neceſſitas 311
Cõfeſſio quare inſtituta 312
Confeſſionis utilitas 313
Confeſſio accuſatio dicitur, & quare 313
Iudicium eccleſiaſticũ quod fit in confeſſione, longe diſſimile eſt forenſibus iudicijs 314
Confeſſio a Chriſto ob eius bonitatem & miſericordiam inſtituta 314
Confeſſionis figuræ 315
Confeſſionis legi quinam parere debeant 317
Confeſſio quo tempore puero indicta 317
Confeſſio quando iteranda 321
Confeſſionis miniſter idoneus & legitimus 322

In

In confeſſione ſcelera non excuſanda. 326
Culpa eorum qui uerecundia impediti peccata confiteri nō audent. 327
Peccata diligenter perueſtiganda. 327
Confeſſor quando a ſe pænitentes dimittere debeat. 327
Cōfidere oportet in officio precandi. 548
Confirmationis ſacramentum 219
Confirmationis nomen. 219
Confirmatio eſt uere ſacramentum. 219
Confirmationis ſacramentum a baptiſmo maxime diſiunctū. 221
Confirmationis ſacramenti origo. 223
Cōfirmationis ſacramēti Chriſtus auctor. 225
Confirmationis ſacramentum quare chrisma appellatū 222
Chriſmatis materia 223
Chriſma epiſcopi conſecratione conficitur. 223
Chriſma quare ex oleo & balſamo conficiatur. 224
Chriſma a quibus cerimonijs & quando conficiatur. 224
Sacris precationibus chriſma conficiendum. 225
Confirmationis ſacramenti forma. 225
In confirmatione tria obſeruanda. 226
Confirmationis ſacramenti miniſter proprius. 226
Ad confirmationem quare patrinus uocetur. 228
Affinitas quæ cum patrinis confirmationis contrahitur 228
Confirmandi qua ætate eſſe debeant. 228
Cōfirmationis ſacramentū quomodo ſit neceſſarium 228
Confirmationis ſacramentum ad uniuerſos fideles æque pertinet. 229
Confirmationis ſacramentū ſuſcipientes adulti dolere debēt de peccatis. 230
Confirmationis ſacramentū precedere debet confeſſio in adultis. 229
Confirmationis ſacramentum nouam gratiam tribuit 230
Confirmationis uocabulum unde deductum 231
Confirmationis effectus 232
Confirmatio non poteſt iterari 232
Confirmationis ſacramenti cerimoniæ & ritus 233
Confirmationis ſacramentum quo tempore potiſſimum adminiſtretur. 233
Contritio quid 301
Cōtritionis uis & efficacia 304
Contritionis proprius dolor ad ſingula peccata mortalia adhibendus. 309

Ad contritionem ueram quæ ſint neceſſaria 306
Ad contritionem excitandum eum qui de peccatis non doleat 326
Corona uincentibus parata a Deo 637
Creationis opus ab ijs facilius creditur, qui de Dei omnipotia non dubitant 27
Quare Deus creauit omnia 28
De creatione angelorum 29
Deus creator uiſibilium & inuiſibilium 30
Deus quæ creauit conſeruat 31
Creatura noua in Chriſto quæ
Verbi huius, Credo, in materia fidei euangelicæ acceptio & profeſſio 13
Quis ſit qui credat 14
Quid primo credendum 23
Credens inquirendi curioſitate eſt liber 9
Credendum eſſe Deo 16
Credens interiorem fidei actũ aperte fidei profeſsione proferre debet 15
Chriſtianorum omnium unus ſpiritualis ortus 564
Chriſtiani hominis ſcię́tia unò capite comprehenditur 5
Chriſtiani doctoris opera in quo præcipue uerſari debeat 6
Chriſtiani uita non in otio degenda 6
Chriſtiana philoſophia & ſæculi ſapientia in quo differãt 16
Chriſtianus homo quantũ Chriſto debeat 43
Chriſti regnum ſpirituale 38
Chriſt⁹ a diuerſis naturis diuerſas proprietates accepit 41
Chriſtus quare dominus noſter dicendus 41
Chriſtus non eſt dicẽdus filius Dei adoptione, ſed natura 47
Chriſtus a Dauide originẽ traxit ſecundum carnem 49
Chriſtus quare nouiſsimus Adam appellatus 49
Chriſtus naſcẽs ſalutari doctrina nos inſtituit 51
Chriſti ſanguine ſcelera noſtra expiantur 127
Chriſtus ſacramentorum omnium auctor 168
Chriſtus totus in ſacramento Euchariſtiæ continetur 157
Chriſtus qua ratione ſit in ſacramento 264
Chriſtus qua ratione pæniten tiæ ſacramentum inſtituerit 293
Chriſti & eius matris & ſanctorũ imagines pingi, non interdicitur præcepto legis 415
Chriſtus frater noſter 362
Chriſti reſurrectio fraternitatem Chriſti cum hominibus non dirimit 563
Chriſti diuinitas numquam a corpore ſeiuncta 57
Chriſtus pro peccatoribus paſſu

ſtus 60
Chriſtiani quare ſancti dicantur 113
Chriſtus quo modo in nobis regnet 578
Chriſti cauſa libenter ſtultitiæ fama ſubeunda 591
Chriſtus imitandus in referēda noſtra uoluntate ad uoluntatē Dei 593
Chriſtus dominus, panis 608
Chriſti paſsionis myſteriū maxime Dei potentiam & benignitatem oſtendit 609
Chriſti paſsionis patrocinio ueniam peccatorū impetramus 617
Circunſtantiæ peccatorū in cōfeſsione narrantur 320
Clauibus eccleſiæ aditus in cælum aperiri 312
Clericorum corona quid ſignificet 361
Concio ſacta a fidelibus attēte audienda 450
Contra eos,qui medicamentis utuntur dæmonum arte compoſitis 640
Creatio omnibus perſonis Trinitatis communis 32
Creatura noua in Chriſto eſt, qui mādata dei obſeruat 401
Crucis Chriſti pretium quanti ſit 617
Colere Deos alienos quare de⁹ prohibuerit 415
Cultus diuini cupidos homines eſſe oportet 421
Cultus extern⁹ deo præcipitur adhiberi tertio præcepto 439
Cultus ſabbathi quo tempore tollendus erat 440
Cultus diei feſti quare inſtitutus 442
Cupiditas uitioſa quare prohibeatur 521
Cupiditates propriæ etiam iuſtis aduerſantur 588
Dæmonum odium in homines 575
Dæmon,ſimulato lucis angelo, quæ bona non ſunt, tamquam bona poſtulare perſuadet 592
Dæmonum externi impetus & impreſsiones 627
Dæmones quare principes appellati & rectores mundi tenebrarum 627
Dæmones perpetuum bellū nobiſcum gerunt 627
Dæmones quos nō oppugnent 628
Dæmonum uis alligata 629
Dæmon quare malus præcipue dicatur 644
Dæmoni aſsignamus omnia mala quæ in nos a proximis proficiſcuntur,tamquam auctori & impulſori 644
Debita,quæ dimitti poſtulam⁹, quæ ſint 616
Cuius debiti ſolutio ſit ad ſalutem neceſſaria 616
Debita quare dicanī noſtra 617

Decalogi præcepta 396
Decalog⁹ legum omnium ſumma & epilogus 396
Decalogi præcepta decem ex duobus charitatis pendent 397
Decalogi deum eſſe auctorem credere, maximã uim habet ad eam legem ſeruandam 298
Decalogi lex quanta maieſtate data 400
Deſcenſus Chriſti ad inferos cauſa 68
Ante Chriſti mortem animæ piorum ad ſinum Abrahæ deferebantur 70
Deſideria exaudit Deus 559
Deum unum ſolum eſſe non plures confitendum eſt 20
Deus quare pater uocatur. 20 22.
Deo omnipotens uis tribuitur 24
Deus omnium creator 27.30
Deus quæ creauit conſeruat 31
Deo, & non ſanctis, ſacrificium offertur 283
Deus eſt legis auctor 398
Deum amare facile eſt 41
Deus quare zelotes appellatus 420
Deus quare pœnam ad tertiam & quartam generationem comminetur 421
Dei bonitas ſuperat eiuſdem iuſtitiam 423
Dei nomen quo modo honoretur 425
Deo multa impoſita nomina 425
Deus quibus modis laudandus 426
Deus nõ habebit inſontem eũ, qui nomen eius fruſtra aſſumpſerit 437
Deus primus diligendus, deinde parentes 456
Deus deſideria exaudit 550
Deus omnium hominum pater uocatur 555
Dei prouidentia erga homines 555
Deus hominum non obliuiſcitur 557
Dei benignitas & miſericordia erga homines 559
Dei amor erga homines in redemptione oſtenſus 559
Dei manus cum nos tangit, id non hoſtiliter facit, ſed amanter 560
Deus quare caſtigat quos amat 561
Deus calamitates noſtras non ignorat 561
Deus omnium deus eſt 564
Deus eſt ubique, & quo modo 566
Deus quare in cælis eſſe dicatur 566
Deus quo modo ex animo ametur 568
A Deo quid primo petendum 568

Dei

Dei gloria quo modo petatur 568
Dei nomen quo modo ſanctificari petamus 569
Dei nomē ſanctum & terribile ſanctificatione non eget 569
Dei nomen re, nō uerbis tantū, ſanctificandum 572
Dei prouidentia erga hominū ſalutem 574
Dei potentia & prouidentia 577
Deus non ad otium & inertiam nos uocauit 583
Deus numquam nos deſerit 583
Deus adminicula nobis concedit ad regnum cælorum conſequendum 583
Deum amare, ut par eſt, ſine diuinæ gratiæ adminiculo non poſſumus 586
Ad chriſtianam prudentiam, niſi Deo auctore, & adiutore, nos aſpirare nō poſſumus 587
Deus in iuſtificatis mentem ſanat non carnem 588
Deus requirit ſummum amorē in opera & ſtudio quod ei nauamus 593
Dei opera omnia bona 595
Deus omnibus operibus ſuis ſuam bonitatem impertiuit 595
Dei uoluntatem quare maxime colamus 595
Dei uiæ inueſtigabiles 595
Deus nobis melius cōſulit quā nos optare poſſimus 596
Ad dei gloriam omnia ad uſus uitæ neceſſaria ſunt referenda 598
Dei infinita potentia colenda 605
Deus promptus & paratus ad condonandum peccata pænitentibus 615
Deus beneficentiſſimus parens 615
Deus iuſtitiæ retinentiſſimus 617
Deus quo modo tētet ſuos 630
Deus quo modo tentari ſinit bonos 631
Deus quomodo nos in tentationem inducere dicitur 631
Deus dat uires ad Satanam proſternendum 636
Dei benignitas non uno modo eripit nos a malis 643
Deus non uult nos ab omnibus incommodis ſolutos eſſe 643
Deus dat ſolatia ijs, qui aduerſis premuntur 643
Deus utitur dæmone miniſtro in repetendis pœnis a ſceleratis 644
Deus ſuis numquam defuit 2
Diaboli crudelis dominatus 613
Diaboli quare mundi princeps & tenebrarum dicatur 613
Diaboli proprium officium 632
Diabolus quo animo tentet homi-

omnes 630
Diabolus qua re tentator dicatur 630
Diabolus quibus modis utatur ad tentandum 631
Die dominico quid agere & a quibus abſtinere fideles opor teat 443
Diuitiæ non amandæ 525
Diuites quare panem quotidianum petere debent 605
Diuites facultates ſuas Deo acceptas referant 609
Diuites quare bonis cumulãtur a Deo 606
Doctoris legitimi fidelis opera neceſſaria 2
Doctrina Catechiſmi ad captũ cuiuſque accommodata 8
Doctrina fidei catholicæ quib9 rebus contineatur 9
Doctrinæ Chriſtianæ capita quattuor 9
Dolor ex peccatorum cognitione 614
Dubitare in oratione non debemus 547
Prophetæ planius de eccleſia quã de Chriſto locuti sũt 103
Eccleſiæ nomine quid ſit proprie intelligendum 104
Eccleſiæ et ſynagogæ differentia 105
Eccleſia multis nominibus uocatur 106
Eccleſia militans & triumphãs quare dicatur 106
Eccleſiæ militantis & triumphãtis differentia 107
Eccleſiæ figuræ & ſimilitudines 108. 116
Quinam ab eccleſia excludantur 109
Eccleſiæ catholicæ proprietates & prærogatiuæ 110
Eccleſiæ caput uiſibile 110
Eccleſiæ unitas 110
Eccleſia ſancta appellatur 113
Eccleſia catholica 115
Eccleſiæ ueræ dignoſcendæ a falſa certiſsima regula 116
Eccleſia eſt apoſtolica 116
Eccleſia non poteſt errare 116
Extra eccleſiam uerus cultus non reperitur 117
Eccleſia originẽ ſuæ ueritatis traxit ab Apoſtolis, 116
Eccleſiam uniuerſalem omnes tenere debent qui ſalutem cõſequi cupiunt 115
Eccleſiæ auctor Deus 118
Eccleſiam claues regni cælorũ habere, fide intelligimus 118
Quare credere ſanctam eccleſiam, & non in ſanctam, dicatur 118
Eleemoſinæ neceſsitas 496
Cohortatio ad eleemoſinam faciendam 497
Labore ac manibus ea quærenda quibus inopum indigentia leuari poſsit 497
Eleemoſina orationi addenda 553

Eleemoſina medicina eſt accommodata ſanandis animæ uulneribus 623
Epiſcopi tantum & ſacerdotes poteſtatem habent remittendi peccata 125
Epiſcopi. adminiſtratio quæ 371
Epiſcopus tantum ordines confert 372
Eſcarũ conquiſitiſsima genera perſequi non licet 604
Euchariſtiæ uſu qui aliquandiu carent, plurimum damni patiuntur 175
Euchariſtiæ inſtitutio 235
Euchariſtiæ dignitas & excellentia 235
Euchariſtiæ ſacramentũ pluribus nominibus appellatũ 236
Euchariſtia quare dicatur communio 236
Euchariſtiam poſt cibum et potum ſumere non licet 237
Euchariſtia uere eſt ſacramentum & unum ex ſeptem 237
In euchariſt. ſacramento adoramus corpus et ſanguinem Chriſti 238
Quæ proprie ſacramenti rationem habeant in Euchariſtia 238
Euchariſtiæ cum ceteris ſacramentis differentia 239
Euchariſtiæ ſacramentum perfectum facit materię cõſecratio 239
Euchariſtia eſt unum tantum ſacramẽtum & non plura 239
Euchariſtiæ ſacramentum tria ſignificat 240
Euchariſtię ſacramenti materia duplex 241
Aqua modica uino quare admiſceatur 243
In euchariſtiæ ſacramẽto quid ſignificet panis & uinum 244
Euchariſtiæ ſacramenti forma 246
Forma conſecrationis uini & eius declaratio 247
In ſacramento euchariſtiæ tria ſunt maxime admiranda 251
In euchariſtia uerũ corp⁹ Chriſti & ſanguinem cõtineri 251
Euchariſtiæ ſacramentum non eſt tantum ſignum corporis Chriſti 253.265
Euchariſtiæ fructus 256
In Euchariſtiæ ſacramento totus Chriſtus continetur 257
In Euchariſtię ſacramento quę ſint ex concomitantia 258
Duæ conſecrationes quare ſeparatim fiant in ſacramento Euchariſtiæ 259
In quauis utriuſque ſpeciei particula Euchariſtiæ totus Chriſtus continetur 259
Panis & uini ſubſtantia poſt cõſecrationẽ, in ſacramento Euchariſtiæ non remanet 260
Poſt conſecrationẽ quare Euchariſtiæ ſacramentum panis

uocatur. 262
Conuerſio admirabilis in ſacra mento Euchariſtiæ tranſubſtantiatio uocatur. 263
Euchariſtiæ ſacramentum non curioſe ſcrutandum 263
Qua ratione Chriſtus ſit in Euchariſtiæ ſacramento 264
Panis & uini ſpecies in ſacramento Euchariſtiæ ſine aliqua re ſubiecta manent 265
Euchariſtiæ ſacramentum quare ſub panis & uini ſpecie adminiſtrari Chriſtus inſtituit. 265
Euchariſtia fons omnium gratiarum. 266
Euchariſtia quo modo gratiam tribuat. 267
Prima gratia nemini tribuitur niſi prius Euchariſtiæ ſacramẽtum uoto perceperit 268
Euchariſtia omnium ſacramentorum finis. 268
Euchariſtiæ figura eſt manna. 269
Euchariſtiæ utilitates 269
Euchariſtiæ ſacramenti ſumendi tres rationes 271
Maximis bonis ſe priuant qui cum parati ſint ſacramentaliter ſumere corpus Domini ſpiritu tantum accipiunt. 272
Euchariſtiã accipere nemini licet ante ſacramentalem cõfeſſionem, ſi ſacerdotis facultas data ſit, ſi peccati mortalis conſcientiam ſtimulet 274
Ieiuni ad Euchariſtiæ ſacramentum accedere debemus 274
Aliquot dies ab uxoribus abſtinendum ab ijs qui matrimonio iuncti ſunt, cum ad communionem accedere uolunt. 275
Euchariſtiæ communio ſæpius iteranda. 275
Euchariſtiæ ſacramento quotidie alenda eſt anima 276
Euchariſtiam olim fideles quotidie ſumebant. 276
Ab Euchariſtiæ cõmunione excipiuntur qui per ætatem rationis uſum non habent 277
Euchariſtia quare infantibus ne getur 277
Euchariſtiæ ſacramentum amentibus non detur. 278
Euchariſtiam ſub utraque ſpecie laicis ſumere non licet. 278
Quare eccleſia conſuetudinem communicandi ſub utraque ſpecie prohibuerit 279
Solis ſacerdotibus poteſtas tradita eſt ſacramentum Euchariſtiæ conficiendi 280
Qui non eſt conſecratus, ſacra uaſa tangere non audeat 280
Euchariſtia eſt ſacrificium 281
Euchariſtia uictima deo gratiſſima 281
Euchariſtia a Chriſto inſtituta duabus de cauſis 282

Euchariſtia, ut ſacramentum eſt, non ſolum merendi ſed etiam ſatisfaciendi uim habet 283
Euchariſtiæ ſacrificium quando inſtitutum 283
Euchariſtiæ figuræ & oracula 284
Euchariſtiæ ſacramētū inexplicabile pignus charitatis 608
Euchariſtiæ sacramentum quare dicatur panis noſter 608
Euchariſtiæ ſacramentum quare dicatur quotidianus panis 608
Exempla quæ ad bene ſperandū nos inducere poſſunt 641
Exempla humanæ infirmitatis. 625
Exitus rerum deo permittendus 645
Extrema unctio 341
FALSVM teſtimoniū quid 505
Falſi teſtimonij damna 506
Falſum teſtimonium nō ſolum in iudicio, ſed extra iudicium uetatur 506
Falſum teſtimonium dicere cō tra ſe non licet 504
In falſis teſtimonijs mendacium numeratur 505
Feſtorum dierum præceptum 439
Feſti diei cultus quare inſtitutus 442
Feſti dies præter ſabbathum alij apud Iudæos 447
Feſti dies præter diem dominicum quare inſtituti ab Eccleſia 44
Dies celeberrimi in Eccleſia 448
Feſtis dieb⁹ quib⁹ operibus chriſtiani ſe exercere debeāt 450
Felicitas in quo conſiſtit 144
Felicitas ſemel adepta numquā amittitur 144
Fides ad ſalutem conſequendā neceſſaria 11
Fidei multi gradus 12
Quid primo credendum 13
Notitia quæ fidei diſciplina cōparatur, multo certior eſt quā quæ humanis eſt rationibus comprehenſa 18
Fides de omnipotentia Dei quā neceſſaria & utilis 25
Fides redemptionis ad ſalutem neceſſaria ſemper fuit 33
Fides ueterum & noſtra eadem 35
Fides pænitentiam antecedat oportet 290
Fides quid ſignificet 14
Fides non uere dicitur pars pænitentiæ 290
Fideles ad complectendam cæleſtem doctrinam quando ſint propenſiores 406
Fides neceſſaria in orōne 547
Fide firmos eſſe, caput eſt ad rite orandum 547
Fiducia de Deo unde ortum habeat 547

Fiduciam conciliat nomen patris in oratione 600
Fiducia orationis unde in nobis oriatur 600
Fides ad iuſtificationem neceſſaria 75
Figuræ conceptionis & natiuitatis Ieſu Chriſti 50
Figuræ crucis Chriſti 56
Figuræ Confeſsionis 315
Filius Dei & uere deus Ieſus Chriſtus 39
Filius Dei quomodo generatur 39
Forma ſacramenti Euchariſtiæ declaratur 246
Forma ſacramenti pænitentiæ 296
Forma ſacramenti extremæ unctionis 344
Forma cõfirmationis ſacramẽti 225
Formula orandi diuerſa ad Deũ & ſanctos 544
Fornicationis peccati calamitas propria 482
Frugalitati conſulendum 498
Fructus arboris uitæ 487
Furti præcepti uis auditoribus inculcanda 487
Furti præcepto dei benignitas erga nos maxime percipitur 488
Furti præceptum in duas partes diuiſum 488
Furti nomine quid intelligatur 489
Rapina maius peccatum quam furtum 489
Quare ſeptimum præceptũ furti nomine, non rapinæ, notatũ ſit 489
Furtum, quod eſt iniuſta poſſeſsio, & uſus rerum alienarum, uarijs nominibus notatur 498
Furandi etiam animus lege Dei prohibetur 490
Furtum quam graue ſcelus ſit 490
Furti immanitatẽ declarãt quæ furtum conſequuntur 490
Furtorum multa genera 491
Rapinæ latius patent quam furta 493
Rapaces qui ſint, & rapinarum uaria genera 493
Furti excuſationem nullam accipit Deus
Excuſationes quibus ſe homines defendunt in furtis 499
Fur diuinum nomen dedecorat 500
Gaudia intima ſanctorum 607
Gloria inenarrabilis ſanctorum 144
Gloria Dei quo modo in oratione petatur 568
Gloria quid 580
Gradus quibus ad orationẽ accedimus 545
Gratia quid 308
Gratiam quo modo Euchariſtia conferat 268

Gratiarum actio cum oratione iungenda 553
Grauitas relabentium 61
Hæreticorum artes quibus ſunt uſi ad impia dogmata infundẽda 4
Hæreticus qui dicatur 103
Hæreticorũ peſtis quo irrepſerit 4
Hebræorum gentem quare De° delegit 405
Hebraici populi liberatio ab Aegypto 404
Hebræos duriſsima ſeruitute premi quare Deus permiſerit 405
Hebræo populo permiſſa preſtita poſt 300 annos quare 406
Locus & tempus in quo Iſrael legem a Deo accepit 406
Homicidium prohibens præceptum, auditu iucundum 467
In præcepto, Non occides, duo continentur 467
Homicidium quod hoc præcepto non uetatur 468
Occidere uetitum eſt omnibus 470
Omnes homines huius legis ui, Non occides, defendũtur 470
Se ipſum nõ licet occidere 470
Lex non occidendi, non ſolum manus ſed animũ cohibet 471
Homicidium peccatum eſt nefarium 472
Homo ad imaginem & ſimilitudinem Dei formatus. 30
Homo poſtremo creatus nõ ui naturæ ſed diuino beneficio immortalis 30
Prima hominis ruina 32
Homo chriſtianus quantũ Chriſto debeat 42
Homines diuini cultus cupidos eſſe oportet 421
Homo quid debeat Deo 559
Hominum miſeriæ propter peccatum primi parentis 584
Homo quæ bona per peccatum amiſerit 585
Homines comparantur ægris & ijs qui guſtum amiſerunt 586
Homo pueris comparatur 586
Homo etiam iuſtificatus nõ ita habet domitos carnis affectus, ut illi poſtea excitari non poſſint 588
Homines uoluptuoſi a diuina uoluntate alieni 591
Hominis inſtabilitas 576
Hominis imbecillitas 595
Homo quia maledictione condẽnatus poſt Adę peccatũ 699
Hominis inſcitia & imbecillitas 625
Præceptum de honorãdo Deo 423
Præceptum de honore parentum 453
Honorare quã uim habeat 456
Honoris uox rite in præcepto poſita 457
Honorandi a nobis patres cuiuſcumque generis 457.461

Honoris

Honoris officia quæ in parẽtes conferri debent 459
Honor mortuis parentibus tribuendus 460
Improbis etiam Paſtoribus obediendum 461
Regibus parendum 462
Honorantes parentes quos fructus percipiant 463
Hoſtes humani generis, omnes aduerſus nos artes excogitant 624
Hypocritæ animo nõ orant 551
Hypocritarum mos in orãdo fugiendus 551
IESVM Chriſtum filium Dei credentes, quam utilitatem capiant 32
Ieſus Dei filius ſolus potuit nos Deo reconciliare 33
Ieſus quid ſignificet 35
Ieſus Chriſtus, Rex, ſacerdos, & propheta ſupremus 36
Ieſus filius Dei & uerus De⁹ 39
Incarnatio uerbi 44
Incarnationis myſterium non una perſona confecit 45
Incarnationis uerbi opus, quare ſpiritui sãcto peculiari quadam ratione tribuitur 46
Incarnationis myſterio quædã ſupra naturæ ordinem, quædã naturæ ui effecta 46
Mirabilia quæ in uerbi incarnatione acciderunt 46
Simul Chriſti corpus formatũ atque animatum, & corpori & animæ diuinitas coniuncta 46
Anima Chriſti uberrimam ſpiritus ſancti copiam accepit 47
Chriſtus non eſt filius Dei adoptione, ſed natura 47
Maria uirgo uera Chriſti mater 48
Maria Euae reſpondet 49
Incarnationis Ieſu Chriſti myſterium quanto pietatis ſtudio recolendum 52
Ieiuniũ orationi ſociandũ 553
Imagines uenerari ut Deũ prohibitum eſt 414
Imagines in eccleſia habere nõ ſolum licet, ſed maximo fidelium bono factum eſt 417
Ad imaginem ſanctorum cum quis orationem dominicã enũciat, quid ſentiendum 545
Incommoda omnia quo animo ferenda 545
Indignari non debemus cũ noſtras preces non exaudit Deus 645
Indigentiam habemus externarum rerum ad uictum uitãque excolendam 598
Infelicitas hominis quo modo cognoſci poſſit 576
Inferni ſignificatio 68
Ingratitudo hominũ erga Deũ 632
Inhumanitas in egenos fugienda ab eo qui a deo uult exaudiri 547

Iniuriæ remittendæ ab eo, qui uult,ut Deus ſibi ignoſcat 546
Iniuriarum obliuionem a nobis requirit Deus 69
Iniurias condonare nolentes in quæ incommoda incidant 477
Remedia ad deponendas iniurias 478
Iniurias remittēdi uoluntas ſufficit reclamantibus corruptæ naturæ appetitionibus 621
Iniurias non obliuiſci in animo habentes uti debent hac precationis cōditione,dimitte nobis debita noſtra,ſicut & nos 619
Inimicis parcendum ſi uolumus nobis peccata dimitti 619
Inimici diligendi 619
Inimicis non parcentes quid a Deo petere debeant 622
Inimici inuiſibiles 626
Inſtrumēta quibus quæritur & inuenitur regnum Dei 575
Interpretatio Cypriani uerborū,ſicut in cælo & in terra 594
Interpretatio huius uocis, Amen, 549
Iudicium finale 86
Tria Chriſti officia ad ſuam eccleſiam decorandam 86
Dies Domini Chriſti aduentus nouiſſimus dicitur 87
Quare Chriſtus ad iudicādum uenturus 87
Duplex Chriſti ad nos aduentus 87
Iudicii generalis neceſſitas 88
Iudex omnium Chriſtus quare futurus 91
Iudicium præcedentia ſigna 90
Iudicii forma, & ratio 92
Iudicantis Chriſti ſententia & uerba 92
Iudicii uniuerſalis articulus quā utilis 91
Iudicia forenſia iure et ex legibus adminiſtranda 510
Iuſtificari non poteſt qui nō eſt paratus ad omnia Dei præcepta ſeruanda 402
Iuſtitia originalis ſupra naturæ facultatem homini a Deo data 30
Iurandi lex quæ iubeat & quæ prohibeat 425
Iurandi frequens uſus minime laudandus 427
Iurare quid 428
Iurare per creaturas, iuſiurandum eſt 428
Iuſiurandum per execrationem 429
Iuſiurādum aſſertorium & promiſſorium 429
Iuſiurandum ut rectum ſanctūque ſit,quæ requiruntur 430
Iuratus quæ conſiderare debeat 430
Iuſiurandum nō exigitur a pueris ante pubertatem 431
Iuſtificatio impij, magnum opus 126
Iuſtificatur impius per ſacramēta tāquā per inſtrumenta 125

Iuſtitia maxime in promiſsis requiritur 431
Iurando peccat qui iniuſtum aliquid promittit 431
Iurare cui non liceat 431
Iuſiurandum quando ſit laudabile 432
Iuſiurandum a fide originem ducit 432
Iuſiurandum ad quem finem tendere oporteat 433
Quodnam iuſiurãdum a Chriſto prohibeatur 433
Iurandi neceſsitas excuſationem habet 434
Iurandi nimia conſuetudo multa mala parit 434
Graui peccato ſe adſtringit, qui temere iurat 434
Iurare falſum, prohibitum eſt ſecundo præcepto 435
Iurare falſum, eſt peierare, et quot modis peierãt hoĩes 435
Iurandi præcepto quare minæ adiunctæ 438
Summa hominum procliuitas ad peierandum 438
Propter periurium diuerſis ſupplicijs affligimur 438
Lacrymæ in pęnitentia ſummopere optandæ 306
Lex naturæ a lege ſcripta non diuerſa 398
Lex in decalogo contenta non eſt noua lex, ſed naturę lex illuſtrata 398
Legis iuſſa difficultatem nõ habent 400
Legi obtemperandum 401
Legis obſeruantię fructus 402
Ad legem obſeruãdam propenſiores nos reddit, ſcire Deum eſſe dominum noſtrum 408
Lex omnis ad præcepta ſeruanda homines præmio, aut pœna inducit 418
Legis ſeruandæ modus & ratio 423
Lege non cõcupiſcẽdi pręſcripta quid aDeo prouiſũ ſit 516
Lex Dei intimo animi ſenſu ſeruanda 518
Differentia inter diuinas & humanas leges 518
Lex diuina quaſi ſpeculũ quoddam eſt in quo naturæ noſtræ initia intuemur 519
Loquacitas uitanda 514
Liberum arbitrium homini datum 30
Linguæ uitium communiſsimũ 502
Loquacitas in oratione prohibetur non longæ preces 551
Lucris honeſtis trãquillitas ineſt 603
Lumen diuinum quid nobis faciat 502
Mala cum patimur, ad Dei auxilium confugimus 639
Malorum omnium liberationẽ non petimus 642
Mala quædam, quæ communiter mala putantur, ſunt tamen fru-

fructuoſa 642
Mala illa deprecamur, quæ nullam animæ utilitatem afferre poſſunt 642
A quibus malis liberari petendum ſit 643
Mala quę in nos a proximis proficiſcuntur, dæmoni aſsignanda 644
Malorum liberatio a Deo impetranda 639
Mala animæ & corporis deprecari debemus 610
Maria Dei & hominis mater uere & proprie dicitur 47
Maria uere mater Dei quare 47
Mariæ perpetua & incorrupta uirginitas 49
Mariæ in partu ſpiritus ſanctus affuit 49
Maria cum Eua confertur 50
Maria ex regibus orta 49
Mariæ felicitatem gratulamur, cum eam angelica ſalutatione ſalutamus 543
Mariam iure oramus, ut nobis peccatoribus ueniam ſua interceſſione conciliet 543
Maria mater miſericordiæ 543
Maria aduocata noſtra 543
Marię merita apud Deū pręſtātiſsima 543
Mariæ ſumma uoluntas adiuuandi humanum genus 543
Maledictio qua condēnatus eſt homo poſt Adæ peccatū 599
Materia ſacramēti Euchariſtiæ duplex 241
Materia ſacramenti pænitentiæ 478
Materia ſacramēti extremę unctionis 343
Matrimonium unde dictū 377
Matrimonij ſacramentū uarijs nominibus appellatum 377
Matrimonij differentiæ & eius declaratio 377
Matrimonium inire nō poſſunt qui legibus a matrimonij conſortio excluduntur 378
Matrimonij uis & natura in quo conſiſtit 378
Conſenſus matrimonium efficit 378
Cōſenſus uerbis, quę pręſens tēpus ſignificāt, exprimatur 379
Conſenſus alterius tantum ad matrimonium coniungendū ſatis eſſe non poteſt 379
Matrimonium non cōtrahitur per uerba futurum tempus ſignificantia 379
Verborum loco in matrimonio nutus & ſigna ſufficiunt 380
Præter conſenſū ut uerū matrimonium exiſtat, cōcubitus neceſſario non requiritur 380
Matrimonij duplex ratio, ut eſt in officium naturæ, & ut eſt ſacramentum 381
Matrimonium, ut eſt officiū naturæ, a Deo inſtitutum 381
Matrimoniū indiſſolubile 382
Matrimonium quibus cauſis inſtitutum

ſtitutum 382
Matrimonij natura ut ſacramentum eſt 384
Matrimonium quid ſignificet 385
Matrimonium ſacramentũ eſſe, & unum de ſeptem legis euangelicæ ſacramentis 376
Matrimonij ſacramentũ a Chriſto inſtitutum 385
Matrimonium gratiam ſignificat & tribuit 386
Matrimonij ſacramentũ quantum præſtet matrimonijs ante legem 386
Matrimonia Iudæorum 387
Quare antiqui patres plures ſimul uxores ducerent 387
Libellus repudij quare in lege Moſis conceſſus 387
Matrimonium duorum tantum et non plurium coniunctione definitur 388
Infidelis ad ueram religionem conuerſus primam, ceteris relictis, pro uxore habeat 388
Matrimonij uinculum nullo diuortio diſſolui poteſt 388
Matrimonium diſſolui nõ poſſe utiliſſimum eſt 389
Fidelium coniugia perfectione & nobilitate gentilium & Iudæorum matrimonijs longe præſtant 390
Matrimonij bona tria 390
Matrimonia clandeſtina neque uera neque rata eſſe 394
Matrimonij impedimenta 394
Matrimoniũ contrahentes quo modo affecti eſſe debeant 395
Matrimonij vſus qui eſſe debeat 396
A matrimonij officio interdum orandi cauſa abſtinendum 396
Mœchari prohibitum eſt præcepto ſexto 479
Mœchia quare poſt homicidiũ prohibeatur 479
Præceptum de mœchia quibus uerbis tractandum 478
Mœchiæ præcepti duplex uis 479
Medicina a deo hominibus data 641
In medicinæ remedijs quo modo ſpes ponenda 641
Meditationes de Chriſti paſſione 59
Mendacium pleniſsimum impietatis 509
Mendacio fallere ioco, & officij cauſa indignum eſt 509
Mendacij ſumma miſeria & turpitudo 512
Mendacii pater Dæmon 512
Mendaciũ quæ mala conſequuntur 512
Mendacij uitium eſt fere inſanabile 513
Mendacij uitium latiſſime patet 513
Mendacia excuſare, error 514
Mendacio nemo ſtudeat 505
Mẽs bona a Deo poſtulãda 333

Meritum noſtrum diuina gratia adiuuatur 336
Meritis paria redduntur præmia in cælis 151
Merētur fructum paſsionis qui ſacrificium Euchariſtiæ offerunt 283
Meritum præmij gloriȩ immortalis operibus noſtris tribuitur 335
Meritum operum noſtrorum ex merito paſsionis Chriſti pendet 335
Meritum noſtrum non obſcurat Chriſti paſsionem, ſed multo clariorem reddit 336
Merendi ampla occaſio, patienti animo labores & incommoda ferre 338
Merentur opera noſtra exaudiri per meritum Chriſti 552
Mereri poſſumus cum diuina gratia uitam æternam 336
Miniſter ſacramenti baptiſmi proprius 189
Miniſtrorū baptiſmi ordo qui ſeruandus eſt 191
Miniſter proprius ſacramenti confirmationis 228
Miniſtrum confeſsionis ſcientia et prudentia prȩditum eſſe oportet 324
Miniſtri ſacrificium facientes Chriſti perſonā ſuſcipiūt 285
Miſeriæ humanæ cauſæ 576
Miſeriæ hominis propter peccatum primi parentis 585
Miſeria ſumma humani generis quæ mala ſunt non ut mala iudicare 585
Miſeriæ hominum unde 588
Miſſȩ ſacrificium idem cum eo quod in cruce oblatū eſt 285
Miſſæ ſacrificium non eſt nuda commemoratio ſacrificij in cruce peracti, ſed uere propitiatorium 286
Miſſæ ſacrificium pro mortuis offertur & illis prodeſt 286
Miſſæ rit⁹ nō ſuperuacanei 287
Miſſæ ſacrificium propitiatorium ſacrificium 286
Miſſæ ſacrificium pro mortuis offertur 286
Miſſæ omnes communes dicendæ 286
Miſſæ ritus non ſunt inanes, et ſuperuacanei 278
Cur Chriſtus in ligno mortem perpeſſus 54
Chriſtus uere mortuus & ſepultus 56
Chriſtus locum, modum, & tēpus ſuæ mortis elegit 57
Anima Chriſti quo ad inferiorem partem cruciata 53
Mulier quare ex latere uiri formata non ex pedibus aut ex capite 293
Neceſsitate noſtra cognita ad patrem adire cogimur 600
Neceſsitati noſtræ quæ ſuperſunt, cū alijs cōmunicāda 606
Nequitia carnis & ſpiritus 627

Noĩa imponẽda baptizatis 316
Noĩa gentilium imponentes baptizatis reprehenduntur 218
Nomen Dei Tetragrammaton nõ pronũciare, inanis eſt ſuperſtitio 425
Nomina Deo impoſita. 425
Nomini diuino quam uerus honor attribuatur. 425
Nomẽ clerici ũde deductũ 361
Nomen Dei quo modo ſanctificari petatur 569
Nomen Dei ſanctum & terribile ſantificatione nõ eget 569
Nomen Dei quo modo ſanctificatur in omnibus 571
Nomen Dei re, non uerbis tantum ſanctificandum 572
Nota certa iudicãdi quę ſit praua, quæ recta petitio. 397
Obedire debent omnia diuinæ uoluntati 595
Obtrectatio uitiũ peſſimũ 506
Obtrectatorum multa genera 507
Odium Dæmonum in nos infinitum 627
Officium Parochi, quod auditoribus præſtare debet 597
Opus redimendi hominum genus eminet inter opera gubernationis & creationis 559
Operibus regnum Dei comparatur 583
Orandus primo Deus, deinde ſancti 544
Orandi optimus modus 536
Pro quibus orandum 540
Orandi ſancti, & qua ratione ut noſtri miſereantur 544
Orandi ratio 549
Orandum eſt in ſpiritu & ueritate 550
Orandi in ſpiritu conſuetudinem infideles non habent 551
Orandum in nomine Chriſti 552
Orandus Deus, cum proximus nos lædat, quo modo 645
Orãtes Deo honorẽ habemus. 530
Oranti maieſtas diuina fit propior 467
Orantes cum Deo colloquuntur 647
Orantium fructus et munera 647
Orare ſicut oportet debemus, & qui non ſic orent 598
Multi ſunt gradus petẽdi aliquid a Deo, & gratias agendi 536
Modus precandi uocem effundendo 537
Quos peccatores in oratione Deus exaudiat & iuuet 537
Petenda a Deo quæ 539
Quid ſit ſine adiunctione petendum 540
Execrationes ſanctorum in impios ſunt prædictiones 543
Oratio ad Deũ neceſſaria 529
Chriſtus in oratione pernoctabat 529

Oratio-

Orationis utilitas & fructus 530
Oratio eſt quoddam religionis argumentum 330
Obſeruatio legis neceſſaria ad ſalutem 401
Omnis doctrinæ ratio, fidelibus tradenda, in ſcripturam & traditionem diſtribuitur 9
Operibus cum gratia Dei factis diuinę legi ſatisfacere poſſumus 336
Operibus noſtris uitam æternam conſequi poſſumus 336
Opera, quę ſine fide & charitate fiunt, grata eſſe non poſſunt 336
Oratione Deo ſubiectos nos eſſe profitemur 530
Oratio eſt cæli clauis 531
Orationis uis, & utilitas 531
Oratio quibus partibus conſtet 535
Orationis partes præcipuę duę 535
Oratio eorum qui nondum fidei lucem acceperunt 538
Oratio quorum nō exaudiatur a Deo 539
Orationes ꝓ impijs factę 542
Orationes pro mortuis in purgatorio ab Apoſtolis fluxere 542
Orationes pro peccātibus ad mortem non proficiunt 542
Orationem dominicam ante imagines ſanctorum pronuntiās quid ſentire debeat 545
Oratio humilis 531
Orationis præparatio 545
In oratione qui uult exaudiri, a quibus ei ſceleribus abſtinēdum 546
Orationem noſtram facit execrabilem contemptus diuinæ legis 547
Oratio dubitationē non admittit 548
Oratio mentalis uocalem non excludit 550
Oratio mentalis principem locum tenet 550
Orationis uocalis propria utilitas & neceſſitas 550
Oratio priuata & publica 551
Orationis dominicæ expoſitio 554
Oratio pro altero facta oranti prodeſt. 563
Oratio ne inanis ſit, quid requirat 567
Orationes ſunt arma contra ſatanam 636
Orationes ī principio timoris plenæ, in fine exultationis 648
Ordo ſeruandus in oratione 639
Ordo quid 359
Ordinis ſacramentum multos habet gradus & uarias functiones 359
Ordo ſacer inter eccleſiæ ſacramēta numerandus 359
Ordo ſacer characterem imprimit

mit 359
Ordines ſeptem 360
Ordines maiores & minor. 360
Prima tonſura 360
Ordo oſtiarij, munus 362
Ordo lectoris, officium 363
Ordo exorciſtarum, mun9 363
Ordo acolytorum, munus 363
Ordo ſubdiaconi, officiũ 364
Ordinibus ſacris lex perpetuæ continentiæ imponitur 364
Ordo diaconi, munus 366
Ordo ſacerdotij 373
Ordines ſacri quibus ſint dandi 372
Opera noſtra ex Chriſti gratia merentur 336
Ordines ſacri fiunt ſtatis diebus quibus, etiam ieiunia indicuntur 372
Ordinandi prius ſacraméto pœnitentię conſcientiam purgét 373
Ordinis ſacramẽtum pueris & furioſis non conferendũ 374
Qui ętatis annus in ſingulis ordinibus expectandus 374
Ordinis ſacramentum gratiam confert 375
Ordinis ſacramentum characterem imprimit 375
Originalis iuſtitiæ donũ homini datum 30
PANIS nomine multa in diuinis litteris ſignificari 60
Panem petendo quid a Deo petamus 602
Panis ad neceſsitatem, non ad luxuriam petendus 602
Panis a nobis iure acquirendus non iniuria, uel fraude 603
Panis quare quotidianus appellatus 604
Panis aſſidue a deo petendus quare 609
Panem quotidianũ quo modo diuites petere debeant 605
Panis ſpiritualis petendus 606
Panis ſpiritualis quid ſignificet 606
Panis, qui Chriſtus eſt, incredibili lætitia perfundit piorum animos 608
Panis noſter ſubſtantialis Chriſtus in Euchariſtia ſacramento continetur 608
Paſſionis Chriſti myſteriũ maxime Dei potentiam et benignitatem oſtendit 609
Paſſionis Chriſti, tempus quare obſeruatur 54
Anima Chriſti, quo ad inferiorem partem, cruciata 54
Paſſionis Chriſti cauſa 60
Paſſus eſt Chriſtus pœnas grauiſſimas 62
Paſſiones Chriſti acerbiores, quam ſanctorum 63
Paſſio Chriſti quæ commoda nobis conferat 64
Paſſio Chriſti nobis ueniã peccatorum impetrat 617
A paſſione Chriſti oĩs ſatisfactionis uis & ratio fluxit 617

Paſtorũ eccleſiæ uerba tãquam Dei uerba recipienda 2
Patris uox quid in Deo ſignificet 20
Pater quare dicatur prima perſona in diuinis 22
Parentum honor 453
Patris nomine qui uocẽtur 457
Patres cuiuſcũq; generis a nobis honorandi 457.461
Parentũ officia erga filios 465
Parentes nimiam ſeueritatẽ & indulgentiam fugiant 465
Pater quare in principio orationis poſitum 554
Pater omnium Deus 555
Patrini baptizandorum 191
Patrini quare adiuncti ad baptiſmum prẹter ſacramenti miniſtros 191
Patrinorum affinitas cum quibus contrahitur 192
Patrini partes 193
Quibus nõ liceat baptizandos ſuſcipere 194
Patrinus quare ad confirmationem uocetur 227
Patrini confirmationis quam affinitatem cõtrahant 228
Patroni cauſarum officia 511
Patriarcharum gradus 370
Patriarchæ quattuor 371
Peccatum, & peccati pœna ex Adam ad nos permanauit 33
Peccata quædã remitti nõ poſſe, quo modo ĩtelligatur 299
Peccata cogitationis confiteri debemus 519
Peccata diligenter perueſtiganda 327
Peccatum cõſequũtur duo 331
Peccati fomes 519
Peccatum et peccati fomes ubi habitet 588
Peccatorũ noſtrorũ immanitate auerſus a nobis Deus operibus noſtris nõ benedicit 599
Peccato oẽs addictos eſſe 611
Peccatorum recognitio qualis eſſe debet 612
Peccatorum turpitudo 612
Peccati peſtis 612
Peccatum, etſi eius actio trãſierit, macula tamẽ, & reatu permanet 614
Peccatum ſemper inſequitur ira Dei 614
Peccatorum dolor & ſenſus quam ſit neceſſarius 614
Peccata pænitentibus cõdonare ſemper promptus eſt & paratus Deus 615
Peccatis Deus offenditur 614
Peccata quare debita dicantur 616
Peccatorũ remiſſionẽ petẽtes excuſatione non utimur 618
Peccata ſine Dei auxilio uitare non poſſumus 593
Peierat is qui iurando iuſtitiam deſerit 435
Peierare uarijs modis ſolemus 435
Summa hominũ procliuitas ad peie-

peierandum 438
Prophetæ falſi exierunt in mundum 3
Prophetarum falſorum impietas quam longe ſit progreſſa 3
Purgatorius ignis ante Chriſti aduentum 30
Propter periurium diuerſis ſupplicijs affligimur 438
Pœnæ grauiſſimæ quas Chriſtus perpeſſus eſt 62
Pœnæ poſtulanda eſt liberatio 639
Pænitentiæ neceſſitas 122
Pænitentiæ uſu carere, plurima damna affert 175
Pænitentiæ ſacramẽtum eſt neceſſarium 287
Pænitentia reiterari debet 287
Pænitentia ſecunda naufragij tabula 288
Pænitentiæ uaria notio, & poteſtas 288
Pænitentia multiplex 389
Pænitere Deum, per tranſlationem dicimus 289
Pænitentiæ uariæ ſignificationes in quo differant 289
Pænitentiã fides antecedat 290
Pænitentia intima quare ſit uirtus 291
Pænitens ucre quid ſibi proponat 291
Quibus gradibus ad pænitentiã licet aſcendere 292
Pænitentiæ regnum cælorum ſacræ litteræ pollicẽtur 292
Pænitentia exterior eſt ſacramentum 293
Pænitentiæ ſacramentum quare Deus inſtituerit 293
Pænitentiæ ſacramẽti materia & forma 295.296
Pænitentiæ cerimoniæ & ritus 297
Pænitentiæ ſacramenti fructus 288
Pænitentia nos in Dei gratiam reſtituit 298
Pænitentiæ partes integrales 300
Pænitentia quare ex partibus conſtet 301
Pænitentia publica quare publico peccato indicatur 333
In pænitentia duo animaduertenda 335
Pænitentiæ pœna a nobis ſuſcepta Dei animaduerſionem anteuertit 335
Petrus ſummus pontifex, & caput omniũ apoſtolorum 111
Petrus a Chriſto caput Eccleſiæ conſtitutus 112
Petri ſucceſſor eãdem cum Petro poteſtatem habet 110
Pericula in quibus aſſidue uerſamur, ante oculos ponẽda 626
Permiſſio in Deo quo modo intelligatur 632
Perſonarum diuinarũ proprietates 22
Perſona prima in diuinis quare pater dicatur 22

Quæ ad diuinas perſonas pertinent ſubtilius exquirere nō oportet 22
Petitores & accuſatores quo modo ſint monendi 511
Petere quid primum a Deo debeamus 568
Petere regnum Dei non ſatis eſt ad illud acquirendum 575
Petere ut Deus noſtris cupiditatibus non ſatisfaciat, difficilius animum inducimus 591
Petere non debemus abundantem & exquiſitam copiam ciborum 602
Petere ſubſidia rerum humanarum a Deo poſſumus 601
Petere non ſibi, ſed omnibus, eſt proprium Chriſtianæ charitatis 605
Petere dimitti debita, quid ſibi uelit 610
Petere non debemus ut omnino non tentemur 633
Petere non debemus, omnino ab omnibus malis liberari 642
Petere debemus, ut Domini ma nus cibos ſuppeditet 605
In petēdis his quæ ad uſum rerum terrenarum pertinēt, animus ad Dei præſcriptionem intendatur 597
Petentibus pijs hominibus ſi quid negat Deus, argumentū eſt id eis utile non fuiſſe 645
Petitio de regno Dei cum omnibus coniungenda & ſeparatim facienda 374
Petitio, fiat uoluntas tua, quem ordinem habeat 684
Petitiones quibus corporis & animæ ſubſidia petuntur 596
Philoſophia Chriſtiana a ſæculari ſapientia quid differat 16
Philoſophi quid de Deo ſenſerint 17
Pontifex romanus catholicę ecclesiæ pontifex 371
Pontifici romano ſumma dignitas & iuriſdictio diuinitus data 371
Pontifex romanus moderator uniuerſalis Eccleſiæ, Petri ſucceſſor, & Chriſti uerus & legitimus Vicarius 371
Poſtulatio de regno Dei magnam uim donorum & copiā continet 574
Poſtulatio dimittendi debita de quibus intelligatur 616
Precatione dominica ſinguli quotidie uti debent 606
Precantes omnes eccleſiæ nomine precantur 621
Decem præcepta ex duobus pē dent 397
Præceptum primum decalogi 403
Præceptorū ordinis ratio 408
Præceptum duplex continetur in uerbis primi præcepti 408
Præceptum omnium primum & maximum 409
Præcepti primi tranſgreſſo-

res 409
Præcepto primo non prohibetur ars ſculpendi, pingendi, & fingendi 414
Præceptum primum quare a ſecũdo ſeparatur 423
Præcepti ſecundi lex quid prohibeat & quid iubeat 453
Præcepti de diligẽdis parentibus uſus latiſſime patet 453
Pręcepta decalogi duabus tabulis inciſa, & quare 454
Præceptum de diligẽdis parentibus quare matrem explicet 458
Præcepta ultima duo quare ſimul coniuncta 516
Præceptorũ duorum ultimorũ duplex neceſſitas 517
Preces Deo aſſidue faciendæ 552
Preces etiam pro proximis faciendæ 618
Preces Chriſtianorũ & infideliũ in quo differant 640
Preces cum non audit Deus, indignari non debemus 645
Preces, quæ in litanijs fiũt, quare inſtitutæ 643
Pretium crucis Chriſti quanti ſit 615
Prædicatio diuini uerbi numquam intermittenda 3
Prędicare non debet aliquis niſi mittatur 2
Prędicatio uerbi Dei fidem nobis acquirit 1
Prædicantium uerbum Dei auctoritas 2
Præmia uictoribus propoſita 537
Præparatio ad orationẽ in quo conſiſtat 545
Præparatio ante cõmunionem qualis et quã neceſſaria 272
Præparatio ad communionem requirit ut ieiuni accedamus 274
Prouidentia Dei erga homines 555.574.578.
Proximus qui 504
Pudicitia & continentia omni ſtudio colenda 481
Purgatorius ignis 68
RAPINAE & quot earum genera 489.491
Ratio impetrandi quod a Deo petimus. 582
Redemptionis pondere quid acceperimus 559
Regnum cæleſte 573
Regnum Dei ante omnia poſtulandum 573
Regni Dei poſtulatio magnam donorum uim continet 574
Regni Dei multæ ſignificationes 577
Regnum Chriſti nõ eſt de hoc mundo 578
Regnum Dei quid ſit 578
Regnum Dei intra nos 579
Regnum Chriſti quare iuſtitia dicatur 578
Regnum gratia Dei in quibus ſit

ſit 579
Regnum gloriæ Dei quid 579
Regnum gratię prius ponendú, quam gloria 579
Regnum Chriſti quod eſt eccleſia 580
Regni eccleſię propagatio 580
Regnum Dei quo modo ueniat in peccatores 581
Regnum Chriſti quo modo petatur 581
Regni cælorú excellentia 583
Regni cælorum conſequendi adminicula a Deo nobis conceſſa 597
Regnum cælorum ingredi cupiétes petere debét a Deo, ut fiat uoluntas eius 584
Remedia ad diuerſas noxias cupiditates 525
Remedia ęgrotantis animę, pænitentia, & Euchariſtia 623
Remiſſio peccatorú in eccleſia reperitur 123
Remiſſionis peccatorum beneficium quanto ſtudio ſit ſuſcipiendum 128
Remittendi peccata poteſtaté Chriſtus epiſcopis & ſacerdotibus in Eccleſia cóceſſit 127
Peccata noſtra Chriſti ſanguine remittuntur 127
Remiſſionem peccatorú nemo ſine pænitentia conſequitur 299
Remiſſa culpa, non ſemper pœna quæ peccato debetur, condonatur 332
Quare pœna omnis in pænitentię ſacramento æque ac in baptiſmo non remittitur 332
Reſtitutio pęnitenti eſt neceſſaria 309
Qui cogédi ſunt ut reſtituant 339
Reſtitutionis definitio 495
Reſurrectio Chriſti, & de eius glorioſo myſterio 71
Chriſtus ſua uirtute reſurrexit 71
Reſurrectionis beneficio Chriſt⁹ primus omniú é affectus 72
Reſurrexiſſe Chriſtum tertia die, quo modo intelligatur 73
Reſurrectionis Chriſti myſterium maxime neceſſarium 75
Reſurrectionis Chriſti finis 75
Reſurrectio Chriſti quæ nobis exépla ſumenda proponat 77
Reſurrectionis ſpiritualis ſigna 78
Reſurrectionis mortuorum ſide fides noſtra innititur 129
Reſurrectio carnis dicatur 130
Reſurrectio hominis quare reſurrectio carnis exemplis & teſtimonijs comprobatur 131
Reſurgentium uaria conditio 134
Reſurrecturi, omnes morituri ſunt nemine excepto 134
Reſurgent corpora noſtra immortalia 138
Reſurrectio mortuorum proba

tur 134
Eorum qui reſurgēt dotes 139
Ex reſurrectionis articulo qui fructus capiantur 141
SABBATHI celebritas quare in ſacris litteris ſæpiſſime præcipitur 440
Sabbathum quid ſignificet 444
Sabbathi ſanctificatio quid 444
Sabbathum quare Domino conſecratum 445
Sabbathum ſignum fuit 546
Sabbathum cæleſte 446
Sabbathum quare in diem Dominicum translatum 447
Sabbathum qua ratione colendum 448
Sacerdotibus ſolis data eſt facultas ſacramentum euchariſtiæ conficiendi 280
Sacerdotes quando Chriſtus inſtituerit 284
Sacerdos ſilentio peccata in cōfeſſione audita cōprimat 324
Sacerdotes Dij & angeli uocantur 354
Sacerdotes noui teſtamenti ceteris oībus præſtantiores 354
Sacerdotū poteſtas maxima 354
Sacris initiandi quem finem ſibi præponere debent 356
Sacerdotes mercenarij 355
Sacerdotes per oſtium eccleſię ingredientes 356
Sacerdotes in omni lege 358
Sacerdoti ab epiſcopo quando poteſtas tradatur 359
In ſacerdotibus ordinandis ceremoniæ 369
Sacerdotalis ordo tametſi un⁹ eſt, uarios tamen & dignitatis & poteſtatis grad⁹ habet 370
Sacerdotes ſimplices 370
Quid in eo, qui ſacerdos creandus eſt, requirendum 372
Sacerdos quam cognitionem habere debeat 373
Sacerdotis duo munera 374
Sacerdotij nobilitas & excellentia 353
Sacerdotij onus nemini temere imponendum 354
Qui ad ſacerdotium uocari dicantur 354
Sacerdotij poteſtas duplex 358
Sacerdotij legis euangelicæ poteſtas plurimum præſtat ſacerdoti legis naturæ ſcriptæ 358
Sacerdotij euangelici poteſtas a Chriſto ortum habet 358
Sacerdotij munus 369
Sacerdotij functio præcipua 370
Sacramenti nomen quo modo accipiatur 154
Sacramentum quid 154
Sacramentis ſalus & iuſtitia cōparatur 154
Sacramenti definitio ex Auguſtino 154
Sacramenta inter eas res, quæ ſignificant, referuntur 155
Sacramenta ſunt ſigna rei ſacræ 154

Sacra res eſt gratia Dei 158
Sacramētum ſanctitatem ſignificat & efficit 159
Sacramenta non ſunt, imagines ſanctorum & cruces 158
Sacramenta plures res ſignificant 159
Sacramenta legis euangelicæ quare inſtituta 160
Sacramētum quodlibet ex duobus conficitur, ex materia,& forma 163
Verba inter omnia ſigna maximam uim habent 164
Sacramenta nouæ legis formã uerborum præſcriptã habent, a qua ſi diſcedatur, ſacramēti ratio conſtare non poteſt 165
Sacramentorum cerimoniæ ſine peccato prætermitti non poſſunt 165
Sacramentorum cerimoniæ ſi omittuntur, nihil reuera de ſacramēti ratione minuitur 196
Sacramenta quare ſollemnibus cerimonijs miniſtrantur 165
Sacramentorum numerus 116
Sacramentorum differentia inter ſe 167
Sacramentorum auctor Chriſtus 168
Sacramenta quare per homines deus miniſtrari uoluerit 169
Sacramentorum miniſtri Chriſti perſonam gerunt 169
Sacramenta nouæ legis impura conſcientia miniſtrare quam perniciosum ſit ipſis miniſtris 170
Sacramentorum effectus 171
Sacramenta gratiam iuſtificantem conferunt 171
Sacramētorum nouæ legis excellentia ad uetera comparatorum 173
Sacramenta tria characterem imprimunt 273
Sacramentorum uſu Chriſtianum ædificium fulcitur 175
Sacramentum Euchariſtiæ ſoli ſacerdotes conficiunt 280
Sacramenta per improbos, ſi, quæ ad eorum rectam rationē attinent, rite ſeruentur, conficiuntur 281
Sacramenti & ſacrificij differentia 283
Sacrificium uni Deo & non ſanctis offertur 283
Sacrificium unum ſunt cruenta & incruenta hoſtia 285
Sacrificium idem eſt quod in miſſa & quod in cruce oblatum eſt 286
Sanctorum communio quam utilis,& quid ſignificet 119
Sanctorum communione omnes Chriſtiani unum corpus fiunt 121
Sanctorum cultus,in ſanctis uenerandis Dei gloria non minuitur,ſed augetur 411
Sanctorum patrocinium nō eſt ſuperuacaneum 412

Chriſtus

Chriſtus etſi mediator propoſitus ſit,nō propterea ſequitur quin ad ſanctorum gratiam confugere liceat 412
Sanctorum imagines pingi non prohibeť diuino pręcepto 415
Satanæ auſus 627
Satanæ incurſibus qui maxime omnium petantur 628
Satan non poteſt tentare, quando & quantum uult, ſed quando,& quantum a Deo permittitur 629
Satan quib9 rebus uincatur 635
Satisfactionis neceſſitas 329
Satisfactionis nomē unde 329
Satisfactio uarie accipitur 329
Satisfactio quæ nobis Deū placatum reddit,quæ ſit 329
Satisfactio canonica 330
Satisfactio a nobis ſumpta 330
Satisfactio quæ eſt ſacramenti pars 330
Satisfactionis definitio & neceſſitas 330. 331
Satisfactionis uis 331
Satisfactio noſtra Chriſti ſatisfactionē nō obſcurat, ſed multo clariorem reddit 336
Satisfactio uera quæ requirit 337
Qui ſatisfacit iuſtus eſt 337
Opera pœnalia & afflictiua ſuſcipiūtur in ſatisfactione 336
Omne ſatisfactionis genus ad tria præcipue confertur 337
Satisfaciendi uim habent incōmoda & labores,a Deo immiſſi patiēti animo ferantur 338
Satisfacere unus pro altero poteſt 338
Satisfacturum ſe proximo, ſi quid de re aut exiſtimatione detraxerit, polliceri debet pęnitens priusquam a peccatis abſoluatur 339
In ſatisfactionis pœna irroganda quid ſit ſeruandum 340
Satisfactionis modum culpa ratio compenſabit 628
Satisfactionis opera a ſacerdote indicta pænitens ſæpe etiā ultro ſuſcipiat 340
Seruire Deo, nihil magnificentius 595
Sancti quo modo a nobis inuocentur 444
Sanctiones Eccleſiaſticæ ſacerdotem confeſſionis miniſtrū eſſe, declarant 322
Schiſmatici qui ſunt 607
Sepulturę Chriſti cur ſit expreſſa mentio 58
Sepultura, paſſio,& mors Chriſto ut homini, non ut Deo conuenit 59
Signa a natura adinuenta & diuinitus data 157
Signa quæ dicantur 156
Signa ante iudicium 91
Sicut in cęlo & in terra,ad tres primas poſtulationes referri 569
Inter omnia ſigna uerba maximam

mam uim habent 164
Signaculum totius orationis dominicæ 646
Spes impetrandi maximum pódus ad impetrandū affert 548
Spe cæleſtium præmiorū quomodo nos Deo dicare debeamus 594
Spes noſtra in amore in Deum tota nitatur 594
Spem habere debemus impetrādi ueniam peccatorum 615
Spes in tentationibus ex quibus noſcatur 633
Spes habenda, cum tentamur ī Dei patrocinio 634
Superbia magnopere Deum offendit 547
Spiritus ſancti perſonam non debemus ignorare 95
Spiritus ſancti propria ſignificatio 93
Quare perſonæ tertiæ in diuinis propriū nomen tributum non ſit 97
Spiritus ſanctus patri & filio in omnibus omnino æqualis 97
Spiritus ſanctus eſt Deus 98
Spiritus ſanctus a patre filioque procedit 100
Spiritus ſancti admirandi effectus 101. 102
Spiritus ſanctus quare dominus appellatus 100
Symbolū ab apoſtolis compoſitū & quare ſic appellatum 12
Symbolum ī tres partes diſtributum 13
In tentationem ne inducamur, uocandus eſt Deus 625
Tentationum fluctibus agitati in precationis portum confugiamus 629
Tentatio quid 629
Tentandi genera multa 630
Tentari homines in malam partem 630
Tentator quare diabolus dicatur 631
In tentationem quando inducitur 631
Tentat, qui non impedit tentationem 531
Tentatio eſt uita hominis ſuper terram 633
Tentationes æquo animo ferēdæ 633
Terra in media mundi parte conſiſtit 29
Teſtimonij falſi non dicendi præceptum 502
Teſtimonij falſi non dicendi præceptum linguę uitium cohibet 503
Teſtimonij falſi non dicendi præcepto duę leges continentur, una iubens, altera prohibens 503
Quid præcepto non dicendi falſum teſtimonium prohibeatur 503
Teſtem iuratum iudex reijcere non poteſt 504
Teſtimonium falſum in ſe dicere

Te non licet 504
Teſtimonium falſum quid 505
Teſtimonij falſi damna 507
Teſtimonium falſum non ſolũ in iudicio ſed extra iudicium uetatur 506
Quot modis falſa dicẽdo exiſtimatio hominis offendit 507
Teſtimonium eſt confeſſio laudis Dei 510
Teſtimonij ueri in rebus humanis maximus uſus 511
Teſtes in iudicio caueant, ne, quod exploratũ nõ habẽt,pro certo affirment 511
Tondẽdi caput in coronæ ſpeciem conſuetudinem Petrus primus induxit 361
Traditione apoſtolica declaratur Purgatorius ignis 58
Traditione patrum peruenire ad nos formam uerborum extremæ unctionis 434
Traditione apoſtolica capilli ĩ coronæ ſpeciem clericis tondentur 361
Traditio apoſtolorũ,qua Epiſcopus a tribus Epiſcopis conſecratur 372
Traditio de numero ſacramentorum. 166
Traditione apoſtolica Epiſcopus eſt miniſter ordinandi ad ſacros ordines 367
VERBA paſtorum eccleſiæ tãquam Dei uerba recipienda 2
Verbi diuini prædicatio nunquam intermittenda 2
Verba inter omnia ſigna maximam uim habent 164
Verbi prædicatione & ſacramẽtorum uſu Chriſtianum ædificium fulcitur 175
Verbi incarnatio 44
Verbũ Dei cibus eſt animę 606
Verbi Dei fames quare a Deo mittatur 607
Verum confiteri debent rei & ſontes,cũ ex iudicij forma interrogantur 510
Verum tacere interdum licet ſed extra iudicium 511
Vicari⁹ poteſtatis Epiſcopi Eccleſiæ præpoſitus 112
Vigiliæ tẽtationes uincũt 636
Vir quare uxorem diligere debeat 386
Viri officium erga uxorem 592
Vita ęterna quid ſignificet 142
Vita æterna magis explicat hominis felicitatem quam beatitudo 143
Vita hominis tentatio 633
Vita & ſalus noſtra ex Deo pẽdet 604
A uitio linguæ innumerabilia mala proficiſcuntur 503
Vnctionis extremæ ſacramẽtũ, quare ſic dictum 341
Vnctionis extremæ ſacramẽto, in aſſidua mortis meditatione uerſamur 540
Vnctio extrema eſt uere ſacramen-

mentum 234
Vnctio extrema eſt unum ſacramentum tantum 345
Vnctionis extremæ materia, et forma, & ritus 345
Vnctionis extremę ſacramentũ quibus ſit conferendum 346
Vnctionis extremæ ſacramentũ a Chriſto inſtitutum 345
Vnctionis extremæ ſacramentũ quo tẽpore adhibeatur 349
Vnctionis extremę ſacramentũ ſuſcipere apti nõ ſunt qui rationis uſu carent 347
Quæ partes corporis ſint ungẽdæ 347
Vnctionis extremæ ſacramentum poſt iterari 348
Vnctionis extremæ præparatio 348
Vnctionis extremę miniſter 349
Vnctionis extremæ utilitas 349
Vnctionis extremæ tempus opportuniſſimum 350
Vnctionis extremæ ſacramentum ſuſcipientes ægroti quare non ſanentur 351
Voluntas Dei, ut fiat, quare petamus 587
Voluntas Dei quã fieri petim⁹, eſt uoluntas ſigni 589
Voluntas Dei ut fiat, qui maxime petere debeant 588
Voluntas ſigni quæ 589
Voluntas Dei ut fiat, maxime deſiderandum 591
Voluntas tua fiat, quo modo Deo ex animo dicendũ 583
Voluntatem ſuam Chriſtus ad patris uoluntatem retulit in maximo acerbiſſimæ mortis dolore 593
Voluntatem diuinã totus mundus cognoſcere debet 593
Voluntas Dei in terra ſeruãda, ſicut in cælo ſeruatur 593
Voluntas Dei ſumma eſt omnium ratio 596
Voluntate Dei omnia eueniũt 596
Voluntatem Dei quare maxime colamus 5[illegible]
Vxorem uir diligere debet 3[illegible]5
Vxoris & uiri mutua officia 391
Vxoris partes erga uirum 393
Vxor uiro ſubdita ſit 393

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA